E Mystice. Septimus mēsis grām spūssancti signat. In hoc mēse post captiuitatē de ciuitatib. nris in Ierlm cōuenimus, cum ablatas sordes vitiorū post ichoationē bōorū opū maiore eius dē spūs gra illuminamur: & in amore supernæ pacis, q̃ in uera unitate est, accendimur. Ierusalem enim visio pacis dicitur. (Mystice)

Congregatus est ergo populus quasi uir unus in Ierusalē, & surrexit Iosue filius Iosedec, & fra-
a ¶Christus scilicet rex noster.
tres ei⁹ sacerdotes, & Zorobabel filius Salathiel, & fratres eius. Et
a ¶Vt primi magistri.
ædificauerūt altare Dei Israel, ut
a ¶Quia sine eo non placent. b ¶Mundo omnino abrenuntiantes, & Christum sequentes.
offerrēt in eo holocaustomata,
¶Per omnia utiliter & fortiter agentes.
sicut scriptū est in lege Moysi uiri Dei. Collocauerūt aūt altare
a ¶Quia inceptis Deo deuotis, statim obsistit cōtradictio nefandorum uel spirituum vel hominum.
Dei † sup bases suas deterrētibus
a ¶Non quorum conuersatio in cælis est.
eos p circuitū populis terrarū,
a ¶Tamen præceptis insistentes.
& obtulerūt sup illud holocaustū Dño, mane, & uespere. Feceruntq́; solennitatē tabernaculorum, sicut scriptum est, & holocaustum diebus singulis † per ordinē secūdū præceptum, opus Dei in die suo: & post hæc holocaustum iuge, tam in calendis, quā in vniuersis solennitatibus Domini, quę erant cōsecratæ, & in omnibus, in q̃bus
a ¶Q. Exceptis generalibus mādatis spōte Deo offerimus. de quibus nō præcipiēdo, sed cōsulendo dr: Si vis perfectus esse vade & vende omnia quæ habes &c. Et alibi suadendo: Qui potest capere cap. &c.
ultrò offerebatur munus Domino. A pri
a ¶Spiritualis scilicet illustrationis.
mo die mēsis septimi cęperūt offerre holocaustū Dño. Porrò templum Dei nec-
a ¶Principes patrum. ¶Vt promptius operarentur.
dum fundatum erat. Dederunt autem
a ¶Virtutū scilicet exēpla vel scripturas quib. cōfortati nō lacescāt. b ¶Prædicatoribus, lapidū cæsoribus. c ¶Qui cęmēta faciāt ad cōglutinandos lapides. ¶Notanda pia populi solertia, de necessarijs suis vel materias emunt vel operarios conducunt.
pecunias latomis, & cęmentariis, cibū
a ¶Tyrus & Sidon nobilissimæ Phœnicis vrbes Libano monti vicinæ.
quoq;, et potū, et oleū Sidōnijs Tyrijsq́;,

a Et sur. Io. De tribu sacerdotali, q̃ significat Christum uerum sacerdotem, qui in sanguine suo nos à peccatis lauit, & assistit nunc uultui Dei pro nobis.

(Matt. 28.c) b Et fra. eius sa. De quib. dr: Ite, nuntiate fratribus meis. Hi sunt in ecclia altiores, & Christo familiarius inhęrentes, ecclia ædificant. Toti etiā dicitur ecclesiæ: Vos autem genus electum re. sa. (1. Pet. 2.b) Sunt.n. electi membra summi sacerdotis, corpora sua offerentes hostiam uiuam.

(In Esdrā li. 1. ca. 3. non long. a prin. tom. 4.) c Et ædi. Be. Magna prouisione primo altare ædificauerunt: ut quia templum nōdum erat fundatum, haberēt tamen ubi sacrificantes deuotionē suæ mētis ostenderent. Qđ & nos hodie spūaliter facimus, cum ante omnia in corde nostro fidem dominicę incarnationis, & passionis collocamus, & auditorib tradimus. vñ: (1. Cor. 2.a) Nō iudicaui me scire inter uos, nisi Iesum Xpm, & hūc crucifixū. In hoc altari holocausta nostra. i. cogitationes: & opa pfecta offerimus. Ita.n. uota actionum nostrarum Deo patri placent, si sacramētis Christi participamus, si uirtute spiritussctī quasi igne altaris incendimur. (Holocaustū) Holocaustū nāq; totū icēsum dr, quo noīe sacrificia uocabāt, quorū nihil cedebat in hūanos usus, sed totū Deo dabat. & summo igne consūmebat. Quib. vita fideliū exprimit, q nihil ppriū q̃rūt, sed oē, qđ uiuūt, ī famulatū Dei expēdūt. Nec solum uoluntatē corpis, & aiæ p Dño calcare, sed ipsam animam pro ipso ponere gaudēt, cū aplis dicentes, Ecce nos reliqmus omnia, & secuti sumus te &c. (Matt. 19.d) Quib. rñdetur: (Ibidem.) Oīs q reliquerit domum, aut fratrem, aut sororē &c. Holocaustum in altari Dei offerēdū est, qa nisi in fide Christi acceptū esse nō pōt. Multi.n. philosophi ppria reliquerūt, et mūdam, ac pauperē uitā agētes, holocaustū facere uidebant: F sed hoc in altari Dei non fecerunt, quia uoluptates reliquerunt, sed Christum apud patrem aduocatum non habuerunt.

(1. Ioan. 2.a Ibidē paulo post.) d Bases su. Be. Corda. s. electorum ad suscipienda fidei sacra pceptis magistrorum quasi ferramētis fabrorum præparata. Bñ aūt unum altare, sed plures sunt bases, quæ hoc portant: quia (Ephes. 4.a) unus Deus, una fides, sed multa fidelium corda, vna ueritatis regula instituta quasi in æqualem sinum collecta communi deuotione cælestium sacramentorum onus portant. Qui autem minus instructis, nec uitia deferentibus fidei sacramenta committit, (Matth. 5.b) quasi altare Domini in terra sine basibus ponit, quia terrenis adhuc mentibus, quæ sunt cælestia, tradit. unde: Neque accendunt lucernam, & ponunt eam sub modio, sed super c. &c. Sicut enim Christus altare uocatur, quia ab iniq̃tatibus emundat, & uota orationum patri commendat: sic & lucerna, quia in testa humanitatis lumen posuit diuinitatis. Supponuntur autem bases altari, & lucernę candelabro: cum fideles corda, & corpora ad exercendum operādo, quod credunt, humili intentione submittunt.

(Vbi supra int. prin. & med. c.) e Obtulerunt super illud holocaustum Domino. Beda. Mane & vespere offerimus holocaustum Domino super altare eius, cum stabilita in corde nostro fide ipsius integra deuotione bonis actibus operam damus, & hoc mane, & uespere, cum scilicet meminimus initia salutiferæ intentionis ab illo accepisse, & non nisi per auxilium gratiæ eius inchoata perficere. Et ideo illi vota gratiarum in omnibus ardenti desiderio piæ conuersationis offerimus. Item mane holocaustum facimus, cum pro accepto lumine spiritualis scientiæ Deo vicem bene uiuendi impendimus. Vespere vero, cum pro requie sempiterna, quam in illo post opera bona speramus, incessabili studio flagramus. Potest etiam ad literam recte accipi, nos mane, & vespere offerre holocaustum, cum ita Deo placere omni tempore curamus, vt diluculo surgentes non prius ad agenda humanæ fragilitatis necessaria procedamus, quam igne diuinæ charitatis inflammati deuotis nos orationibus Domino cōmendemus. (Ps. 87.c) Vnde: Mane oratio mea præueniet te. Similiter completis diei operibus non ante demus somnum oculis nostris, quam locum Domino in nobis orationum instantia cōsecremus. (Ibid. 140.a) Iuxta illud: Dirigatur oratio mea, sicut incēsum in cōspectu tuo: eleuatio manuū mearū sacrificium vespertinū.

(Loco cita.) f Fec. Be. Qui de Babylone in Irlm ascēderāt, ardētes implere oīa mādata Dñi, hāc solēnitatē celebrare cupiebant singulis diebus

G diebus septimanæ q̃ lex præceperat, implētes q̃ nos spūalr implere ꝯuenit. Egressi.n. sumus de Aegypto p sanguinē agni, vt veniamus ad terrā pmissionis cū sacro Dnicæ passionis baptizati graue iugum præuaricationis abiecimus, vt in libertatem gloriæ filiorū Dei adoptati regni cælestis hęredes simus. Manebamus aūt in tabernaculis p desertum longo tpe eūtes, donec veniremus ad patriam, cum in baptismo renuntiantes Sathanæ, quasi regi Aegypti. i. tenebrarū, & oīb. pompis, atq; operib. scīs velut peregrinos viatores in mūdo alterius vitæ, q̃ à Dño speramus, ciues nos esse pmisimus. In memoria huius spei pmissionis septimo mense debemus in tabernaculis manere, & illustrante nos septiformi gratia spiritussancti tota die mundum ueluti arentem, & extraneum deserere, & fixa intentione ad immarcessibilia paradisi gaudia properare, & hoc septem dieb. i. toto pñtis vitæ tpe, q̃ tot diebus voluitur. Singulis quoq; dieb. huius hebdomadis holocaustum facere debemus, & opus diei in die suo, oblationē. s. totam incensam in his, q̃ propriæ ad diuinum seruitium pertinēt, ut orationes, & ieiunia: opus vero diei in die suo in illis, quę ad fraternæ dilectionis obsequiū attinent, vt esurienti panem, sitiēti potū, & huiusmodi ministrare: hæc nobis solennia tabernaculorum mystice celebrāda Paulus insinuabat, cum inter prædicandum scenofactoriæ arti uacabat: (Act. 18.a) faciebat enim scenomata, vt peregrinum se esse doceret, & eos, quos erudiebat, peregrinari in hac vita, in futuro autem patriam sperare institueret. vnde: Dum sumus in corpore peregrinamur à Domino. (2. Cor. 5.b) Et alibi: Non habemus hic manentem ciuitatem, sed fut. inqui. (Heb. 13.c)

g Solēnitatem tabernaculorum. Quæ Grece scenophegia, idest fixio tabernaculorū dicitur, q̃ incipit. xv. die mensis septimi, & durat

NICOLAVS DE LYRA.

¶ gitur. Secundo templum fundatur, ibi: Porro tem. Tertio fundationis solennitas celebratur: ibi Fundato igitur. Circa primum dicitur: Iamq; uenerat mensis septi. Qui apud Hebræos uocatur Tisari, & partim correspondet septembri nostro, & partim octobri, sicut dictum fuit plenius Gene. vij. & Exod. xij. H

a Congregatus est &c. uir unus. i. vnius voluntatis, & propositi ad erectionem altaris, & fundationis templi. Ideo subditur:

c Et ædificauerunt altare &c. scilicet holocaustorum quod erat sub diuo, vt patet ex præced. Exo. xxvij. & iij. Reg. vij. & ij. Par. iiij.

d Deterrentibus eos per cir. po. ter. id est Gentilibus quos rex Assyriorum Sennacherib miserat ad habitandum Samariam, & ciuitates per circumitū: quia timebant, ne filij Israel ad prosperitatem veniētes, eos eijcerent de terra.

e Et obtulerunt super ill. holoc. Domino mane, & uespere. Id est iuge sacrificium, in quo offerebatur vnus agnus immediatè post ortum solis, & alius ante occasum.

f Feceruntque solennitatem tabernaculorum &c. Quæ incipiebat. xv. die mensis septimi, & durabat per septem dies.

¶ Et holocau-

MORALITER.

✱ discipulis, ut habetur Act. ij.

a Congreg. est er. po. qua. vir vnus. Per quod significatur quòd maxima, & perfectissima congregatio, & unio per spiritumsanctum efficitur, qui nexus amborum. s. patris, & filii nominatur.

b Et sur. Io. fili. Ios. & frat. eius. Per quos significantur apostoli, et alij primi credentes in Christo.

c Et ędifi. alta. do. Quia post dationem spūsancti, apostolis in signo uisibili cœpit eucharistia offerri, & credentibus ministrari.

d Deterrentibus eos p circun. pop. ter. qa principes Iudæorum in Ierusalem, & Iudæa multas molestias apostolis, aliisque credentibus intulerunt: & postea per orbem principes Romanorum, conantes destruere Christi nomen, & credentes in ipsum.

e Et ob. su. il. ho. ma. & ue. Nam in fide Christi in eucharistia contēti cœperunt orare mane, & uespere. Vnde ibidē dicitur, quòd Petrus, & Iohannes ascenderunt in tēplū ad horā orōnis nonā, à qua incipit vespera. nā agnus paschalis qui Exo. xij. immolari pcipitur, ad uesperam ab hora nona, & deinceps poterat immolari. (Act. 3.a; Exod. 12.b)

f Fece. so. ta. Quæ celebratur in memoriam peregrinationis filiorum Israel per desertum, qui tunc in tabernaculis habitabant, & hanc solennitatem spiritualiter celebrant, qui moribus, & uita se peregrinos esse profitentur in hoc mundo, ubi nō est nisi quidam transitus ad terram uiuentium fidelibus premissam.

✱ Dederunt autem

A durat septem diebus: in quibus præcepit dominus populū in tabernaculis habitare, & quotidie legē scrutantes holocausta dño offerre. qa quondā in tabernaculis. s. morabant in solitudine pdicāte legē Moyse, & crebro sibi Deo apparēte diu expectantes promissam requiem, ne vnquam. s. tanti beneficij gratia in obliuionem veniret.

a Per or. Quia quicquid in ordinatē gerit, meritū pfectionis amittit: qa honor regis iudiciū diligit. Quæ.n. in honorē summi regis agimus certi, necesse est discretione iudicij, qū vel q̃tū sint agēda, distiguamus. († in numero sm consuetudinē per singulos dies)

b In ca. s. initijs mēsiū in ortu lunę, à quo sp Hebræi mēses incipiebāt, nullos menses exceptis lunaribus habētes, vnde p calendis Greci melius neomenias. i. nouilunia vocāt. Si autem menses pp dies. xxx, quibus implentur, significāt plenitudinem operū lucis, quādo in fide sanctæ trinitatis decalogi præcepta perficimus, quid exordia mensiū, in q̃bus luna, vt denuo luceat, nup à sole dr accendi; nisi initia designāt bonæ operationis, q̃ donāte cōditoris gratia, quasi solis iustitiæ præsentia pcipimus? Ob cuius significantiā diuinę illustrationis sine qua nihil boni inchoare, vel pficere valemus, Deus oēs calendas. i. exordia mensiū celebrari pcepit. vñ: (Psal. 80.a) Canite initio mensis tuba in insigni die solēnitatis vestræ. Bene aūt dr, quia pacta festiuitate tabernaculorum filij trāsmigrationis faciebant holocaustū iuge &c. Quia postquam animus semel huic mūdo perfectè abrenuntiauerit, oportet vt totum se impendat obsequio diuinæ uoluntatis.

c Apri. di. Ab exordio diuinæ. s. inspirationis, qua humana cōsciētia immutat, & voluptatib. neglectis, in ea sola q̃ dñi sunt, inardescit. sicut apli q spū sancto inflāmati, quasi holocaustū facti, oīb. linguis prædicabant magnalia Dei. (Act. 2.b) Hinc apud Hebręos septimus mēsis nouus annus vocat, qa p spiritūsanctū fidelib. dat: B vt nouū charitatis ipleāt mādatū, & cāticū nouū in ędificatione domus Dei reddāt. (Nota) Notādū aūt, ꝙ mēse septimo congregatus est populus in Ierusalē, & cōgregatis oīb. Iosue, & Zorobabel cū fratrib. suis altare ędificasse, & à primo die septimi mensis holocaustū obtulisse referunt. vñ colligit hoc altare ex lapidib. ipolitis citissimè cōpositū: nō sicut olim de ligno fabrefactū, & æreis laminis coopertū. Nō.n. aliter ēt plurima fabricantiū turba instante potuit vna die incipi, & pfici, & ad offerendum holocaustum præparari. In libro.n. Machabæorum de lapidibus factū dicitur. (1. Mac. 4.f) Et acceperunt lapides integros sm legem, & ædificauerunt altare nouum secundū illud, qđ prius fuit. Notandū ꝙ initiū quintæ ætatis sicut quatuor pcedētiū oblatis dño holocaustis cōsecrat. (Gen. 4.a) In prima.n. protomartyr Abel primus oīum electorum de primogenitis ouium Deo holocaustū obtulit, & ingressum nascētis seculi primo hostijs pecorum, tandē proprio cruore dedicauit. Scdę ætatis ortum Noe oblatis Deo holocaustis de his, quæ fuerāt in arca, cōsecrauit. (Ibid. 8.d; Ibid. 18.d; Ibid. 22.b) Tertiā ætatem Melchisedech, & Abrahā, hic in pane, & vino, ille proprio filio oblato sacrarunt. (2. Re. 24.d) Quartam ætatem Dauid dño consecrauit, ædificato altari in area Hornæ Iebusæi, & oblatis Deo holocaustis, q̃bus eū, quē populū numerando offenderat placaret: vbi Abraham perhibet filiū obtulisse, & post ędificato à Salomone tēplo altare holocaustorū constat esse locatum. Quintæ nūc ętatis exordiū Iosue, & Zorobabel ędificato ibidem altari, & oblatis Deo holocaustis, mox excusso captiuitatis iugo obtulerunt, & postea iugi holocausto dñm sibi placauerūt. Hęc oīa in figura pcesserūt eius, q ī sexta ętate hostia suæ carnis totū mūdū redemit.

(In esdram lib. 1. ca. 3. int. med. & fi. cap. 10. 4. Roma. 2.c; 1. Cor. 9.d) d Dederunt. Beda. Qui de captiuitate liberati Ierosolymā venerunt, facere tēplū disposuerunt, & postea fecerūt, sed prius posito altari quotidianis holocaustis dño se commēdauerūt, vt dignè ipsum templum ædificare meretētur. Qui ergo alios vult docere, prius seipsū doceat, ne ab Apostolo audiat: Qui ergo alium doces, teipsum non doces. vnde Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo, ne fortè &c. Rectè ergo transmigrationis filij non alia sacrificia, q̃ holocausta. i. totas incensas oblationes Deo obtulisse referūtur. quia necesse est, vt totum se bene viuendo, & à licitis etiam continendo creatori mancipet, qui male viuentes cupit ab illicitis docendo cōpescere. Potest etiam dici, quòd ędificato altari holocausta offerant Deo, sed nondum templum ædificant, qui nup cōuersi mox in diligendo Deum toto corde ardescunt, vt iā inter perfectos

C fectos numerari queant, etsi nondum bona cupiunt operādi vel perficiendi tempus, vel facultatem accipiunt. vt Abraham iam fide perfectus erat, cum nōdum perfecisset opera. (Gen. 15.b; Ibid. 22.b) Vnde: Credidit Abraham Deo, & reputatum est ei ad iustitiam. Cū vero filium super altare obtulit, quasi templo constructo perfectiora Deo holocausta reddidit. Singuli enim actus, vel gressus piæ deuotionis ordines sunt lapidum politorum, quibus in corde nostro dilectam Deo habitationem construamus. Fundatio templi illos significat, qui nuper conuersi locum preparant dño in se. vnde: (1. Cor. 6.d) Membra vestra templū est spiritussancti &c.

(Mystice. In esdram lib. 1. ca. 3. int. med. & fin. ca. 10. 4) e Latomis. Mystice. (Beda.) Latomi sunt in constructione domus Dei, q corda proximorum docēdo, vel increpando instruūt, quos dū firmiter inter alios consistere docēt, quasi quadrando aptant. Quocunque enim verteris, quadratum stabit: & electorum mens, dum inter aduersa, vel prospera manet immota, quadratā sibi inesse uirtutis figurā mōstrat. vnde arca Noe de lignis quadratis facta describitur. (Gen. 6.c) Nam eandē ecclesiam (quam templum de lapide factū significat, & arca de lignis compacta figurat, & tabernaculum de cortinis, & tabulis compositum.

f Cæmentarijs. Cęmentarij sunt pdicatores, qui dum eos, quos bonis operibus instituunt, copula charitatis adinuicem nectunt, quasi quadratos, politosque lapides, ne ordinem cōpositionis deserant, cæmenti infusione coniungunt, dicentes: (1. Pe. 4.b; Col. 3.d) Ante omnia autem mutuam in uobis, & continuam charitatem habentes &c. Inde Paulus, Sup omnia autem habete charitatem, qđ est uinculū pfectionis.

g Sidonijs Ty. Sidonij quoq;, & Tyrij pdicatores repræsentant, qui homines in gloria quondam seculi sublimes, & cādidos securi sermonis Dei, de statu primę conuersationis deijciunt, vt salubriter prostratos, & quasi ab humore corruptiuo ingeniti sensus excoctos, ab omni vitiorum sorditudine corrigāt, D & in ornatum, vel in munimentum ecclesiæ exigant. Vnde in Ps. qui inscribitur in consummatione tabernaculi: (Ps. 28.b) Vox domini confringentis cedros. Sidonijs Tyrijsque. Dant principes patrum, Iosue scilicet, & Zorobabel, & fratres Sidonijs & Tyrijs cibum, potum, & oleum, ut deferāt ligna cedrina de Libano admare Ioppen, cum doctoribus, ut prædicare valeāt spūalia charismata, quæ in Christo præcesserunt, ęmulanda commēdat. Vel cū Christus, qui in Iosue, & Zorobabel signatur, verbi sui dona spūalia partit, q̃b. intus illustrati fortiores efficiantur ad debellādū superborū iactantiam, & stultā sapientiā. vnde: (Ps. 22.d) Parasti in conspectu meo mēsam aduersus eos, q tribulant me. Impinguasti in oleo caput meū, & calix meus inebrians & cæte. Dantur ergo pecunię latomis, cęmētarijs, & lignorum

NICOLAVS DE LYRA.

¶ a Et holocaustum dieb. singl. secūdum quod præcipitur Nu. xxix. (Num. 29.a)

b Et post hæc holocau. iu. Quod nunquàm intermittebatur pro alijs sacrificijs.

c Tam in calen. Id est neomenijs, quæ celebrātur in principijs mensiū.

d Quam in uniuersis solennitatibus. Scilicet pascha, pentecostes, tubarum, expiationis, & tabernaculorum.

e A primo die mensis septimi cœperunt &cæ. Quia tunc primo fuit erectū altare holocaustorū, ante cuius erectionē nō poterāt talia offerre.

f Porro templum. Hic consequenter agitur de templi fundatione. Et primo quantum ad materiæ præparationem, cum dicitur,

g Dederunt autem pecunias latomis. Qui dolabant lapides.

h Et cęment. Qui componebant lapides in muro cum cæmento.

i Cibum quoque & potum & ol. Sicut fecerat Salomon Hiram regi Tyri pro lignis habendis & deducendis per mare ad ædificationem prioris templi. (3. Reg. 5.b)

¶ Ad mare

MORALITER.

✱ g Dederunt autem pecunias latomis, cibum quoque, & potum, & oleum. Isti uero, qui fecerunt hoc, fuerunt Zorobabel, & alij principes patrum, per quos significati fuerunt apostoli, ut dictum est supra c. j. Per hoc igitur, quòd dederunt pecunias, cibum, potum, & oleum pro templi ædificatione, significatum fuit ꝙ apostoli quicquid habebant, & habere poterant, expostituri erant pro spirituali ędificio ecclesiæ, sicut scribitur Matt. Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te &c. (Matt. 19.d)

VNIVERSIDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

E gnorū cæsorib.cib.potus,& oleū, vt ad ædificādū domū Dei materiā ꝑparēt,cū ꝑdicatorib.diuinitus gr̃a virtutū copia confertur,qb.adiuti ad corrigēda prauorū corda,& pceptioni bonorū aptāda sufficiāt. Sydonijs.i. venatorib.q vagos sensus retib. fidei Christo capiūt.vnde:Faciā uos fieri pis.ho. Idē sunt angustiati.qa pssurā i mūdo hn̄t. q̄uis confidentes:quia dn̄s vicit mundum. (Matt. 4.c; Ioan. 16.g)

a Vt de.l Deferunt ligna excisa in mare,nō mergēda,sed p illud Ioppē,q̄ interp̄tatur pulchritudo, pferenda, cum doctores auditorib.ad fidē vocatis tētationes occursuras,sed fide supandas p̄nūtiant,vt prius vitiorum, vel prauorū hoim feri fructus tollanẗ: & sic ad pulchra virtutū mœnia portūq; pueniat. velut pri⁹ diabolo draconi.s.regi oīm,q̄ sunt in aqs.i.impiorū,q in mari.i.seculi pturbationib.conuersanẗ,renūtiemus. post ad pulchritudinē fidei veniamus, qua sctām trinitatē,& vnā deitatē,qua dispensationē incarnationis Christi,eccl̃iæ vnitatem,pctōrum remissionē,& carnis resurrectionē cōfiteamur:vn̄ Petrus i hac ciuitate Thabitā suscitauit:qa in hui⁹ pfectione fidei,& gn̄alis eccl̃iæ p baptisma à morte pctōrū suscitamur,& cū post baptisma mortē pcti incurrimus, p eādē pęnitēdo reuiuiscimus,& p recōciliationē sacerdotum ecclesię aggregamur. (Act. 9.f)

*b Ioppē.*vn̄. s. p terrā ad opus tēpli deferrētur,sicut in prima templi structura factū est.sed Salomō regali potētia à rege Hirā,q̄ voluit, facilè obtinuit: hi aūt de captiuitate redeuntes, & regni potētiā non hn̄tes cūcta emebāt.

In Esdram lib. 1. c. 4. in pr. to. 4. *c Anno au.*Be.Cū supra dicatur,q septimo mense venerūt in Ierusalē, hic vero q anno scdo aduētus eorū mēse scdo opus tēpli inchoauerūt,patet: qa septē mēsib.lapides,cęmētū, ligna, & cætera necessaria pauerunt.octauo āt
F incipiēte mēse opari cęperūt. Sex.n. erāt menses anni primi,
Mystice & septimus sequētis.Mysticè āt septimus ad sabbathū ptinet, in quo dn̄s cōditor mūdi ab operib.suis,vel Christus post passionem in sepulchro requieuit. Octo ad primam sabbathi, in quo resurrexit. Septē ad spem nostri sabbathi post mortem. Octo respiciunt ad gaudiū nostræ ppetuæ beatitudinis. Quia ergo oīs electorū operatio,q sunt domus Dei p gr̃am spūs incipit,& pficiẗ oīs respectu, & intētione futuræ quietis.& immortalitatis pagitur,rectè structores templi a septimo mense oblatis Deo holocaustis sumptus ædificationi pari incipiūt: qb.septē mensib. pactis,octauo aggrediuntur opus: nec alius in p̄paratione tanti operis poniẗ numerus.q̄ ille,q septiformē gr̃am spūs,qua operantes adiuuamur:vel quietē animarū,aut resurrectionē corporū , quā bn̄ operātes speramus,denūtiat.

d In Ier. Locū.s tēpli quo tēplū ædificare cupiebāt. Fallunẗ.n. Iudæi,qui dicunt nunquam parietes templi, sed solum tectū a Chaldæis fuisse subuersum, cum pateat Esdram filium trāsmigrationis templum fecisse a fundamentis.

e Et o.qui. Magna deuotio totius populi:gaudebāt.n.se de captiuitate redi sse,& quātū superbæ ciuitatis flagitia horrebāt, tm̄ Ierusalem videre cupiebant decorē: quātū phana abominabanẗ,tm̄ templum Dei restaurari conabātur. Sic non solū epi,& presbyteri plebem fidelium.i. Dei domū dēnt ædificare, sed ēt populus de captiuitate vitiorū ad visionē verę pacis vocatus,ministeriū verbi ab his,qui dicere nouerūt,dēt exigere.q.s.ministri verbi.i. Leuitæ a viginti annis, & supra constituunẗ:qa tales sunt ad p̄dicādū cōstituti,& præferendi, q decalogū non solū faciendo auditoribus ostendant,sed etiā puritate,& itegritate cordis i cōspectu Dei itemeratū custodiāt.

f A uigin.an. Non est dubitādū ibi statū ecclesiæ p spm̄ sumere profectū,ubi & pręsules gradū suū rite custodiētes populo magistros ueritatis regulariter ordināt, & ipse ppl̄s ne a docēdo cessent diligenter audiendo,& obtēperādo cōpellūt.Sed secordia nostrorū tēporū maiores siẗ, & minores lædit,hos a p̄dicādo verbū,illos ab audiēdo,vtrosq; a faciēdo p̄pediēs:qa minus pēsamus,q̄ta sit acerbitas dæmoniacæ captiuitatis, de qua eruti sumus:vel q̄ta solēnitas ad quā vocamur supnæ Ierusalē m̄ris oīm nr̄m,cuius iā pignus accepimus. Sed intueamur eximia patrū opa,quo amplius de animi nr̄i pusillanimitate cōfundamur.
Nota Notādū verò, & crebrius memorādū, q̄tū boni malū captiuitatis attulit,de qua eruti tāta oēs intētione, quanta

a vt deferrent ligna cedrina de Libano
a ¶Hæc est ciuitas maritima.xl.fere milibus a Ierusalē remota.
b ad mare Ioppen , iuxta quod pręce- a
c perat Cyrus rex Persarum eis . Anno b
autem secundo aduentus eorum ad
d templū Dei in Ierusalē mense secun
do , cęperunt Zorobabel filius Sala-
thiel , & Iosue filius Iosedec,& reliq
de fratribus eorum sacerdotes,& Le
e uitæ,& omnes qui venerant de capti
uitate in Ierusalem, & constituerunt c
f Leuitas a viginti annis , & supra : ut d
g vrgerēt opus Dn̄i.Stetitq; Iosue,& fi-
lij eius,& fratres eius, Cedmihel,&
filij eius,& filij Iuda,quasi vir vnus,
vt instarent super eos qui faciebāt o-
pus in tēplo Dei,filii Henadad,et fi-
h lii eorū, & fratres eorū Leuitę . Fun- e
dato igitur a cęmētariis templo Do-
i mini , steterunt sacerdotes in ornatu f
suo cum tubis, & Leuitę filii Asaph
in cymbalis,ut laudarent Deum per g
manus Dauid regis Israel.Et cōcine-
k bant in hymnis & confessione Do-
mino quoniam bonus:quoniam in
æternum misericordia eius super Is-

quanta nunq̄ antea,cęlestib. obsequijs instant. Sed & hodie G multis,qui in pace negligenter uixerant,subito errasse,& peccasse ꝓtuit,dū post casum pęnitēdo erecti vigilātius Deo seruiūt:& q pigri innocētia stabāt,& desides, post accidentē ruinā admoniti sunt solertius cōtra hostis insidias accincti, vt q nec ꝓpriā vitā curādo offenderāt,post ēt fraternę salutis curā gerant.Oēs ergo de captiuitate redeūtes curā tēpli restaurādi hn̄t,sed maxime Leuitę,& filij Iuda,pp sacerdotalē siẗ,& regiam ecclesię dignitatē,q̄ p̄cipuè tēplū ędificāt.qa oēs, q corda fideliū docēdo, vel bn̄ viuēdo īstituūt, ad corpus veri regis,& sacerdotis .i. Xp̄i ptinēt.vn̄ & autores opis Ies⁹ de sacerdotali tribu, Zorobabel vero d̄ tribu regia orti sūt.

g Stetitq; Io. Non filius Iosedec. s. sed vnus de Leuitis a.xx.an. & supra ꝯstitutis ad regēdū op⁹,de qb.fuit Cedmihel,& filij Enadad, q piter iūcto opi cū filijs,& fr̄ib.curā adhibuerunt. Supra ēt i catalogo ppl̄i hi post sacerdotes primi Leuitarū memoranẗ,vn̄ colligiẗ eos principes Leuitarū illius tpis fuisse.Bn̄ filij Iuda in medio Leuitarū ponunẗ siẗ īstaurādo tēplo dātes operā, & pp eūdē pietatis ꝯsensū q̄si vnū fecisse dr̄r.hic ē.n. imitād⁹ ordo virtutis,vt eccl̃iā oēs dicati Deo gradus & cōis deuotio ppl̄i pro se qsq; ędificet.

Mystice *h Fundato ig.* Mysticè.Fūdato a cęmētarijs tēplo dn̄i stāt sacerdotes in ornatu suo cū tubis, dū cōuersis ab errore pctōrib. & fundata in eis fide, & dilectiōe Xp̄i,ꝯgaudēt eccl̃iarū magistri, & seipsos solertius bonis operib.ornātes, tubis doctrinæ salutaris insonant, vt exēplo virtutū, & suasiōe verborū adiuuēt bona cępta eorū,q nup pęnitēdo ad gr̃am Christi conuenere, vel alios docēdo cōuertere.Stāt & Leuitæ,ut laudēt Deū in cymbalis,cū scdi H ordinis ministri ad informationē neophitorū pijs actib. suo cōditori seruiūt,& hoc in mutuæ charitatis dulcedine. Cymbala.n.q̄ se,vt resonēt, inuicē tangunt:opera charitatis exprimunt,qb.se scti alterutrū excitāt in laudem. Laudant etiam per manum Dauid regis, cum opera Christi, quæ per carnē gessit,diligenter attendunt,& imitantur, quantum possunt.

i Steterunt sa.in or. Magna omnium psonarū deuotio ostenditur,cum fundato templo omnes iuxta gradū suū misericordiā dn̄i laudāt. Sacerdotes quidē sanctis vestibus ornati,sicut adhuc stante templo consueuerant tubis personantes, & cor populi ad suauitatem supernæ laudis accendentes: Leuitę in cymbalis bene sonantibus hymnos dn̄o concinentes; populus cōi clamore Deum laudando affectum cordis ostendens.

1. Paralip. 15.& 16 *k Et cō.in hym.* In organis.s.quæ ipse fecit,vel psalmis,quos instituit.uel qa Dauid in collocatione arcæ principē fecit ad ꝯfitendū dn̄o,Asaph & fr̄es eius,ut uerba dierū testātur,de quo rursum dr̄: qa filij eius sub manu ipsius erāt ꝓphetātes iuxta regē.Meritò hic cū filij Asaph laudarēt,& confiterenẗ dn̄o p manū Dauid,iuxta dispositionē ei⁹ hoc fecisse itelligēdi sūt.

☞ *Flebant*

NICOLAVS DE LYRA.

¶ a Ad ma.Iop. *Ioppe enim est portus supra mare mediterraneum,ad quem ducebantur ligna per mare: & inde ducebantur in Ierusalem per terram in vehiculis,qui portus est propinquior Ierusalem. Secundò quantum ad fundationem,cum dicitur,*

b Anno au.se.&c.cœpe.Zoro.fi.Sala. *insistere fundationi templi.*

c Et cō.Le. *Tpe.n. quo portabatur tabernaculū de loco ad locū, in quo erat labor magnus,Leuitæ incipiebāt exerceri in operib.à vigintiquinq; annis & suprà,& in tricesimo anno īstituebātur ministri, q erāt ad hoc apti,ꝓut habetur Num.iiij.& viij.sed qa ꝓ isto tpe non habebāt talia portare, accipiebantur Leuitæ in minori ætate, uidelicet a vicesimo anno,& supra,& etiam ratione necessitatis, quia pauciores erant,q̄ ante.* (Num. 4.a. & 8.d)

d Vt vrgerent opus domi. *stando super operarios, & solicitando eos, ne opus fieret negligenter.*

e Fundato igitur. *Hic consequenter agitur de solennitate ratione fundationis templi,cum dicitur*, Fundato igitur a cęmenta. templo. *Ita quòd murus erat aliquantulum super terram eleuatus.*

f Steterunt sacerdotes in ornatu suo. *i.in vestibus sacerdotalibus.*

g Vt laudarent Deum per manus Dauid regis Israel &cæt. *id est cātantes canticum ab ipso Dauid factum & ad hoc ordinatum*. Plurimi etiam de sacer.& Leu. *Sequitur,*

¶ Flebant

☞ *a Flebant.*s.cernētes q̄tū pauperies,illius tpis à magnifica quō-
A dā Salomonis potētia,qua prius tēplū fundatū est,distaret:et prius tēplū ꝓ suis scelerib.nouerāt esse destructū,cui⁹ nec magnitudinē,nec decorē ęquiparare valebāt.Qd n.ꝓpheta dicit: Magna erit gl̃a domus istius nouissimæ magis,q̄ primæ.Non ad magnitudinē, vel ornatū domus, sed ad rē ipsā ptinet.qa maioris miraculi , & euidētioris virtutis Dei erat, q paucę captiuorū reliqę,inimicis ēt resistētib. tm̄ opus pfecerūt, q̄ q rex opulētissimus nullū oino aduersariū habēs cū adiutorio Tyri regis dilectissimi,ꝓut voluit, fecit. Itē maior gl̃a nouissimæ domus,q̄ primæ:qa i priori domo cultores veteris testi legū,& ꝓphetarū scripturā ppl̄is p̄dicabāt.In scda Xp̄s, & ap̄li gr̃am noui testamēti,& regni cęlestis introitū nuntiant. (Beda in Esdram lib. 1. c. 4. cir. me. tom. 4.; Agg. 2.b; Templorum diuersitas)

Vbi supra Beda. Flebāt in ędificatione templi, spūalis fletus simul, & lętitia principib⁹ nasciẗ: Gaudēt.n. doctores i salute pœnitētiū,sed lugēt:qa vnq̄ pœnitēda ꝯmiserint.Exultāt ipsi de salute,q pnia à morte aīę surrexerunt.lugent, qa peccādo pdiderint.Lętāẗ neophyti gr̃a redēptoris se collectos esse.Dolent,cum humano genere in primo se perijsse parente, & quasi C corrupto ab hostibus Dei templo.s.statu corporis,& animę immortalis in Babylonem.i. in confusionem præsentis exilij transmigrasse.Sed quia crescentib.bonorum profectibus crescit inuidia malorum , nec inter augmenta piorum desunt tentamenta prauorum , qui vel bonum fictè ostendendo , vel apertè malum ingerendo,sanctos lędere conentur,recte subiungit.

rael.Omnis quoq; populus vocifera-
batur clamore magno in laudādo Do
minū,eò q fundatum esset templum
Dn̄i.Plurimi etiam de sacerdotibus,et
Leuitis,& principes patrum,& senio-
res, qui viderant templum prius cum
fundatum esset , & hoc templum in
a oculis eorum flebant uoce magna , & a
multi uociferantes in lætitia,eleuabāt
uocem, nec poterat quisquam agno-
scere uocem clamoris lętantium , &
uocem fletus populi . Commistim e-
nim populus uociferabatur clamore
magno,& uox audiebatur procul.

NIC. DE LYRA.

¶ a Flebant voc. mag. *Memores gloriæ templi,quod destructum fuerat,respectu cuius istud secundum quasi nihil erat.Sed contra hoc videtur esse,quod dicitur Aggei.ij. Magna erit gloria domus huius nouissimæ magis,quàm primę. Dicendum q propheta non dixit, est de præsenti:sed erit de futuro. quod fuit impletum , quando Christus sua præsentia illam ornauit , quando ibi oblatus fuit,& quando ibi prædicauit.Et q hęc sit intentio prophetę,patet per hoc quod dicitur ibidem: Adhuc vnum modicum &c. Sequitur : Et veniet desideratus cunctis gentibus,id est Christus,implendo domum istam gloria.* (Agg. 2.b; Obiectio)

GLOS. ORDI. CAP. IIII.

A *Vdie.au.ho.Be.* Hostes Iudæ, & Beniamin Samaritas dicit,quos captiuatis decem tribubus rex Assyriorum de diuersis gentium populis in ciuitates eorum & terras transtulit.qui postea acceptā Dei legē ex parte seruabāt, nec minus simulacris,qb.& ante seruiebāt.Hi qa veros Dei cultores abominabantur, pollicentur auxiliū operis,vt in societatē recepti possent inferre dispēdiū. Hi ergo falsos fratres .i. hęreticos & malos catholicos exprimunt,qui hostes Iudæ.i.cōfessionis et laudis,quas
B ecclesia per fidem rectam & operationē rectam & dignā offert , & Beniamī.i.filij dexterę; dū eos qui se audiūt,separant a fidelib. q ad dexterā iudicis benedictionem & regnum æternū pcepturi sunt. Dicunt ergo :

b Aedifi.vo. Cū affectāt hæretici autoritatē sibi p̄dicādi inter catholicos tribui,pmittentes se eandē cū eis rectę fidei & opationis tenere castitatē,vt accepta ptāte docēdi in medio boni seminis, à quo Paulus spermologus.i.seminiuerbius cognomē accepit:zizania interserant. Intrauerūt .n.terrā filiorū Israel nō à Iosue introducti, nō Ierosolymorū imperio subditi,sed à rege perfido ab hoste.s. populi Dei in terrā eius adducti, nō vt dn̄o, sed regi aduersario seruiant. Sic hęretici & falsi catholici cū paceē ecclesiæ viuēdo puerse vel docendo impugnarēt, a Ierosolymorū regno sunt extranei,& ad Gētiliū sortē magis ptinēt quorum seruiūt idolis,nec Iesu Xp̄o duce,sed diabolo(quē sign̄at rex Assur)sācta ecclīæ fines itroeūt . Sic Simō magus baptismū in ecclesia nō ꝓ sua salute accepit,sed vt secreta ecclesiæ familiarius discuteret.qd exitu monstrauit,cum ecclesiam,quam in persona ficti fratris nequiuit,in aperti persona hostis accerrime impugnauit. (Act. 17.d; Act. 8.c)

c Non est no. Non est hæreticorum ædificare ecclesiam à qua sunt alieni:sed tantū eorū q Xp̄o vero regi & sacerdoti adhęrentes, principes patrum vocari meruerunt, & pro pia cura quam habent erga eos,qui Christum uidere desiderant.

d Factum est au.Be. Quoties hæretici non solum in ciuitatibus, sed etiam in prouincijs peruerse docendo , vel etiam sæuiendo dogma confessionis veræ impediebant, vtinam nescíremus.Nam vt de magistro gentium sileamus,qui biennio vinctus in Cęsarea ob persecutionem Iudæorum ab ædificando domum Dei linguam compescuit hæreticorum insidijs . Athanasius plurib. profugus annis. Amb.in sua ciuitate obsessus.Hilarius in exilium relegatus. Eusebius martyrium passus, plures in Aphrica episcopi linguis cęsis à prouincia sua ☞ eiecti,alij

CAP. IIII.

a ¶Samaritę scilicet hęretici mali.
a A Vdierunt autem hostes a
a ¶Laudis & confessionis. b ¶ Catholici. ¶ Populi ad dexteram sessuri.
Iudæ , & Beniamin ,
quia filij captiuitatis b
a ¶ Ecclesiam instruendo verbo vel exemplo.
ædificarēt templum Dn̄o Deo Israel.
Et accedentes ad Zorobabel , & ad c
b principes patrum,dixerunt eis: Aedi- d
a ¶Habeamus æquam prędicandi autoritatem.
ficēmus uobiscū,quia ita ut uos quæ- e
rimus Deum uestrū . Ecce nos immo
a ¶Immundas scilicet quia non renuntiant idolis, quæ enim conuentio Christi ad Belial:
lauimus uictimās a diebus Asorhad- f
dan regis Assur, qui adduxit nos huc.
Et dixit eis Zorobabel, & Iosue,& re-
c liqui principes patrum Israel : † Non g
est nobis & uobis,ut ædificemus Do-
mum Deo nostro , sed nosipsi soli ædi h
ficabimus Domino Deo nostro , si- i
cut præcepit nobis Cyrus rex Persa-
a ¶ Benedicitur populus terræ qui operarios virtutis turbare. & opus cęleste tentat impedire.
d rum . Factum est igitur, ut pǒpulus

NIC. DE LYRA. CAP. IIII.

A Vdie.au.ho.Iu. *Hic cōsequenter agitur de operis intermissione . Circa quod primò ponitur ædificantium accusatio. Secundò regis responsio,ibi:Verbum misit rex.Tertio mandati executio,ibi:Et abierūt.Circa primum primo describitur accusationis occasio.Secundò ipsa accusatio,ibi:In regno autem Assueri:Circa primum dicitur:* (Diuisio)

a Audie.au.ho.Iu.& Ben. *Isti erant Gentiles,qui de Assyrijs missi fuerant ad inhabitandum Samariam,quæ fuerat caput regni decem tribuum,& alias ciuitates in circuitu. Et quia inhabitabant terram Iudæis cōcessā à Deo iō erāt eis odiosi, & econuerso.* D

b Quia fi.cap. *i. Iudęi,qui de captiuitate reuersi erant.*

c Et ac.ad Zo. *q erat princeps inter illos.*

d Aedifi.vo. *Hoc dicebāt malitiosè, vt impedirēt opus:secundum quod dicit Rab.Sa.* (Sup. c.4.li. 1.Esdr.)

e Quia ita vt vos quæ.de.v.iiij.Re. *dicitur q Gentiles,qui de Assyrijs venerunt ad inhabitandum Samariam & alias ciuitates in circuitu, fuerunt pro magna parte deuastati à leonibus:& fuit suggestum regi Assyriorum,q hoc acciderat,eò q populus ille ignorabat legitima Dei terræ illius:propter quod habito consilio misit vnum de sacerdotibus captiuis , vt doceret eos,colere Dominum tamen cum hoc colebant idola, vt ibidem habetur.* (4.Reg.17.e; † vel nō vestra,sed nostra interest)

f A dieb.Asor.regis Assur qui. *Iste fuit filius Sennacherib,qui interfecto patre,successit ei in regno, vt habetur.iiij.Re. & tēpore eius fuit missus sacerdos prædictus.* (4.Re.19.g)

g Non est nobis, & vobis vt ædificemus domum Deo no. *s.communis hæc ædificatio templi:quia nolebant habere consortium idololatrarum.*

h Sed nosipsi soli ædificab.Do.Deo nostro,sicut præce.nobis Cyrus rex Persarum &c. *Vt habetur suprà. Quis est in vobis de vniuerso populo eius? sit Deus cum eo,ascendat Ierusalem quæ est in Iudæa, & ædificet domum Domini Dei Israel. Ex quo patet, quod licentia Cyri se extendebat ad populum Israel tantùm : & sic se excusauerunt, bene,&* (Sup.1.b)

MORALITER.

✱ a *Audierunt au.hostes Iudæ,& Beniamin,&c.* Per istos qui voluerunt se iungere cum filijs Israel in ædificatione templi, non ad promotionē operis, sed magis ad impedimētū,pseudo apostoli , & Chr̄iani ficti figurati fuerūt:vt Torquatus,& cōsimiles fidelib.se cōiungētes,vt per hoc possēt fideles accusare,& eis efficacius nocere.

b *Sed nosipsi soli ædificabimus Domino.* Per hoc significatur:quod fideles societatem talium malignè insidiantium debent solicitè præcauere.

i *Sicut pręcepit nobis Cyrus rex &c.* Per quem significatur Christus, vt dictum est suprà.j.cap.Ipse verò dixit suis discipulis,Cauete autem ab hominibus,scilicet malignis. (Matt. 10.b)

✱ *In regno*

VNIVERSIDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

E eiecti, alij diuersis pęnis vexati, vel interempti domum Dei, quam ædificauerant, populis terræ.i.hominib.sua quærentib. non quæ Iesu Christi prophananda dimisere, donec tempore diuinitus prouiso sapiētibus architectis reædificandę post captiuitatem ei usdem domus copia suppeteret.

a *Populi Iu.* Populum Iuda.i. confitētem, & glorificantem: dicit eum, qui integra mēte Domino ędificare.i.ad voluntatem eius faciendam, & gloriam quærendam omnium, quos potest animos, & ora cōuertere, quærit.

In esdram lib. 1. ca. 4. cir. fi. 10. 4. b *Conduxerunt. Be.* Notāda distinctio verborum: quia consiliarios dicit dato pretio conductos contra operatores templi, vt destrueretur consilium eorum. sed non consilium destructū, vel opus est intermissum, donec scripta Artaxerxis est epistola accusationis, ipso iubente prohibuerūt eos in brachio, et robore, tūc.n.intermissū est opus, & non fiebat vsq; ad annū secundum Darij regis Persarum. vnde colligitur: quia toto tempore Cyri operi incepto, quamuis segnius iusto, instabant. Illo autem mortuo nō cōsilijs prauis impediti, sed aperta impugnatione ab opere sūt repulsi. Nō .n.audebant hostes Cyro viuente, q opus fieri iusserat, apertè obluctādo, quāuis occultè suggerendo, vel consiliando edictis illius contraire. *Consilium contra operarios templi, quando executioni datum est*

Mysticè Mysticè autem hæretici pro opportunitate temporis in consilijs malignorū dogmatum nunc acerbiore gladiorum pugna insequuntur, & aliquando suffragio Gētilium principū eam vexare non verentur. Impediunt manus populi Iudæ, cum ecclesiam in membris infirmiorib. ab operib. piæ professionis retardant. destruere nitūtur consilium operandi, cum etiā animos ab intentione bonę actionis reuocare laborant.
F Accusant eos apud reges, cū principū terrenorū contra ecclesiam præsidia acquirunt: quod quantū noceat fidei, tempore Arrianæ perfidiæ luce clarius innotuit.

Vbi sup. c. 5. in princ. Artaxerxes lib. 11. antiq. cap. 3. c *In regno au. Ass. Be.* Hunc Artaxerxem (qui epistolam accusationis à Samaritis suscipiens, vetuit Ierusalē, & templū construi) Iosephus putat esse Cambysem filium Cyri, qui post patrem .xxx. annis imperio functū, octo annis regnauit, & post eum duo magi vno anno regnantes, Darium filiū Hystaspis habuere regni successorem. cuius secundo anno quo tēplum ædificare permisit, dixit apud Zachariā angelus p pplo interueniēs: Dñe exercituū vsquequo nō misereberis Ierusalē, & vrbium Iuda quib. iratus es? Iste iā septuagesimus ann. est &c. *Zach. 1. c* Assuerus aūt cui pariter epistola accusationis dr̄ missa, iō fortasse, an aliquid rescripserit, aut respōderit, tacetur: quia eodē anno, quo regnare cępit decedens, Artaxerxi apicem regnandi, & hæc curandi reliquit: vel contēporaneus erat Artaxerxi: sed quasi minoris potētiæ illū hęc tractare, & decernere pmisit. *Beda.* Artaxerxes cui suadetur, & suasus pręcepit, ne Ierusalem ædificetur, quemlibet Gentilium principū ecclesiæ inimicum persecutorem significat: vel diabolum omnium bonorum aduersarium. Iudæi, qui accusantur apud regem, viros ecclesiasticos. Samaritani, qui accusant hæreticos. *Io. sup. cit. Allegor.* Vnde congrua sibi voce Ierusalem ciuitatem rebellem, & pessimam vocant. talem enim iudicant catholicam vnitatem, quā impugnāt. Reuera āt rebellis est, & muros parietesq; fidei rectę lapidib. testimoniorū cęlestiū aduersus tela impugnantiū componit. de quibus dicit Esaias: Et occupabit salus muros tuos, & portas *Esa. 60. d*

a terræ impediret manus populi Iudę, b & turbaret eos in ædificando. Conduxerunt quoq; aduersus eos consiliatores, ut destruerent consilium eorum omnibus diebus Cyri regis Persarū, & vsq; ad regnum Darij regis Persarū. c In regno autem Assueri (ipse est Artaxerxes) in principio regni eius scripserunt accusationem aduersus habitatores Iudæ, & Ierusalē. Et in diebus Artaxerxis scripsit † Beselam Mithridates, & Tabeel, & reliqui, qui erant in consilio eorum ad Artaxerxem regem Persarum. Epistola autem accusationis scripta erat Syriacè, & legebatur sermone Syro. Reum Beel Teē, & Samsai scriba scripserunt epistolam unam de Ierusalem Artaxerxi regi huiuscemodi: Reum Beel Teem, & Samsai scriba, & reliqui consiliatores eorum, Dinęi, & Apharsathachæi, Terphalæi, Apharsæi, Erchuæi, Babylonij, Susanechęi, Dicui, & Aelamitę:

G *Et primo agitur de accusantib. personis. Secundò subditur forma accusationis: Ibi: Hoc est exēplar. Circa primum dicitur:* In regno &c. *Dicit Iosep. & expositores nostri cōiter, q iste Assuerus fuit Cābyses filius Cyri, & iste idē vocatur hic Artaxerxes. p p qd subditur cōiter in biblijs nostris:* Ipse est Ar. *hoc tamē nō est in Heb. nec est de textu, sed ab aliquo doctore fuit appositū p modū glossę, rōne dicta, & postea insertū est textui p imperitiā scriptorum. Scdm verò Ra.Sa. iste Assuerus nō fuit idē cū Artaxerxe, sed ei successit, ita q scdm eum Artaxerxes hic positus, idē est qd Cyrus: & vocatus est Cyrus, noīe pprio: Artaxerxes verò noīe cōi regni Persarū, sicut reges Romanorū noīe regni vocabantur Cęsares, & tamē cū hoc habebāt noīa propria, sicut Iulius, Augustus, Tyberius, & sic de alijs. tamen iste Ra.Sa. Dan. xi. inter Cyrū & Assuerū ponit Cābysem filiū Cyri. qa videtur magis cōsonū scripturis, vt dicetur plenius super Esther & Dan. & iste Cābyses impediuit ædificationē tēpli. Iste aūt Assuerus nō fuit filius Cyri, & in hoc conuenit cū Iosepho & alijs. s. q opus tēpli, fuit impeditū ab illo, q immediatè successit Cyro. differt tamen in hoc q dcitur hic, q nō fuit filius Cyri. Item in hoc qd dicitur, q iste fuit Assuerus, q accepit Esther vxorē. Iosephus aūt inter Cābysē & filiū Cyri & Assuerū q accepit Esther vxorē, ponit quatuor reges sibi succedētes. s. duos magos siue sapiētes, q per annū regnauerit vnus post aliū defuncto Cābyse, & Dariū filium Hystaspis, & Xerxem eius filium, cui successit Assuerus, qui accepit Esther vxorem, quem nominat Artaxerxem. Aliqui autem historiographi adhuc plures ponunt inter medios. quid autem circa hoc sit magis verisimile, dicetur plenius super librum Esther Domino concedente. Sciendum tamen, q isti reges Persarum in diuersis locis in biblia, & in historijs inueniuntur nominati plurib. & diuersis nominibus, propter quod idem rex videtur aliquando esse plures.* *Io. sup. in cap. 2. & 1. loc. cit.*

H e Scripsit Bes. *Et dicunt expositores nostri communiter, q est nomē proprium hominis. Hebræi autē dicunt, q est nomē commune cum præpositione adiuncta secundum modum linguę Hebraicæ, & Chaldaicæ, & signat in pace: quia ista epistola scripta cōtra Iudæos scripta fuit silenter, & occultè, ne ab ipsis perciperetur, & mitteretur per nuntios ad Cyrū cui scribebatur. secundum Ra.Sa. & sic effectum non hēret epistola illa.* *† LXX, in pace uel, uerbis pacificis*

f Mithridates & Ta. *Nomen est proprium hominis Gentilis, qui præerat Samaritanis, de cuius voluntate, & scitu fuit illa epistola facta.*

g Ad Arta.*i.ad Cyrum secundum Ra.Sa. in hoc loco, licet aliter alibi dicere videatur, vt dictum est. secundum Iosephum verò, & alios ad Cambysem filium Cyri, qui Artaxarxes vocatus est nomine regni.* *loco sup. cit.*

h Episto.au.*i.literis Syriacis.*

i Et le.ser.Sy.*i.idiomate Syriaco. Hoc autem dicitur. quia aliquando contingit q epistola scripta literis vnius idiomatis legitur sermonibus alterius linguæ. sicut cum aliquis sentētiam Hebraicæ scripturæ pronuntiat in Latino. ista verò epistola eodē idiomate scribebatur, et legebatur: quia, illi quibus mittebatur, erant de lingua illa: similiter Iudæi contra quos mittebatur, sciebant linguā illā, qa diu fuerūt in regno Babyloniæ.*

k Reum Be.*Expositores nostri dicunt communiter, q sunt tria nomina propria trium hominū scribentium hāc epistolam. s. d hoc dictum procedit ex ignorantia Syriaci seu Chaldaici sermonis. est enim eadem lingua Chaldaica, & Syriaca, vt dicit Hiero. igitur secundum proprietatē illius linguæ prima dictio scilicet Reum est nomē proprium hominis. aliæ duæ sequentes. s. Beel Teem, sunt nomina appellatiua sui officij expressiua. Beel.n. dominū significat vel magistrū Teē verò ratiocinationē. Ratiocinatio verò vno modo significat computū. alio mō significat prolocutionē verborū: Est igitur sēsus, q iste Reū erat Dominus, vel magister coputi: qa illi, q colligebāt tributa, & reditus p rege ei rationē reddebāt. vel erat Dominus seu magister in proponēdo mandata regis, & negotia Samaritanorum populo, vel fortè vtrunq; ad suum spectabat officium.* *In Prolog. sup. li. Reg. qui incipit Viginti, & duas*

l Et Samsai scriba. *Iste.n. epistolam scripsit: & Reum eam dictauit, & Mithridates Tabeel eam fieri præcepit, qui erat dux trans flumen.*

¶ Quas trans.

NICOLAVS DE LYRA.

¶ *ne, & rationabiliter. tamē Samaritani inceperunt eos impedire manifestè, quod prius intendebāt facere malitiosè, & occultè. Ideo subditur:*

a Et tur. eos in ædi. *Faciendo eis insultus quando poterant, & non solum impediebant per seipsos, sed etiam per alios qui locum regis Persarum tenebant in terra illa, eam regendo & recipiendo tributa, quos corruperunt Samaritani pecunia. Ideo subditur:*

Vbi su. c. 2. sup. cap. 4. lib. 1. Esd. b Conduxerunt. *Dicit Iosephus q Cyrus circa bella occupatus hoc impedimētum ignorabat. Ra.Sa. verò dicit q etiā ipso sciēte factum est, qd qualiter intelligendum sit postea videbitur: intermissum.n. fuit opus.*

Diuisio c Vsq; ad reg. *In cuius anno sexto completa est domus Domini, vt habetur, infra vi. cap.*

d In regno. *Posita occasione accusationis. s. eò, q Iudæi repulerunt Samaritanos à templi ędificatione, hic cōsequēter ponitur ipsa accusatio. Et pri-*

MORALITER.

✠ d *In regno au. Assueri ip. est Arta. in prin. regni eius scrips. accusa. adu. habi. Iudæ, & Ier.* Domus Domini spūaliter ædificatur p morū, & fidei prædicationē. & ideo per Artaxerxē, qui ad instigationē Samaritanorū impediuit ędificationem templi, significatur pręlatus, q ad instātiā curatorum, & clericorum impedit indebitè pdicationem verbi Dei, & cōsilium bonorum in auditu cōfessionū, et nomē Artaxerxis ad hoc cōgruit: interpretatur.n. lumine silenter tētatus. talem.n. prælatum ad hoc faciēdum inducunt curati, et clerici quibusdam rationibus apparentibus sub specie boni. Vnde subditur: ✠ *Quia læsiones*

tuos, & portas tuas laudatio. Non est āt pessima dicenda, nisi
A ab illis, q ab optima electione ppriæ insiæ, prius sūt auersi. Inter q̄ notādū, q eo tpe ppls Dei Iudæorū cępit noīe cēseri, quo ex tribu Iuda maximè fuerūt hi, q de captiuitate ascēdētes Ierosolymæ vrbis męnia, & templum restaurauerunt: & euacuatam habitatore prouinciam, denuo superatis hostib. qui proxima tenebant loca, possederunt. *Nota*

a *Lęsio.* Quia nequeunt sufferre, si qui regnū diaboli conāt īpugnare, timēt bella cōcitari in eccl̄ia, ne hr̄ses, et fallacię eorū cū dogmate Gētiliū debellent, duce illo qui ait: Non veni pacē mittere, sed gladium. Et iterū: Ignem veni mittere in terram &c. gladium .s. verbi Dei, quo aduersarios sternat, ignem charitatis, quo suorum corda accendens omnia contrariæ sectæ arma, & scuta comburat. *Matt. 16. d † & Cheeneth Luc. 12. f*

b *Quo. ur.* Ipsi hostes iterum de ciuitate Dñi cōtenēt, qa si ædificata fuerit post captiuitatē, & muri de lapidibus viuis.i.animab.sanctis contra mundi supbiā erecti, tributum nefandæ seruitutis ciues eius.i.electi malignis spiritib. vltra peccādo nō dabūt, imo tenebrarū principib. ædificatio pietatis nocebit. qa quotidiæ p lauacrum regenerōnis regno diaboli plures auferūt, q i seruitiū ei⁹ originali pctō corrupti gn̄ant, q nō hosti īdebitū, sed cōditori iussū seruitutis tributū, reddūt annuos reddit⁹ primitiarū, & d̄cimarū.i.inchoationē, & pfectionem bonorum Deo, à quo acceperant bene viuendo, & gratias agendo referunt. *† & Cheeneth* *tributū re gi lędetur*

c *Trans flu.* Euphratem. s. intra quem Syria est. qui baptismū significat, quia vnus est de quatuor fluminibus Paradisi, q totum orbē irrigant, sicut quatuor euangelistæ ab vno fonte vitæ.i.
B Christo inspirati consona voce cunctis gētib. lauacrum salutis pdicāt. vel qa Euphrates frugifer interptatur: qd congruit sacro, quo orbis ablutus, & sctificatus fructū aiarū, tricesimū, sexagesimū, & centesimū Deo gignit.

Mysticè d *Verbum misit rex ad Reum Beelt.* Quęrit rex Persarū q interptat tentantes possessionē trans fluuium, cum antiquus hostis excitatis tentationum in cursib. eccl̄iæ fines irrumpere, et eos, q sacro fonte redempti sunt, subiugare conatur. Iuuant eum Samaritæ, cū hæretici impugnantes ecclesiam pro regno diaboli militant, & dolētes dicunt: quia si ciuitas ędificata fuerit, & muri instaurati per fidem. s. & operationem rectam, ille trās fluuium.i.in cordib.eorum, qui baptizati sunt, possessionē non habebit. Intelligunt.n. etiam, qui fidem rectam non intelligunt, q eandem mentem lux, et tenebræ simul iniquitas & iustitia, Xps, & Belial possidere nequeunt. Patet sensus literę, & allegoricè, quia prophanus.i.hostis antiquus libentissimè fauet eis, qui ecclesiam persequuntur, & prohibent ædificari. *Allegor.*

e *Habita. Sama.* Habitant hostes Ierosolymorum in Samaria, quæ interpretatur custodia, non q pcepta fidei, & ueritatis custodiant, qui visioni veræ pacis obstinate repugnant: sed quia custodiā virtutum penes se manere iactant, cum aduersus mœnia pacis per hæresim pugnant.

Itaque exem-

& cęteri de gentibus, quas transtulit a Asenaphar magnus & gloriosus, & habitare eas fecit in ciuitatibus Samariæ, & in reliquis regionibus transflu b men † in pace (hoc est exemplar epi c stolæ, quam miserunt ad eum) Artaxerxi regi serui tui uiri, qui sunt trans fluuium, † salutem dicūt. Notum sit regi, quia Iudæi, qui ascenderunt a te d ad nos venerūt in Ierusalem ciuitatē e rebellē, & pessimam, quam ędificant extruētes muros eius, et parietes com f ponentes. Nūc igitur notum sit regi, quia si ciuitas illa ædificata fuerit, & muri eius instaurati, tributū, & uecti g gal, & annuos redditus non dabunt, † & vsq; ad reges hæc noxa perueniet.

a Sal in palatio comedunt Samaritani, cum hæretici saporem mundanæ sapientiæ & philosophiæ cum suauitate rethoricæ & uersutia dialecticę instituunt

Nos ergo memores salis, quod in pa h latio comedimus, & qa † læsiones re i gis uidere nefas ducimus, idcirco mi k

a ¶ Diabolo, vel cuilibet principi Christianorum inimico.

simus & nūtiauimus rēgi, ut recēseas l in libris historiarum patrum tuorū, & inuenies scriptum in commenta-

a ¶ Ecclesia magni regis ciuitas.

b riis, & scies quoniam urbs illa urbs re m

a ¶ Hęreticis scilicet & hostibus veritatis.

bellis est, & nocens regibus, † & pro- n

a ¶ Non veni pacem mittere, sed gladium.

uinciis: & bella concitantur in ea ex diebus antiquis: quamobrem & ciui o

a ¶ Persecutione hæreticorum & Gentilium.

tas illa destructa est. Nūtiamus nos

a ¶ Per fidem & operationem.

regi, quoniam si ciuitas illa ædificata

a ¶ De lapidibus uiuis.

fuerit, & muri ipsius instaurati*, pos- p

a ¶ In Baptizatis scilicet.

c d sessionē trāsfluuiū non habebis. Ver- q bum misit rex ad Reum Beelteem, & Samsai scribā, & ad reliquos † qui e e rant in cōsilio eorum habitatores Samariæ, & cæteris transfluuium, † salutem dicens, & pacem: † Accusatio, quā misistis ad nos, manifestè lecta est corā me, & a me pręceptum est, & recensuerunt, inueneruntq;, qm̄ ciuitas illa a diebus antiquis aduersum reges rebellat, & seditiones, & pręlia cō r

C b Trans.flu.in pa. *Hebræi sic habent: Trans flumen, & Cheeneth. & est Cheeneth nomen regionis, vt dicunt.*

c Hoc est exem. *Hic consequenter ponitur forma accusationis. cum dicitur:* Artaxer. reg. *Sequitur:* Iudæi qui ascende. a te ad nos. *Istud concordat dicto Rab.Sa. videlicet, quod iste Artaxerxes fuit Cyrus, vt prædictum est. quia isti Iudæi fuerunt missi in Ierusalem ab isto Cyro, & non à filio eius, vt patet ex prædictis c.1. & bene dicitur:*

d Ascende. *quia Ierusalem est in altiori situ quam Babylonia.*

e Ciuita. rebel. & pes. *Quod enim rebellauerit regi Babylonis tempore Ioacim, & tēpore Sedeciæ. patet ex. iiij. Reg.* *4. Reg. 24. a, & 25. a*

f Extruen. mu. eius. *In hoc falso eos accusabant, quia non reædificabant ciuitatem, ed tantummodo templum.*

g Tribu. & uecti. *Dicitur autem tributum a tribuo is. & est illud propriè, quod dabatur hominibus missis ex parte regis ad custodiam terræ pro stipendijs ipsorum. Vectigal dicitur a veho vehis. & est propriæ pedagium, quod soluitur Dominis de his, quæ uehuntur per terram, vel flumina, vel mare. Annui redditus, sunt illa: quæ soluuntur singulis annis de possessionibus, vt de agris, & domibus.* *Tributum* *Vectigal* *Annui redditus*

h Nos erg. memo. sa.*i.ciborum sale conditorum. & per hoc insinuant alia beneficia, qui à rege receperant, à parte totum designantes: quia tunc inter eos currebat talis modus loquendi. In Hebręo sic habetur: Et nunc econtra destructio palatij, quod destruere volumus, idest contrarium beneficijs prædictis est palatium, idest domus Dei, quæ in pluribus locis veteris testamēti palatium vocatur in Hebræo. & ideo ipsum destruere intēdimus propter bonum regis, cui obligati sumus ex beneficijs receptis.* *† contēptū*

i Et quia le. reg. *s. subtrahendo tributa, vt dictum est. & mouendo contra eum seditiones consequenter.*

D k Videre nefas ducimus. *quia essemus ingrati.*

l Vt recenseas in libris historiarum patrum. *idest regum, qui præcesserunt te.* *† & defectionē facientes fuerunt,*

m Et scies quoniam &c. re, *vt expositum est supra.*

n Et nocens regibus & prouinciis. *quia tempore Dauid, & Salomonis plura regna fuerunt ei subiecta, vt patet. ij. & iij. Regum.* *2. Reg. 8. a & 3. Reg. 4. a*

o Quamobrem et ciuitas illa destructa. *scilicet propter rebellionem contra regem Nabuchodonosor, vt habetur. iiij. Re.* *4. Reg. 25. b*

p Possessionem trans fluuium non habebis. *scilicet vltra Euphraten, qui erat medius inter regnum Persidis, & regionem Iudæorum.* ** pro vice illa*

q Verbum misit. *Hic consequenter ponitur regis responsio. Et patet litera ex supradictis vsque ibi:* *† socios, & infra*

r Salutem dicens. *Hebræi sic habent. Et cæteri trans fluuium Selam, & Cheeneth. Et dicunt quòd sunt nomina regionum trās fluuium existentium, in quibus habitabant aliqui de transmissis à regibus Assyriorum ad inhabitandum terram illam. Cætera patent ex prædictis vsque ibi:* *† Selam, & Cheeth † Epistolā*

¶ Nam & reges

MORALITER.

✠ i *Quia læsi.* Tales enim allegant autoritatem prelatorū ex hoc diminui, quod non est uerum. nam dicti pdicatores petunt super hoc humiliter gratiam prelatorum, et ipsi debent benigne concedere. nam hoc cedit ad alleuiationem oneris sui, et suorum salutem subditorum. Allegant etiam aliquando prædicti diminutionem temporalis boni ideo subditur:

p *Possessionem trans fluuium non.* quasi dicat Tales prædicatores, & confessores trahunt a se bona debita ecclesiæ, quod non est ita, salua cuiuscunque dicentis reuerentia, sed magis oppositum: nam in prędicationibus publice, & in cōfessionibus secrete fideles admonēt reddere fideliter debita suis curatis, et aliis ecclesiæ ministris: propter quod prælati talibus rationibus friuolis non debent credere, et animarum fructum pro talibus impedire:

NICOLAVS DE LYRA.

¶ a Quas tran. Ase. *Aliqui libri habent Samanasar, & male, quia in Hebræo habetur: Asenaphar. & iste fuit Asor haddam filius Sennacherib, vt patet ex prin.c. Sicut enim supra dictum est. leones vastauerunt magnam partem populi, quem Salmanasar miserat ad habitandum ciuitates Samariæ. propter quod iste Assorhaddā misit alios loco ipsorū, & cū eis vnum de sacerdotibus captiuis, qui doceret eos colere Dominum.*

Trans.

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

a Itaq; exem.Be. Patet ordo historiæ, ꝙ hostes ppli Dei primò opus sctm̃ preq̃uẽdo ĩpediebãt: deinde ꝯsiliũ rectę intẽtionis eorũ prauis ꝯsilijs dissipare tẽtabãt, nec oĩno ab ope retrahere valebãt, priusq̃ regali auxilio fulti autoritate publica obsisterẽt, quorũ notãda in accusãdo fraudulẽtia, qua eos, qui domũ Dei ędificabãt, ciuitatẽ ꝯ regnũ ędificare q̃rebãt, & pcipiẽte rege, ne ciuitas ædificaret, mox arrepta autoritate ne templum ędificaretur, restiterũt, cum nihil de constructione templi detulissent: & rex tantum prohibuisset construi ciuitatem.

NIC. DE LYRA.

¶ a Nã & re.for.fu.in Ier. Vt patet de Dauid, & Salomone, Iosaphat & pluribus alijs.
b Et do.sunt. Hoc habetur iij. Regum de Salomone, ꝙ eius dominium se extendebat à flumine magno Euphrate vsq; ad riuũ Aegypti.
c Tributum qu. Accipiebant ab omnibus illis prouincijs.
d Prohibeatis viros illos, vt vrbs & cætera. Ex quo patet, quòd si iste Artaxerxes fuit Cyrus, nõ retractauit dictum suum: quia non dederat licentiam reædificandi ciuitatem, sed solum templum, vt habetur supra nec istud retractauit.
e Et abie.fest. Hic consequenter ponitur operis inhibitio, cum dicitur:
f Et prohib.&c.robore. id est cum virtute exercitus, cui Iudæi non poterant resistere. Ideo subditur:
g Tunc intermis. Et sic patet, quòd plus fecerint Samaritani, quam rex mãdasset: quia prohibuerunt reædificationem templi, quam rex non prohibuerat. Et sic verificatur dictũ Iosephi scilicet ꝙ ignorãte Cyro temporibus suis fuit impedita reædificatio templi. sciẽter tamen inhibuit reædificationem ciuitatis, vt dicit Ra.Sa. sub cuius prętextu impedita fuit ædificatio templi.
h Et non fie.&c.Da.re. secũdum Iosephum iste fuit Darius filius Histaspis, qui fuit amicus Zorobabel, & fauorabilis Iudæis, sicut patet ex sequentibus. Et hoc maxime fuit, vt dicit Iosephus: quia antequam promoueretur ad regnum, fecit votum, quòd si contingeret eum ad regnum promoueri, faceret templum ædificari, & ibi vasa deferri. Secundum vero Rabi Salomo. iste Darius fuit filius Assueri & Esther reginæ, & sic fuit fauorabilis Iudæis ratione matris suæ, quæ fuit Iudæa.

citantur in ea. Nam & reges fortissimi fuerunt in Ierusalẽ, qui & dominati sunt omni regioni, quæ trãs fluuium est. Tributum quoq; & uectigal, & redditus accipiebãt. Núc † ergo audite sententiam. Prohibeatis uiros illos, ut urbs illa non ædificetur, donec si fortè à me iussum fuerit. Videte, ne negligẽter hoc impleatis: & paulatim crescat malum contra reges. Itaque exemplum edicti Artaxerxis regis lectum est coram Reũ Beelteem & Samsai scriba, & consiliarijs eorum. Et abierunt festini in Ierusalem ad Iudæos, & prohibuerũt eos in brachio, & robore. Túc intermissũ est opus domus Domini in Ierusalẽ, & nõ fiebat vsq; ad annũ secundũ regni Darij regis Persarum.

GLOS. ORDI. CAP. V.

a Prophetauer.Be. In libris eorum plenius scriptũ est, qb. verbis secordiam eorum redarguerint, q negligentiores erant erga opus templi, vel promisso Dei auxilio ad opandũ accẽderint, qua ẽt deuotione ad exhortationẽ eorũ Zorobabel, Iosue, & oĩs ppľs se ad opandũ accinxerint. Aggæus.n. ita ĩcipit. In anno scdo Darij regis in vno die mensis pfati, factũ est verbũ Dñi in manu Aggei prophetę, dicẽs. Dic ad Zorobabel filiũ Salathiel, & ad Iesũ filiũ Iosedec &c. Et paulò pòst. Et suscitauit Dominus spiritũ Zorobabel filij Salathiel ducis Iuda, & spm̃ Iesu filij Iosedec sacerdotis magni, et spm̃ reliquorum de oĩ pplo, & ingressi sunt, & faciebãt opus in domo Dñi &c. Zacharias ãt sic incipit. In mẽse octauo in anno scdo Darij regis, factũ est verbum Dñi ad Zachariã filium Barachię, filium Ado pphetã &c. Ex quo appet qũo Esdras Zachariã filium Ado nominet, quia.s. nepos illius fuit, q ppheta nobilis fuisse intelľr, cui⁹ Zacharias ĩ pphetis eximius iure fili⁹ diceret. Inter q̃ notãdũ q̃ti spũs isti pphetæ fuerint, vt cõtra tãti regis edictũ, & Samaritanos, & oẽs gẽtes p circũitũ ædificationẽ tẽpli impedientes iuberẽt tẽplũ extrui. Zorobabel quoq;, & Iesus, & populus, q cũ eis erat, nõ minoris fuisse fidei probantur, qui prophetas iubentes magis audierunt quam prohibentis regis imperium.
b Zorobab Ortus in Babylone, vel magister Babylonis, qa ibi iuxta historiam natus est, cũ esset de stirpe Dauid in Bethlehem nati. Hic significat Christũ, q vt mũdũ à cõfusione errorũ liberaret, in Babylone.i. in confusione mundi oriri, & conuersari dignatus est. Qui ẽt rectè Babylonis magister dr̃, ñ ꝙ ea, q̃ Babylonis.i. mundi sunt doceat, sed quos Babyloniorũ iugo pressos inuenit, ad gratiam libertatis erudit, & eruditos ad patriam cælestem perducit. Cuius pater est Salathiel.i. petitio mea Deus, qui.s. in psalmo dicit: Pete a me, et dabo tibi gẽtes hęreditatẽ tuam etc. vnusquisque etiam cum Deum inuocans non aliud q̃rit, quam ipsum, potest eũ Salathiel vocare.
c Et Io.Be. Iosue, vel Iesus interp̃tatur saluator. Iosedec Dominus iustus, hic quidem sicut filius Nun Christũ sigñat. vterq; .n. populum in terram promissionis, ille de longo incolatu eremi, hic de lõgiore captiuitatis seruitio introduxit. Sic verus Iesus electos suos ab omnib. malis eruens, ad superni regni p missa gaudia inducit, qui est filius Iosedec.i. Dñi iusti. de quo dicitur. Dominus iustus concidet ceruices peccatorum etc.
e In ipso.Be. Patet lr̃æ textus: qa cõfortati verbis pphetarũ, optimates Iudęorũ nõ potuerũt hostiũ ĩfestatiõib. a scõ ope ṗpediri, a quo qescẽtib. adhuc pphetis timore hostiũ cessauerãt. sicut nũc ĩ ecclia gerit, dũ hi q malignorũ, spũum. vľ hoĩm ĩsidijs re-

CAP. V.

Prophetauerunt autem Aggęus propheta, & Zacharias filius Ado, prophetantes ad Iudęos qui erãt in Iudęa & Ierusalem, in nomine Dei Israel. Túc surrexerũt Zorobabel filius Salathiel, & Iosue filius Iosedec, & cœperunt ędificare tẽplum Dei in Ierusalẽ, & cum eis prophetæ Dei adiuuantes eos. In ipso autem tempore uenit ad eos Thathanai, q erat dux trans flumẽ, & Stharbuzanai, & † cõsiliarij eorum, sicque dixerunt eis:

NIC. DE LYRA. CAP. V.

Propheta. Hic consequenter describitur operis resumptio. Circa hoc primo opus resumitur. Secundo de hoc inquiritur, ibi: In ipso autem tempore. Tertio negotium ad regem deducitur, ibi: Placuitq;. Circa primum sciendum, ꝙ Iudæi resumpserunt opus absq; licẽtia Darij duplici de cã: Vna fuit, qa cõfidebãt de eius fauore p p amicitiã cũ Zorobabel scdm Iosephũ vel rõne matris suę Esther secũdũ Ra.Sa. Alia cã fuit, qa Aggeus, et Zacharias pphetę denũtiabant eis in noĩe Domini, ꝑ secure opus resumerent, & quòd à Persis impedimentum non haberent, & sic anno secundo Darij opus prius intermissum resumpserunt. Et hoc est, quod dicitur:
a Prophe.au.Agg.pro.& Zac. Quorum prophetiæ habentur in lib. xij. prophetarum.
b Filius Ad. Sic debet scribi, s. p vnũ.d.i. nepos Ado, quia fuit filius Barachiæ filij Ado, ut habetur in principio prophetię suę.
c Prophe.ad Iud. Modo prędicto. et licet inter habitãtes Ierusalẽ, & terrã in circũitu essent aliqui de tribu Beniamin, & de tribu Leui, & alijs tribubus, vt dictum est supra ij.c. tamen omnes sunt denominati Iudæi à tribu Iudæ post reditũ captiuitatis Babylonicæ. Tũ quia Zorobabel dux redeuntium fuit de tribu Iuda, & sic erat principalior. Tum quia illa tribus fuit ad ædificationẽ tẽpli feruentior.
d Et cum eis prophetæ Dei &c. Excitando populum ad opus.
e In ipso autem tempore. Hic consequenter de opere resum-

¶ pro requiritur

MORALITER.

a Prophetaue.au. Per istos duos loquentes ex inspiratione diuina, significantur prædicatores veritatis euangelicę, quibus à Deo datur sapientia & eloquentia. Luc.xxi.c. Ego enim dabo vobis os, & sapientiam, cui non poterunt resistere, & contradicere omnes aduersarij vestri. Et interpretatio nominum dictis prædicatoribus congruit. Aggæus enim interpretatur festinus. Zacharias autem, memor Domini, prædicatores autem prędicti fideles inducunt ad habendum Dei iugem memoriam. vt per hoc peruenire valeãt ad sanctorum festiuitatem. Per binarium autem istorum prophetarũ significatur, quòd prædicatores euangelij charitate debent esse adinuicem combinati. vnde Greg. super illud Lu. Misit illos binos ante faciem suam &c. Binos ergo discipulos in prædicationem Dominus mittit, vt per hoc nobis tacitus innuat, quòd qui charitatẽ erga alterum non habet, prædicationis officium nullatenus suscipere debet.
b Prophe.ad Iu. scilicet de reædificatione templi. vnde subditur:
c Tunc surrexerunt Zorobabel &c. Per quod significatur, quòd prædicatores euangelici debent inducere populum ad ædificationem ecclesiæ, quod consistit in moribus & fide, & quia non solum debent ad hoc inducere verbo, sed etiam vitæ exemplo: ideo subditur:
d Et cũ e. pph. eos adi. &c. In moralib.n. magis valẽt facta, q̃ verba.

* Quis dedit

filijs retardari, tardiores aliquando ad opus bonum fuerunt, repẽte verbis doctorũ, vel diuinarum scripturarum correpti, nullis tẽtationum machinis possunt uinci, vel à proposito intentionis reuocari.
a Ad quod respondimus. Videtur qui hoc scripsit præsens affuisse, cũ Esdras dicatur scripsisse, qui nõ tunc Ierosolymis fuisse: sed multò post regnante Artaxerxe illuc venisse repetitur. Aut ergo tunc uere ibi fuit, & facto templo Babyloniam redijt: vt plures de filijs Israel in Ierusalem reduceret, aut se ędificantib. iungit, quasi suũ sit, qđ erga fratres agit, vel qđ ipsi agũt, sicut Apľus ait, Nos q viuimus, q residui sumus in aduẽtu Domini, non præueniemus &c.
b Exemplar epi. Multũ dissimilis est hæc epistola illi, quam Reum Beeltheem, & Samsai scripserunt Artaxerxi. Illa.n. accusatione Ierosolymitarum; hæc laude non solum gentis, sed & Dei omnipotentis plena est: illa insidijs, hæc amicabilibus literis scripta: quia illa à Samaritis hostib. Iudæorum, hæc à duce regionis trãs fluuium.i. inferioris Syriæ, & Phęnicis, & à socijs eius, qui nullas contra Iudæos inimicitias domesticas habuere, sed tantum regis, à quo potestatem acceperant, voluntatem exequi curabãt. Samaritæ, qui primam scribentes epistolam animos regis aduersus structores templi accenderunt, hæreticis comparantur: qui ecclesiam intãtum fęda peste commaculant, vt etiam exosam Gentilibus reddant, eorumq; furorem excitant aduersus illam. Dux autem Syriæ, qui regem de opere Dei nõ operando instigat: sed consultando interrogat, eos significat, qui adhuc in Gentilitate positi, nec se credituros abnegant, si veram, & iustam esse hanc diuinitatis scripturam intelligant. Deniq; audiens à senib. Iudęorum, cum rationes redderent, nos sumus serui Dei cæli, & terræ &c. ædificantes noluit impedire, sed simplici animo quæsiuit vtrum Cyrus templum ędificari iusserit: & Darius hoc velit. Agnita autem voluntate vtriusq; regis diligenter, vt opus citius perficeretur, adiuuit. Quæ oĩa illis cõueniũt, qui in Gentili vita constituti conuersationem ecclesiæ visam repente obstupescere, deinde rationem religionis audire, & discere student: & tandem cognoscentes, ꝙ hoc à Deo cęli & terræ, q solus vere est Deus, originem sumpsit sacrificiis eius communicant, & ædificiũ iuuare lætanẽ.
c Lapide impolito & c. nouo.s. quẽ impolitũ repererũt, sed poliẽdo ędificio aptauerũt. Nã & si veterum lapidum, qui s̃m Ieremiã dispersi fuerãt in capite oĩm platearũ aliqui remanserũt, lapides noui erant poliendi, ex quib. opus templi posset impleri. Qđ mystice videmus in ecclesia fieri, cũ nõ solum de his, qui pęnitendo resipiscunt, sed etiam de illis, q nuper ad fidẽ vocati institutione magistrorũ quasi norma opificum cõpositi, & in ædificio cõgruo ordine sunt locati, ædificatur. De veterib. quoq; & nouis lapidib.i. dudum positis, & impolitis templum ædificatur, cum de vtroq; populo, Iudæo.s. & Gentili, vna Christi ecclesia colligitur. Alter.n. iamdudum cognitione, & obseruantia legis velut politus erat. Alter idololatrię mancipatus nulla spiritualium architectorum industria, nullo pietatis cultu deformitatem agrestis & terrenæ mentis exuerat.
d Et ligna ponuntur in par, opusq; illud diligenter extruitur &. Beda Ligna quæ ad ornamentum, vel munimentum templi ponũtur, eandem sanctorũ vitam in ornatu ecclesię quã & lapides designant: de quib. dr̃: Exultabunt omnia ligna syluarum &c.

Quis dedit uobis † consilium, ut domum hanc ædificaretis, & muros eius instauraretis? Ad quod respõdimus eis, quæ essent nomina hominũ autorũ ędificationis illius. Oculus aũt Dei eorum factus est super senes Iudęorũ, & nõ potuerunt inhibere eos. † Placuitq; ut res ad Dariũ referretur, & túc † satisfacerẽt aduersus accusationẽ illã. Exemplar epistolę quã misit Thathanai dux regionis transflumẽ, & Stharbuzanai, et cõsiliatores eius Apharsachæi, qui erant trans flumen, ad Dariũ regem. Sermo, quem miserant ei, sic scriptus erat: Dario regi pax omnis. Notum sit regi isse nos ad Iudęam prouinciã ad domum Dei magni, quæ ædificatur lapide impolito, & ligna ponuntur in parietibus, opusque illud † diligenter extruitur, & crescit in manibus eorum. Interrogauimus ergo senes illos, & ita diximus eis: Quis dedit uobis potestatem, ut domum hanc ædificaretis, & muros hos instauraretis? Sed & nomina eorum quæsiuimus ab eis, ut nũciaremus tibi: scripsimusq́; nomina eorum uirorũ, qui sunt principes in eis. Huiuscemodi autẽ sermonem respõderunt nobis, dicentes: Nos sumus serui Dei cæli, & terræ, & ædificamus templum, quod erat extructũ ante hos annos multos, quodq́ue rex Israel, magnus ædificauerat, & extruxerat. Postquam autem ad iracundiam prouocauerunt patres nostri Deũ cęli, tradidit eos in manus Nabuchodonosor regis Babylonis Chaldæi: domum quoque hanc destruxit, & populum eius transtulit in Babylonem. Anno autem primo Cyri regis Babylonis, Cyrus rex proposuit edictum, ut domus Dei ędificaretur. Nam & uasa templi Dei aurea, & argentea, quæ Nabuchodonosor tulerat de templo quod erat in Ierusalem, & asportauerat ea in templum Babylonis, protulit Cyrus

¶ pto requiritur à duce, qui tenebat locum regis in terra illa cum dicitur:
a Quis dedit vo.con. q.d. tantum opus nouum non deberet fieri sine licentia regis: quia templum ædificabatur ad modum fortalitij, & turris: vnde in terris subiectis non permittuntur fortalitia construi sine voluntate dominorum.
b Ad quod resp. Ex hoc videtur: ꝙ Esdras, qui scripsit librum istum, tunc esset in Ierusalem, quia connumerat se alijs. sed postea redijt ad Persidem, vt plures secum adduceret de Iudæis secundum quod habetur infra. Potest etiam dici, ꝙ tunc existens in Babylone connumerat se illis, qui erant in Ierusalem. sicut Paulus apostolus associat se illis, qui in die iudicij reperientur viui. dicens: Nos qui viuimus, qui relinquimur, simul rapiemur cum illis in nubib. obuiam Christo in aera.
c Quæ essent nomina hominum autorum ædifica. Hoc.n. quæsierat dux trans flumen, & socij eius, vt habetur infrà. & hoc rationabiliter: quia si res esset culpabilis, magis essent puniendi principales, quàm alij.
d Oculus au.Dei.i. respectus misericordię diuinæ, & adiutorij.
e Fa.est su.se.Iu. eos confortando, & roborando in ædificatione.
f Et non po.inhi. quia nullus potest resistere voluntati diuinæ. Licet autem prædicti venissent ad inhibendum opus, tamen Dominus mutauit eorum voluntatem, secundum quod scribitur: Cor regis in manu Domini, quocunq; voluerit, vertet illud.
g Placuitq;. Hic consequenter negotium ad regem refertur. Circa quod sciendum, ꝙ isti non inhibuerunt ædificationem, sed regi significauerunt eam, vt habita eius voluntate eam inhiberent, vel permitterent. vnde non accusauerunt falsò Iudæos, sicut alij fecerant, vt dictum est præcedenti ca. sed simpliciter factum nuntiauerunt. et hoc est quod dicitur: Placuitq; vt res ad Da. refe. tanquam ad superiorem.
h Et tunc satisfa.aduer.ac. quæ posita est ca. præc. quia si placeret regi ędificatio prędicta, accusatio non esset in aliquo contra istos. Cætera patent vsq; ibi:
i Quæ ædificatur la.impo. quia non fiebant ibi sculpturæ imaginum.
k Et li.po.&c.i. trabes ex transuerso domus, ad tenendum vnum parietem cum alio, & ad sustentandum solarium desuper: et quia parietes templi interius erant operti tabulis ligneis, sicut fuerat in templo Salomonis.
l Interrogaui.ergo se.il. i. principales illius operis.
m Nos sumus serui Dei cęli &c. quia illud opus fiebat ad cultum eius.
n Et ædifica.tem.&c. quia quadringentis, & decem annis stetit antequam destrueretur per Nabuchodonosor: vt dicunt Hebræi.
o Quodq; rex Isra.ma. s. Salomon. vt habetur. iij. Reg. qui fuit valde magnus in potentia, & diuitijs, & gloria, vt habetur. iij. Regum.
p Postquam autem ad iracun. prouo. pa.no. suis idololatrijs, & alijs nequitijs, vt habetur iiij. Regum in pluribus locis.
q Tradidit eos in ma.&c. ita quòd fuerunt debellati, & destructi magis diuina virtutè, quàm humana propter sua peccata.
r Rex Cyrus. à Deo cęli inspiratus.
s Proposuit edictum, ut domus Dei ædificaretur. Nam & vasa templi Dei aurea. secundum quod habetur suprà. Cętera patent ex dictis ibidem vsque ibi:

¶ Tunc itaque

MORALITER.

* a Quis dedit vobis con. ut do. hanc ad. Post istos significantur illi, qui quęrũt occasionem impediẽdi pdicationẽ verbi diuini, sed tamẽ non possunt adsistente adiutorio spiritussancti. ideo subditur:
d Oculus autem Dei factus est super senes Iudæorum, & non potuerunt & cæ.

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

E ¶ a Tunc itaq; Sassabasar. *Ex quo patet, quod dictum est, supra 1.ca. ꝙ iste Sassabasar fuit Zorobabel, quia iste fundauit domum istã, secundum quod dicitur Zach. Manus Zorobabel fundauerunt domum istam, & manus eius perficient eam.* Zach.4.c

b Et necdum completum est. *propter hostes impedientes.*

c Nunc ergo si videtur. *ex hoc patet, quòd isti non habebant voluntatẽ impediendi opus, sed magis promouendi: dum tamen placeret regi, sicut patebit per effectum, cap. sequenti.*

rex de templo Babylonis, & data sunt Sassabasar uocabulo, quem G & principem constituit. Dixitq́ue ei: Hæc vasa tolle, & vade, & pone ea in templo, quod est in Ierusalem, & domus Dei ædificetur in loco suo. Tunc itaq; Sassabasar ille uenit, & posuit fundamenta templi Dei in Ierusalem, & ex eo tpe usque nunc ædificatur, & necdũ completum est. Nunc ergo si vrẽ regi bonum, recenseat in† bibliotheca regis, quæ est in Babylone, vtrum nã a Cyro rege iussum fuerit, ut ædificaretur domus Dei in Ierl'm, & uoluntatẽ regis super hac re mittat ad nos. († in domo thesaurorum)

GLOS. ORDI. CAP. VI.

a TVnc Darius. Be. Iosephus nomẽ loci in quo hę Cyri literæ sint inuentæ, ita posuit: & inuentus est in Egbathanis constructa vrbe in regione Medię codex. Porrò alia translatio sic habet: In Egbathana in ædificio tutissimo regionis Medorum, vnde videtur, ꝙ nomẽ Medena non aliud, q̃ Mediam significet. (lib.11. ant. c.3. in p.me. & fi.cap.)

b *Vt po.fun.Be.* Nõ est nobis exponẽdũ, qa neq; in priori tẽpli ędificatione, neq; in posteriori aliqd harũ mẽsurarũ, vel hmõi operis inuenit. vñ colligit Cyrũ hoc de suo sẽsu ꝓtulisse, & mẽsurã, vel ordinẽ † tpis, vt sibi videbat cõgruũ annotasse. Siqdẽ tẽplũ (vt verba dierũ narrãt) in mẽsura prima. i. intra muros interiores hẽbat lx. cubitos lõgitudinis. xx. latitudinis, & altitudinis, vt Re. historia scribit, vsq; ad cęnaculum cubitos. xxx. deĩde alios. xxx. vsq; ad cęnaculũ superius quousq; altitudo porticum ascẽdebat, vt Iosephus testatur: deinde. lx. vsq; ad sũmũ tecti. i. simul cxx. vt verba dierũ docẽt. Qũo ãt dicit ordines ponẽdos de lapidib. impolitis tres, & sic de lignis nouis, cũ oẽ tẽplũ fuerit interius cedro vestitum: Nisi forte moris Persarũ erat, sic tẽpla facere variato opere, vt tñ lapidũ ordines essẽt per parietes, & quartus de lignis fabrefactis: & hoc quoq; ĩ tẽplo Ierosolymorũ fieri dẽre putauit. An fortè de atrio sacerdotũ intelligendũ est eũ dixisse, qđ circa tẽplũ in gyro factũ tres ordines habuerat lapidũ politorũ, & quartũ lignorũ cedrinorũ, erat que astãtib. vsq; ad pectus altũ: Aut de porticu domus dñi q̃ erat añ faciẽ tẽpli de qua scriptura cũ palatiũ Salomonis fabricaretur, ita memorat: Fecit et atriũ maius rotundum trium ordinum de lapidib. sectis, & vnius ordinis dolata cedro: nec nõ, & in atrio domus Domini interiori, & in porticu domus. (In Esd.li.2. c.7. in prin. tom.4. — † operis — 2.Para.3.a — 3.Reg.6.a — lib.8.antiq. c.2. int. pri. & med. — F — † paries — 3.Reg.7.b)

c *Reddãtur.* Darius perfectas literas autoritate sua confirmat, compescens omnes Iudęorum aduersarios, et templum in loco suo ædificari iubet &c.

d *Nunc ergo.* Significat Artaxerxes, qui domum Dei, & ciuitatem ędificari vetat, eos qui constructioni ecclesiæ sanctæ motis persecutionib. contradicunt, inter quas ecclesia maximè martyrum victoria floruit. Darius autem piam illorum regum deuotionem, qui agnita fidei Christianæ pietate non resistere, sed suis decretis eã adiuuare curabant, equibus multi interdictis persecutionibus priorum, seipsos cum subiectis populis eiusdem fidei sacris consecrari voluerunt: quibus bene cõuenit, quod Darius adiungit: Sed & à me præceptum e. ꝙ &c. Quis enim explicare valeat, quantum ecclesia liberalitate regum adiuta sit, & locupletata? (Allegor.)

e *Vt de arca. Be.* De arca regis ad opus Dei sumptus tribuũtur, cũ ex familia secularisũ principũ aliqui ipsis fauentibus ad fidẽ Christi veniunt, q velut in arca regis erãt, cũ regaliũ arcanorũ cõscij essent. Sed dãtur presbyteris & senioribus Iudęorũ in sumptus operis tẽpli, dum magistris & ecclesiæ erudiendi mẽbris adunandi cõmittuntur. Qualis fuit Cassiodorus quondam senator, repente ecclesiæ doctor, qui dum in expositione psalmorum (Vbi sup. l.n ge à princi.)

CAP. VI.

TVnc Darius rex præcepit, & recẽsuerũt in bibliotheca librorũ, * qui erãt repositi in Babylone & inuẽtũ est in Egbathanis, quod est castrũ in Medena ꝓuincia, uolumẽ unum: † talisq; script9 in eo erat cõmẽtarius: Anno primo Cyri regis, Cyrus rex decreuit, ut domus Dei, q̃ est in Ierusalẽ, ędificaretur in loco, ubi imolant hostias, & ut ponãt fundamẽta supportãtia altitudinẽ cubitorũ sexaginta, & latitudinẽ cubitorũ sexagita, ordines de lapidib9 † impolitis tres: & † sic ordines de lignis nouis. Sũptus aũt de domo regis dabuntur. Sed & uasa tẽpli Dei aurea, & argẽtea, quę Nabuchodonosor tulerat de tẽplo Ierusalẽ, & attulerat ea in Babylonẽ, reddãtur: & referantur in templũ Ierusalẽ in locũ suũ q̃ et

a ¶ Babylonio scilicet quo ea Nabuchodonosor posuerat.

posita sunt in tẽplo Dei. Nũc ergo Thathanai dux regionis, q̃ est trãs flumẽ, Sthar buzanai, & cõsiliarij vestri Apharsachęi q estis trãsflumẽ, procul recedite ab illis, & dimitte fieri tẽplũ Dei illud a ducę Iudæorũ & a senioribus ęorum, & domũ Dei illã ędificẽt in loco suo. Sed & a me præceptũ est, quid oporteat fieri à presbyteris Iudęorũ illis, ut ædificetur domus Dei: scilicet ut de † arca regis, id est de tributis, quę dantur de regione transflumẽ, studiosę sumptus dẽtur uiris

NIC. DE LYRA. CAP. VI.

a TVnc Darius. *Hic consequẽter describitur templi consummatio. Circa qd primò ponitur regis concessio. secundò diligens executio, ibi: Igitur Thathanai. Circa primum Darius in sua epistola prima decretum Cyri recitat. secundò recitatum confirmat ibi: Nunc ergo. tertiò pœnam impedientium determinat, ibi: A me ergo. Circa primum dicitur:* (Diuisio)

b Et recensuerunt. *non est hic nomen ciuitatis, sed prouinciæ, velpotius totius regni. sicut Francia aliquando dicitur totum regnum, in quo sunt multæ prouinciæ. vnde subditur:* (* thesaurorum)

c Et inuen. est in Egba. *Istud castrum ædificauit Arphaxat rex Medorum, vt habetur Iudith. 1.* (Iudit. 1.a)

d Talisq; scri. *i. regium decretum.*

e Et vt po.fun.sup.al. *& secundum hoc istud templum secundum non fuit ita altum de medietate sicut fuit templum Salomonis, quod habuit cẽtum & viginti cubitos in altitudine: vt habetur.ij.Par.iij. & idem dicit Iosephus.* († vel taleque scriptum erat eo memoriale.)

f Et latitu. *Credo, ꝙ hic accipitur latitudo ꝓ longitudine, vt dicatur latitudo latus magis ꝓ tensum, tanta.n. fuit longitudo tẽpli Salomonis. s. lx. cubitorum. Si.n. acciperetur hic propriè latitudo, sequeretur ꝙ hoc tẽplum secundum fuisset latius in triplo, quàm tẽplum Salomonis, cuius latitudo fuit. xx. cubitorum tantum vt habetur iij. Reg. aliqui dicunt, ꝙ Cyrus sic protulit, vt litera sonat ex suo spiritu: quia sic ædificabant templa Persarum, tamen non fuit sic factum sed adsimilitudinem tẽpli prioris à Salomone facti. Sed hoc non est verisimile: quia in principio huius libri dicitur: Suscitauit Deus spiritum Cyri regis Persarum &c. & ideo nõ est verisimile, ꝙ spiritu proprio mẽsuras templi disposuerit ad similitudinem tẽplorum idololatriæ. sed verisimilius est, ꝙ ante collocutionem habuit cum sapientibus Iudæorum, & secundum eorum consilium templum fieri disposuit, & præcepit.* (loc. sup. cit. — 3.Reg.6.a — H)

g Ordines de lapidi. tres. *Vtrum autem isti tres ordines essent secundum altitudinem muri, vel secundum eius spissitudinem, non habetur: videtur tamen magis secundum spissitudinem ex hoc, quod subditur:*

h Et sic or.de li. &c. *In Hebræo habetur: Et ordo de lignis nouis. Parietes.n. templi, exterius erant de lapidib. sed interius erant operti tabulis ligneis, sicut & in templo Salomonis.*

i Nunc ergo. *Hic consequenter ponitur decreti recitati confirmatio. ideo subditur:*

k Procul recedi. *i. nullum nocumentum inferte, sed magis adiutorium. vnde subditur:*

l Vt de arca. re. &c. *i. de tributis, quæ dantur de regione &c.*

¶ Et offerant († vel substantia)

MORALITER.

* *a Tunc Darius rex præcepit.* Per Darium regem conuenienter significari potest summus pontifex, ad quem spectat vñis ecclesiæ regimen. Per hoc igitur ꝙ ad determinationẽ negotii Darius bibliothecã recenseri fecit, & reuolui, significatur, ꝙ summus pontifex in determinatione negotiorum fidem, vel mores tangentium per se, & per alios ad hoc idoneos debet inuestigare, quid de hoc sentiant sacræ scripturæ, & secundum hoc negotia terminare, sicut Darius post dictã disquisitionẽ præcepit diligenter exequi domus Dei ædificationẽ. *l Vt de arca regis & c studiose dentur.* Nam in piis operib. summus pontifex, & etiam alii prælati non solum debet esse fauorabiles uerbis, sed etiam temporalibus auxiliis, prout possunt.

* A me ergo

A sitione psalmorum diligenter attendit, quid Ambrosius, quid Hilarius, quid Augustinus, quid Cyrillus, quid Iohannes, qd cęteri sancti dixerunt: edoctum se a seniorib. Iudęorum. i. confitentium, & laudantium Deum probauit.

a *Vitulos & ag. Be.* Hæc animalia, quæ munda sunt: & frumentum, & sal, vinum, & oleum, quæ secundum legem offeruntur, in significatione bonorum hoim, vel operum perfectorum, vel charismatũ spiritualiũ sępe ponuntur. quæ nunc iubente rege in holocaustum Deo cœli offeruntur, cum fauentibus mundi principib. res sanctæ ecclesię crescunt, subditique eis populi in vnam veritatis fidem Christo consecrãdi aggregantur, & quicquid boni naturalis quisque diuinitus habuerit, quicquid à viris ecclesiæ salubre didicerit, totum in diuinum cultum impendit. (In esdram lib.1.ca.7. in princ. & ped.to.4.)

b *Secundum ri.* Quia tunc tantum vota offerentium accepta erunt, cum secundũ Catholicæ pacis ritum offeruntur: quæ autem Gentili superstitione, vel hæretica permista sunt, bona non sunt.

c *Orentq;.* secundum illud Apostoli: Obsecro ergo primo oĩm fieri obsecrationes, & orationes, postulationes, grãrũq; actiones omnib. pro hominib. pro regibus, & omnib. qui in sublimitate sunt. (1.Tim.2.a)

d *A me er.* Grauissima pœna voluit eũ punire, qui decretum mutaret, damno. s. omnium, quæ haberet, & animæ suæ, quã etiã ligno confixus longo cruciatu amitteret. Mysticè autẽ opera nostra lignis cõparantur, bona fructiferis, praua autẽ salicibus, & incendio dignis, tolliturq; lignũ de domo eius, qui holocaustis Dñi contradicit, & erigitur, & ipse in eo configitur, cũ opera eorũ, qui paci ecclesię repugnant oib. manifeste, q̃ sint inutilia, & peruersa patescunt: & ipsi in eis non vitæ gaudiũ, sed mortis laqueũ B acquisisse probantur. Domus quoq; taliũ publicatur. i. publico cẽsu proscribit: cũ corpora eorũ cũ qb. in hac vita remãserũt, in resurrectione ꝑpetuo puniẽda tormento sęuis exactoribus, immundis spiritibus in potestate tradantur. (Mystice)

e *Deus au.* Decretũ suũ diuinę potentię confirmari desiderat, & ipse vt homo tẽporali regno præditus pro pace domus Dei publica lege oĩa quæ potest, facit. Quod nũc quoq; in ecclesia geritur, cũ terrenæ potestates ad fidem conuersæ pro statu ecclesiæ publica edicta proponunt, & hanc Domino iuuante et inimicos debellante placidam pacem semper habere cupiunt.

f *Seniores.* Nunc quoq; confluentib. ad fidem populis, & aliquando his, qui foris sunt fauentib. seniores Iudæorũ. i. qui magisterio digni sunt ecclesiam quotidie verbo, & exemplo ædificant, & prosperantur; quia etsi diabolus impugnet, inuenit tamen sermo Dei in quib. vincat & fugatis aduersarijs muros veritatis extruat.

g *Iuxta pro.* Prædixerãt.n. qa si ædificãdo tẽplo insisterẽt, mox donãte Dño, & opus ipsum cõplerẽt, & bonis oĩb. abũdarẽt. Be. Nemo qđ Aggeus dicit sub Dario rege iacta esse tẽpli fundamẽta, ęstimet cõtrariũ huic historię, in qua scriptũ est, secũdo anno Cyri regis fũdatũ esse à cęmẽtarijs tẽplũ multũ laudãte Deũ, & congaudẽte populo. Tũc.n. ipsius tẽpli fundatio descripta est i. domus interioris, cuius mensuras spãliter Re. & Par. historia refert. Nũc aũt cũ ædificatione domus, & porticuum, & gazophylaciorũ, q̃ domũ vndiq; ambiebãt, fundata dñr ædificia, quorũ i Par. ita fit mẽtio; Fecit & atriũ sacerdotũ & basilicã grãdẽ. & ostia in basilica, q̃ texit ęre. In qua. s. basilica tẽplo cirũ posita populus ad orãdũ ꝯsistebat, & custodes, ac ianitores tẽpli ꝑ vices die, ac nocte exultabãt, sicut Par. docet. Hæc aliqñ gñaliter cũ ipso tẽplo annumerant (vt in euãgelio) vbi docẽte in tẽplo dño, mulierẽ in adulterio dephẽsã adduxerunt Pharisęi, & scribę: quam nullo mõ nisi in aliquas porticus templi introducere potuerunt. Aliquando separatim sub nomine gazophilaciorum, vel exedrarum, vel porticuum, vel atriorum. vnde: Qui sta. in do. d. in a. do. d. n. (Vbi supra in med. ca. — 2.Paral.4. — Ioan.8.a — Psal.133.)

h *Et Artaxerxe.* Quæritur, quõ iubente Artaxerxe dicatur domus constructa: cũ statim subiungitur, eam regnante adhuc Dario fuisse completam & dedicatam, nisi forte credẽdum est etiam Artaxerxem misso auro, & argẽto iussisse: vbi siquid minus in ędificio, vel ornatu templi vel vasorũ esset cõpletũ, perficeretur. Nã Esdra illuc properãte, scriptum est, ꝙ idẽ rex cũ principib. vel cõsiliariis suis plurimũ auri, et argẽti, et vasorũ miserit ad tẽplũ. C

i *Mensis Ada. Be.* Cuius tertia die domus ꝯpleta est. Ipse est Martius, quẽ scriptura duodecimũ iuxta cursum lunæ solet appellare. Nec vacat a mysterio, ꝙ domus dñi, q̃ septimo mẽse in ędificio altaris cępta est, duodecimo mense est ꝑfecta. Cœpta est.n. initio mẽsis septimi, qa oẽ bonũ qđ facimus ꝑueniẽte gratia spũsãcti incipimus, & eadẽ comitante perficimus. Completa est autem duodecimo mense (lo. supr. cit. paulo post)

illis, ne impediatur opus. Quòd si necesse fuerit, & uitulos, & agnos, & hædos in holocaustum Deo cęli, frumẽtum, sal, vinum, & oleum, secũdum ritum sacerdotum, qui sunt in Ierusalẽ, detur eis per singulos dies: ne sit † in aliquo querimonia. Et offerant oblationes Deo cæli, orentq; pro uita regis, & filiorum eius. A me ergo positum est decretũ, ut omnis homo, qui hãc mutauerit iussionem, tollatur lignum de Domo ipsius, & erigatur, & configatur in eo, domus autem eius † publicetur. Deus autem, qui habitare fecit nomen suum ibi, dissipet omnia regna, & populũ, qui extẽderit manũ suam, ut repugnet, & dissipet domum Dei, illam, quæ est in Ierusalem. Ego Darius statui decretum, quod studiosè impleri uolo. Igitur Thathanai dux regionis trans flumen, & Stharbuzanai, & consiliarij eius, secundũ ꝙ præceperat Darius rex, sic diligenter executi sunt. Seniores autem Iudæorum ædificabant, & prosperabantur iuxta prophetiã Aggęi prophetæ, & Zachariæ filii Ado: Et ædificauerunt, & construxerunt iubente Deo Israel, & iubente Cyro, & Dario, & Ar-

a ¶ Qui post Darium regnauit, cuius tempore Esdras de Babylonia Ierusalem ascendit.

taxerxe regibus Persarum: & cõpleuerunt domũ Dei istam, vsq; ad diem tertium mensis Adar, († terror — † sterquilinium fiat pro hoc)

NIC. DE LYRA.

¶ a Et offerant obla. Deo. &c. *Ex quo patet, ꝙ iste rex habebat fidem vnius veri Dei, nec tenebatur ad legem Mosaicam: cum esset Gentilis, vt frequenter dictum est. sufficiebat.n. Gentilibus ad salutem credere vnum Deum prouidentem saluti hominum per modum sibi congruum: & in hoc articulo prouidentiæ continetur totum Christi mysterium implicitè.*

b A me. *Hic consequenter taxatur pœna impedientium ædificationem templi, cùm dicitur:*

c Vt omnis ho. qui hanc mu. ius. *ponendo impedimentum.*

d Tol. lignum de do. ip. *ad faciendum patibulum, in quo suspendatur.*

e Domus au. e. pu. *i. bona ipsius fisco regio applicentur.*

f Deus au. qui ha. fe. no. su. ibi. *Hoc dixit rex deuotus rogans Deum cæli, vt per omnipotententiam suam, & iustitiam puniat impedientes dictam ædificationem. si aliqui tales surgerent, quos non posset punire, eò ꝙ non essent sub sua potestate.* D

g Igitur Thathanai. *Hic consequenter describitur mandati regis executio. & primò circa hoc describitur consummatio templi. secundò dedicatio consummati, ibi: Fuerunt autem. Circa primum primò ponitur diligẽtia Gentilium, qui erant serui regis, ideo subditur:* (Diuisio)

h Secundum quod præ. *Et sic patet per effectum, quod dictum est suprà. s. ꝙ isti non habebant voluntatem impediendi opus Dei: sed magis promouendi declarata circa hoc regis voluntate. secundò ponitur executio operis per Iudæos, cum dicitur:*

i Seniores au. Iud. ædifi. *populum inducendo ad opus.*

k Iuxta prophetiam Aggæi. *qui prædixerat opus non impediri à Persis.* (Agg.1.a)

l Iubente Deo. *per Aggęum & Zachariam prophetas suos.*

m Et iubente Cyro. *vt habetur suprà. 1.c.*

n Et Dario. *vt patet in isto ca.*

o Et Artaxerxe. *Dicit ãt. Ra. Sa. ꝙ iste Artaxerxes idẽ est qđ Darius, sed vocatus est Darius noĩe proprio. Artaxerxes autẽ noĩe cõi regio. qa sc̃d'm ipsum oẽs reges Persarum vocabãtur Artaxerxes, sicut, & oẽs reges Aegypti Pharaones, & Romani Cęsares. Iosephus verò dicit, ꝙ iste Artaxerxes fuit filius Darij. vocat tamẽ eũ Xerxen, qa licet tpe patris templum fuerit completum, vt habetur in hoc capitulo: tamen aliqua, quæ pertinebant ad ornatum templi iam ædificati, & aliqua ædificia circa templum tempore suo fuerunt facta.* (lib.11. antiq.ca.5.in princ.)

p Et compleuerunt domum Dei istam vsq; ad diem tertium men. Adar. *qui est duodecimus mensis apud Hebræos, & partim correspondet Martio nostro, & partim Februario. quia primus mensis eorum semper incipit à propinquiori lunatione ęquinoctio vernali: quod est. xij. die Martij siue sit ante ęquinoctium siue post, siue in ipso æquinoctio.*

¶ Fecerunt

MORALITER.

* *b A me er. posi. est decre. vt om. ho. q. hanc muta. &c.* Per qđ intelligitur, ꝙ impedientes ędificationẽ ecclesiæ incurrunt damnationẽ æternam. vnde & in literis Papalib. dr: Nulli ergo oĩno hoĩn liceat &c. siquis autẽ hoc attẽtare præsumpserit, indignationẽ oĩpotẽtis Dei & btõrũ apl'orũ eius Petri & Pauli se nouerit incursurũ: *g Igitur Thathanai dux.* Per istos designatur illi, qui facta super eos manu Domini de impeditorib. ędificationũ ecclesiæ fiũt adiutores

* ædificantium

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

qui est annus sextus regni Darij regis. [a] Fecerunt autem filij Israel, sacerdotes & Leuitæ & reliqui filiorum transmigrationis, dedicationem domus Dei in gaudio, [b] & obtulerunt in didicatione domus Dei uitulos centum, arietes ducentos, [c] [d] agnos quadringentos, hircos caprarum pro peccato totius Israel duodecim iuxta numerum tribuum Israel. [e] [f] Et statuerunt sacerdotes in ordinibus suis, & Leuitas in uicibus suis, super opera Dei in Ierusalem, † sicut scriptum est in libro Moysi. [g] Fecerunt autem filij Israel transmigrationis pascha quartadecima die mensis primi. Purifica-

E mense, ob significatiã pfectionis, q̃ hoc numero cõtinet, maximè pp summã apostolorũ, in quorũ fide, & doctrina pficit ecclia. Itẽ duodenarius pfectionẽ fidei, & operationis significat: qa siue tria p quatuor, siue quatuor p tria multiplices. xij. cõsummabis. Tria ãt ad fidẽ pp cõfessionẽ sanctæ trinitatis referuntur, quatuor ad opus bonũ, propter quatuor principales virtutes, prudẽtiam, fortitudinem tẽperãtiã, & iustitiã. de qb dr̃: *Sap. 8.b* Sobrietatẽ.n. & prudẽtiã docet, & iustitiã, & virtutẽ: qb. vtilius nihil est in vita hois. Rectè ergo domus Dñi septimo mense inchoata, xij perfecta est, & dedicata: qa mẽs electorũ gr̃a spiritussancti illustrat, vt ad pfectionẽ bonæ operationis pueniat cũ fide sanctę trinitatis: sicq; lętabũda dedicationẽ retributiõis expectat. Et qm̃ hæc retributio futuræ solẽnitatis in tpe vniuersalis resurrectionis: & in visione trinitatis pficit, rectè domus dñi non solum xij. mense, sed tertia eius die cõpleta memoratur. Quia.n. Dñs die tertia resurrexit, resurrectio nostra põt triduano numero signari. de qua dr̃: *Osee 6.a* In die tertia suscitabit nos. cępta est aũt ędificatio tẽpli anno primo Cyri regis, & consummata sexto anno Darij, q sũt anni ſm chronicã. xlv. Cyrus.n. regnauit annis. xxx. post quẽ Cãbyses filius eius octo, q in hoc volumine, sicut Iosephus autumat, *lib. 11. ant. cap. 2.* Artaxerxes vocatur: post quem magi, qui illum interfecerunt, anno vno, post quos Darius vsq; ad consummationem & dedicationem tẽpli annis sex: qui sunt anni xlv. Quæritur autem quomodo responderunt Iudæi: *Ioan. 2.a Quæstio* Quadraginta, & sex annis ædificatum est templum hoc &c. Sed si historiam Iosephi legimus, quæ post cõsummationẽ, et dedicationem templi tres annos addit, *ubi sup. c. 4* in quibus peribolos. i. circumposita templo munitionum constructio, & q̃dã alia, q̃ remã serunt pfecta sũt, videbimus: quia rectè in ędificatione tẽpli. xlvj. annorũ potuerit summa cõputari, in qb. eminẽtiora cũcta fuere cõpleta. *Be.* *In Esdram li. 2. c. 7. circa fi. to. 4.* Tẽplum verò q̃q; electã animã significat pp inhabitantẽ in se spiritũ Xp̃i, & ecclesiã totã. i. congregationẽ oĩm electorum angelorũ, & hominũ, F etiam ipsum corpus Christi de virgine natum exprimit sine peccato in mũdo cõuersatũ, morte solutũ, & die tertia suscitatũ. Cui specialiter aptatur, q. xlvj. annis ędificatũ dr̃. Aiũt.n. Physici, q hoc dierũ numero corpus humanũ in vtero à tpe cõceptionis vsq; ad perfecta mẽbrorũ liniamẽta crescat. Et decebat, vt domus, q̃ corpus dñicũ significabat, eo annorũ numero in Ierusalẽ cõderetur, quo corpus dñi in vtero virginis erat creandũ. Virgo.n. Ierusalẽ. i. ciuitas regis magni, & visio illius pacis nominatur, de qua dr̃: *Eph. 2.c* Ipse est pax nr̃a, q fecit vtraq; vnum. *3. Reg. 6.a* Sicut etiam illud: Ostiũ aũt lateris medij in parte erat domus Dñi dextræ, & per cocleã ascẽdebatur in superius cęnaculũ, et à superiore in tertiũ specialiter corpus Xp̃i figurauit, de quo dr̃: Vnus militũ lãcea latus eius aperuit &c. *Ioan. 19.f* Ostium.n. lateris medij in parte erat domus dextrę. i. ab orientali angulo lateris meridiani incipiens, & per interiora eiusdem lateris occulto itinere paulatim ad altiora cœnaculorũ perducens, quia Christus ianuam nobis salutis in dextro latere suo voluit aperiri, per cuius sacramenta abluti, & sanctificati introeamus altiorem aulam regni cęlestis. Ascendimus.n. per ostium medij lateris in superius cęnaculum, quando per aquam baptismi, & poculum dominici calicis consecrati, ab hac terrestri consecratione ad cęlestium animarum vitam peruenimus. A superiore quoq; in tertium penetramus, cum beatitudinẽ aĩarũ ẽt corporũ immortaliũ pceptiõe cumulamus. *a Fecerunt au.* Meritò gaudent filij transmigrationis, qui captiuitatem euaserunt, & domum Dei ædificare meruerunt, & quasi deuoti Deo famuli in dedicatione domus eius hostias offerunt: & quasi fraternitatis amatores pro peccato totius Israel vbicunq; essent rogantes eis Deum fieri propitium, & eos vel inter hostes custodire, vel ad patriam reuocare. Rectè autem dedicatur templum à sacerdotib. & Leuitis, & reliquis filiorum transmigrationis in gaudio: quia correptis peccatorib. *Luc. 15.b* fit gaudium in cœlo coram angelis Dei, & magistris, qui pro eorum salute laborauerunt, & omnib. qui de confusione peccatorũ ad virtutũ arcẽ, terram. s. promissionis mente, & opere transmigrarunt. Sacerdotes ergo, & Leuitæ, & oĩs populus in dedicatione restauratæ domus gaudẽt: quia omnes ordines ecclesiæ reconciliatis per pñiam peccatoribus gaudẽt. *b Et obtu* Offerũt in dedicatione hostias, cũ pro errãtiũ cõuersione Deo gr̃as agunt, cum multi conspecta deuotione eorũ, ad

ad maiora se virtutũ opera accingũt, ne sint segniores eis in G operando, quib. innocẽtiores fuerũt minus peccando. Multi ẽt, q in fide pcesserũt, feruẽtiora nouitiorũ studia ęmulantur. *c Hircos capra.* Hirci in hac vita offerũtur pro peccato, cũ electi Deo supplicant, vt liberẽtur a peccatis: offerunt in futuro, cũ gratias agũt, q liberati sunt: ideoq; misericordias Dñi in ęternum cantabunt: *Psal. 88.a* quia semper miseros se fuisse, & dono eius liberatos esse memorabũt. *d Pro pec.* Pro peccato etiam totius Israel offerunt: qa oportet sic eos, q nobiscũ sunt, bonis fauere: sic illorũ bona imitando nostra facere, vt etiam p statu totius ecclesiæ Dñm deprecemur. Vnde in oratione dñica nemo sibi specialiter aliqd petit, sed oĩb. q eũdẽ patrẽ hñt in cęlis. *Matt. 6.b* Itẽ ædificato tẽplo dedicatio sequtur, cũ cõpleta in fine seculi sũma electorũ pueniet ad gratiã cęlestiũ pmiorũ: in qua hostię offeruntur: de qb. eadem domus. i. ecclia post captiuitatẽ mortalis erumnæ reędificata p glãm immortalitatis dicit: Dirupisti dñe vincula mea, tibi sa. holau. *Psa. 115.b* Et qa offerũtur non solũ p donis virtutũ, sed & p mundanis sordib. vitiorũ: *†Leu. 23.c* bñ post vitulos, arietes, et agnos hirci p peccato totius Israel offerunt: gr̃a.n. de qua virtutũ bñficia cõfert, et scelera aufert. Nec in domo Dei habet Pelagius locum, *Pelagius hæreticus* qui se suosq; persuadebat libertate arbitrii, uel liberari a malis, uel confirmari posse in bonis. *e Et sta* Ordo poscebat, ut domo Dei ędificata mox sacerdotes, & Leuitæ, q in ea ministrarẽt, ordinarent. Qđ obseruãdũ est his, q magnificè monasteria cõstruũt, ut ĩ his doctores isti tuãt, q ad opa Dei pplm hortẽt, nõ ibi suis uoluptatib. seruiãt. *f Sacerotes. Be.* *In Esdram lib. 2. ca. 8. int. prin. & med. to. 4.* Qđ dicit sacerdotes in ordinib. suis, & Leuitas in uicib. suis cõstitutos, uices hebdomadarũ significat, in qb. oĩs cętus utriusq; gradus. p. xxiiij. partes erat distributus, ita ut unusquisq; ordo uice suę hebdomadis p octauos dies. s. a sabbatho usq; ad sabathũ in tẽplo ministraret, & post. xxiiij. hebdomadas a tẽpli liber officijs curã ppriæ rei ageret, ut uerba dierũ narrãt. nã & in circumitu interioris sacrarij iam fecerãt H porticus tẽpli, in quarũ ianuis p uices obseruabãt Leuitæ, sicut ibi dr̃. Qđ uerò ait: sicut scriptũ est in libro Moysi, non ad uices Leuitarũ, sed ad opera Dei pertinet Moyses.n. scripsit, qd sacerdotes, qd Leuitæ in domo Dei operarent. Vices uerò Leuitarũ, & ordines sacerdotũ p sortes. xxiiij. nõ Moyses, sed Dauid rex cũ pphetis, sacerdotib. & leuitis sui tpis descripsit. *1. Par. 24.* Et nunc quoq; ędificata, & dedicata ecclia p regñationẽ nouorũ in fide pplorũ, statui decet sacerdotes, & Leuitas ĩ ordinib. suis, & uicib. suis, q sũt sup opa Dei: ut nõ solũ sacris fidei inuitent ppli, sed exẽplis, & eruditione pcedentiũ iustorũ ad agẽda, q̃ Dei sũt, accingant: & hoc nõ p captu humani ingenij, sed sicut scriptũ est in libro Moysi. cui cõsonat illud euãgelij: *Matt. vlt.* Eũtes docete oẽs gẽtes bap. e. &c docẽtes eos seruare omnia mandata Dei Non.n. auditores nostra propria sed ea quæ legis, & euangelij suut, mandata docere debemus, si ad præmia Domini una cum eis peruenire curamus. *g Fecerunt autẽ fi.* Ideo specialiter ædificata, & dedicata domo Dñi celebratio paschę memorat, cũ nulli dubium esset tã religiosos pascha suo tpe celebrare, ut mysticè insinuaretur hãc esse summam perfectionis, cum præteritis omnibus mundi illecebris tota sẽper intẽtione mẽtis alterius uitæ meditamur ingressum. Pascha.n. trãsitus interpretat: quia filij Israel in eo ☞ per immo-

NICOLAVS DE LYRA.

¶ a Fecerunt autem. *Hic consequenter describitur templi ædificati dedicatio. & patet litera vsque ibi:*
c Sicut scriptum est. *hoc non refertur ad ordines sacerdotum, & vices Leuitarum, quos Dauid instituit, ut habetur. 1. Par. sed ad officia sacerdotum & Leuitarum, de quibus habetur Leuiti. xxiij.* *1. Pa. 16. Leuit. 23.c Exod. 12.a*
d Fecerunt a. fi. tran. s. *filii Israel. qui venerant de transmigratione.*
e Pascha quat. die men. pri. *secundum quod præcipitur Exo. xij.*
¶ Quasi vnus

MORALITER.

✱ ædificantium ipsam: & hæc est mutatio dexterę excelsi.
a Fecerunt au. filij Israel &c. Sequitur:
b Et ob. d. Post ædificationẽ.n. fideliũ p ueritatis pdicationẽ dẽnt applicari ad opus bonũ. & hæc applicatio est q̃dã dedicatio. dẽnt etiam offerri in gaudio: quia sacrificia coacta non placent Deo.
d Fecerunt autem filij transmigra. pa. Per qđ designatur, q post transmigrationem de vitiis ad virtutes, & non ante, debent recipere
✱ fideles sa-

ti enim fuerant sacerdotes & Leuitæ quasi unus, omne mundi [a] ad immolandum pascha uniuersis filijs transmigrationis, & fratribus suis sacerdotibus, & sibi:

a ¶Non in fermento ve.&c.

Et comederunt filij Israel qui reuersi fuerãt de transmigratione, & omnes qui se separauerant à

a ¶Qui. s. inquinationibus seruiunt. b ¶Sunt & gentes cæli. qui. s. ab eis separati in vnitate, & castitate Domino seruiunt, eiusq; solẽnia syncero corde celebrãt.

cõinquinatione gentium terræ ad eos, ut quærerent Dominum [a] Deum Israel. Et fecerunt solennitatem [b]

a ¶In azymis syn.&ue.

[b] azymorũ septem diebus [c] in lætitia, quoniam lętificauerat eos Dominus, & conuerterat cor [c] regis Assur ad eos, ut manus eorum adiuuaret in opere domus Domini Dei Israel.

☞ per imolationẽ agni de Aegyptiaca seruitute ad libertatẽ trã A sierũt. vel ipse agnus. i. Christus pro nobis immolatus trãsiuit ex hoc mũdo ad patrẽ. quod imitamur cũ ab infimis uoluptatibus ad cælestia q̃renda transimus, & uere perficimus, cum a carnis ergastulo soluti cęlestẽ regnũ itramus. *Be.* *In Esdram lib. 2. ca. 8. cir. me. to. 4* Quare de pascha post ędificatã domũ refert cũ predictũ sit, q à primo die aduẽtus eorũ in Ierusalẽ in cũctis solẽnitatibus dñi legitimas hostias, & holocausta offerrẽt, nisi vt inueniret, q ædificationẽ tẽpli eadẽ, qua iceperũt, mẽtis deuotione cõpleuerunt. Ibi.n. pdictum est, quia cõgregatus est ppl̃s quasi vir vnus, & surrexit Iosue, & fratres eius, & ædificauerũt altare, vt imolarẽt ĩ eo holocausta: & nũc dedicato tẽplo ĩstãte anno. xlvj. eadẽ pietas religionis oĩm mẽtib. ĩesse memorat, cũ dr̃, purificatos fuisse sacerdotes, & Leuitas, q̃si vnũ oẽs mũdos ad ĩmolãdũ pascha. Quæ.n. ĩ hac vita maior pt esse pfectio: q̃ mundæ multitudinis vnitas: multa.n. sacerdotũ, multa Leuitarũ erãt millia, sed oẽs purificat & mundi ad celebrãdũ pascha corde vno, & aĩa vna. nec dispar in pplo vnitas, cũ dr̃ ad immolãdũ pascha vniuersis filijs trãsmigratiõis, & fratrib. suis sacerdotib. & ibi statim ĩfert: Et comederũt filij Israel &c. Oĩb. ergo imolatũ est pascha, oẽs comederũt, nõ solũ, q reuersi fuerãt đ captiuitate, sed & oẽs, q alicubi antea cõstituti separauerũt se eo tpe ad eos. Qđ ẽt de pselytis itelligi pt, q natura Gẽtiles ĩ ritũ eorũ cõuersi sunt circũcisiõe, & hostijs purificati, vt digni essẽt pticipatione sacri salutaris. Nusq̃ aliàs (ni fallor) ex quo egressi de Aegypto tãtæ deuotionis cũ sacerdotib. & Leuitis magr̃is. s. suis fuisse reperiunt. Sed hæc deuotio castigatione diuina facta ẽ, qa p pc̃tis hostib. traditi, sed pnia, & cõfessione liberati sũt Deo melius seruituri. Videmus quoq; illos q templũ corpis sui peccãdo pphanauerũt, & p hoc à diabolo captiuati, sũt, p pniam redijsse, qb. mãsionẽ ĩ se dño reparẽt. Notãdũ.n. q Salomõ pri⁹ tẽplũ maxia pace regni breui tpe, & nul B lo cõtradicẽte pfecit. Destructũ aũt pp pc̃tã filij trãsmigrationis magna cõpũctione cordis lõgo insistẽtes labori, & sępe ab inimicis retardati, tãdẽ diuinitus adiuti restaurarũt. Facile est .n. queq̃ cõuersũ diabolo renũtiare, vnũ & verũ Deũ cõfiteri, & pcipere sacr̃a Xp̃i. hisq; initiatũ ĩ remissione oĩm pc̃tõrũ tẽplũ ei⁹ effici, & acceptã vitę ĩnocẽtiã comitãte ei⁹ gr̃a seruare. Sed multi laboris ẽ, si qs post accepta fidei sacr̃a peccãdo cõtẽnit pristinam

nit pristinã recipet dignitatẽ: qa iterũ baptizari ñ pt, sed lõgo C pnię labore pc̃tũ abluẽdũ ẽ, cui⁹ ablutioni ipa cõsuetudo vitiorũ q̃si inimica Samaritanorũ turba repugnat, tãto ad superandũ difficilior, q̃tò diutius terrã cordis virtute vacuã possedit. *a Et fe. so. Be.* Põt in hoc loco celebratio paschę ad resurrectionem referri, *Vide supra ver. fi. cap.* vt ædificatio templi pñtẽ ecclesię statum significet. dedicatio vitã futurã, quæ in animarũ, cum de corpore exierint, lętitia agitur. immolatio paschæ gloriã resurrectionis, cũ electi imaculati carne agni non in sacramento credentes, sed in re ipsa & veritate reficiuntur. Vnde hoc in pascha oẽs quasi vnus affuisse phibent, qa tũc veraciter agnus Dei tollit pc̃tã mũdi. vñ Iohannes: *1. Ioan. 1.c* Sanguis Iesu Xp̃i Dei emũdat nos ab oĩ peccato. Tũc vera erit vnitas, cũ fuerit Deus oia in oĩb. & azymorũ solennitas in lętitia, cũ nullo remanẽte fermẽto malitię, & neqtię oẽs in veritate, & synceritate cordis diuinæ visioni adhęrebũt: nõ ĩ septẽ dieb. labẽtis seculi, sed ĩ vna die perẽnis vitę ĩ atrijs dñi, q̃ melior est sup rõne *Psal. 83.* tãti operis, si ponit numerus, q̃ ille, cui se pfitormẽ gr̃am spiritus, qua operantes adiuuamur, & requiem animarum, aut resurrectionem corporum, quam bene operantes speramus, denuntiat. *b Septẽ d.* Quia p oẽ seculi tp̃s ĩ synceritate, & veritate, imò ĩ oĩm bonorũ victimis, & holocaustis vita ducẽda ẽ: qa Xp̃s paschali tpe transitorie mortẽ gustauit, sed ęterna resurrectionis virtute deuicit. *c In lætitia quoniam lætificauerat eos dominus, & conuerte. &c.* Hæc est.n. maxima nunc in futuro iustorũ lætitia, perfectum esse opus iustitiæ, vel ecclesiæ. conuersis etiam Gentilibus, qui olim resistebant ad adiuuandum eius statum, i. cõfirmãdã Christianæ religionis pacẽ p mundum.

NICOLAVS DE LYRA.

¶ a Quasi vnus. *i. totaliter, & perfecte.*
c Et cõ. cor. re. *licet enim principaliter diceretur rex Persarum, eo q ibi erat translata monarchia, tamen dicitur hic rex Assur: quia regnum Assyriorum erat sub eo, sicut rex Franciæ dicitur rex Nauarræ.* D

MORALITER.

✱ fideles sacramentum eucharistiæ.
b Et fece. so. Azy. Oẽ tempus p septem dierum circulũ reuoluitur. Per hoc ergo, q fecerũt solennitatẽ azymorũ diebus septem, significat, q fideles oĩ tpe viuere debẽt ĩ azymis synceritatis, & veritatis.

GLOS. ORDIN. CAP. VII.

hic sup. cir. in fi. P*ost hæc. Be.* Hucusq; reditus populi de Babylone in Ierusalem, & relatio vasorum, dedicatio tẽpli, & celebratio solẽnitatũ, & dedicatio canticorũ dñi, q̃ in terra aliena non poterãt cãtari, sub Zorobabel, & Iosue describuntur, quæ oia humanæ saluationis in Christo continent formã, cum hi, qui cum peccato originali in mundum venerãt, sacris fidei purificati saluant, vel q peccãdo fidẽ corrumpunt, pœnitendo resipiscunt, & utriq; p eundẽ saluatorem uerũ regẽ, & sacerdotẽ, uerũ pascha celebrantes de mũdo ad prem, de morte trãseunt ad vitã. Sed qa templo incenso, vrbe subuersa, scripturę quoq; fuerũt perustæ, & has miserante dño repari oportebat, vt qui ędificia eruta restaurauerãt, haberent, vñ ipsi monimenti intus discerent restaurari. unde seqtur: *a Post hęc. Be.* *Vbi sup. c. 9 in prin. lib. 11. ant. c. 5. in prin.* Hũc Artaxerxem sub quo Esdras de Babylonia Ierosolymã ascendit, Iosephus putat esse Xerxen filiũ Darij, qui post illũ regnauit: sed chronicorũ libri successorẽ eiusdẽ Xerxis qui ẽt apud eos Artaxerxes appellat, hic designatum ęstimãt. Regnauit aũt Darius sub quo ędificatum est templum, annos. xxxvi. post quem Xerxes annos. xx. post quem Artabanus menses. vij. quos chronographi pro anno posuere. post hunc Artaxerxes an. xl.
☞ *Et ipse scriba*

CAP VII.

[a] Post hęc ãt uerba ĩ regno Artaxerxis re-

a ¶ Computata generatione vsque ad Aaron legitimus sacerdos computabatur.

gis Persarũ Esdrás fili⁹ Saraiæ filii Azariæ, filij Hel- [b] cię, filij Sellum, filij Sadoc, filij Achitob, filij Amariæ, filij Azariæ, filij Marioth, filij Zarahiæ, filij Ozi, filij Bocci, filii Abisue, filij Phinees, filii Eleazar, filii Aa-

NIC. DE LYRA. CAP. VII.

Diuisio Post hæc autem. *Postq̃ superius actũ est de populi reductione, hic consequenter agitur de eius instructione per Esdram sacerdotẽ. ipse enim Esdras primo venit de Babylone cum Zorobabel, & Iosue: sed postea redijt, vt aliquos de illis, qui remanserant, secum adduceret, & gratias à rege impetraret. primo igitur sub ipso describitur ordinatio tẽpli. secũdo informatio populi. c. ix. Circa primũ primo describitur ipsius Esdræ legatio: qa fuit missus à rege tanq̃ legatus à latere. scđo legationis executio. c. viij. Prima in tres. qa primo describitur legati cõditio. scđo legationis forma siue explicatio, ibi: Hoc est ãt exẽplar. tertiò gratiarum actio, ibi: Benedictus dñs. Circa primũ dicitur:*
a Post hæc au. *Dicit autẽ Ra. Sa. quòd iste fuit Darius, vt dictũ est c. pc. & fuit istud anno. vij. regni eius. s. anno immediate sequenti post consummationem templi: quæ facta fuit an. vi. regni eius. Iosephus vero dicit, q iste fuit filius Darij, quem vocat Xerxem, vt dictum est. c. præc.* *Sup. c. 7. li. 1. Esdræ vbi supra.*
b Esdras fil. Sa. *in hoc ostẽditur conditio legati quantum ad genus: quia descendit de Aarõ. multi tamen intermedij hoc omittuntur, qui ponuntur. i. Paralip. v.*
¶ Et ipse scriba

MORALITER.

✱ *a Post hæc.* Artaxerxes lumẽ in silẽtio tẽtãs interpretatur, iõ p ipsum Iesus Christus significatur, de quo dicitur. Lumen ad reuela. gẽtiũ &c. *Luc. 2.e* Ipse ẽt est rex regũ sicut de Artaxerxe dr̃. inf. in hoc. c. Ipse ẽt tẽtat, nõ vt aliqđ sibi đ nouo ĩnotescat, sed alijs. Tẽtat ẽt ĩ silẽtio, qa tẽtat⁹ ab eo ignorat, q ab eo tẽtet, nisi sibi diuinitus reueletur: igitur p regnũ Artaxerxis ecclesia, q̃ regnũ Xp̃i dr̃, bene significat. *b Esdras fi. Sa.* Per Esdram, qui adiutor interpretatur: bonus doctor vel prædicator significatur vnde Paulus doctor gentium, & prædicator dicit de se, & sibi similibus: *1. Cor. 3.b* Dei adiutores sumus. Igitur in regno Artaxerxis Esdras tãquam legatus a rege mittitur, cum ad docendum populum doctor, vel prædicator à Christo, uel eius uicario destinatur. Cuius autem conditionis esse debeat, subditur,

 ✱ *Et ipse scriba*

VNIVERSIDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

a *Et ipse scriba velox.Beda.* Scriba velox in lege Moysi appella-
E tur Esdras:quia Esdras legē Moysi,quæ consumpta erat,refe
In Esdram lib.2.cap.9. post pr.t.j4. Esdras scriba uelox cit:& ēt(vt cōis maiorū fama est) omnē sacræ scripturæ seriē, quam ignis assumpserat,put videbatur legentibus sufficere, scripsit:& non nulla(vt referunt) q̃ oportuna putabat,adiecit, de qbus est & illud:Et nō surrexit,pphe
Deut 34.d ta in Israel,sicut Moyses,quē nosset dñs
†primi facie ad faciē &c. Quæ verba dicere nō potuit, nisi q diu post Moysen vixit. Et
1.Reg.9.b in lib. Samuelis olim in Israel sic loquebatur vnusquisque vadēs cōsulere Deū. Venite,eamus ad videntem.Qui.n. propheta hodie dr̄,olim vocabatur videns. Nōnulla autē integra volumina,q̃ quōdā in populo Israel habebant,intacta reliquit.iō eorū nihil aliud q̃ nois memo-
Num. 21.c ria habeñ: vt est illud ī libro Numerorū.
Iosue. 10.c vñ dr̄ in libro bellorū dñi:& in Iosue,
3.Re.11.g Nonne hoc scriptū est in libro iustorū.
2.Par.9.g In Reg. quoq; & Parali.voluminib.memorantur libri historici prophetarum, Ahię Sylonitis, & Semeię, Abdo, & Nathā, Isaię quoq;,& Iehu filij Anani.
3.Reg.16. i.qui librum Regū Israel scripsisse dr̄:& multa alia.quorū nulla debēt hodie posse reperiri vestigia. Ferunt quoque pro certo Hebræi, q leuiores literas excogitauit sub nominibus earū, quas ante habuerant, quibus velocissime tantam librorū copiam,quæ consumpta erat,refi ceret. Ideo nō solū scriba, sed ēt uelox nominatē. Priores aūt literæ remāserunt apud Samaritas, quibus illos quinq; libros Moysi, quos solos de scriptura sancta receperant, scribere solebant.

b *Et ascenderunt de fi. Israel Be.* Notandū
vbi sup.paulo post q in capite huius libri scriptū est, q ad pmissionē Cyri ascēderūt de Babylone Zorobabel,& Iosue,& de filiis Iuda, & Beniamin cum sacerdotibus,& Leuitis oēs,quorū suscitauit Deus spm̄: de qb.
F additū est, q essent de captiuitate,quam transtulit Nabuchodonosor in Babylonē.Hic autē sub Esdra duce nulla Iudę,& Beniamin,vel Nabuchodonosor:sed tm̄ filiorum Israel,& sacerdotum,& Leuitarum,qui cum illo ascenderunt, mentio est.Vnde videtur, q illi de Iuda.& Bēiamin fuerūt, quos Nabuchodonosor captiuauit; Hi aūt de decē tribubus,qui spāliter post diuisionē Israel vocabanē: quos Assyriorū reges lōge ante captiuauerant,& vltra mōtes Medorum fecerunt habitare.Tunc ergo duæ tribus maxima ex parte redierunt, & tēplum graui labore restaurauerunt. Decem autem tribus,quæ minorem religionis curā habuerūt. qa destructo Chaldęorū imperio libere sub regibus Persarum viuebant,cū tēplū ædificatum, & compressam esse Samaritanorum inuidiam compererint: tandem aliq ex eis redierunt,plures ibidē resederūt, quorū progenies vsq; hodie in eisdē partib.detineri, & seruire gēti Persarū perhibetur. Sicut autem Zorobabel,& Iesus Christum significāt, q captiuitatē humani generis sua gratia relaxat, & suam in nobis domum sanctificādo, & possidēdo
Allegor. ædificat, Sic Esdras sacerdos & velox scriba eundem q non
Matt.5.b venit soluere legē, sed adimplere, figurat:q ideo scriba legis, vel scriba velox in lege Moysi potuit vocari:qa ipse Moysi legē pangelū dedit,ipse pphetas veritatē docuit. ipse electorū mentes ad intelligendā,& faciendam patris voluntatē accendit. Vñ hoc testamentum,quod disponam domui Israel post dies illos, dicit dominus,dādo leges meas in mente eorū &c.
Psal.44.a Et lingua mea calamus scribæ &c. Lingua.n.prophetæ calamus erat velocis scribæ: quia quæ dominus illum sine mora temporis intus docebat,hoc ipse per officium linguæ foris tēporaliter declarabat.Esdras quoq; interpretatur adiutor:quia solus Christus populum suum a tribulationibus liberat de cōfusione vitiorum ad pacem virtutum proficientibus meritorum gradibus inducit. vnde:Auxilium meum à domino &c.
Psal.120.a Ad hoc sicut Esdras partem populi non minimam de captiuitate Ierosolymam reduxit,& pecuniam,ac vasa sancta in gloriam templi, & populum ab vxoribus alienigenis pontificali autoritate purgauit,ita Christus in carne apparens confusionem mundi liber a confusione vitiorum intrauit: vt nos secum rediens ab omni confusione liberatos ad tranquillitatē supernæ pacis induceret,cuius pacis pignus in præsenti accipimus, secundum illud : Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis.i.temporalem vitam peregrinantibus relinquo: perpetuam ad cælestem patriam peruenientibus do.

Quia in

ron sacerdotis† ab initio. Ipse Es-
a dras ascēdit de Babylone, & ipse a
scriba uelox in lege Moysi, quā
Dominus Deus dedit Israel.Et de b
dit ei rex secundū manū Dñi Dei c
eius bonam super eum, omnem

a ¶Prolepsis.nam in sequentibus quomodo venerint, & exercitum congregauerint, plenius scribitur.

b petitionem eius. Et ascenderunt d
de filiis Israel, & de filiis sacerdotum,& de filiis Leuitarum, & de cantoribus, & de ianitoribus, & de nathinęis in Ierusalem, anno septimo Artaxerxis regis, & uenerunt in Ierusalem mense quinto, ipse est annus septimus regis.
c Quia in primo die mensis primi cœpit ascendere de Babylone, & in primo die mensis quinti
d uenit in Ierusalem, iuxta ma-
e num Dei sui bonam super se. Es- e

a ¶Adiutor.

drās autem parauit cor suum, ut

a ¶Quam flamma consumpserat.

inuestigaret legem Domini, & fa f g

a ¶Cœpit facere,& docere.

ceret,et doceret in Israel pręceptū h i

c *Quia in primo.Beda.* Prima die mensis cœpit ascendere de Ba G
bylone, & quinto cum filijs transmigrationis, & primo die
Iam.14.d vbi sup.in. pr. & med. cap. mensis peruenit in Ierusalem. Primordium enim mensis, in qua luna nouum à sole lumen mutuari creditur, nouum doni cælestis initium significat: & bene prima die mensis: primi ascendit Esdras de Babylone cum eis, quos à captiuitate saluabat,quia principium sanctæ conuersationis, in quo Sathanæ,& regno eius abrenuntiamus, illustratione fit diuinæ pietatis in nobis. Primò quoque die mensis quinti peruenit in Ierusalē: quia & hoc non nostri libertate arbitrij, sed inspiratione supnæ lucis fit,vt audito euāgelio ecclesię mēbris incorperemur. Pulcherque,& salubris in ecclesia mos, ex doctrina patrū inoleuit,ut & his, qui catechizanē,quatuor euangeliorū sacramentum explanetur, & recitetur in exordio.Item prima die mensis quinti venit cum his,qui liberati erant ab hostibus in Ierusalem: quia dum completis quatuor euāgeliorum præceptis cęleste regnum ingredimur,quasi nouum mensis initium celebramus,quia nouæ iā lucis gaudia in sole iustitiæ cernimus: velut post quatuor menses lucidæ actionis,quos in via per gimus quintum mensem perpetuæ remunerationis in luce patriæ cælestis agi
Vbi sup. mus.Be. Primo mense cępit Esdras ascē dere de Babylone, & quinto cum filijs transmigrationis venit in Ierusalē.Quatuor enim menses iter de Babylonia in Ierusalem complet:quia per quatuor libros euangelij fidem, & sacramēta veritatis discimus,quibus de captiuitate diaboli domino duce erepti ad libertatem filiorum Dei ascendimus, & in eisdem libris præcepta continentur operum: quorum quasi gressibus quotidianis ad superna promissa veniamus.

d *Iuxta manum Dei.* cōfirmatus.s.gratia.& protectione diuina, H
2.Cor.5.d qua prospere cępta perficeret.Sic & Christus,quia Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi. manus quoq; Dei super eius humanitatē fuit, qua in passione exaltatus, & ad męnia supernæ ciuitatis ascendit,& fidelibus suis iter patefecit.

e *Esdras au.parauit.* Magna virtus hominis,parare cor suum ad obsequium diuinæ voluntatis, & dicere posse: Paratum cor
Psal.56. loc.sup.in cir. med. meum Deus,paratum cor meum.*Beda.* Christus quoq; parauit cor suum,vt inuestigaret legem domini, quia talē sibi hominē,quem susciperet diuinitus,prouidit, qui nō solum sine peccato, sed ēt plenus esset gratia,& veritate,qui nulla sibi repugnante lege peccati,legē Dei absq; vlla mentis, vel carnis
Psal.39.b cōtradictione seruaret.vñ,In capite libri scriptū est de me &c. Itē dñs inuestigauit legem Dei : quia abiectis Pharisæorum traditionibus scripturam sanctā mystice intelligere docuit,& decreta euāgelij,q̃ attulit magis pfecta,& Deo accepta, q̃ ea, quæ per Moysen præmiserat,ostendit, Vnde:Audistis,quia di
Luc.7.6.d ctum est antiquis:Diliges amicum tuum,& odio habebis inimicū tuū. Ego aūt vobis dico, Diligite inimicos vestros &c.

Artaxerxes

NICOLAVS DE LYRA.

¶ a Et ipse scriba velox. *quia legem combustam à Chaldæis reparauit: & quia nouas literas inuenit,quibus verba Hebraica expeditius, & melius scribuntur, & sic ostenditur eius conditio quātum ad sciētiā.*
b Et dedit ei rex.*i.petitiones suas concessit.*
c Secundum manum domini Dei eius bonam super eum. *quia hoc factum est magis ex Dei bonitate, quàm Esdræ idoneitate.*
d Et ascenderunt de fil. Israel.*quia Ierusalem est in altiori situ, quàm regio Babylonis, vnde recesserunt.*
e Esdras autem parauit cor suum.*i.totam attentionem suā posuit.*
f Vt inuestigaret legem domini &c.*eam reparando.*
g Et faceret.*eam opere adimplendo.*
h Et doceret in Israel. *Hic est debitus processus doctoris, sicut Iesus cœpit facere, & docere.*
i Præceptum,& iu.Hoc est au.exe. epi.edi.&c,*quātum ad moralia.* Act. 1.a

¶ Et iudicium

MORALITER.

✠ *a Et ipse scri.ve.in lege.* s.domini.i.studiosus debet esse in scripturis veteris,ac noui testamenti.ideo sequitur.
e Esdras au.pa.c.s.vt inu.le.d. s. quærendo eius sanum intellectum.
g Et f.& d.in Is. Doctor.n.& pdicator nō solū dēnt docere verbis, sed ēt factis,& exēplo Xpi:de quo dī.Cępit Iesus facere,& docere. Act.1.a

✠ *Artaxerxes*

a *Artaxerxes rex.* Artaxerxes,qui deuota mente templum,&
A sacerdotes domini veneratur,eique famulatur: Christianos
Allegor. principes, sicut Darius significat Nec mirū si successores Cyri,qui tēplū,& ciuitatē fecerunt ædificari:q seruos eius ac legē dilexerunt,atq; iuuerūt,Christianos reges figurāt:cum ipse dominus per prophetam Cyrum significare filium suum dixit: & eius nomine illum honorificauerit,dicēs:Hæc
Esa.45.a dicit dominus Christo meo Cyro.
b *A me de.* Quia ad regē peruenerat fama diuinæ virtutis, per quam ille incensam a Chaldæis legem (eisdem, quibus prius proprijs sermonib. quamuis alio
†statutis literarum charactere)nouauerit.
c *Vt cui.* Oib.licentiā eūdi tribuit,nullū ire ɔpellit.Xpiani principes nullū cogētes,ne sit icerta volūtas fidei,oib.qb.placuerit ī regno suo Xpm colere pmittūt.
d *Et se con.* In libro Esther legitur mo-
Esther. 1.c ris fuisse Persarum regibus, vt in cūctis agēdis,vel discernēdis.vii. cōsilio vterētur.Septē cōsiliarijs vtunē fideles,cū in oib. q̃ faciūt,præcepta diuinæ scripturę
Psal.11.b sequūtur.De qua dicitur:Eloqa dñi,eloqa casta,argentum igne examinatū,pbatum terræ, purgatū septuplū.i.sancta illustratione septiformis spūs perfectū.
e *Missus es.* Mittiē Esdras à facie regis,& septē consiliatorū eius,vt visitet Iudęā, & Ierusalē,& cōuersi ad fidē principes seculi, & scripturarū psuasionib. roborati, Christum ad saluādam ecclesiā,& cōgregādā de gentib quotidiano auxilio,qđ Esdrę nomē significat,venire desiderāt, dicētes: Domine Deus virtutū
Psal.79.b cōuer.respice de cælo vi.& visi.istā &c.
f *Quæ est in.* Mirum, q inuenitur verbū ī epistola Artaxerxis, quo pphetę solēt vti:cū dicit legē Dei esse in manu serui illius.scriptum est.n. Factum est verbū
Agg.a in manu Aggæi prophetæ.Et dominus
3.Re.17.c fecit quod locutus est in manu serui sui
4.Re.17.b Eliæ : Et testificatus est dñs in Israel, &
B in Iuda per manum omnium prophetarum.quia.s. prophetæ nō minus operando,q̃ loquēdo,q̃ Dei sunt,pdicabāt. Christus legē in manu habuit:qa eam quondam per Moysen prout uoluit,statuit: & nunc eandem per semetipsum immutans ad perfectiora transtulit.
g *Et vt fe.* Notanda fides, & sapiētia regis,& cōsiliatorū eius,qui dona sua magis p illū, q legē Dei ī manu habebat.i. ope cōplebat. offerēda esse itellexerūt.
In Esdram lib.2.ca.9. in.med. & f.tom.4. h *Cuius in Ie.Bed.* Fideliter & docte eum in Ierusalē habere tabernaculum dicit, quem supra dixerat Deum cæli. tabernaculo.n.in itinere vtimur, & Deus cæli tabernaculum habet in Ierusalem,qa q æternam sedē in cęlis habet,ipse cum peregrinantibus in hac ecclesia sanctis
Apoc.21.a ad tēpus morari dignatur. vnde:Ecce tabernaculum Dei cum hominibus. Et quia Esdras non solum prædicatorum, quorum vnus erat,sed etiam Christi,ad cuius mēbra pertinebat,typum gesserit, quasi per illum dona offerimus,cum in oib. opitulatione indigemus, vt bona,
Ioan.14.a quę agimus,Deo patri accepta sint.Ne
1.Ioan.2.a mo enim, inquit, venit ad patrem nisi per me. & de illo Iohannes ait, Ipse est propitiatio pro peccatis nostris.
i *Et om.ar.* De hac pecunia fideles in ecclesia sua bona opera clarere cupiūt,vt p hoc patrem cum sāctis habeāt, & alij ipsorum exemplis proficiant. Nā quasi de argēto,& auro nostro sacrificia,libamina, & hostiæ ad offerēdum dño cōparantur, cum visa operum nostrorum claritate proximi conuertuntur ad officium pietatis,quo & ipsi bene uiuendo
Virtutes singulares dño consecrantur. Sunt aūt quædā sanctorum clarissimæ virtutes, quę nō oib. in exempla

& iudicium. Hoc est autē exem- a b
plar epistolę edicti, quod dedit rex Artaxerxes Esdræ sacerdoti

a ¶ Doctrina.

scribę erudito in sermonibus, &

¶Exemplo.

pceptis Dñi, & † ceremonijs eius

¶Orator.

a in Israel. Artaxerxes rex regum Es c d

a ¶ Ad distinctionem scilicet illorum, quos de omnibus mortui aut certe de nullis instituos nouerat.

dræ sacerdoti,scribæ legis Dei cæ-
b li doctissimo, salutem : A me de-
c cretum est, ut cuicunq; placuerit e
in regno meo de populo Israel, & de sacerdotibus eius, & de Leuitis ire in Ierusalem, tecum ua-
a dat. A facie enim regis, & septem f g
e consiliatorum eius missus es, ut uisites Iudęam & Ierusalem in le- h

a ¶Non solum in lingua,quia cœpit Iesus fa. & do.

f ge Dei tui,quę est in manu tua,&
g ut feras argentum, & aurū, quod i
rex, et consiliatores eius sponte
h obtulerunt Deo Israel, cuius in Ierusalem tabernaculum est: &
i omne argētum & aurum quodcunq; inueneris in uniuersa prouincia Babylonis, & populus of-

a ¶Nota nonnullos sacerdotes in Babylonia cum residuis populi remansisse.

ferre uoluerit,& de sacerdotibus, qui sponte obtulerint domui Dei sui,quæ est in Ierusalem, libere ac

a ¶ Hac de causa data est pecunia.

cipe, & studiose eme de hac pecunia uitulos, arietes, agnos, &

a ¶ Quæ scilicet de frugibus terrę offerebantur ut panis,& simila,& spicę.

sacrificiā, & libamina eorum, & k l
offer ea super altare templi Dei uestri, quod est in Ierusalem. Sed & si quid tibi, & fratribus tuis placuerit, de reliquo argento, & auro : ut faciatis iuxta uoluntatem Dei uestri, facite.

a ¶Electorum corda.

k Vāsa quoque, quæ dantur tibi in ministerium domus Dei tui, trade in conspectu Dei in Ierusalem. Sed & cætera,quibus opus fuerit in domo Dei tui, quantumcunque necesse est ut expendas, dabis de thesauro, et fisco re- m
l gis, et a me. Ego Artaxerxes rex statui atque decreui omnibus custodibus arcę publicę,qui sunt transflumen,ut quodcunque petierit a uobis Esdras sacerdos scriba legis Dei cæli, absque mora detis usque ad argenti talenta centum,et usque ad frumenti co n

in exempla operis possunt ostendi, sed tantum ad glorifican- C
Dan.13.e Iere.1.b Luc.1.e Act.10.a dam Dei gratiam recitari, vt est illud quod Daniel, & Ieremias pueri prophetauerunt, q Iohannes nondum natus, q Cornelius cum domo sua nondum baptizatus,spiritum sanctum accepit, & innumera miracula instar argenti in domo domini. Nec tm̄ ex hoc argento vel auro oblationes,quæ super altare ponuntur, emi possunt,quia talia cū audimus, mirari quidem velut diuina debemus, sed quasi possibilia imitari nō ualemus.
k *Vasa quo.* Verus Esdras uasa misericordiæ,q̃ sibi traduntur ab hominib. in cōspectu patris in supernam Ierusalē tra-
Mar.3.e dit.De quibus dicitur, Quomodo poterit quisquam intrare in domum fortis, & uasa eius diripere, nisi prius alligauerit fortem?Fortis enim erat rex Babylonis.i. diabolus, sed uinctus,& ligatus a domino, ea quæ iniuste possidebat uasa.i electorum corda amisit,neque auferenti & ad supernam ciuitatem cuius erant propria reducenti contradicere potuit.
l *Et a me.* Principes Christiani subiectis suis imperant,ut quicquid petierit Christus pontifex noster,absq; mora tribuāt nihil oīno retractantes,dent aurū in cōfessione ueræ fidei,frumentum in ostēsione bonæ operationis, uinū in feruore dilectionis,oleum in hilaritate misericordiæ, & hæc oīa sub cētenario numero sacerdoti magno, & scribæ legis Dei cæli dari iubētur.i. Christo,qui cælestia nobis mādata a pře deferēs,cælestia obediētib. in domo pr̄is pmia promisit.Centenarius.n. qui in cōputo digitorum a leua trāsit in dexterā,ea quæ ī dextra īdicis.i.uita æterna sunt,gaudia designat.

NIC. DE LYRA.

¶ a Et iudi.*quantum ad indicialia.Dicit autem hic Ra.Sa.Magistri dixerūt,quod iste Esdras ipse est Malachias, qui in duodecim prophetis vltimus ponitur.* D
b Hoc est au.*Hic consequenter describitur legationis forma, cum subditur,*
c Artaxerxes rex.*quia plures reges habebat sub se:& in hoc apparet delegātis autoritas.*
d Esdræ sa.*s.in quo appet legati idoneitas.*
e Vt cui.pla.*i. nullum coegit ad redeundum: sed omnes licentiauit.*
f A fa.e.re.*i.à psentia eius, & ordinatione.*
g Et se.cō.*scientium leges, & iura maiorū,ut habetur in libro Esther.& semp assistebāt regi,ne aliqd idecēs faceret ex defectu consilij.* Ester 1.c
h In le.Dei tui.*i. quam habes in promptu,ut patet ex prædictis.*
i Vt fe.ar.& a.*ex dono regis & ex donis principum,& etiam popularium,siue sint Gētiles, quoniam audita virtute Dei multi Gentilium miserūt munera ad tēplū,siue Iudæi. & plures de illis noluerunt recedere de Babylone, detēti uxorum suarum,& filiorum,& bonorum temporalium amore:tamen miserunt munera.*
k Et sacri.*q̃ fiebāt de animalibus,vel aridis.*
l Et liba.*quæ fiebāt de liqdis,s. vino,& oleo.*
m Dabis de thesauro,& fisco.*Id est de pecunia iam collecta, & colligenda a populo habitante trans flumen per ministros regis ad hoc statutos:quibus rex pręcepit,ut alia expedirēt Esdræ sacerdoti. ideo subditur:Decreui omnibus custodibus arcæ publicæ &c.*
n Et usque ad frumenti coros centum.*Co-*

MORALITER.

✠ *c Artaxerxes rex regum Es. &c.* Per hoc enim, q iste rex dedit Esdræ multas,& magnas gratias, & priuilegia,significatur, quòd rex regum Iesus Christus doctorib. & prædicatoribus verbo, & exemplo dat gratias spiritussancti,& charismata.

 ✠ *Et ego con-*

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

Mensura triplex. Exod. 45. d Leui. 2. d In esdram li. 2. cap. 9. ini. med. & fi. tom. 4. Mar. 9. g 2. Reg. 8. d

Ẽ designat. Talẽtũ aũt triplicis mẽsuræ traditur. Minimũ, librarũ. l. medium, librarum. lxij. summũ, librarũ. cxx. Corus. xxx. modij: batos, qui & ephi decima pars cori. i. tres modij.

a Sal vero. Bed. Sal sapiẽtiã significat, & inde cõi locutione hebetes, insulsi vocãtur. Sed interest cuiusmodi sit sal: nã & dñs per legẽ omni sacrificio sal offerri præcepit, & in euangelio, dicit: Habete sal in vobis, & pacẽ habete inter vos Nec tñ frustra Dauid in valle Salinarũ Idumeos pcussisse legit: qa. l. sal cælestis sapiẽtiæ, quo initiantur cathecumeni in cũctis operũ nrorũ sacrificijs offerre iubemur. Salinã vero vallẽ cum incolis suis pcutit Dauid: qa infirmã, & mũdana sapientiam cũ sectatorib. suis Christus destruit. vñ bñ pcipit sal absq; mensura tribui diligẽter in domo Dei cęliga necesse est, vt qcq sapiẽtiæ quis habet, totũ hoc ĩ obsequiũ Dei exhibeat. Recolẽdũ vero, q̃ supi⁹ dixerũt Samaritani scribẽtes ad alterũ Artaxerxẽ: gamẽores salis qđ in palatio comederãt, tolerare nõ poterãt tẽplũ, & ciuitatem Dei ꝯ vtilitatẽ eius ędificari. Hic ãt Artaxerxes iubet oĩb. arcæ publicæ custodib vt inter cętera sal inq̃tũ opus sit, tribuãt in domo Dei. Ibi. n. cognoscit, q̃ hæretici ad impugnãdã ecclã fraudulento humanæ sapiẽ gustu animantur; hic aũt, q̃ cõuersi ad fidem sapiẽtes ipsam p disciplinã secularis sapientiæ ad iuuãt, dum p eã aduersarios expugnãt.

1. Esir. 4. c

b Vobis quoq;. Hoc priuilegio ostẽditur, q̃ cætera plebs filiorũ Israel ad patriã pueniẽs tributa regis pendebat, qđ discreta, puisiõe rex fecisse cognoscit, vt q̃ diuino seruitio supererãt, occupati à suo famulatu essẽt liberi, & q̃ i terra ni hil propriũ possidebãt, sed ex decimis populi viuebant, nemo ex eis tributum exigeret. His omnibus probatur, nõ solum dilexisse, sed ẽt optime didicisse, quæ diuinę seruitutis posceret cultus.

F

Vbi supr. uers. fi.

c Tu au. Be. Repetit rex, q̃ supra dixerat: & veritatẽ, quam cognouit, iterato sermone ꝑfirmat. Supra. n. ait in manu Esdræ esse: qa lex Dei sapia est. vñ: Os iusti meditabit sapiẽtiã, & lingua ei⁹ loq̃. iu. lex Dei ei⁹ ĩ corde ip. Et iustus ĩ manu sua legẽ dei, & sapiam hẽt, dũ ĩ oib. q̃ agit, & log̃ memorẽ se diuinæ volũtatis ostẽdit. Mystice aũt dñs nr̃ hẽt sapiẽtiã ĩ manu sua, ipse est. n. Dei virtus, & Dei sapia. Cõstituit iudices .i. pfides ecclĩarũ, q̃ fm volũtatẽ ei⁹ iudicẽt oĩa, & indoctis p orbẽ fidẽ pdicẽt: & oĩs. q decreta cõtẽnit legis illius, vel pñti pœna, vel futura iuxta modum peccati sui puniet. In his Artaxerxes expressit, qd futuris ꝯpib. Christiani deuotionis haberent,

Psf. 36 f

Myst. ca 2. Cor. 2. d

ros centum, & usque ad uini batos centum, & usq; ad batos olei centum, sal verò absq; mensura. Oñe quod ad ritum Dei cæli pertinet, tribuatur diligenter in domo Dei cæli, ne forte irascatur contra regnum regis, & filiorum eius. Vobis quoq; notum facimus, de uniuersis sacerdotibus, & Leuitis, cãtoribus, & ianitoribus nathinęis, & ministris domus Dei huius, ut uectigal, & tributũ & annonas nõ habeatis potestatẽ imponendi su-

a ¶ Patienter exprimit Artaxerxes quid reges temporibus Christianis haberent deuotionis, quidve erga fidem ueritatis omnibus agerent.

per eos. Tu aũtẽ Esdras secundum sapientiam Dei tui quę est in manu tua, constitue iudices, & præsides, ut iudicent omni populo, qui est transflumen, his videlicet, qui nouerunt legẽ Dei tui, sed & imperitos docete libere. Et omnis, qui non fecerit legem Dei rui, & legẽ regis diligenter, † iudicium erit de eo siue in mortem, siue in exiliũ, siue in cõdẽnationẽ substãtię eius,

a ¶ Esdras accepta epistola in Dei laudẽ prorumpit. ¶ Nõ est dubitandum dicta regis sanctæ esse, & mystica, quæ propheta ei diuinitus inspirata confirmat: a quo etiam dominum Dei glorificatam manifestat.

vel certe in carcerẽ: Bẽedictus Dominus Deus patrum nostrorũ, qui dedit hoc in corde regis, ut glorificaret domum Dñi, quę est in Ierusalẽ, & in me inclinauit misericordiã suã, corã rege, & cõsiliatoribus eius, & uniuersis principibus regis potẽtibus. Et ego cõfortatus mãnu Dñi Dei mei, quæ erat in me, congregaui de Israel principes, qui ascenderant mecum.

a ¶ Potestate scilicet, qua omnia operatur.

NIC. DE LYRA.

¶ tum. *Corus continet xxx. modios, & est tertia pars oneris vnius cameli.* Diuisio

a Et vsque ad batos. *Batus est mensura continens quinquaginta sextarios Hebraicos secundum Isidorum. xvi. Etymo. sunt tamen ual de parui, vt dixi diffusius. iij. Regum. xv. ca.*

b Sal vero absque men. *quia in omni sacrificio ponebatur sal.*

c Ne forte re. *Sciebat enim q̃ potentia regni sui dependebat à voluntate Dei.*

d Vt vecti. *i. censum de rebus quæ portãtur.*

e Et tri. *quod à personis capitaneis soluitur.*

f Etan. *i. vectii qui custodib. terræ ꝑhebatur.*

g Non ha. *Personæ enim deseruientes cultui diuino, & vacantes studio, debent esse à talibus immunes.*

h Constit. iu. & præ. *i. si aliqui sint insufficientes ad iudicandum, amone eos & instituе alios sufficientiores.*

i Et omnis qui non se. *quantum ad Iudæos qui ad ipsam tenebantur.*

k Et legem. *i. mandatum eius quod habet vim legis, quantum ad Gentiles & Iudæos: quia vtrique erant ei subiecti.*

l Iudicium erit. *i. punitio.*

m Siue in mor. *scilicet corporalem.*

n Siue in exi. *quod est mors ciuilis.*

o Siue in condem. *quia secundum quantitatem delicti debet pœna mensurari.*

p Benedictus dominus Deus. *Hic consequenter ponitur gratiarum actio, & in aliquibus libris præmittitur: Et dixit Esdras scriba. sed non est in Hebræo, nec est de textu, sed subintelligitur. propter quod aliqui doctores apposuerunt in libris suis per modum glossæ, & postea textui infertum fuit per imperitiam scriptorum, sicut & in pluribus alys locis simile factum est.*

q Qui dedit hoc. *Totum enim beneficium à rege impetratum Deo attribuit tanq̃ gratus.*

r Vt glori. do. *Magnis muneribus, & priuilegijs concessis ibidem ministrantibus, vt patet per prædicta.*

s Et ego confor. *i. eius directione.*

t Congregaui de Is. *i. capitaneos vel principales domorum.*

u Qui ascen. me. *vt tractarent adinuicem de pertinentibus ad meum processum.*

MORALITER.

✻ s *Et ego confor. ma. s. iu.* Ierusalem: verba sunt Esdræ, per quæ significat, q̃ bonus doctor, vel prædicator congregat multitudinẽ fidelium in vnitatẽ fidei charitate formatę, q̃ secũ ducit ad requiẽ Ierlm supnę.

In Esdram li. 2. c. 10. num. 4.

li. 11. antiq. cap. 5. longe a pri.

a *Congregaui aũt. Be.* Nomen hoc loci nõ alibi me legisse memini. Cũ vero in sequẽtib. scriptum sit: Et ꝑdicaui ibi ieiunium iuxta fluuiũ Ahaua decima die mensis primi, vt q̃ & Ahaua fluuius sit, & alter fluuius in cũ decurrat, i quo ꝑfinio Esdras exercitum cõgregauit. Iosephus autem Euphratem ponit: vñ vt Ahaua esse aliquis riuus Euphratis.

Opportunè antequam tanum iter inciperet, copiam sibi ministrorum domus Dei prouidit, p quos Ierosolymam veniens, quæ in templi vsus necessaria sunt, perficeret.

Mare Caspium

Pusuy.

b *Et misi. Be.* Mare Caspium fm Orosiũ sub aglonis plaga ab oceano orit, cuius vtraq; circa occani littora loca deserta, incultaque habentur: inde meridiem versus per longas angustias tenditur, donec per magna spatia dilatatum montis radicibus terminetur: habet ab oriente vsq; ad oceanum Hyrcanorum, & Scytharum gentes ꝑuri mas, propter terrarum infusionem infœcundam latè obseruantes. Ab occidente gentes habet multas. sed genera liter regio plurima Albania ulterior sub mari, & monte Caspio Amazonũ nuncupatur. Vbi notãdum, q̃ cum historici Caspiam scribant, Esdras Caspiani nominat. Hebræi. n. p, literã nõ habentes ꝑ ea in nominibus Græcis, vel barbaris, f, vtunt vt Petrus, Filatus. In Caspiam ergo filij Israel per captiuitatem Assyriorum, vel Chaldæorũ puenisse probãtur, dum illuc mittit Esdras, vt adducantur ministri domus Domini: Leuitæ scilicet, & nathinæi, quos Iosephus sacros seruos noĩat. Et notandum, q̃ multum libera pace q̃uis inter exteros viuebant, qui statim tantam exercitus copiam destinare valebant. Nam cclviij. viros electos in illa expeditione fuisse catalogus eorum ostendit: quibus adiunctis Esdras in exercitu tuo mille septingẽtuos nõiat. Et notandum, q̃ multum libera pace q̃uis inter exteros viuebant, qui statim tantam exercitus copiam destinare valebant. Nam cclviij. viros electos in illa expeditione fuisse catalogus eorum ostendit: quibus adiunctis Esdras in exercitu tuo mille septingẽtuos nõiat. Et notandum, q̃ ꝑpe virorũ summam habuisse reperitur.

cũ sup.

B

cũ supra ca. fi. cap.

c *Et prædicaui. Ie. Be.* Datur nobis exemplum ieiunandi, & orandi, cum aliqd magnæ virtutis incipere volumus: & qa nunq̃ fallitur fida ĩ Dñm spes, neq; fieri põt, vt qđ iustũ à pio auxiliatore p cõtinẽtiã, & orationẽ cum fide quæramus, & non impetremus. Sed notandum, qa

Moraliter

NIC. DE LYRA.

¶ a De filijs Phinees. *Dicunt hic expositores nostri communiter, quòd iste non potest intelligi Phinees, qui fuit filius Eleazari filij Aaron. Similiter cum subditur:*

b De filijs Ithamar, Daniel. De filijs Dauid, Hattus. De filijs Sechenię, & de filiis Pharos, Zacharias, &c. *Id est descendentibus ab Ithamar non potest intelligi Ithamar, qui fuit filius Aaron: quia infra dicitur, quòd de filijs Leui non fuerunt aliqui inuenti in populo illo qui tunc erat cum Esdra. Phinees autem filius Eleazari, & Ithamar filius Aarõ, fuerunt de tribu Leui: & ideo dicunt quòd isti fuerunt alij similiter nominum. Sed quic quid sit de principali, dicto scilicet, quòd fuerint de tribu Aaron, vel de alijs tribubus habentes nomina similia, ratio tamen inducta non valet: imò contrariatur textui, quem pro se allegant. quia ibi sic loquitur Esdras: Quæsiuique in populo, & in sacerdotibus de filijs Leui, & non inueni. Ex quo patet, quod cum Esdra erant aliqui populares, siue laici, qui erant de tribu Iuda, & Beniamin: & aliqui sacerdotes de tribu Aaron, & quod subditur: De filijs Leui non inueni, intelligendum est de simplicibus Leuitis, prout Leuitæ contra Aaronitas distinguuntur, prout dictum ut dictum fuit plenius Num. iij. Leuitæ enim duplíciter dicuntur. Vno modo generaliter omnes illi, qui sunt de tribu Leui. & sic sacerdotes Leuitæ dicuntur Leuitæ. Alio modo specialiter, prout Leuitæ distinguuntur contra sacerdotes. & sic sacerdotes dicuntur Aaronitæ: alij autem dicuntur simplices Leuitæ, & de istis non fuerunt tunc aliqui inuenti in populo, qui tamen necessarij sunt in cultu Dei ad ministrandum sacerdotibus.*

Phinees, Gersom. De filiis Ithamar,
Daniel. De filiis Dauid, Hattus.
De filiis Sechenię, & de filiis Pharos,
Zacharias: & cum eo numerati sunt
uiri centum quinquaginta. De filiis Phahathmoab, Elioenai filius
Zarchę, & cum eo ducenti uiri. De
filiis Secheniæ, filius Ezechiel: & cũ
eo trecẽti uiri. De filiis Adan, Abed
filius Ionathan: & cum eo quinquaginta uiri. De filiis Alam, Isaias filius Athaliæ: & cum eo septuaginta uiri. De filiis Saphatiæ, Zebedia filius Michael: & cum eo octoginta
uiri. De filiis Ioab, Obedia filius Iahiel: & cum eo ducenti decẽ, & octo
uiri. De filiis Selomith, filius Iosphię: et cum eo centum sexaginta
uiri. De filiis Bebai, Zacharias filius
Bebai: et cum eo vigintiocto uiri.
De filiis Azgad, Iohanan filius Eccetan: et cum eo centum, et decem
uiri. De filiis Adonicam, qui erant
nouissimi, et hæc nomina eorum,
Elipheler, et Iehiel: et Samaias, et
cum eis sexaginta uiri. De filiis Begui, Vthai, et Zachur: et cum eis sepruaginta uiri. Congregaui autem
eos ad fluuium, qui decurrit ad Aha
ua, et mansimus ibi tribus diebus.
Quęsiui ij in populo, et in sacerdotibus de filiis Leui, et non inueni ibi.
Itaque misi Eliezer, et Ariel, et Seme
iam, et Elnathan, et Iarib, et alterum Elnathan, et Nathan, et Zachariam, et Mosollam principes, et
Ioiarib, et Elnathan sapientes. Et misi eos ad Eddo, qui est primus in
Casphię loco. Et posui in ore eorum
uerba, quæ loquerentur ad Eddo, et
ad fratres eius nathinæos, in loco
Casphiæ: ut adducerent nobis mini
stros domus Dei nostri. Et adduxerũt nobis per manum Dei nostri bonam super nos, uirum doctissimum
de filiis Moholi, filii Leui, filii Israel,
et Sarabiam, et filios eius, & fratres
eius decem & octo: & Hasabiam, &
cum eo Isaiam de filiis Merari, fratresque † eius, & filios eius uiginti. Et de nathinæis, quos dederat
Dauid, & principes ad ministeria
Leuitarum, nathinæos ducentos
uiginti. Omnes hi suis nominibus
uocabantur. Et prædicaui ibi ieiunium iuxta fluuium Ahaua, ut affli-

a

b

c

d

e

GLOS. ORDI. CAP. VIII.

a Hi sunt ergo principes, Diligenter principes, qui secum de Babylone ascenderunt, enumerat: & genealogiam eorum explicat, numerum quoque illorum adiungit, qui ad mille quadringentos, & quadraginta peruenit: innuens, quia nomina eorum, qui de confusione mundi ascẽdunt, in libro vitæ scripta sunt: sed doctores, i. principes familiarum populi Dei quantũ animarũ dño acgrunt, tñ augmenta perpetuæ remunerationis accipiũt. Vnde seruo dicenti: Mna tua decẽ mnas acgsiuit, rñdet: Et tu esto sup decẽ ciuitates, i. ex corũ vita, quos docuisti, gloriosior eris in regno Dei.

Luc. 6 19. c

Congregaui autem

CAP. VIII.

Hi sunt ergo principes familiarum et genealogia eorum, qui ascenderunt mecum in regno Artaxerxis regis de Babylone. De filiis

NIC. DE LYRA. CAP. VIII.

Hi sunt ergo prin. *Hic consequenter describitur legationis executio, quæ consistit in recessu de Babylone, & accessu ad Ierusalem. Circa quod primò ponitur populi proficiscentis numeratio. secundo ipsa profectio, ibi: Et prædicaui ibi ieiunium. Prima in duas, quia primo ponitur numeratio proficiscentium generaliter. secundò Leuitarum specialiter, ibi: Quæsiuique in populo. Circa primum legatur litera sicut iacet, excepto quod sequitur:*

¶ De filijs Phinees.

MORALITER.

✻ a *Hi sunt ergo princi.* Per istos hic enumeratos, quos Esdras per se, & alios induxit ad hoc, q̃ exirent de Babylone, & Casphiæ locis, & cum eo irent in Ierusalem, quorum numerus est magnus, vt patet in textu, discurrendo: significatur magnus fructus animarum, quem facit bonus doctor, vel prædicator, inducendo populos ad hoc quòd exeant de seruitute peccati, quæ per seruitutẽ Babylonicam significatur, eo quòd Babylon confusio interpretatur: & per opera bona veniant in Ierusalem allegoricam, q̃ est militans ecclesia, vt numero, & merito sit de ipsa. & sic tãdem perueniant in Ierusalẽ anagogicam, quæ est triumphans ecclesia, de qua dicitur: Illa quę sursum est Ierusalem libera est, quæ est mater nostra.

Galat. 4. d

✻ *Et prædicaui*

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GRiEGOS.USAL.ES

E dū,qa ieiuniū pm̄ttitur,& oratio ſequitur.primo.n.ait:Et prędicauit ibi ieiuniū &c.deinde ſubiūxit: Et peteremus viā rectā nobis.& in cōcluſione ſnīæ:Ieiunauimus aūt, & rogauimus de.&c.Oportet.n.vt qcūq; ad p̄dicādū miſericordiā Domini ingreditur: primo ſe continentius viuendo dignum exaudiri præbeat. & ſic oret,nec proſpere euentura,quæ poſtulat,dubitet.

In eſdram lib. 3. cap. 16. in prin. tom.4.

a *Appen.Be.* Per argētū,et aurū,& vaſa,q̄ de Babylone Ieroſolymā mittunt̄,aīæ ſignant̄,q̄ de cōfuſione mūdi ad Dn̄m cōuertunt̄.Vn̄ bn̄ ſacerdotib.vaſa cōmendat cuſtos Eſdras,q Ieroſolymā pferant ea:qa p ſacerdotes lauāt̄ in baptiſmo,& cōſecrant̄ Dn̄o qcunq; ad conſortiū ecclīæ ptingere deſiderāt:& p eos recōciliant̄ pęnitēdo,q ab ecclīa receſſerāt peccādo,& in ſeruitium diaboli quaſi in captiuitatē Babylonij regis in peccatis perſeuerando deciderāt. Bene aūt ſunt.xii. ſacerdotes,qb.hæc cura cōmittit̄,pp xij. apl̄os,p quorū doctrinā ecclīa primo fūdata ē:& p ſucceſſores eorū vſq; ad finē ædificāda eſt.*Be.* Diſtat inter hæc vaſa, q̄ Eſdras cū ſacerdotib.Ieroſolymā offert, & ea q̄ Zorobabel,et Ieſus obtuliſſe referunt̄:qa illa de templo Dn̄i tranſlata sūt in Babylonē,et poſt relata in Ieruſalem: hæc in Babylonia facta, ſed deuotionis gratia Ieroſolymā miſſa à rege,vel principib. Perſarum,vel ēt à populo Iſrael,q in illis partib.morabatur. Illa ergo vaſa ſignificant eos, qui poſt acceptam notitiam,& ſacra fidei, poſt inchoata virtutū opera decepti à diabolo rapiuntur in confuſionē eorū, ſed Xp̄i gr̄a reuocātur ad ſalutem.hic aūt illos qui cum peccato primæ trāſgreſſionis nati per lauacrū regenerationis ſacerdotum miniſterio expiati,eccleſię filijs aggregantur.

-& imperium eius · *Ibidē ultra med. cap.*

b *Vos ſancti do.* Oportet doctores ecclīæ nunquā obliuiſci ſanctimoniæ:qa à Do-
F mino ſunt cōſecrati per ſpiritumſanctū in die redemptionis.ad quam ſuſcipiendam ēt auditores inſtituant, vt q iā Dn̄o oblati ſunt per rudimenta fidei,ēt p eorum,qui in fide præceſſerūt,exempla,& monita magis confirmentur,& ſupernę ciuitatis introitu digni efficiantur.

Officium doctorum · *† drachmas millenas,*

c *Vigila.* Vigilandum eſt ſacerdotibus nequa de ſibi creditis animabus.i.vaſis Domini pereat:ſed integro numero ad ſanctæ virtutis ædificia perducantur.

d *Donec appen.* Eos.ſ.quos ſuperna diſpoſitio vobis commiſit, tales inſtruendo, & docendo exhibeatis,qui irreprehenſibiles inueniantur, & apti theſauro aulæ cæleſtis.i.ſedibus æternæ pacis, & lucis. & hoc non iudicio quorumlibet, q falli pn̄t,ſed apoſtolorū,& eorū, qui cū Dn̄o ſunt iudicaturi. Hi n.merito ſunt principes ſacerdotum,& Leuitarum,& duces familiarum Iſrael.i virorum,vel aīarum Deū videntiū intelligunt̄,de qb.dr̄:Cōſtitues eos principes ſuper omnem terram.& alibi:Nobilis in portis vir eius.

Pſal. 44.d · Prou 31.c · Vbi ſup. nō longe a pri. cap.

e *Promoui.Be.* Oīa ſunt plena myſterijs. Supra enim legitur,ꝙ prima die menſis primi cęperunt aſcendere de Babylone: nunc dicitur,ꝙ decima die eiuſdem mēſis ꝓmouerint à flumine Ahaua. Primo ergo die menſis de portis Babyloniæ exierunt,ſed vſque ad xij. diem iuxta memoratū flumen expectabant,donec Leuitæ,& Nathinæi de Caſphia venirent, & ſeipſos ob pericula longi itineris diutius ieiunando,& orādo Dn̄o commendarent. Et nos ergo cum nouos ecclīæ ppl̄os diabolo renūtiare, & verū Deum credere.& confiteri docemus, quaſi primi menſis initio de Babylone cum pecunia Dn̄o conſecranda egredimur. quia principium eis nouæ conuerſionis tradimus,quos ereptos à diabolo ad cęleſte regnum

G regnū ducimus. Vnde idem menſis nouorū,vel nouatum frugum dicitur.In ipſo enim pro eadem ſignificatione nouæ cōuerſationis patres de Aegypto ſunt educti. Cum autem nouę vitæ auditoribus ſymbolum fidei tradimus,quod per. xij. apoſtolos ordinatum eſt, & totidē ſententijs comprehēſum, quaſi xij.dieb. in prima manſione conſiſtimus,& ſic cęptum ad terram promiſſionis iter aggredimur: quia poſt acceptam fidei notitiam virtutū eis viā, qua ad vitam perueniatur, ingrediēdam eſſe mōſtramus,quib. dieb. Eſdras cum filiis tranſmigrationis ieiunijs,& orationibus & congregatione Leuitarum,& Nathinæorū deditus erat. quia cū nouos fidei apl̄os acqrimus,maxime ſtudēdū eſt virtutib.qb.nos Dn̄o familiarius cōmēdemus,et eis quos erudimus, exemplū boni opis p̄beamus, fratrū quoq; cohortē religioſe nobis in auxiliū vocamus, qua diuti aīas fideliū ad ſocietatē electorū, et arcē vitæ pfectionis,quaſi vaſa ſcīā ad tēplū Domini efficacius transferamus.

f *Et manſi.* Tres diet manet in Ieruſalē,q ſunt tres virtutes,fides,ſpes, et charitas: has oportet doctores primo in ſe oſtēdere,et ſic eos,quos docuerint,et eiſdē virtutib.inſtituerint precedētib. in Chriſto patrib.probandos offerre.Cū.n.eccleſia eos,quos catechizamus, in fide et actione ꝓbos inuenerit,quaſi quæ offerimus in templum per manum ſacerdotum appendens,puri metalli,et perfecti ponderis reperit, quod in hac eccleſia per electos quotidie in credentium vita examinanda agitur, quòd in ſuperna Ieruſalem

† placuerunt eſt nobis.

geremur corā Domino Deo noſtro:& peteremus ab eo uiam rectam nobis & filiis noſtris, vniuerſęq; ſubſtātię noſtrę. Erubui a enim petere a rege auxilium,& equites, qui defenderēt nos ab inimico in uia: quia dixeramus regi:Manus Dei noſtri eſt ſuper omnes,qui quærunt eū in bonitate,& imperiū eius, & fortitudo eius, & furor ſuper oēs, qui derelinquūt eū.Ieiunauimus āt & rogauimus Deū noſtrū pro hoc,& † euenit nobis proſpere. Et ſeparaui de principibus ſacer b dotum duodecim,Sarabiam,et Haſabiā,et cum eis de fratribus a eorum decē. Appendiq; eis ar- c gentum,& aurum, & uaſa conſecrata domus Dei noſtri, quæ obtulerat rex,& conſiliatores eius,et principes eius:uniuerſuſque Iſrael eorum,qui inuēti fuerāt. Et appēdi in manibus eorū argēti talenta ſexcenta quinquaginta,& uaſa argentea centum, auri centum talenta, & crateres aureos uiginti,qui habebāt † ſolidos millenos, & uaſa æris fulgētis optimi duo pulchra ut aurum. b Et dixi eis: Vos ſancti Domini,& uaſa ſancta, & argentū, & aurū quod ſponte oblatum eſt Domino Deo patrū ueſtrorū. c d Vigilate,& cuſtodite: donec appendatis coram principibus ſacerdotum & Leuitarū,& ducibus familiarum Iſrael in Ieruſalem in theſaurum domus Dn̄i. Suſceperunt autem ſacerdotes, & Leuitę pondus argenti,& auri,& uaſorū, vt deferrēt Ieruſalē e ī domū Dei nr̄i. Promouimus d ergo a flumine Ahaua duodecimo die mēſis primi, ut pergeremus Ieruſalē. Et manus Dei no e ſtri fuit ſup nos, & liberauit nos de manu inimici,et inſidiatoris f in uia, & venimus Ieruſalē, & māſimus ibi tribus dieb⁹.Die āt f g quarta appēſū eſt argētū,& aurū,& uaſa ī domo Dei nr̄i p manū Meremoth filij Vrię ſacerdotis, & cum eo Eleazar filius Phinees, & cum eis Iozabed filius Ioſue, & Noadaia filius Ben-

NIC. DE LYRA.

H ¶ *viam periculoſam,primò fuit per ieiunium, & orationem,vt impetraret directionem diuinam.& hoc eſt quod dicitur :* Et prædica.ibi. *ideſt ſolenniter omnibus impoſui, cuius cauſa ſubditur:*

a Erubui enim pe.*Sed videtur quòd ī hoc peccauerit exponendo ſe,& comitiuam ſuam periculis propter erubeſcentiam.Ad quod dicēdū, ꝙ hoc non fecit propter erubeſcentiam propriæ perſonæ,ſed quia hoc reuerti poterat in opprobrium diuinæ potentiæ: quia rex Gentilis poſſet credere,& dicere,quòd Deus Iudęorum non eſſet potens ad eos defendendum. & ideo non peccauit Eſdras hoc faciendo propter honorem diuinum.Secundo fuit diſpoſitio profectionis in hoc,quòd pretioſa, quæ portanda erant in Ieruſalem,fuerunt tradita ſacerdotibus ad defendēdum:Et hoc eſt quod dicitur:* *Dubium*

b Et ſeparaui de prin.*ideſt de principalibus, & valentioribus eorum.*

c Appendique.*ideſt ſub certo pondere, & numero tradidi.Cætera patent in litera.*

d Promouimus er.*Hic conſequenter deſcribitur profectionis executio. vbi primo tangitur terminus à quo,cum dicitur:* Promouimus ergo à flu.*& terminus ad quem ibi:* Vt pergeremus Ieruſalem.*& modus proficiſcendi,ibi:*

e Et manus Dei noſtri.*ideſt eius virtus nos dirigens & protegens.*

f Et manſimus ibi tribus die.*vt quiete præhabita cum maiori deliberatione traderentur pretioſa, quæ erant deportanda. Ideo ſubditur:*

g Die autem quarta appenſum, *ideſt ſub certo pondere, & numero traditum.*

¶ Sed & qui ue-

MORALITER.

✱ b *Et ſeparaui.* Sequitur:

c *Appendique eis argentum.* Per quod oſtenditur, quòd eccleſiæ theſauri maxime ſpirituales hominibus literatis, & fidelibus ſunt commendandi.

✱ *Sed & qui ve-*

A ruſalē in eis,qui intrare merentur, pfectius cōpletur.In hac.n. vita doctores quaſi triduo manētes in Ieruſalē, quarto die argentū,& aurum,qđ obtulerāt,appēdendū ſacerdotibus offerunt:cum ſe fide fortes,ſpe ſublimes,deuotione ferentes exhibēt:& auditores p cōfeſſionē rectæ fidei,quaſi argentū ꝓbatū clareſcere, per puritatē ſenſus immolati:quaſi primū aurū fulgeſcere p ſuſceptionē ſpūaliū chariſmatum,quaſi vaſa cōſecrata p̄minere demonſtrāt. In ſuperna quoq; patria cū ꝓ fide,ſpe,& charitate poſt ēt pro illis,quos docuerūt, gr̄am remunerationis accipiūt.quaſi poſt gaudium triduanæ māſionis in Ieruſalem ob donaria,& vaſa pretioſa, quæ obtulerunt, amplius honorantur.

In Eſdram lib.3.c.11. ultra med. tom.4.

a *Deſcriptumq;. Be.* Hoc fit cū doctores ſtudioſè vitā examinant ſubditorū, q̄tū.ſ.ſinguli ad fidē, vel operationē ꝓfecerūt,vt iuxta modū ſuę capacitatis ordinēt eos p cōpetētes gradus in domo dn̄i.Si aūt p̄poſitus pignauiā torpet, vitāq; ſubditorum, aut ignorat,aut noſſe diſſimulat:internus arbiter,qui numerū credētiū, pōduſq; ſingulorū in trutina ſui examinis conſeruat,reddet vnicuiq; ſm̄ opera ſua.Pōt ēt dici,qa puenientibus prælatis ad ſupernā Ieruſalem, deſcribatur cū eis, quos inſtruxerant,illo tempore omne opus bonæ actionis in libro vitæ, & digna in cælis donetur retributione.

Roma.2.a · *Vbi ſup.*

b *Sed &. Be* Magna deuotio & religio oſtenditur,cum peruenientes ad tēplū primo oīm holocauſta offerunt,nō tm̄ ꝓ ſeipſis ſed etiā pro omni Iſrael.i. pro eis,q iam domum reuerſi fuerant,& pro eis,qui adhuc exulabant. Myſticè autem illi veraciter,& pfectè captiuitatem diaboli,qua peccādo tenebātur,pœnitendo euaſerūt, q ſe fixa intentione diuino ſeruitio ſubdunt,qui totos ſe ab infimis abſtractos,flāma cæleſtis deſiderij accēdunt.Hoc eſt.n.holocauſta.i.tota incenſa ſacrificia domino

Myſticè

C dn̄o offerre, nihil niſi eius volūtatē in oīb.cogitare,vel facere.

c *Obtulerunt holocauſtomata Deo Iſrael, vitulos duodecim pro omni po.* Non tantum pro ſe. Perfectæ mentis indiciū eſt,cū qs pro omni Iſrael immolat.i. pro generali fidelium ſoſpitate, quaſi vnitatis,& fraternitatis memor ſupernę pietati ſupplicans.

d *Et ele.* Augu. ornando varijs donarijs quæ rex, & conſiliarij,& principes eius miſerant,miniſtros quoque,& ſacerdotes illius ab oīb.anguſtijs liberādo. Myſtice populus & templum Dei vnam & eādē eccleſiæ figuram tenent, quam leuat Eſdras, & filij tranſmigrationis ablatis de Babylone ſacris vaſis, cum p̄dicatores aggregantes ei iuuante dn̄o nouos credentium populos honorabilem eam omnibus, & terribilem exhibent. Idem cū eos,quos exēplis in bona conuerſatione inſtituere.vel verbis vſq; ad cęleſtiū perceptionem præmiorū promouent, vel prouehunt,leuant populū in domū Dei. qa magnū,& manentib. in ſuperna patria,& peregrinātibus adhuc in terra electis gaudium faciunt.

Id habet Reda loco ſupra cita. Myſtice

noi Leuitæ iuxta numerū & pon- a dus omnium. Deſcriptumq; eſt b omne pōdus in tempore illo. Sed a & qui uenerant de captiuitate fi- c lij tranſmigrationis, obtulerunt holocauſtomata Deo Iſrael, uitulos duodecim pro omni populo Iſrael,arietes nonagintaſex, agnos ſeptuagintaſeptem,hircos pro peccato duodecim, omnia in holocauſtum Domino. Dederunt au- b tem edicta regis ſatrapis,qui erant de conſpectu regis, & ducibus

a ¶ Honorificauerunt autoritate regia qua Eſdras ſublimatus eſt.

d transflumen, & ēleuauerunt po- c pulum & domum Dei.

NIC. DE LYRA.

¶ a Sed & qui. *obtulerunt holocauſtomata. in quo apparet deuotio illorum, qui venerunt.*

b Dederunt au.*i.epiſtolam eius, ſiue decretum ſupradictum,quod erat in fauorem Iudæorum. ideo ſubditur,*

c Et ele.*quia populus Iſrael fuit in maiori honore,quàm ante: & miniſtri templi fuerunt à tributo liberati,& templum muneribus regis honoratum vt patet ex dictis.*

MORALITER.

✱ *Sed & qui* Per quod oſtenditur,quòd illi,qui de captiuitate diaboli exeunt:& de uitijs ad uirtutes trāſeunt, offerre debēt holocauſtomata dn̄o.i.corpus,& animā applicare totaliter obſequio diuino.

GLOS. ORDIN CAP. IX.

B a *Poſtquam au.Be.* Hæc aūt trāſgreſſio in Malachia propheta manifeſtè deſcripta, & ꝓphetica autoritate redarguta eſt: qa.ſ.de captiuitate reuerſi tā principes,& ſacerdotes,& Leuitę,q̄ reliqu⁹ ppl̄s abiecerūt vxores Iſraeliticas, q̄ pauptate,& labore viæ,& ſexus fragilitate cōfectę,infirmatæ,& deformatæ erāt,& alienigenas ętate florentes, vel pulchriores,vel potērū,& diuitū filias duxerūt.Qđ non de his,q tūc cū Eſdra venerāt, ſed de illis itelligēdū ē,q cū Zorobabel, & Ieſu iādudū de captiuitate aſcēderāt. Nō.n. poterāt,q cū Eſdra venerāt, tā cito tāti ducis ɔtēnere doctrinā: vt necdū.v.mēſib.ī pr̄ia demorati vxores ſuas reliqrit, & externas acceperint:de quorū nūero ītelligūt̄ fuiſſe principes, q hoc facinus ad Eſdrā referētes corrigere curarunt. Notādū, ꝙ ea, q̄ principes peccauerūt, & plebē ſibi ɔmiſſā peccare fecerūt,pricipes corrigere ſatagunt. ſed quia p ſe nequnt,referūt cām ad principē i.archiepm̄,cuius autoritate expiet̄ flagitium: Myſticè āt vxores alienigenæ,hr̄ſes, & ſupſtitioſas philoſophorū ſectas ſignificāt,q̄ cū in ecclīā incaute admittunt̄, ſemen ſanctū catholicè veritatis, & puræ actionis errore cōtamināt. Pctā quoq; oīa,qb ethnici polluūtur,dū Chriſtiani non erubeſcunt imitari, quaſi p vxores alienigenas degenerant à ſemine verbi Dei,quo fuerāt generati, ſm̄ illud: Voluntarie genuit nos verbo veri.&c.& quaſi prophanam de filiabus exterorum ſobolem procreant,dum illecebras errātiū ſecuti, puerſos ex eis actus ad cunctorū notitiam proferunt.

Vbi ſup.ca. 11. in prin. Malac. 2.c · *Myſtice* · *Iacob. 1.c*

b *Non eſt ſe.* Notādū eſt ꝙ abducto Iſrael in captiuitatē,i.decē tribub.indifferēter priſtino noīe duæ trib.i Iudas, & Bēiamin appellant̄ Iſrael.Populus ergo Iſrael nō hic ad diſtinctionē Iudæ,& Beniamin decē trib.dn̄r,ſed ad diſtinctionē ppl̄orū terrarū gn̄aliter ppl̄s Dei intellr, q dignitatē cęleſtis noīs terrenorū ſocietate polluit. Vn̄ in Malachia,quē Eſdrā putāt Hebręi:Trāſgreſſus eſt Iudas,& abominatio facta eſt ī Iſrael, & Ieruſalē &c. vbi Iudā dicēs,manifeſte primæ trāſgreſſionis populum

Malac. 2.c

populum in hoc pollutū ſign̄at. Quod vero addit: Diſperdat dn̄s magiſtrū, & diſcipulū &c.principes,& populū pollutos oñdit, & a conſortio ſanctorū eradicādos eſſe niſi pœnituerint.Et qđ adiūgit:Offerētes munus dn̄o exercituū.admonet eos incaſſum dn̄o offerre, q ſeipſos peccādo nō timēt diabolo ſubdere. *Non eſt ſepa.* Mirāda fides principū,& populi de captiuitate eruti,q ſemē ſctm̄, alias gētes vocant pplos terrarū:vt ſignificent ſe q̄uis de terra creatos in cęlis habitare,dū præ cæteris in Deū cęli credūt, & cęleſtia ab illo bn̄ficia cōſequi ſperant:vnde merito dolēt ſanctificationē ſuam abominationib.gētiū eſſe ingnatā,& qđ grauius ē, principes,q corrigere debuerāt,prīos erraſſe fatent. *Scidi pal.*

Ibidem. D · *† 3.Eſd.8.a*

CAP. IX.

a † Oſtquàm autem, a hæc completa ſunt, acceſſerunt ad me b

a ¶ Qui ſcilicet venerant cum Eſdra

principes, dicentes: b Non eſt ſeparatus populus Iſrael, & ſacerdotes, & Leuitæ a populis terrarum,& de abominationibus eorū, Chananęi uidelicet, & Hethęi,& Pherezęi, Iebuzęi, & Ammonitarum, & Moabitarum, & Aegyptiorum, & Amorrhæorum. Tulerunt enim de filiabus

a ¶ Hæreſes, philoſophicas ſectas.

eorum ſibi, & filiis ſuis uxōres,

a ¶ Chatholicæ veritatis & puræ actionis.

& commiſcuerunt ſemēn ſanctum cum populis terrarum.

NIC. DE LY. CAP. IX.

a Oſtquam au.*Hic conſequenter deſcribitur informatio populi per Eſdrā ſacerdotē. Circa qđ primò ponitur populi tranſgreſſio.ſecūdo eiuſdem correctio,cap.x.Circa primum primò ponitur tranſgreſſionis manifeſtatio. ſcđò pœnitentiæ lamētatio,ibi:Cūque audiſſem.Circa primū ſciendū,ꝙ filij Iſrael, q de Babylone venerāt cū Zorobabel,& Ioſue,vidētes ꝙ vxores ſuę de populo Iſrael eſſēt deturpatæ & cōfractæ ex labore itineris,et alijs miſerijs,quas ſuſtinuerāt in via,cū veniſſēt ī Iudęā,cōtēpſerūt eas,et p magna pte abiecerūt, accipiētes ſibi vxores alienigenas contra p̄ceptū legis. eò ꝙ erat occaſio idololatrię: qa Salomon ſapiētiſſimus per vxores alienigenas fuit ad idololatriam tractus.& hæc tranſgreſſio fuit denuntiata Eſdræ ſacerdoti per illos,qui venerant cum eo.& hoc eſt quod dicitur:*

Diuiſio · *Deut.7.a*

b Acceſſerunt ad me pr.di.Non eſt ſe.*Et patet litera ex dictis.Sciendum tamen*

MORALITER.

✱ a *Poſtqu.a.* Circa qđ ſciēdū, ꝙ ſicut plenius dixi ī expoſitione Iſrali,filij Iſrael,q de Babylone venerūt in Ieruſalē,vidētes, ꝙ uxores ſuę ex itinere & alijs afflictionib.erāt deturpatę,eas cōtēpſerūt, & in magna pte eiecerūt,accipiētes uxores alienigenas cōtra p̄ceptū dn̄i.Iſrael uidēs Deū interp̄tat̄,& iō p filios Iſrael clerici,& ſpecialiter theologi ſign̄ant̄:p uxores ſciētiæ,uel ſcripturæ deſignant̄: ✱ ſed per

Deut.7.a

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

Scidi pallium.Beda. Per veſtimēta ſolent opera deſignari, quibus induimur ad gloriam ſi munda, vel ignominiā ſi immunda. Per pilos capitis cogitationes, quæ de occulta cordis radice velut de internis cerebri radicibus oriuntur, quæ ſi rectæ ſunt, debent conſeruari: ſi autem reprobæ, abſcindi. Vnde de Samuele, qui ſanctus erat futurus ait genitrix: Et nouacula non aſcēdet ſuper cap. e. Et apoſtolis inquit dominus: Capillus de capite ve. non per. qa omnes ſanctorū cogitationes in eterna memoria ſunt apud Deum. Peccator vero, vt mundari poſſit ab iniquitatibus ſuis, reprobas cogitationes origines, ſ. malorū oper m abijciat neceſſe eſt. Vnde leproſus in Leuitico recepta ſanitate inter purificationes alias omnes pilos carnis ſuę radere pręcipitur, vt ſic expiatus oſti s caſtra ingredi mereatur. quia tunc demum à vitijs perfectè mundamur, cum etiam cogitatus noxios expellimus. Barba quoque virilis ſexus, & ætatis index, virtutem ſolet ſignificare. Scidit ergo pallium, & tunicam pontifex, vt ſubditos minus perfecta opera habere ſignaret: & quæ à ſua ſoliditate, per pœnitentiam ſcindi, & in meliorem habitū neceſſe eſſet renouari. Vellit capillos capitis, vt cogitationes prauas de corde extirpent, & naſcituris vtilibus locum dent. Vellit & pilos barbę: vt in ipſis, quas habere viderentur, virtutib. humiliarentur, & parua eſſe, aut nulla examine æterni arbitrij meminiſſent, quæ vitijs pmiſta eſſent. Sedit mœrens, vt per lamenta pœnitentiæ veniam promerendam eſſe doceret.

In eſdrā lib. 2. ca. 12. in med. 10. 4.
1. Reg. 1. b
Matt. 10. d
Leui. 14. b

b Conuenerunt. Nota quantū exempla doctorū iuuāt. nihil ſcribit Eſdras locutus eſſe, ſed tantū audito ſcelere lachrymaſſe, & turbam ad ſe fidelium

F non vociferando, ſed lachrymando traxiſſe. *Cōuenerunt.* Magna mutatio rerū perfidia principū. multi luxuriam ſecuti reducti ſunt magno principe mœrente, & quid peccatorib. agēdum eſſet, innuente: conueniunt ad eum omnes, qui timent verbum Dei, quo tranſgreſſores puniendos eſſe minat.

c Sciſſo pal. Bed. Typicè quòd ſciſſo indumento curuat genua, & expandit manus ad Deum, & fuſis precibus, ac lachrymis plurimorum mentes ad pęnitentiam conuertit, Chriſtum oſtendit, qui p peccatis noſtris ante paſſionem, & in ipſa orauit: quique extēſis in cruce manibus, indumētum carnis ſuæ vulneribus ſcindi, & mortificari voluit. vnde: Mortuus eſt propter peccata noſtra &c. Quod aptè in tempore ſacrificij ueſpertini factū eſt. Vel quia dominus in fine ſeculi ſacrificium ſuæ carnis, & ſanguinis obtulit patri, & nobis in pane, & uino offerre præcepit. Vel quia ad finem ueniente ſacrificio legali ſua nos paſſione liberauit, & à populis terrarum ſeparans cæleſtes fecit, & ſibi caſtos corde, & corpore pcepit adhærere. Ipſa quoq; eius oratio, qua ſe iuſtū populo peccatori ſociat, dicēs: Deus meus &c. humilitati redēptoris ꝯgruit q in ſimilitudinē carnis peccati, ut peccatū tolleret, apparuit. unde: Deus meus. d. m. quare me de &c Itē: Deus tu ſcis inſipiētiā meā &c. Nō qa delicta in ſe, uel inſipiētiā poſſit hre, qui factus eſt nobis ſapiētia à Deo, & iuſtitia, & ſanctificatio, & redēptio: ſed cauſam eorū, quos ſaluare uenerat in ſe ſuſcipiens, ēt ea, q illorū fragilitati ueraciter ꝯueniebant, miſericorditer in ſe transferre dignatus eſt.

Typicè Vbi ſup. cir. ſi. cap.
Rom. 4. d. & 1. Cor. 15. a
Pſal. 21. a Ibid. 68. b 1. Cor. 1. d

d Curuaui genua &c. Parauit ſe per compunctionem cordis, & affectionem corporis, ut dignus efficeretur auditu ſupernæ pietatis: & in hæc uerba orationis prorumpit. Curuat autem genua,

Manus etiam principum, & magiſtratuum fuit in tranſgreſſione hac prima. Cumq; audiſſem ſermonem
a ¶Lugubri habitu dolorem cordis ſignificans, ut ſcilicet velocius animos omnium ad pœnitentiam prouo arem. ¶Quibus opera ſignificantur.
a iſtū, ſcidi pallium meū, & tunicā, & c d
a ¶Vel euulſi. b ¶Cogitationes mentis. c ¶Quę virilis ſexus & ętatis indicium eſt: & ideo ponitur in deſignatione virtutum.
euelli capillos capitis mei, & barbę,
a ¶Docens per lamenta pœnitentię veniam eſſe impetrandam.
b & ſedi mœrens. Cōuenerūt āt ad me e f oēs qui timebāt uerbum Dei Iſrael, pro trāſgreſſione eorū, qui de captiuitate uenerant, & ego ſedebam triſtis vſq; ad ſacrificium ueſpertinū. Et in g
¶Eleuatio manuum in ſacrifi. veſperti.
ſacrificio ueſpertino ſurrexi de affli-
a ¶Chriſti carne in cruce ſcilicet.
c ctione mea, & ſciſſo pallio & tunica, h
d curuaui genua mea, & expandi manus meas ad Dñm Deum meum, & i
a ¶Chriſtus quoq; pro nobis orauit, dicens: Deus tu ſcis inſipientiam meam, & de. m. a. te non ſunt abſ.
dixi: Deus meus confundor, & erubeſco leuare faciē meā ad te, qm̄ iniquitates noſtrę multiplicatę ſunt ſuper caput noſtrum, & delicta noſtra creuerunt vſq; ad cælum a diebus patrum noſtrorum. Sed & noſipſi peccauimus grauiter vſq; ad diem hāc, & in iniquitatibus noſtris traditi ſumus ipſi, & reges noſtri, & ſacerdotes k l m n o
a ¶Rectorum ſcilicet tenebrarum harum.
noſtri in mānū regum terrarū, & in p
a ¶Spiritualem. b ¶Peccati. c ¶Quia ſpiritualis lupus rapit & diſpergit oues.
glādiū, & in captiuitatē, ī rapinam, & q r
¶Interioris. a ¶Scilicet apparet. s
in cōfuſionē uultus, ſicut & die hāc. t
Et nunc quaſi parum, & ad momentum facta eſt deprecatio noſtra apud u

minores populi primo peccauerunt in hoc, & ex conſequenti maiores. *Alio modo quòd ly prima, ſit adiectiuum huius dictionis manus. & ſic eſt ſenſus quòd principes, & maiores primò peccauerunt in hac tranſgreſſione, & conſequenter minores.* G

b Cumq; audiſ. *Hic conſequenter deſcribitur dictæ tranſgreſſionis lamentatio, & ſecundo Dei deprecatio, ibi: Et in ſacrificio verſpertino. Circa primū dicitur.* Diuiſio

c Scidi pal. *Hic erat modus Hebræorum, ſcindere veſtes ſuperueniēte magna triſtitia.*

d Et euel. ca. &c. *in ſignum magni doloris, & pœnitentiæ.*

e Et ſedi mœ. *Sicut Iob tōſo capite ſedit in terra. lamentabatur autem iſte peccata aliorum tanquam ſua: quia erat membrum illius populi. ſicut & Daniel confitetur peccata populi Iſrael tanquam ipſorum particeps, licet eſſet innocens.* Dan. 9. a

f Conuenerunt au. *ſ. ad conſolandum quantum poterat fieri bono modo.*

g Et in ſa. *Hic conſequenter deſcribitur ipſius Eſdr. deprecatio. in qua primum dicitur:* Et in ſa. veſ. *ex quo patet, quòd per totam diem fuerat in gemitu, & luctu.* Diuiſio

h Et ſciſſo. *in ſignum humiliationis.*

i Curuaui ge. *in ſignum deuotionis.*

k Deus m. &c. *ſ. depcādū. cuius cā ſubditur,*

l Quoniam ini. *Et eodē mō dicitur de publicano, qui ex confuſione peccatorū ſuorum non audebat oculos ad cælum leuare.* Luc. 18. c

m Et deli. *Hyperbole eſt, ad deſignandum multitudinem, & magnitudinem peccatorū patrum præcedentium: ideo ſubditur,*

n A dieb. pa. *put habetur. Reg. q t pe Manaſſe regis Iudæ & Sedeciæ, & plurium aliorum multiplicata fuerunt peccata valde.* 4. Re. 21. a Ibid. 21. d

o Et in ini. *in manibus regis Aegypti, & regis Babylonis, & Aſſyriorum, vt patet in pluribus locis. iiij. Reg.*

p In gl. *qa multi de populo fuerūt gladiati.*

q Et i. c. *qa plures fuerūt ī captiuitate ducti.*

r In ra. *quia bonis ſuis fuerunt ſpoliati.*

s Et in con. *quia fuerunt multipliciter deriſi, & vituperati.* H

t Sicut & die. *Licet. n. eſſent reuerſi de captiuitate: tamē ſuſtinebāt multa opprobria à gētib. quę erāt in circumitu, vt habetur infra Neemiæ. illi ēt, q remanſerant in Babylone à Gentilibus multa opprobria ſuſtinebant.* 2. Eſdr. 1. a

u Et nunc &c. *Hoc exponitur dupliciter. Vno modo, vt ly parum referatur ad ipſos deprecantes. q. d. licet modicum deprecati fuerimus dominum tanq̄ paru deuoti, tamen exaudiuit nos in aliquo. Alio modo ad rem pro qua fiebat deprecatio. ſ. populi liberatione, quæ facta erat in tribus tribubus tantum. ſ. Iudæ, Beniamin, & Leui. vnde ſubditur.*

¶ Vt dimitte.

NICOLAVS DE LYRA

¶ *dum tamen q illi, qui de nouo uenerant cum Eſdra, non erant participes tranſgreſſionis illius: quia adhuc non fuerant tantum in terra Iſrael, quòd accepiſſent ibi vxores alienigenas, & filios procreaſſent.*

a Manus etiam &c. *Hoc dupliciter exponitur. Vno modo quòd ly prima, ſit adiectiuum trāſgreſſionis: ita quòd iſta tranſgreſſio fuerit prima, in qua populus Iſrael peccauit poſt reditum de captiuitate, ita q minores*

MORALITER.

* ſed: p vxores legitimas ſacrę ſcripturę ſunt intelligēde. Sap. viij. Hanc amaui, & quæſiui mihi ſponſam aſſumere. hoc. n. bonus theologus dēt dicere. Sed quia ſacræ ſcripturæ carēt ornamētis rhetoricę iō deformes aliquando videtur: vnde dicit Hiero. de ſeipſo: Itaq; miſer ego lecturus Tullium Plato ſumebatur in manibus. Siquidē in memetipſum reuerſus prophetas legere cœpiſſem, ſermo horrebat incultus; tamen in hoc erat à diabolo deceptus, unde ſubdit: Dum me ita ſerpens antiquus illuderet &c. Per uxores autem alienigenas quas videbant pulchriores, intelligendæ ſunt ſcripturæ Gentilium philoſophorum: quas theologi multi contemptis ſcripturis noui, ac veteris teſtamenti carius amplexantur, & ſpecialiter doctrinam Auerrois peſſimis erroribus plenam, quam cum maiori pondere, & diligentiori quotatione, qd̄ dictu horrēdū eſt, allegant quā doctrinā domini noſtri Ieſu Chriſti, & aploꝛum eius.

In epiſt. ad Euſtochiū. longis. a me. tom. 1.

b Cumque audiſſet ſer. iſtum, ſcidi pallium meum. In ſignum doloris magni. & ſunt verba Eſdræ. per quem ſignificatur prælatus ſuperior, qui poteſt remedium adhibere. Et ſicut Eſdras ab afflictione ſui, & dolore non ceſſauit, donec remedium appoſuit per eiectionem mulierum alienigenarum, ita quòd non eſſent dominæ, ſed tantummodo ancillę, ſic per prælatum ſuperiorem debent ſcripturæ philoſophorum alienigenæ deijci a tanta autoritate, ita, q apud theologos ſolummodo maneant, inquantum poſſunt ſubſeruire ſacræ ſcripturæ diuinitus reuelatæ. Nam ancillam dominari, & dominam ancillari magna abuſio eſt. propter quod illi qui ſcripturas philoſophicas erroribus plenas ſacris ſcripturis præponunt modo prædicto enormiter abutuntur.

Scripturæ philoſophorum, & poetarum ancillantes

autem genua, expādit manus,
A & fundit pces in tpe ſacrificij veſpertini, ſciens eſſe gratius qd fit in ſpū humilitas, & in aīo contrito, q̄ quod carnibus, & ſanguine pecudū offertur.

NIC. DE LYRA.

¶ a Vt di. no. re. *ita q populus nō ē totaliter delet9, licet demeruiſſet.*

b Et da. pax il. in lo. ſan. e. *i. aliqua fixio, & ſtabilitas in Ieruſalem.*

c Et da. no. vi. mo. *i. paucis concederetur vita quia plures fuerunt mortui de populo, quàm reſidui.*

d In ſer. no. *Licet. n ſacerdotes, & miniſtri eſſent liberi à tributo regis, vt hētur ſupr. tamen populus communis non erat liber.* Sup. 7. d

e Et ex ſolitudi. *i. templum ad ſolitudinem prius redactum.*

f Et da. no. ſpem. *accipiendi ab eo plura beneficia ex præteritis iam collatis. Alio modo exponitur quod ſup. dictum eſt: Et nunc quaſi ad parum & c. ita q ly parum, referatur ad Deum. vt ſit ſenſus: Licet Deum deprecati fuerimus, tamē in modico exauditi ſumus, nō p p defectum diuinæ liberalitatis ſed p p impedimentū noſtræ iniquitatis. Cętera, q̄ ſequuntur, exponantur ſicut prius.*

g Et nnnc quid di. *Hic cōſequēter Eſdras confitetur peccata præſentium, dicens:* Et nūc quid di. *q. d. nō habemus frontem deprecandi te.*

h Quia de. mā. tua quæ præc. in ma. ſeruo. tuo. prophe. *ſ. Moyſi, & Aaron. quia Moyſes accipiebat mādata à Deo, & Aaron proponebat ea populo, vt habetur Exo.* Ind. 4. e

i Terra ad quā &c. immunda eſt
B *p p multiplicationem idololatriæ, et aliorum vitiorū execrabiliū ppetratorum p Gētiles ibidem habitantes.*

k Ab ore vſque ad os. *i. abundanter*

Dñm Deū noſtrū, ut dimitterētur nobis reliqę, a
& daretur † pax illius in loco ſancto eius, & illu- b
minaret oculos noſtros Deus noſter, & daret no c
¶Diabolica.
bis uitā modicā in ſeruitute noſtra, qa ſerui ſu-
mus, & in ſeruitute noſtra nō dereliqt nos Deus d
a ¶Condeſcendens nobis.
noſter, & inclināuit ſuper nos miſericordiā corā
a ¶Spiritualem.
rege Perſarū, ut daret nobis vitām, & ſublima-
a ¶Eccleſiam. b ¶Lætabitur deſerta, & inuia, & exultabit ſolitudo.
ret domū Dei noſtri, & extrueret ſolitudines ei9, e
¶Vitæ æternæ.
& daret nobis ſpē in Iuda, & Ieruſalē. Et nūc qd f g
dicemus Dñe Deus noſter poſt hęc? Quia dereli h
¶Vt opere ſcilicet adimpleremur.
quimus mādata tua, q̄ pręcepiſti in manu ſeruo
rū tuorū prophetarū, dicēs: Terra ad quā uos in i
gredimini, ut poſſideatis eā, terra immūda eſt iu
xta immūditiā populorū, cęterarumq; terrarū,
abominationibus eorū, q repleuerunt eā ab ore k
vſq; ad os in coinquinatione ſua. Nūc ergo filias l
veſtras ne detis filijs eorū, & filias eorū ne acci-
piatis filiis ueſtris, & nō q̄ratis pacē eorū, & pro m
ſperitatē eorū vſq; in ęternū, ut confortemini, et
a ¶Viuentium, vel eccleſię, vel cuiuſque animæ. b ¶Imitatores, vel bona opera.
comedatis, quæ bona ſunt terræ, & hęredes habeatis filiōs ueſtros uſq; in ſe
culū: & poſt oīa, quę uenerūt ſup nos in operibus noſtris peſſimis, & in deli
cto noſtro magno. qa tu Deus noſter liberaſti nos de iniquitate noſtra, & de n
diſti nobis ſalutē ſicut eſt hodie: ut nō cōuerteremur: & irrita faceremus mā
data tua: neq; matrimonia iungeremus cū populis abominationū iſtarum.
a ¶Cum populis abominationum iſtarum. b ¶Id eſt deletionem.
Nūquid iratus es nobis vſq; ad cōſūptionē, ne dimitteres nobis reliqas ad ſa o
a ¶In operibus tuis. ¶Nos autem iniqui.
lutē? Dñe Deus Iſrael, iuſtus es tu: qm̄ derelicti ſumus, qui ſaluaremur, ſicut p
¶Qui omnia vides.
hac die. Ecce corā te ſumus in delicto noſtro. Nō em̄ ſtari p̄t corā te ſup hoc. q D

ter nimis, ſicut. iiij. Regum dicitur q Manaſſes effudit ſanguinē innoxiū multum nimis, & impleuit Ieruſalem ſanguine pphetarū vſq; ad os. C 4. Reg. 21. c †clauus

l Nunc ergo ſi. ve. ne. de filiis eo. *Iſtud præceptum habetur Deu. vii.* Deut. 7. a

m Et no. quæ. p. eo. *Quia ſecundū diuinam iuſtitiam poterant interfici, & ideo filij Iſrael non debebant cum eis facere fœdera perpetua: licet poſſent dare trengas ad tempus in aliquo caſu, vt dictum fuit ſuper librum 1 ſue. Et iſtud mandatū trāſgreſſi fuerunt illi, qui redierant de captiuitate, contrahendo connubia cum Gentilib. cum quib. erat eis prohibitum, & illicitum poſt gratiā eis factam à Deo, qua reduxerat eos de captiuitate. & hoc eſt quod dicitur:* Et poſt omnia &c. *& ſubditur:*

n Quia tu Deus no. libe. nos. *Et ex hac ingratitudine multū aggrauabatur peccatū eorū. iō ſubditur:*

o Nūquid iratus ex nobis vſq; ad con. *i. totalem populi deletionē. q. d. hoc demeruimus niſi ex tua liberalitate ſaluemur. vnde ſubditur:*

p Ecce co. te ſu. in deli. no. *tibi, & hominibus manifeſtò.*

q Nō. n. ſt. p. c. te. ſuper hoc. *ad tegendum palliandū, ſeu defendendū.*

GLOS. ORDINA. CAP. X.

S *Ic er. oran. &c.* Sequitur:
a Fleuit po. qui. ſ. peccauerāt, pęnitētiā agētes, vel qui in caſtitate pmanſerāt de caſu fratrū dolētes. Multū verò conturbati ad pces, & lamēta ſui pōtificis oſtenduntur, cum etiā mulieres, & pueri interfuiſſe narrantur. Poteſt autem ea diſcretione factum intelligi, q prius innocentes, & recti ad eum confluxerūt, cum ait: Et Conuenerunt ad me omnes qui timebant verbum Dei Iſrael &c. Nunc verò etiam ipſi, qui peccauerunt cum vxoribus ſuis, & liberis, pęnitentiam acturi conuenerunt.

1. Eſd. 8. g
Sup. ead. 9. a

b Deſi. Aelam. Hunc dicit Ioſephus primum fuiſſe Ieroſolymitarū, qui, vt principem decet, maxima autoritate mox intentione Eſdræ iuuabat, populum ſecum peccaſſe confitendo, et pęnitentiam ſuadendo, abiectis vxoribus alienigenis cum liberis ſuis.

lib. 11. antiq. cap. 5. inte. pri. & med. cap.

c Et nunc ſi eſt pœni. in Iſ. ſu. hoc. Q Si populum huius peccati pſecte pęnitet: primo cōuerſi ad dñm correctionē promittamus, & veniā poſtulemus: deinde ad nos reuerſi, oēm peccati radicē extirpemus, & fruticē, eiectis. ſ. vxorib. cū oī ſobole: hoc eſt. n. veraciter pęnitētiā agere toto corde, & intus ad dñm cōuerti, & oēm foris peccādi materiam ab ipſa origine reſecari.

Surge

S NIC. DE LYRA. CA. X.

Ic ergo oran. Eſdra. *Hic conſequenter deſcribitur prædictæ tranſgreſſionis correctio. Circa quam primo ponitur maiorum confeſſio ſecundo populi citatio, ibi: Et miſſa eſt vox. tertiò correctionis inchoatio, ibi: Et ſurrexit Eſdras. quartò conſummatio, ibi: Et conſummati ſunt. Circa primum dicitur:* Diuiſio

a Sic ergo oran. Eſ. *ſ. humiliter, deuotè, & perſeueranter.*

b Colle. eſt &c. cę. gratia. *Eſdræ compatiens.*

c Et fleuit po. *non ſolum ex compaſſione, ſed etiam pro peccati ſui cognitione, & contritione.*

d Et reſp. Seche. *qui erat de principalioribus populi.*

e Et dixit Eſ. *nomine ſuo, & aliorum principalium.*

f Nos præua. ſu. *accipiendo vxores alienigenas, quæ mentes etiam ſapientū emolliunt, & eneruant, & tandem ad idololatriam inclinant, ſicut patet in Salomone.*

g Et nunc ſi eſt pœ. in Iſrael ſuper hoc. *i. quia pœnitentia eſt.* 3. Re. 11. a

h Percutiamus fœdus cum Domino Deo noſtro *ſtabile, & abſq; retractatione.*

i Vt proijciamus vni. vxo. &c. *vt Dei præceptum impleamus. et occaſionem mali à nobis præſcindamus.*

¶ Surge

CAP. X.

S † Ic ergo orāte Eſdra †, & implorā- a
te Deū, & flēte & iacēte ante tem
plū Dei, collectus eſt ad eū de Iſ- b
a ¶Fructus ſcilicet orationis & lamenta. Eſdrę.
rael cętus grādis nimis uirorū, &
a mulierum, puerorumque, & fleuit populus fle c
tu multo. Et reſpondit Sechenias filius Iehiel d
b de filiis Aelam, & dixit Eſdræ: Nos præuarica- e f
ti ſumus in Deum noſtrum, & duximus uxores
c alienigenas de populis terræ. Et nunc † ſi eſt pœ- g
nitentia in Iſrael ſuper hoc, percutiamus fœ- h
dus cum Domino Deo noſtro, ut proijciamus i

† ita ut ſeſſus eſſet
† eſt ſpes Iſraeli

MORALITER.

* *a Sic ergo &c.* In hoc Eſdras ſacerdos dedit exemplum prælatis, & curatis eccleſiæ flendi, & deprecandi dominum pro ſubditorum ſuorum tranſgreſſione: nam animas eorum tanquàm mater in Chriſto debet aſſidue parturire. Et quoniam ex afflictione boni prælati ſubditi debent ad veram pœnitentiam moueri, ſequitur: *Collectus eſt ad eum de Iſ. cæ. gran. &c.* Sequitur:

c Et fleuit po. Quod autem iſte fletus ex vera pœnitentia proceſſerit, oſtenditur per hoc quod dicitur:

b Percu. fœ. cum do. Deo no. vt proijci. vni. v. ſ. alienigenas.

* Et eos qui

VNIVERSIDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

a *Surge.* decenter docet, quõ fit apud
E maiores cõsilio agẽdum, vt. s. qsq; p suo sẽsu, qđ optimũ intellexerit, vel intellexisse sibi videbit, dicat: et tũ ei, q præest, locũ discernendi relinquat, parat⁹ obtẽperare oib. q̃ ille s̃m volũtatẽ, & legẽ Dei agenda decreuerit. †consiliũ
b *Filij Elia.* q tunc summus sacerdos erat. post Iesum filium Iosedec Ioacim filius eius, & post eum Eliasib filius eius sũmo sacerdotio funct⁹ est.
c *Panem nõ co. Bed.* Exẽplũ hinc hñt sacerdotes, nõ solum flẽdi, et orãdi, sed ẽt ieiunãdi p his, q peccauerũt. Bti. n. q ppria pctã lugẽt: qa accepta remissione ɔsolant: sed beatiores, q aliena deflẽt, vt ne panẽ qdẽ, & aquã (q̃ abstinẽtiũ refectio est) ɔtingere velint, neq; domũ suã ingredi, vel ascẽdere in lectũ strati sui sed in atrijs domus Dñi orãdo pnoctãt. Ibi. n. erat dom⁹ sacerdotis, quã vespera superueniẽte Esdras phibet intrasse. Alia vero editio p cubiculo Iohãnã, Pastophoriã Iohãnã hẽt. quo noĩe sepe dr̃ porticus, qua tẽplũ vndiq; circũdat, ĩ qua ministri, & custodes tẽpli manebãt. Lugẽt ẽt nũc in trãsgressione eorũ, q de captiuitate venerãt: q dolẽt eos, q à pctis pęnitẽdo erepti sũt, ad ea peccãdo esse relapsos, & quasi denuo à diabolo captiuatos. De quorũ seductorib. quasi de immũdarũ vxorũ parẽtib. ait Petrus: Supbia. n. vanitates loquẽtes pelliciũt in desiderijs carnis luxuriæ eos, q paululum effugiũt. Et paulò post: Si. n. refugientes coinqnatiões mũdi ĩ cognitiõe Iesu Xp̃i his rursus implicati supant, fctã sũt eis posteriora deteriora priorib.

In Esd. li. 2. c. 13. ante med. to. 4. — *2. Petr. 2.* — *Ibidem*

d *Ipse e. B.* Qui ab Heb. Casleu, à Ro
F manis vocat̃ decẽber, q est in medio hyemis, pluuialis, & tẽpestuosus Vñ notãdũ, cũ ĩ media hyeme ppl's ɔuenerit, timere a pctõ, & à pluuijs memorat̃. Cũ. n. pluuias ipso ẽt tpe pluuiarũ maiores solito cernerẽt, reuersi ad ɔsciam, pctis suis hoc imputauerũt: & irã cęlestẽ supuenturã ex ipsa aeris pturbatiõe timuerũt: iõ nõ ĩ priuatis domib. negotia sua agere psũpserũt, sed in platea dom⁹ Dñi, assũpto pnię, & humilitatis habitu ɔsederunt: hic pp eos, q turbatis elemẽtis, & vẽtorũ frigore, vel inundantiã pluuiarũ, vel aceruis niuiũ, vel ardore siccitatis, vel etiã exitio hoĩm, vel animaliũ desup ingrauescẽte, et ipso iudice ẽt p aperta indicia vim suę irę imitãte, nihil de correctiõe morũ, q̃ placẽt iudicẽ, plagãq; euadãt, impendẽtẽ requirũt: sed fasi u seculi pertractant, qua arte aduersa, q̃ exterius pp pctã deseuiũt, aut euit ẽt, aut superẽt.

Vb. sup. in med. c.

e *Et se. om. po. Be.* i. circa atriũ sacerdotũ, quo ipsa domus vndiq; cingebat̃, hẽns circa se ex oĩ parte p quadrũ ędes atriorũ amplissimas, ĩ qb. ẽt ppl's qñ p pluuia opus erat, stare poterat, & videre ea, quę in templi ianuis gerebantur, vel circa templum. habebãt. n. interiores parietes iuxta terrã in colũnis factos exteriores solidos.

Ibidem post med.

f *Et Esurrexit. f. Be.* Hic locus rñdet ad hoc qđ sup. dictũ est. Et surrexit Esdras, añ domũ Dei, & abijt ad cubiculũ Iohãnan fi. El. &c. Vbi notãda deuotio põtificis, q lugẽs, orãs, & ieiunans p trãsgressione ppli in atrijs tẽpli pmãsit, nec prius domũ suã intrare voluit, quã accepto cõsẽsu populi toto pœnitẽtẽ corde, & conuersum ad Dñm, fide cuius deuotionis, & re-

Ibidem

vniuersas vxores, & eos qui de his nati a sunt iuxta † uolũtatem Dñi, & eorum, qui timent præceptum Domini Dei nostri, secundum legem fiat. Surge, b tuum est discernere, nosq; erimus te- c cum: confortare, & fac. Surrexit er- d go Esdras, & adiurauit principes sacerdotum, & Leuitarum, & omnem Israel: vt facerent secundum uerbum hoc. Et iurauerunt. Et surrexit Esdras e ante domum Dei, & abijt ad cubiculum Iohannan filii Eliasib, & in- b gressus est illuc. Panem non comedit, f c & aquam non bibit. Lugebat enim transgressionem eorum, qui venerant de captiuitate. Et missa est uox in Iu- g da & in Ierusalem omnibus filiis transmigrationis, ut congregarentur in Ierusalem: & omnis, qui non uenerit h in tribus diebus iuxta consilium principum, & seniorum, auferetur v- i niuersa substantia eius, & ipse abii- k cietur de cœtu transmigrationis. Conuenerunt igitur omnes uiri Iuda, & Beniamin in Ierusalem tribus diebus: d ipse est mensis nonus, uicesima die l e mensis: & sedit omnis populus in pla m tea domus Dei trementes pro pecca- n to, & pluuiis. Et surrexit Esdras sa- o p cerdos, & dixit ad eos: Vos transgres- q si estis, & duxistis uxores alienigenas: ut adderetis super delictum r Israel. Et nunc date confessionem s Domino Deo patrum uestrorum, & facite placitum eius, & separa- t mini a populis terræ, & ab uxoribus u alienigenis. Et respondit uniuersa multitudo, dixitque uoce magna: Iuxta uerbum tuum ad nos, sic fiat. Veruntamen quia populus multus est, & tempus pluuiæ, & non sustinemus stare foris, & opus non est diei vnius, vel duorum (uehementer quippe peccauimus in ser- x mone isto) constituantur principes in y uniuersa multitudine, & omnes in ciuitatibus nostris, qui duxerunt uxores alienigenas, ueniant in temporibus statutis, & cum his seniores per ciuitatem, & ciuitatem, & iudices eius, donec auertatur ira Dei nostri a nobis super peccato hoc. Igitur Ionathan filius Azahel, & Iaazia filius Thecuæ steterunt super hoc, & Mesollam, & Sebethai Leuites adiuuerunt eos. Feceruntque sic filij transmigrationis. Et abierunt Esdras sacerdos, & uiri principes familiarum in domos patrum suorum, & omnes per

& reliqui principes vidẽtur fuisse cõ G sortes, cũ dñr & ipsi finita synodo abiisse ĩ domos patrũ suorũ. Si. n. hoc nõ significat scriptura, qd opus fuit scribere, qđ expleto colloqo Esdras, & principes familiarũ in domos patrũ suorum de septus tẽpli abierunt? Eos. n. hoc fecisse nemo ẽ, q nesciat. qd opus fuit addere, & oẽs per noĩa sua, cũ et hoc oĩb. esset notissimũ. nisi qa tales eos voluit intelligi, quorũ noĩa, & facta meritò ĩ memoria tenerẽtur, ac posteris noscẽda traderent̃.

Et seder.

NIC. DE LYRA.

b Surge. *ad hoc exequendum.*
c Tuum est di. *q hẽs sciẽtiã legis diuinæ.*
d Nosq; erimus te. *quod decreueris exequendo. Cætera patent vsq; ibi:*
f Panem non come. & aquam non bi. *i. nullũ cibũ, & potum accepit: quia nomine panis, & aquæ intelligitur oĩs cibus, & potus, in sacra scriptura vt frequẽter dictũ est.*
g Et mi. est. *Hic consequenter ponitur populi citatio, cum dicitur:* Et missa est vox. *i. communis citatio.*
h Et om. q. nõ v. &c. *In hoc ponitur cõtra cõtumaces pęnę determinatio, cũ subditur:*
i Auferetur vni. sub. e. *i. bona exteriora.*
k Et ip. abi. de cœ. *per excõmunicationẽ.*
l Ipse est men. no. *qui apud Hebræos correspondet partim nouembri, & partim decembri nostro.*
m Et sedit po. in pl. *hoc est in atrio, quod erat ante templum.*
n Tremen. pro pec. *timentes ne ratione transgressionis prædictæ veniret super eos diuina vltio grauis.*
o Et pluuijs. *quia tempus istud frigidum est, & pluuiosum de communi cursu. et tũc erat plus solito pro peccati sui demerito.*
p Et surre. Esdr. *Hic consequenter ponitur* H *transgressionis correctio ad monitionem Esdræ dicentis:*
q Vos trans. estis. *Hoc est liquidum, et non potest negari.*
r Vt adderetis su. deli. Is. *commissum ante captiuitatem Babylonicam.*
s Et nunc date confessio. *recognoscendo peccatum verbo, & facto. ideo subditur:*
t Et separ. a po. terræ. *ita q non habeatis fœdus, & consortium cùm idololatris.*
u Et ab vxoribus alienigenis. *quæ à Deo verò auertunt, vt prædictum est.*
x Et respondit vniuersa multitudo: dixitq;. *Esdræ consentiendo, tamen petunt dilationem propter importunitatem temporis, & negotij magnitudinem.*
y Constituantur principes in vniuersa multitudine, & omnes. *i. homines sapientes, iusti, & diligentes, qui vadant de ciuitate in ciuitatem, diligenter inquirendo de transgressoribus, & corrigantur per alienigenarum vxorum eiectionem.*

Et sederunt

MORALITER.

a *Et eos qui de his nati sunt iuxta.* Per vxores alienigenas conuenienter intelligi possunt interiores concupiscentiæ malæ. et per filios eorũ actus exteriores ex ipsis procedentes, quæ omnia à uerè pœnitẽtib. prout possũt, sunt abijciẽda.
e *Et surrexit Esdras ante domum Dei, & abijt ad cubiculum.* Non. n. à terra uoluit surgere, donec populus emendationem promisit, & ad hoc per iuramentum se astrinxit: non tamen cessauit Esdras a sua † totali afflictione, quia sequitur: †corporali
f *Panem non comedit, & aquam non bi.* Et in hoc dedit exemplum ecclesiæ prælatis & curatis affligendi se pro subditorum suorum peccatis usque ad perfectionem emendationis.

Et inuen.

a *Et seder. in Be.* Nota nuerũ ternariũ esse mysticũ. Supra di
A ctũ est, q trib dieb. oẽs còueniunt in Ierlm, & nunc trib. mẽsib. x. s. xi. & xii. castigant̃ ab vxorib. alienigenis. Tres n. sũt virtutes, sine quib. nemo saluat̃. fides, spes & charitas. Tertio tpe seculi veniẽs Xp̃s in carne in mũdũ, grãm nobis euãgelii ɔtulit. Primũ nãq; tps añ legẽ in patriarchis. s̃m in pphetis sub lege pmisit. ĩ tertio ipse cũ gratia venit, & sua nos passione redimẽs, tertia die resurrexit. Per cuius grã, qa ɔsortio ecclæ copulamur, & a vitiorum illecebris expurgamur, apte transmigrationis filijs trib. dieb castigãdi venerunt, & in trib. mensib. castigationem cõpleuerũt. Iuxta lr̃am quoq; opportunè laborauerũt, vt ante initiũ primi mẽsis ipsi oẽs purgarẽt, vt pascha, & mẽsem ipsum, in quo celebrandũ erat, mũdè, & sanctè celebrarẽt, & annũ mũde, & sanctè inchoarẽt, & cõsũmarẽt. Qđ ẽt nos oĩb. annis in quadragesima paschæ oportuit imitari, instãte sci. dominica resurrectione, mũdemus nos ab omni inquinamẽto carnis & spiritus, vt participes resurrectionis esse ualeamus.

In Esdram lib. 2. c. 13. in fi. to. 4. — *Ternarij numeri mysterium.* — †pfecerũt opus ĩ oĩbus uiris. i. in recẽsendis, oĩbus ijs qui &c. — *1. Cor. 7. a*

b *Et inuenti sunt. Be.* Aptãt Heb. huic loco illud Zachariæ pphetæ: Et oñdit mihi Dñs Iesum sacerdotẽ magnũ stãtẽ coram angelo Dñi, & Sathã stabat à dextris eius, vt aduersarẽt ei. Et paulò pòst: Et Iesus erat indutus vestib. sordidis, & stabat añ faciẽ angeli. Et rñdit angelus, & ait ad eos, q stabãt corã se, dicens: Auferte vestimẽta sordida ab eo. Et dixit ad eũ: Ecce abstuli iniqtatem tuam, & indui te mutatorijs Et dixit; Ponite cidarim mũdã sup caput eius. Rectè inquit stabat Sathan a dextris eius, vt aduersarẽt: qa vera erat accusatio. ipse. n. cũ ceteris alienigenã duxit v-
B xorem. Qđ ãt dr̃, qa Iesus erat indutus vestib. sordidis, tripliciter interp̃tat̃. Vel ob coniugium illicitum, vel ob peccata populi, vel pp squallorẽ captiuitatis. Angelus ãt añ cuius faciẽ stabat Iesus, p̃cepit cæteris angelis, vt auferrẽt ab eo vestimenta sordida. Quo facto, ait idẽ angelus: Ecce abstuli a te iniqtatẽ tuã. Hęc sunt vestimẽta sordida, & indui te mutatoris. i. Israelitẽ coniugẽ copulaui tibi. Qđ autẽ sequitur: Ponite cidarim mundam sup caput eius, intelligi volunt sacerdotij dignitatẽ, qa sci. ablatis pctõrum sordib. mũdũ habuerit sacerdotiũ. Sed intuẽdũ, qđ ñ scribit Esdras Iesũ alienigenã duxisse vxorẽ, sed quosdã đ filijs, & frib. suis &c.

Ibid. c. 14. in princ. — *Zach. 3. a*

c *Et fratres eius. Be.* Cognati. s. non n. fratres eius germani in carne eaten⁹ viuere, & voluptati opam dare poterant: cũ cẽtũ, & amplius essent transacti, ex quo Cyrus regnare incipiens, Iesum, & Zorobabel cũ transmigratione Iuda, & Beniamin ad ɔstruendã domũ Dñi Ierosolymã remisit.

Vbi supr. paulo post

d *Et dederunt &c. Be.* Primò vxores illicitas abijciunt, & sic p se arietẽ offerunt, vt ablato scelere, mundi accederẽt ad altare. Difficilè. n. est huius victimam Deo esse acceptam, q nõ prius reliquit culpã, pro q̃ offert. vñ: Quiescite agere puersè, dis. bñ fa. Et qa filij, vel fratres fuere summi sacerdotis, q primi peccauerãt, rectè ĩ correctionẽ sceleris arietẽ de gregib. offerunt, vt significẽt, qa seipsos, q ductores ppli quasi duces gregis esse videbant, a pristina vita mactare, & purgatos digna pœnitẽtia Deo p meliorẽ vitam offerre disposuerant. *Et deder. man. suas. Be.* Nota quanta arte pugnandi diabolus fideles impugnat, vt nullum

Ibidem. — *Esa. 1. e* — *Ibidem circa me. cap.*

a nomina sua: & sederunt in die primo a mensis decimi, ut quærerent rem. Et † cõsummati sunt omnes uiri, qui duxerunt uxores alienigenas usque ad b diem primam mensis primi. Et in- b uenti sunt de filiis sacerdotum, qui duxerant uxores alienigenas, de filijs c c Iosue filii Iosedec, & fratres eius, Maa d sia, & Eliezer, & Iarib, & Godolia. Et d dederũt manus suas, ut ei jcerent uxo- e res suas, & pro delicto suo arietem de f ouibus offerrent. Et de filiis Emmer: Hanani, & Zebedia. Et de filiis Harim, Maasia, & Elia, & Semeia, & Iehiel, & Ozias. Et de filiis Pheshur: Elioenai, Maasia, Ismahel, Nathanael, Iozabed, & Elasa. Et de filiis Leuitarum: Iozabed, & Semei, & Celaia: ipse est Calita. Phathaia, Iuda, & Eliezer. Et de cantoribus Eliasib, & de ianitoribus Sellum, & Telem, & Vri. Et ex Israel de filjis Pharos, Remeia, & Iezia, & Melchia, & Miamim, & Eliezer, & Melchia, & Banea. Et de filiis Aelam, Mathania, Zacharias, & Iehiel, & Abdi, & Ierimoth, & Elia. Et de filiis Zethua, Elioenai, Eliasib, Mathania, & Ierimuth, & Zabad, & Aziza. Et de filiis Bebai, Iohanan, Hanania, Zabbai, Athalai. Et de filiis Bani, Mosollam, & Melluch, & Adaia, Iasub, & Saal, & Ramoth. Et de filiis Phahathmoab, Edna, & Chalal, Banaias, & Maasias, Mathanias, Beseleel, Bennui, & Manasse. Et de filiis Herem: Eliezer, Iesue, Melchias, Semeias, Simeon, Beniamin, Maloch, Samarias. Et de filiis Ason, Mathanai, Mathatha, Zabbad, Elipheler, Iermai, Manasse, Semei. De filiis Bani: Maaddi, Amram, & Huel, Baneas, & Badaias, Cheliau, Vania, Marimuth, & Eliasib, Mathanias, Mathanai, & Iasi, & Bani, & Bennui, Semei, & Salmias, & Nathan, & Adaias, Mechnedebai, Sisai, Sarai, Ezrel, & Selemiau, Semeria, Sellum, Amaria, Ioseph. De filiis Nebo, Iehiel, Mathathias, Zabad, Zabina, Ieddu, & Ioal, & Banaia. Omnes hi acceperunt uxores alienigenas, & fuerunt ex eis mulieres, quę pepererant filios.

nullũ eis tp̃s securũ relinquat. Ecce. n. q ab aduersãtib. supari C nõ poterãt, vincebãt hostes publicos ædificato tẽplo Dñi, & dedicato: sed vincebãt amore mulierũ, ne tẽpla cordiũ, vel operũ suorũ Deo digna seruarẽt. Cuius rei nostris temporibus manifestè figura cõpletur, cũ videmus animos fideliũ multo periculosius nunc tẽtari intrinsecus a ɔcupiscẽtia sua abstractos, & illectos, q̃ quõdã tẽtabãtur extrinsecus, cũ immanis aduersarius ɔ̃ eorũ ɔstãtiã ferro, & igne sæuiebat. Sed aderit pietas Dñi, q̃ sicut aduersus apta furẽtiũ certamina virtutẽ patiẽtiæ tribuit: ita nobis ɔtra surripiẽtiũ laqos blãditiarũ cautelæ custodiam dabit. Deniq; & hoc agẽte industria põtificis, q timebãt Dñm, cũcti ɔpũcti sũt corde, q peccauerãt, & eiecerũt vxores alienigenas, & sic expulsa turpitudine luxuriæ rediit decus castimoniç, & in ciuitate Dñi eiecto rudere vitiorũ, respersi sũt flores, & aromata virtutũ. Si qs obijciat nõ esse scriptũ, q filios adulterarũ, sed ipsas tũ eiecerũt q̃uis. sup. Sechenia suggerẽte, & dicẽte. Percutiamus fœdus cũ Dño Deo nr̃o, & piciamus vniuersas vxores, & eos q de eis nati sũt, ɔtinuò subditum sit: Surrexit ergo Esdras & adiurauit ppl̃m, principes sacerdotũ. & Leuitarũ, & oẽm Israel, vt facerẽt s̃m verbum hoc, & iurauerũt: itelligat, qa si ñ piecerũt filios, illa fuit cã, q eos docuerunt renũtiare materne infidelitati, & ɔsecratos Domino p circũcisionẽ, & hostiam salutarem fidei suæ et castitati sociauerũt. Mysticè aũt bona opa, q̃ intuitu tpalis ɔmodi, vel fauoris, vel delectationis agimus, aut ĩter mala sũt reputanda

Obiectio — *Mysticè*

NIC. DE LYRA. D

a Et sederunt. *Ex quo patet, quòd in disquirendo istud negotium posuerunt mensem integrum.*
b Et in. sunt. *Hic consequenter ponitur descriptio illorum, qui duxerunt vxores alienigenas, cum dicitur:*
c De fi. Iosue. *Iste Iosue erat summus sacerdos, & sic videtur verum quod dictum est supra videlicet quòd hæc transgressio incepit à maioribus populi. Ad hoc autẽ aptant aliq illud Zach. Ostẽdit mihi Dominus Iesum sacerdotem magnum stãtẽ corã angelo. i. Esdra, qui erat angelus. i. nũtius missus à latere regis ad populi directionẽ, & Sathã à dextris: qa vera erat accusatio de peccato transgressionis. Et accipitur hic Iesus pro filijs eius, vt patet ex hoc loco, quia pater quodammodo manet in filijs.* *Zacch. 3. a*
d Et de. m. su. *id est iuramento solemni firmauerunt, ne posset retractari.*
e Vt eij. vxores su. *scilicet alienigenas.*
f Et pro pe &c. *Quia sicut aries est dux gregis, ita sacerdotes sũt duces populi cõis. Cætera legãtur, vt iacet litera. Et licet non dicatur hic, q eiecerũt pueros cum vxorib. alienigenis, tenẽdũ tamen est, q sic fuit factũ: qa sic promiserat Sechenias noĩe suo, & aliorũ principaliũ, vt habetur sup. e c. Percutiamus fç. cũ do. Deo no, vt pro vni. vx. s. alieni. & eos, qui de his nati sunt.*

MORALITER.

b *Et inuen.* Inter trãsgressores istos primo noiat duplici de cã. Prima ẽ, qa pctm̃ eorũ graui⁹ erat eò, q sacerdotes & eorũ filij, q tũc succedebãt eis ĩ sacerdorio, magis tenebãt̃ scire legẽ, q̃ cęteri. Labia sacerdotis custodiũt scientiam & legem ex eius ore requirent. Secunda est, quia peccatum istorũ causa fuit & occasio alijs peccandi. Vnde Gregor. Cum pastor per abrupta graditur, cõsequens est, vt ad præcipitium grex sequatur.

Malac. 2. b — *Pastor. pa. 1. ca. 7. 2.*

VNIVERSIDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

E tanda,aut ab infima intētione secernēda,& pro cęlesti tm̃ retributione faciēda.Qui.n.ieiunat,orat, & eleemosynam dat: vt videaṫ & laudetur ab hoïb.talis proles bonæ actionis quasi de immunda genitrice nascitur:& ideo inter eos, qui de Babylone Ierosolymā ascenderunt,partem habere non potest. Qui.n.in

Qui.n.in præsenti mercedem recipit,in futuro carebit,nisi autor operis mentem ad meliora conuertēs,p Deo facere cęperit,qđ pro laude faciebat inani,& quasi sobolē indignè editā Dño cōsecrans Ierosolymæ ciuem fecerit, vt opus malè inchoatum corrigens,dignum faciat ppetua mercede in cœlis.. G

Incipit Nehemias,qui est Esdræ secundus.

CAPVT I.

Verba Nehemiæ &c. Be. Nehemias interptaṫ ɔsolator Dñi,vel ɔsolator à Dño,q cũ renouauerit muros Ierlm,& populũ ab hostib.liberatum in diuinę legis obseruātia sublimauerit, patet qa noïe,& ope Christũ significat,q ait:Ego roga.patrem, & alium paracletũ da.uo.De quo Psal.ait:Aedificans Ierusalē Dominus &c.Significat ēt sanctos prædicatores, quorũ ministerio superna nobis cōsolatio pstaṫ,vel dũ post lapsum pcti spē veniæ, & pollicitationis pœnitētibus pollicētur, quasi diruta ab hostibus Ierosolymorum mœnia restaurauit. (In Esdram: lib.3.c.15. in prin.t.1.) (Io.14.b) (Ps.146.a)

a Verba Nebe.Be. Hucusq; verba Esdræ,qb.Zorobabel & Iesu facta,deinde sua facta descripsit.Hic manifestè Christum significauit: qa sacrā scripturam renouauit, captiuos in Ierusalem reduxit, domũ Dñi maiorib.donis ditauit,& sublimauit:& duces ac psides trās flumē Euphratē,q legē Dei nossent,constituit: & filios transmigrationis ab vxoribus externis castigauit. Renouauit em̃ Christus sacram scripturam:qa quā scribæ, & Pharisæi per traditiones fœdauerant,vel iuxta literam tm̃ intelligi docebant:ipse spirituali sensu plenam ostendit,& nouũ testm̃ misso sctō spũ p apłos,et apostolicos viros describi fecit. Eduxit populũ de captiuitate Babylonica, & in Ierusalem terram promissionis liberatum induxit: quia semel passus in cruce mundum sanguine redemit, & descendens ad inferos veros inde Israelitas ad mœnia supernæ ciuitatis duxit:& gaudia promissæ hæreditatis eis inclusit,& quotidie fideles a perturbatione mũdi congregans,ad consortium ecclesiæ regnumq; perenne conuocat. Auxit ornatus templi,auro,& argento, & vasis pretiosis,q̃ ppłs Israel,& principes Persarũ p eũ miserant: quia in se credentes de vtroq; pplo in ecclesiā ducens,claritate fidei, & operis eorũ hāc ornare & glorificare nō desistit. Cōstituit duces,& principes omni populo trans flumen,q legē Dei noscerēt,& docerent:qa in ecclesia,q̃ flumine baptismi abluta est, & flumen Babylonicum,i.perturbationem seculi fluctuantis fidei synceritate transcendit,apostolos,euangelistas,pastores posuit,& rectores. Castigauit filios transmigrationis ab vxoribus alienigenis.quia illos,q professione fidei mundo renuntiāt,illecebris mundi seruire phibuit. Eiecit filios talium matrum de cętu transmigrationis ab vxoribus alienigenis:ne fortè adulti perfidiam sequerentur earum,nō fidem patrũ. Opa .n.nr̃a ēt q̃ hominibus bona vidētur,si carnalibus delectationib.permista sint,si originem de contagio humani fauoris sũpserint,reprobare docuit:nec conuenire illis,q mundum pfectè relinquunt,& tota mēte ad cœlestia transeunt,qui nō blādimentis temporalib.eneruari,sed aduersitatibus exerceri, & ad requiem sempiternam gaudent præparari. (Ibid.lib.2. ca.14.circ. med.) (Allegori.) F

b In mense Cas. Mensis Casleu ipse est quem nos decembrem vocamus,apud Hebræos nonus,apud nos vltimus. Cuius nomen,qđ spes eius interpretatur,bene congruit votis eius, qui ad ruinas sanctę ciuitatis intendebat erigēdas. Primũ.n.bonę actionis fundm̃ est spē hēre de auxilio Dñi ad pficiēdum qđ cupimus. In hoc mense natus est Dominus, cuius nomine lōge ante figurabatur, quod in eo mense verus Nehemias diu desideratus ad ædificationem ecclesiæ esset venturus.

c Eram in Su. Susis metropolis est Persarũ,sed tāta firmitate, vt castrũ esse videaṫ.& interpṫaṫ eqtatio,vel reuertens. quæ fidelib.cōueniēter aptaṫ,eis maximè q de captiuitate Ierusalē curā gerũt.i.de salute eorũ,q aliqñ p insidias diaboli de eccłia rapti pęnitētes denuo p grā Dei sũt redacti. Tales.n. sũt in reuertēte castro.i.ï robore mētis reuocatæ ab ïfimis ad dsideriũ pr̃ię cęlestis,& ï eqtatu sctōrũ cordiũ,q̃.s.portāt sessorē Deũ. (Susis) Qui

d Qui remā.Be. patet lr̃æ sēsus. Qui.n.remāserāt de captiuitate, etsi in pace versari videbanṫ,amico eis existēte rege Persarũ: qb.paulò ante Esdrā cũ epistolis miserat,q haberet ptātē ï regione trās flumen,tamen in magna afflictione mentis erant, & opprobrio hostiũ. quia adhuc sanctæ ciuitatis murus erat dissipatus. Tũc autē merito in ecclesia affligunṫ,& tristitia seculari ɔpũgunṫ sancti, cũ quandoq; resipiscentes à peccatis (Vbi sup.lib.3.cap.15.)

Liber Nehemiæ, qui & Esdræ secundus dicitur.

CAPVT I.

a Consolatoris Domini, vel consolatoris a Domino,missi subsidiis.

Verba Nehemiæ filii Helciæ. Et factum est in

a Qui interpretatur spes eius.

mense Casleu, anno uicesimo, & ego eram in Susis castro. Et uenit ad me Hanani unus de fratribus meis, ipse & uiri ex Iuda, & interrogaui eos de Iudæis, qui remanserant, & supererant de captiuitate, & de Ierusalem. Et dixerunt mihi: Qui remanserunt, & derelicti sunt de captiuitate ibi in prouincia, in af-

a Mentis. b Si videantur in pace esse. c Hostium.

flictione magna sunt, & in oppro-

a Qui scilicet alios munire debuerant.

brio, & murus Ierusalem dissipatus

a Qui dignos debeāt introducere, indignos ab ecclesia arcere. b Incendio vitiorum.

est, & portæ eius combustæ sunt igni.

Postilla uenerabilis magistri Nicolai de Lyra super librum Nehemiæ, qui est Esdræ secundus.

CAP. I.

Verba Ne. Postquam descripta est populi descriptio sub Esdra,hic consequenter describitur reædificatio muri sub Nehemia,qui fuit missus tanq̃ dux à latere regis ad reædificationem ciuitatis. Sciēdũ tamē,q bis à rege venit in Ierusalē.primò ad ciuitatis reędificationē.scđo ad malorũ in eius absentia subortorũ correctionē,c.xiij. In aduentu aũt primo ad ciuitatē venit.scđo veniēs ipsam murauit,c.iij. & tertiò muratā clausit portis,& uectib.c.vij.quarto ea clausa septimũ mensem festiuũ celebrauit.c.viij.quintò ciuitatē populauit.c.xi.sexto populatā dedicauit.ca.xij. Circa primũ ostenditur primo proficiscentis volũtas.scđo legationis autoritas.c.ij. Circa primũ primo describitur rumor oppressionis Iudæorũ in Ierusalē.scđo languor orationis,ibi: Cũq; audisſē. Circa primum notatur persona scribens cũ dicitur: (Diuisio) H

a Verba Neh.fi.Hel. Ab isto.n.loco scripsit,q̃ sequitur,vt dicit Ra.Sa. Scđo notatur tps,cũ dicitur:Et fa.ē in m.Cas. Hic est mēsis nonus apud Hebræos secundum vnam computationē,vt videbitur magis infrà.se.c.

b Anno vice.s.regni Artaxerxis,in cuius anno.vij.missus fuit Esdras, vt dictum est sup.Esdræ.vij.ad docēdũ populũ.& anno.xx.eiusdem missus fuit Nehemias tanquam dux à latere regis ad reædificādā ciuitatē. Tamē scđm Iosephũ iste Artaxerxes fuit filius Darij Hystaspis,& vocat eum Xerxem diminutiuè. Scđm vero Ra.Sa.fuit filius Assueri,& reginæ Esther,sicut dictum fuit Esdræ.vi.& .vij.c. (lib.11.antiq ca.5.in princ.)

c Et ego.e.in Su.ca. Licet Susa esset tũc principalis ciuitas regni,tamē vocatur hic castrũ:qa erat ædificata fortiter hīc, & ïde ad modũ castri.

d Et ue. Aliqui libri habent:Et venit ad me Hanani,Sed ly ad me, nō est de textu. Vnde dicit Iosephus,qđ Nehemias vidit istos tanq̃ pegrinos intrātes ciuitatē.& audiuit eos loquētes Heb.& tũc allocutus fuit eos. (Ibidem post med.cap.)

e Vnus de fra.me.i.de cognatione mea.

f Et inter eos de Iu. quibus primo quæsiuit de statu populi sui. & secundò de statu ciuitatis Ierusalem.

g Et di.mi.rñdēdo primo de statu ppłi eo ordine,quo fuerāt ïterrogati.

h Qui reman.&c.in prouin.scilicet Iudeæ.

i In affli.q Gētiles in regno decē tribuũ habitātes multas molestias eis ïferebāt,& op pbria,vt plenius hr inf.iiij.c. Scđo respōdēt de ciuitate.

k Et mu.le.di.quia à tpe,quo Nabuzardā ïcēdit ciuitatē,& muros eius dirupit,non fuerat data licentia reędificandi eam:sed solũ tēplũ,& ¶ pertinentia

MORALITER.

* a Verba Nebe. Per Nehemiam,qui consolator interpretatur, & interpretationi cōsonat res gesta:quia missus fuit a latere regis in Iudæam ad consolationem filiorum Israel de captiuitate Babylonica reuersorum prout ex sequentibus apparebit, Dominus nr̃ Iesus Christus significatur,qui cōsolator dicitur,Threnorũ.1. Elōgatus est à me cōsolator. Glo.Heb. Iste est rex Messias. Ipse ēt missus fuit à pře,qui est rex regũ in mũdũ ad cōsolatiōnē omnium gētiũ. (Thren.1.f)

d Et ve.ad me &c. Per istos fratres apostoli designātur,qui fratres Dñi nr̃i Iesu Christi dicũtur,Narrabo nomē tuũ fratris meis vt deducit Apostolus,& Ioh.dixit Mariæ Magdalenæ: Vade ad fratres meos,& dic eis:Ascendo ad patrem meum & patrem vestrum. (Psal.21.c) (Hebr.2.a) (Ioan.20.d)

g Et dixerunt mi.qui &c.afflictione sunt. Per hoc signatur apostolorum compassio,ex qua populi afflictionem,seu necessitatem ostēdũt Christo. Et cum iam hora multa fieret,accesserunt discipuli eius dicētes:desertus locus est,hic & hora iam præteriit: dimitte il- (Mat.6.c)

* los,

A tes à peccatis vidēt pximos adhuc subiicere vitiis, ita vt p negligētiā eorũ,q multis pdesse poterāt,quasi p muros vrbis dissipatę diabolus in eccłia possit introire, qđ magis dolēdũ est,si & ipsi q aliis doctrinę & exēplo pdesse debuerāt,exēplũ mortis viuēdo fiũt.hoc ē.n. portas Ierlm flāmis hostiũ esse perustas, eos,q bene viuēdo, & docēdo dignos,in eccłiam electorũ introducere, indignos inde arcere debuerant;auaritiæ,luxurię,cæterorumque uitiorum incendio perire. (†Dan.9.a infra.9.f)

a Fleui et lu. Si vir sāctus audiēs destructa lignorũ, & lapidũ ędificia rectè lugebat,ieiunabat, & orabat diu sedēs in tristitia, quāto magis in destructione, & ruina aïarũ ɔtinuis luctib.et orōnib.est insistēdũ: vt miserāte Deo ad pristinā erigātur sospitatē, q in opprobrio religionis triũphāte inimico iacebāt diutina vitiorum sorde squalētes. (†peccauimus) (†Deuter.30a)

Cumq; audissem uerba huiuscemodi, sedi,& fleui,& luxi diebus multis,& ieiunabā, & orabā ante faciem Dei cæli, & dixi. † Quæso Dñe Deus cæli fortis,magne, atque terribilis,qui custodis pactum,& misericordiā,cũ his,qui te diligunt, & custodiunt mādata tua:fiāt aures tuæ auscultantes, & oculi tui aperti, ut audias orationē serui tui,quā ego oro corā te hodie nocte, & die pro filiis Israel seruis tuis,& cōfiteor pro peccatis filiorum Israel,quibus † peccauerunt tibi. Et ego,& domus patris mei peccauimus, uanitate seducti sumus, & nō custodiuimus mādatum tuum,† & ceremonias & iudicia,quę præcepisti Moysi famulo tuo. Memento uerbi, quod mādasti Moysi seruo tuo, dicens: † Cum transgressi fueritis, ego disperdam uos in populos, & si reuertamini ad me, & custodiatis præcepta mea, & faciatis ea, etiā si abducti fueritis ad extrema cæli, inde congregabo uos, & reducam in locum, quem elegi, ut habitaret nomen meum ibi. Et ipsi serui tui & populus tuus,quos redemisti in fortitudine tua magna, & in manu tua ualida. Obsecro Domine, sit auris tua attendens ad orationem serui tui, & ad orationem seruorum tuorum, qui uolunt timere nomen tuum, & dirige seruum tuum hodie,& da ei misericordiam ante uirum hunc. Ego enim eram pincerna regis.

NIC. DE LYRA.

¶ pertinentia ad ipsum per Cyrũ & Dariũ,vt patet ex dictis,sup.Esdrę.v.& .vi.

a Cumq; audis. Hic consequenter ponitur lāguor orationis. In oratione.n.mens eleuatur in Deum,& per consequēs quodāmō abstrahitur à corpore.et sic corpus ïcipit lāguere,maximè qñ oratio fit cũ fletu,& ieiunio,et diuturnè fit,sicut dr hic:

b Et lu.d.m.trib,mēsib.vt patebit c.se.

c Et dixi.formando orationem meam.

d Quęso do.omniũ per gubernationē.

e Deus.per creationem.

f Cęli.s.empyrēi,& per consequens omnium,quæ includuntur intra ipsum.

g Atq; terri.peccatores puniendo.

h Fiant au.es tu. Loquitur de Deo more humano:quia cũ homo exoratus pbet aurē ad audiēdum,& cōuertit oculos ad videndum,signum est, q velit exaudire. B Et

i Et ergo do.pa.mei pec. Licet.n.esset innocēs:tamē coniungit se peccatorib.in quantũ erat mēbrum populi peccatoris. C

k Vani.se.su.i.idololatria.quæ vanitas est,eò q idolum nihil est,scđm Apostolũ. (1.Cor.8.b)

l Et nō c.m.tu. qtũ ad moralia pcepta.

m Et cere. qtum ad ceremonialia.

n Et iudi. quantum ad iudicialia. Ad ista tria genera preceptorum reducuntur omnia præcepta legis Mosaicæ,vt patet ex decursu illius legis.

o Memento ver.quod man.Mo.i.dixisti,Deu.xxix.& .xxx. (Deut.29.a & 30.a)

p Cum trans.fueri. Hoc fuerat adimpletum in captiuitate Babylonica, & in captiuitate decem tribuum.

q Et si re.ad me.&c.inde co.vos. Hoc nondum erat adimpletum,licet fuisset inchoatum per Cyrum et Artaxerxem,vt patet ex supradictis Esdræ.1.& .viij.& ideo Nehemias orabat pro cōpletione. (†statuta)

r Quos re.in for. percutiendo Aegyptum multipliciter,& faciendo mirabilia in mari rubro,& in deserto,et in Iordane fluuio.

s Dirige.ser.tuum.i.meipsum: quia volebat proponere petitionem regi de readificatione ciuitatis, vt populus dispersus posset ibi securius congregari.

t Et da.ei mi.ante vi.hunc.i.ante Artaxerxem regem.

u Ego.n.e.pin. Hoc additur etc. ad ostēdendum, quod habebat de facile accessum ad ipsum.

MORALITER.

* los ut in pximas villas euntes & vicos,emāt sibi cibos quos manducent.

a Cumq; au.verba.hu.se. Per hoc significatur compassio Christi super afflictionem,& miseriam populi:pro qua releuanda legitur ieiunasse, orasse, & fleuisse,& alias pœnalitates sustinuisse,sicut fuerat prædictum. Disciplina pacis nostræ super eum.& liuore eius sanati sumus. (Moraliter) D (Esai.53.b)

GLOS. ORDI. CAP. II.

a Actũ est au.Be. Qui sci.est primus mensis anni secũdum Hebræos,in quo semper pascha celebrant, quem nos Aprilem dicimus. Quia ergo supra dixit, quia luxit,ieiunauit, & orauit diebus multis, patet:quia quatuor continuis mensib.nono.s.x.&.xi.&.xii.sacræ deuotioni institit expectans,quando posset opportunè regi desiderium suum intimare. Erat quidem princeps vinarius, regi poculum porrigebat, officiũ letitię foris agebat, sed interius lugebat: quia ciuitatē sanctam dirutam,et populum Dei inimicorum opprobrio afflictum meminerat. vnde: Super flumina Babylonis illic sedimus &c. (Sup.1.b) (Psal.136.a) (†nō erā solitus p me ferre tristitiam corā eo.)

CAP. II.

Actum est autem in mense Nisan, anno uicesimo Artaxerxis regis, & uinum erat ante eum. Et leuaui uinum, & dedi regi: & † eram quasi lāguidus ante faciem eius.

Si vide

NIC. DE LYRA. CAP. II.

Actum est autem in mense. Hic consequenter describitur legatio ipsius Nehemiæ. vbi primo describitur autoritas, quam meruit.secundò facultas,quam obtinuit,ibi: Et dixit regi. tertiò sagacitas,qua negotium suum secretè tenuit,ibi: Et audierunt.quartò voluntas, quam aperuit,ibi: Et dixi eis. Circa primum præmittitur tempus cum dicitur: Factum est autem in mense &c. Hic est mensis primus apud Heb.secundum festā: & incipit à propinquiori lunatione æquinoctio vernali. Nehemias autem cœperat orare mense nono,vt prædictum est. Et sic patet quod iste mensis, in quo porrexit vinum,fuit quartus ab illo:ita quod tribus mensibus fuit in oratione,& afflictione anno.xx.Artaxerxis. Videtur q istud sit falsum,et hoc q hoc fuerit anno.xxi.eius.quia istud factũ fuit quarto mense,postquam audiuerat rumores de oppressione populi sui.& erat primus mensis anni. Cum igitur rumores prædictos audiuerit anno.xx.Artaxerxis, mense.ix.eiusdem:sequitur q quando porrexit vinum regi,inceperat annus.xxi. Ad quod dicendum,quod sicut dictum fuit Gen.vij.& Exo.xij. Communis est opinio Iudæorum,quod mundus creatus fuit in mense, qui vocatur apud eos Tisari,et partim correspōdet Septembri nostro,et partim octobri, & dicitur ille mensis simpliciter primus apud Heb. & secundum hunc modum computandi, Casleu est tertius mensis, & Nisan septimus,& cadunt in eodem anno.& isto modo fit hic computatio. Veruntamen quia filij Israel egressi sunt de Aegypto mense Nisan.ideo ex tunc ille mensis ex hoc euentu vocatus est primus,secundum, quod dicitur Exo.xij. Et hoc modo computando Casleu,& Nisan sequens non fuit in eodem anno.sed Casleu est nonus mensis anni præcedentis, & Nisan sequēs est principium anni sequentis. Et hoc modo procedit obiectio inducta.et ideo non valet. quia hic accipitur principium anni prout incipit à Tisari: licet aliquando accipiatur principium anni prout incipit à Nisan. (Diuisio) (Obiectio) (Quo mense mundus creatus.) (Exod.12.a)

b Et leuaui vinum, i.scyphum, in quo erat vinum.

c Et dedi regi. Quia hoc spectabat ad officium Nehemiæ,cùm esset pincerna regis vt dictum est cap.præcedenti.

d Et eram qua.lan.an.fac.e.ex fletu,ieiunio,et oratione præcedentib.

¶ Quare

MORALITER.

* a Et factum est in mense. Cui respondet apud Latinos Martius: sicut declaraui diffuse in postillis literabilibus,Gene.vii.& Exod. xij. In isto uerò mense passus fuit Christus,scilicet. viij. calen.aprilis. Passio uerò Christi calix appellatur. Calicem quem dedit mihi pater,nō uis ut bibam illum? Vas autem calicis non bibitur, sed uinum quod in eo continetur.ideo subditur: (Ioan.18.b)

b Et uinum erat ante eum. s.ante regē,qui signat Deum patrem, in cuius conspectu erat passio Christi.nam eā disponebat,et acceptabat. Et quoniam Christus per Nehemiam significatus illam passionem acceptabat ex obedientia ad patrem,ideo sequitur:

c Et le.vi.& dedi regi. i.acceptaui calicem salutaris.

d Et eram quasi langui. In passione.n.uidebatur Christus fortitudinem amisisse,Esa. Verè languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit. (Esai.53.a)

* Quare uultus

VNIVERSIDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

a *Si vide.Be.* Sicut per Cyrum primum Persarum regē Christus significatur: quia captiuitatē populi Dei soluit, & templum instaurari præcepit: ita per successorem eius Artaxerxē, qui Ierusalem reædificare eadē deuotione mandauit, ipsum accipimus, qui ecclesiam per officiū prædicatorum construit.

In Esdram lib. 1. c. 16. tom. 4. Hilarion.

Vnde bene Artaxerxes lumē silentio tentans interpretat. Lumen.n. vitæ dñs est, qui corda fidelium silentio tentat, dum eos aliquando dulcedine gratiæ cęlestis illustrat: aliquando prę sturis p̄sentis vitę obnubilat, vt temporalib. ad tierēs eruditi, ardentius æterna bona desiderent. Memorabilis hic annus, quo Ierusalem ędificari permissa est, et

Dan. 9. f

olim prophetia Danielis p̄signatus, dicēte ad eū angelo: Septuaginta hebdomades abbreuiatas esse super populū eius, & sup ciuitatem sanctā. Et paulo

Ibidem g

post: Ab exitu sermonis, vt rñdeatur, &

Ibidem

ędificetur Ierusalem vsq; ad Christum ducem hebdomades septē, & hebdomades. lxij. erunt. Et paulò post: Cōfirmabit pactū multis hebdomada vna; & in dimidio hebdomadis deficiet ho. & sacri. Incipiunt ergo hebdomades à xx. anno Artaxerxis, qñ ædificādi Ierusalem licentiā dedit. quo tpe vt Iulius Africanꝰ scribit, regni Persarū. cxxv. anni fuerant euoluti, & totidē vsq; ad Alexādrū magnū, qñ Darium occidit, imperfecti remanserūt. Captiuitatis. n. Ierim cētesimus octogesimus, & quintus annus erat, & pueniunt vsq; ad tpa dñicę passionis, p quā sacrificia legalia finita sunt. Hēnt verò singulæ hebdomadę, septimos annos, & fiūt. ccccxc. ſm lunæ. ſ. cursum: ita vt singuli nouę, & insolito more nō amplius q̄ xij. menses lunares hēnt. vñ angelus. lxx. hebdomades non annumeratas, sed abbreuiatas super populum dicit: qui sunt anni solares. ccccl xxv. de qua tota prophetæ sententia plenissime, prout potui, in libro temporum disserere curaui.

F

a *Et audierunt*

NIC. DE LYRA.

¶ a Quare vultus tuus tristis est. *Hoc dixit rex non sibi compatiendo, sed magis de eo suspicādo, ne meditaretur eum intoxicare, vel aliquem de sibi assistentibus: & propter hoc esset in facie mutatus. ideo sequitur:*

c Et timui val. ac ni. & dixi regi. *propter istam suspitionem regis.*

d Rex in æter. vine. *q.d. de morte tua non cogito sed magis vitam desidero.*

e Quare non mę. &c. *In hoc se excusat de apparente languore & ideo bene subditur:*

f Et ait mi. r. p. qua re po. *q.d. paratus sum cōcedere, quia voluntate Dei animus regis mutatus fuerat subitò de indignatione contra Nehemiam ad eius benevolentiam, secundum quod dicitur: Cor regis in manu Domini, quocunque voluerit inclinabit illud.*

Prou. 21. a

g Et orauī Deum. *eò quod sic connerterat regis animum.*

h Et dixi ad regem. *ex verbo eius formando petitionem.*

i Si ui. re. &c. pl. ſer. *i. sapientibus sibi assistentibus. de quorum consilio cuncta faciebat, vt habetur Esdræ. 1.*

l Dixitq; mihi rex. *Et secundum hoc videtur, quod illud quod sequitur: vsq; ad quod tempus &c. sit verbum regis, & reginæ simul. In Hebræo autem habetur sic: Dixitq; mihi rex: & regina sedebat iuxta eum. Et sic est sensus, quod quando rex loquebatur Nehemiæ, regina sedebat iuxta eum. & illud quod sequitur:*

m Vsq; ad qu. tem. erit iter tu. & quan. re. *Est verbum solius regis. et huic consonat litera sequens, cū dicitur: Et pla. an. vul. re. &c. Sequitur:*

n Et di. re. *Hic consequenter ponitur facultas, quā obtinuit, cū dicitur:*

o Si regi vi. bo. &c. transflu. *ſ. Euphraten. Et sic non solum impetrauit licentiam eundi, sed etiam securum conductum in uia.*

q Et epistolam ad Asaph custo. saltus regis. *i. nemorum regis.*

r Vt det mihi ligna gratis vt tegere possim portas tur. *id est templi: iuxta quam ſ. domum templ intendebat facere turrim ad maiorem templi securitatem.*

s Et mur. ci. *i. ad tegēdū portas, quæ intendo facere in muro ciuitatis.*

t Et do. q. in. fu. *i. domum, quā ædificare intendo pro habitatione mea.*

u Et dedit mihi rex iuxta manum dei mei bon. *Id est directionem eius per suam gratiam.*

¶ Et audierunt

MORALITER.

G

✻ a *Quare vultus tuus tristis est, cum te ægro. non uideam.* Aegritudines. n. quæ causantur ex inordinatione humorum, vel defectu naturæ, vel ex malo viuendi regimine non habuerunt locū in Christo. quia non valuissent ad opus redēptionis: tamen in eo fuit tristitia de malo culpæ, non suæ sed alienæ, vt pote de culpa suorum discipulorum à rectitudine fidei declinantium. quia Petrus inter alios primus ipsum in sua præsentia ter negauit: & de culpa malignorū ipsum innocentem crucifigentium. Similiter in eo fuit tristitia de malo pœnę mortis sibi imminentis. Tristis est anima mea usque ad mortem. Ista tamen tristitia in nullo rationem perturbabat, sed magis per rationem excitabatur in parte sensitiua, ut sic esset meritoria, & humanæ naturæ ueritatis ostensiua.

† nisi malę cordis (i. tristitia)

Matt. 26. d

b *Nescio quid malum est in corde tuo.* Licet in corde Christi non fuerit malum culpæ, in eo tamen fuit malum pœnæ, sicut dictum est de tristitia, & illud malum dicitur Deus pater nescire, quia noluit ipsum amouere, orante Christo. Pater mi si possibile est, transeat à me calix iste. Sicut & fatuis uirginibus dicitur: Amen dico uobis, nescio uos: eò quòd noluit eis aperire.

† patrum meorū, & infra.

Matt. 26. d

Ibid. 25. a

c *Quare non mœreat vultus meus: quia ciuitas Domus sepulchrorum patris mei deserta est, & portæ eius combustæ sunt.* Sicut enim Nehemias fleuit destructionem primam per Nabuchodonosor factam, ita Christus fleuit destructionem secundam per Romanos fiendam. Videns Iesus ciuitatem sanctam Ierusalem fleuit super illam &cæ. Et adhuc magis dolebat de destructione eius spirituali, cuius reparationem facere desiderabat. ideo subditur:

Luc. 19. f

k *Si placet seruus tuus ante faciem tuam, ut mittas me in Iudæam.* Sic est in Hebræo. Et accipitur hic si, pro quia. quia Christus homo fuit. & est Deo patri ualde placens & dilectus: & sic ab eo missus ad reparationem spiritualis Ierusalem.

† potuit

l *Dixitque mihi rex, & regina.* Per hanc reginam potest intelligi triumphans ecclesia, quæ magis est coniuncta Deo, quam militans, quæ tamen dicitur Dei sponsa. Hortus conclusus soror mea sponsa &cætera. Illa uerò quæ fiunt in terris, & maximè ad salutem pertinentia, procedunt à Deo mediantibus sanctis angelis. ideo subditur:

Cant. 4. d

m *Vsque ad quod tempus erit iter tuum, & quando reuerteris? Et placuit ante vultum regis, & misit.* Tempus enim aduentus Christi ad opus nostræ redemptionis à Deo fuit præordinatum ab æterno, & ab angelis sanctis in tempore, pro quanto sunt executores diuinæ dispensationis.

o *Si videtur regi bonum epistolas det mihi ad duces regionis transflumen.* Duces isti possunt dici angeli sancti administratores eorum, quæ fiunt hic inferius, vbi habitant homines: Et dicitur regio transflumen: quia descendendo est ultra locum aeris, in quo generantur nubes, & pluuiæ, unde generantur flumina: propter quod locus iste flumen caufaliter potest dici. Epistolæ uerò Christi ad hos duces sunt autoritas, & potestas Christo datæ, quibus angeli obediebant sibi. ideo subditur:

p *Vt traducant me.* scilicet ministerialiter, Angeli accesserunt, & ministrabant ei.

Matt. 4. b

q *Et epistolam ad Asaph custodem saltus regis.* qui interpretatur proficiens. ideo per ipsum significatur spiritus sanctus, qui facit proficere eo modo loquendi quo dicitur: Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus.

Rom. 8. a

r *Vt det mihi ligna, ut tegere possim portas templi.* Per quæ possunt intelligi spirituſsancti dona, quibus Christus texit portas templi, id est protexit ecclesiam, & muros ciuitatis, id est apostolos, & eorum successores. propter quod è contrario malis prælatis dicitur. Non opposuistis uos murum pro domo Domini.

Ezech. 13. a

t *Et domum quam ingressus fuero.* Per quam intelligitur uirgo beata, quæ spiritusſsancti charismatibus præ cæteris fuit tecta.

✻ *Et audierunt*

Dixitque mihi rex: Quare uultus tuus tristis est, cùm te ægrotū non uideam? Non est hoc† frustra, sed malum (nescio quid) in corde tuo est. Et timui ualde, ac nimis, & dixi regi: Rex in æternum uiue. Quare non mœreat uultus meus, quia ciuitas domus sepulchrorū † patris mei deserta est, & portæ eius combustæ sunt igni? Et ait mihi rex: Pro qua repostulas? Et orauī Deum cœli, & dixi ad regē: Si uidetur regi bonum, et si placet seruus tuꝰ ante faciē tuā, ut mittas me in Iudæā ad ciuitatē sepulchri patris mei, & ędificabo eā. Dixitq; mihi rex, & regina, q̄ sedebat iuxta eū: Vsq; ad quod tempus erit iter tuū, & qñ reuerteris? Et placuit ante vultū regis, & misit me. Et cōstituī ei tēpus, et dixi regi: Si regi uidetur bonū, epistolas det mihi ad duces regionis trāsflumē, ut traducāt me donec veniam in Iudęam, & epistolam ad Asaph custodem† saltus regis, ut det mihi ligna, ut tegere possim portas templi, turres, domos, & muros ciuitatis, & domū quā ingressus fuero. Et dedit mihi rex iuxta manū Dei mei bonam mecum. Et ueni ad duces regionis transflumen: dediq; eis epistolas regis. Miserat autē rex mecum principes militū, & equites. Et audierunt Sanaballat Horonites & Tobias seruus† Ammanites, & contristati sunt afflictione magna, quòd uenisset homo, qui quæreret prosperitatem filiorum Israel. Et ueni Ierusalem, & eram ibi tribus diebus. Et surrexi nocte ego, & uiri pauci mecum, & nō indicaui cuiquam, quid Deus dedisset in corde meo, ut facerem in Ierusalem, & iumentum non erat mecum, nisi animal, cui insidebam. Et egressus sum per portam uallis nocte, & ante fontem draconis, & ad portam stercoris. Et considerabam murum Ierusalem dissipatum, & portas eius consumptas igni. Et transiui ad portam fontis, & ad aquæductum regis: & non erat locus iumento cui sedebam, ut transiret. Et ascendi per torrentem nocte, & considerabam murum: & reuersus ueni ad portam uallis, & redii. Magistratus autē nesciebant, quo abijssem aut quid ego facerem. Sed & Iudęis, & sacerdotibus, & optimatibus, & magistratibus, & reliquis, qui faciebant opus, vsque ad id loci nihil indicaueram. Et dixi eis: Vos nostis afflictionem, in qua sumus, quia Ierusalem deserta est, & portæ eius consumptæ sunt igni. Venite, & ædificemus muros Ierusalem, & non simus vltra opprobrium. Et indicaui eis manum Dei mei, quòd esset bona mecum, & uerba regis, quæ locutus est mihi, &† aio: Surgamus, & ædificemus. Et confortata sunt manus eorum in bono. Audierunt autem Sanaballat Horonites & Tobias seruus Ammanites, et Gosem Arabs, et subsannauerunt nos, et despexerunt, dixeruntque: Quæ est hæc res, quam facitis? Nunquid contra regem uos rebellatis? Et reddidi eis sermonem, dixitq; ad eos: Deus cęli ipse nos† iuuat, et nos serui eius sumus. Surgamus, et ædificemus. Vobis autem non est pars, et iustitia, et memoria in Ierusalem.

a *Et audie.* Contristantur hæretici, & omnes ecclesiæ inimici, quotiescunque electos pro catholica fide, vel morum correctione, quibus ecclesiæ muri renouentur, consp iciunt laborare. Notanda. n. est animorum, rerumq; diuersitas. Suprà quidem dicti sunt, qui de captiuitate remanserant in Iudæa, in afflictione magna, & opprobrio fuisse: Nehemias quoq; longum cum fletu, & p cib. duxisse ieiunium: quia murus Ierusalem dissipatus, & portæ combustę. Nunc autem versa vice hostes cō tristantur, & affligūtur: quia ædificia illius restauranda, & ciues ab insulta tione hostium intelligunt liberādos. vnde: Plorabitis, & flebitis vos: mundus autem gaudebit. sed trist. ve. ver. in gau. Flente autem mūdo, qui gaudebat, tristitia iustorum vertitur in gaudium, cum res ecclesiæ crescere, & eos qui peccando erraueranr, pœnitendo redire cognoscunt.

Ioan. 16. d

b *Consi.m.* Diuersa destructæ urbis loca lustrando peruagatur: & singula, qūo debeant reparari, solicitè scruta tur. Doctorum quoq; spirituali ū est sępius nocturnis surgere, et soleri indagine statū ecclesiæ quiescentib. cæteris inspicere, vt vigiliter inquirant, qūo ea, q̄ vitiorū bellis sordidata, uel deiecta sunt, corrigant & erigant. Murus autem Ierusalem dissipatus iacet, & conuersatio fidelium terrenis, et infirmis sordet affectib. Portæ sunt igni consumptę, cū hi, qui alijs introitū virtutę pandere debuerant, relicto veritatis magistro cōi, cum cæteris ignauia torpent, & tpalibus curis inseruiunt.

In Esdram lib. 1. c. 17. tom. 7.

c *Quia Ie. de est. i. e.* Plana sunt hæc, & spūali sēsu cōgruenta doctores, imò oēs, q̄ zelo Dei feruent, in afflictione maxima sunt, quādiu Ierusalem. i. visionem pacis, quam nobis Deus reliquit, & commendauit, bellis dissensionum cernunt esse desertam, et portas virtutum, quas iuxta Esaiā laudatio occupare debuerat, prætualentib. inferorum portis delectas, & opprobrio habitas contuentur.

B

Isa. 60.

NIC. DE LYRA.

¶ a Et audie. &c. *Hic consequenter describitur Nehemiæ sagacitas, qua ptatē sibi concessam secretè tenuit vsq; ad tempus debitum: non potuit tamē celare, quin veniret p bona filiorum Israel, cum esset de eorū gēte. & hoc est, qđ subditur:* Et audiuerūt. *Isti autem erant aduersarij Iudæorum.*

b Et ue. le. & erā ibi tr. die. *anteq̄ ostende rem ad quid venisset, vnde subditur:* Et no. indi. cui. &c. *Sequitur:*

d Et iu. non e. me. &c. *Alij aut, qui erant cum Nehemia, ibant peditādo: ne fortè Iudæi, qui erant in ciuitate, opinarentur, quod vellent latenter exire de nocte, & tradere ciuitatem hostib. & se eis iungere in equis.*

e Et egressus sum per portam ual. *i. quæ ducit ad vallem Iosaphat.*

f Nocte. *Quia nolebat q̄ alij perciperent, quid intenderet, donec possibilitatem reædificandi murum considerauet. ideo subditur:*

† prospera re facit

g Et considerabam murum. *ſ. qualiter posset reædificari,* & portas eius. *qualiter possent de nouo institui.*

h Et non erat locus iu. cui sedebam. *propter ruinas ibi existentes.*

i Et re. ueni &c. *per quam exieram, vt patet ex prædictis. & sic patet quod circuiuit totam ciuitatem, ad videndum diligenter qualiter murus posset reædificari.*

k Magistratus au. *i. Gentiles, qui erant positi ex parte regis ad custodiam terrę.*

l Vsq; ad id loci ni. in. *i. vsq; ad illud tempus, ita quod accipiatur hic locus pro tempore. tenuit. n. secretum, q̄ intenderet reædificare ciuitatē, donec videret quid esset sibi possibile, ita q̄ nec Iudæis nec Gentilib. qui eum conduxerant in via propositum suum aprenerat.*

m Et di. e. *Hic consequenter describitur voluntas, quam eis aperuit: qa*

post quam videret reædificationem muri possibilem, licet difficilem, aperuit Iudæis voluntatem, quam habebat de restauratione muri, & gratiā, quam super hoc habebat à rege: inducens eos ad opus, & dicens:

C

n Vos nostis affli. in qua sumus. *Quia Samaritani, & alij Gentiles multas eis molestias inferebant: Cuius causa subditur:*

o Quia Ie. de. est. *Et sic aduersarij poterāt eam inuadere de facili. tum quia habitatores eius erant pauci: tum quia portę erant destructæ, & muri in plurib. locis diruti.*

† Ammoniten

q Et indi. e. ma. Dei mei. *i. directionem eius, & gratiam.*

r Et conto. sunt ma. e. *quia parati fuerant ponere manum ad opus.*

Ibidem d

s Audierunt autem &c. *Iste erat princeps Samaritanorum, & alij adiuuabant eum.*

t Et sub sannauerunt nos. *i. deriserunt. Et dicitur sub sannatio a nasorugato, vel distorto, cum aliquis in deridendo vtitur talibus signis.*

u Quę est hæc res, quam faci. *quasi dicat non est vobis licita. Et subditur causa:*

x Nunquid con. re. uos rebel. *q.d. Etiam apparet manifestè, q̄ sic, ædificando ſ. contra eum fortalitia.*

y Et reddidi eis sermonem. *rationabiliter respondendo: quia non erat ita, cum hoc fieret de regis licentia.*

z Dixitq; ad eos. *ſ. repellendo eorum malitiam*

a Deus cæ. ipse nos iu. *Et ideo non debemus vos timere.*

b Vobis autem non est pars. *Quia Samaritani non poterant offendere ex aliqua scriptura, quæ desuit memoria, quod ipsi, vel patres eorum habuissent ibi partem, nec per consequens habebant ius aliquid vendicandi. & ideo ad ipsos nihil pertinebat de reædificatione ciuitatis, vel eius impedimento.*

D

MORALITER.

✻ a *Et audierunt Sa. Ho. &c.* Per istos intelliguntur sacerdotes, scribæ, & Pharisæi, qui Christum, & apostolos impedire conati sunt in ædificio ciuitatis Dei, quæ est ecclesia, sicut patet ex decursu euangelij.

b *Et venit Ierusalem & c. tri. die.* Per quos significantur tres anni, secundum illud Ezechi. Diem pro anno dedi tibi. quib. Christus prædicauit in Ierusalem metropoli Iudeæ, & in locis circum adiacentibus.

Ezech. 4. c

c *Et surrexi nocte ego, & viri pauci mecum, & non &c.* Et de Christo scribitur. Et erat pernoctans in oratione Dei scili. pro reparatione ecclesiæ quantum ad muros fidei, & virtutum.

† dixerunt

Luc. 6. b

p *Venite, & ædificemus muros Ierusalem, & non simus vltra opprobrium.* Verbum est Christi ad suos discipulos ad ædificationem ecclesiæ per prædicationem, & uitam bonam inducentis eos.

x *Nunquid contra regem vos rebellatis.* Verba sunt scribarum, & Pharisæorum Christo, & discipulis eius rebellionem imponentium. Primò contra regem cœlestem, imponendo eis diuinæ legis transgressionem, vt patet in pluribus euangelij locis. Secundò contra regem terrenum, dicentes Pilato. Hunc inuenimus subuertentem gentem nostram, & prohibentem tributa dari Cæsari, & dicentem se regem Christum esse.

Luc. 24. a

z *Dixique ad eos: Deus cæli ipse nos.* propter quod non potuerunt Pharisæi, & scribæ ædificium ecclesiæ impedire, sicut dixit Gamaliel. Si verò ex Deo est hoc opus, non poteritis dissoluere.

Act. 5. g

b *Vobis autem non est pars, & iustitia, & memoria in Ierusalem.* Hoc dicit Christus quantum ad illos, qui remanserunt in peccatis obstinati, qui sunt excluſi ab ecclesia militante & etiam triumphante. de qua dicitur. Illa, quæ sursum est Ierusalem, libera est, quæ est mater nostra.

Gal. 4. d

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

GLOS. ORDIN. CAP. III.

E T surrexit Eliasib sa.i.pōtifex tpis illius filius Ioacim, q post patrē suū Iesum filium Iosedec, non paruo tpe pōtificatū tenuit. Et rectè restauratio ciuitatis a sacerdote magno, & fratrib.eius cępit: vt q gradu pcesserat, ordinis, exēplū fierent alijs i bonis operib. Et bñ ędificātib. sacerdotib.ad iūgit: *Et vsq; ad tur.cē.cu.sa. eam vsq; ad tur. Ana.* Aedificāt.n sacerdotes in cētenario numero cubitorū, cū oēs, quos erudiunt, in amore, & desiderio ęternorum incendunt. Nam centum, quæ in computo digitorū de leua trāseūt in dexterā, cælestia bona figurant, quæ comparatione terrenorum, quasi dextera ad sinistram sunt.

In Esd. lib. 3.c.18. longe a princi. to. 4. Ioan. 5.a ‡Meah instaurauerunt Probatica piscina De locis Hebraic. in litera b, in fine tom. 3.

b Et ædi.Be. Vetus trāslatio hēt: Et ędificauerūt portā & piscinā probaticā, cuius nois meminit Iohannes, dicēs: Est āt Ierosolymis pbatica piscina, q cognominatur Hebr. Bethsaida &c. Neq; aliquid obstat intelligere ipsum locum hic esse designatū: qa nec nomen, probaticę, multum distat a noie gregis. Græce.n. ouis pbaton dr: Meminit huius loci Hiero. dicēs: Bethsaida piscina est in Ierlm, q vocat pbatica, & iterpretat a nobis pecualis. Hec quondā quinq; porticus habuit. Ostēditur quoq; gemini lacus quorū vnus hybernis pluuijs impleri solet: alter mirum in modū rubēs, quasi cruentis aquis antiq in se operis signa testatur. Nā hostias in eo lauari a sacerdotib. solitas ferūt, vñ & nomē accepit. Ex qb. oib. vr porta gregis vicina esse piscinæ pbaticæ, vt p hāc hostiæ efferant, & in illa lauētur. *Be.* Vr iuxta literā ideo primam portam gregis à sacerdotib. ędificatam, vel sanctificatam esse: quod in vicinia ipsius templi fuerit & ad ipsos propriè pertinuerit. Congruere.n. vr, ut ædificatio ciuitatis a templo incipiat: quia necesse est, vt cōstantiam fidei, & dilectionis in Deum ante oia construamus in nobis: deinde opera pietatis, quę ad proximi dilectionē pertineant, addamus tertio.i. ultimo loco, quæ ad gñalem huius vitæ prouisionē respiciunt. De quib. Apostolus: Habentes, inquit, victum, & quib. tegamur, his cōtenti simus. Hoc quoq; probabile vr, quod ex eo porta gregis dicatur: quia per eam pecora in templo offerenda introducebantur. Portam.n. gregis in primordio ædificandæ ciuitatis Dei sacerdotes ædificant, cū prędicatores ante oia auditores suos fide veritatis, quæ per dilectionem operatur, imbuunt: per quam victimas bonorū operū introducant, & in altare cordis Deo offerāt. Et huius portæ ędificium per centum cubitos extensum vsq; ad turrim Ananehel.i. gratiæ Dei, sanctificant, cum ab initio fidei usq; ad firmitatem bonæ actionis, quæ non nisi Deo inspirante, & auxiliāte perficitur, sola internæ retributionis intentione protendūt.

Ibidē paulo post princ. 1. Tim. 6.d F

c Por.au.pis. Quæ.s. respicit Ioppē, & diospolim.i. Lyddā, vicinior mari inter cūctas vias Ierusalē, quæ nunc porta Dauid fertur appellari, & esse prima portarum ad occidentem montis Sion. Huic opinioni consentire videntur verba dierū, ubi scriptū est de Manasse rege Iuda. Post hoc ædificauit murum extra ciuitatem Dauid ad occidentē Gion in conualle ab introitu portæ piscium per circumitum vsq; ad Ophel, & exaltauit illum vehementer. Typice autem sicut grex significat Domini fideles, sic & pisces solent appellari. Vnde: Pasce oues meas. Et: venite post me, faciam vos fieri piscatores hominū, de quib. dicitur: Elegerunt bonos pisces in vasa, malos autē foras mise. &c. Porta ergo piscium ędificatur, cum illis virtutum operib. fideles deseruiunt, quib. intuentes proximos à fluctib. perturbationis, & concupiscentiæ mundialis ereptos, ad tranquillitatem, & pacē vitæ spiritualis introducant. Porta piscium ędificatur in Ierusalē, cum illi gradus in ecclesia ordinantur, per quos electi à reprobis quasi boni pisces a malis segregati ad consortium perpetuæ pacis inferātur. Meminit huius portæ Sophonias, dicens: Vox clamoris a porta piscium, & ylulatus a secunda. hoc autem quod adiunxit a secunda, secundi muri in eodē climate portā significat distantē a secunda. Tpib. autē Ezechiæ duplicatū fuisse murū ciuitatis verba dierū sic ostendunt: Aedificauit quoq; agens industriæ omnē murū, qui fuerat dissipatus, & extruit turres desuper, & forinsecus alterū murū. Typice autē iste Sophonias vocē clamoris a porta piscīū & vlulatū audiuit a secunda: quia ab hostibus vtranq; deijciendā præcognouit. Fidē.n. et opera doctorū, per q ab vndis vitæ corruptibilis cæteros erui, & in ecclesiā oportebat induci, vidit diaboli insidijs terrę esse sternenda.i. per appetitum terrenæ voluptatis cælestibus gaudijs esse priuandos. Bene autē ab vtraq; porta, prima.s. & secunda, interiori & exteriori, uocem, & clamoris, & ululatus audiuit, quia exterius opera, & intus corda diabolo impugnante uidit subuertenda. Sed quia Dominus erigit elisos, Nehemias portam pisciū post ruinam narrat instauratam: quia si aliqui prædicatorum peccando corruerint, nō deerunt usq; in finem seculi, qui succedētes portas iustitiæ Domino adiuuante fidelibus bene uiuendo, & prædicando aperiant. G

1. Pa. 33.c Typicè Ioan. 21.d Matt. 4.c Ibidem Sopho. 1.c 2. Pa. 32.a Typice Psal. 145.b

¶ Ipsi texerunt

CAP III.

E T surrexit Eliasib sacerdos magn9, & fratres eius sacerdotes, & ædificauerūt por b tam gregis. Ipsi † sanctificauerunt eā, c & statuerunt ualuas eius, & vsque ad d e turrim † centum cubitorum sanctificauerunt eam vsq; ad turrim Ananehel. Et iuxta eum ędificauerūt uiri f Iericho, & iuxta eos ædificauit Zachur filius Amri. Portam autem pi g scium ædificauerunt filij Asnaa: &

a Quia, sacerdotum est, opera sua sanctificatione spāli præ cęteris, digna facere & imitātes agere, ut qui sibi iunguntur, nomē Domini in se bene viuendo sanctificent.

†vel instaurauerunt Diuiso

NIC. DE LYRA. CAP. III.

E T surrexit. *Descripto aduentu Nehemiæ, hic consequenter describitur ciuitatis readificatio. & primò describitur huiusmodi ædificium. secundò triplex superueniens impedimentū .iiij.c. Circa primū sciēdum, q sicut dictum fuit .iij.Re.iij.c. & iiij.Re. xxv. ciuitas Ierusalem fuerat clausa triplici muro. Intra murum interiorem habitabant rex, & sacerdotes. intra secundum prophetæ, & nobiles. intra tertium siue exteriorem populus communis, & artifices. Primo ergo hic agitur de readificatione muri exterioris. secundò muri medij, ibi: Et ædificauit iuxta eū Azer. tertiò muri interioris ibi: Sursum autem. Tertia autem diuiditur in sex partes, secundum sex portas Ierusalem, quas principales ædificauerunt, et alias portiones muri interpositas, & patebunt partes prosequendo. Circa primum dicitur:*

a Et surrexit Eliasib sacerdos. *Iste fuit filius Ioacim filij Iosue, filij Iosedec, vt communius tenetur. Aliqui tamen dicunt, quod fuit frater dicti Ioacim, & successit ei in sacerdotio.*

b Et ædificauerunt portam gregis. *sic nominatum, eò quod animalia quæ adducebantur in templo, vt immolarentur, transibant per eam. Vocata est etiam hæc porta negotiatorum: quia negotiatores iuxta eam ponebant stationes mercationum suarum.*

c Ipsi sanctificauerunt eam. *i. firmauerunt, seu præparauerunt. Verbum enim Hebraicum, quod hic ponitur, ęquiuocum est ad sanctificare & præparare.*

d Et statuerunt ualuas ei. *i. portas. Et dicitur à voluo vis, quia voluuntur, & reuoluuntur in clausione & apertione.* H

e Et usq; ad turrim centum cubitorum. *i. tantum ædificauerunt in muro iuxta portam.*

f Et iuxta ædificauer. uiri Ieri. *s. in muro, & sic de alijs intelligēdū est.*

g Portam autem piscium. *Hic agitur de ædificio alterius portę muri consequētis, quæ sic uocabatur, eò quod pisces apportati de mari per illam inferebantur. & nunc dicitur porta Dauid, eò quòd sita est in opposito montis Sion, qui uocabatur ciuitas Dauid.*

¶ Ipsi texerunt

MORALITER.

* *a Et surrexit Eliasib sacerdos magnus, & fratres eius sacerdotes.* In hoc capitulo agitur de ædificatione Ierusalem, in qua fit specialis mentio de sex portis, quæ fuerunt in exteriori muro claudente Ierusalem, per quam secundum sensum anagogicum intelligitur Ierusalem superna, ad quam intratur per obseruationem mandatorum Dei. Si uis ad vitam ingredi, serua mandata. Propter quod illa, quæ inducunt ad mandatorum obseruantiam, portæ Ierusalem dici possunt. Circa quod sciendum, quod mandatorum aliqua sunt negatiua à malo retrahentia, sicut illud: Non occides, & consimilia. Aliqua verò affirmatiua ad bonum inducentia, sicut illud: Honora patrem tuum &cæ. Igitur illa, quæ retrahunt à malo, & illa quæ ad bonum inducunt, portæ supernæ Ierusalem dici possunt secundum illud. Declina à malo & fac bonum, & inhabita in seculum seculi. Retrahentia verò à malo tria sunt specialiter. scilicet vitij fœtor, iudicij terror, supplicij horror. Primum significatur per portam sterquilinij. secundum per portam iudiciariam, tertium per portam uallis. quia secundum omnes doctores de hoc loquentes suppliciū gehennæ ponitur in profundis terræ. Inducentia autem ad bonum tria sunt similiter, & accipiuntur per oppositum ad tria prædicta. sunt autem hæc tria, decor operis, dulcor fœderis, ualor muneris. Nam opus uirtuosum operantem decorat, Deo fœderat, & æternam beatitudinem meretur, seu comparat. Primum significatur per portam Dauid, cuius est interpretatio, uultu desiderabilis. Secundum per portam fontis, uel aquarum. nam aquæ gratiæ fœderant Deum cum homine. Tertium uerò significatur per portam negotiatorum, quia per opera uirtutum pro terrenis commutantur cælestia, & pro temporalibus æterna: in qua commutatione, seu negotiatione nos exercere uelit Dominus noster Iesus Christus, qui dicit. Negotiamini, dum uenio,

Matt. 19.c Psal. 36.e Retrahētia a malo, & inducentia ad bonum. Luc. 19.b

A *a Ipsi tex.* Hic uersus ēt de cæteris portis, quæ ædificatę sunt, repetit: qa necesse est, vt quicūq; structurā boni operis inchoauerit, vsq; ad tectum bonæ perfectionis perducat: & munimina custodię solertis, quasi ualuas, seras, & vectes statuat. Valuæ.n. in portis statuuntur, vt eis congruo tempore patefactis, ciues intrādi, & exeūdi facultatem habeant. Seræ, & vectes, vt obseratis ianuis hostis intrare non possit. Sic in bonis operibus valuæ sunt apponendæ, vt conciues.i. proximi nři hæc videntes glorificent přem, q in cælis est, & ipsi quoq; p exēpla nřa incedere, & mœnia virtutum nobiscū discāt intrare. Sūt, & seræ, & vectes ɔtra insidias, & irruptionem hostiū apponēdæ, vt diligēti vndiq; muniamur industria, ne forte arcem virtutis hostis intromissus expugnet. vnde: Frater, q adiuuat a fratre quasi ciuitas firma, & iudicia quasi uectes vrbiū. Cū ergo vterq; populus, Iudæorum.s. & gētiū fraterna sibi in Christo charitate consentit, vnam ecclesiā.s. ciuitatē Dei ædificāt, sicut vectes urbium portas muniunt, & ita dogmata veritatis ecclesias per orbē, q vnam catholicam faciunt, ab infideliū incursione defendunt. Itē seras, vectesq; portæ nostræ statuimus: cū precauemus ne arcana fidei nostræ porcis, & canib.i. immūdis mentib. prodamus, vel humani gřa fauoris iustitiā nřam faciamus, eosq; ad vidēda bona nostra intromittamus, q plus picul nobis laudādo afferāt, q salutaris adminiculi a nobis vidēdo referāt.

† contignauerunt Mat. 5.b Prou. 18.c

b Et portā ve. De qua dicit Iohānes: Charissimi, non mandatū nouū scribo vobis, sed vetus, quod habuistis ab initio. Mandatū vetus est verbum, qd audistis. Porta vero vetus edificat in Ierusalem, cum verbum fidei, & dilectionis, quod ab initio ecclesiæ traditum est, vel recuperatur in B errantib. vel in nup credētib. instituitur.

1. Ioan. 2.a †vel Harachaim (vt sit nomen proprium)

c Ad mu. firmitatē.s. & munimentū pfectę dilectionis in cordib. electorū: ad q in structores eius ædificando perueniūt, cū in opib. charitatis proficiēdo dnt: Viam mādatorū tuorum cucurri &c. illa.s. dilatatione mētis illustratæ, qua & amicū in Deo, & inimicū diligūt propter Deum.

Ps. 118.d

d Et po.va.Be. Vallis Iosaphat, quæ & Gehennon.i. uallis Ennō dicebatur, ad oriētalem plagam ciuitatis est, per quam torrens Cedron pluuijs, vel niuibus auctus, a septētrionali in australē plagā defluit. In occidentali quoq; parte eiusdem ciuitatis vallis Gion esse legitur in Paral. ubi de Manasse rege dicitur: Post hęc ędificauit murū extra ciuitatē Dauid ad occidētē Gion in conualle. Est aūt Gion nomē fontis ubi unctus est Salomon in regem foris ciuitatem. Siue ergo hāc, siue illam, siue qlibet ciuitatis vallē Esdras hoc loco significet, patet sacřm, qa Mysti. Porta vallis ędificatur in Ierusalem, cū imbutis nuper notitia fidei electis, vel reparatis i castitate fidei, qui errauerant a doctorib. veritatis inter alia virtus humilitatis obseruanda pcipitur, per quam maiore Dei gratia sublimari mereantur. Deus.n. supbis resistit. humilib. dat grām. unde: Conualles abūdabūt frumento.i. humiles domo supernæ refectionis. *Et portam ual. Bed.* Bene post portam ueterem, et murū latioris plateæ ædificat porta vallis: qa post rudimēta catholicæ fidei, q p dilectionem operatur, necesse est, vt humilitas nobis quasi custos virtutū tenēda insinuet, ut q to magni sumus, humiliemur in omnib.

Vallis Iosaphat. In Esdram lib. 3.c. 18. ante med. tom. 4. 2. Pa. 33.c Vici Mystice. Luc. 4.b Psa. 64.c Ibidem

e Et mi.c.Be. Ferunt, qa situs urbis Ierlm ita molli cliuo cōtra oriētē simul, & occidētē dispositus vergat, vt pluuia ibi decidēs istar fluuij p oriētales portas defluens, cū ctis secū plateaū sordib. raptis, in ualle Iosaphat torrētē Cedrō augeat. Videt porta sterquilinij illa uocari, per quā sordes, & immunditiæ solent egeri, nec minoris virtutis, & vtilitatis est immūda quæq; de ciuitate Dñi efferri q mūda inferri. Portā ergo sterqlinij in Ierlm ædificant, q illos in ecclesiæ ministerium ordinant, p quos vitiorū sordes ab electorū mentib. expurgent, & corrupte mētis homines ab ecclesia arceant, iuuāte eos, & eneruāte oēm in puritatē imbre grǽ cælestis, vt disperdant de ciuitate Dñi oēs, q opant iniqtatē. Et qa magnæ pfectiōis est, cū qs humilitate adeo pficit, ut errarus suos uiuaciter inspicere, & efficaciter valeat expurgare, rectè dr, qa q portā vallis ædificauerūt mille cubitos in muro vsque ad portā sterqlinij cōstruxerūt. Millenarius.n. pfectionē, cubitus o pationē, q p manus fit, & brachia, significat, & illi in muro scte ciuitatis a porta uallis usq; ad portā sterqlinij mille cubitis ędificādo perueniūt, q pcepta hūilitatis gřa tāta se industria pfectiōis bonis opib. mācipāt, vt oia a se rudera actiōis noxiæ inutilis locutionis, & ēt superfluæ cogitationis eijciant. C

Ibidem Psal. 6.c

f Et por.fon.Be. Narrant scriptores, q ab ea fronte montis Sion, q prærupta rupe orientalē plagā expectat, intra muros, & in radicib. collis fons Syloe prorūpat, q in meridiem fluit, non iugibus aquis, sed incertis horis, diebusq; ebullit, & p terrarū cōcaua & durissimi saxi antra magno sonitu venit, quo vno, nec perpetuo vtitur ciuitas. Syloe autem, quod interptat missus, vbi cæcus natus illuminatus est, Christū signat, q a Deo pře ad illuminationē nřā missus ē, cuius fons přr, ex quo natus est, intelligi pt. De quo: Qm apud te est fons vitæ, & in lu.t.vi. lumen. Porta fontis ædificat in Ierlm, cū ordināt in ecclesia doctores, q fidē diuinę trinitatis populis pdicent, & muri piscinæ Syloe, cū firmissima, & inexpugnabilia scripturarū testimonia, quib. sacřm dominicæ incarnationis designatur in mēte fidelium disponuntur. D

loc. sup. cit. cir. med. c. Syloe fons Allegor. † instaurauerunt Psal. 35.c

a ¶ Consummauerunt.
a ipsi † texerunt eam, & statue- a
a ¶ Quibus patefactis ciues vel hostes ingredi vel egredi possunt. b ¶ Prouisionis. c ¶ Quibus arcetur hostis.
runt valuas eius, & seras, & uectes.
a ¶ Munimina diligentię.
Et iuxta eos ædificauit Marimuth filius Vrię, filij Accus. Et iuxta eum ædificauit Mosollam filius Barachię, filij Mesezabel. Et iuxta eum ædificauit Sadoch filius Baana. Et iuxta b eū ædificauerunt Thecueni. Optimates autem eorum c non supposuerunt colla sua in d b opere Domini Dei sui. Et portā e veterem ædificauerunt Ioiada filius Phasea, & Mosollam filius Besodia, ipsi texerunt eam, & statuerunt ualuas eius, & seras, & uectes. Et iuxta eos ædificauerunt Melchias Gabonites, & Iadon, Meronathites, uiri de Gabaon, & Maspha pro f duce, qui erat in regione transflumen. Et iuxta eum ædificauit Eziel filius Araia aurifex. Et iuxta eum ædificauit Ananias filius † pigmentarii, & † di g c miserūt Ierusalem vsq; ad murum plateæ latioris. Et iuxta eum ædificauit Raphaia filius Ahur princeps uici Ierusalem. Et iuxta eum ędificauit Iedaia filius Aromath cōtra domum suam. Et iuxta eum ædificauit Hattus filius Asceboniæ. Mediam autem partem uici ædificauit Melchias filius Erez, & Asub filius Phethmoab, & turrim furnorum. Et iuxta eos ædificauit Sellum filius Aloes, princeps mediæ partis uici Ierusalem. Ipse & d filię eius. Et portam uallis ædi- h ficauit annun, & habitatores Zanoe: ipsi ędificauerunt eam, & statuerunt ualuas eius, & se-
a ¶ Perfectam operationem.
e ras, & vectes. Et mille cubitos i
a ¶ Qui scilicet sordes vitiorum & corruptę mentis eijciunt ab anima.
in muro usque ad portam sterquilinij. Et portam sterquili- k nij ædificauit Melchias filius Rechab princeps † uici Bethacharen. Ipse ædificauit eam, & statuit ualuas eius, & seras,
a ¶ Per quam rapiente, pluuiæ abundantia egeruntur ciuitatis stercora. ¶ Doctores qui fidem trinitatis prædicant. b ¶ Syloe. ¶ Dei patris de quo filius nascitur.
f & vectes. Et portam fontis l

NIC. DE LYRA.

¶ a Ipsi te. *structura lignea, vt murus de subtus melius seruaretur.*

b Et iu.eum æd.Th. *idest de Thecua vnde fuit Amos propheta.*

c Optima.autem eo. *idest principales, & maiores de Thecua.*

d Non sup.co. *& sic commendātur vulgares magis, quam superiores. Et similes sunt isti maiores illis, qui præsidentes alijs imponunt eis onera grauia, & importabilia, & digito suo nolunt ea mouere.* Matt. 23.a

e Et port.uet. *Hæc est tertia pars: & nominatur alibi ista porta iudiciaria: quia senes, in quibus est sapientia, ibi sedebant ad iudicandum.*

f Pro duce qui erat in regione trans flumē. *quia ille ex deuotione voluit aliquid in hoc opere ponere, licet esset Gentilis: executionem tamen huius operis commisit Iudæis.*

g Et dimiserunt Ierusalem. *id est murum eius extenderunt.*

h Et portam uallis ædi. *Hæc est quarta pars. sic aūt vocabatur, eo q per eā erat egressus versus vallem Iosaphat, vt dictum est c. præceden.*

i Et mille cubi. in mu. &c. *iuxta illam portā*

k Et portam sterquilinii &c. *Hæc est quinta pars. et vocabatur sic ista porta, eò q immūditię ciuitatis per illam emittebātur in torrētē Cedrō tpe pluuiali: ciuitas.n. Ierusalem sita est in decliui montis: & ideo aquæ pluuiales descendentes & secum trahentes immunditias ciuitatis habebant cursum versus illam portam.*

l Et portam fontis. *Hæc est sexta pars. & nominatur sic porta ista à fonte propinquo, & hæc porta infra eodem.ca. vocatur porta aquarum.*

VNIVERSIDAD DE SALAMANCA GREDOS.USAL.ES

disponuntur Qui.s.muri diuini verbi in hortum regis perue-
E niunt,cum agnitis dispensationis dñicæ mysterijs germina
† proferre virtutum summo rege opitulante† perferre cœperimus. Per-
ueniunt usque ad gradus,qui descendunt de ciuitate Dauid,
cum quis a generali fidelium vita (pũalib.desideris, ad cæ-
stia proficere didicerit.Gradus.n.q de
ciuitate Dauid ad inferiora Ierusalem
descendunt, diuinæ inspirationis, vel
protectionis auxilia sunt, quibus pau-
latim excitamur,vt ad media regni cæ
lestis perueniamus.Fecit.n.gradus Da
uid,quib.ad ciuitatem eius ascẽdimus,
cum diuina nos pietas ordinẽ docuit
virtutum,quib.cælestia petimus, cum
ipsas virtutes exequẽdi nobis donum
Ps 83. b tribuit.vnde: Ascẽsiones in corde suo
Ibidem. † pomarij disposuit:Et paulo post:Ibunt de virtu
te in virtutem,videbit Deus Deorum
in Sion. Ad hos ergo gradus structores
sanctæ ciuitatis post muros piscinę Sy
loe, & post hortum regis ædificando
pueniũt,cũ post ostẽsa dñicæ incarna-
tionis mysteria,vel sacramenta, qb.cæ
† vel regio nis,& in ir. ca a natiuitate Gentilitas absoluta, &
illuminata est,post inchoata p fidẽ ger
mina boni operis doctores sancti dili-
gentius ex tpe auditorib. suis ,pfectus
virtutum ostendunt, quib.ad visionẽ
cõditoris manu fortis s. & desiderabi-
lis(quod vocabulo Dauid signat)ascẽ-
dant.Quos gradus maxime in humili
tate cõsistere pater Bndictus itellexit,
Gen. 28.c cum in scala patriarchę Iacob ofisa an
gelis p eam ascendentib.& descenden
tib. iter nostrum ad cælestia designa-
tum interpretans, gradus ipsius eccle-
siæ incrementis ,& profectibus bono-
rum operum, quæ per humilitatem
fiunt, distinxit.

Ciuitas Da- a De ci.Da. Ciuitas Dauid iuxta lĩam
uid mons Sion appellatur, qui a meridie
F positus pro arce urbi supereminet, &
maior pars ciuitatis infra montẽ iacet
in planicie humilioris collis sita.Vnde
2 Reg. 5. b †LXX, ar morum Ibidem in libro regum:Cepit autem Dauid ar
cẽ Sion,hæc est ciuitas Dauid.Et paulo
post:Habitauit autem Dauid in arce,
& vocauit eam ciuitatem Dauid.

b Aedificauit Nehemias filius Asboth pr.
Nehemi.Be.Post portam fontis,& mu-
In Esdram lib.3.c.18. ultra med. tom.4. ros piscinę Syloe,qui in hortũ regis,et
vsq; ad gradus,qui descendunt de ciui
tate Dauid peruenium , etiam vsque
contra sepulchrum eius mensura ciui-
tatis sanctæ protẽditur:quia qui fidem
sanctæ trinitatis prædicat, & dispẽsa-
tionem diuinę incarnationis,& fructi-
ficationem Christo adhærentis eccle-
Can. 4.d siæ,de qua dicitur: Hortus conclusus
soror m. &c. non eis tantum gradus
bonorum operum, quibus ascendant
in cælum sed & Dominicam passionẽ
debet insinuare:vt p eum,qui pro ipsis
mortuus est,& resurrexit, se quoq; de
regione,& vmbra mortis ad vitam re
surrecturos,& ad regnum cæleste ascẽ
suros cognoscant.

Natiuitas & sepultu ra Dauid, Christi figu ra. c Contra se.Dau.Nota Dauid nõ i Beth
lehem,ut quidam putant, sed in Ieru-
salem esse sepultum certa ratione my-
sterij. Sicut.n. Bethlehem natus,& in
regem vnctus Christum ibidem nasci
turum de suo semine , & a Magis sub
persona regis adorãdum figuranit,ita
in Ierusalem defunctus, & sepultus ip
sum in eadem ciuitate passurum, ac se
peliendum.

d Ad pisc. Piscinam scripturam,s diui-
nam,quę sancti spũs opere ꝓfecta,absolutionẽ nobis pctorũ,
et salutare poculum ministrat, q̃ st a Dño nobis in vinũ.i.in
spũalẽ sensum fuerit cõuersa, gratiori nos suauitate inebriat
veritatis,vbi etiam est domus fortiũ:g a qcũq; crebris diuini
elogi fluentis audiẽdo,& opãdo reficiunt, cõtra oẽs insidias
diaboli diaboli fortes redduntur.Post sepulchrũ ergo Dauid piscina G
grandi ope cõstructa locat, cui domus fortium contigua est:
ga p passionẽ Dñi scripturarũ nobis abyssus patefacta est,per
quarum affluentiam corda fidelium roborata,& ciuitas Chri
sti cunctis hostibus inexpugnabilis facta est. Deficientibus
enim,vel ablatis ab hoste aquis, facile
capit ciuitas:& si hostis antiquus fon-
tem nobis abstulerit verbi Dei,conti-
nuo arcem mentis rumpit.

e Et ad. Be. Hucusq; primus ciuitatis lo.sup.cit.
murus extruitur,hinc mensura sca.i.
muri interioris incipit. Vnde dr: quia
plurimi structorum contra domũ suã
ædificauerũt.Muro enim interiori do
mus ciuitatis plurimæ,vel vicinę erãt,
vel iunctæ.Post constructionem ergo
muri exterioris,sequitur in nostra ciui
tate secundi mensura muri , cum post
operum & linguę perfectionẽ , q̃ oĩb.
apparere põt,magis in interiorib.mẽ-
tis Deo placere contẽdimus,ne qd in
animo concipiamus,in quo interni ar
bitri oculos offendamus.

f Contra ascen.fir. Hic est Christus, qui Ps. 117.c
in fide sua, & dilectione Iudæorũ po- Esa.32.d
pulum adunauit,& gentium: vnde la-
pis angularis dicitur. Contra cuius a-
scensum mẽsura secunda ædificat,cũ
p mũditiã piæ cogitationis ad visionẽ
eius tendimus, cum etiam in hac uita
retẽti crebro visionis eius desiderio su
spiramus . Sequunt plurimi structorũ
ordines,qui mẽsurã scdam ædificasse
narrant:ga maxima eccliæ structura ẽ
in munimine ĩteꝛioris virtutis, cũ.s.oĩ
custodia munimus cor nostrum,quo-
niam de ipso vita procedit . Singula
vero ad intelligentiam spiritualem tra
here nimis longum est.

g Nathinæi. Dicuntur Gabaonitæ,qui Nehemi 10.f 9.d
in ministerium domus Domini iuxta
dispositionem Iosue filij Num fideli
deuotione seruiebant.

In Ophel.

NIC. DE LYRA.

¶ a Et mu.pisci.Sy.in hor.re. ideſt cuius aquæ fluunt versus hortum regis. Vel aliter, quod ædificauit murus vsque ad hortum regis,& vsque ad gradus,qui descendunt de ciuitate Dauid..Arx Sion,quæ vocata fuit ciuitas Dauid, erat sita in monte Sion , & de ea per gradus descendebatur ad inferiorẽ partem ciuitatis.

b Et usq.ad do. for. *Quæ vocatur sic: quia* † perficere tur
ibi manserunt Agonistæ.vel forte,quia fortes Dauid ibi habitabant,quando veniebant ad regem , & secundum hoc ly vsque ad domum fortium,intelligitur exclusiue: quia fortes Dauid cum aliis nobilibus manebant intra secundum murum.

c Et ædi.ius.eum. *Hic agitur de reædificatio* ne muri medij,cuius subditur:

d Mensu.fec.ideſt portionem suam in se-
cundo muro.

e Contra ascen.fir.an. *In angulis enim mu* † angulum
rorum solet fortior murus ædificari, & desu & infra.
p turris ad defensionem vtrusque lateris.

f Post eum in mon.&c.men.se.*quia ædifi*
cauit in secunda clausura murum,qui erat in ascensu montis , eo quod ciuitas partim erat in mote,& partim i valle,& partĩ i decliui.

g Vsq; ad por.do.El. *Ly vsq;,tenetur hic* † quæ est.
exclusiue:quia domus summi sacerdotis erat intra murum interiorem.siue tertium,qui erat intermedius inter habitationem sacerdotum,& nobilium,quæ claudebatur muro secundo,de quo hic agitur. Cætera patent ex dictis vsque ibi:

h Nathinei autem habitabãt in Oph.*Ophel est nomen turris propinquæ templo:tamen extra murum interiorem claudentem habitationem sacerdotum,& ibi habitabant nathinæi,qui ministrabant ligna , & aquas in atrio sacerdotum , ut essent propinqui habitationibus sacerdotum,prout poterat fieri.*

¶ Vsque ad

ædificauit Sellum filius Colozai
a ¶ vici.
princeps pãgi Maspha, ipse ædifi-
cauit eam , & texit: & statuit ual-
a ¶ Firma scripturę testimonia, quibus sacramentum domi- nicæ incarnationis prædicatur.
uas eius , & seras, & uectes , & mu-
a ¶ Quod interpretatur missus. hic est Christus ad illumina- tionem nostram a patre missus. b ¶ Eos scilicet , qui opi tulante lumine rege proferunt germina virtutum .
ros piscinę † Syloe in hortum regis
a ¶ Auxilia diuinæ inspirationis,vel protectionis , vel incre- menta bonorum operum,quę per humilitatem sunt.
& usque ad grãdus, qui descendunt
a ¶ Cælesti.
de ciuitate Dauid . Post eum ædifi-
cauit Nehemias filius Asboth prin-
ceps dimidiæ † partis uici Bethsur
usque contra sepulchrum Dauid ,
& usque ad piscinam , quæ grandi
opere constructa est , & usque ad
domum fortium . Post eum ædifi-
cauerunt Leuitæ Reum filius Ben-
ni . Post eos ædificauit Asebias prin
ceps dimidiæ partis uici Ceilæ in
in uico suo.Post eum ædificauerunt
fratres eorum , Bechui filius Ene-
dad, princeps dimidiæ partis Cei-
læ. Et ædificauit iuxta eum Azer
filius Iosue,princeps Maspha,men
f suram secundam, contra ascensum
a ¶ Murum secundum,id est mentis firmum munimentum.
† firmissimi anguli . Post eum † in
monte ædificauit Baruch filius Za-
chai mensuram secundam , ab an-
gulo usq; ad portam domus Elia-
sib sacerdotis magni . Post eum
ædificauit Merimuth filius Vriæ, fi
lij Haccus, mensuram secundam à
porta domus Eliasib,donec †exten
deretur domus Eliasib . Et post
eum ædificauerunt sacerdotes uiri
de campestribus Iordanis . Post
eos ædificauit Beniamin , & Asub
contra domum suam . Et post eos
ædificauit Azarias filius Maasiæ
filii Ananiæ contra domum suam.
Post eum ædificauit Bennui filius
Hennadad mensuram secundam ,
à domo Azariæ usq; ad † flexuram,
& usque ad angulum . Post eum æ-
dificauit Phalel filius Ozi , contra fle
xurã,& turrim , quę emines de do-
mo regis excelsa , † id est in atrio car
ceris . Post eum Phadaia filius Pha-
a ¶ Professione perfectioris uitæ Deo dicati.
ros . Nathinæi autem habitabant h

a *In Ophel.Be.* Turris erat non longe à templo altitudine enor
A mi. Vnde Ophel.i.tenebrarum,vel nubili nomen accepit, qa
In Esa.li. 3. a.18. inter medi. & fi. nem. 4. nubibus caput inferuit. Deniq;vbi in Michea scriptum est:Et
tu turris gregis nebulosa, bene dicit turris Ophel. Hæc turris,
in qua parte sit ciuitatis,liber Paralipomenon ostendit,dicẽs:
Mich. 4. c quod Manasses ædificauit murũ ex-
2.Pa. 33. a tra ciuitatem Dauid ad occidentem
Gion, in conualle ab introitu portę
piscium per circumitum vsque ad
Ophel. Conueniebat ergo iuxta si-
tum loci,vt ministri templi in vicina
templo turre habitarent.Mysticè au
Mysticè tem nathinęi habitant in Ophel.i.in
turre nebulosa,cum hi,qui professio
ne perfectioris vitę dicati sunt Deo,
& in munimento , & altitudine vir-
tutum actione semper, & cogitatio-
† arcis ne morantur, & conuersatio eorum
in cælis est,quos admirãs vulgus ait:
Esa. 60.b Qui sunt isti , qui vt nu.vo.&c.Item
Thecueni habitant in Ophel, cum
quiq; religionis habitu insignes ab-
Psal.17.b dita scripturarum , de quibus scriptũ
est: Tenebrosa aquæ in nubibus ae-
ris.i. mystica scientia in prophetis,il
lustrato corde penetrant, & assidue
legunt,& meditantur.

Idem. b *Contra por. aq.ad ori. Be.* Dominum
.s.qui quotidie nos misericordiæ suę
gratia , ne in erumnis vitæ labamur
Psal. 41. a præsentis,& deficiamus,irrigat.Hãc
portã desiderabat Psalmista,dicens:
Sicut desiderat ceruus ad fontes a-
quarum:ita desi.an.mea ad te Deus.
Quæ porta congruè ad orientem po
† negotia- turum ꝓcepti nitur, quia dominus qui torrẽte nos
suæ voluptatis ne sitiamus,inebriat,
ipse nos dono suæ visitationis,ne in
Iac.1.g tenebris errorũ caligemus, illustrat.
vnde: Visitauit nos oriens ex alto,&
illuminare his , qui in tenebris,& in
B vm.mor.sc.Ipse nos præsidio suæ p-
tectionis ab hoste defendit. Vnde sequit:Et, vsque ad turrim,
Psal.60.a quæ p̃.de qua.f.dicitur:Deduxisti me,quia factus es spes mea
turris fortitudinis à facie inimi. Habitãt ergo nathinæi in O-
phel vsque contra portam aquarum ad orientem,& turrim,q̃
præeminet, cum fideles lectionibus sacris dediti diuinæ pieta
tis gratia debriari, & auxilio ab hoste gaudent defendi.Et ga
post præsentia virtutum dona ad videndam claritatem domi
ni ascenditur,rectè infertur.Post eum edi.the.

c *A turre.* A turre magna, & eminenti vsque ad murum tem
pli peruenit structura ciuitatis,cum iusti ab altitudine contẽ-
plationis,qua prudentem in hac vita despectis temporalibus ad
cælestia desideria suspendunt, veraciter in illa vita ad clarita-
tem dominicæ incarnationis intuendam, patefacta etiam di-
uinæ ęternitatis gloria ascendunt. Et quia Thecua buccina,
vel tuba, Thecueni buccinatores interpretantur,apte dicitur,
quod Thecueni hoc ædificauerint. Doctorum enim est,quo
rum sonus exit in omnem terram,præsentia Dei dona,vel fu
tura in ciuitate eius,id est fidelibus patefacere.

Idem.2.d d *Ad murum templi.* Corpus scilicet Christi : De quo dicitur
Soluite templum hoc,& in tri.ex.il. quod scilicet persecuto-
res in morte soluerant,sed excitatum, & ad cælos exaltatum
amatores videre non cessant in gloria.

Phi sup. ner fe.fi. in. 31. g e *Sursum autem ad portam equorum Bed* Hanc portam significat
Ieremias esse in orientali plaga ciuitatis scribens typicè de ec
clesia:Et ædificabit domino ciuitas à turre Ananeel.& paulò
post,vsque ad torrentem Cedron,& vsque ad angulum por-
tæ oriẽtalis. Ad portam equorum ædificant sacerdotes,cum
sufficientia viuendi exempla præbent eis,qui ad refrenandos
lasciuos motus carni ,vel animæ,ianuas intrant ecclesiæ, vel
cum cogitationes, quibus de victu suo,suorumque,vel vesti-
tu tractant, ita disponunt, ne libertatem mentis,qua cælestia
quærunt,retardent. Vnde bene de operantibus dicitur: *Vnus-*
*quisq; contra domum suam & cætera.*qui sermo crebrius in hac cõ
structione repetitur. Neque in expositione laborandum est,
quomodo in ecclesia contra domum suam quisque murum
ædificare , & mentem suam aduersus insidias diaboli debeat
munire, ne aliunde possit irrumpere, dum quisq; corpus suũ,
& mentem forti in Deum fide munierit. Quisque etiam con
tra domum suam ædificat,si illos,qui sibi commissi sunt,dili-
genti custodia regularis disciplinæ defensat, ne incursu vitio-
rum,vel persuasione hæreticorũ decipiantur. *Ad por.eq.* Equi
cum in

a ¶ Munimine & altitudine virtutum.
b in Ophel usque contra portam aqua-
a ¶ Vnde:Visitauit nos oriens ex alto.
b ¶ Christum, qui est turris fortitudinis a facie inimici.
rum ad orientem, & turrim quæ pro-
¶ Prædicatores.
minebat.Post eum ędificauerunt The
¶ Buccinatores.
cueni mensuram secundam a regione
¶ Contemplationis.
c a turre magna,& eminenti usq; ad mu a
e rum † templi.Sursum autẽ ad portam b c d e
f equorum ædificauerunt sacerdotes , v- f
nusquisq; contra domum suam . Post
eos ædificauit Seddo filius Emmer cõ-
tra domũ suam . Et post eũ ædificauit
Semeia filius Sechenię custos portæ
orientalis.Post eum ædificauit Anania
filius Selemiæ,& Anon filius Selo sex-
tus mensuram secundam . Post eum
ædificauit Mesollam filius Barachiæ ,
contra gazophylacium suum . Post
eum æficauit Melchias filius aurificis,
usque ad domum narhinæorum &
† scuta vendentium , contra portam
† iudicialem , & usque cœnaculum
anguli . Et inter cœnaculum anguli in g
porta gregis ædificauerunt † aurifices ,
& negotiatores.

cum in bono accipiuntur,sicut asini, cameli,& mult,conuer- C
sos ad dominum populos Gentilium,vel curas rerum tempo
ralium domino scilicet animæ subiugatas ostendunt.

f Ædificauerunt sacerdotes . Sacerdotes vero ciuitatis Dei mu-
rum ad portam aquarum ædificant, cum doctores post voca
tionem Iudæorum ad inducendos
in ecclesiam Gentiles , verbum Dei
seminando peruenium.*Be* Longum *loc. sup.cit.*
est de singulis ædificijs,vel ædificato *inf.*
ribus mysticè differere,quæ etiam p
se peritus lector potest agnoscere.
Tantum hoc notandum , quia qui
portas,& turres ædificant , per quas
ciues ingrediantur,vel inimici arceã
tur,prophetæ sunt,apostoli, & euan-
gelistæ : per quos nobis forma fidei,
& rectę operationis, per quam eccle
siam intremus,ministratur, quorũq;
verbis aduersarios veritatis redar-
guere,& repellere discimus . Qui ve
ro reliqua vrbis extruunt , pastores
sunt,& doctores,quos secundo loco
posuit Apostolus.per quorum indu-
striam vsque hodie tanquam per
magnos architectos ecclesiæ fides
catholica per totum orbem seruã-
tur.Et sicut Nehemias ex ordine cũ
ctos ciuitatis structores enumerans
perpetuæ memoriæ commendat,ita
consolator nostræ paupertatis Chri
stus omnium, qui ecclesiã in electis
ędificant, nomina cõscribit in cęlo.

NIC. DE LYRA.

¶ a Vsque ad mu.tẽ. *Hic accipitur mu-*
rus templi largè pro muro , qui claudebat habitationem sacerdotum: quia habitatio media non poterat procedere vsque ad mu rum templi,accipiendo propriè : imò atrii sacerdotum , & habitacula eorum erant intermedia. *Diuiſo*

b Surs.aut. *Hic consequenter agitur de re* D
*ędificatione muri interioris seu tertij,intra quem habitabãt sacerdotes: in fine tamen ponitur aliquid de reędificatione muri medij.Circa primũ dicitur:*Sur.au.i.*in superiori parte ciuitatis,in qua erat templum, & habitatio sacerdotum.*

c Ad por.eq. *locus erat,ad quem homines euntes ad templum poterãt equitare , sed extunc procedebant peditando, & ab illo loco incipiebat habitatio sacerdotum.ideo sequitur,*

d Aedificauerunt sacerdotes &cæt. *scilicet murum claudentem habitationem ipsorum.*

e Vnusquisque contra domum suam. &c. *ita quod domus eorum ex vna parte iungebantur muro, & ex parte opposita habebant aspectum versus templum.*

f Post eos ædificauit Seddo filius Emmer contra &cæte. *iste non habitabat intra murum interiorem , sed extrà:verumtamen domus eius ex vna parte iungebatur seu appropinquabat muro interiori, & ideo ibi ædificauit partem suam.*

g Et inter cœnaculum anguli in por. gre. ædi. arti. & nego. *non in muro interiori,sed in muro medio,cui iungebatur domus eorum in parte exteriori: quia habitabant in tertia habitatione cum populo communi, vt dictum est supra.Mysticè autem exponendo portas Ierusalem supra-* *Mysticè*
dictas,sciendum quod Ierusalem in sensu allegorico signat ciuitatem cæ *Gal. 4.d*
lestem secundum quod dicitur . Illa quæ sursum est Ierusalem, libera est quæ est mater nostra. ad illam autem intratur per obseruantiam manda *Matt. 19.c*
torum,teste saluatore.Si vis ad vitam ingredi.serua mandata. Mandato-rum autem quædam sunt negatiua à malo retrahentia , vt illud,Non occides..Alia affirmatiua ad bonum inducentia , vt illud , Honora pa- *Psal.36.e*
trem &c. Illa igitur, quæ à malo retrahunt,& illa quæ ad bonum indu *Retrahẽtia*
cunt,sunt portæ ciuitatis Ierusalem.secundum illud.Declina à malo,& fac bonum,& inhabita &cæt.Retrahentia verò à malo tria sunt specia *à malo, & inducentia*
liter . vitij fœtor, iudicij terror, supplicij horror. Primum figuratur per *ad bonum*
portam sterquilinij.secundum per portam iudiciariam.tertium per por tam vallis : quia supplicium gehennæ secundum omnes doctores est in profundis terræ.Inducentia ad bonum sunt tria similiter per oppositum, scilicet decor operis,dulcor fœderis,valor muneris.quia opus virtuosum operantem decorat, Deo fœderat, & æternam beatitudinem meretur, seu comparat.Primum designatur per portam Dauid,qui interpretatur vultu desiderabilis . Secundum per portam fontis , seu aquarum : quia aqua gratiæ fœderat Deum cum homine.Tertium per portam negotiato rum : quia per opus virtutis commutantur pro terrenis cælestia, & pro temporalibus æterna, ad quæ nos perducat qui sine fine vivit , & regnat.

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA CARLOS V

GLOS. ORDIN. CAP. IIII.

Actum est. Be. Planè hæc ira hæreticorum est. Hæc sunt verba eorum, qui se Samaritanos cognominant. i. custodes legis Dei, cum sint Deo & legib. eius contrarij, tanquam a domo Dauid. i. ab vnita te Christi, & ecclesiæ per hæreses, & schismata, & mala opera segregati: qui ne sua expugnetur impietas, muros fidei ædificari metuût. Hæc subsannatio est omnium, qui dicunt se nosse Deũ, factis autem negãt. Samaritæ enim ita domino seruiebant, vt dijs suis non renuntiarent. Quos hodie imitantur, qui ita Christiani sunt, vt vêtrem suũ Deũ habeant, aut auaritiam sequantur, quæ est idolorum seruitus: aut cæteris mundi illecebris mancipati, creaturæ magis seruiant, quam creatori. Tales ergo, sicut hæretici, nolunt ecclesiæ muros innouare, ne crescête statu pietatis à sua cogantur impietate recedere. Tales solent imbecilles appellare Iudæos. i. cõfessores fidei, & facilè à gentib. superãdos, dum in quotidiano animarũ certamine plus amant uitia, quam virtutes, victoriæ palmam obtinere. Et ga sunt inter hæreticos, qui etiam pœnitentib. veniam negant, recte ex eorum persona subiungitur: Nunquid ædificare poterunt lapides de aceruis pulueris, qui combusti sunt? Ædificantur enim lapides combusti de aceruis pulueris, cũ hi, qui igne persecutionum victi fidem negauerunt, vel vitiorum delectationi bus subiecti, mũditiam operis perdide runt, miserante Deo resipiscunt, vt integritatem catholicæ fidei constanti professione recipiant, & ornamenta virtutum morib. emendati cõsequant.

Vide. 1. d

Phil. 3. d

Colos. 3. a Rom. 1. c

b Sed & Tobi. as. Be. Huius Tobiæ persona, & verba hæreticis conueniunt Persona quidem: quia patriarcha eius Ammon de incestu, ebrietate, nocte, & spelunca natus est, & hæreticorum origo de voluptate carnali, & immũdit a, de tenebris errorum, vel scelerum, de priuatis conciliabulis, & non de publico ecclesiæ ymbolo genita est. Quòd vero idẽ Tobias, id est bonus domini nõ meritò, & veritate, sed elatione superbiæ murũ dicit a vulpe transiliendum. Vulpes hæretici uocantur. secundum illud: Capite nobis uulpes paruulas, q̃ demoliuntur vi. Quod est, deprehendite & in lucem proferte putridas, & dolosas hæreticorum versutias, quib. fructi feras fideliũ mentes corrũpere nituntr.

Gen. 19. g

Vbi supra paulo post

Cant. 2. d

c Et oranimus. Hoc est vnicum contra hostes ecclesiæ refugium, oratio s. ad Deum & industria doctorum, qui die, nocteque in lege eius meditantes, corda fidelium contra insidias diabolj, & militum eius prædicando, consolando, & exhortando præmuniant.

Ibidem post med. cap.

d Humus nimia est. Be. Congesta. s. in loco muri, quæ prius exportanda erat, vt fundamenta muri in viua terra ponerentur, qđ cõuenit euangelicæ domui, cuius structor fodit in altũ, elataq; terræ cõgerie fundamẽta posuit supra petrã, q̃ nullo aquarũ, uel uẽtorũ impetu

deiiciuntur

NIC. DE LYRA. CAP. IIII.

Actum est. Hic consequenter ponitur triplex impedimentum, quod superuenit Iudæis ædificãtibus murum. secundum ponitur. v. ca. tertium. vi. ca. Primum impedimentum fuit ab aduersarijs eos deridentibus, & inuadentibus, & eis insidiantibus, & subitò eis irruentibus: & ideo Nehemias opponit orationem contra deridentes. secundo defensionem contra inuadentes, ibi: Factum est autem. tertio munitionem contra insidiantes, ibi: Et factum est. quartò circumspectionem contra subitò irruentes, ibi: Et dixi. Circa primum dicitur,

In Isai. li. 3. a. 19. in pr. tom. 4.

a Dixe. ho. Hæc in ædificio spũali agi solẽt. manet. n. idefessus hostis cũ satellitib. suis spiritib. s. immũdis & hominib. malignis, qui opera virtutum, & fidei nobis incautis impedire, & expugnare contendunt, & mentem fidelium mucrone pruæ suggestionis interficere. Sed contra hęc nobis armatura Dei sumenda est, vt possimus resistere in die malo, & in omnibus perfecti stare.

Eph. 6. c

b Sta. in lo. vt agmine. s. armatorum circũdati operatores liberius, & securius ędifi carẽt. Dispertiti. n. sunt gradus fidelium: alij bonis operib. intus ornantes ecclesiã ędificãt: alij armis sacrę lectionis muniti cõtra impugnãtes hæreticos vigilãt. Hi religiosa deuotione proximos i fidei ve ritate confortãt illi aduersus diaboli, vel vitiorum tela necessarium certamen exercent, & ab ouili dominico insidiantes lupos pastorali solicitudine arcent.

Gradus fidelium disper titi

† in locis eminẽtib. †per familias

In Ephram lib. 3. c. 20. n. 4.

c Media pars iuuenum. Be. Notandum, ga nõ solum media pars iuuenum faciebat opus, & pars media parata erat ad bellũ, sed & ijdem iuuenes, qui faciebãt opus, gladio erant accincti. Tanta enim versutia hostis antiqui, tãtus est furor malitiæ eius contra ecclesiam, vt non solum prædicatores veritatis, sed & ipse ppũs Dei semper debeat contra machinas illius vigilare, & quasi in acie stare. Aedificãtes. n. gladio accinguntur renes, cum hi, qui præsunt bonis operibus insistere, vel sibi commissos curant regulari ratione di sponere. hoc. n. est viuos lapides in ædificio sanctæ ciuitatis competenter locare, qui fluxa luxuriæ in se acumine verbi Dei satagunt restringere. Nec prætereũdum est, q̃p cũ Dauid, vel Salomon eandem ciuitatem ædificarẽt, nihil de armatis structoribus, uel aduersarijs impugnãtibus dicitur, sed destructa propter pctã maiori labore & iduſtria reficit. Similis autem est ædificatio spiritualis q̃ in animarum salute geritur: vt in baptismo renati per fidem, & confessionem sanctæ trinitatis sine labore per gratiam Dei ciuitas, et domus eius efficiamur, & si post diabolo suadente, vel seducente ad peccata relabimur, & virtutum mœnia hostis victor igne vitiorum deijcit, necesse est grauiori studio afflictionis uigiliarũ, & arctioris vitæ bonorum operum ædificia reparare. Nam exptis vitiorũ illecebris difficilius caremus, quam incognitis: minorisque laboris est incognitam cauere carnis voluptatem, quam reijcere cognitam.

Phi sup. 2. Tes. 3. b. & 1. Cor. 4. c.

d Et sint vobis vices. Be. Nota quantum studium in operando habuerint, qui etiam nocte in labore pstiterũt, sicut Paulus, q

nocte &

NIC. DE LYRA.

¶ *a Et nos non pote. ædif. mu. scilicet donec ista terra sit amota, quod est vltra vires nostras. Sed hæc expositio non videtur rationabilis: quia licet muri ciuitatis fuissent in multis locis diruti. & vehementia ignis adusti: tamen fundamenta quæ erant in terra, remanserunt salua. Et ideo aliter exponunt Hebræi. Et humus nimia est idest arena, & calx, quæ sunt necessaria ad faciendum cæmentum requiruntur in magna quantitate, ita quòd non possumus habere: & per consequens non poterimus*

† in custodiam

deijciuntur. Prius enim de corde nostro egerenda est humus terrenarum concupiscẽtiarum, deinde firmus, & inexpugnabilis operum murus super fundamentum fidei construẽdus. Nam q̃ sup humũ & rudera infirmarũ cogitationũ ædificiũ sctẽ actionis erigit, fallit: & p̃ domo, vel ciuitate, procella tẽtationis ingruẽte, ruinã ædificasse probat.

a Dixe. ho. Hæc in ædificio spũali agi solẽt. manet. n. idefessus hostis cũ satellitib. suis spiritib. s. immũdis & hominib. malignis, qui opera virtutum, & fidei nobis incautis impedire, & expugnare contendunt, & mentem fidelium mucrone pruæ suggestionis interficere. Sed contra hęc nobis armatura Dei sumenda est, vt possimus resistere in die malo, & in omnibus perfecti stare.

b Sta. in lo. vt agmine. s. armatorum circũdati operatores liberius, & securius ędificarẽt. Dispertiti. n. sunt gradus fidelium: alij bonis operib. intus ornantes ecclesiã ędificãt: alij armis sacrę lectionis muniti cõtra impugnãtes hæreticos vigilãt. Hi religiosa deuotione proximos i fidei veritate confortãt illi aduersus diaboli, vel vitiorum tela necessarium certamen exercent, & ab ouili dominico insidiantes lupos pastorali solicitudine arcent.

c Media pars iuuenum. Be. Notandum, gã nõ solum media pars iuuenum faciebat opus, & pars media parata erat ad bellũ, sed & ijdem iuuenes, qui faciebãt opus, gladio erant accincti. Tanta enim versutia hostis antiqui, tãtus est furor malitiæ eius contra ecclesiam, vt non solum prædicatores veritatis, sed & ipse ppũs Dei semper debeat contra machinas illius vigilare, & quasi in acie stare. Aedificãtes. n. gladio accinguntur renes, cum hi, qui præsunt bonis operibus insistere, vel sibi commissos curant regulari ratione disponere. hoc. n. est viuos lapides in ædificio sanctæ ciuitatis competenter locare, qui fluxa luxuriæ in se acumine verbi Dei satagunt restringere. Nec prætereũdum est, q̃p cũ Dauid, vel Salomon eandem ciuitatem ædificarẽt, nihil de armatis structoribus, uel aduersarijs impugnãtibus dicitur, sed destructa propter pctã maiori labore & iduſtria reficit. Similis autem est ædificatio spiritualis q̃ in animarum salute geritur: vt in baptismo renati per fidem, & confessionem sanctæ trinitatis sine labore per gratiam Dei ciuitas, et domus eius efficiamur, & si post diabolo suadente, vel seducente ad peccata relabimur, & virtutum mœnia hostis victor igne vitiorum deijcit, necesse est grauiori studio afflictionis uigiliarũ, & arctioris vitæ bonorum operum ædificia reparare. Nam exptis vitiorũ illecebris difficilius caremus, quam incognitis: minorisque laboris est incognitam cauere carnis voluptatem, quam reijcere cognitam.

d Et sint vobis vices. Be. Nota quantum studium in operando habuerint, qui etiam nocte in labore pstiterũt, sicut Paulus, q

nocte &

CAP. IIII.

a Factum est autem, cum audisset Sanaballat, quòd ędificaremus murum, iratus est ualde: Et motus nimis subsannauit Iudæos, & dixit coram fratribus suis, & † frequentia Samaronorum. Quid Iudæi faciunt †imbecilles? Num dimittent eos gẽtes? Num sacrificabunt, & coplebunt in una die? Nunquid ędificabunt lapides de aceruis puluerum, qui combusti sunt? Sed & *b* Tobias Ammonites † proximus eius ait: Aedificent. Si ascenderit † uulpes, trãsiliet murum eorum lapideum. Et dixit Nehemias: *c* Audi Deus noster, quia facti sumus † despectui. Conuerte opprobrium super caput eorum, & da eos in despectionem in terra captiuitatis. Ne operias iniquitatem eorum, & peccatum eorum coram facie tua non deleatur, quia irriserunt ædificantes. Itaque ędificauimus murum, & coniunximus totum usque ad partem dimidiam, & prouocatum est cor populi ad operandum. Factum *d* est autem, cum audisset Sanaballat, & Tobias, & Arabes, & Ammonitæ, & Azotij, quòd obducta esset cicatrix muri Ierusalem, & quòd cœpissẽt interrupta concludi, irati sunt nimis. Et † congregati sunt omnes pariter, ut uenirent, & pugnarent contra Ierusalem, & † molirentur insidias. Et orauimus Deum nostrũ, & posuimus custodes super murũ die, ac nocte contra eos. Dixit autem *e* Iudas: Debilitata est fortitudo portantis, & humus nimia est, *f* nos non poterimus ædificare murũ. Et dixerũt hostes nostri: *g* Nesciant, & ignorent, donec ueniamus in mediũ eorũ, & interficiamus eos, et cessare faciamus opus. Factum est autẽ uenientibus Iudæis, qui habitabant iuxta eos, & dicentibus nobis per decẽ uices ex omnibus locis, q̃bus uenerãt ad nos, statui † in loco post murum, † per circũitũ populũ † in ordinem cũ gladiis suis, & lãceis, & arcubus. Et perspexi, atq; surrexi, & aio ad optimates, & magistratus, & ad reliquã partẽ vulgi: Nolite timere a facie eorũ. Dñi magni, & terribilis memẽto *h* te, & pugnate pro fratribus uestris, filiis uestris, & filiabus uestris, et uxoribus uestris, & domibus uestris. Factũ est aũt cũ audissent inimici nostri nuntiatum esse nobis, dissipauit Deus consilium eorum. Et reuersi sumus *i* omnes ad muros vnusquisque ad opus suum. Et factum est *k* die illa media pars iuuenum eorum faciebat opus, & media *l* pars parata erat ad bellum, & lãceæ, & scuta & arcus & loricæ, & principes post eos in omni domo Iuda ædificantium in muro, & portantium onera, & † imponentium, una manu sua *m* faciebat opus, & altera tenebat *n* gladium. Aedificantium enim unusquisque gladio erat accinctus renes. Et ædificabant, & clangebant buccina iuxta me. Et dixi ad optimates & ad magistratus, & ad reliquam partem *p* vulgi: Opus grãde est, & latum, & nos separati sumus in muro procul alter ab altero. In loco quocunq; audieritis clangorẽ tubæ, illuc cõcurrite ad nos. De⁹ noster pugnabit p̃ nobis, & nosipsi faciamus opus. Et media pars nostrũ teneat lãceas ab ascẽsu auroræ, donec egrediãtur astra. In tẽ *q* pore quoque illo dixi populo: Vnusquisq; cũ puero suo maneat *r* in medio Ierusalem, et sint uobis † uices per noctẽ, & diem ad operandum.

a Et nos non pote. ædif. mu. *scilicet donec ista terra sit amota, quod est vltra vires nostras. Sed hæc expositio non videtur rationabilis: quia licet muri ciuitatis fuissent in multis locis diruti. & vehementia ignis adusti: tamen fundamenta quæ erant in terra, remanserunt salua. Et ideo aliter exponunt Hebræi. Et humus nimia est idest arena, & calx, quæ sunt necessaria ad faciendum cæmentum requiruntur in magna quantitate, ita quòd non possumus habere: & per consequens non poterimus ædificare.*

b Et dixerunt hostes nostri. Nesciant &c. *& sic imminebat eis difficultas in ædificando ab interiori, & exteriori.*

c Venientibus Iudæis, qui habitabant iuxta eo. *Id est Samaritanos in villis campestribus.*

d Et dicentibus. no. *malitias & insidias Samaritanorum.*

e Statui in loco post mu. *ad resistendum insultibus eorum. ideo subditur:*

f Dom. ma. & tet. *in iudicys.*

g Mementote. *quomodo pugnauit pro patribus nostris in mari rubro, & alys locis.*

h Et pu. pro fr. uoti *charitate, & confidentes de diuina protectione.*

i Et reuer su. umn. ad mur. *Ex quo patet, q timore eorum opus intermiserant, vt melius ab eis se defenderent.*

k Et factum est. *Hic ponitur munitio contra insidiantes. cum dicitur:* Et factum est a die. *scilicet, qua cognouimus hostes nostros insidiari.*

l Et media pars pa. erat ad b. *totaliter intenta ad defensionem ædificantium. ipsi etiam ędificantes erant armati, licet leuius, vt si hostes irruerent, possent aliquo modo se defendere.* † in inferioribus locis

o Et clan. buc. *tanquam parati ad prælium, vt si hostes appropinquarent, timerent eos inuadere, audientes clangorem buccinæ.*

p Et di. *Hic ponitur circumspectio contra subito irruentes p populi vnionem ad certum signum tubæ clangentis: quia virtus vnita fortior est seipsa dispersa. & patet litera vsque ibi:*

q Ab ascen. au. *quam cito possent videre ad operandum.*

r Donec egre. ast. *idest apparerent: quia ex tunc oportebat quiescere ab opere.*

s Et sint no. ad operan. *Non est per hoc intelligendum, quod operarentur de nocte: quia hoc non posset bene fieri, vt patet ex dictis. sed aliqui per vices erant ordinati ad vigilandum de nocte pro custodia ciuitatis, qui irruentibus hostibus possent alios excitare.*

¶ Non depone-

MORALITER.

** k Et factum est a die illa media pars iuuenum.* Per quod significantur fideles ecclesiæ primitiuę se exercentes in bonis operibus actiuæ vitæ.

l Et media pars parata erat ad bellum. Per istos significantur speculatiui istius temporis, qui contra insultus hostium pugnabant viz iliter orationibus deuotis.

m Vna manu sua faciebat opus &c. Per hoc significantur illi, qui sunt in vtraque vita, actiua scilicet, & contemplatiua perfecti, cuius perfectionis debent esse pontifices nouæ legis. Greg. in pastorali. Sit præsul actione præcipuus, sit præ alijs contemplatione suspensus. Potest etiam hoc aliter moralizari: vt per hoc, quod dicitur, vna manu faciebat opus, exercitium cuiuslibet boni operis intelligatur. & quoniam ex hoc vana gloria solet insurgere, ideo subditur: † subaudi onera

In pastor pr. 2. cap. 3. & 5. in pr. tom. 1.

n Et altera tenet gladium. scilicet contra vanam gloriam insurgẽtem. Item notandum, quod tempore Salomonis Ierusalem fuit ędificata pacificè sine armis: sed postquam fuit destructa per Nabuchodonosor fuit reparata tempore Nehemiæ, cum labore magno, & armis. Per Salomonem vero, qui pacificus interpretatur, Dominus noster Iesus Christus, qui per suum sanguinem pacificauit ea, quę in cælis sunt, & in terris, significatur. Per Nabuchodonosor vero, qui interpretatur sedens i angustia, diabolus, qui secum semper portat ignem suum, intelligitur: quoniam semper angustiatur. Igitur per prædicta significatur, quod ędificium virtutis, & gratię per Christum sine labore construitur in baptismo, sed si per suggestionem diaboli destruatur, non reparatur sine labore magno.

VNIVERSIDAD DE SALAMANCA

noctẽ & die operabatur manibus suis, ne quẽ credentiũ victu q̃rendo, fatigaret. Nisi fortè ita sibi per vices succedebant ad operandum, vt alij p diem laborarent in opere muri, alij contra hostiũ incursores agerent excubias noctis. Nam & nostrę ciuitatis extructores vtrunque simul faciunt. Ipsi.n.q fideles instruendo ecclesiam ædificant, infideles, & etiam contradicentes arguendo ab ecclesia repelliunt.

† laudi gratia

randum. Ego autem, & fratres mei et pueri mei, et custodes, qui erant post me, non deponebamus uestimenta nostra. Vnusquisque tantum nudabatur † ad baptismum.

NIC. DE LYR. G

¶ a Non depon. vest. no. *Ex quo patet ex eis magna diligentia.*

b Vnus.t.nuda.ad ba. *idest ad purificationem secundum modum Iudæorum, qui tali purificatione vtebantur, sicut dicitur de Iudith, quòd baptizabat se in fonte aquæ, secundum alios autem baptismus iste intelligitur ablutio sordium corporalium contractarum ex opere, ac etiam sudore.* Iudith. 12.

GLOS. ORDI. CAP. V.

a *In Esdram lib. 3. c. 21. in pr. to. 4.*

a *T fa. est. Be.* Desiderabat populus murum construere, sed impediebatur fame, q̃ non solum penuria frugum, sed ẽt auaritia principũ fecerat, q̃ ab eodem populo maiora, quam reddere poterat, tributa exigebat. Quod quotidie apud nos fieri videbimus. Multi.n. ĩ ppio Dei diuinis cupiunt obtemperare mandatis, sed inopia tgaliũ rerum retardantur, exẽplo eorum, qui habitu religionis p̃diti sunt, cum ip̃si ab eis gb.p̃sunt importabile vectigal secularium rerum exigunt, & nihil saluti eorũ, vel verbo, vel exẽplo, vel pietatis opere cõplent, aut cõferũt. Atq; vtinã, vt aligs in dieb. nostris Nehemias. i. consolator â Dño veniẽs mores nros compescat, & p̃cordia nra ad amorẽ diuinum accẽdat, & manus nras a ꝓpriis voluptatib. auertens ad construendam Christi

Clamor populi augetur propter uria Vbi supra

conuertat ciuitatem. *Be.* Trib. de causis augetur clamor populi. Quidam fame coacti filios suos ditiorib. vendere volebant: alij liberis parcentes agros potius, & domos. Nõnulli p̃hibentes liberorum, & agrorũ uẽditionẽ, hoc tñ persuadebant, vt mutuo sumerent pecuniam in tributa regis, oppignoratis agris, & vineis, donec redeunte fertilitate reddere possent fœneratoribus, quod mutuo accepissent.

Ibidem.

b *Et inc. Be.* Tanq̃ dux optimus militię cælestis, & sapiens architectus ciuitatis Dei, quod optimates facere voluit, & magistratus ppli, se prius feciſſe declarauit, eleemosynã. ſ. paupib. dare. nihilq; ab eis q̃rere, nisi custodiam legis, & ædificationẽ ciuitatis. In hac aũt lectione non oportet nos allegoriã q̃rere, sed literæ textũ diligenter operando seruare, vt. ſex ceptis quotidianis eleemosynarum fructibus vbi generalis fames ingruit, quæ possumus, egentib. præbeamus, & quæ a subditis quasi iure solebamus exigere tributa, dimittam⁹, vt dimittat nobis pater debita nra.

Insuper

NIC. DE LYR. CAP. V.

Diuisio

T fact. est. *Hic ponitur secundum impedimentum proueniens ex vsuris, quibus diuites in populo Iudæorum grauabant inopes. & ideo primo describitur afflictio populi ex egestate. secundo reprehensio diuitum ex impietate, ibi: Et iratus sum nimis. tertio facta remissio ex communi charitate, ibi: Et ego & fratres mei. quarto larga Nehemiæ expensio in hospitalitate, ibi: A die autem illa. Circa primum dicitur:*

a Et fa. est *c. notabiliter grauati à diuitibus, quia egestate compulsi ac ceperant ab eis ad vsuram, & aliquos de liberis suis eis vendiderant, & adhuc de residuis simile facere volebant, saltem aliqui. ideo subditur:*

b Et er. qui *scilicet aliqui de popularibus. Fi. no.*

c Et er. qui di. *Hæc est secunda querela.*

d Agr. no. &c. op. *scilicet venditioni vel impignorationi.*

e Et al. *hæc est tertia querela.*

f Mu. su. pe. *ideſt ad vsuram.*

g Demuq; ag. no. *vendendo vel impignorando. Sicut Ægyptij tempore famis vendiderunt terras suas regi, vt habetur Ge. xlvij.*

Et nunc

CAP. V.

a T factus est clamor populi, et uxorum eius magnus aduersus fratres suos Iudæos. Et erãt qui dicerent: Filii nostri, et filiæ nostræ multæ sunt nimis. Accipiamus pro pretio eorum frumentum, et comedamus, et † uiuamus. Erant qui dicerent: Agros nostros, et uineas, et domos nostras * opponamus, et accipiamus frumentum in fame. Et alii dicebant: Mutuo sumamus pecunias in tributa regis, demusq; agros nostros, & uineas. Et nunc sicut carnes fratrum nostrorum, sic carnes nostræ sunt: et sicut filii eorum, ita et filii nostri. Ecce nos subiugamus filios nostros, et filias nostras in seruitutem, et de filiabus nostris sunt famulæ, nec habemus unde possint redimi, & agros nostros et uineas nostras alii possident. Et iratus sum nimis, cùm audissem clamorem eorum secundum uerba hæc, cogitauitq; cor meum mecum. Et increpaui optimates, et magistratus, et dixi eis: Vsuras ne singuli a fratribus uestris exigitis? Et congregaui aduersum eos concionem magnam, et dixi eis: Nos ut scitis, redemimus fratres nostros Iudæos, qui uenditi fuerant gentibus secundũ possibilitatem nostrã. Et uos igitur † uendetis fratres uestros, & † redimemus eos? Et siluerunt, nec inuenerunt, quid responderent. Dixitq; ad eos: Non est bona res, quam facitis. Quare non in timore Dei nostri ambulatis? ne exprobretur nobis a gẽtibus inimicis nostris? Et ego, & fratres mei & pueri mei commodauimus plurimis pecuniam & frumentum. † Non repetamus in cõmune istud. Aes alienum concedamus, quod debetur nobis. Reddite * eis hodie agros suos, & uineas suas, & oliueta sua, & domos suas. Quin potius & centesimam pecuniæ, frumenti, uini, & olei, quã exigere soletis ab eis, date pro illis. Et dixerunt: Reddemus, & nihil ab eis q̃remus: sicq; faciemus, ut loqueris. Et uocaui sacerdotes, & adiuraui eos, ut facerent iuxta, quod dixeram. Insuper excussi † sinum meum, & dixi: Sic excutiat Deus omnem uirum, qui nõ compleuerit uerbũ istud de domo sua, & de laboribus suis. Sic excutiatur, & uacuus fiat. Et dixit uniuersa multitudo, Amen. Et laudauerunt Deum. Fecit ergo populus sicut erat dictum. A die autem illa, qua præceperat rex mihi, ut essem dux in terra Iuda ab anno uicesimo usq; ad annũ tricesimum secundum Artaxerxis regis per annos duodecim, ego & fratres mei annonas, quę ducibus debebantur, non comedimus. Duces autẽ primi, qui fuerant ante me, grauauerunt populum: & acceperũt ab eis ĩ pane, uino, & pecunia quotidie siclos quadraginta. Sed, & ministri eorũ † depresserunt populum. Ego ãt nõ feci ita propter timorẽ Dei. Quin potius in opere muri ædificaui, & agrũ non emi, & oẽs pueri mei cõgregati ad opus erãt. Iudæi quoq;, & magistratus, centum quinquaginta uiri, & qui ueniebãt ad nos de gẽtibus, quæ in circuitu nostro sunt, in mensa mea erãt. Parabatur autem mihi per dies singulos bos unus, arietes sex electi, exceptis uolatilibus, & † inter dies decẽ uina diuersa, & alia multa tribuebã. Insup, & annonas ducatus mei non quæsiui. Valde enim erat attenuatus populus. Memento mei Deus meus in bonum, secundum omnia, quæ feci populo huic.

h Et nunc si car. fra. no. *Id est, sicut diuites de populo nostro liberi sunt, sic & nos debemus esse, filij nostri sicut & filij sui, cũ sumus de eadẽ lege. hoc ĩduciur ꝓbne, ꝙ melius erat vẽdere vel impignorare terras & possessiones regi Gẽtili, q̃ filios & filias subijcere seruituti. Aliter hoc exponitur & melius, vt videtur: qa Zorobabel, Esdras, & Nehemias, vt plures posset secũ adducere de Babylone, ꝓ miserant libertatẽ & prosperitatẽ, iõ aliq eorum in afflictione positi querelando dicebant: Et nũc sicut carnes fratrum no. ideſt Iudæorum q̃i remanserunt in Babylone sunt in afflictione & labore.*

i Sic car. no. sunt. *Hic in consimili afflictione vel maiori.*

k Et sicut filij eo. *sunt subiecti seruitutiri & si. no. ideo subditur:*

l Ecce nos subiu. fil. n. *Et sic nõ sumus melioris cõdonis q̃ ipsi, sed ĩ aliqb. peioris.* - pro ſtia

m Et ira. fum ni. *Hic ponitur reprehensio diuitum propter oppressionem pauperum prædictam, cum dicitur:* Et irat sum ni. *Verbum est Nehemiæ irati, non ira quæ est per vitium, sed per zelum.* eorum † bibamus

n Cũ au. cla. eo. ſe. uer. *Quæ sonabant displicere eis quòd de Babylone redissent.*

o Cogita. cor me. m. *ita quòd non impetuose, sed ex modestia & deliberatione processit ad reprehensionem diuitum.*

p Vsuras ne sin. a fra. ue. exi. *Quasi diceret hoc est manifestum, & tamen hoc est valde malum, & lege prohibitum.*

q Et congregaui aduersum eos concionem ma. *Vt erubescerent remittere correctionem meam rationabilem.* H Deut 31.

r Nos vt scitis redemimus fratres nros Iudæos, qui venditi fuerant gentibus secundum possibi. no. *Licet enim illi qui erant in Babylone redissent sine redẽptore, tamẽ Zorobabel, Esdras, et Nehemias aliquos Iudæos redemerãt, q fuerãt vẽditi Gẽtilibus extra ptãtem regis Babylonis.*

s Et vos igitur vend. fratres vestros, & redem. eos. *Quos emisistis in seruos contra legem.*

t Et siluerunt nec inuenerunt, quid responderent. *Non habentes responsionem rationabilem.*

u Ne exprobretur nobis a Gentilibus inimicis nostris. *scilicet quòd non timetis Dominum, nec legem eius seruatis.*

¶ Et ego, & fra-

MORALITER.

* a *Et factus est clamor populi magnus aduersus fratres suos Iudæos.* Allegorice. Clamor iste figura fuit illius murmuris in primitiua ecclesia, de quo dicit. In diebus illis crescente numero discipulorum factus est murmur Græcorũ aduersus Hebræos, eò q̃ despicerentur in ministerio quotidiano viduæ eorũ. Allegor. Act. 6. a

Sed sicut p Nehemiã, q̃ cõsolator iterpstat, clamor ppli fuit pacificat⁹, vt i textu dr cõsequenter: sic p spũm sctũ, q̃ est verus consolator, murmur credẽtiũ in ecclia primitiua fuit q̃etatus. Nã p eius ispirationẽ. vij. Diacones fuerũt ordinati, & constituti ad op⁹ ministerij quotidiani, qui pacifice negotiũ tracta uerũt. Moraliter aũt p clamorẽ ppli murũ Ierusalẽ ædificare cupiẽtis, sed p potẽtiores eiusdẽ populi in tpalib. grauabãt, & sic in opere murorum impediebãtur: signatur afflictio religiosorum pauperũ in ædificio spũali ecclesiæ laborare desiderantium: sed ab aliquib. potentibus temporaliter affligunt̃r, & sic ab ædificationis opere impediuntur. Et vtinam veniat Nehemias ideſt consolator missus à rege cælesti, qui tale remediũ apponat, quòd dicti religiosi quiete valeant viuere, & in opere muri virtutum efficacius laborare.

a *Insu. ex.* Hinc sententiæ terribilis clausula imponitur. Quicũq; i. n. pauperibus misericordiam non impendit, vel ab eis, q̃ nõ habent, velut iuste exigit, de domo sua excutitur. i. de cœtu ecclesiæ, in qua putabat se ꝑpetuo manere, & de laboribus ſin fructib. bonorũ operum, in quibus se laudabiliter laborasse putabat: nil prorsus laboris recipit. labores enim sine pietate nõ possunt apud Deum fructuosi esse.

b Et di. un. Quantum Nehemiæ ob iurgatio vel imprecatio corda oĩm mouerit, ostẽditur. audita enim cõtestatione respondentes, amen & Deum collaudantes, fecerunt, quæ iusserat. In quo patet, quia nõ timore, sed amore dicta eius susceperũt.

c Per ann. Be. Hoc exponit Apostolus dicens: quia statuit dñs eos, qui euãgelium annũtiant, de euãgelio viuere. ego ãt nullo horũ usus sum. Duodecim ãt annis Nehemias cũ fratrib. suis ita in ducatu uiuebãt, ut annonas, q̃ ducib. debebant, nõ comederẽt. Insuũas euãgelicũ opus esse in regimine plebis, opus rectoris notabĩt circa ecclĩã exercere, & à subditis ꝺmodũ terrenũ nõ q̃rere.

¶Reliquamus quæſo vſuram hanc

† cra mea (uel uestimentum meum) *In Esdram lib. 3. c. 22. nu. 4. 1. Cor. 9. c*

NIC. DE LYRA.

¶ a Et ego, & fra. *Hic consequenter ponitur remissio facta pauperibus ex cõmuni charitate. & incipit Nehemias à seipso dicẽs:* Et ego & fratres mei. *Et sequit,*

b Non repe. in cõe istud. *i. communiter consentiamus, vt ista non repetantur.*

c Reddite eis hodie agr. *venditos, vel impignoratos.*

d Quin po. & cen. pe. fru. *vt solueretur regi pro tributo terræ.*

¶Nominati sunt populo.

B e Date pro il. *quia sunt ita pauperes, ꝙ non habent vnde soluant. soli enim sacerdotes, & ministri erant immunes ab hoc tributo, vt habetur.*

1. Esdr. 7. d

f Et vocaui sacer. *quia erant gubernatores populi a tempore reditus captiuitatis Babylonicæ vt dictum fuit supra. in principio Esdræ: vt sic verba istud esset firmũ*

g Insuper exc. si meum. *Sicut enim prophetæ aliquando vtebantur sensibilibus signis, vt prophetiæ eorum essent magis notæ, sicut Esaias iuit nudus & discalceatus, & Ieremias posuit catenas ligneas in collo suo, in signum quòd populus Israel sic du-*

Esa. 20. a

Ierem. 27. a

GLOS. ORDIN. CAP. VI.

Vti supra cap. 13.

Actum est. Sequitur:

a Veni & per. Bed. Hostes sanctæ ciuitatis psuadẽbãt Nehemiæ in campestria descẽdere, & fœdus pacis secũ inire, mactatis sil uitulis in testimoniũ cõpacti fœderis. sed ille ne opus religiosũ negligat ĩ montanis pseuerat. Sic & hæretici, & catholici falsi uolũt cũ ueris catholicis pacis ꝺsortiũ hr̃e. nõ ut ipsiad arcẽ catholicæ fidei, & opatiõis ascẽdãt, sed ut eos potĩ⁹, quos ĩ culmine uirtutũ ꝺmorãtes aspiciũt, ad ĩfima opũ, ut̃ prauorũ dogmatũ descẽdẽr cogãt. Bñ ãt in cãpo uno uolũt cũ Nehemia pactũ inire: qa ĩ eadẽ libertate latio tis uitæ, q̃ sequunt̃ oẽs cõtequenter resolui desiderant. Bñ idẽ pactũ cũ eo ĩ uitulis pariter mactatis uolũt ire, qa falsi fratres orõnis suæ, uel actionis Deo hostias una cũ ueris catholicis gestiunt offerre, ut ueri fideles crediti, ꝙ uictimã cõionis ueros catholicos corrũpere possint. Sed Nehemias psonã fideliũ doctorũ tenẽs, nec ad prophanos descẽdere, nec eorũ hostiis inquinari cõsentit, sed in ceptis uirtutũ operib. deuotus psistit: & quò acrius terrere nituntur, eo magis bñ operãdo iptis terribilis efficit. unde in sequẽtibus dicitur: Omnes autẽ hi terræ. no. &c. Similiter ergo nos in spirituali structura, qa uersutus hostis semp manus nostras tẽtat impedire, curemus eas sp̃ diuino auxilio cõfortare.

Et ingressus

NI. DE LYR. CA. VI.

Actũ est. *Hic ponitur tertium ĩpedimẽtũ ꝓueniẽs circa ꝙ sonã Nehemiæ, qua ĩpedita ĩpediretur totus populus ꝙ cõsequẽs ab o pe. & prĩò ponitur ipedimẽtũ sibi ꝓueniẽs ex parte Gẽtiliũ. Sciãdo ex pte Iudæorũ, ibi: Et ingressus sum. Prima in duas, qa prĩò ponitur ĩpedimẽtũ simulationis. Sciãdo cõminationis, ibi: Et misit ad me. Primũ aũt ĩpedimẽtũ, qd q̃rebãt Gẽtiles, erat, ꝙ simulabãt se velle facere confœderationẽ cũ Nehemia, & sub hoc ꝑtextu educere eũ de ciuitate, & sic eũ prodi torie occidere, ut sic alij Iudæi cessarent ab opere. & hoc est quod dicitur,*

b Misc. Sa. & To. & Go. Ar. &c. ve. *ſ.*

¶ *extra ciuita-*

MORALITER.

* *Factum est autem cum audissem Sanabal.* Sequitur,

a Veni & percutiamus. Per istos, qui Nehemiam & * socios eius

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

a *Et ingressus.* Pulsatus insidijs hostiū Nehemias domum Samariæ quasi amici & fratris ingreditur: sed ipsum insidiatorē, & hostem inuenit, tanquam externorū donis, & amicitia corruptum. Semper enim electi habent foris pugnas, intus timores, nec solum apostoli, sed & prophetæ periculis ex genere, (1.Co.11.f) periculis ex gētibus, periculis ex falsis fratribus, suspectam vitam agebant.

b *Men. Elul. Bed.* Qui secūdum Hebręos sextus est, & apud Romanos septēber appellatur. Et rectè murus sanctæ ciuitatis sexto anni mense complet: vt etiā hoc tpe pfecta fideliū, vel pniæ, vel innocētiæ actio designetur. Senario. n. pfectio boni operis designaᵣ. (Gen.2.a) Vel quia Deus sexto die creationē mundi cōsūmauit, & in septimo requieuit. Vel qa nos in sex huius seculi ætatibus bonis operib s desudare, in septima autem, q̄ est in alia vita, sabbathū animarum voluit sperare. Rectè ēt vicesimoquinto eiudē mensis die cōpletur, pp quinque sēsus corporis, quorū ministerio bona foris operari dēmus. Sicut. n. quinarius simplex solet hos sensus significare, ita per seipsum multiplicatus, & ad. xxv. perductus eosdem maiori perfectione demōstrat. Perficimus ergo muros Ierusalem xxv. die mensis sexti, cum oēs sensus corporis nostri diligēter diuinis mancipatis ministeriis cœpta virtutū studia ad finem firma perducimus, q̄q; ad munitionē catholicæ pacis fideliter agere cœperimus: efficaciter iuuante Deo complemus. Bene etiā muri quinquaginta duobus diebus dicuntur esse cōpleti. Quinquagesimus. n. pœnitentiæ, & remissionis est psalmus: i quo de huius ædificatione ciuitatis orās ppheta dicit: (Psal.50.b) Benigne fac dñe in bona volūtate tua Siō, vt ędi. mu Ieru. Quinquasimo die dñicæ resurrectionis spūsſctūs (Act.2.a) aduenit, per quem deuotio nobis pœnitendi, & pœnitentibus venia cōferᵣ. Duo aūt sunt pcepta charitatis, Dei. s. amor, & proximi, qb. data nobis p spm̄ sctm̄ indulgentia peccatorum pro ęterna vita laborare iubemur. Ideoq murum reædificantes ciues quinquaginta duobus diebus restaurant: quia hæc est iustorum in hac vita perfectio, vt quæ derelinque-

mus fœdus pariter in †uitulis in cāpo† uno. Ipsi autem cogitabant, ut facerēt mihi malum. Misi ergo ad eos nuntios, dicens: Opus grande ego facio, & non possum descendere, ne fortè negligatur * cùm uenero, & descendero ad uos. Miserunt autem ad me secundum uerbum hoc per quatuor uices, & respondi eis iuxta sermonem priorem. Et misit ad me Sanaballat iuxta uerbum prius quinta uice puerum suum, & epistolam habebat * in manu sua scriptam hoc modo: In gentibus auditū est, & Gossem dixit, q tu, & Iudæi cogitetis rebellare, & propterea ædifices murum, & leuare te uelis super eos regem: propter quam causam, & prophetas posueris, qui pr ędicent de te in Ierusalē, dicentes: Rex in Iudæa est. Auditurus est rex uerba hęc, idcirco nunc ueni ut ineamus cōsilium pariter. Et misi ad eos dicens: Non est factū secundū uerba hæc, quæ tu loqueris. De corde enim tuo tu componis hęc. Oēs enim hi terrebant nos cogitantes, q cessarent manus nostræ ab opere, & quiesceremus. Quā ob causam magis confortaui manus meas. Et ingressus sum domum Samaiæ filii Dalaiæ, filii Metabeel † secretò. Qui ait: † Tractemus nobiscū in domo Dei in medio tēpli, et claudamus portas ędis, quia uenturi sunt, ut interficiant te, & nocte uēturi sunt ad occidendum te. Et dixi: Num quisquam similis mei fugit? Et quis ut ego ingredietur templum, & uiuet? Non ingrediar. Et intellexi quòd Deus non misisset eum, sed † quasi uaticinans locutus esset ad me, & Tobias, & Sanaballat conduxissent eum. Acceperat enim pretium, ut territus facerem, & peccarem, & haberent malum, quod exprobrarent mihi. † Memento mei Domine pro Tobia, & Sanaballat, iuxta opera eorum talia, sed & Noadiæ prophetæ, & cæterorum prophetarū, qui terrebāt me. Completus est autem murus uicesimoqnto die mēsis Elul, quinquagintaduobus diebus. Factum

(Marg.: †Ono in Esdram lib.3.c.23. tom.4. — †viculis — *opus — * apertam — †& ipse clausus LXX, & ipse retentus — † prophetiā — † Cōueniamus ad domum — †sup.5.d)

Gentiles, & propter hoc dictum eius scriptum erat in epistola. G

h Quod tu &c. *principaliter.*

i Et Iud. *tibi adhærentes consequenter.*

k Cogitetis rebellare &cæt. *contra regem.*

l Et propterea ædifices murum. *ad vestram defensionem.*

m Et le. te. sup. eos re. *propria autoritate, & præsumptione.*

n Propter quam cau. & pro. po. *Hoc erat manifestè falsum: qa Aggæus, & Zacharias tunc prophetantes, non prophetabant a Nehemia positi sed à Deo inspirati, & ordinati. nec prophetabant de regno Nehemiæ, sed de tempi, & ciuitatis ædificatione.*

o Auditu. est rex verba hæc. *q. d. ita sunt cōia, & diuulgata, quod nō poterūt eū latere.*

p Idcirco nunc ve. *extra Ierusalem.*

q Vt ineamus consi. pari. *q. d. volumus tibi contra periculum imminens fideliter consulere, quod tamen erat falsum: quia quærebant eum occidere.*

r Et ingressus sum. *Hic cōsequenter ponitur impedimentum proueniens ex parte Iudæorū, qd erat periculosius: quia nulla pestis grauior ad nocēdū, q̄ familiaris inimicus. & primò circa hoc ponitur impedimētū à falsis prophetis. sc̄dò ab alijs Iudæis, ibi: Sed & in diebus illis. Circa primū sciēdū, q aliq Iudæi fauebāt Samaritanis pro munerib. ab eis receptis, & sic q̄rebāt tradere Nehemiā in manibus eorum, vel saltem terrere eum, fingendo se loqui spiritu prophetico, vt sic opus impediretur. & hoc est quod dicitur:* Et ing. sum do. *sa credens ipsum esse amicum suum, & fidelē hoc fecit: sed inuenit de facto contrarium.*

s Qui ait. *ad me terrendum.*

t Tracte. no. *Intēdebat enim iste per sua mēdacia includere Nehemiam intra templum, tanquam ex timore fugitiuum: & sic populo ab opere recedente, & proprys negotijs intendente, Nehemias suis hostibus traderetur, vel saltem de fuga confusus redderetur,*

u Et dixi. *Repellēdo eius psuasionē iniquā.*

x Num quisque similis mei fug. *i. ita confidens de Deo sicut, & ego. q. d. non.* H

y Et quis ut ego ingredietur tem. & ui. *q. d. si quis tantum confidens de protectione diuina, vt ego, fugeret ad templum timore humano, Deus deberet sibi auferre vitam.*

z Et intellexi, q Deus non mi. *Hoc intellexit Nehemias per reuelationem diuinam, vel per coniecturam humanam.*

a Cōpl. est au. mu. *Licet superuenissent multa impedimenta, vt patet ex prædictis.*

b Vicesimoquinto die men. Elul. *Hic est mensis sextus apud Hebræos, & correspondet partim augusto, & partim septembri de communi cursu.*

c Quinqua. die. &c. *In hoc apparet magnus feruor in operādo, qd in tam paruo tempore*

¶ & cum tot

NIC. DE LYRA.

¶ *extra ciuitatem* & per. fœd *s. amicitiæ.*

a In vitulis. *Quando enim fiebat fœdus amicitiæ, occidebatur vnum animal, vel plura, in signum, quòd illi qui percutiebant fœdus ad inuicem essent digni morte, si vellent contra fœdus venire. In Hebræo habetur:* בכפרים *Bachephirim. i. in viculis, vbi nos corrupte legimus vitulis. Secundum alios Chephirim est nomen proprium regionis extra Ierusalem, vt dicit Ra. Sa.*

b In can. vn. *In Hebræo habetur. In campo* אונו *Ono. & est nomen loci determinati in regione prædicta. & credo quòd litera nostra corrupta est per scriptores ex similitudine istarum duarum dictionum.*

c Mi. er. ad eos nun. *Declinando periculum sagaciter, & excusando me veraciter di.*

d Opus gran. ego fa. *Quia per absentiam principalis, & præceptoris talia negliguntur.*

e Et mi. ad me. *Hic ponitur secundum impedimentum quod fuit comminationis. quia videntes quòd non poterant opus impedire per Nehemię occisionem, inceperunt ei comminari de rebellione apparenti contra regem, vt sic territus, dimitteret opus, & hoc est, quòd subditur,*

f In gent. au. est. *i. fama communi diuulgatum. istud erat scriptum in litera sibi missa, & ea quæ sequuntur.*

g Et Gos. di. *Iste erat de principalibus inter* Genti-

MORALITER.

* socios eius non potentes impedire ab opere muri per inuasiones apertas: ppter qd se conuerterūt ad malitias occultas, vt sic impedirent eos sub specie pacis, & boni, signantur dęmone, qui videntes se sanctos homines impedire nō posse per apertas tētationes ab opere muri virtutum, p malitias occultas sub specie boni quęrunt hoc impedimētū. Exēplū ad hoc habetur libro de collationib. patrum abbatis Moysi collatione prima de sancto Iohanne abbate, quem diabolus sub specie boni ad immoderatum induxit ieiunium: intantū quòd per hoc fuit a melioribus actibus impeditus, propter quod diabolus ipsum deridens, cum post talem abstinentiam immoderatam ad refectionem accederet, in figura tetri Aethiopis ad eius genua prouolutus: Indulge, inquit, mihi, quòd tibi hunc laborem indixi.

c *Misi ergo ad eos dicens: opus grande ego facio & non possum descendere, ne forte & cæt.* Per Nehemiam autem, qui mali

* tiam prædictorum

derelinquerunt pœnitendo, per gratiam diuinæ inspirationis castigent, & deinceps se in Dei, & proximi dilectione in bonis operibus adornent. A

a *Vniuersę gent. Bed.* Qui ante structores sanctæ ciuitatis terrere volebant, vt ab opere retardarent completa constructione timent, & animo concidunt, sciētes quòd edificatio illa Deo autore cępta esset & completa. Sic in ecclia cū virtutū structura firma surrexit, timēt immūdi spūs, et virib. nr̄is tētatio eorū repellitur: & ad nostrā victoriā pficit. Hæretici quoq;, & falsi catholici constāti bonorum fide per dilectionem operāte, aut corriguntur emendati, aut cauentur manifestati, & ab ecclesia expulsi.

(Marg.: In Esdram lib.3.cap.24.tom.4.)

est ergo cùm audissent oēs inimici nostri ut timerent uniuersę gentes, quæ erant in circumitu nostro, & considerent intra semetipsos, & scirent, q a Deo factum esset opus hoc. Sed & in diebus illis multę optimatum Iudæorum epistolę mittebantur ad Tobiam, & à Tobia ueniebāt ad eos. Multi enim erant in Iudæa habentes iuramentum eius, quia gener erat Secheniæ filii Iorei, & Iohannan filius eius acceperat filiam Mosollam filij Barachię. Sed & laudabant eum coram me, & uerba mea nuntiabant ei, & Tobias mittebat epistolas, ut terreret me.

NIC. DE LYRA.

¶ *& cum tot impedimentis factum fuit tantum opus. Ideo postea subditur:*

a Et scirent q à Domino. *Quia non potuissent hoc fecisse in tam paruo tempore, nisi fuissent à Deo adiuti specialiter.* B

b Sed & in die. il. *Hic ponitur sc̄dm impedimētū à Iudæis, q erant cōfœderati Samaritanis p matrimonia, et sic reuelabāt Nehemiæ consilia: & hoc est, quod dicitur:* Sed & in die. illis mul. opti. Iudæ. &c. *in quibus reuelabant facta, & dicta Nehemiæ. Cuius causa subditur:* C

c Multi. n. erant in Iud. *i. fœdus cum eo initum iuramento.*

d Quia gener erat Sech. *Iste. n. Sechenias erat de maioribus inter Iudæos, & similiter Mosollam, de quo subditur:*

e Sed & laudabant eum. *s. Tobiam.*

f Coram me. *vt inducerent me ad exeūdum ad ipsum sub prætextu fœderis ineundi, & sic interficeret ibi.*

g Et verba mea nuntia. ei &c. *latenter per nuntios & literas.*

MORALITER.

* tiam prædictorū cognoscēs verbis eorū nō acqeuit, signanᵣ illi, q malitiā dęmonis cognoscētes, eius respuūt monitiones. sicut de btō Martino legiᵣ, q cū diabolus sibi apparuisset in forma regis pulcherrimi diademate, & purpura decorati dicēs se eē Xp̄m ī mūdū vēturū, sed ei primo volebat apparere, sicut sibi p̄dilecto, vt sic eū deciperet: tūc Martinus eius malitiā cognoscēs, dixit: Dñs Iesus Xp̄s nō purpuratum, & diademate renitētē se vēturū p̄dixit: et tūc diabolus ad hāc vocē confusus recessit & cellam illam fœtore repleuit.

GLOS. ORDINA. CAP. VII.

(Mystice) Postquam au. Mystice vbi ecclesię murus collectis ad fidē nouis populis, vel correctis his, qui errauerant, ædificatus fuit, mox ponēdæ sunt valuæ regularis disciplinę, ne diabolus, q quasi leo rugiēs circuit, vsq; i ouile Dei possit irrūpere. (1.Pet.5.e)

b *Recensui ia.* Ianitores q. s. claues regni cęlorū pceperunt, vt dignos, & humiles suscipiant: supbos vero, & indignos ab ingressu supnæ ciuitatis arceāt: dicēdo: Non est tibi pars, neque sors in sermone hoc. Cor. n. tuum non est rectum coram Deo. B (Act.8.d)

c *Non aperi. &c. ad ca.* i. toto tpe noctis: Ne aut in tenebris hostis irrūpat, aut aliquis ciuiū incautus exiēs ab hoste captus pereat. Qd ēt tota nocte huius seculi custodes animarū debent vigilantes agere, ne illis, negligenter agentibus diabolus cohortē fidelium turbans irrumpat, vel quēlibet perditurus rapiat. Apparente aūt sole iustitiæ, & clarescēte luce beatitudinis futurę iam non erit opus claustris cōtinentiæ: quia nec aduersarijs dabitur vltrà facultas impugnandi, vel tentandi ęterna cum principe suo ultione damnatis. vnde: Et portæ eius non claudenᵣ per diem, nox nō erit illic &c. (Apo.21.g)

d *Et posui cu.* Custodes animarum non sunt de neophytis, vel de plebe cōstituendi, sed de illis, q à certamine vitiorū Dei gratia liberati, iā mentem in Ierusalem. i. in visione tranquillę pacis habent, quorum conuersatio in cęlis est: (Philip.3.d) Alijs. n. cōsummato cursu de hac luce subtractis, alij mox substituuntur, ne unq̄ desint q pacē ecclię excubādo ambiant pp timores nocturnos secundum illud: Pro patrib tuis nati sunt tibi filij. (Psal.44.d) Hæc illi tpi typicè (Typice) conueniunt, quo seminato per apostolos longè, lateq; Dei uerbo totus orbis nouum fidei germen accepit, necdum ecclesiæ ædificatæ, sed tm̄ auditu uerbi, & sacramētis populi adhuc rudes erant imbuti. Ideo congregatis non solum optimatib. sed & uul-

go diligenter eorum numerum recensere curauit, ut perspecta omnium summa discernere posset, qui in Ierusalem, qui in alijs ciuitatibus habitare deberent.

e *Vnumquenq; con. do.* Sic. n. custodia sāctæ ecclię a te pficiᵣ, si quisq; ita solicitudinē oīm fidelium gerat, ut spāliter eis, qb. Deo autore p̄latus est, curā diligētioris studij impēdat.

CAP. VII.

Postq̄ āt ædificatus est murus, & posui ualuas, & recēsui ianitores, & cātores, & Leuitas: pcepi Aneni fratri meo, & Hananię principi † domus de Ierusalē (ipse eīn quasi uir uerax, & timés Deū plus cęteris uidebatur) & dixi eis: Non aperiātur portę Ierusalē vsq; ad calorē solis. Cumq; adhuc † assisterēt, clausę portę sunt, & oppilatæ. Et posui custodes de habitatoribus Ierusalem singulos per uices suas, & vnūquenq; cōtra domū suā. Ciuitas aūt erat lata nimis, & grādis, & populus paruus in medio eius, & non erāt domus ædificatæ. Deus aūt dedit in corde meo, & cōgregaui optimates, & magistratus, & vulgus: ut recēserē eos. Et inueni librū † census eorū, qui ascenderāt primū & inuētum est scriptū in eo. Isti filij prouinciæ, qui ascenderūt de captiuitate migrantium, quos transtulerat Nabuchodonosor rex Babylonis: & reuersi sunt in Ierusalem & in Iudæam, unusquisque in ciuitatem suam, qui uenerant cum Zorobabel, Iosue, Nehemias, Azarias, Raamias, Nahamin, Mardochæus, Belsar, Mespharat, Beggoai, Nahum, Baana. Numerus uirorum populi Israel. Filii Pharos duo millia centum septuagintaduo. Filii Saphatia trecenti septuagintaduo. Filij Area, sexcenti quinquagintaduo. Filii Phethmoab, filiorum Iosue, & Ioab duo millia octingenti decem, & octo. Filii Aelam mille ducenti quinquagintaquatuor. Filii Zethua octingenti quadragintaquinque.

a * Cantores sunt qui dulcedine cęlestis patrię pia uoce prædicant.

a * Leuitę sunt qui erga diuinę cultus obsequium semper uigilent.

(Marg.: †palatij in — †genealogiæ)

NIC. DE LYRA. CAP. III.

Postquam a. *Superius descripta est muri ciuitatis præparatio, hic cōsequenter describitur eius clausio, & primò d scribitur ciuitatis clausura. secundò populi summa, ibi: Deus autem. Circa primū verò primò describitur positio portarum, cum dicitur: Et posui valuas. secundò serarum & vectium, cum dicitur:* D (Diuisio)

b Et di. eis: Non ape. por. *ne subitò irruerent aduersarij anteq̄ viri bellatores essent plenariè excitati, & p ordinationē custodū, cum dicitur:* Et posui custodes. (Obiectio)

c Et non erant do. ædi. *Videtur cōtrariari ei, quod prædicitur:* Vnumquēque con. do. su. *Dicendum q domus non erāt ædificatæ ad permanēdum, sed iuxta muros à parte interiori fecerant quædam appenditia, & tuguria, in quib. poterant manere ad tempus quousq; ciuitas esset interius ædificata: & ideo quod dictum est superius de ædificatione muri exterioris, et medij, & muri interioris, & domorum sacerdotalium, & aliquorum aliorum, dicitur ibi per anticipationem.*

l Deus autem de. in cor. meo &c. *Descripta ciuitatis clausura, hic consequenter describitur populi summa: quod fecit Nehemias ex inspiratione diuina, vt videret, qui essēt habitaturi in Ierusalē, & qui extrà de habitantibus in Ierusalē, qui & qualiter deberēt ædificare muros interiores, & domos ad habitandum: & ista numeratio populi habetur suprà: ita quòd hic, & ibi est idem numerus totius multi* (1.Esd.2.a)

¶ tudinis,

MORALITER.

* a *Postquam au. ædi. &c.* Sequitur: b *Non aperiantur por Ie. &c.* Scdm sensū moralē ciuitas Ierusalē signat aīam fidelē, i qua regnat verus Dauid Iesus

* Christus

VNIVERSIDAD DE SALAMANCA GREDOS.USAL.ES

E ¶ tudinis, licet in aliquib. varietur secundum partes, & secundum nomina numeratorum. Quod factum est, quia plures eorum erant binomij, & hic nominantur vno nomine & alio ibi. & ideo exponatur litera sicut ibi fuit exposita vsque ibi.

a Nonnulli. vbi exprimuntur munera, quę dederunt principes in templo Domini: quia 1. Esdræ ponuntur tantum in generali, hic autem ponuntur magis in speciali. & patet litera. [1. Esdr. 1.]

MORALITER.

✱ Christus per gratiam. Huius autem ciuitatis portæ sunt exteriores sensus animi, qui non debent aperiri de nocte, id est ad opera mala peragenda, quæ sunt opera tenebrarum, vt pote visus non est aperiendus ad aspectum impudicum, nec auditus ad verba detractionum, neque gustus ad castrimargiæ vitium, neque tactus ad amplexum immundum, neque odoratus ad odorem meretriceum, nec ad alia prædictos sensus respicientia debent F aliqualiter aperiri. sed ista sunt posita pro exẽplo. Sed portæ prædictæ ad clamorem solis sunt aperiendæ, id est ad faciendum opera charitatis, quæ signantur per calorem solis. Aperiendus est enim visus ad miserias pauperum releuandas. Cum videris nudum, operi eum, & carnem tuam ne despexeris. [Esai. 58. b] Similiter auditus ad exaudiendum clamores afflictorum. Qui obturat aurem suam ad clamorem pauperis, & ipse clamabit & non exaudietur. [Prou. 21. b] exemplum de diuite Epulone, G qui clamans ad Abraham, guttam aquæ non potuit impetrare, eò quòd micas panis Lazaro non concessit. [Luc. 16.] Et similiter dicendum est de apertione aliorum sensuum ad actus sibi conuenientes secundum ordinem charitatis.

[†in Vrim & Tummim & uide Exod. 28. c]

Filii Zachai septingenti sexaginta. Filij Bãnui sexcenti quadragintaocto. Filij Bebai sexcentiuigintiocto. Filij Azgad duo millia trecẽti vigintiduo. Filij Adonicã, sexcẽti sexagintaseptẽ. Filij Beguai duo millia sexagintaseptẽ. Filij Adin sexcẽti quinquagintaquinq;. Filii Ater, filij Ezechię, nonagintaocto. Filij Asem, trecẽti uigintiocto. Filij Besai, trecenti vigintiquatuor. Filij Areph, centum duodecim. Filij Gabaon, nonagintaquinq;. Filii Bethlehẽ, & Netupha, cẽtũ octogintaocto. Viri Anathot, centũ vigintiocto. Viri Bethazmoth, quadragintaduo. Viri Chariathiarim, Cephira, & Beroth septingẽti quadragintatres. Viri Rama, & Nebo, sexcẽti vigĩtiunus. Viri Machmas, centum vigintiduo. Viri Bethel, & Chai centum uigintitres. Viri Nebo alterius quinquagintaduo. Filii Aelam alterius, mille ducẽti quinquagintaquatuor. Filii Arẽ trecenti viginti. Filii Iericho trecenti quadragintaquinq;. Filij Lodadin, & Ono, septingenti vigintiunus. Filij Senaa, tria millia nongenti triginta. Sacerdotes: Filij Idaia in domo Iesua, nõgẽti septuagintatres. Filii Emmer, mille quinquagintaduo. Filij Phessur, mille ducenti quadraginta septem. Filij Arem, mille decẽ, & septem. Leuitę: Filii Iosue, & Cedmihel filiorum Oduię septuagintaquatuor. Cantores: Filii Asaph, centũ quadragintaocto. Ianitores: Filii Sellũ, filii Ater, filii Telmon, filii Accub, filii Atitha, filii Sobai, centum trigintaocto. Nathinæi: Filii Soa. Filii Asupha, filii Thebaoth, filii Ceros, filii Siaa, filii Phadon, filii Lebana, filii Agaba, filii Selmon, filii Anan, filii Geddel, filii Gaer, filii Raahia, filii Rasin, filii Nechoda, filii Iezẽ, filii Aza, filii Phasea, filii Besai, filii Munim, filii Nephusim, filii Bechue, filii Acupha, filij Azur, filii Besluth, filii Maida, filii Arsa, filii Bercos, filii Zizara, filii Thema, filii Nasia, filii Athupha, filii seruorum Salomonis, filii Sotai, filii Sopherech, filii Pheruda, filii Iahala, filii Darcõ, filii Gedel, filii Saphatha, filij Achil, filii Phochereth, qui erat ortus ex Asbaim filio Ammõ. Oẽs nathinæi, & filii seruorum Salomonis trecenti nonagintaduo. Hi sunt autẽ, qui ascenderunt de Thelmala Thelarsa, Cherub, Addon, & Emmer, & nõ potuerũt indicare domum patrum suorum, & semen suum utrum ex Israel essent. Filii Dalaia, filii Tobia, filii Nechoda sexcenti quadragintaduo. Et de sacerdotibus filii Iobia, filii Accos, filii Berzellai qui accepit de filiabus Berzellai Galaaditidis uxorem, & uocatus est nomine eorum. Hi quęsierunt scripturam suam † in censu & non inuenerunt, & eiecti sunt de sacerdotio. Dixitq; Athersatha eis, ut non manducarent de sanctissanctorũ donec staret sacerdos † doctus, & eruditus. Oĩs multitudo quasi uir unus, quadragintaduo millia trecẽti sexaginta absq; seruis, & ancillis eorũ, qui erant septem millia trecenti trigintaseptẽ, & inter eos cantores & cantatrices, ducenti quadragintaquinq;. Equi eorum septingẽti trigintaseptem, muli eorum, ducenti quadragintaquinq;, cameli eorum quadringenti trigintaquinque, asini sex millia septingenti uiginti. Nonnulli autem de principibus familiarum dederunt in opus. Athersatha dedit in thesaurum auri drachmas mille † phialas quinquaginta, tunicas sacerdotales quingentas triginta. Et de principibus familiarum dederunt in thesaurum operis, auri drachmas viginti millia, & argenti mnas duo millia ducentas. Et quod dedit reliquus populus, auri drachmas viginti millia, & argenti mnas duo millia & tunicas sacerdotales sexagintaseptem. Habitauerunt autẽ sacerdotes, & Leuitę, & ianitores, & cantores, & reliquum vulgus, & nathinęi, & omnis Israel in ciuitatibus suis.

Hiero. Hucusque refertur quid in commentario scriptum fuerit exin Nehemia historia texitur.

[H † qua series generationis eorũ recenseretur.] [† vel crateres]

GLOS. ORDINAR. CAP. VIII.

⁋ a [In Esdram lib. 3. c. 26. in prin. t. 4.] ET *Venerat mensis septim. Bed.* Qui non longè aberat. Cùm enim murus esset. xxv. die sexti mensis completus. v. tantum dies ad exordium septimi mensis supererãt, qui à prima die vsque ad uicesimam secundam totus legitimis ceremonijs cõsecratus est: [†1. Esd. 3. a; 3. Esdr. 9. c] quibus ita rite celebratis, deinde ad disponendos urbis mansores cum principibus & plebe reuersus est. ⁋ *Congrega-*

NICOL. DE LYRA. CAP. VIII.

ET venerat mensis septimus. *Postquam descripta est ciuitatis muratio, & murata clausio, hic consequenter describitur populi congregatio ad deprecandum Dominum, ne propter peccata populi ciuitas iterum vastaretur. Circa quod primò describitur festiua celebratio. secundò transgressionis confessio, ix. cap. iij. correctionis firma promissio. cap. x. Circa primum describitur primò celebratio festi tubarum. secundò tabernaculorum, ibi: In die secundò. Circa primam celebrationem primò describitur legis lectio. secundò eiusdem interpretatio, ibi: Dixit aũt Nehemias: Circa primum dicitur:*

a Et venerat mensis septimus &c. *qui apud Hebræos erat quasi totus festiuus: quia prima die erat festum tubarum, in memoriã liberationis Isaac ab immolatione: et x. die festum expiationis in memoriam diuinæ placationis de fabricatione vituli aurei in deserto, & quindecima die festum tabernaculorum, in memoriam, quòd* ¶ *filij Israel* [scenopegię sub Esdra, & Nehemia]

CAP. VIII.

a ¶Quęrente scilicet Nehemia prouidere & disponere qui in ciuitate quam ędificauerat, habitare deberent.

ET † venerat mensis septimus. Filij ãt Israel erãt in ciuitatibus suis. Congregatusque omnis populus quasi uir unus, ad plateam, quæ est ante portam aquarum, & dixerunt Esdræ scribæ, ut afferret librum legis Moysi, quam præceperat Dominus Israeli. Attulit ergo Esdras sacerdos legem coram multitudine uirorum, & mulierum, cunctisque, qui poterant intelligere, in die prima mensis septimi. Et legit in eo apertè, in platea, quæ erat ante portam aquarum, de mane vsque ad mediam diem, in conspectu uirorum, & mulierum, & sapientium. Et aures omnis populi erant erectę ad librum. Stetit autem Esdras scriba super gradum ligneum, quem fecerat ad loquendum, & steterunt iuxta eum Mathathia, & Semeia, & Ania, & Vria, & Delchia, & Maasia, ad dexterã eius, & ad sinistrã, Phadaia, Misahel, & Melchia, & Asum, & Asephdana, Zacharia, & Mosollam. Et aperuit Esdras librum coram omni populo. Super uniuersum quippe populum eminebat. Et cum aperuisset eum, stetit omnis populus, & benedixit Esdras Dño Deo magno. Et respondit omnis populus, amen, amen, eleuans manus suas. Et incuruati sunt, & adorauerunt Deum proni in terram. Porrò Iosue, & Baani, & Serabia, Iamin, Accub, Septhai, Odia, Maasia, Celita, Azarias, Iozabed, Anani, Phalaia, Leuitæ silentium faciebãt in populo ad audiendam legem. Populus autem stabat in gra

a ¶Eadem fide & dilectione.

a ¶Qui enim gradum doctoris accipit, merito uitæ perfectioris transcendere debet actionem valgi.

MORALITER.

✱ a *Et venerat mensis septimus &c.* Per numerum septenarium septiformis gratia spiritussancti designatur in qua Dei populus congregatur. Ideo subditur; ✱ *Congre-*

⁋ a *Congregatusque omnis populus quasi vir vnus ad plateam, quæ &c.* A *Be.* Notanda deuotio populi, & concordia, quasi vir vnus, id est eadem fide, & dilectione ad templum Dei conuenerunt, & pontificem rogauerunt, vt allato libro mãdata legis, q̃ agerẽt replicaret: vt cum ciuitate ædificata operis quoq; Deo placiti structura cõsurgeret: ne sicut antea pp religionis negligentiam, ciuitas periret. Bene aũt sexto mẽse ciuitas extructa, septimo in eam pp̃lus ad audiendã legẽ cõgregatus est. Sex enim dies in lege sunt operandi, septima quiescẽdi. & hæc est post bonum opus accepto Dño quies nostra, vt abstinẽtes ab opere seruili. i. pc̃tõ audiendis, & implendis mãdatis eius operam demus. Vñ in principio mensis septimi statuta est solẽnitas tubarum, quarum cantu populus inter orationes, & hostias ardentius ad legis memoriam excitaretur. Mystice quoq; ædificata ciuitate oportet seq lectionẽ diuinam, & tubas sonare crebriores: vt pp̃ls sacris cælestibus initiatus etiam sacris eloquijs ex tempore solertius qualiter viuere debeat, instruatur. [In Esdram lib. 3. c. 26. post princ. tom. 4. — Nota deuotionem populi. — Mystice]

b *Ante portam aquarum. Be.* Portã aquarum reor dici in atrio sacerdotum, quo tẽplum vndiq; per quadrũ erat circũdatum, maxime ad oriẽtalẽ plagam tẽpli, vbi erat mare ęneũ, ad lauãdas manus, pedesq. introeuntiũ in tẽplũ: vbi erant decem luteres ænei ad lauãdas hostias, vbi ẽt altare holocausti, iter qđ, & tẽplũ lapidatus est Zacharias filius Barachię. Nõ ãt huius atrii portã intrãdi pp̃ls hẽbat licẽtiam, sed tantum sacerdotes, & ministri Domini. Populus autem extra hanc portã, & maxime in platea, q̃ erat ad orientalẽ plagam eius ad audiendũ, vel ad orandũ stare solebat. Benę ergo ante portam aquarum collectus est populus tanq̃ per antistitem suum fluentis scripturarum spiritualiter potandus. [Ibidem. — 2. Pa. 24. f]

c *Stetit autem Esdras scriba super gradum ligneum, quem fecerat ad loquendum, & steterunt iuxta eum Mathathia &cæ.* B Videtur meminisse huius loci Paralip. vbi dictũ est: quia stetit Salomon coram altari Domini ex aduerso vniuersæ multitudinis Israel, & extendit manus suas. Siqdem fecerat Salomon basim æneam, & posuerat eam in medio basilicæ, habentem quinq; cubitos latitudinis, & tres cubitos in altum: stetitq; super eã. In medio. n. basilicę, in medio dicit atrij sacerdotum, cui basilica maior exteriorum atriorum omni parte templi erat circundata, de quibus in eodem libro scriptum est: Fecit etiam atriũ sacerdotum, & basilicam grandem &c. Sed & Salomon quasi rex basim fecit æneam. Esdras quasi minoris potentię gradum ligneum. sicut Salomon, vel Moyses altare holocausti fecerunt æneum, & filij transmigrationis lapideum. Sed nõ est putandum minus sacramẽtum ligneũ gradum, quam basim æneam haberę. Sicut enim ęs pro diuturnitate perdurandi, vel suauitate sonandi diuinis congruit sacramentis, quæ nulla sacramentorum longitudine deficiũt, & in omnem terram exiuit sonus eorum: Ita lignum congruit eisdem propter trophæum Dominicæ passionis. *Stetit autem Esdras scriba super gradum ligneum &c. Be.* Stat pontifex in gradu ligneo, quem fecit ad loquendum, cum singulari imitatione dominicæ passionis altiorem se cæteris facit: vnde merito fiducialiter p̃dicat verbum Dei. Si enim non imitatur passionem Domini, nondum gradum ligneum, vnde alijs præemineat, ascendit. Vnde necesse est, vt timidus, & erubescens, quæ ipse non fecit, alijs faciendo prædicet &c. Cum præsules quantum honore, tantum opere subditos antecellunt, ipsi eorum exemplis incitati vitæ suæ gradum exequuntur deuoti: & ab eis pie admoniti pro peccatis, vel desiderio patrię cęlestis lachrymas profundere delectant. Vñ bene subdit. Flebat. n. oĩs pp̃ls, cũ audiret uerba legis &c. [Beda vbi supra. 2. Par. 6. b — Psal. 18. a — Vbi supra ver. fin. cap.]

⁋ *Ite & comedite*

NICOLAVS DE LYRA. C

¶ *filij Israel post exitum de Aegypto habitauerunt in tabernaculis in deserto. & istud festum celebrauerunt filij Israel, qui de captiuitate redierant: non tamen prima die mensis septimi, sed quindecima die, vt videbitur infra sequẽti capitulo.* Scenophegiæ sub Esdra, & Nehe. &c. *hoc non est in Hebræo, nec est de textu, nec subintelligitur: quia scenophegia idem est, quod festum tabernaculorum, quod non fiebat tunc scilicet prima die mensis septimi, sed post, scilicet quindecima die: quia sic præcipitur Leuitici. xxiij.* [Leuit. 23.]

a Congregatusque est omnis populus quasi vir vnus. *id est totaliter, & perfectè, vel vno animo, & voluntate ad festum celebrandum.*

b Ad plateam, quæ est ante portam aquarum. *Ista porta nominatur porta fontis suprà, & in opposito illius portæ, non tamen immediatè erat atrium, ubi homines orabant, & audiebant verbum diuinum, & hoc atrium vocatur hic platea.* [Sup. cap. 3]

c Et dixerunt Esdræ scribæ, vt afferret librum legis Dominus &cæ. *Quam reparauerat, vt dictum est suprà Esd. vij. & ideo eam melius docere poterat.*

e In die prima mensis septimi. *in quo est festum tubarum, vt præcipitur Leuitici.* [Leuit. 23. d]

f Et legit in eo aperte &c. *id est intelligibiliter declarando ea, quæ videbantur obscura.*

g De mane usque ad mediam diem. *in quo apparet eius solicitudo populum docendo, & deuotio populi ita diu, & attentè audiendo. Ideò subditur:*

h Et aures omnis populi erant erectæ ad librum &c. *id est ad audiendum ea, quæ legebantur in libro, & aures mentis erant attentę ad intelligendum.*

i Stetit autem Esdras scriba super gradũ ligneum, quem fecerat ad loquendum &c. *Dicitur autem de Salomone, quòd stetit super basim æneam ad loquendum populo, Sed illam basim, & alia metalla portauerunt secum Chaldæi, quando incenderunt templum, & ciuitatem, vt habetur. iiij. Regum. Esdras autem non erat ita diues sicut Salomõ. & ideo pro gradu æneo fecit gradum ligneum ad loquendum.* D [2. Par. 6. b — 4. Re. 25. c]

k Et benedixit Esdras Domino Deo magno &c. *Ostendens, quòd in principio prædicationis ad impetrandum gratiam Dei debet fieri oratio, non solùm à prædicante, sed etiam à toto populo. Ideo subditur:* Et respondit omnis populus, amen, amen, eleuans manus suas. Et incuruati sunt, & adorauerunt.

m Populus autem stabat in gradu. *idest inferius, quam Esdras, qui præeminebat populo, vt prædictum est.*

¶ Dixit autem Nehe.

MORALITER.

✱ a *Congregatusque est omnis populus quasi vir vnus &cæ.* Vnde dicitur. Multitudinis credentium erat cor vnum, & anima vna. [Act. 4. f]

b *Ad plateam, quæ est ante portam aquarum.* id est lachrymarum compunctionis, & deuotionis. tales enim aquæ in congregatione fidelium debent esse.

d *Attulit ergo Esdras sacerdos legem coram multitudine.* Per Esdram, qui adiutor interpretatur, doctor, vel prædicator euangelicus designatur. vnde Paulus magnus prędicator, & doctor gentium dicit: Dei enim adiutores sumus. Et iste debet afferre legem euangelicam, & eam fideli populo prædicare, & eius intellectum fideliter aperire. [1. Cor. 3. b]

k *Et benedixit Esdras Domino.* Quia prædicator Dei gratiam postulare debet in principio, non solùm per se ipsum sed etiam per populum. Ideo subditur:

l *Et respondit omnis populus amen.*

✱ *Ite & comedite*

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA GREDOS.USAL.ES

E a *Ite & comedite & bibite &c.* Vt infirmiores conscientias, pxi morum exemplo piæ actionis & suauitate deuotæ admonitionis confortemus, præcipit, quatenus sicut adipe, & pingue dine repleantur, labiisque exultationis laudent nomen Domini. Iuxta literam quoque cum in festis diebus post oratio-

Ypsal. 62.b nem, lectionem, & psalmorum studia completa carnem reficimus, pauperum, & peregrinorum meminisse debemus. b *Nolite contri.* Doctores, qui mentes auditorum sacris lectionib. ad lachrymas excitant, & ijdem cõsolantur, dum gaudia secutura promittunt.

c *Quia dies san.* Dum. s. uerbis Domini audiendis, & implendis operam damus, in quo die quis exterius aduersa patientes,

2. Cor. 6. b nos in spe gaudere oportet. vnde: Quasi tristes, semper autem gaudentes &c.

In Esdram lib. 3. c. 27. in pri. to. 4. d *Et inuenerunt &c. Be.* Hæc in Leuitico plenius scripta sunt, & ꝙ in memoriam

†Exod. 9. g Leui. 12. g fieri iussa sint longi itineris, quo educẽs Dominus populum de Aegypto. xl. annis per desertum in tabernaculis habitare fecit, quotidie illis ꝓ Moysem legis ꝓcepta depromens. Iussa est autem fieri tabernaculorum fixio, quę Græce sceno

†mustum phegia dr̃, annis omnib. septem dieb. i. a quintadecima die septimi mẽsis vsq; ad xxij. Huius obseruantiæ sacramẽtum de bemus perscrutari, cũ Christus huic festiuitati adesse dignatus est. Cũq; ppm affatus confluentem sacris dedicauerit verbis. Nostri quoq; patres liberati sunt ab Aegyptiaca seruitute per sanguinem

Ioan. 7. a agni, & adducti per desertũ quadraginta annis in terra promissionis, cũ per Do

Num. 14. f mini passionem liberatus est mundus a

Deut. 29. a seruitio diaboli, & per apostolos primitiua ecclesia congregata est, quę quasi per desertũ quadraginta annis ducta est ad patriam cælestem: quia quadragenariũ

Exod. 34. d iciunium Moysi, & Eliæ, & ipsius Dñi

3. Re. 19. b imitando continentem vitam duxit, sẽ-

Mat. 4. a per ęternam sitiens patriam, & ab oibus mundi secreta illecebris, in quotidiana

F diuinæ legis meditatione vigilauit. Nos quoque debemus manere in tabernaculis, exeuntes de tabernaculis nostris. i. se culi voluptatib. relictis peregrinos nos

Heb. 11. c¶ †Le. 23. g esse in terra, & patriam habere in cœlis confiteri et desiderare eam omnibus votis: & hoc, in die solenne mense. vij. i. in luce gaudij cælestis implẽte cor nostrũ gratia spiritussancti, quæ septiformis est. In tabernaculis septem diebus manere præcipimur, quoniam omni tpe huius

Psa. 38. c vitæ, quę septem diebus agitur, meminisse nos oportet: quia incolæ sumus in terra, & peregrini sicut patres nostri.

e *Ligni pulcherrimi &c.* Quod scilicet Hebræi vocant cedrum. Frondes vero myrti, & obumbraculum sibi affert, qui dicere põt: Christi bonus odor sumus Deo

2. Cor. 2. d in omni loco.

f *Frondes li. pul. & fron. myrti &c.* Fructus charitatis, quæ inter omnes virtutes pulcherrima, per quam et Christus lignum crucis pro nostra salute ascendit, cuius passionem dum quãtum possumus, imi-

Mat. 2. b tamur, frondibus profecto ligni pulcherrimi, & myrti in mortificationem vitiorum, & li bidinum protegimur. Magi. n. Domino myrrham offerentes docuerũt, quia qui Christi sunt, carnem suam cum vitijs, & cõcupiscentijs crucifigũt.

Vbi sup. circ. med. cap. g *Ramos palmarum. Be.* Ramos palmarũ afferimus, quod est manus victricis ornatus cum mẽtem vitiorum victricem gerimus, & inuictam cunctis hostibus,

Apoc. 7. c vt stemus ante thronum in conspectu agni amicti stolis albis, & palmæ in manibus nostris.

Vnusquisque

NICOLAVS DE LYRA.

¶ a Dixit autem Neh. *Hic consequenter describitur lectionis interpretatio du suo. Et legerunt in libro legis Dei distincte &† aperte ad intelligendum, & intellexerunt cum legeretur. Dixit autem Nehemias,* a *(ipse est Athersatha) et Esdras sacerdos, et scriba, et Leuitæ interpretantes uniuerso populo. Dies sãctificatus est Domino Deo nostro. Nolite lugere, et nolite flere.* † *Flebat enim omnis populus, cùm audiret uerba legis. Et*

a ¶ Diuinitus scilicet collatæ actionis libertatem, & audiendi uerbi Dei dulcedinem: multum enim est vinum melle dulcoratum: vnde & Græce vino melle uocatur.

dixit eis: Ite cõmedite pinguia, et d *bibite† mulsum, et mittite partes eis, qui nõ præparauerunt sibi quia sanctus dies Domini est,* e *et nolite cõtristari. Gaudium etenim Domini fortitudo nostra. Leuitæ autem silentium faciebant in omni populo, dicentes:* f *Tacete, quia dies sanctus est, et nolite dolere. Abijt itaq; omnis populus, ut comederet et biberet, et mitteret partes et faceret lętitiam magnam, quia intellexerant uerba, quæ docuerat eos. Et* i *in die secundo congregati sunt principes familiarũ uniuersi populi sacerdotes, et Leuitæ ad Esdrã scribam, ut interpretaretur* d *eis uerba legis.* † *Et inuenerunt* x *scriptum in lege præcepisse Dominum in manu Moysi, ut habi-*m

a ¶ Quasi incolæ, & peregrini super terram.

tent filij Israel in tabernaculis in n

a ¶ Luce scilicet gaudij cælestis. b ¶ Pleni gratia spiritussancti.

die solenni mense septimo, et ut prædicent et diuulgent vocem in uniuersis urbibus suis, et in Ieru-

a ¶ Nobis quoq; egredicndum est de quadam mansione generalium cogitationum ad meditandum altitudinem scripturarum.

salem, dicentes: Egrẽdimini in o

a ¶ Fructus misericordię, quibus pauperes recreando nos ab ęstu vitiorum obumbremus.

montem, et afferte frondes oliuę p *& frondes ligni pulcherrimi, frõ* q *des myrti et ramos palmarũ, et* r *frondes ligni nemorosi, ut fiant* s

a ¶ Id est cęterarum ornamenta virtutum.

tabernacula, sicut scriptũ est: Et t

a ¶ De his omnibus tabernacula facimus, cum bonis de lectati operibus, totum animum a mundanis illecebris abstrahimus.

egressus est omnis populus, et attulerunt. Feceruntque sibi taber- u

pretatio, cum dicitur: Dixit au. Nehe. ipse est Athersata. *Sic enim alio* G *nomine dictus est, cuius ratio dicta fuit supra Esdr. ii. c.*

b Et Esdras sa. & scri. *Non est per hoc intelligendum, quòd isti omnes simul loquerẽtur: quia esset magis confusio intellectus audientium, quam instructio, nisi forsitan in diuersis locis, & diuersis partibus populi sic loquerẽtur, quòd vnus non impediret alium. quod tamen non videtur verum: quia in principio huius. c. dicitur: Congregatus est omnis populus quasi vir vnus ad plateam, quę est ante portam aquarum. Ex quo videtur, quòd totus erat congregatus in loco vno. solus igitur Esdras legem legebat, & obscura declarabat: sed alij in hoc ipsum iuuabant, quia sibi adsistentes faciebant silentium in populo ipsum reprimentes à luctu, & gemitu: quia non erat dies luctus, sed spiritualis letitię.*

c Flebat enim. *quia percipiebat se legem trãsgressum fuisse in multis.*

d Ite co. pin. *idest vinum melle dulcoratum. Ex hoc patet, quòd in diebus festiuis possunt fideles, & debent lautius viuere, cum moderamine tamen.*

e Et mit. partes. *idest exenia.*

f Eis qui non prępa. *i. pauperibus, qui non habuerunt, vnde possent sibi sufficiẽter prouidere.*

g Et no. con. *cuius ratio subditur:*

h Gaudium etenim. *idest gaudii spirituale, quę debetis in Domino gaudere: in hac solenni tate est consolatio nostra nos fortificans ad bonum. Catera patent ex dictis.*

i Et in die. *Se. Hic consequenter agitur de celebratione festi tabernaculorum, cuius occasio præmittitur, cum dicitur:*

k Et inuenerunt scri. *Le. xxiij. g.*

l Præcepi. do. in ma. *i. per ipsum Moysen.*

m Vt h. &c. *factis de ramis arborum viridib. & floribus, hoc enim festum celebratur in memoriam beneficij diuini, quo fecit habitare filios Israel. xl. annis in tabernaculis in deserto, & absque notabili defectu. secundum quod dicitur: Nouit Dominus iter tuum habitans tecum. xl. annis, & nihil tibi defuit: & ad designandum, quòd Deus de deserto eos educens introduxit in terram fertilem, & delectabilem.* H

n In die so. mẽ. *Die. n. quindecimo septimi mẽsis incipiebat festum istud, & durabat. vij. diebus scilicet vsq; ad xxi. diem mensis inclusiue.*

t Et frõ. li. i. *ramis, & foliis copiosi. Cosequenter ponitur executio huius solẽnitatis, cum dicitur:*

x Et egres. est. *istud nõ refertur ad illud, qđ ꝑdicitur: In die sexto. quia die sexto mensis. xv. audierunt præceptum legis de festo tabernaculorum, & appropinquante die quindecimo mensis exierũt ad accipiẽdũ ramos, et fecerũt tabernacula secũdum legis mãdatum. adeo sequitur:*

y Fec. sibi ta. *i. in tecto domus suę: domus. n. in terra illa bẽnt tecta plana, & ideo fecerũt ibi tabernacula, quę dẽbãt esse sub diuo unde & in terra ista, quãdo faciũt hoc festum intra domos*

¶ *Suas, quæ non*

MORALITER.

✻ d *Ite & com.* Ex hoc patet, quòd in diebus solẽnibus licitum est lautius viuere, q̃ alijs temporibus. Vel per istã refectionẽ ꝑt eucharistiæ sumptio designari, quæ in diebus solennibus est potissime assumenda.

o *Egre. in mon.* idest de vitijs transite ad culmen virtutum.

p *Et af. fron.* idest opera misericordiæ.

q *Et fron.* i. deuotas meditationes Christi passi, qui est vitæ lignum, & speciosus forma præ filijs hominum. *Psal. 44. c*

r *Et fron. myr.* habentis virtutem consiliãdi, propter qđ designat patriẽtiam in aduersis.

s *Et ra. pal.* Per quos victoria designatur. Vnde victoribus antiquitus palma dabat̃; & ideo signat victoriam de spiritualib. inimicis, scilicet diabolo, mundo, & carne.

t *Et frõ. li.* i. ramis, & foliis copiosi, per quos designatur dilatatio charitatis. Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilatasti cor meum. *Psal. 118. b*

u *Vt fi. ta.* Ex istis. n. fit tabernaculũ spũale, in quo filij Israel. i. boni Xpiani dẽnt. vij. dieb. habitare. i. toto tẽpore vitę suę: totum. n. tps vij. dieb. reuoluit. & iõ septenario dierũ totꝰ decursꝰ tpis designat.

A a *Vnusquisq; in do. Be.* In domate suo, tecto. s. domorũ: ga in Palestina nõ nẽnt culmina in domo sed æquales sunt oim domorũ summitates superpositis trabib. & tabulatis. Ita quisq;

b Ezram 2. c. 27. & 3. to. 4. nostrũ egressus facit tabernacula in domate, tecto. s. domus suæ, cũ habitaculũ suæ carnis alio trãsĩcẽdẽs affectus noxios se

dula supnæ lucis, & libertatis meditatione calcat. Idẽ in atrijs nr̃is facimus, cũ mẽte ad cęlestia flagrante quasi extra mũdũ ꝓfisimus, cui⁹ mãsionẽ oci⁹ relinquere desideramus, & in atrijs domus Dei, q̃n etsi nõdũ aulã supnæ habitatiõis licet ingredi, i eius tñ vicinia to tã cogitationis nr̃ę memoriã sedẽq; locamus, & in platea portę aquarũ, cũ dilatato corde ĩ via mãdatorũ Dei, sicut

Psal. 41. a cernus desiderat ad fontes aquarũ, ita desiderat aĩa nostra ad Deũ viuũ. Et ĩ platea portæ Ephraim. i. frugiferi vel crescẽtis, q̃n in latitudine liberi cordis ita ꝓficimus, vt patefacta nobis à Domino porta iustitiæ semper in illo crescamus in salutem, et in maiorib. bonę actionis frugib. abundare mereamur.

b Septem die. Scenophegia septẽ dieb. agebaṫ. i. à quindecima luna mensis septimi vsq; ad vicesimã primã, viij. die. i. xxij. mẽsis denuo collecta ꝑpũ agebaṫ

Lui. 23. f maiori festiuitate insignis. Vñ in Leuitico: A quindecima die mẽsis septimi, q̃n cõgregaueritis oẽs fruct⁹ terrę vr̃ę, celebrabitis scrias septẽ dieb. die primo, & die octauo erit sabbathũ. i. reges &c. Legit ergo Esdras septẽ dieb. scenophegiæ ꝑpũ in libro legis Dei: ga hæc est vera solẽnitas mẽtis, vt per dies singulos. i. ꝓ oĩa bona opera, qb. a Deo illustramur, legẽdis,

a nacula vnusquisq; in domate suo, & in atrijs suis, & in atrijs domus Dei, & in platea portę aquarum, & in platea portæ Ephraim. Fecit ergo uniuersa ecclesia eorum, qui redierant de captiuitate tabernacula, et habitauerunt in tabernaculis. a Non enim fecerant à diebus Iosue b filij Nun, taliter filij Israel usque ad diem illum, & fuit lętitia magna nimis. Legit autem Esdras in libro legis Dei per singulos dies a die primo vsque ad diem nouissimũ, b & fecerunt solennitatem septem

a ¶ Quod significat sanctorum congregationem in resurrectione.

diebus, & in die octauo cõllectam c iuxta ritum. d

GLOS. ORDIN. CAP. IX.

Ysupr. c. 8. in prin. B N *die au. Be.* Notãda correcti populi deuotio. Cõpleta. n. rite solẽnitate, vno tñ intermisso die, mox in ieiunio, & pnĩa spõte cõuenerũt: vt qđ gerẽdũ audierãt, diligẽter gererẽt, separãdo. s. seipsos mẽte, & corpore a ꝓsortio eorũ, q̃ a Dño alieni sũt, ne ꝑ eorũ ꝓsortiũ in similia mala recideret, q̃ vix post lõga tpa curã serãt. Nos igit̃ qcqd in publica synaxi, vel auditorio faciẽdum cognouimus, mutua inter nos collocutione tractemus, & qualiter singula castigatione cordis vel corporis cõplere valeamus, solerter pquiramus. Maximè ãt ꝓbatur vitæ correctiõis ĩdustria, cũ subdit̃:

b Et confiurre. Quis nõ miret tñ populũ tãtã habuisse pietatis curã, vt quater in die. i. mane, hora tertia, sexta, & nona, qb. orationi, uel psalmodiæ vacandũ erat, auditui legis diuinæ sẽ traderet: quò innouata in Deũ mẽte purior, & deuotior ad ꝑdicãdũ eius miam rediret, & in nocte qualiter excusso torpore somni ad cõfitẽdũ pctã, & veniam postulãdã exurgeret? Vñ, vt reor, tnos in ecclesia pulcherrimus inoleuit, vt p

Lectionum mutatio in ecclesia. singulas diuinæ psalmodiæ horas lectio de uet. & no. te. cũctis audiẽtib. dicatur: & sic apostolicis, & propheticis confirmati verbis, ad instantiam orationis genua flectant, & nocturnis horis, cum a cæteris laborib. cessãt, diuinis lectionib. aures liberius cõmodãt.

Et dixit Es.

NIC. DE LY. CAP. IX.

Inuoc. N die au. *Hic consequẽter describitur populi confessio. & primo confessio transgressionis. secundo confessio diuinę laudis, ibi: Surrexerunt autem. Circa primum præmittitur tempus, cum dicitur:*

a In die. au. vice. qua. *Sicut. n. dictũ est. c. p. singulis dieb. festi tabernaculorũ audierũt legẽ, & sic ꝓceperũt se eã trãsgressores fuisse, iungẽdo matrimonia cũ alienigenis: & iõ trãfacta die collectæ, q̃ fuit. xxij. dies mẽsis septimi: in cra stino separauerũt semen filiorũ Israel ab alienigenis, & xxiiij. die ieiuna uerũt induti saccis, & asperſi capita puluere in signum veræ pœnitentię, & humiliationis, prout dicitur:* Conuene. fi. Isra. in ieiu.

b Et se. est se. &c. *hoc iã erat factũ die ꝓcedẽti. Iõ dr̃:* Et se. e. *de ꝓterito.*

Et

c Et steterunt. *separati ab alienigenis die vicesimo quarto.*

d Et confi. peccata sua. *facto verbo & signo.*

e Quater in die quater in no. confi. *in quo apparet veritas penitentię: quia subtrahebant sibi quietem noctis pro magna parte.*

f Surrexerunt au. *Hic consequẽter describitur confessio diuinæ laudis, ad quam præmittitur exhortatio Leuitarum, cum dicitur:* Surrexe. au. *vt melius populum excitarent ad diuinam laudẽ. vnde subditur:*

g Et dixer. Leuitæ &c. *populũ exhortãdo.*

¶ Surgite benedi- *Leuit. 25.*

CAP. IX.

A N die autem uicesimoquarto mensis huius conuenerunt filij Israel in ieiunio, & in saccis, & humus super eos. Et separatum est semen filiorum Israel ab b omni filio alienigena, & steterunt & confitebantur peccata sua, & c d iniquitates patrum suorum. Et consurrexerunt ad standum, & legerunt in uolumine legis Domini Dei sui, quater in die, & quater in e nocte confitebantur, & adorabant f Dominum Deum suum. Surrexerunt autem super gradum Leuitarum, Iosue, & Bani, & Cedmihel, Remni, Sabnia, Abani, Sarebias, Bani, & Chanani, & clamauerunt uoce magna ad Dominum Deum suum. Et dixerunt Leuitæ Iosue, & Chedmihel, Bonni, Asebia, Serebia, Arebia, Odoia, Sebna, Phataia.

NIC. DE LYRA.

¶ *suas, quæ non habent tecta plana, remanent cooperturam domus supra tabernaculum, vt sic sit sub diuo.*

a Et habitauerunt in taber. *s. septem dieb. secundum præceptum legis.* *Leuit. 23.*

b Non. n. fece. &c. talia filij Isra. *Nõ est in telligendũ, q̃ ista solẽnitas fuerit simpliciter maior, q̃ aliqua, q̃ fuerit intermedio tpe ꝑdicto: quia tpib. quib. floruit regnũ. s. tempore Dauid, & Salomonis, fuerunt pluries facta tabernaculorũ festa solẽniora, q̃ istud, sed ista cõparatio accipitur secm qd, & ꝓportionaliter: qa tpe intermedio ꝑdicto nõ legitur, ꝙ populus sic fuisset generaliter cõgregatus in Ierusalẽ quasi vir vnus, vt dicitur in principio huius ca. nec ꝙ populus fuerit sic attentus ad audiendum legem. Item secundum quã dã proportionẽ maius fuit illis, qui de captiuitate redierãt, facere tale festũ, q̃ regib. potẽtib. & populo existẽti in statu potẽtissimo facere festa multo maiora simpliciter: sicut maius est puero portare quatuor, q̃ viro robusto, x. vel xx.*

c Et in die octauo. *pro emendis necessarijs in vsum templi.*

d Iuxta ri. *qui habetur Leui xxiij.*

MORALITER.

✻ a *In die au. vi. quar.* Sicut hr̃ ex c. ꝑc. singulis dieb. festis tabernaculorũ Esdras legit in libro legis Dñi ipsã iterꝑtãdo, & sic ꝑpls, q̃ ad audiẽdũ erat intẽtus: vt ibidẽ dr̃: pcepit se ĩ plurib. deliq̃sse: & spãliter ĩ cõmistione ꝓ mr̃imonia cũ alijs gẽtib. qđ ꝓhibitum erat in lege diuina. pp qđ egit pniam ĩ ieiunijs, saccis, & cinere, & segregatiõe à Gẽtilib. vt patet ĩ textu. Per Esdrã ãt intellr̃ ꝑdicator, vt sup. dictũ est. ipse verò ꝑdicare dẽt vitia, & virtutes, pœnam & gloriam. iõ ꝑ auditum suę ꝑdicationis populus audiens attente percipit sua pcta, de quib. dẽt pniam agere in ieiunio q̃tũ ad parcitatẽ victus, & in saccis, q̃tum ad austeritatem vestitus, & humus sup eos, q̃tũ ad humiliationẽ sui ſtatus, & gestus.

Prou. 13. d *Psal. 17. d*

b *Et separatum est sem. filior. Isr. ab om. ali.* per quod significatur, ꝙ vere pnĩtẽs elõgare se debet q̃tum potest à peccatorib. Quia dicitur. Qui cum sapientib. graditur, sapiens erit: amicus stultorum similis erit. Et Psal. Cum sancto sanctus eris, & cum peruerso peruerteris.

c *Et confi. pec.* cum humilitate magna.

Leuit. 2 3.

e *Quater in die & quater in nocte confit. & lauda.* Quatenarius est primus numerus quadratus: quia resultat ex ductu binarij in seipsum semel. bis duo nanq; quatuor sunt, & ideo signat ſtabilitatem, sicut in quantitate continua corpus quadratum in quolibet suo latere ſtabiliter sedet: propter quod Philosophus primo Ethicorum comparat tetragono virtuosum: per hoc igitur quod dicitur hic quater in nocte, & quater in die confitebãtur, & laudabant, significatur ꝙ vera confessio peccatorum & uera confessio diuinarum laudum, habent annexam quadraturam ſtabilem uirtutum.

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA

a Et dixit Es. Vsq; ad finem orationis, vel confessionis eius, quod suprà dictum est: quia confitebantur peccata sua, & peccata patrum suorum, plenius Esdra deprecãte qualiter factum sit, ostenditur.

NIC. DE LYRA.

a Surgite, bene. do. Deo nostro. corde, & ore.

†Gen. 12.d Ibid. 17.a Ibid. 15.d Diuisio b Et bene. Hic consequẽter ponitur laudis diuinæ confessio, & secundò diuinæ misericordię imploratio, ibi: Nunc itaq; Domine. Circa primum ponitur dicta cõfessio Leuitis præcinentibus, & alijs audientibus, & tacitè Deum laudantibus. in qua quidem confessione primò cognoscitur diuinum beneficium: quod est generale respectu omnium, & secundò multiplex beneficium speciale collatum populo Israel, ibi: Tu ipse Domine. Primum beneficium duplex est: Vnum est creationis, quod notatur cum dicitur:

†Exo. 3.g d Tu ipse do. so. s. es creator: præmittitur tamen in aliquibus libris.

c Et di. Es. sed non est in Hebræo, nec ex de textu, quia non est verbum solius Esdræ, sed etiam aliorum confitẽtium Deũ creatorem omnium cælestium & terrestrium. ideo subditur:

e Tu fe. cæ. s. sydereum.

f Et cę. cæ. i. cælum empyreum, quod est supremum.

†Exo. 14.g g Et om. exer. eo. i. stellas, & luminaria, quæ dicuntur exercitus cæli syderei, & angelos q sũt exercitus cęli empyrei.

†Exo. 13.d h Terram. quæ est infimum elemẽtum, & per hoc intelligitur creatio corporum mediorum inter terram, & cælum. Secundum beneficium est gubernationis, quod notatur cum dicitur:

†Exo. 19.a i Et tu viui. om. hæc. quia omnes creaturę per diuinam gubernationem ad actus suos mouentur, qui motus etiam in creaturis inanimatis dicitur quædam vita, vt habetur. viij. Physicorum. 8. Physi. tex. 2. com. 2.

†statuta k Et exer. cæli te ado. Quia angeli, qui sunt exercitus cęli empyrei, adorant Deũ adoratione propriè dicta. Similiter exercitus cæli syderei. i. stellę, & luminaria eum adorant adoratione largè dicta, inquantum in eorum illuminationibus relucet Dei bonitas, & sapientia: & ex hoc mouentur creaturæ rationales ad adorandum eum adoratione propriè dicta. Ex hoc ãt loco surrexit quidam error Iudæorum, dicentium Deum esse corporeũ & esse in loco determinato s. in occidente, eò q stellæ mouentur ab oriente versus occidẽtem. q. adorando Deum ibidem existẽtem. Sed hæc ratio friuola est, quia eadem ratione diceretur esse in oriente, quia stellæ mouentur ab occidẽte in oriẽtem in hemisphærio nobis opposito. Est etiam dictus error manifestè contra dictum Iere. Cęlum & terram ego impleo, dicit Dominus. dictum tamen hoc ita est absurdum, q non indiget alia improbatione. ideo breuiter pertranseo. Error Iudæorum. Iere. 23.d †cũ rebellione

l Tu ipse do. Hic consequenter ponitur confessio multiplicis beneficij filijs Israel specialiter collati. & exprimendo beneficiorum multitudinem & magnitudinẽ, interponit populi ingratitudinem, vt opposita iuxta se posita magis elucescant: ut magis apparebit prosequendo. Primò ergo ponitur beneficium electionis, quo Deus populum Israel sibi tanquam peculiarem elegit in Abraham, cum dicitur: Tu ipse do. qui ele. &c. Sic n. vocabatur, quando dominus ipsum elegit, & vocauit, vt habetur Gen. xij. Diuisio Exo. 13.d

Gen. 12.a m Et edu. eum de igne Chal, quia secundum

Surgite, benedicite Dño Deo nostro ab çterno vsq; in çternum. Et benedicant nomini gloriç tuæ excelso, in omni benedictione & laude. Et dixit Esdras: Tu ipse Dñe solus tu fecisti cęlũ, & cęlũ cęlorũ, et oẽm exercitũ eorũ, terrã, & vniuersa, quæ in ea sunt, maria & oĩa, quæ in eis sunt. Et tu viuificas oĩa hæc, & exercitus cæli te adorat, † Tu ipse Dñe Deus, qui elegisti Abram, et eduxisti eũ de igne Chaldęorũ, & posuisti nomen eius Abraham, & inuenisti cor eius fidele coram te, et percussisti cum eo fœdus, ut dares ei terram Chananæi, Hethæi, Heuæi, & Ammorrhæi, & Pheresæi, & Iebusæi, & Gergesæi, ut dares semini eius. Et implesti uerba tua, quoniã iustus es. † Et vidisti afflictionem patrum nostrorum in Agypto, clamoremq; eorum audisti super mare rubrũ, & dedisti signa, & portenta in Pharaone, & in uniuersis seruis eius, & in omni populo terrę illius. Cognouisti eñ, quia superbe egerant contra eos, & fecisti tibi nomẽ, sicut & in hac die, & mare diuisisti ante eos, & trãsierunt per medium maris in sicco. † Persecutores autem eorum proiecisti in profundum, quasi lapidem in aquas ualidas, † & in columna nubis ductor eorum fuisti per diem, & in colũna ignis per noctem, ut appareret eis uia, per quã † ingrediebantur. † Ad montem quoq; Sinai descẽdisti, & locutus es cũ eis de cælo, & dedisti eis iudicia recta, et legẽ ueritatis, ceremonias, & præcepta bona. Et sabbathũ sanctificatum tuum ostendisti eis, et mandata & † ceremonias, & legem præcepisti eis in manu Moysi serui tui. Panẽ quoque de cælo dedisti eis in fame eorum, & aquã de petra eduxisti eis sitientibus. Et dixisti eis, ut ingrederentur & possiderent terram, super quam leuasti manum tuã, ut traderes eis. Ipsi uero, & patres nostri superbè egerunt, et indurauerunt ceruices suas, & non audierunt mãdata tua, & noluerũnt audire, & non sunt recordati mirabilium tuorum, quę feceras eis. Et indurauerunt ceruices suas, & dederunt caput, vt conuerterentur ad seruitutẽ suam † quasi per contentionem. Tu aũt Deus propitius, clemens, & misericors, longanimis, et multę miserationis, nõ dereliquisti eos. Et quidem cum fecissent sibi uitulum cõflatilem, & dixissent: † Iste est Deus tuus, qui eduxit te de Aegypto, feceruntq; blasphemias magnas. Tu autem in misericordiis tuis multis non dimisisti eos in deserto. † Columna nubis non recessit ab eis per diem, ut duceret eos in uiam, & columna ignis per noctem, ut ostenderet eis iter, per quod ingrederentur. Et spiritum

cundum Hebræos proiectus fuit in ignẽ de præcepto Nemroth, propter fidem vnius veri Dei, & inde diuinitus saluatus, prout dictum fuit plenius Gen. xi.

Gen. 17.a n Et po. no. e. Abra. i. patrem multitudinis fidelium, sicut habetur Ge. xvij.

o Et inue. cor e. fi. quia pro amore tuo paratus fuit etiam filium suum dilectissimum immolare.

Ibid. 22.a p Et percu. cum eo fœdus &c. vt habetur Gen. xv.

Gen. 46.a q Et imple. ver. Hic consequenter exprimitur beneficiũ liberationis Israel de Aegypto, cũ dicitur: Et impl. ve. quia tẽpore famis fecit populum Israel descendere in Aegyptum, vt ibidem ad tempus saluaretur per ipsum Ioseph.

r Et vidi. affli. pa. quia mortuo Ioseph populus Israel fuit multipliciter afflictus, vt habetur. Exod. 1. & capitulis sequentibus vsque ad. xij.

s Clamo. eo. audi. su. ma. ru. Aegyptos submergens, & filios Israel saluans.

Exod. 14.g t Et dedi signa. mare diuidendo.

u Et por. Pharaonem, & eius exercitum submergendo.

x Cognoui. n. &c. iniustè filios Israel opprimendo.

y Et in colum. nub. du. eo. vt habetur Exo. xiij.

Exod. 19.a z Ad montem quoq; Sinai. Hic consequenter describitur beneficium dationis legis, cum dicitur: Ad mon. &c. in signo visibili. Exo. xix.

a Et locu. es cum e &c. Exo. xx.

b Et dedi. eis iudi. re. quantum ad præcepta iudicialia.

c Et leg. ve. quantum ad moralia.

d Ceremonias. qtum ad ceremonialia.

e Et præcepta. quãtum ad cætera mandata, quæ ad prædicta reducuntur.

†ingrederentur f Panem quo. de cę. de. eis. Hic consequenter ponitur beneficium nutritionis in deserto, quia dedit eis manna de cęlo.

Exod. 16.a g Et aquam de pe. eduxisti &c. vt habetur Exo. xvij. & Num. xx.

h Et dixisti eis, vt ingrederentur, & possi. terram. vt habetur Num. xiij.

Gen. 22.a i Super quam leuasti manum tuam. iurando Abrahæ, q semen eius possideret illam terram. Per memetipsum iuraui dicit Dominus &c.

k Ipsi uero. Hic interponitur populi Israel ingratitudo de beneficijs acceptis, cum dicitur:

l Superbe ege. &c. mandata Dei transgrediendo.

m Et indurau. ceruices suas &c. per obstinationem in peccato.

n Et non sunt recordati mi. tuorum, quæ fece. Aegyptum multipliciter percutiendo, & filios Israel mirabiliter liberando, vt patet in diuisione rubri maris, & in pluribus alijs: & tamen frequẽter insurgebant ad murmurandum contra Moysen & Deum, sicut patet Exo. xiiij. & xvi. & in multis alijs locis.

o Tu au. Deus propitius, & clemens &c. ex tua bonitate eos supportasti, cum tamẽ essent exterminatione digni, specialiter propter hoc, quod subditur:

Exod. 32.a p Et quidem cum fecissent sibi vitulum &c. vt habetur Exo.

†Exo. 32.d q Feceruntq; blasphemias magnas. vitulum Deum nominando, & ei tanquam Deo immolando, & sic blasphemauerunt verbo & facto.

r Non di. eos in deserto. &c. Absque tua benigna protectione, & gubernatione. ideo subditur:

s Columna nubis non recessit ab eis. pp dictas blasphemias: et de ista colũna nubis, & ignis vtrum fuerit vna, vel duplex, dictum fuit plenius Exo. xiij.

Et manna

Exod. 16.a a Et man. tuum non prohibui. ingratos pane cælesti pascendo, vt habetur Exo.

b Et aquam de. Exodi. xv. aquas dulcorando. Et. xvij. aquas de petra educendo.

†Non triuerunt c Vestimenta &c. & pedes eorum non sunt attriti. idest læsi vel lassati ex itinere. Sciendum tamẽ, quòd istud beneficium non potest intelligi de omnibus generaliter: quia scribitur: Interea ortum est murmur populi quasi dolentium pro labore, scilicet itineris. Propter quod dicẽdum, quòd sicut manna erat cibus valde sapidus bonis, secundum quod dicitur. Panẽ paratum dedisti eis, omne delectamentum in se habentem &c. & tamen erat insipidus malis, secundum quod dicebant. Anima nostra arida est, nihil aliud respiciunt oculi nostri, nisi man. Ita dicendum est hic, quòd vestimenta bonorum non sunt vetustate cõsumpta, nec pedes eorum ex itinere lassati, sed tantum malorum. Num. 11.a Sap. 16.c Num. 11.b

d Et possederunt terram. Hic consequẽter recolitur beneficium introductionis in terram bonam, & fertilem. Et primo quantum ad terram, quæ erat vltra Iordanem, in qua habitauerunt dua tribus, & dimidia, cum dicitur: Et possederunt terram &c. vt habetur Numeri. xxi. Secundò quantum ad terram, citra Iordanem, quæ propriè dicitur terra promissionis, cum dicitur:

e Et adduxisti eos ad terram, de qua dixeras patribus eorum. scilicet Abrahæ, Isaac, & Iacob.

Iosue. 2.b f Et humiliasti coram eis habitatores terræ. immittendo eis tantum terrorem, quòd non poterant se defendere, vt habetur Iosue.

Ibid. 12.b g Et reges eorum. scilicet triginta vnum, quos debellauit Iosue: Cætera patent in litera.

h Et comederunt. Hic consequenter interponitur ingratitudo populi Israel de beneficijs acceptis. Et comederunt, & saturati sunt, & impinguati sunt, & abundauerunt. Et sequitur:

i Prouocauerunt autem ad iracundiam. multipliciter te offendendo.

k Et recesserunt à te. per idololatriam.

l Et prophetas tuos occiderunt. sicut patet. iiij. Regum. in pluribus locis specialiter. xxi. capitulo. vbi dicitur de Manaße, quòd sanguinem innoxium fudit multum nimis.

m Et dedisti eos in manu hostium suorum. Istud refertur ad tempus iudicum: quia post mortem Iosue populo ad idololatriam declinante, frequenter fuit traditus in manibus hostium, vt patet ex decursu libri Iudicum.

n Et in tempore tribulationis suæ clamauerunt ad te. afflictione eis intellectum dante.

o Et secundum miserationes tuas. quamuis essent indigni.

Iudic. 2.d p Dedisti eis saluatores. id est iudices, qui liberabant eos de manibus hostium, vt patet ex decursu libri Iudicum. Vnde dicitur, Cumque Dominus iudices suscitaret in diebus eorum, flectebatur misericordia: & audiebat afflictorum gemitus, & liberabat eos de cæde vastantium.

Cumque

tuum bonum dedisti, qui doceret eos, & mãna tuum non prohibuisti ab ore eorum, & aquam dedisti eis in siti. † Quadraginta annis pauisti eos in deserto, nihilq; eis defuit. Vestimenta eorum non inueterauerunt, & pedes eorum non † sunt attriti. Et dedisti eis regna, & populos, & partitus es eis sortes. Et possederunt terram Sehon, & terram regis Esebon, & terram Og regis Basan. Et multiplicasti filios eorum sicut stellas cęli, & adduxisti eos ad terram, de qua dixeras patribus eorum, ut ingrederentur, & possiderent. Et uenerunt filij, & possederunt terram. Et humiliasti coram eis habitatores terrę, Chananęos, & dedisti eos in manu eorum, & reges eorum, & populos terræ, ut facerent eis sicut placebat illis. Ceperuut itaque urbes munitas, & humum pinguem: & possederunt domos plenas cunctis bonis, cisternas ab eis fabricatas, uineas, & olíueta, & ligna pomifera multa. Et comederunt, & saturati sunt, & impinguati sunt, & abundauerunt deliciis in bonitate tua magna. Prouocauerunt autem te ad iracundiam, & recesserunt a te, & proiecerunt legem tuam post terga sua. Et prophetas tuos occiderunt, qui contestabantur eos, ut reuerterentur ad te, feceruntq; † blasphemias grandes. Et dedisti eos in manum hostiũ suorum, & afflixerunt eos. Et in tempore tribulationis suæ clamauerunt ad te, & tu de cælo audisti, & secundum miserationes tuas multas dedisti eis saluatores, qui saluarent eos de manu hostium suorum. Cumq; requieuissent, reuersi sunt ut facerent malum in cõspectu tuo, & dereliquisti eos in manu inimicorum suorum, & possederunt eos. Conuersiq; sunt & clamauerũt ad te. Tu aũt de cælo exaudisti, & liberasti eos in misericordiis tuis multis temporibus, & contestatus es eos, ut reuerterentur ad legẽ tuã. Ipsi verò superbe egerũt, & non audierunt mandata tua, & in iudiciis tuis peccauerunt, quæ faciet homo, & uiuet in eis. Et dederunt humerum recedentem, & uicem suam indurauerunt, nec audierunt. Et protraxisti super eos annos multos, & contestatus es eos in spiritu tuo per manũ prophetarum tuorum, & non audierunt, & tradidisti eos in manũ populorum terrarum. In misericordiis aũt tuis plurimis non fecisti eos in cõsumptionẽ, nec dereliquisti eos, qm̃ Deus miserationũ, et clemẽs es tu. Nunc itaq; Deus noster magne, fortis, & terribilis, custodiens pactum, & misericordiam, ne auertas a facie tua omnem laborem, qui inuenit nos, reges nostros, & principes nostros, & sacerdotes nostros, & prophetas nostros, & patres nostros, & omnem populum tuum a diebus regis Assur vsque ad diem hanc. Et tu iustus es in omnibus, quæ venerunt super nos, quia ueritatem fecisti nobis: nos autẽ impiè

q Cumque requieuissent. ab afflictione hostium.

r Reuersi sunt, vt facerent malum. mortuo iudice.

†Deu. 29.a s Et dereliquisti eos in manu inimicorum. scilicet donec liberarentur per alium iudicem succedentem, sicut patet ex decursu libri Iudicum.

t Conuersique sunt & clamauerunt ad te. tempore Samuelis.

u Et liberasti eos. de manibus Philisthinorum Samuele pro eis orante.

1. Reg. 7.c x Et contestatus es eos, vt reuerterentur ad legem tuam. per Samuelem, Dauid, & alios prophetas.

y Ipsi vero superbe egerunt, & non audierunt mandata tua. quia regnum Israel à tempore Ieroboam recessit à cultu Dei, colendo vitulos aureos.

3. Reg. 12.f z Et dederunt humerum recedentem. quia post regnum Israel, regnum Iuda declinauit ad idololatriam.

a Et protraxisti super eos annos multos. differendo pœnæ inflictionem.

b Et contestatus es eos. vt non excusarent se per ignorantiam.

c Et non audierunt. obstinati per suam malitiam.

4. Reg. 15.f & 17.a †conuicia 4. Re. 25.a d Et tradidisti eos in manu populorum terrarum. quia regnum Israel fuit traditum in manibus regum Assyriorum, scilicet Theglatphalnasar & Salmanasar, & regnum Iuda in manu regis Babylonis, vt habetur. iiij. Regum.

Ibidem. e In misericordijs autem tuis. quia multi de regno Iudæ remãserunt viui, quorum aliqui fuerunt ducti in Babilonem, & aliqui remanserunt in terram Iuda sub Go lolia, vt habetur. iiij. Regum & quia illi, qui erant in Babylone captiui à Cyro rege, habuerunt licentiam redeundi, vt habetur supra & à rege Artaxerxe Esdræ. vij.

1. Esdr. 1.a f Nunc itaque. Hic vltimo ponitur diuinæ misericordiæ imploratio, maximè quantum ad illos, qui redierant de captiuitate, cùm dicitur. Nunc itaque Domine. per generalem omnium gubernationem.

g Deus. per creationem.

h Noster. per cultum spiritualem.

i Magne. per infinitatem.

k Fortis. per omnipotentiam.

l Et terribilis. per iustitiam.

m Custodiens pactum. per veritatem.

n Et misericordiam. per pietatem.

o Ne auertas a facie tua omnem laborem, qui inuenit no. &c. ut pro labore concedas nobis quietem, et pro seruitute libertatem.

4. Re. 18.c p A diebus regis Assur vsque in diem hanc. Et tu iustus in omnibus, quæ venerunt super nos, quia veritatem fecisti nobis nos autem. quia reges Assyriorum post captiuitatem decem tribuum cœperunt molestare regnum Iuda tempore, Sennacherib, Et tandem captiuatum fuit regnum Iuda per Nabuchodonosor regem Babylonis: cuius captiuitatis adhuc remanebat effectus seruitutis. vnde sequitur postea:

Ecce nos

VNIVERSIDAD DE SALAMANCA GREDOS USAL

egimus. Reges nostri, principes nostri, sacerdotes nostri, & patres nostri non G
fecerũt legẽ tuam, & nõ attenderunt mãdata tua, & testimonia tua, quę testificatus es in eis. Et ipsi in regnis suis bonis, & in bonitate tua multa, quã dederas eis, & in terra latissima & pingui, quã tradideras in cõspectu eorũ, nõ servierũt tibi, nec reuersi sunt a studijs suis pessimis. Ecce nos ipsi hodie serui sumus, & terra, quã dedisti patribus nostris, ut comederent †panẽ eius, & quę
b bona sunt eius, & nos ipsi serui sumus in ea. Et fruges eius multiplicantur re
c gibus, quos posuisti super nos propter peccata nostra, & corporibus nostris dominantur, & iumentis nostris secundum uoluntatem suam, & in tribulatione magna sumus.

1. Esdr. 7. d

† uel fructum

GLOS. ORDIN. CAP. X.

a *Vper omnibus ergo his.* Ostendit quanta deuotione omnes personæ eorum nouum post festa sceno phegiæ conuentum fecerint, ut. s. tota se intentione a scelerum contagijs expurgatos diuino fœdi ri cõiungerent, & fœderis sancti conditionẽ sermone firmarẽt & scripto: & sic ab impiorũ consortio separati, securiores replerent opus, qđ dudum cœperãt, id est vt congruos vrbis ciues de numero impiorum instituerent.

b Signatores. Alia trãslatio: Nehemias, qui Athersatha fert, erat. n. dionymos. vñ singĩr tubiisigitur filius Achelai, quod tuperius apertius dicitur: Dixit autem Nehemias, & ipse est Athersatha.

In Esdram lib. 3. c. 30. tom. 4.

c Per diẽ sabbathi B. Nobis quoque sabbathum spirituale semp agendum est, semper a seruili opere i. a peccato feriãdum, semp vacandum, & videndũ, qñ Dñs ipse est Deus: vt post tale sabbathum liberati a peccatis conscięti æ perueniamus ad sabbathum futuræ glorię. Sed quęrunt populi terræ nostrũ prophanare sabbathum, venalia inferẽdo in die sanctificato, quoniam immundi spiritus mũditiam cordis nostri maculare nituntur, & ingerere illecebras uitiorum, accepto ptio nostri consensus, quo diem maximæ sanctificationis ingnent i. lucem pię actionis, uel cogitationis erront. obnubilent. Sed nos huiusmodi mercatũ clausis muris nostræ vrbis. i. custodia vitæ p fectioris prorsus vitare debem⁹. Cuncta, quę in hoc c. continẽt, ad curam domus Dñi, & ministrorum, ac ministeriorum eius pertinent. optimusque ordo est religiosæ cõuersationis, & nobis spiritualiter imitandus. Primo. n. ab inquinatione gentium se castigauerunt, deinde observatione sabbathi, quę inter prima legis eminet, tanctificati sũt, & de cætero omnem curam agẽdi ad obsequium cultus diuini conuertunt. Primo die a malis emũdari necesse est, deinde bonis actibus adornari.

NIC. DE LYRA. CAP. X.

†statuta

Vper om.er.his. *Hic incipit capitulum secundum signationem Hieronymi & Hebræorũ. vbi primo describitur firma correctionis, & promissio: circa quod modus promittendi præmittitur, secundo declaratur quid promittitur, ibi Sacerdotes. Circa primum dicitur:*

a Super om.er *scilicet peccatis prędictis simpliciter uitandis.*

b Nosipsi percu. *ideo nos simpliciter obligamus, & scribimus hanc obligationem ad maiorẽ certitudinẽ.*

c Et signant. *s. hanc obligationem sigillis suis.*

d Principes no. *quia erãt principales capitanei in populo, & in eis virtualiter consistebat reliqua multitudo, propter quod illa obligatio se extendebat ad omnes.*

CAP. X.

a Vper omnibus ergo his nosip
si percutimus †fœdus, & scri
bimus, & signant principes
b nostri, Leuitæ nostri, & sacer
dotes nostri. Signatores autẽ
fecerunt Nehemias, Athersatha, filius Ache-
lai, & Sedechias, Saraias, Azarias, Ieremias,
Phessur, Amarias, Melchias, Hattus, Sebe-
nia, Melluch, Marem, Merimuth, Obdias,
Daniel, Genthon, Baruch, Mosollam, Abia,
Miamin, Mazia, Belgai, Semeia: hi sacerdo-
tes. Porrò Leuitæ, Iosue filius Azaniæ, Bẽnui,
de filiis Enadad, Cedmihel & fratres eorũ, Se
chenia, Odeuia, Celita, Phalaia, Anã, Micha,
Roob, Asebia, Zachur, Serebia, Sabania, O-
dia, Bani, Baninu. Capita populi, Pheros,
Phermoab, Aelam, Zethu, Bani, Bonni, Az-
gad, Bebai, Adonai, Beggoai, Adin, Ater,
Ezechia, Azur, Odeuia, Asum, Besai, A-
reph, Anathot, Nebai, Mechphia, Mosol-
lam, Azir, Mesizabel, Sadoch, Ieddua, Phel-
thia, Anan, Ania, Osee, Anania, Asub, A-
loes, Phalean, Sobech, Reum, Asebna, Mad-
sia, Ethaia, Hanan, Anan, Mellucharem,
Baana, & reliqui de populo. Sacerdotes, Le-
uitę, ianitores, & cantores, nathinæi. Et om-
nes, qui se separauerunt de populis terrarum
ad legem Dei uxores eorum filij eorum & fi-
liæ eorum omnes, qui poterant sapere spon-
dentes pro fratribus suis, optimates eorum,
& qui ueniebant ad pollicendum, & iuran-
dum, vt ambularent in lege Dñi, quam dede
h rat in manu Moysi serui sui, ut facerent, & cu
i stodirẽt uniuersa mandata Dñi Dei nostri, &
x iudicia eius & †ceremonias eius, & ut nõ da-
l remus filias nostras populo terrę, & filias eo-
rũ nõ acciperem⁹ filiis nostris. Populi quoq;
terræ, qui important venalia, & oia ad vsum
m per diem sabbathi, vt vendant, non accipie-
mus ab eis in sabbatho, & in die sanctificato.
Et dimittemus annũ septimũ. Et exactionẽ
n o vniuersæ manus. Et statuemus super nos præ
p cepta, ut demus tertiam partem sicli per an-
q nũ ad opus domus Dei nostri ad panes pro-

a b c d

† fidelitatem, vt firmitatẽ,

e Signa. au. fue. Ne. Ath. *quia fuit binomius, vt supradictum est ca. viv. & cum eo nominantur aliqui de principibus, & de Leuitis, & sacerdotibus, qui erãt principales in populo, & ideo signauerunt obligationem pro se, & pro tota multitudine.*

f g Sacerdotes. *Hic consequenter ostenditur quid sacerdotes, & principales populi nomine suo, & omnium aliorũ promiserunt Domino: quia primò promiserunt observationem legis generaliter, ideo subditur:*

h Vt ambu. in le. *Et sequitur:*

i Et custo. uni. man. *ẽtũ ad moralia.*

k Et iud. eius. *quantum ad præcepta iudicialia.*

l Et cere. *ẽtnm ad ceremonialia. Et sub istis tribus continẽtur omnia legis præcepta, vt ostensum fuit Exo. ij. ca. Secundo ostenditur, quid promiserunt spaliter. s. præseruationem a commissione cum Gentilibus, à quibus se separauerunt, vt dictum est supra. & hoc notatur cum dicitur:* Et ut non da. fi. *Secundo promiserunt in speciali observantiam sabbathi, qđ notatur cũ dicitur:* Populi quoq;. *& subditur:*

m Nõ ac. ab eis in sab. *Hoc est in aliis diebus festiuis, in quibus debebant cessare ab operibus seruilibus, vt in pasche, pentecoste, & consimilibus.*

n Et dimit. an. *sine cultura & seminatione, & et sine collectione: quia Domini camporum non poterant habere ibi aliquid quasi proprium, vt habetur Leuit. sed illud, quod ex decidentibus granis crescebat de dono Dei erat commune Dominis, pauperibus, & bestijs.*

o Et exactionem uniuer. *vt habetur Leuiti. quia septimo anno debebant debita remittere pauperibus Iudæis: qui non poterant soluere, & seruos Hebræos, vt habetur Deut. Tertio promiserunt specialiter cultus debiti continuationem. quod notatur cum dicitur:*

p Et statuemus super nos præcepta, ut demus. *scilicet singuli capitanei, ter. par. si. per. an. ideſt quolibet anno.*

q Ad opus do. *Et quid sit illud opus, ostenditur, cum dicitur:*

r Ad panes pro. *qui ponebantur noui quolibet sabbatho.*

¶ Et ad

Leuit. 3. f

Ibidem. h

Deut. 15. d

MORALITER.

* *a Super omnibus ergo his.*

b Signatores au. scilicet scripturæ dictæ in fine præcedentis capituli.

f Fuerunt Nehemias Athersatha fi. Achilai &c. Per hanc scripturam potest lex euãgelica conuenięter signari. hanc. n. scripturam signauit spiritussanctus, primò sua rene-

* latione di-

A ¶ a Et ad sa. sem. *i. iuge sacrificium, qđ fiebat omni die mane, & vespere.*

b Et in ho. sem. in sab. *quia rone solennitatis diei fiebat sacrificia spãlia.*

c In calen. *i. in nouilunijs.*

d In so. lege statutis *s. paschate, pentecostes, & similibus.*

e Et in san. *i. in diebus, qui non erant statuti ex lege, sed ex aliquo diuino beneficio postea facto sicut solennitas*

Esther 1. d *sortium, quã Esther, & Mardocheus statuerunt, & quia ad cultum templi*

† determinata annuatim, *requirebatur ordo debitus ministrorum, ideo subditur,*

f Sortes ergo mi. *quibus nutriebatur ignis continuè in altari holocausto*

† Leui. 6. b *rum, cuius nutritio pertinebat ad sacerdotum officium, vt habetur Leui.*

Leuit. 6. b *vi. Apportatio lignorum ad officium nathinæorum, vt habetur Iosue & solutio pertinebat ad populum. ideo sub*

Ios. 9. d *ditur:*

g Inter sa. & Leui. *sub quibus intelliguntur nathinæi.*

h Et popu. *ita quod per sortes fuit ordinatum, qualiter sacerdotes per hebdomadas, & dies nutrirẽt illum ignẽ per vices sibi succedentes, & similiter de officio Leuitarum, & Nathinæorum, & eodem modo de solutione per populum.*

i Sicut scri. est in Le. *Leuit. vi.*

k Et ut af. pri. *Primogenita propriè dicebantur primo nata de animalib. & hominibus, quæ fuerunt Deo obligata à tempore quo percussit primogenita Aegyptiorum. Primitiua autem propriè dicebantur illa, quæ de animalibus & terræ nascentibus sacerdotibus debebantur. s. l. parcitamen magis deuoti addentes dabant lx. minus vero deuoti subtrahentes dabant. xl. aliquãdo tamẽ accipiuntur primogenita pro primitiuis, seu primitijs, sicut hic.*

B l Primoge. ter. no. *& similiter primitiuc pro primogenitis, cum subditur:*

m Et pri. fi. no. *quæ redimebantur. v. siclis.*

n Et pe. no. *de quibus primogenita animalium immolatitiorum immolabantur domino. Primogenita verò animalium non immolatitiorum redimebantur, excepto primogenito asini, quod mutabatur oue loco eius immolanda, & primogenito canis, quod interficiebatur, prout dictum fuit diffusius Exo. xiii.*

o Affere. sa. ad ga. *i. ad locum ubi talia reponebãtur, pro victu sacerdotũ.*

p Et de p. t. ni. *i. fructũ terræ nostræ.*

q Leui. *ad eorum sustentationem. tamen illi Leuitæ de istis decimis à populo receptis dabant partem decimã summo sacerdoti: ideo subditur.* Et Le. offer. de. per. deci.

r Et ibi e. va. do. *i. ad ministerium templi necessaria.*

s Et sa. *i. ministri debiti.*

t Et non dimit. *sine debito cultu.*

MORALITER.

* latione dictando. Sćo vero signauit eã Christus in cordibus apostolorũ eã scribẽdo, sicut fuerat pdictũ Eccedies veniũt, dicit dñs: & *Iere. 31. c* feriã domui Israel, & domui Iuda fœdus nouũ, nõ fm pactũ, quod pepig. cũ pfib. vris. Ex quo patet, q. lo † pastarum nostrarum qt de lege noua. Et teq; t ibidẽ: Dabo legẽ meã in visceribus eorũ, & i corde eorũ scribã eã &c. Tertio signauerũt eã euãgelistę i voluminę † cubicula domus, & initia, scribendo ad mẽoriã futurã. Quarto signauerunt eã apostoli, aliiq; discipuli p orbẽ pdicando, & miraculis cõfirmando. Quinto signauerũt eã martyres pro cõfessione actoris euãgelij cõstantissime moriendo. Sexto signauerũt eã doctores sacri, ipsã cõtra hæreticos defendẽdo. Septimo signauerũt eã, & signãt religiosi, ptitẽdo. Nã vltra alios fideles i sua ,pfessiõe ,pmittũt seruare euãgelica consilia, saltem aliqua. Et sic lex euangelica sic septiformiter signata, designatur Apo. v. ubi dicit *Apoc. 5. a* Io. Vidi i dextra sedẽtis supra thronũ librum scriptum intus & foris, & signatum sigillis septem.

GLOS. ORDIN. CAP. IX.

c *Habitauerunt autem. Be.* Nunc completa est dispositio quæ mox facta ciuitate inchoata erat, sed vsq; ad hoc tempus terminari nequibat, nondum recen
In Esa. li. 3. 231. in pr. n. 4. fito populo, vel expletis solẽnitatibus septimi mẽ sis, qui scilicet in ciuitate sancta,

Mystice qui. s. in alijs habitarent. Mysticè autem principes ecclesiæ, quantum culmine potentiæ plebem transcendunt, tãtum debet vitæ meritis trãscendere. Reliquæ. n. ciuitates Israel deuotam plebis conuersationem significant: Habitatio verò Ierosolymorum eorũ actus specialiter significat, qui iam superato certamine vitiorum, liberata mẽte visioni superuę pacis appropinquãt.

Nel. 16. a vñ: Diligit dñs portas Siõ, sup oia tabernacula Iacob. Vñ et cõsequenter decima pars plebis in Ierusalẽ habitationem sortitur, reliquæ vero decẽ residentes in vrbib. suis, ga pfectorũ est. i. eorũ, q pcepta decalogi ad integrũ in dilectione Dei, & proximi custodiũt: cęlestibus secretis mẽte proximare, & pacẽ sũmæ beatitudinis inter turbines vitæ labẽtis imitari, cũ in illis, qui generalia Dei mandata seruant, pateat ianua ad vitã ęternã. Tales. n. quasi in ciuitatibus à dño sibi traditis morantur: quia in custodia diuinæ legis contra insidias diaboli sese muniunt. De his vero, qui oino mũdo renũtiãt, & dñm sequuntur, & velut in arce Ierusalem, & proximi tẽplo, & arce testi inhabitant, ga gręe cõditoris sublimius appropiãt, benedicit vniuersus populus, quia non eis humanæ prouidẽtiæ electione, sed prouentu sortis contigit habitatio laudabilis ciuitatis, sicut, & cæterarũ possessio ciuitatũ tpe Iosue data est filijs Israel, qa & parua parui, & magna magni nõ sui libertate, vel idustria arbitri, sed occulti iudicis, & largitoris munere pcipiũt.

NIC. DE LYRA. CAP. XI.

Habitau. au. *Postquam descripta est ciuitatis muratio, & muratæ clausio, hic consequenter describitur eius populatio. quia ciuitas magna erat respectu populi ibi habitare volẽtis. ideo necessarium fuit ordinare, q habitarent in Ierusalẽ, & q in ciuitatibus alijs. Circa quod primò describitur hæc ordinatio in generali. secundo magis in spãli. ibi: De filijs Iuda. Circa primum sciendum, q. Gentiles, q habitabant circa Ierusalẽ inuidia moti inferebãt habitatoribus eius multas molestias, vt patet ex pcedentibus: & ideo pauci volebant ibi remanere, propter quod oportuit de hoc per sortes ordinare, & hoc in tribubus Iuda, Beniamin, & Leui. de istis enim tribubus tenebantur ibi aliqui habitare ad defensionẽ eius, ne ab hostibus murũ iterum destruerentur, qa ciuitas Ierusalẽ erat partim in sorte Iudæ, & partim in sorte Beniamin, vt dictum fuit Iosue xv. & xviij. & quia templum erat ibi, cui debebat ministrare tribus Leui. De istis ergo tribubus fuerunt aliqui sortes, & magnanimi, qui sponte se obtulerunt ad habitandum in Ierusalem, & hoc est quod dicitur:*

Diuisio

CAP. XI.

a Habitauerunt autem principes populi in Hierusalem.

b Habitaue. au. prin. *i. principales in fortitudine, & magnanimitate. Quod autẽ subditur: Optimates absq; sorte in medio populi habitabãt. non est in Hebræo, nec est de textu, sed per modũ glossæ fuit appositum, & postea à pimpitia scriptorum textui insertum. Inter reliquas verò de tribus tribubus prædictis, q non obtulerunt se sponte ad habitãdum in Ie-*

¶ rusalem

MORALITER.

u *Habitau. au. pr. p.* Sicut patet ex prędictis: Gẽtiles in circumitu Iudææ habitãtes valde dolebãt de reædificatione Ierusalẽ, q erat metropolis. & q rebant eius subuersionem: non sic aũt erant de alijs Iudææ locis, propter quod periculosius erat habitare in Ierusalem,

VNIVERSIDAD DE SALAMANCA CREDOS USAETS

a Et in Ierusalem Beda. His verbis ostenditur, quod uniuersus Israel, id est decem tribus in vrbibus suis habitabant, in quib. etiam sacerdotes, & Leuitæ decretam sibi ex lege portionem tenebant. De tribu autem Iuda, & Beniamin, quoscunq; sors elegit, habitabant in Ierusalem simul. & de sacerdotali, & Leuitica tribu. Tribus. n. Beniamin ibi antiquitus manebat: Tribus autem Iuda a temporibus Dauid, cum ipse etiam eam totius regni metropolim fecit, quibus etiam trib. Leui addita est, ex quo illuc arca Dei adducta, & templum, & altare constructum est. In sequentibus enim huius libri inuenies, quia de his tantum tribubus habitatores Ierusalem computat: quorum omnium etiam summam accepit, vel annectit. quorum expleto catalogo adiungit, in quibus urbibus cætera pars earundem decem tribuum habitauerit. Nã sequitur, De filijs Iuda ha. in Ca. Bed. Iudas interpretatur confitens, vel confessio. Beniamin, filius dextrç. Leui, additus uel assumptus. Quorum omnium tribus partim in Ierusalem, partim in subiectis ciuitatibus à Deo sibi datis habitant: quia multi, & diuersi sunt profectus fidelium, pro quibus, & multæ mansiones in cælis. Alij generalia Dei præcepta seruare contēti sunt. Non occidere. s. non adulterari, non furtum facere, & huiusmodi. Alij nituntur apprehendere arcem perfectæ uitæ, sed quisq; pro sua uocatione gratiam sui cōditoris laudat, & confitetur, & sunt filij regni, quod est in dextera Dei, & ab illo assumuntur in uitam, cum eorum, qui sunt in agro, unus assumetur, & alter relinquetur.

(In marg.: In Esd. li. 3. c. 31. to. 4. — Infra eod. — Vbi sup. — Ioan. 14. a — Exod. 20. b — †Octo — † Ioel — F — Matt. 24. d)

Reliqua vero plebs misit sortem, ut tolleret vnam partē de decem, qui habitaturi essent in Ierusalem ciuitate sancta: nouem verò

a ¶ Sublimem vitam electorum, quam imitando si qui non possumus, cō gaudendo, & venerando nostram facere debemus.

partes in ciuitatibus. Benedixit autem populus omnibus uiris, qui se sponte obtulerant, vt habitarent in Ierusalem. Hi sunt itaq; principes prouinciæ, qui habitauerũt in Ierusalem, & in ciuitatibus Iuda. Habitauit autem vnusquisq; in possessione sua in vrbibus suis Israel, sacerdotes, Leuitæ nathinæi, & filii seruorũ Salomonis. Et in Ierusalem habitauerunt de filiis Iuda, & de filiis Beniamin. De filiis Iuda Athaias filius Aziam, filii Zachariç, filij Amariæ, filij Saphatiæ, filii Malalehel. De filiis Phares, Ismaasia, filius Baruch, filius Coloza, filius Azia, filius Adaia, filius Ioarib, filius Zachariæ, filius Silonites. Omnes hi filij Phares, qui habitauerunt in Ierusalem quadringenti sexaginta † nouē uiri fortes. Hi sunt autē filii Beniamin: Sellum filius Mosollam, filius Ioed, filius Phadaia, filius Golaia, filius Masia, filius Etheel, filius Isaia. Et post eum Gabbai, Sellai, nongenti vigintiocto. Et † Iohel filius Zechri præpositus eorũ, & Iudas filius Sēnua super ciuitatem secundus. Et de sacerdotibus, Idaia filius Ioarib, Iachin, Saraia filius Helciæ, filius Mosollã, filius Sadoch, filius Meraioth, filius Achitob principes domus Dei, & fratres eorum facientes opera templi octingenti uigintiduo. Et Adaia filius Ieroam filius Pheleia, filius Amsi, filius Zachariæ, filius Phessur, filius Melchiæ, & fratres eius principes patrum ducenti quadragintaduo, & Amassai filius Azrihel, filius Azi, filius Mosollamoth, filius Emmer, & fratres eorum potentes nimis centũ vigintiocto. Et præpositus eorũ Zabdihel filius † potentium. Et de Leuitis, Sebenia filius Asob, filius Azaricã, filius Asabia, filius Boni, & Sabathai, & Iozabeth, sup oĩa opera, quç erãt forinsecus in domo Dei a principibus Leuitarũ. Et Mathania filius Micha, filius Zebedei, filius Asaph princeps ad laudandũ, & ad confitendum in oratione, & Becbecias, secundus de fratribus eius, & Abda, filius Samuha, filius Galal, filius Idithun. Omnes Leuitæ in ciuitate sancta ducenti octogintaquatuor. Et ianitores Accub, Telmon, & fratres eorum, qui custodiebant ostia centum septuagintaduo. Et reliqui ex Israel sacerdotes, & Leuitæ in vniuersis ciuitatibus Iuda, vnusquisque in possessione sua, & nathinçi

NIC. DE LYRA.

¶ rusalē ordinatum fuit per sortes, quòd decima pars regni Iudç in Ierusalem habitaret, nouem autem partes in reliquis ciuitatibus & hoc est quod dicitur,

a Reliqua vero. Quod autem sequitur: Decima pars populi eligatur, vt habitet in Ierusalem: quia vrbs vacua erat, non est in Hebræo sed appositum fuit per modum glossæ: & postea insertum est textui, sicut & de alio prædictum est.

b Benedixit autem. imprecando eis bona, eò quod sponte se offerebant periculis pro ciuitate sancta.

c Habitauit autem vnus. quia illi, qui erant de regno Israel, qui captiuatis alijs per Salmanasar euaserant, & tamen postea cum regno Iudæ captiuati fuerant per Nabuchodonosor, & cum eis redierant de licentia Cyri, prout dictum fuit Esdræ. i. non sunt coacti per sortes habitare in Ierusalem: sed dimissi sunt ire ad possessiones suas pro sua voluntate: tum quia erant pauci, tum quia non sic tenebantur ad custodiam ciuitatis Ierusalem, sicut illi de tribubus prædictis, vt patet ex prædictis

d Sacerdotes, Leui. Qui descenderunt de Gentilibus, vt dictum fuit supra Esdræ. ij. De omnibus istis illi, qui non erant necessarij pro ministerio templi, & custodia ciuitatis, fuerunt dimissi in vrbibus alijs.

(Diuisio) e De filiis Iuda. Hic describitur ordinatio prædicta magis in speciali. & primo quantum ad habitantes in Ierusalem. secundo quantum ad habitantes in aliis ciuitatibus, ibi: Et reliqui ex Israel. Circa primum ponuntur nomina principalium, & summa omnium, tamen per partes. & primo quantum ad illos de tribu Iuda, cum dicitur, De filiis Iuda Athaias filius Azia &c. Et patet litera. Secundo quantum ad illos de tribu Beniamin, cum dicitur, Hi sunt autem filii Beniamin &c. Et patet litera vsque ibi:

f Senua super ciuitatem. scilicet ab illo, qui erat principalis in ciuitate. Tertiò quantum ad illos de tribu Leui, cum dicitur, Et de sacerdotibus Adaia filius Ioarib &c. Et patet litera vsque ibi,

g Et præpo eo. i. principalis super eos & ordinator.

h Zabdihel filius potentium. In Hebræo habetur, magnorum, quia erat de parentibus potentibus & magnis.

i Et de Leuitis &c. simplicibus, qui ministrabant sacerdotibus Sebenia &c. Sequitur.

k Et Iozabeth super omnia opera, quæ erant. Quia de his, quæ erant intra templum, intromittebant se sacerdotes.

l A principibus. fuit supple iste Iozabeth ad prædicta destinatus.

m Et Mathania filius Micha &c. princeps ad laudandum, & confitendum in oratione, & Bechecia secundus de fratribus. quia erat præceptor.

n Et reliqui ex Israel sacerdotes, Hic describitur prædicta ordinatio in speciali, quantum ad habitantes extra Ierusalem. Et patet litera vsque ibi:

¶ Qui habi-

MORALITER.

✱ quam in alijs ciuitatib: & villis, & tamē magis necessarium erat, quòd essent ibi plures, & fortiores habitatores, qui possent eam defendere cōtra impugnatores. Ad habitandum autem ibi aliqui de populo sponte se obtulerunt, & illi dicuntur in textu principes & optimates, & de ipsis dicitur ibidem, q populus eis benedixit. Sed quoniam isti non erant in numero sufficienti pro custodia ciuitatis, ideo de reliquo populo per sortes fuit ordinatum, quod decima pars in Ierusalem habitaret. Igitur p Ierusalem sic impugnatam significari potest quælibet ecclesia, vel ciuitas, vel respublica iniuste impugnata. Illi vero qui sponte se offerunt ad eius defensionem, dicuntur principes, i. domini suarum passionũ, quia timore periculi corporalis non retrahuntur à bono uirtutis: nec per consequens superantur a passionib. alijs: quia sicut dicit Augustinus nō est consentaneum rationi, vt qui metu non frangitur, concupiscentia frangi dicatur. Dicuntur etiam optimates, id est optimi de populo, quia sequuntur dictamen rationis rectæ, quæ ut dicit Philosophus, semper ad optima deprecatur. Illis etiam benedicit populus, quia benedicti sunt a Deo, & hominibus. Per hoc autem, quod aliorum decima pars compulsa fuit per sortes ad habitandum in Ierusalem pro eius defensione, ostenditur, quod pro defensione ecclesiæ iusta, vel ciuitatis, seu republicæ cōpellendi sunt aliqui, si sit necesse. quia tamen talis defensio est opus virtutis: ideo significatur per decimam partem, quç signat perfectionem.

(In marg.: †Hagedo li)

A ¶ a Qui habi. Non est nomen turris, quæ propinqua erat templo, vt dictum est supra ca. iij. sed est nomen villæ extra Ierusalem: sicut enim de sacerdotibus, & Leuitis aliqui habitabant in Ierusalem, & aliqui extra, sic & de nathinæis.

b Et epi. Leuit. in Ie. Azi. in Hebræo habetur: Et præpositus Leuitarum &c. quia soli sacerdotes erant pontifices, seu episcopi propriè loquendo. habentes tamē super se vnum tantum summum pontificem. & ideo quòd iste Azzi dicitur hic episcopus Leuitarum, hoc est extenso nomine inquantum eis præerat, tanquàm præpositus. Episcopus enim dicitur ab ἐπὶ epi, quod est supra, & σκόπος scopos, intentio, quasi alijs supra intendens.

c De filiis Asaph. præceptum quippe regis. s. Dauid.

d Super eos. quia ordinauerat cantores de filijs Asaph, vt habetur. i. Paral.

e Iuxta om. uer. quia populus disposuerat per sortes, qui habitarent in Ierusalem, & qui extra. Rab. Sa. exponit hoc de rege Dario, qui ordinauerat, vt dicit, quòd necessaria administrarentur per singulos dies cantoribus de sumptu suo. & per quem deberet hoc fieri subiungitur, cum dicitur: Et Phathaia filius Mesezebel, de filiis Zara. id est Zaræ filij Iudæ: quia genuit Phares, & Zaram de Thamar. Matth. infra. In ma. regis. id est secundum ordinationem Darij regis Iuxta om. uer. i. secundum omnem rem exhibendam populo ad hoc enim erat ordinatus iste Mesezebel, vt quicquid de sumptu regis erat administrandum populo, per manum eius fieret, & videtur melior ista expositio.

f Et in domibus per. Hic incipit versus secundum Hebræos vbi sic habetur: Et in villis campestribus de filijs Iuda &c. Hic consequenter ostenditur, quæ loca inhabitauerunt filij Iuda extra Ierusalem: & patet litera vsque ibi:

g Et manserunt in Bersabee. Bersabee autem est in termino sortis Iudæ versus austrum. vallis autem Ennon in termino eiusdem sortis versus aquilonem: & per hoc intelligitur, quòd habitauerunt in locis intermedijs.

h Filii autem Beniamin. Hic agitur de locis extra Ierusalem habitatis à filijs Beniamin, & patet litera vsque ibi:

i Et Ono ualle. sic nominata fuit, eo quòd à principio manebant ibi artifices.

k Et de Leuitis portiones. id est de tribu Leui aliqui manebant extra Ierusalem in vtraque sorte, scilicet in sorte Iudæ, & in sorte Beniamin: quia non habebant sortem sibi propriam assignatam.

(In marg.: si. vitulis & infra — 1. Paralip. 15. a — † cōstitutũ i. cibus [illegible] finitus, & quotidianis cantoribus,)

qui habitabant in Ophel, & Siaha, & Gaspha. De nathinæis, & episcopis Leuitarum in Ierusalem, Azzi filius Banni, filius Asabiæ, filius Mathaniæ, filius Michæ. De filijs Asaph cantores in ministerio domus Dei. Præceptum quippe regis super eos erat, & † ordo in cantoribus per dies singulos, & Phathaia filius Mesezebel, de filijs Zara, filij Iuda in manu regis, iuxta omne uerbum populi, & in domibus per omnes regiones eorum. De filijs Iuda habitauerunt in Cariatharbe, & in † filiabus eius, & in Dibon, & in filiabus eius, & in Capseel, & in uiculis eius, & in Iesue, & in Molada, & in Betphaleth, & in Asersual, & in Bersabee, & in filiabus eius, & in Siceleg, & in Mochona, & in filiabus eius, & Remmon & in Sara, & in Ierimuth, Zonoa, Odollam, & in uillis earum, Lachis & regionibus eius, Azeca, & in filiabus eius.

a ¶ Quæ est ad australem plagam scilicet terminus tribus Iudæ.
b ¶ Quæ est ad aquilonem terminus Iudæ iuxta Ierusalem ad orientem.

Et manserunt in Bersabee usq; ad uallem Ennon. Filij autem Beniamin Ageba Mechmas & Hai, & Bethel, & filiabus eius Anothot, Nob, Anana, Asor, Rama, Gethai, Madid, Seboim, Neballath, Lod,

a ¶ Significat quòd in possessione filiorum Iuda & Beniamin Leuitæ sortem extra decretum legis acceperunt.

& Ono ualle artificum, & de Leuitis portiones Iudæ, & Beniamin.

GLOS. ORDIN. CAP. XII.

a B Hi sunt au. Be. Hic principes sacerdotum vna cum fratribus suis. i. minorib. sacerdotib. & Leuitis describunt, q cũ Zorobabel, & Iesu filio Iosedec de captiuitate Babylonica ascēderũt: qb. explicatis adiungunt, & illi q extitẽ ĩ principatũ sacerdotũ sibimet inuicē vsq; ad initiũ regni Macedonũ successerũt. Seqt. n.

b Iosue ge. Iedda vero, q ĩ his vltim⁹ ponit, scribit Ioseph⁹ tpe Alexãdri magni pricipē fuisse sacerdotũ, occurrētēq; ei cũ fratrib. suis humiliter, & honorifice susceptũ: quē ipse Iaddũ noĩat, & dicit eē prē Oniç sacerdotis magni. de quo i libro Machabçorũ scribit. nō q huius ɔditor libri Nehemias ad illa vsque tpa viuere ĩ carne potuerit, sed qa infantiã eius nouit q lōgo tpe post mortē eius ad sacerdotiũ peruenerit. Nã in fine huius libri filiorũ Ioiada filij Heliab mētio est, q vnus ex eis gñr fuerit Sanaballat Honoritis, cui⁹ qdē gñeri nomē tacet: ed qa Ioiada auus ē Ieddç ɔstat gñrũ, de quo sermo est, prē eiusdē Ieddç, aut patruũ fuisse, iōq; illũ supstite adhuc Nehemia nasci potuisse.

¶ In diebus

(In marg.: In Esdra li. 3. a. 11. & 31. tom. 4. — lib. 11. antiq. cap. 8. — 1. Mac. 10. — †Iesue)

c Isti prin. sa. & fra. eo. in dieb. Ios. Porro Leui. Iesua, Bennui. i. principales, ideo expresse sunt nominati.

d Et fra. eorum. Isti erant minus principales sacerdotes: ideo sub nomine cōi exprimũtur. Et eodē mo dicēdũ est de Leuitis, & eorũ fratrib. qui fuerũt tempore Iosue. de quibus subditur, Porro Leuitç Iesua. subditur: D

CAP. XII.

Hi sunt autem sacerdotes & Leuitæ, qui ascenderunt cum Zorobabel filio Salathiel, & Iosue, Saraia, Ieremias, Esdras, Amaria, Melluch, Hattus, Sechenias, Reum, Merimuth, Addo, Genthon, Abia, Miamin, Madia, Belga, Semeia, & Ioarib, & Idaia, Sellum: Amoch Elceia, Adaia. Isti principes sacerdotum & fratres eorum in diebus Iosue. Porrò Leuitæ, † Iesua, Bennui, Cedmihel, Sarabia, Iuda, Mathanias, super hymnos ipsi & fratres eorum, & Becbecia, atque Ethamni, & fratres eorum vnusquisque in officio suo. Iosue autem genuit Ioacim, & Ioacim genuit Eliasib, & Eliasib genuit Ioiada, & Ioiada genuit Ionatham, & Ionathã

e Iosue au. Hic cōsequēter describitur genealogia summorũ pōtificũ à Iosue vsq; ad Iaddũ, q fuit summus sacerdos tpe Alexandri magni, cũ dicitur, Iosue au. Iste alibi noĩat Iesus filius Ios. dec. Iosedec .n. summus sacerdos ductus fuit in captiuitatē Babylonicã, vt habetur. Para. & Iesus eius filius post captiuitatē Babylonicã fuit primus, q functus ē sũmo sacerdotio.

f Genuit Io. Iste autem vocatur Eliachim Iudith. iiij. & sub eo dicitur illa historia fuisse.

g Et Ioa. ge. & iste fuit summus sacerdos circa finē vitæ ipsius Nehemiç, vt hr̃ infrà sequenti capi.

h Et Eliasib genuit. Hic vocatur Iudas à Iosepho.

i Et Ioiada genuit Ionathan. Hunc Iosephus noĩat Iohannan.

k Et Ionathan genuit Ied. quē Iosephus nominat Iaddũ. De isto dicit Iosephus q cum Alexander iratus contra Ierusalem veniret ad destruendam ipsam, eo quòd Iaddus responderat ei per nuntios, quòd viuente Dario non poterat frangere iuramentum, quod habebat cum ipso, Dominus sibi in somnis apparuit dicens, quòd non timeret, sed portas aperiret, & obuiaret Alexandro indutus ornamentis pontificalibus, & similiter alij sacerdotes in vestibus albis, quem cũ vidisset Alexander venientē sibi obuiã, descēdit de equo faciēs sibi reuerētiã, & tũc principes Alexãdri mirati sunt credētes mē

¶ tem eius

(In marg.: 2. Paralip. 36. d — Iudit. 4. a — lib. 11. antiq. cap. 8. — Ibidem. — Ibidem.)

NIC. DE LYRA. CAP. XII.

(Diuisio) Hi sunt au. Postq̃ descripta est ciuitatis Ierusalem populatio, hic cōsequēter, & vltimò describitur eiusdē dedicatio. Circa quã primò ponũtur q̃dã præambula, secundo dedicatio ipsa, ibi: In dedicatione aũt. tertiò q̃dã ad ipsã sequētia, ibi: Recesserunt quoq;. Circa primũ sciendũ, q ista dedicatio erat principaliter agēda p sacerdotes, & Leuitas, & iō describitur hoc à principio reditus captiuitatis Babylonicç, vsq: ad tps dedicationis, & ēt vltra & prīo ponũt illi, q fuerũt tpe Iosuç, q cũ Zorobabel ascēderũt de Babylone, cũ dr,

b Iosue Sa. le. Iste Esdras fuit ille, q scripsit librũ Esdræ, qa prīo venit Ierusalem cũ Zorobabel, sed postea redijt ad regem, vt plures Iudæos secum adduceret, & à rege ampliores gratias impetraret.

Isti princi-

MORALITER.

✱ a Hi sunt autē sacerdotes, & Leuitç, qui ascend. cum Zorobabel filio Salathiel. &c. Genealogia sequentium non ponitur hic nisi rōne dedicationis muri Ierusalē, quæ p sacerdotes, & Leuitas erat principaliter agēda. Et qm̃ dedicatio est applicatio ad diuina, iō p hoc significat, qd hoies laici p sacerdotes, & alios ecclesiç ministros ad diuina sũt applicãdi p exēpla sanctç vitæ, & p verba sanç doctrinç.

VNIVERSIDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

a *In diebus &c. Be.* Deſcripta eſt ſucceſſio principum ſacerdotum,& Leuitarum, qui illo tẽpore fuerunt. vt ſcire poſſimus, quia congregato in Ieruſalem ciuium numero copioſo,ſacerdotum quoq;,& Leuitarum cætus fuerit egregius,qui ad miniſterium templi,& altaris ad confitendũ, & laudandũ Deũ ad cuſtodiam eiuſdẽ templi, & ciuitatis, & ad plebẽ erudiẽdã ſufficerent. Nec ſine myſterij ſacratioris intelligẽtia factũ eſt,ꝙ reędificata ciuitas tantam ciuium copiã in omni gradu, & ordine meruit, quantam ꝑdidiſſe non legitur. Sic enim ſæpe eccleſia ex detrimentis maiora recipit incremẽta,cũ vno per incuriam aꝑſo in peccatũ, plures exemplo eius territi ad perſiſtẽdum in caſtitate fidei cautiores fiunt. Sæpe ijdem,qui peccauerũt, maiores poſt actam pnĩam bonorum operum fructus ferunt,ſępe ab hæreticis vaſtata eccleſia,poſtq̃ inſtantia doctorũ catholicorũ lucem veritatis recepit, plures ad cognoſcendam, & tuendam rationem veritatis filios ꝓcreauit. Nunq̃ enim Athanaſius,Ambroſius, Hilarius, Auguſtinus, & cæteri tales, tot & tam magnificos tractatus conderent, ſi non contra fidem rectam fuiſſet multifarius hæreticorum error obortus. Sed dũ hæretici mendacium teſtimonijs ſcripturarum aſtruere nitebantur,coacti ſunt patres illos earundem ſcripturarum autoritate refellere, & eas,quomodo recte intelligantur, diſſerere. Vnde nos eorum ſcripta relegentes,quaſi ad portas,& veſtibula ciuitatis, ac templi cuſtodes vigilantiores, quaſi ad officiũ altaris,& hoſtiarum domini copioſiores accipimus miniſtros, quia per illorũ ſermones ad cuſtodiam fidei, & bonæ actionis, & ad ſeruiendum intẽtius conſpectui diuinę maieſtatis erudimur. Poteſt etiam hoc de perſecutione Gentilium,qua eccleſia ſæpe concuſſa eſt,myſtice accipi:quæ occatione martyrum videbatur funditus eſſe deleta: ſed eis in occultó coronatis melius conſtruebatur,quorum etiã poſt mortem clareſcentibus miraculis, maior ad confeſſionem fidei populus confluebat,donec ipſe apex mundani imperi Chriſti iugo collum ſubdidit, vt ſtatus ſanctæ ciuitatis.i.eccleſiæ diu a regibus,& principibus impugnatus, eorundem adiuuaretur, & propagaretur inſtãtia ſicut Ieruſalem reges Chaldæorum qui interpretantur feroces, vel quaſi dæmonia ſubuerterunt, ſed reges Perſarum, qui interpretantur tentati, amica prouiſione reſtaurant,& debito honore exaltant.

E

In Eſd. li. 3 c. 32. 10. 4.

Myſtice F

Vbi ſupr. c. 33. in prin.

b *In dedicatione autem muri Ieruſalem requiſierunt &c. Be.* Iamdudum ædificata erat ciuitas, ſed non decebat eam dedicari, priuſquam habitatoribus aggregatis miniſtri templo idonei, & portis, ac veſtibulis cuſtodes eſſent deputati. Facta autem ciuitas ſancta dedicatur,cum impleto in fine ſeculi numero electorum eccleſia vniuerſaliter in cælum ad viſionẽ conditoris ſui introducitur. cuius vitæ deſiderijs quoties in hac vita ſuſtollimur, quaſi de futura noſtræ ciuitatis dedicatione lætamur:vnde & bifaria dedicatio põt accipi,interim.ſ. in ſpe deſiderantium,& mundantium oculos cordis, quibus Deum uideant,tunc in re ipſa fruentium diuina viſioneq́ beatorũ hominũ in corporib. ſpiritualib. inter angelica agmina.

c *Et in cymbalis.* Cymbala, pſalteria,& citharæ,poſſunt corpora iuſtorum iam tunc immortalia intelligi,in quibus ſuauiſſimos ſonos dño ſunt reddituri. In pſenti quoq; vita Leuitę cõgregantur in Ieruſalẽ,cũ memoria ſupræ pacis fideles accẽſi totã in ea mentis ſuæ delectationẽ collocãt: & de ea quã ſe ꝑcepturos ſperant,æternã in cælis hereditatẽ,etſi nõdũ intuendo,ſaltem deſiderando lætenĩ,ſm illud: Lętamini in dño, & exultate iuſti,& gloriamini &c. Faciunt.n.dedicationẽ in cantico,& gratiarum actione cum lętantes in domino quicquid aduerſi, vel proſperi occurrerit,excipium,faciũt in cymbalis, pſalterijs & citharis,cũ gratos operũ ſonos & aures Dei aſcẽdere faciũt, & corda proximorũ ad amorẽ eius accẽdũt &c.

Pſal. 31.a

G

Filij cantorum

genuit Iedda. In diebus autem a Ioacim erãt ſacerdotes,& princi b pes familiarum,Saraia, Maaria, Ieremia,Hanania,Eſdra, Moſollam,Amaria,Ioahãnan,Milico, Ionathan, Sebenia, Ioſeph, Haran, & Edna, Maraioth, Helci, Adaia,Zacharia,Genthon, Moſollam,Abia, Zechri, Miamin, & Moadia, Phelthi Belga, Sammua,Semaia,Ionathan, Ioarib, Mathanai,Iadaioa,Azzi,Sellai, Celai, Mochober, Helciæ, Aſebia,Idaia,Nathanahel. Leuitę in c diebus Eliaſib,& Ioiada,& Ionathan,& Ieddoa,ſcripti principes d e familiarum & ſacerdotes † in re f gno Darij Perſę. Filij Leui prin- g cipes familiarum ſcripti in libro uerborum dierũ, & uſq; ad dies i Ionathan filij Eliaſib. Et princi- k pes Leuitarum Haſebia, Sere- l bia,& Ieſue filius Cedmihel, & fratres eorum per uices ſuas, ut laudarent, & cõfiterentur iuxta præceptum Dauid uiri Dei, & m obſeruarẽt ęquè per ordinẽ. Mathania, & Becbecia, & Obedia, Moſollam,Telmon, Accub, cuſtodes portarum, & veſtibulorum ante portas:hi in diebus Ioacim filij Ioſue,filii Ioſedec, & in diebus Nehemię ducis,& Eſdræ b ſacerdotis ſcribæq́ue. In dedi- n catione autem muri Ieruſalem

a ¶Spiritales ſcilicet aſſumptos in ſortem regni. ¶Quia mittet filius hominis angelos ſuos & congregabit electos a quatuor ventis.

requiſierũt Leuitas de omnibus locis ſuis, ut adducerent eos in

a ¶Caleſtem. ¶In æternæ ſcilicet perceptione uitæ in uicem congaudentes & gratis agentes ei cuius dono illam ciuitatem intrare meruerunt.

Ieruſalem:& facerent dedicationem & lætitiam in actione gra- c tiarum, & cantico, & in cymbalis,pſalteriis, & citharis. Con-

† vſq; ad regnum

NICOLAVS DE LYRA.

¶ tem eius ludificatam :propter quod Parmenius Alexandro familiaris quæſiuit ab eo, cur hoc feciſſet:& reſpõdit,ꝙ cũ eſſem adhuc ĩ Macedonia,& cogitarem quõ Aſiam mihi ſubiugarẽ,apparuit mihi Deus in tali effigie & dixit,ꝙ ſecurè tantum negotium acciperẽ, & ꝙ ipſo duce cõplerem:propter qđ Deũ q mihi apparuerat in hõie, veneratus ſum,tenẽs firmiter quod ſicut ꝑcepit, ita promiſſum adimpleuit.

a In die au.Ioa. *Hic conſequenter agitur de ſacerdotibus, qui fuerunt tempore Ioacim filij Ioſue,cum dicitur:*

b Sacerdotes, & prin.fa. *ſcilicet ſacerdotalium.* Saraia Maaria &c. *in aliquibus libris ponuntur iſta nomina in genitiuo caſu,& ſic conſtruuntur cum eo,quod præponitur, & principes familiarum,quarum ſupple.ſ. Saraiæ Maariæ,& ſic de alijs.*

c Leuitæ &c. *Hic agitur de his, qui fuerunt ſub alijs ſummis ſacerdotibus ſequentibus prædictum Ioacim. & hoc eſt quod dicitur:* Leui. in die. *iſte ſupra nominatus eſt Ionathan.*

d Et Ied. *iſte ſupra nominatus eſt Iedda. quia nomina Hebraica frequẽter variantur in principio,vel in fine vel in vtroq;, ſicut & Latina, vt frequenter dictum eſt ſupra.*

e Script.princi. fa. *per nomina ſua in libris genealogiarũ ſuarũ,licet non ſint hic expreſſa.*

f In regno Da. *i. Dario regnante, qui eſt de genere Perſarum,ſub quo cõſummatum fuit templum,vt habetur ſuprà.*

1. Eſd. 6.a

g Filii Leui. *Hic reuertitur ſcriptura ad deſcribendum Leuitas,qui fuerunt tempore Ioacim: quia ſupra deſcripſerat ſacerdotes ſui tẽporis. dicit ergo:*Filij Leui.*ſ.qui ſequuntur.*

h Principes fa.ſcri.*ſ.i.Para.non quia iſti,qui ſequuntur, ſint ibi ſcripti in proprijs perſonis, ſed in patribus ſuis:& quia ordines Leuitarum ibi ſunt deſcripti, ad quos iſti reſtituti ſunt temporibus illis poſt reditum captiuitatis.* *1. Pa. 25.a* H

i Vt uſq; ad dies. *quia iſti, vel ſaltem aliqui eorum vixerunt vſque ad tempus,quo Ionathã fuit ſummus ſacerdos. & dicitur filius Eliaſib. i.nepos:quia fuit filius Ioiadæ filij Eliaſib, vt patet ex dictis ſupra.eo.capit.*

k Et prin.Leui.*i.principales inter eos sũt iſti.*

l Haſebia,Serebia.*vt habetur.i.Para.* *Ibidem c*

m Et obſerua.æque.*i. ſibi ſuccedentes per vices ſecundum ordinationem Dauid. Cætera patent ex dictis.*

n In de au. *Præambulo deſcripto, hic conſequenter deſcribitur ciuitatis dedicatio. Circa quam primo ponitur præparatio populi. ſecundo dedicatio muri, ibi: Aſcendere autem feci. tertiò oblatio ſacrificij,ibi: Steteruntque. Circa primum dicitur,*

o Requiſierunt Leuitas de omnibus. *vt ſolennius fieret dedicatio. Et patet litera vſque ibi:*

¶ Et mundati

MORALITER.

✻ n *In dedicatione muri &c.* Secundum moralem ſenſum per Ieruſalem fidelis anima deſignatur, vt ſuperius dictum eſt frequenter. Murus autem eſt clauſura virtutum, qui murus dedicatur,quando virtutum actus ad Deum applicantur. hoc autem fit per hoc,quod apud ipſum meritorij efficiuntur. & hoc eſt,cum a charitate imperantur, & ex charitate exercentur, ſine qua nihil eſt meritorum vitæ æternæ ſcđm illud (Apoſt. Si habuero oẽm fidem,ita vt montes transferam,charitatem aũt non habuero, nihil ſum. Et ſi diſtribuero in cibos pauperum oẽs facultates meas,& ſi tradidero corpus meum, ita ut ardeam, charitatem aũt non habuero, nihil mihi prodeſt. Charitas patiens eſt,benigna eſt &c. In dedicatione vero muri fuerunt duo laudantium chori, per quos ſignantur vires duplicis partis animæ, ſ. intellectiuæ, & ſenſitiuæ,quę pro beneficijs à Deo collatis debent ad eius laudem inſurgere. ſecundum illud Pſal. Cor meum,& caro mea exultauerunt in Deum viuum. Vel per duos choros ſignificari poſſunt duo genera virtutum,ſ.intellectualium,& moralium.

1. Cor. 13.a

Pſal. 83.a

✻ Et ierunt

a *Filij cantor.* Imitatores.ſ.eorum,qui deuota,& hilari mente domino famulari,& verbum eius alijs prædicãdo cantare ſtuduerunt. Qui ſibi villas faciunt in circuitu Ieruſalem, cum in vicinia ſupernæ patriæ ſublimi corde habitant,dicentes: Noſtra aũt ꝯuerſatio in cęlis eſt. faciunt aũt eaſdẽ villas in cãpeſtribus circa Ieruſalẽ,cum tanto magis ſe in Deũ dilatato corde humiliãt, quãto ſuauius ſublimitatis gloriam guſtãdo contingunt. Qui oẽs & nũc profectibus operum viritim ad cœleſtem patriam congregãtur, & in ipſo tempore dedicationis, id eſt perpetuæ remunerationis ibidem pariter vniuntur.

A

Phil. 3.d

b *Et mund. Bed.* Iuſtus oĩno ordo, vt doctores qui populũ mundare deſiderant,prius mundentur, caſtigent corpus,& ſeruituti ſubijciant,ne forte alijs predicantes reprobi inueniãtur. Mundati ſunt aũt ſacerdotes,& Leuitę orationib.& victimarũ oblationib.& continendo ab vxoribus. Mundauerunt aũt populum eandẽ continentiã prędicando. Mundauerunt portas, & murũ, cum tubis & canticis pſalmorum comitante populo circũeundo,& expleto circuitu victimas pro ſtatu ciuiũ & ciuitatis offerendo. Sed & nunc quoq;, q eccleſiæ præſunt in ſpirituale miniſteriũ a dño aſſumpti, quò maiorẽ dedicationi noſtræ,quæ in reſurrectione noſtra futura eſt,memoriã gerũt,eo magis ſeipſos, & ſibi commiſſos mundare & ſanctificare cõtendunt:ne quis forte non habens ueſtem nuptialem,a communi ſanctæ ciuitatis iucunditate eiiciatur, & uinctis manibus, & pedibus in tenebras exteriores mittatur.

In Eſd. li. 3. cap. 13. 10m. a prin. 10. 4. 1. Cor. 9.d

Matt. 22.b

c *Princ.Iu.* i.confeſſionis,uel laudis perfectiores ſunt eccleſiæ doctores, qui in dedicatione ciuitatis ſuꝑ murum aſcendunt:quia in tempore tribulationis generalem eccleſiæ conuerſationem altius uiuẽdo tranſcẽdiſſe probanẽ. De his n dicitur: Suꝑ muros tuos Ie.ꝯſt.cu.&c. Iure ergo q nũc muris eccleſiæ tanq̃ vigiles ꝑſunt,tunc quoque eildem gloria remunerationis præminebunt.

B

Eſa. 62.c

d *Et ſtatui duos ma.chor.* Vt ſpurcitiam peccatorũ in pñti de eccleſia correctius uiuendo,& errantes corrigendo expurgent, & in futuro,qui corrigi noluerunt,iudiciaria poteſtate de ciuitate Domini id eſt ab ingreſſu patriæ cæleſtis expellant. Vel chori laudantium ad dexteram euntes ſuper murum ad portam ſterquilinii aſcendunt,dum eos dignos laude prędicant, qui omnẽ immunditiam de eccleſia prædicando, arguendo, excommnicando eliminant.

e *Et de filijs ſac.in tubis* In hac uita filii ſacerdotum in dedicatione ciuitatis Dei tubis canunt,qui ad memóriam patriæ cæleſtis corda auditorum prædicando ſuccendunt.

f *In uaſis cantici Dauid.* Quia non ſuo ſenſu,uel deſideriis innituntur,ſed patrum,& prophetarum vitam, & doctrinam per omnia ſequentes verbo prædicationis inſiſtunt.

g *Et Eſdras ſcriba.* Quia in omnib.quę agunt uerba ſanctę ſcripturæ prę oculis habent,quibus ducibus ad ingreſſum vitę ęternę perueniant vt inebrientur ab vbertate domus Dei, & torrente voluptatis eius,apud quem eſt fons vitæ &c.

Pſ. 35.b

h *Et contra eos aſcenderunt in gradibus ciuitatis. Be.* Cũ ciuitas ędificaretur dictum eſt:quia qui portam fontis ędificauerũt, ipſi menſuram ſui operis vſque ad gradus,qui deſcendunt de ciuitate Dei perduxerunt Ibi ergo deſcenſio graduum de ciuitate,hic cum dedicatur ciuitas,aſcẽtio nominatur. & ſicut etiã ibi cum hoſte certamen gerebatur hic deuicto hoſte lętitia celebratur:quia ſancti,qui in prę́ſenti humiliantur: ſub potenti manu Dei in futuro exaltabũtur. Qui nũc muros eccleſiæ in terra de viuis lapidibus,id eſt ſanctis animabus in afflictione, & periculis,& vigiliis multis ædificant, tunc completo ædificio & ad cælum leuato gaudentes ad contemplãdam Dei claritatem aſcendunt. *Et contra eos &c.* Non cõtrarietate ſcilicet diſtantiæ, ſed occurſu conſonãtiæ, qua electi in hac vita ſeſe ad amorẽ Dei accẽdũt,& in illa ꝑfectius cũ in ſua inuicẽ beatitudine congaudentes abſque faſtidio laudant, ſicut Seraphim alter ad alterum clamantes, ſanctam trinitatem ſocia exultatione concelebrant.

Vbi ſup. inter prin. & med. cap.

C

i *Super domum Dauid. Be.* Aſcendunt filii ſacerdotum ſuper domum Dauid cum prædicatores vel martyres ſicut nunc ꝑ ſ[illegible] ſẽ vitam iuſtorum in miniſterio verbi,vel agone martyrũ tranſeunt, ita tũc gñalia eorum præmia ſubl imioris dono remunerõnis antecedunt. Vnde: Quia in modico fuiſti fidelis,eris poteſtatem habens ſuper decem ciuitates. Quantos n. vnuſquiſque verbo vel exemplo erudit ad vitam,pro tantis tunc in perceptione vitæ glorioſius honorificabitur. Superueniunt quoque ſacerdotes vſque ad portam aquarum, ad oriẽtem.qñ hi,qui in hac uita, ſicut ceruus deſiderat ad fontes aquarũ, ita deſiderauerunt uenire, & apparere ante faciem Dei, ad effectum deſiderii pertingunt, ortumque ſolis iuſtitiæ ſine occaſu videre merentur.

loc. ſup. cit.

Luc. 19.a

Pſal. 41.a

Et ſuper

a gregati ſunt autem filij cantorum,& de campeſtribus circa Ieruſalem, & de villis Netuphati, & de domo Galgal,& de regionibus Geba, & Aſmaueth:quoniã uillas ædificauerunt ſibi cantores in cir- b cumitu Ieruſalem. Et mundati ſunt ſa- a cerdotes & Leuitæ, & mundauerunt po b pulum, & portas,& murum. Aſcendere c d c autem feci principes Iuda ſuper murũ,

a ¶Iudæorum ſcilicet, & gentium Deum in ſuperna patria laudantiũ, quod etiam in hac vita quotidie geritur.

d & ſtatui duos magnos choros laudãtiũ. e

a ¶Quia iuſti ad uitam æternam recte conuerſando & in præſenti ſeminant,& in futuro peruenient.

Et ierunt ad dexteram ſuper murum ad f portam ſterquilinij. Et iuit poſt eos Oſa g ias,& media pars principum Iuda & A- h zarias,Eſdras,& Moſollã, Iuda, & Ben- e iamin,& Semeia, & Ieremia. Et de filijs i ſacerdotum in tubis, Zacharias filius Ionathan, filius Semeiæ, filius Mathaniæ,filius Michaiæ,filius Zechur, filius Aſaph, & fratres eius Semeia & Azarel Malalai, Galalai, Maai, Nathanahel, f & Iuda, & Anani, in uaſis cantici Da- k g uid uiri Dei,& Eſdras ſcriba ante eos in h porta fontis. Et contra eos aſcenderunt

a ¶Manu fortis,& a pectu [illegible]

in gradibus ciuitatis Dauid, in aſcenſu

a ¶Quæ eſt omnes iuſti,qui gratia conditoris implentur, & ab ipſo habitantur.

i muri ſuper domum Dauid, & uſque ad l portam aquarum ad oriẽtem. Et chorus m

a ¶[illegible]eo a ¶Vt alter alterum incitaret.

ſecundus gratias referentium ibãt ex ad n

NICO. DE LYRA.

¶ a Et mundati ſunt ſacerdotes,& Leuitæ. *primo.*

b Et mundauerunt populum. *ſecundo ſicut ſcriptum eſt. Ab immundo quis mundabitur?Quia debitus ordo eſt,vt mundãs alium prius mundet ſeipſum. Iſta autẽ mũdatio ſacerdotum fiebat per ieiunia, & per continentiam ab uxoribus, & per aſperſionem aquę luſtrationis. Emundatio uero populi per aſperſionem aquæ luſtrationis tantum. Leuitarum autẽ medio modo:quia Leuitæ faciliori ritu mundantur, quam ſacerdotes,ut habetur.2. Paralipo. & populus,quam Leuitæ.* *Eccl. 34.a* *2. Pa. 29.g*

c Et portas, & murum. *ſ.mundauerunt immunditias amouendo,& aquam luſtrationis aſpergendo.*

D

d Aſcendere autem feci. *Hic conſequẽter deſcribitur dedicatio muri,& per conſequens ciuitatis,quæ muro claudebatur.* Aſcendere autem feci. *verba ſunt Nehemiæ.*

e Et ſtatui duos mag. choros laudantium. *Dicunt aliqui expoſitores, quod iſti duo chori ſic diuidebantur,quod vnus ibat ſuper murum circumeundo ciuitatem. alius ſuper terram iuxta murum exterius. Sed hoc non uidetur verum,quia infra de ſecundo choro dicitur,quòd media pars populi erat ſuprà murum,& per hoc intelligendum eſt, quod uterq; chorus laudantium,qui erat de ſacerdotibus,& Leuitis,ibat ſuprà murũ; & una pars populi erat cum eis ſuper murum, & alia ſuper terram. ſic igitur primò loquitur de primo choro,cum dicitur:*

f Et ierunt ad dexteram ſuper murum. *ſ.illi de primo choro.*

g Et iuit poſt eos Oſaias. *qui erat principalior.*

h Et media pars principum Iuda. *& alia medietas fuit cum ſecundo choro.*

i Et de filiis ſacerdotum in tubis. *canentes:quia hoc ſpectabat ad eorum officium. Sequitur:*

k In uaſis cantici Dauid: *id eſt in inſtrumẽtis muſicis, ſecundum quod ordinauerat Dauid. Inſtrumenta enim cuiuslibet artis uocantur uaſa in Hebræo.* *1. Pa. 25.a*

l Et uſque ad portam aquarum ad orientem. *id eſt ad portam oriẽtalem templi,quia in illa parte erat ingreſſus ad tẽplum,& eius atrium, quod intendebant intrare ad ſacrificia immolanda.*

m Et chor.ſecundus gratias referentium. *ipſi Deo de reædificatione muri.*

n Ibat ex aduerſo, & ego poſt eum. *id eſt per oppoſitam partem muri circumeundo, quouſque venirent obuiam alijs in ingreſſu templi.*

¶ Et media

MORALITER.

✻ f *Et ierunt ad dexteram ſuꝑ murum ad portam:* Sequitur poſtea: m *Et chorus ſecundus gratias referentium &c.* Per hoc ſignificatur, quòd Deus eſt laudandus in proſperis,quæ ſignantur per dexterã, & in aduerſis quæ per ſiniſtram Pſa. Benedicam Dominum in omni t.ſcilicet proſperitatis,& aduerſitatis. *Pſal. 33.a*

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA GREDOS.USAL.ES

a *Et super tur.fur.Be.* Longũ est de singulis portis, vel turribus E specialiter differere: tantum dixisse sufficiat: quia qui portas, turres, & murum ciuitatis magno labore, erumna, fame, frigore, & vigilijs multis, repugnante indefesso hoste, & insidiante perfecerunt, tunc repulso, & confuso hoste per eiusdem ciuitatis portas, turres, & ædificia deãbulantes, in cãticis, hymnis, & psalteriis, cymbalis, citharis, & ĩ tubis, grãrũ actione, vna cũ magr̃is operis & legis Dei lætãt. qđ ẽt in spũali ædificio fieri nulli dubiũ est, cũ instãti tẽpore vltimę retributionis quasi diu desiderata dedicatione ciuitatis, Dei fideles pro operib. p̃mia consequenť æterna. qñ velut Nehemias, Esdras, cæteriq; sacerdotes, & Leuitæ suos singuli operarios ꝓducẽtes, cũcti fideliũ populorũ magr̃i, quos Dño acqsierũt, ad mœnia patriæ cælestis ducunt. Tũc inter alia ẽt sup turrim furnorũ, in cuius pridẽ structura desudabant, Nehemias cũ choro laudantiũ incedit: cũ magr̃i veritatis de sublimib. eorũ, quos docuere p̃mijs, lætanť. Si.n. panes furnacei, q in abdito coquunť, internam mẽtis fideliũ deuotionẽ charitatis igne cõfirmatã signant. vñ & in sacrificium Dñi iubenť offerri, qđ p furnos, in qb. ijdẽ panes coquunt, nisi illorũ corda, q̃ flamma intimi amoris sẽp ardẽt, & uirtutũ facta, uel uerba solẽt procreare, figuranť? De qb. bñ dr̃: Deus cuius est ignis in Sion & caminus eius in Ierusalẽ. Ipsi quoque de se dñt. Nõne cor nostrum ardẽs erat in nobis &c. Reproborũ uero corda igne scelerũ ardent. vñ: Oẽs adulterãtes quasi cliban⁹ corda eorũ. Structores ergo sãctæ F ciuitatis inter alia turrim furnorũ ædificãt, cũ doctores auditorũ suorũ corda in fide, & opere instruũt, ut accẽdanť ad maiora dona spũs pcipiẽda, & nouas quotidie virtutũ dapes in gaudiũ populi Dei proferendas. Gaudentes uero, & laudem Domino canentes super turrim furnorum in die dedicationis Ierusalem incedunt, cum in tempore futurę retributionis de illorum quos docuere gloria congaudẽt. Furni ergo sunt corda electorum, in quibus charitas Dei diffunditur per spiritum sanctum, q datus est illis. Turris aũt furnorũ sublimitas, & custodia qua eadem corda, ne a malignis spiritib. possint lædi, ne flamma virtutum elationis vẽto flecti valeat, uel turbari, circũspecta sp est necesse cautela, & solicitudine muniri.
b *Steterũtq; duo.Be.* Perambulatis mœnibus, & portis ciuitatis in carmine lætitiæ, & organis musicorum, redeũt ad tẽplum Dñi, ut ibi quoq; stãtes laudem Dño consonantibus tubis referant, & oblatis victimis vota dedicationis impleant. Ipsam autem futuræ vitæ patriã domus Domini sicut & ciuitas Domini significat, sicut & præsens ecclesia domus Dei appellať, & ciuitas: sed distat, quia ædificia ciuitatis in carminib. gratiarum, & organis ascendisse laudantes, in domo aũt Dei stãtes laudasse, & clare cecinisse perhibentur. Ascẽdant.n. electi mœnia ciuitatis, q̃ fecerũt, cum gaudio supernæ patriæ, quæ bene operando meruerunt, introeunt. Fecerunt dispertitam portarum, graduum, & ædificiorum celsitudinem, cum introeũtes in domum patris multarum ibi mansionum distantiam pro diuersis meritis contemplantur. In hac uita ascendunt in ciuitate Domini iusti cum hymnis dedicationis, quãdo in memoriam futuræ remunerationis toto corde inhiantes in bonis operib. quotidie proficiunt, secundum illud Ascensiones in corde suo disposuit ĩ ua. la. &c. Et, beati immaculati in via &c. Sic.n acceptam cordis, & operis innocentiam tenent, ut semper ad altiora crescere contendant. Stãt autem in domo Dñi cum laudib. qui in ipso operum profectu indefessi pseuerant, iuxta illud Eliæ: Viuit Dñs in cuius conspectu sto. i. in cuius implenda uoluntate infatigabili mente permaneo.
c *Et clare cecinerunt.* Dirupisti uincula mea, tibi sacrificabo hostiam laudis. Vota mea Domino reddam in atrijs domus Domini, in conspe. o. p. in me. tui Ierl̃m. Hoc fit cũ in cęlesti p̃ria oium scõrũ multitudine ꝯgregata, eas. p qb. ĩ p̃nti gemim⁹, q̃sq; grãrũ actio quotidiano desiderio sitim⁹, laudes offerim⁹.
d *Deus.n. læ.Be.* Hæc ad dedicationẽ scẽ ciuitatis Ierl̃m. s. cęlestis ptinẽt, in qua Deus est rex, q sua p̃ntia ciues lætificat, lætitia magna.

In Esdram lib. 3. c. 33. vers. med. tom. 4. — Esai. 31. d — Luc. 24. e — Osee. 7. b — Rom. 5. a — Vbi supra post med. c. — Psal. 83. b — Psal. 118. a — 4. Reg. 3. b — Psal. 115. b — Ibidem.

uerso, & ego post eũ: & media pars populi a b
¶ Sublimitatem. s. & custodiam operum.
a sup murũ, & super turrim furnorũ, & vsq; c
¶ Cordium flamma spiritussancti ardentium.
ad murũ latissimũ, & super portã Ephra- d
im, & super portã antiquã, & super portã piscium, et turrim Ananehel, & turrim Emath, & vsq; ad portam gregis. Et stete- e f
¶ Firmo corde.
b runt in porta custodiæ. Steterũtque duo g
¶ De vtroq; s. populo connexi in vnã modulatione diuinæ laudis, vel de angelis, & hominibus facti, quia erunt hoses æquales angelis Dei.
chori laudantium in domo Dei, & ego, & dimidia pars magistratuum mecum. Et h
sacerdotes Eliachim, Maasia, Miamin, Michæa, Elioenai, Zacharia, & Anania in tubis, & Maasia, & Semeia, & Eleazar, & Azi, & Iohannan, & Melchia, & E-
c lan, & Ezer. Et clarè cecinerunt cantores, & Iezraia præpositus. Et immolauerunt i
a ¶ Perpetuæ scilicet lucis de qua Zacharias: Et erit dies vna, quæ nota est Domino, non dies neq; nox, id est labentiũ remota cõsuetudine.
b ¶ Quia in suis singuli mansionib. recepti, in perpetua conditoris visione perfruentur, & eius laudes consona voce concelebrant.
in die illa uictimas magnas, & lætati sunt.
d Deus enim lætificauerat eos lætitia ma-
e gna. Sed & vxores eorum, & liberi gauisi sunt, & audita est lætitia Ierusalem
f procul. Recensuerunt quoque in die il- k

G tia magna. vñ: Euãgelizo vobis gaudiũ magnũ, qđ erit oĩ populo ad distinctionẽ, s. hũani gaudij, qđ paruũ gaudiũ, & trãsitoriũ, & iõ paruipẽdẽdũ. Põt hæc dedicatio in hac vita in quibusdã electis cępta intelligi, q purificato cordis oculo futura ecclĩæ gaudia ex parte ꝯtẽplantur: sicut Esa. Ezech. Dan. & alij prophetæ & apl̃i, q glorificatũ in mõte dñm viderũt, q quo altius supnę ciuitatis edita ingrediebãt, eo clarius laudes Domini canere, & victimas bonorum operũ maximas immolare curabant.
e *Sed & vxo.* Quia tpe resurrectionis nõ solũ q p̃dicãdo, vel fortiter opãdo ecclĩã ædificarũt, fructũ laboris pcipiunt, sed ẽt infirmiores eiusdem fidei consortes, eadẽ uitę pceptione lętantur. Benedixit. n. Dominus pusillis cum maiorib.
f *Recẽsuerunt quoq; Be.* Gaudentib. cunctis de ædificatione, & dedicatione ciuitatis, instanter procuratũ est, ut cultus in ea religionis, q ĩ ceremonijs maxime perdoctrinã, & officia sacerdotum, Leuitarũ, cantorum, ianitorũq; erat exequẽdus, seruareť, & cresceret. Iõ statuti sũt uiri strenui, q collatã a pp̃lo pecuniã diligẽter in æratiũ Christi colligerent, & custodirent in usum ministeriorũ tẽpli, & altaris. Primitias quoq; frugũ, & d̃cimas, & vinum ad libamina, quæ ad tẽplũ deferebanť, sedula cura cõseruarent, vt scilicet abundãte copia eorũ, q̃ essent Dño offerenda, vel ex quib. ministri Dñi uiuerẽt, ipsi libentius in Ierusalem manerent, a quibus populus doceretur, & sãctificaretur. Dominus quoque statuit eos, q euangelium annuntiãt, de euangelio uiuere. Væ autem sa H cerdotib. & ministris, qui gradus sui sumptus delectãtur a populo sumere, sed nihil pro eius salute laborare, nec aliquid sacri ducatus recte viuẽdo p̃bere, nõ de suauitate regni cęlestis qppiã dulce p̃dicãdo canere, nec ianuas supnæ ciuitatis aperi re: sed

Luc. 2. b — Matt. 17. a — Psal. 113. d — Io. supr. cit. vers. fi. c. — 1. Cor. 9. a — Acord.

NICOLAVS DE LYRA.

¶ a Et media pars populi su.murum. *quia medietas principum fuit ibi, qui præerant populo, & etiam vna pars populi erat cum eis, & alia pars gradiebatur super terram modo supradicto.*
b Et super tur.fur. *sic vocatam, quia propè erant furni.*
c Et usq; ad murum latissimum. *quia ibi machinæ ab extra possent facilius percutere, & ideo ibi fuit factus murus spissior.*
d Et super portam Ephraim. *Ista est vna de sex portis supra nominatis, ca.iij. & vocatur sic: quia habebat aspectum ad sortem Ephraim. Ille enim sex portę, vel saltem plures earum pluribus nominibus nominantur, vt ibidem dictum fuit.*
e Et vsque ad portam gregis. *supple venerunt. illa enim erat prope tẽplum sic nominata: quia animalia immolanda in templo per illam adducebantur.*
f Et steterunt in porta cust. *quæ erat iuxta atrium templi.*
g Steteruntq; &c. *Hic consequenter ponitur immolatio sacrificij, in qua erat consummatio dedicationis, in qua quidem immolatione aliqui de sacerdotibus, & Leuitis cantabant, quod notatur cum dicitur:* Steteruntq; duo chori laudan. in do. Dei &c.
h Et sa.Eliachim. *Iste est, qui supra nominatus est Ioacim, & alij intẽdebant immolationi. vnde subditur:*
i Et immolauerunt in die &c. Deus enim lætificauerat e. læti. ma. *eò quod murus esset ædificatus, & dedicatus ad securitatem populi, & restitutionem cultus diuini.*
k Recensuerunt quoque. *Hic ponuntur sequentia ad dedicationem, uidelicet ordinatio de uictu sacerdotum, & Leuitarum quantum ad eius collectionem, & conseruationem, vt possent intendere diuino cultui, & de his, quæ essent Deo offerenda. & hoc est quod dicitur:* Recensuerunt quoque in die illa &c. *completa dedicatione.*

¶ Viros

MORALITER.

✠ i *Et immolauerunt in die illa victimas.* Per hanc oblationem significatur oblatio eucharistiæ, quæ dicitur victimę in plurali: quia figurata fuit per omnes victimas veteris testamenti, sicut unum perfectum per multa imperfecta. De hac oblatione dicitur: Immola Deo sacrificium laudis. Dicitur enim eucharistia, sacrificium laudis: eò quòd offertur cum laudibus diuinis.

Psal. 49. c

A re: sed peruersè agendo occludere probamus, quorum operibus non populus laudando Deum lętatur, sed affligitur. Notandum sane, quod Iudas, q in ædificatione ciuitatis desperans loquebatur: Debilitata est fortitudo portãtis, & humus nimia est &c. iam nũc fortitudinem mentis, & corporis receperat ad exportãdam humum, quæ impediebat ad ædificandum murum, qui ceciderat, & ad superandas hostiũ insidias, quæ imminebant. Merito ergo lętatur in sacerdotibus, & Leuitis, cantoribus, & ianitoribus, quorum labore, & exhortatione tantæ afflictionis periculum euasit, & tantæ prosperitatis gloriam inuenit. Et tu ergo si humo vitiorum cor tuum grauari, ne in eo ciuitatem diuinæ habitationis dignam ędificare valeas, si te ab expurgandis vitiorum ruderibus, ab ędificãdis virtutum mœnibus, hostem malignum retrahere perspexeris, audi consolationem, & consilia sacerdotum, & lectionem diuinarum scripturarũ. sic enim habitaculum pectoris tui (expulsis dęmonum insidijs) Deus victor quasi ciuitatem suam sanctificaturus, & mansionem apud te facturus ingreditur. Hac de causa populos sacerdotes, & Leuitas, & cæteros sanctorum ministros in Ierusalem habitare voluit, vt lætaretur in bonis eorum operibus: quorum instantia populus correctus, & ciuitas extructa, & cum magna laude, & lætitia erat dedicata. C

Sup. 4. b — † super donata — ‡ ad coaceruãdũ in ea magnis ciuitatũ partes legis sacerdotib⁹ & Leuitis.

la viros super gazophylacia thesauri, a b
ad †libamina, & ad primitias, & ad c d
decimas, vt † introferrẽt p eos prin- e f
cipes ciuitatis ĩ decore gratiarũ actiones sacerdotes, & Leuitas, quia lætifi g h
catus est Iuda in sacerdotibus, & Leuitis astãtibus. Et custodierũt obseruationem Dei sui, & obseruationẽ i
expiationis, & cantores & ianitores iuxta prçceptũ Dauid, et Salomonis filij eius, quia in diebus Dauid, et Asaph ab exordio erant principes constituti cantorum in carmine laudantiũ, & confitentiũ Deo. Et omnis Israel in diebus Zorobabel, & in die-
¶ Vt qui euangelium annuntiant de euangelio viuant.
bus Nehemię dabãt partes cãtoribus & ianitoribus per dies singulos, & k
a ¶ Quasi sanctis Dei dabant decimas.
b ¶ Tanquam maioribus decimatum suarum decimam partem offerendo.
sanctificabant Leuitas, & Leuitæ l
sanctificabant filios Aaron.

NIC. DE LYRA.

¶ a Viros. *fideles.*
b Su.gazo. *i. repositoria.*
c Ad Liba. *quæ erant de liquidis Deo offerenda, vt vino, & oleo.*
d Et ad pri. *quæ sacerdotibus debebantur.*
e Et ad deci. *quæ Leuitis soluebantur.*
f Vt intro. *s. in domum domini.*
g Sa. & Le. *vt ibi possẽt manere, & viuere.*
h Quia læ. est Iu. in sa. & Le. *eo quòd bene diligenter officia sua fecerant.*
i Et obser. ex. *emundando seipsos, populum, portas, & murum, vt patet ex supradictis. Cætera patent vsque ibi:*
k Et sanctificabant Leuitas. *scilicet populares Leuitis decimas soluendo.*
l Et Leuitæ sanctificabant filios Aaron. *de decimis sibi datis decimas eis soluendo. qui enim soluit decimas alteri, in hoc designat se imperfectum, & alterum perfectum, retinens sibi nouem partes, & dando decimam alteri, quæ signat perfectionem, eo quòd denarius est numerus perfectus: propter quod, & numeri sequentes sunt replicationes denarij, & eius partium, sicut. xi. sunt x. & vnum, & .xij. sunt x. & .ij. & sic consequenter, vt habetur .iij. Physicorum. & propter hoc Apostolus ad Hebræos ostendit Melchisedech fuisse maiorem ipso Abraham, qui decimas dedit Melchisedech.*

GLOS. ORDIN. CAP. XIII.

a *In die au.illo le. & ca.* Hi, quia de incestu nati sunt, hæreticos exprimunt, quorum autores cum doctrinam patrum, de qua eruditi sunt, male intelligendo corrumpunt, quasi filiæ Loth semine paterno furtim, & in tenebris, & non legitime B vtuntur. Ideoq; eorum proles. i. sectatores nunquam in ecclesia Dei partẽ habere possunt. Si qui enim corriguntur, iam non sunt filij talium matrum. Occurrerunt autem filijs Israel egredientibus de Aegypto cum pane, & aqua. Sic bene, & in catholica pace viuentes solatium verbi Dei conferunt eis, qui nuper à seruitio peccatorum p aquam baptismi, & fluctus maris eruti, anhelant ad libertatem patriæ cęlestis. Quod fecit Berzellai Galaadites. qui fugienti Dauid, & exercitui eius a facie Absalon cum alimẽtis occurrit, quo eos refocillando aduersus nouã tyrannidem redderet fortiores. Illos significans, qui dispersam ab hereticis ecclesiam subsidijs verbi cælestis confortant, & ad debellandam eorum insaniam animant. Sed dum hæretici neophytos suis prauitatibus, & ostensis aliorum exemplis, vel verbis malignis perdere nitũtur, quasi de incestu nati populum Israel egressum de Aegypto armis suis, & Balaam, qui interpretatur vanitas populi, consilijs, & maledictis impugnant nefandis, sed Deus maledictionem Balaam in benedictionem populi sui conuertit, & eum ab armis inimicorum muniuit.
b *Factum est autem & c.* Quia necesse est nos auditui veritatis intendere. vbi cum ab vno quolibet vitio lectione diuina prohibemur, continuo etiam quicquid vitij sordidantis in nobis deprehẽdimus, ab actione nostra & conscientia repellamus.

In omnibus

Beda in Esdram cap. 14. circ. fin. tom. 4. — 2. Reg. 19. f — † Num. 22.

CAP. XIII.

a In die ãt illo lectũ est a
in volumine Moysi, audiẽte populo. Et inuentũ est scri- b
ptũ in eo, ꝙ nõ de-
a ¶ Nisi desinant scilicet tales esse.
beãt introire Ammonites, et Moabites in ecclesiam Dei vsq; in æternũ, eò ꝙ nõ occurrerint filijs Israel cum c
a ¶ Verbi Dei.
panẽ, & aqua, & †cõduxerunt aduer d
a ¶ Vanitatem populi.
sum eos Balaam ad maledicẽdũ eis,
a ¶ Quia diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum.
& conuertit Deus noster maledictio-
b nem in benedictionẽ. Factum est au e
a ¶ De duabus scilicet gentibus anathematizandis.
tem cùm audissent legem separauerunt omnem alienigenam ab Israel.

deundi, vt ibidem habetur. sed postea circa finem vitæ suæ rogauit regẽ, vt red ret Ierusalem ad corrigendum aliqua mala, quæ pullulauerãt in absentia sua, & vt ibi cum suis patribus sepeliretur. Pullulauerant aut in sua absentia quatuor mala specialiter: primum est admissio illiciti. secundum destructio cultus diuini, quod ponitur ibi: Et intellexi malum. *tertiũ violatio sabbathi, ibi:* In dieb. illis &c. *quartũ comistio feminis extranei, ibi:* Sed & in dieb. illis. *Primũ malũ fuit, eo qđ Eliasib sũmus sacerdos pmisit vasa Tobiæ Amaitis, in quib. erat thesaurus suus, reponi in gazophylacio domus Dei, qđ erat deputatũ rebus sacris: & hoc malũ fecit, eo qđ erat affinitate cõiũctus Tobiæ per nepotem suũ: & iõ in principio huius capituli fit mẽtio de comistione talis matrimonij, ꝙ sit illicita, cũ dicitur,* D
a In die au.il.le.est. *hoc non refertur ad tẽpus immediatè sequens: sed ad prçcedẽtia, qa iã ista separatio erat facta, ut habetur. su.c.x*
b Et inuentum est scriptum. *s. Deut. xxij. ꝙ non debeãt introire Ammonites, & Moabites ĩ ecclesiã Dei, qđ tripliciter fuit ibi ex positũ: Vno mõ, ꝙ Ammonites, & Moabites nõ possent ingredi atriũ, vbi adorabãt hoĩes mundi. Alio modo, vt quamuis essent conuersi ad Iudaismum, non tamen possent promoueri ad dignitates, quæ respiciunt regimen populi: vt ꝙ essent decani, cẽturiones, & hmoi. Tertio modo, ꝙ Iudæi cum istis populis non possent contrahere matrimonia, vt ibidem diffusius fuit declaratum, & isto tertio modo hic accipitur. Ideo subditur,*
e Factum est autẽ cũ audissent legẽ. separauerunt omnẽ al. ab Isr. *quod fuit factũ ante, vt dictum est: sed hic repetitur pp casũ q subditur,*

¶ Et super hoc

Mala quatuor Iudæorum in absentia Nehemiæ. — Deut. 23. a

MORALITER.

✠ a *In die au.il.le. est in vo.Mo.au.po. Et inuẽ. est scrip. in eo, ꝙ nõ debeãt intro. Ammoni. & Moabi. in eccl. Dei & c.* Per istos significantur hæretici, & schismatici, qui repellendi sunt ab ecclesia Dei.
c *Eo ꝙ non occur.fi.Is.cũ pa & aqua.* Tales.n. non occurrunt populo Dei cum spiritualibus alimentis nomine panis, & aquæ significatis, eo quod in sacra scriptura nomine panis, & aquæ omnis cibus, & potus significatur. Vnde .iiij. Reg. dicitur Appone eis panem, & aquã. Seq tur ibidẽ: Et apposita est eis magna ciborum præparatio. 4. Reg. 6. b
d *Et conduxe.aduer.eos Balaam ad maledi.* per Balaam, qui turbans gentem interp̃tatur, princeps hæreticus, vel schismaticus significatur, quem excitant schismatici, uel hæretici ad turbandum populũ Dei, sicut patet de Iuliano apostata, & Theoderico rege h̃tico.

NIC. DE LYRA CAP. XIII.

In die au.illo. *Hæc est secunda pars principalis huius libri, in qua agitur de secundo aduentu Nehemiæ in Ierusalem: quia completo ducatu suo .xij. annorum, in quibus intendit murationi ciuitatis, & ædificationi, & restitutioni diuini cultus, & aliorum, quæ erant ad bonum populi sui, rediũt ad regem Artaxerxẽ .xxxij. anno regni eius, à quo missus fuerat primò in Ierusalem anno .xx. regni sui, vt habetur supra, quia rex sibi constituerat tempus re*

Sup. 2. a

✠ Fecit ergo

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

E a In om.au. Hæc sententia,qua se dicit Nehemias in Ierusalẽ non fuisse,non ad ea quæ supra hucusq; narrauerat,sed tñ ad præsentẽ locũ pertinere videtur.Superiora.n.cũ ciuitas ædificata est,gesta vel dicta videntur,quando Nehemias adhuc Ierosolymis morabatur:Quibus strenuè completis,redijt ad regẽ,quo absente fecit sibi Eliasib grande gazophylaciũ,in quo reponerentur ea, quę vel in ministerium domus domini, vel in vsus ministrorũ necessaria erãt,q ẽt q̃dam illicita in gazophylacio,& ĩ domo dñi ponere nõ timuit, quę reuersus Nehemias mox extirpauit.

b Et pro.va.do.to. Qui supradictus est seruus Ammonites inimicus populi Dei. vnde malè egit Eliasib,qui huic tametsi sibi propinquo in vestibulo domus,dñi thesaurũ fecit eiectis vasis domus Dei, & cæteris,quæ poscebat vsus ministerij. Quæ.n.participatio iustitiæ cum iniquitate? Quis consensus tẽpli Dei cũ idolis? (2.Cor.6.d) Quæ cõicatio hæreticis & schismaticis cũ orthodoxis, & pacificis filijs Dei? Et proiecti &c. Tu quoq; qcqd inter fideles infidelitatis, & immũditiæ repereris,cõtinuò proijce foris,& mũdatis cordibus credẽtium q̃ sunt gazophylacia dñi, cũ virtutũ fuerint plena diuitijs,vasa dñi inferãtur.i.ipsa corda,q̃ paulò ante vasa erroris fuerãt p culpã per correctionẽ vasa dñi fiant,& ibi sacrificiũ sit bonę operationis,& thus bonæ orõnis,ubi prius erat spelunca latronum. Illi quoq; vasa Tobiæ Ammonitis de gazophylacio templi eijciunt,vasa domus Dei,& thus reponunt, qui excõicatis hęreticis, vel falsis catholicis ab ecclesia expulsis, in eorum gradus Christo famulaturos surrogãt,qui fidelibus ei actibus,& orationibus deseruiant. (In Esdram l.3.cap.35. num.4.) Comparandum sane hoc factum Nehemiæ est zelo Christi, qui inueniens in templo Dei vẽdentes, (Ioan.2.c) F & ementes fecit flagellum de resticulis, & cunctos foras proiecit. Sicut enim Nehemias in cæteris, ita & in hoc eius personam præsentauit.

(Exod.23.b) c In diebus illis. Sex diebus operari per legem, quæ necessaria sunt, in septima iubemur quiescere, quia omnes electi in hoc seculo , quod sex ætatibus agitur,debent

Et sup hoc erat Eliasib sacerdos, qui fuerat positus in gazophylacio domus Dei nostri , & proximus Tobię. Fecit ergo sibi gazophylacium grande , & ibi erant ante eum reponentes munera, & thus,& uasa, & decimam frumẽti, vini,& olei, partes Leuitarum, & cantorum & ianitorũ & † primitias sacerdotales . In omnibus aũt his nõ fui in Ierusalẽ, quia anno tricesimosecundo Artaxerxis regis Babylonis veni ad regem . Et in fine dierum rogaui regem & veni in Ierusalem . Et intellexi malum,quod fecerat Eliasib Tobiæ,vt faceret ei thesaurum in vestibulis domus Dei, & malũ mihi visum est valde. Et proieci vasa domus Tobiæ foras de gazophylacio, præcepiq; & emundauerunt gazophylacium . Et retuli ibi vasa domus Dei , † sacrificiũ,et thus. Et cognoui,quod partes Leuitarũ nõ fuissent eis datæ, & fugisset vnusquisq; in regionẽ suam,de Leuitis & cantoribus,& de his qui ministrabãt, & egi causam aduersum magistratus,& dixi:Quare dereliquimus domum Dei? Et congregaui eos, & feci stare in stationibus suis. Et om̃is Iuda apportabat decimam frumenti, vini,& olei in horrea. Et † cõstituimus super horrea Selemiã sacerdotem, & Sadoch scribam, & Phadaiã de Leuitis , & iuxta eos Anan filium Zachur, filium Mathaniæ : quoniam fideles comprobati sunt, & ipsis creditæ sunt partes fratrũ suorum . Memento mei Deus meus pro hoc, & ne deleas miserationes meas, quas feci ĩ domo Dei mei,& in † ceremoniis eius. In diebus illis uidi in Iuda calcantes torcularia in sabba-

† oblationes

† oblationem

posuit thesaurarios super thesauros

† uel obseruationib*

NIC. DE LYRA.

¶ a Et su.hoc erat Eli. sa. *s. culpabilis. ideo subditur,*

b Et proxi.to.*i. amicus per matrimonium nepotis sui, qui erat gener Sanaballat, vt habetur inf.eo.c.& sic per consequens erat amicus Tobiæ,cui Sanaballat erat magna familiaritate coniunctus, vt dictum est supra.iiij. cap.ad quod secutum est malum,quod subditur,*

c Fecit er.si ga.gran.*s.in domo Dei.*

d Et ibi e. ante eum re. m.*i.illa, quæ erant consecrata ad diuinum cultum, quæ fuerunt inde amota. vt ibi vasa Tobiæ ponerentur: cuius causa subditur,*

e In oib.&c.non fui in Ie.*verbum est Nehemiæ,quia si fuisset præsens , hoc non permisisset.propter quod sequitur:*

f Et proie va.&c.de gazophy. *vbi reponebantur Deo sacrata.*

g Præce.& emun. ga. *quod erat contaminatum ex repositione vasorum hominis Gentilis, & aduersarij Iudæorum , vt patet ex supradictis.*

h Et re.ibi va.do. dei.*quæ inde fuerunt ablata , in quibus reponebantur Deo sacrata.*

i Et cogno.*Hic consequenter describitur correctio secundi mali,videlicet destructio cultus diuini,eo quòd ministris templi non dabantur necessaria,sed subtrahebantur:& hoc est quod dicitur:Et cognoui, quoniã partes Leuitarum sibi debitæ pro ministerio templi.*

k Nõ fuis.eis datę.*quia Eliasib summus sacerdos,partim motus ex Tobiæ Gentilis monitione, partim propter cupiditatẽ talia sibi retinebat.*

l Et fu.vnusquisq;.*quærens sibi victum extra Ierusalem.*

m Et egi c.ad.m.*i.summũ sacerdotẽ,& alios principales sibi assistẽtes.*

n Et dixi:quare dereliquimus domum Dei. *associauit se illis in crimine:quamuis esset innocens, vt melius inclinaret eos ad correctionem.* G

o Et congregaui eos.*s.Leuitas,& ministros,qui recesserant.*

p Et feci stare in sta.su.*Id est in officijs templi.*

q Et omnis Iu.ap.de.*ad sustentationem eorum.*

r Et consti. super.*Id est homines fideles ad custodiendum talia, & ad ministrandum ministris templi.*

s Memento mei Deus me pro.*hoc dixit Nehemias, quia talia faciebat non propter fauorem humanum,sed propter honorem diuinum.*

t In diebus il. *Hic consequenter ponitur correctio tertij mali, videlicet violationis sabbathi,in quo Iudei faciebant opera seruilia,quod notatur cum dicitur,*

u Vidi in Iuda &c. *quia cum Gentilibus faciebant contractus emptionis, & venditionis. quod notatur cum dicitur,*

¶ Et Tyrij.

MORALITER

* c *Fecit er.sibi gaz.grande &c.*Ad intellectum sequẽtiũ sciendũ , quod Nehemias murata ciuitate Ierusalẽ, & dedicata,redijt ad regem Persarum, sicut promiserat : sed circa finẽ dierũ suorũ redijt in Ierusalẽ de licentia regis, vt sciret statum ciuitatis , & vt sepeliretur cum patribus suis,& inuenit q̃dã mala in absentia sua facta. iõ subditur,

e *In oĩ & c.non fui.Ie.*sed in suo reditu correxit illa.Per hoc autem significatur, quòd absentia boni principis de terra sua, & boni prælati de sua ecclesia , frequenter sunt occasiones malorum in illis pullulantium, sicut præsentia gubernatoris est causa salutis nauis,& eius absentia periclitationis,ut dicitur ij Physicorum (2. Physi. tex.30.2.3.). Per hoc autem qđ Nehemias rediens in Ierusalem mala,quæ pullulauerant,diligenter correxit, ostenditur , quòd princeps bonus rediens in terrã suam,& bonus prælatus ad suam ecclesiã, debent esse diligentes de malorum extirpatione,quæ pullulauerunt absentiæ suæ tpe. Primum autem malum,quod absente Nehemia pullulauit fuit de admissione illiciti. H Nam Eliasib p̃positus domus dñi in gazophylacio , quod erat factũ ad res sacras ponendũ,eas pro parte amouit & vasa Tobiæ Gentilis , & Iudæorũ persecutoris, ut patet ex supradictis ibidẽ cõseruãda. recepit, qđ fieri non debebat.Igitur p istũ Eliasib significat malus p̃latus, q ĩsufficiẽtes,& indignos p̃mouet in eccl̃ia , & dignos inde repellit.

f *Et proiecit vasa Tobiæ foras &c.* verba sunt Nehemiæ. p quẽ significatur prelatus superior bonus,qui debet esse solicitus de corrigendis defectibus eorum , & de eorũ ecclesijs in statum debitum reformandis.

i *Et cognoui quoniam partes Leui.* Hic ponitur secundum malum , quod contigit per magistratus templi, quia non dederunt Leuitis partes bonorum eis debitas, vnde debebant uiuere:propter quod compulsi fuerunt de templo recedeere ad alia loca, ubi sibi poterãt commodũ reperire : & per hoc diuinus cultus fuit multũ diminutus . Per istos autem magistratus templi signãtur mali prælati,qui bona ecclesiæ debita pauperibus,clericis, & pauperibus alijs,consumũt in pompis, & in carnalibus amicis,& illud per Nehemiam.i.prælatum superiorem debet corrigi, & in statum debitũ reformari.

m *Et egi cau.ad. ma.* Hic ponitur remediũ per Nehemiã,qui fecit portari decimas ad locũ debitũ in Ierusalẽ,& constituit homines fideles,qui distribuerẽt Leuitis fideliter suas partes,& sic reformat* fuit cultus diuin*.

t *In diebus illis vidi in Iuda calcãtes torcularia.*Hic ponitur tertium malũ,qđ cõtigit in absentia Nehemiæ,s.de sabbathi violatione , nã in illo Iudæi faciebãt opera seruilia. Tyri etiam,qui Gẽtiles erãt,inferebãt pisces,& alia venalia,quę vendebãt Iudæis,sed Nehemias apposuit remediũ,p hoc,ꝙ fecit claudi portas Ierusalem,pręcipiẽs ꝙ non aperirentur vsque post sabbathum. (Moraliter) Moraliter Ierusalem est fidelis anima,vt frequenter dictum est supra. obseruatio vero sabbathi est q̃es aiæ in Deo:hæc autẽ q̃es impeditur, & violatur p tumultũ negotiorũ exteriorũ,quorũ phãtasiæ, & imaginationes itrãt ad aĩam p sẽs* exteriores,q sũt portæ moralis Ierl̃m.igiť istę portę

* sunt clau-

A agitur,debent pro æterna requie laborare:in die autem futura quasi septima requiem à Domino sperare . (Tropo.) Tropologicè autem.i.moraliter agunt sabbathũ dño sacratum,cum ab huius mundi curis ad tp̃s separati orationib.vacãt,& cęlestiũ rerum contemplationi purificatam mentem suspendũt. Nam cũ ea, quæ carnis cura iure flagitat. gerimus,quasi in sex dieb quę necessaria sunt,laboramus,quia erga illa quib.pp hoc seculũ indigemus,occupamur:sabbathismus verò orationũ , & deuotionis nostræ,in qua vacamus à tpalib. vt æternitatis gaudia diutius gustemus,rectè diei septimo assignatur, quia futuræ vitæ quietẽ , & beatæ laudis imitať. Sed diem sabbathi alienigenę quęrũt prophanare,cum terrenę cogitationes nos in tpe orõnis importunæ & conturbant,& memoria, vel delectatione tpaliũ rerũ ab intimo amore retrahũt. Imponũt asinis vinũ, vuas,& ficus, & cẽ onus: & inferunt in Ierl̃m,cũ oblectamentis carnalib.stultos animi mot* onerãtes , quietẽ cordis Deo dicatam violare conantur. sed his improbarum cogitationũ tumultib.ne sabbathũ nostrum inquietent, contradicit Nehemias:cũ districta solertia iuuante Dño inutiles de corde nr̃o, & ineptas phantasias tempore orationis excludimus. Contestatur.n. eos vt in die , qua vendere liceat huiusmodi commercia vendant,cum hũc suis cogitationib. deuota Deo anima modum imponit, vt in tpe orationis à trãseuntium rerum curis abstineant,nec tamẽ alijs temporalib.vbi opportunitas dictauerit ab his, quæ ad victum, & uestitum pertinent, prorsus intuitum auertant, sed congruo moderamine dispensent.

a *Inferentes pis.* Piscis bonus, est pia fides,quam,qui à Dño petit,serpentem B infidelitatis non accipit . Piscis autem malus infirma cogitatio, quæ se curis huius mundi vltra modum immergit quam nobis Tyrij.i. coangustati quærunt in sabbtho vendere, cum immundi spiritus quietẽ nr̃æ cogitationis importunæ profundis seculi curis obruere tentant. Sed pro tali mercatu Nehemias optimates obiurgat Iuda,& castigat,dum diuina inspiratio eos,qui professioni pietatis seruire conantur, ab huiusmodi cogitationibus purgat .

b *Factum est au.* Conscientia nostra , si vitijs purgata Deo habitatore gaudet: vocari potest Ierusalẽ,cuius portę sunt corporei sensus,per quos,q̃ foris aguntur,ad notitiam nostræ mẽtis quasi intrando pertingũt,quas in die sabbathi claudere iubemur , vt cũ Deo vacare in psalmis,& orõnib. quærimus, quicquid exterius agitur,ab animo propulsemus,solumq; iudicẽ in occulto libera mẽte precemur , & laudemus, & qa nemo repẽte fit summus,sed longo cõuersationis sanctę profectu debet quis ad hãc perfectionẽ, & pacẽ mẽtis gratia duce peruenire.ideo merito sequiť:

c *Dixi quoq; Leuitis vt mundarentur* . Mundari eos à quotidiano operis exercitio necesse est,q portas sensuum ab incursu turbulentæ cogitationis custodire cupiunt.Qui cupit diẽ sabbathi sanctificare.i.otiũ orõnis. psalmodiæ, lectionis sanctæ & lachrymarũ sibi utilẽ facere,necesse est,vt mundetur eius cõscientia multa solertia,ut intentionẽ bonæ actionis consummare ualeat. (Allegor.) Qđ ẽt allegorico sẽsu de doctorib. fideliũ rectè põt accipi. Quicunq;.n.portas ecclesiæ,fidem.s. & opera auditorũ,per quæ sola in ecclesiam intratur,à contagio hæreticorum , uitiorumq; pulsantium gestiunt obseruare, oportet vt prius mentem suam , & actus purificẽt ab omni errorũ labe.

d *Sed & in di.il.* In ecclesia uxores alienigenas ducunt,qui delectationib.scelerum,quæ propriè sunt Gentilium,conscientiam polluunt: & filij, qui ex his nati sunt,nesciunt loqui Iudaice,cum opera, quæ ex mente uitiata prodeunt nihil in se pię professionis ostendunt:sed Gentilẽ potius stultitiam,q̃ ecclesiasticam castitatẽ sonant. C Azotus.n. quę Hebraice dicitur Esdod,ignis uerborũ,uel uberũ. Ideoq; tropologice (Tropol.) Azotice loquuntur filij uxorũ alienigenarũ,cũ opera per lasciuiã procreata ultionẽ ętemę cõbustionis expectant.unde merito taliũ genitores a Nehemia non solũ obiurgati,& maledicti , sed & quidã sunt cæsi: quia necesse est errantes à doctorib.ueritatis acrius coerceri,ut ab ubere ignis ultoris ad ubera diuinæ laudationis transferanť. Hæretici quoq;, cũ Gẽtilis philosophiæ, Dialecticę,et Rethoricę studijs amplius quam ecclesiasticæ simplicitati operam impendunt, nihilmirum si auditores eorum iuxta linguam populi, & populi loquuntur, scripturas quidem sanctas ore uoluentes, sed Gentili sensu interpretantes .

Igitur mun-

tho, portantes aceruos,& onerantes super asinos uinũ,& vuas, & ficus,& omne onus,& inferentes in Ierusalem die sabbathi. Et contestatus sum eos,ut in die,qua uendere

*Cum oportet huic scilicet seculo necessaria prouidere.

liceret, venderent. Et Tyrii habitauerũt in ea, inferẽtes pisces , & omnia venalia. Et uendebant in sabbathis filiis Iuda, & Ierusalem. Et obiurgaui optimates Iuda,& dixi eis: Quę est hęc res mala,quam uos facitis, & prophanatis diẽ sabbathi? Nunquid non hæc fecerunt patres nostri: Et adduxit Deus noster sup nos omne malũ hoc, et super ciuitatem hanc? Et uos additis iracũdiã super Israel, violando sabbathum. Factum est autem † cùm quieuissent portæ Ierusalem die sabbathi, dixi,& clauserũt ianuas, & præcepi, vt nõ aperirent eas usq; post sabbathũ . Et de pueris meis constitui sup portas,ut nullus inferret onus in die sabbathi. Et manserunt negotiatores,& vendentes uniuersa venalia foris Ierusalem semel, & bis, & contestatus sum eos , & dixi eis: Quare manetis ex aduerso muri? Si secundò hoc feceritis , manum mittam in uos. Itaq; ex tempore illo non venerunt in sabbatho. Dixi quoq; Leuitis,ut mundarentur,& uenirent ad custodiẽdas portas , et sanctificandam diem sabbathi. Et pro hoc ergo memento mei Deus meus , & parce mihi secũdũ multitudinem miserationũ tuarũ . Sed & in diebus illis vidi Iudæos ducẽtes vxores Azoridas , Ammonitidas , & Moabitidas. Et filii eorum ex media parte loquebãtur Azoticè, & nesciebant loqui Iudaice , & loquebãtur iuxta linguam † populi , & populi . Et obiurgaui eos ,

† cum inũbrasẽt portę tẽpũ p̃uenilent vmbrę vespertinę ad portas &c.

† vel cuiuslibet populi.

NIC. DE LYRA.

¶ a Et Tyrii.*qui erant Gentiles.*Habitauerunt in ea,inferentes pisces &c.

b Et obiurgaui optimates Iuda.*qui populum regebant,eò quòd talia permittebant.*

c Nunquid non hæc fecerunt patres nostri. *q.d.sic,& propter hoc fuerunt in captiuitatem ducti, & ciuitas ista destructa est propter hoc Nehemias apposuit remedium.ideo sequitur:*

d Factum est autem cum quieuissent portæ.*In Hebræo habetur:Et factum est cùm inumbrassent portæ,id est quia dies aduesperascebat , & tunc incipit sabbathum: & in idem redit , quia tunc portæ debent quiescere ab ingressu mercantium.Ideo sequitur:*

e Dixi.*s.claudite ianuas,ita quòd mercatores non possit intrare ciuitatem ad exercendum talem mercationem in die sabbathi. tamen non fuerunt omnino correcti per hoc. Ideo sequitur:*

f Et manserunt negotiatores , & vendentes &c. *ad quos exibant Iudæi ementes ab eis.* D

g Et contestatus sum eos.*eis comminando. Ideo sequitur :*

h Si secundo hoc feceritis , manum mittam in vos. *ad incarcerandum,& flagellandum.Cætera patent.*

i Sed & in dieb.illis. *Hic ponitur correctio quarti mali,quod erat commistio feminis extranei,contra præceptum legis. Deuto.vij.& hoc est quod dicitur :*

k Vidi Iudæos ducentes vxo. Azoti. *istæ erant de filiabus Philistinorum .*

l Et filij eorum ex media parte loquebantur Azotice.*sicut matres eos docebant .*

m Et nesciebant loqui Iudaice. *nisi valde corruptè: quia matres plus loquuntur cum pueris suis,quàm patres.*

n Et obiu.eos.*scilicet patres eorum acriter redarguendo.*

¶ Et male-

MORALITER.

* sunt claudendæ , ne per eas intret aliquid , quod quietem debitam animæ in Deo valeat perturbare.

i *Sed in diebus illis vidi Iudæos ducẽ.vxores Azotidas.* Hic ponitur quartum malũ in absentia Nehemiæ perpetratum. Licet.n.ante per Esdram mulieres alienigenę fuissent de populo Israel eiectę, vt dictum est sup.x. ca.1.Esdræ tamẽ ipso defuncto, & absente Nehemia plures Iudęorum redierunt ad vomitum accipiẽtes sibi vxores alienigenas: sed Nehemias remedium adhibuit,eos acriter abiurgando, & maledicendo:& aliquos eorum cędendo,& capillos euellendo, & eos per Dominum adiurando,ꝙ à talib.abstinerent.Per Iudæos verò recidiuantes in contrahẽdo matrimonia cum alienigenis mulierib.significantur pęnitẽtes de vitijs carnalib.qui tamen postea Deo permittente, & diabolo procurante ad vomitum reuertuntur pristinis se vitijs implicantes : & isti sunt obiurgandi per asperam correptionem illorum,ad quorum spectat officium: sunt etiam maledicẽdi, per hoc ꝙ mala pęnę superuentura eis sunt prędicenda,si in talib. perseuerant. sunt etiam cędendi corporaliter, & affligendi per illos,ad quorum spectat officium si fuerint obstinati .

* *Memento*

VNIVERSIDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

a *Igitur mundaui eos. Bed.* Aptus per omnia finis, & condignus ædificio sanctæ ciuitatis, & templi Dñi, vt emundatis ciuibus alienæ a Deo pollutionis ordines sacerdotum, & Leuitarum in ministerio suo rite custodiantur, vt instituti regulariter magistri ecclesiæ castigatum ab omni peccato populum de cætero in bono permanere, et crescere semper exhortentur.

In Esdram lib. 3. c. ult. tom. 4.

b *Et in obla. li.* Inter cętera ppls ligna offert ad ignẽ altaris nutriendum, cum opera virtutũ diuina consecratione digna operantur. Ardent ligna, & cõsumuntur in altari holocaustorum, cum in cordib. electorum opera iustitię flamma charitatis perficiuntur.

c *Memento mei Deus me. in b.* Meritò talis cõditor, & dedicator ciuitatis post multos deuotionis labores memorię se creatoris, & largitoris omnium bonorum commendat.

† & nobis obedici. &

& maledixi. Et cæcidi ex eis viros, & decaluaui eos: & adiuraui in Deo, vt non darent filias suas filijs eorum, & non acciperent de filiabus eorum filijs suis, & sibimetipsis, dicens: Nunquid non in huiuscemodi re peccauit Salomon rex Israel? Et certè in gẽtibus multis non erat rex similis ei, & dilectus Deo suo erat, & posuit eũ Deus regem super omnẽ Israel. Et ipsum ergo duxerũt ad peccatũ mulieres alienigenæ. Nunquid† & nos inobedientes faciemus omne malũ grande hoc, ut præuaricemus in Deo nostro, & ducamus vxores peregrinas? De filiis aũt Ioiada filij Eliasib sacerdotis magni, gener erat Sanaballat Horonites, quẽ fugaui à me. Recordare Dñe Deus meus aduersum eos, qui polluunt sacerdotium, iusq; sacerdotale, & Leuiticum. Igitur mundaui eos ab omnibus alienigenis, & constitui ordines sacerdotum, & Leuitarum, vnumquenq; in ministerio suo, & in oblatione lignorum in temporibus constitutis, & in primitijs. Memento mei Deus meus in bonum, Amen.

- Amen

Sequentes tertium, & quartum Esdræ libros vtcunque de canone non sunt, expositores ordinarij intactos reliquerunt, qui propterea dicuntur tertius, & quartus: quia apud Græcos, & Latinos superior liber Esdræ, ut dicit Hieronymus in prologo, diuidebatur in duos libros

NIC. DE LYRA.

a Et ma. *malum eis imprecando nisi talia corrigerent.*

b Et cęci. *flagellando aliquos propter eorum obstinationem.*

c Et decalcaui eos. *per capillos trahendo: vel quia fecit radi capita eorum, & barbas, quod tunc temporis magna erat confusio.*

d Et adiuraui &c. *i. feci eos iurare, cuius causa subditur:*

e Nunquid non in hu. &c. *sa. qui erat sapientissimus.*

f Certe in gen. tib. mul. non erat rex simi. ei. *in sapientia, diuitijs, & gloria, vt habetur iij. Reg.*

g Et di. Deo suo erat. *quod patet ex hoc quod sibi apparuit in Gabaõ vt habetur iij. Regum iij.*

3. Reg. 3. b

h Et posuit e. Deus re. *quia non debebatur ei regnum ratione primogenitura, sed ex diuina ordinatione, vt habetur. 1. Paral.*

Ibidem.

i Et ipsum er. &c. *vt habetur iij. Regum.*

k Nunquid & nos inobe. fa. &c. *q. d. manifestum est, quod sic, si duxerimus mulieres alienigenas, cum multum deficiamus à sapientia Salomonis, & eius perfectione.*

1. Pa. 28. 3. Re. 11. a

l De filijs au. Ioiada. *quis autem fuerit ille filius Ioiadæ, non exprimitur hic.*

m Quem fu. a me. *propter malitiam suam.*

n Recordare do. Deus meus ad. eos. *enormiter, & grauiter puniendo ad terrorem aliorum.*

o Igitur mundaui eos ab omnib. al. *s. mulieribus separando.*

p Et Constitui ordines sacerdotum, & Leui. *sicut disposuit Dauid rex. 1. Parali.*

q Et in oblatione lignorum. *id est in compositione lignorum ad nutriendum ignem iugiter in altari holocaustorum, quòd debebat fieri à sacerdotibus per vices sibi succedendo.*

1. Par. 23. a. & 25. a

r Memento mei Deus. *Post omnia opera bona prędicta fideliter, & deuotè se suo creatori recommendat. Cui est honor, & gloria in secula seculorum, amen.*

MORALITER.

a *Memento mei Deus meus in bonum.* per hoc significatur, quòd bonus prælatus ex debita correctione malorum, remunerationem bonorum consequitur supernorum.

Incipit postilla venerabilis magistri Nicolai de Lyra super tertium librum Esdræ.

CAP. I.

Et fecit Iosias pascha. *Liber iste, qui dicitur Esdræ tertius videtur magis ab alio doctore, nescio quo conscriptus, & ex pluribus collectus. Nam hic describuntur plura, quæ in primo Esdræ valde sufficienter sunt descripta. Non est autem verisimile, quòd ipse tot repetiuerit in alio libro sine necessitate, imò etiam cum nulla, aut parua vtilitate. Nec est argumentum contra hoc de libro Paral. in quo multa scribuntur, quæ habentur in libris regum. Nec similiter de secundò Machab. in quo repetuntur multa quæ sunt in primo scripta. nam alius scripsit librum Paralip. et alius libr. Regum. & idem fuit de primo, & secundo Macha. sicut satis patuit ibidem. & ideo liber iste dicitur à Doctoribus apochryphus, vt patet in prima parte summę sancti Tho. de Aquino propter quod liber iste inter alios non canonicos, qui ponuntur in Biblia, minoris videtur autoritatis: & ideo ad ipsum exponendum vltimò misi manum. tamen de illis, quæ alibi scribuntur, & hic repetuntur, intendo breuiter transire, & ad loca remittere, vbi à me diffusius exponuntur. Igitur liber iste in tres partes diuiditur. nam autor primò, quædam alibi scripta repetit. secundò quæ propria sunt huius libri subiungit, ca. iij. tertiò ad repetendum scripta alibi redit. c. v. ibi: Instante autem. prima adhuc in tres. nam primò repetit quædam captiuitatem Babylonicam præcedentia. secundò quædam ipsam concomitantia, ibi: Qui vsque ad iracundiam. tertiò quædam subsequentia c. ij. prima adhuc in tres. quia primò tempore Iosiæ describitur paschalis celebratio, secundò Iosiæ mors, & tumulatio, ibi: Et post omnem actum, tertiò filiorum eius successio, ibi: Et assumentes. prima adhuc in duas: quia primò ponitur debita præparatio. secundò paschæ celebratio, ibi: Et hæc cum fierent. Sententia primæ partis patet ex dictis ij. Paralipomen. trigintaquinque exceptis, quæ sequuntur.*

1. p. q. x. ar. ar. 6. in pr. arg.

Diuisio

Liber Esdræ tertius, qui inter apochrypha ponitur.

CAPVT I.

Et† fecit Iosias pascha in Ierosolymis Domino, & immolauit phase, quartadecima luna primi mensis, statuens sacerdotes per uices dierum stolis amictos, in templo Domini. Et dixit Leuitis sacris, seruis Israel, vt sanctificarent se Domino, in positione sanctæ arcæ Domini, in domo quam ædificauit Salomon filius Dauid rex. Non erit uobis tollere super humeros eam. Et nunc deseruite Domino uestro, & curam agite gentis illius Israel, ex parte secundum pagos & tribus vestras, secundum scripturam Dauid regis Israel, & secundum magnificentiam Salomonis filii eius: omnes in templo, & secundum particulam principatus paternam uestram, eorum qui stant in conspectu fratrum filiorum Israel. Immolate pascha & sacrificia parate fratribus vestris, & facite secũdum pręceptum Domini quod datum est Moysi. Et donauit Iosias in plebem quæ inuenta est, ouium, agnorum, & hædorum, & caprarum triginta millia, uitulos tria millia. Hæc de regalibus data sunt secundum promissionem populo, & sacerdotibus in pascha, oues numero duo millia ac uituli centum. Et Iechonias & Semeias & Nathanael fratres, & Hasabias & Oziel & Coraba in phase, oues quinq; millia, uitulos quingentos. Et cùm hęc fierent eleganter, steterunt sacerdotes & Leuitę habentes azyma per tribus. Et secũdum partes principatus patrum, in conspectu populi offerebant Domino, secundum ea quæ in libro Moysi scripta sunt. Et assauerunt phase igni, prout oportebat, & hostias coxerunt in emolis & in ollis cum beneuolentia. Et attulerunt omnibus qui erant ex plebe, & post hæc parauerunt sibi & sacerdotibus. Sacerdotes enim offerebant adipes vsque dum finita esset hora, & Leuitæ parauerunt sibi & fratribus suis filijs Aaron. Et sacri cantores filij Asaph erant per ordinem, secundum præceptum Dauid, & Asaph, & Zacharias, & Ieddimus qui erat a rege, & ostiarii per singulas ianuas, ita ut non præuaricaretur vnusquisque suam. Fratres enim eorum parauerunt illis. Et consummata sunt quæ pertinebant ad sacrificium Domini. In die illa egerunt phase, & offerebant hostias super Domini sacrificium secundum præceptum regis Iosiæ. Et egerunt filij Israel qui inuenti sunt in tempore illo, phase, & diem festum azymorum per dies septem. Et non est celebratum phase tale in Israel, à temporibus Samuel prophetę, & omnes reges Israel non celebrauerunt tale pascha, quale egit Iosias, & sacerdotes, & Leuitæ & Iudæi & omnis Israel, qui inuenti sunt in commoratione Ierosolymis. Octauodecimo anno regnante Iosia celebratum est phase. Et directa sunt opera Iosiæ in conspectu Domini sui in corde pleno metuentia, & quæ circa illum quidem cõscripta sunt in pristinis temporibus de eis, qui peccauerunt, qui que irreligiosi fuerunt in Dominum prę omni gente, & qui nõ quæsierũt uerba Domini super Israel. † Et post omnem actum hunc Iosiæ, ascendit Pharao rex Aegypti ueniens in Charcamis ab itinere super Euphraten, & exijt illi obuiam Iosias. & misit rex Aegypti ad Iosiam, dicens: Quid mihi & tibi est rex Iudę? Non sum missus à Domino ut pugnem contra te. Super Euphraten enim bellum meum est. Festinans descende. Et non est reuersus Iosias super currum, sed expugnare eum conabatur, non attendens uerbum prophetę ex ore Domini, sed constituit ad eum bellum in campo Mageddo. Et descenderunt principes ad regem Iosiam. Et dixit rex pueris suis: Amouete me a pręlio: Infirmatus sum enim ualde. Et statim amouerunt eum pueri ipsius de acie. Et ascendit super currum secundarium suum, & perueniens Ierosolymam uita functus est, & sepultus est in paterno sepulchro. Et in tota Iudęa lugebãt Iosiam, & qui præsidebant cum uxoribus lamentabant eum vsque in hunc diem, & datum est hoc fieri semper in omne genus Israel. Hæc autem præscripta sunt in libro historiarum regum Iudæ, & singula gesta actus Iosiæ & eius gloria, & intellectus eius in lege Domini, quęq; gesta sunt ab eo, & quæ nõ scripta sunt in libro regum Israel & Iudæ. † Et assumentes qui erant ex gente Iechoniam filium Iosiæ, constituerunt regem pro Iosia patre suo, cum esset annorum trigintatrium, & regnauit super Israel mensibus tribus. Et amouit eum rex Aegypti ne regnaret in Ierosolymis. Et mulctauit gentem argenti talenta centum, & auri talentum unum. Et constituit rex Aegypti Ioacim fratrem ipsius regem Iudæ & Ierusalem: & alligauit magistratus Ioacim: & Zaracelem fratrem suum, & apprehendens reduxit in Aegyptum. Annorum erat Ioacim vigintiquinque cùm regnare cœpisset in terra Iuda & Ierusalem, & fecit malum in conspectu Domini. Post hunc autem ascendit Nabuchodonosor rex Babylonis, & alligans eum in † areolo uinculo per-

† 4. Regũ 23. f — D. 2. Pa. 35. c — † areo. Iere. 22. e

a Hæc de regalibus data sunt &cæt. *Istud non refertur ad domum Iosiæ, vt litera videtur prætendere, sed intelligitur de domo ducum regis: secundum quod exprimitur. ij. Paralipomenon. Duces quoq; eius sponte, quod vouerant obtulerunt tam populo, quam sacerdotibus, & Leuitis, & non exprimitur ibi quid, vel quantum dederunt: hic autem exprimitur, cùm dicitur:* Hæc *supple quæ sequuntur.* De regalibus data sunt &c. *id est de bonis ducum regaliũ, scd'm promissionẽ Deo factã propter quod dicitur in libro Par. Quod vouerant, obtulerunt: quia votum est promissio facta Deo.*

2. Pa. 35. b

a Oues num. duo &c. *quod nõ erat in libro Paral. expressum.*

b Iechonias &c. *iste ij. Paralip. vocatur Chonenias, & est idem nomen in Hebræo. sicut in Latino Nicolaus, & Colaus, & Colinus, & Coletus. Sciendum autem, quod hic in sequentibus, quæ repetuntur de alijs libris nomina personarum uariantur, & plura vel pauciora hic, & ibi ponuntur, & numeri personarum, vel animalium maiores, vel minores, hic, quam ibi, & e conuerso, quæ omnia, & similia breuiter sic soluũtur. Primo de nominibus: nam multi erant binomij, vel trinomij, vt patuit in pluribus locis veteris, & noui testamẽti. & sic idem homo frequenter scribitur sub uno nomine ĩ uno libro, & sub alio nomine in altero. Similiter de pluralitate psonarum: quia quando plures concurrũt ad unũ actum: aliqui tacentur in uno libro, qui in alio exprimuntur, & econuerso. Similiter de numeris dicendum, quod minor numerus includitur in maiori: propter quod quando minor numerus scribitur in vno loco aliter, quam in alio, nõ est aliqua falsitas nisi minor scriberetur cum præcisione maioris, & relatus ad idem simpliciter, quod non est in proposito, & sic patet, quòd dictæ variationes non arguunt aliquam in scriptura falsitatem.*

Ibidem. — Nominum, & numeri variatio cũ sua.

c Et cum hæc fierent. *Hic consequenter describitur paschæ celebratio, & patet sententia ex dictis ij. Paral. xxxv. exceptis quæ sequuntur.*

d In em. *i. in ollis æneis.*

e Et offerebãt hostias. *scilicet pacificas ad quas non tenebantur.*

f Super Domini sacrificium. *quòd erat consuetum fieri.*

g Et directa sunt opera Iosiæ. *Hoc non est in Para. sed immediate subditur bellum Pharaonis contra ipsum.*

† 4. Regũ 23. f — 2. Pa. 36. a

h In corde pleno metu. *id est Dei metum indicantia.*

i De eis, qui peccauerũt &c. *Isti potissimè fuerunt Amõ pater Iosię, & Manasses auus eius, sicut patet. iiij. Re. & ij. Para.*

k Et post oẽm actum. *Hic describitur Iosiæ mors & eius tumulatio, & patet sententia ex dictis. ij. Paral. xxxv. in fine capituli hoc excepto:*

l Non attẽ. uerb. pph. ex ore Do. *Ex hoc loco videtur quòd Pharao misit ad Iosiam vnũ de prophetis Domini, qd non dicitur in libro Parali. vel ipse Pharao dicitur hic propheta. nã malis aliquãdo cõceditur actus prophetãdi, sicut patet de Balaam Numeri. xxiiij.*

m Et assumentes, qui erant ex gente Iechon. *Hic consequenter describitur filiorum Iosiæ successio. & patet sententia ex dictis. ij. Para. xxxvi. et iiij. Re. xxiij. & xxiiij. & xxv. in quib. hæc materia diffuse tractatur exceptis his quæ sequuntur. Et* assumẽtes qui erãt &c. *Iste vocatur Ioachaz. iiij. Re. xxiij. et ij. Pa. xxxvi. ad quod potest dici quod erat binomius.*

n Const. regem pro Iosia pře suo, cũ esset annorũ trigintatriũ. & regnauit super Il. *iiij. Reg. & ij. Par. dicitur quòd erat annorũ. xxiij. vnde videt' hic numerus falsificat' per scriptores, vnũ. x. vel dñariũ addẽtes. Vel o ptet dicere, quòd ibi tacẽtur. x. anni q hic exprimuntur, & sic vtrũq; eẽt verũ: qa minor numerus icluditur in maiori sicut prædictum est.*

o Et alliga. mag. stratus Ioacim. *fratrẽ prædicti Ioachaz, non in vinculis sed iuramẽto. ut fideliter redderet tributũ regi Aegypti, q constituit eũ regẽ Iudæ pro Ioachaz fratre suo, ut patet iiij. Re. & ij. Par. io subdit' de regno eius. Annorũ erat. xxv. Ioacĩ, cũ regnare cępisset etc.*

p Et Zarace. frẽm e. *Et habetur in aliqb. Biblijs: Et Zachariam fratrem suum. i. ipsum Ioachaz, q nõĩatur hic Zacharias.*

q Appr. redu. in Aegy. *catenis ligatum, sicut patet. ij. Paralip. xxxvi. & iiij. Regum. xxiij.*

r Post hũc ãt Nab. &c. *quia fugiebat exercitum Chaldęorũ q̃tum poterat.*

s Et alligans eum in areolo uinculo. *Est autẽ area spatium, in quo terũtur blada, & inde dicitur areola diminutiuum, & est paruum spatiũ, in quo aliquis ligatus cum catenis potest procedere. & non ultra & illa catena dicitur areolum uinculũ. sic aũt fuit de isto dispositũ, ut hoc modo in Babylonẽ duceretur: sed in uia mutato consilio remissus fuit in Ierusalẽ, & ibi interfectus, et cadauer eius piectũ extra portas ciuitatis: sicut pdixerat Iere.*

Nam de

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

E ❡ a Nam de immunditia illius, & irreligiositate &c. *id est idololatria: sicut per oppositum la*[illegible]*ia dicitur religio, uel religiositas.*
b Et regnauit Ioachim. *sic debet iste scribi per, n, in fine.*
† Iere. 22. c Et misit Deus patrum ipsorum per angelum suum. *id est Ieremiam, qui dicitur hic angelus, id est Dei nuntius: & similiter alij prophetæ. ideo subditur:* Subsannabant in angelis suis, & qua die locutus.
d Qui vsque ad iracundiam. *Hic consequenter autor repetit concomitantia captiuitatem. & patet sententia ex dictis. iiij. Regum. xxv. & 2. Paralip. xxxvi. exceptis quæ sequuntur.*
e Et præcepit ascendere Reges Chaldæorum. *Hoc*

duxit in Babyloniã, & sacra vasa Dñi accepit Nabuchodonosor, & tulit & cõsecrauit in tẽplo suo in Babylonia. Nã de immũditia illius & irreligiositate scriptũ est in libro tẽporũ regũ. Et regnauit Ioachin filius eius pro eo. Cũ aũt cõstitutus est rex, erat annorũ decẽ & octo. Regnauit aũt mẽses tres, & dies decẽ in Ierusalẽ, & fecit malũ in cõspectu Dñi. Et post annũ mittẽs Nabuchodonosor, trãsmigrauit eũ in Babyloniã simul cũ sacris uasis Dñi, & constituit Sedeciam regem Iuda & Ierusalẽ cum esset annorum vigintiunius. Regnauit autẽ annis undecim. Et fecit malũ in cõspectu Dñi, & nõ est ueritus a uerbis quæ dicta sunt ab Ieremia † propheta ex ore Dñi, & adiuratus a rege Nabuchodonosor periurans discessit, & indurata ceruice sua & corde suo transgressus est legitima Dñi Dei Israel. Et duces populi Dñi multa iniq; gesserunt, & impiè egerunt super oẽs immunditias gentium, & polluerunt templum Dñi, quod sanctum erat in Ierosolymis. Et misit Deus patrum ipsorum per angelũ suum reuocare eos, propter quod parceret illis, & tabernaculo suo. Ipsi vero subsannabant in angelis ipsius, & qua die locutus est Dñs, erant illudentes prophetis eius. Qui vsq; ad iracundiã concitatus est sup gentẽ suã propter irreligiositatẽ suã, & pcepit ascendere reges Chaldæorũ. Hi occiderunt iuuenes eorum in gladio, in circumitu sancti tẽpli eorũ, & nõ pepercerunt iuueni, & seni, & virgini, & adolescenti, sed oẽs traditi sunt in manus ipsorum, & omnia sacra uasa Dñi, & regales apothecas resumentes tulerunt in Babyloniam, & incenderunt domũ Domini, et demolierunt muros Ierusalem, & turres eius incenderunt igne. Et consummauerunt omnia honorifica eius, & ad nihilum redegerunt, & reliquos a gladio duxerunt in Babylonem. Et erant serui illius vsque dum regnaret Persæ, in repletione uerbi Domini in ore Ieremiæ, quousque † benignè ageret terra sabbatha sua. Omni tempore desertionis suæ sabbathizauit in applicatione annorum septuagintaseptem.

G *Hoc potest dupliciter exponi. Vno modo referendo ad Iudæos: & sic est sensus, quod per sua peccata meruerunt, quòd Deus præciperet Chaldæos ascendere ad destructionem ciuitatis, et populi. Præceperũt, i. præcipere meruerunt. Alio modo vt referatur ad Deum, de quo præmittitur. Qui vsque ad iracundiam, in singulari, ad designandum unitatem essentiæ. & subditur: Præceperunt in plurali, ad denotandum in Deo pluralitatem personarum, sicut. Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram & cæt.* Gen. 1. c
f Et consummauerunt omnia. *id est exterminauerunt.*
g Et reliquos à gladio duxerunt in Babylonem. *idest illos, qui gladium euaserant, in Babylonem duxerunt.*

F NICOL. DE LYR. CAP. II.

† 2. Parali. 36. d 1. Esdr. 1. a

REgnante Cyro rege Persarum in consummatione uerbi Domini in ore Ieremiæ. *Hic consequenter autor repetit facta captiuitatem consequentia. & diuiditur in duas partes. quia primo ponitur prosperitas de captiuitate redeuntium. secundo aduersitas ipsorum ædificantium, ibi: In Artaxerxis. Sententia primæ partis patet ex dictis. 1. Esdræ. 1. exceptis quæ sequuntur.* Diuisio
b Salmanasaro præsidi Iudeæ. *idest Zorobabel, aliter sic nominato, qui fuit princeps redeuntium de captiuitate.*
c Athiscæ argenteæ triginta. *i. scyphi argentei.*
d Et enumerata sunt Salmanasaro simul cum his, qui ex captiuitate Babyloniæ uenerant in. *id est sibi tradita vel expedita.*

CAP. II.

REgnante Cyro rege Persarum in consummatione uerbi Domini in ore Ieremiæ, suscitauit Dominus spiritum Cyri regis Persarum, & prædicauit in toto regno suo simul per scripturam, dicens: Hęc dicit Cyrus rex Persarum: Me constituit regem orbi terrarum Dominus Israel, Dominus excelsus, & significauit mihi ædificare domum sibi in Ierusalem quæ est in Iudęa. Si quis est ex genere uestro, Dominus ipsius ascendat cum eo in Ierusalem. Quotquot ergo circa loca habitant, adiuuent eos qui sunt in loco ipso, in auro & argento, in dationibus cum equis & iumentis, cumq; alijs quæ secundum uota apponuntur in ædem Domini, quæ est in Ierusalem. Et stantes principes tribuum, pagorum, & Iudææ ex tribu Beniamin, & sacerdotes & Leuitæ quos excitauit Dominus ascendere, & ædificare domũ Domini quę est in Ierusalem, & qui erant in circumitu eorum, adiuuerunt in omni auro & argento eius & iumentis & uotis compluribus, multi quorum sensus excitatus est. † Et Cyrus rex protulit uasa sacra Domini quæ trãstulit Nabuchodonosor rex Babylonis ex Ierusalem, & consecrauit ea idolo suo, & proferẽs ea Cyrus rex Persarum tradidit Mithridatho, qui erat super thesauros ipsius. Per hunc autem tradita sunt Salmanasaro pręsidi Iudææ. Horum autem hic numerus. Libatoria argentea, duo millia quadringenta, athiscæ argenteæ triginta, phialæ aureæ triginta, item argenteæ duo millia quadringentę, & alia uasa mille. Omnia autẽ uasa aurea & argentea quinque millia octingenta sexaginta. Et enumerata sunt Salmanasaro simul cum his qui ex captiuitate Babylonię uenerant in Ierosolymam. In Artaxerxis autem regis Persarum temporibus scripserunt ei de his qui inhabitabant in Iudæa & Ierusalem, Balsamus & Mithridathus, & Sabellius, & Rathimus, Balthemus, Samelius scriba, & reliqui inhabitantes in Samaria, & cęteris locis subiectam epistolam regi Artaxerxi. Domine pueri tui Rathimus ab acciden-

H e In Artaxerxis autem regis Persarum temporibus scripserunt ei de his, qui in habitabant in Iudæa. *Hic consequenter ponitur aduersitas ædificantium. Redeuntes enim de captiuitate cœperunt reædificare tẽplum, sed fuerunt impediti per Samaritanos. & patet sententia partis huius ex dictis. 1. Esdræ. iiij. capit. exceptis quæ sequuntur:* In Artaxerxis autem regis Persarum. *iste fuit Cambyses filius Cyri, qui vocabatur Cambyses nomine proprio & Artaxerxes nomine regio. sicut imperatores Romani Cæsares, & cum hoc nomine proprio, vt Iulius, Tyberius & huiusmodi.* † 1. Esd. 1. c
f Rathimus ab accidentibus. *Scribebat enim chronicas, in quibus continebantur contingentia suo tempore.*

❡ Et sa.

❡ a Et Sa. scriba, & re. A *Iste scribebat acta curiæ.*
b Et inue. in adm. sc. de his *Id est in libris, in quibus scribuntur memoralia pro tempore futuro.*
c Nunc er. præc. prohi. ho. il. ædi. *i. conuocare populum ad eius ædificationem.*
d Et qui cum his con. et. iu. *idest currus præparantes ad agendum iter, vel, iungentes se ad inuicem.*
e Et va. ab æd. *Videtur hæc litera corrupta per scriptores, quæ deberet esse talis:* Vaca ad ædi. tẽ. *Vel sic fiet constructio:* Va. *i. illi, qui prius erant intenti ad ædificationem templi, vacabant ab opere illo vsq; ad annum secundum Darij.*

tibus, & Sabellius scriba, & reliqui curiæ tuæ iudices in Cœlesyria & Phœnice. Et nũc notum sit Domino regi, quoniam Iudęi qui ascenderunt a uobis ad nos, venientes in Ierusalem, ciuitatem refugam & pessimam, ædificãt furnos eius, & statuunt muros, & templum suscitant: quòd si ciuitas ista & muri isti consummati fuerint, non tantũ tributa non sustinebunt pendere, sed etiam regibus resistẽt. Et quia id agitur circa templum, rectè haberi arbitrati sumus non despicere hoc ipsum, sed notum facere Domino regi: ut si videbitur rex, quęratur in libris patrum tuorum, & inuenies in admonitionibus scripta de his, & scies quoniam ciuitas ista fuit refuga, & reges & ciuitates concutiens, & Iudæi refugæ, & prælia committentes in ea ab æterno: ob quam causam ciuitas ista deserta est. Nunc ergo notum facimus Domine rex, quoniam si ciuitas hæc ædificata fuerit, & huius muri erecti fuerint, descensus tibi non erit in Cœlesyriam & Phœnicen. Tunc scripsit rex Rathimo qui scribebat accidentia, & Balthemo, & Sabellio scribę, & cæteris constitutis & habitantibus in Syria, & Phœnice ea quæ subiecta sunt. Legi epistolam quam misistis mihi. Præcepi ergo inquiri, & inuentum est: quoniam ciuitas illa est ab æuo regibus resistens, & homines refugæ, & prælia in ea efficientes, & reges fortissimi erant in Ierusalem dominantes, & tributa exigentes a Cœlesyria & Phœnice. Nunc ergo præcepi prohibere homines illos ædificare ciuitatem, & † prohibere, ne quid ultra hæc fiat, sed nec procedant in plurimum, ex quo sunt malitię, ita ut regibus molestia importetur. Tunc recitatis his quæ a rege Artaxerxe scripta fuerant, Rathimus & Sabellius scriba, & qui cum his constituti erant iungentes, festinanter uenerunt in Ierusalem cum equitatu & turba & agmine, cœperuntq; ædificantes prohibere. Et vacabant ab ædificatione templi in Ierusalem, vsque secundo anno regni Darij regis Persarum. C
† prouidere

NICOL. DE LYRA. CAP. III.

a REx Da. *Repetitis eis, quæ sunt alibi scripta, hic consequenter ponuntur, quæ sunt huius libri propria, quæ consistunt circa solutionem vnius quæstionis cuius primo ponitur occasio. Secundo eius propositio, & triplex opinio, ibi. Tunc scribẽtes. Tertiò opinionum examinatio, ibi: Et mittens. Quartò vnius approbatio, et remuneratio, ibi: Et omnes populi. Circa primum dicitur:* Rex Da. *secundum Latinos, & Græcos iste fuit filius Hystaspis: secundum Hebręos vero ipse fuit filius Assueri, & Esther reginæ, secundum quod dixi plenius in prin. libri Esther. & 1. Esdræ. iiij. & Daniel ix. vbi secutus sum in hoc dictum Hebræorum tanquam verius iudicio meo.* Diuisio B
b Omnibus vernaculis suis. *i. seruientibus in domo sua.*
c Et omnib. magi. Me. & Pers. *Istis reddebatur ratio de tributis, et obuentionibus regni.*
d Et omnibus pur. *i. nobilibus genere, quibus licitum erat purpura vestiri pro sua nobilitate.* † significauerunt
e Et præ. *qui causas iudicabant in palatio.*
f Et con. *qui erant de stricto regis consilio.*
g Et præfe. *id est Balinis, & præpositis in regni partibus diuersis.*
h Ab India. *Ex hoc videtur, quòd iste fuit filius Assueri, vt dicunt Iudæi. Nam Assuerus in principio libri Esther dicitur regnasse ab India vsque ad Aethiopiam super. cxxvij. prouincias. & isto modo dimisit regnum filio suo. Cætera patent vsq; ibi:*
i Et dor. *scilicet modicum.*
k Et expergefactus est. *ita quòd volebat vigilare, & ex hoc custodes corporis sui habuerunt occasionem proponendi inter se quæstionem ad faciendum regi solatium. & ex hoc patet prudentia regis, qui magis volebat transire tempus in aliquo vtili, quàm in ludis inhonestis, aut nullius vtilitatis.*

l Dicamus vnus. nostrũ ser. *de eadem qõne, vt patet ex sequentibus.*
m Qui præcel. *i. prout melius sciuerit. Nam dictũ cuiuslibet triũ non poterat esse excellẽs simpliciter, sed vnius tantũ. Cætera patẽt vsq; ibi:*
n Purpura cooperiri &c. *Id est vestiri.*
o Et in auro bibere &c. *Id est in scypho aureo.*

CAP. III.

REx Darius fecit cęnam magnam omnibus uernaculis suis, & omnibus magistratibus Mediæ & Persidis, & omnibus purpuratis, et prætoribus, et consulibus, et præfectis sub illo ab India vsq; Aethiopiam, centum vigintiseptem prouincijs. Et cũ manducassent, et bibissent, & satiati reuerterentur, tunc Darius rex ascendit in cubiculũ suũ, & dormiuit, et expergefactus est. Tunc illi tres iuuenes corporis custodes, qui custodiebant corpus regis, dixerunt alter alteri: Dicamus vnusquisq; nostrum sermonem qui præcellat, et cuiuscunque appauerit sermo sapientior alterius, dabit illi rex Darius dona magna, purpura cooperiri, et in auro bibere, et super aurum dormire, et currum aureo freno, et cidarim bissinam, et torquem circa collum, et secundo loco sedebit a Dario propter sapientiam suam, et cognatus Darii vocabitur. Tunc scribentes singuli suum uerbum † signauerunt et posuerunt subtus ceruical Darij regis, et dixerunt: Cumque surrexerit rex, dabimus illi scripta nostra, et quodcunque iudicauerit rex e tribus, et magistratus Persidis, quoniam uerbum eius sapientius est, ipsi dabitur uictoria, sicut scriptum est. Vnus scripsit: Forte est uinum. Alius scripsit: Fortior est rex. Tertius scripsit: † Fortiores sunt mulieres: super omnia autem uincit ueritas. Et cùm surrexisset rex, acceperunt scripta sua, et dederunt illi, et legit. Et mittens uocauit omnes magistratus Persarum, et Medos, et purpuratos, et prætores, et præfectos, et sederunt in concilio, et lecta sunt scripta coram ipsis, et dixit: Vocate adolescen-

p Et super aurum dormire. &c. *Id est super lectum panno auriphrygiato ornatum.*
q Et currum aureo freno. *Id est freno deaurato.* D
r Et cydarim bissinam. *Id est mitram, vel cucufam de bysso, quæ est species lini candidissimi.*
s Et torquem circa collum &c. *Talibus enim vtebantur tantum excellentes viri ratione generis vel sapientię, seu alterius excellentiæ.*
t Et secundo loco &c. *Id est in secunda mensa.*
u Sedebit a Dario &c. *Et hoc concessit rex per scriptum, vt patet circa medium. iiij. capitu.*
x Tunc scribentes &c. *Hic consequenter ponitur quæstionis propositio. & circa eam triplex opinio. Fuit autem quæstio de fortitudine: quid inter alia sit fortius, vt patet ex sequentibus. Sic ergo dicitur:* Tunc scribentes singuli &cæte. *In singulis schedulis.* † fortius
y Signauerunt &c. *sigillis proprijs, ne fieret ibi aliqua mutatio, & vt manifestè appareret cuius esset qualibet schedula.*
z Et posuerunt subtus ceruical Darij regis: *Quando post vigiliam redijt ad dormiendum. Cætera patent vsque ibi.*
a Ipsi dabitur uictoria &c. *i. victoria præmia in parte præcedenti expressa. Cætera patent.*
b Et mittens. *Hic consequenter ponitur dictarum opinionum examinatio. Et primò examinatores vocantur. Et patet litera vsque ibi:*

Dica- ❡ Indicate

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA GREDOS.USAL.ES

tes, & ipsi indicabunt verba sua. Et vocati sunt & introierũt. Et dixit illis: Indicate nobis de his quæ scripta sunt. Et cœpit prior, qui dixerat de fortitudine uini, & dixit: Viri quã præualet vinũ omnibus hominibus qui bibunt illud. Seducit mẽtes. Itẽq; regis, & orphani facit mentẽ vanã. Itẽ serui, ac liberi, pauperis ac diuitis, & oẽm mentẽ cõuertit in securitatẽ & iucũditatẽ, & nõ meminit oẽm tristitiã, & debitũ, & oĩa præcordia facit honesta, & non meminit regẽ, nec magistratũ, & oĩa per taléta loqui facit. Et nõ meminerũt cũ biberũt amicitiã, nec fraternitatẽ: sed nõ multũ post sumũt gladios, & cũ à vino emerserĩt & surrexerint, nõ meminerũt q̃ gesserũt. O uiri nũ ꝓcellit vinũ? Quis sic cogitat facere? Et tacuit hoc dicto.

Om.

NIC. DE LYRA. CAP. IIII.

Tinc. *Hic explicantur motiua secundæ opinionis, cum dicitur:*

b O vi. num præ. ho. *cæteris creaturis in terra, & mari existẽtib. q.d. sic, vnde dicitur de homine: Et præsit piscib. maris, & volatilibus cæli, & bestijs terræ vniuersq; creaturæ.*

c Rex au. su. om. ptæ. *quia dominatur hominibus: & per consequens alijs, quæ sunt hominibus subiecta.*

d Et si mi. il. ad be. *i. ad principes belli.*

e Vad. *Cum eis ad pericula mortis.*

f Et de. mon. *i. castra in montibus sita, muros suffodiendo, & deijciendo. Cætera patent vsq; ibi:*

g Et ip. vn. so. *Qui dominatur omnibus, tam bellatoribus, quàm agricolis.*

h Si dixer. *Bellatoribus.*

i Occi. de. illos. *Cætera patẽt vsq; ibi:*

k Dixe. ædi *Fabris lapidum, & lignorum.*

l Dixe. plan. *agricolis.*

m Et om. pl. *quantũ ad minores boẽs.*

n Et virtutes. *quantum ad maiores.*

o Eum obau. *eius exequẽdo mandata.*

p Et su. hoc ipse recumbit et bi. *splendidè.*

3. Reg. 20. q Et dor. *pacificè, & quietè: dicitur q. Benadad rex Syriæ bibebat in umbraculo suo, exercitu suo ad prælium misso.*

r Hi au. cu. in cir. eum. *ne aliquis accedere posset ad sibi nocendum.*

s Et non po. ire sin. *ad loca sua sine regis licentia.*

t Sed in di ob. su. ei. *i. obedientes, quod dixit exequendo.*

u Vi &c. fic di. *id est cuius fama in potestate, dignitate, & consimilibus sic diffunditur sicut de Christo dicitur.* Matt. 9. d *Diffamauerunt eum per totam illam terram.*

x Tertius. *Hic ponuntur motiua tertiæ opinionis, quæ habet duas partes, & primò confirmatur prima. secundò secunda, ibi: Et inchoauit. Prima vero pars dupliciter confirmatur. Primò rationibus. Secundò exemplis, ibi: Et nunc credite mihi. Circa primum primò ponitur nomen illius, qui tenuit tertiam opinionẽ, cùm dicitur:* Dimissa *Ter. qui di. de mu. & veri. hic est Zo. licet enim Iudæus esset natione, tamen erat vnus de custodientibus corpus regis, qui erat Gentilis: & sicut dicunt Hebræi, hoc fecit Esther huius regis mater, quæ erat Iudæa natione,*

CAP. IIII.

Tinchoauit sequẽs dicere, qui dixit de fortitudine regis. O uiri nũ præcellũt homines, qui terrã & mare obtinẽt, & omnia quę in eis sunt: Rex autem super omnia præcellit & dominatur eorum, & omne quodcunque dixerit illis, faciunt. Et si miserit illos ad † bellatores, vadunt & demoliunt montes & muros & turres. Iugulantur & iugulant, & regis verbum non prætereunt. Nã si uicerint, afferunt regi omnia quęcunque prædari fuerint. Similiter & alij omnes, & quotquot non militant nec pugnant, sed colunt terram, rursum cùm fuerint metentes, afferunt tributa regi. Et ipse vnus solus si dixerit: occidite, occidũt: dixerit, remittite, remittũt: dixerit, percutite, percutiũt: dixerit, exterminate, exterminant: dixerit ędificate, ędificãt: dixerit, excidite excidunt: dixerit, plantate, plantant & omnis plebs, & virtutes cũ obaudiunt, & super hoc ipse recumbit & bibit & dormit. Hi autẽ custodiunt in circuitu eum, & nõ possunt ire singuli, & facere opera sua, sed in dicto obaudientes sunt ei. Viri quomodo non præcellit rex qui sic diffamatur? Et tacuit. Tertius qui dixerat de mulieribus & ueritate, hic est Zorobabel, cępit loqui. Viri, nõ magnus rex, & multi homines, nec vinũ præcellit. Quis est ergo, q dominatur eorum? Nõne mulieres genuerũt regẽ, & omnem populũ qui dominatur mari et terræ, et ex illis nati sunt, et ipsæ æducauerunt eos, qui plãtauerunt uineas ex quibus vinum fit. Et ipsæ faciunt stolas omnium hominum, et ipsæ faciunt gloriam hominibus, et non possunt homines separari à mulieribus. Si congregauerint aurum et argentum et omnem rem speciosam, et viderint mulierem

ne, vt patet Esther. ii. Ideo promouit Iudæos quantum potuit, vt patet de Mardochæo. Et idem dicunt de Zorobabel, & Nehemia, qui fuit regis pincerna. Latini verò dicunt, q. fuit familiaris isti Dario antequam promoueretur ad regnum, qui nec erat de semine regio. & ideo promotus in regem fecit eum corporis sui custodem. Esther. ii.

y Cœpit lo. *pro sua opinionis confirmatione. Et primò remouet aliorum sententiam, dicens:*

z Viri, non magnus rex & multi ho. *id est non præcellit rex ratione sui, nec ratione populi sibi subiecti, sicut dixerat secundus.*

a Nec vinum præc. *sicut dixerat primus.*

b Quis est ergo do. *Hic consequenter prosequitur suum propositũ, dicẽs.* Quis est ergo, qui dominatur eo. *scilicet regis populi & vini. Et respondet:*

c Nonnè mulieres genuerunt regẽ, & omnem po. *quasi dica. manifestè patet, q. sic. & sic præcellunt, quia causa potior est suo effectui. Licet autem mulier in generatione prolis habeat verum passiui ministrando materiam: tamẽ in alio se habet in ratione actiui ministerium ꝑparando & conceptum fœtum fouendo, & nutriendo ante partum, & post: & sic reperitur dictum secundi.*

d Et ipse ed. *Modo tradicto.*

e Eos qui plantauerũt vineas ex quibus vi. *Et sic repellitur dictũ primi: quia quod præcellit maiori, præcellit & minori, sic est in proposito. nam educendo vinearum plantatores, mulieres sunt maiores: & eadem ratione plantatores vinearum ipso vino.*

f Et ip. fa. stol. om. ho. *i. vestes & ornamenta in quibus homines gloriantur. mulieres. n. in terra illa faciunt talia artificia.*

g Et non possunt homines sep. a mu. *Scilicet corde, licet aliquando separentur corpore: inclinatio namq; naturalis est in viro ad amorem mulieris quæ non potest totaliter abolesci, quod declarat per effectum, dicens:*

h Si congregauerint aurum, & argentum, & omnem rem speciosam. *Quæ nata sunt animum hominis allicere.*

i Et viderint mulierem vnam bono habitu, &c. *Id est honestam, & pulchram.*

¶ Omnia hęc

A ¶ a Omnia hæc re. inq. in eam. *i. tamẽ attentè respiciunt.*

b Et aperto o. *i. capti eius pulchritudine.*

c Conspi. *tanquam attoniti, & mirantes eius pulchritudinem.*

d Et eam ma. al. *Hoc dupliciter potest exponi. Vno modo, q. sit ibi hypallage. i. eos allicit ipsa mulier. & sic quo † sequitur:*

e Mag. quàm au. *est nominativi casus. Alio modo sine tali figura. Et eam al. i. nituntur ad se trahere. et sic quod sequitur:* Mag. quàm au. *est accusativi casus. & hoc probatur per hoc quod sequitur:*

f Et om. rem pretio.

g Homo pa. *Hic consequenter declarat propositum per parentes, qui sunt maximè diligendi, & per terram natiuam, ad quam quilibet naturaliter afficitur: & tamẽ istis vxorũ dilectio præponitur. Et patet vsq; ibi:*

h Et ad mu. se con. *f. seipsum per matrimonium.*

i Et cum mu. re. ani. su *aliunde ipsam retrahendo, & in vxorem totaliter ponendo per dilectionem. Ex quo concludit:*

k Et hinc op. vos sci. quoniam mu. do. ve. *& per consequens multò magis hominum aliorum, loquebatur enim regi, & magnatibus suis.*

l Non. do. *Quod potest exponi dupliciter. Vno modo negatiuè. q.d. non: quia voluntariè eis seruitis. Alio modo affirmatiuè. q.d. eis estis subiecti malis gratibus vestris.*

m Et ac. *Hic consequenter declarat intentum ex magnis periculis, quibus homo se exponit pro amore vxoris, cùm dicitur:* Et ac ci. ho. glad. su. *i armata sua.*

n Et va. in vi. fu. fur. *ad deprædandum trã seuntes, cui imminet periculum mortis à viatoribus se defendentibus, & à publica iustitia.*

o Et ma. n. vbi *est mortis periculum à fluctibus maris, & ab aduersarijs.*

B p Et leo. vi. *Per quem intelliguntur etiam alię bestiæ terribiles.*

q Et in te. ing. *vbi lubricum, & casum periculosum patitur.*

r Et cum su. se. &c. ama. su. *i. vxori suæ omnibus rebus prædilectæ.*

s Affert. *q.d. omnia periculo prædicta subijt, vt satisfaciat vxori eius & gratiam habeat.*

t Et ite. di. *Repetitio est eius, quod suprà dictum est ad maiorem expressionem.*

u Et mul. de. fa. sunt pro. vx. su. *Ex amore nimis excessiuo. Vnde & Salomon sapientissimus sic fuit infatuatus. Per hoc autem repellitur illud, quod dixit primus de vino, q. seducit mentem: quia ebrietas aufert vsum rationis tantùm ad horam, amentia verò per longum tempus, & aliquando vsque ad mortem iij. Regum. xi.*

1. Reg. 11. c. 6. a x Et ser. fa. su. pro. il. *quia pugnantes pro defensione vxorum, capti sunt in bello, & sic subditi seruituti.*

y Et multi pe. & in. su. *vnde Abraham timuit interfici pro Sara. & similiter Isaac.*

Gen. 12. c. Ibid. 26. b z Et pec. pro. mu. *sicut patet de Adam, Dauid, & Salomone, qui fuerunt maximi.*

a Et nunc. *Hic consequenter declarat propositum per exemplum. Et patet litera vsque ibi:*

b Se. iu. re. ad dex. *i. in nobiliori loco: quia dextera pars est melior, & fortior.*

c Et auf. dia. &c. & impo. sib. *per hoc insinuanter se rege digniorem.*

d Et pal. cæ. re. *Tanquam sibi subditum, & seruum.*

e Et sup. hæc aper. ore intueb. eam. *sicut homo stupidus, & sic eius amore captus, ut non auderet sibi in aliquo contradicere, propter quod adhuc subditur:*

18. di. c. 6 fœtudo. f Et si arriserit ei, rid. *ita quod ad mutationem vultus mulieris, mutabitur vultus & animus regis, sicut seruus lætatur quando Dominus*

unã bono habitu & bona specie, omnia hæc relinquẽtes in eam intendũt, & aperto ore conspiciunt, & eam magis alliciunt quàm aurum & argentum, & omnem rem pretiosam. Homo patrem suum relinquit, qui enutriuit illum, & suam regionem, & ad mulierem se coniungit. Et cum mulie re remittit animam, & neque patrem meminit, neque matrem, neque regionem. Et hinc oportet uos scire, quoniam mulieres dominantur uestri. Nonne doletis? Et accipit homo gladium suum, & uadit in viam facere furta, & homicidia, & mare nauigare, & flumina, & leonem uidet, & in tenebris ingreditur, & cum furtum fecerit, et fraudes, et rapinas, amabili suæ affert. Et iterum diligit homo vxorem suam magis, quam patrem aut matrem. Et multi dementes facti sunt propter vxores suas, & serui facti sunt propter illas, & multi perierunt & iugulati sunt, & peccauerunt propter mulieres. Et nunc credite mihi, quia magnus est rex in potestate sua, quoniam omnes † regiones verentur tangere eum. Videbam tamen Apemen filiam Bezacis mirifici concubinam regis sedentem iuxta regem ad dexteram, & auferentem diadema de capite eius, & imponentem sibi, & palmis cædebat regem de sinistra manu. Et super hæc aperto ore intuebatur eam, & si arriserit ei, ridet: nam si indignata fuerit ei, blanditur: donec reconcilietur in gratiam. Ouiri, cur non sunt fortiores mulieres? Magna est terra, & excelsum est cælum quæ ista agunt. Et tunc rex & purpurati intuebantur in alterutrum. Et inchoauit loqui de ueritate. O uiri, nonne fortes sunt mulieres? Magna est terra, & excelsum est cælum, & uelox cursus solis conuertit in gyro cælum in locum suum in vna die: Nõne magnificus est, qui hæc facit? Et veritas magna & fortior præ omnibus. Omnis terra ueritatem inuocat, cælum etiam ipsam benedicit, & omnia opera mouentur et tremunt eam, et non est cum ea quicquam iniquum. Vinum iniquum, iniquus rex, iniquæ mulieres, iniqui omnes filij hominum: et iniqua illorum omnia opera, et non est in ipsis veritas. Et in sua iniquitate peribunt, † et ueritas manet, et inualescit in æternum, et uiuit et obtinet in secula seculorum. Nec est apud

Dominus suus sibi ostendit vultum bonum, & tristatur, quando sibi prætendit sibi iratum. propter quod concluditur.

g O vi. cur non sunt for. mu. *q.d. patet q. sic: quia si verum est hoc de rege, multò fortius de alijs hominibus sibi subiectis communiter loquendo.*

h Ma. est ter. et exc. est cæ. quæ ista ag. *f. quæ sunt in his inferioribus: nam per motum cæli educuntur ad actum formæ, quæ sunt in potentia materiæ, quæ materia pro maiore parte est terra. nam corpora mixta sunt à dominio de terra. Hoc autem interserit hic Zorobabel quasi quoddam principium ad probandum secundam partem suæ opinionis, scilicet de veritate. Nam ad hoc incipit vt videbitur.*

i Et tunc rex & purpurati intuebantur in alt. *Mirantes eius sapientiam, & eloquẽtiam, & etiam constantiam, ostendendo subiectionem regis, & magnatorum respectu suarum vxorum coram eis, probabile tamẽ est, q. ille rex, de quo loquitur hic Zorobabel, non erat ille Darius, sed alius, qui præcesserat eum: nam inter Cyrum & Darium fuerunt alij reges.*

k Et inc. *Hic consequenter Zorobabel declarat secundam partem suæ sententiæ. Et primò continuat se ad præcedentia.*

l O vi i, nõne fortes sunt mu. *q.d. patet ex dictis q. sic. sed adhuc veritas est fortior. Ad cuius ostensionem dicitur:*

m Magna est terra, & excelsum est cæ. *sicut patet ad sensum.*

n Et velox cursus so. *Cuius probatio subditur, cùm dicitur:*

o Conuertit in gyro &c. in vn. d *scilicet naturali, in qua † per motum primi mobilis reuoluitur sol à puncto orientis ad eundem punctum. & sic est hic hypallage, quia sol non reuoluit cælum, sed econuerso, sicut per flauit fistula buccam.*

D p Nonne magnus. *Id est magnæ potentiæ.* Virgilius I. Buccol. q Qui hæc fa. *quasi dicat: manifestè patet, q. sic: Hoc tamen facit intelligentia motûs orbem, cuius virtutem in infinitum excedit virtus primæ veritatis, quæ est ipse Deus. Ideo subditur:*

r Et ver. &c. om. ter. ve. in. *id est omnes homines habitantes in terra, dubia, & obscura quærunt manifestari per infallibilem veritatem, quam omnes homines ex quodã instinctu naturali ponunt in Deo: licet diuersi diuersis attribuerint deitatem.*

s Cæl. etiam ipsam be. *i. angeli, qui sunt cœlestes, ipsam laudant.*

t Et omnia opera. *id est omnia creata.*

u Mouentur & tremunt eam. *Id est sibi obediunt.*

x Et non est cum ea quicquam ini. *nam est prima regula æquitatis.*

y Iniquus rex. *Multi. n. reges, mulieres, & homines fecerunt iniquitates, accipiendo iniquitatem pro crimine enormi. & sic est hic hyperbolæ, sicut cùm dicitur: Omnes de ciuitate vadunt ad tale spectaculum, id est multi. Si autem accipiatur iniquitas pro peccato quocũq;, sic generaliter omnes dicuntur iniqui, excepto hoĩe Christo, & beata Virgine, de quib. nõ loq̃batur Zorobabel.*

z Et iniquia illo omnia op. *in q̃tum sunt ab ipsis tantùm. nã q.cqd est bonitatis in operib. humanis, Deo est attribuẽdũ, q.cqd ãt est ibi defectus, ꝓcedit ex defectibilitate liberi arbitrij.* Osee. xiij. c. *Perditio tua ex te Israel, ex me tãtùmõ auxilium tuũ. Ideo subditur:* Osee. 13. b

a In sua iniq. pe. *filli, qui peribunt.*

b Et veritas ma. & inua. *Non est intelligendum, quod veritas prima in se inualescat proficiendo, nam in se nouum non potest nec augeri, sed tantùm in effectibus suis.*

c Et viuit. *Nam est vita per essentiam.*

d Nec est apud eam acci. personas &c. *nam iniustitia non habet locum in ea.*

¶ Sed quæ

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS USAL.ES

E ¶ a Sed q.iu. *ipsos iustè puniẽdo, & multò fortius iustis eos præmiando.*
b Et omnes b. *i. benignè tractantur.*
c In o.e. *quia iusti pmiantur vltra meritũ, et iniusti puniũtur citra cõdignũ.*
d Sed s. *stabilitatis.*
e Et re. *dominationis.*
f Et p. *cui nõ pt resisti in effectib suis.*
g Et ma.o.æu. *i. quarũlibet durationum: & sic per maiestatem intelligi videtur æternitas, quæ in vno simplici numero continet virtualiter omnem durationem. Et concluditur:*
h Bene.de.v. *i. Deus, qui est ipsa veritas. sicut dicitur Deus maiestatis, vel bonitatis: quia ipse est ipsa maiestas, & bonitas.*
i Et o.p. *hic cõsequẽter ponitur tertię opinionis ap pbatio, cũ dicitur:* Et o.p.c.& di. *p hoc nõ reprobauerũt eius dictum de fortitudine mulierum, sed magis approbauerũt: quia dixerat veritatem mulierum fortitudini præualere.*
Diuisio k Tunc rex. *Hic consequenter ponitur ipsius Zorobabel remuneratio. Circa quod primò describitur regis liberalitas, cum dicitur:*
l Pe.&c.vis am. *s. præter præmia superius expressa. iij. ca. & ex hoc loco patet, q nõ solũ fuerunt promissa verbo, sed etiam scripto. Cætera patent ex dictis.*
m Tunc a. *hic secundò ponitur Zorobabel fidelitas, qui solum petijt id, qd pertinebat ad diuini cultus augmentũ. Circa quod sic proceditur: quia primò ponitur Zorobabel petitio. secundò petitionis concessio, ibi: Tunc surgens. tertiò concessionis executio, ibi: Et cum process. Circa primum dicitur:* Tunc ait regi. *ipse Zorobabel.*
n Memor esto vo. *ex hoc videtur, q* F *non solum vouerat reędificare templũ, sed etiam cum hoc agere ad reędificationem ciuitatis circa templum.*
o In die qua re. *post patrẽ scdm opinionẽ Hebręorũ. Nã quãdo aliqs sic de nouo coronatur, cõsuetũ est, q gratias faciat maximè ad honorẽ Dei, & huius voti conscius erat Zorobabel, qui erat de domo regia p reginam Esther, vt supr. dictũ est. scdm alios verò iste Darius erat vnus de septẽ magis, qui habebant prouidere de rege, & volentes prouidere de seipsis magis q̃ de alijs, cõdixerũt adinuicem, q ille cuius equus primò hinniret, cũ i crastino cõuenirẽt ad electiõis locũ, regnaret, qd cõtigit de equo Darij, & sic regnauit.*
p Et o.v. *ad Dei cultum pertinẽtia.*
q Quæ ac.su ex Ie. *A Nabuchodonosor rege Babylonis.*
r Rem. *ad locum suum.*
s Quæ se.Cy. *Ab alia præda.*
t Quando mact.Ba. *i. interfecit Balthasar regem, & habitatores Babylonis pro magna parte.*
u Et v.re.e. *primò anno regni sui. & aliqua tũc remisit, vt habetur. 1. Esdr.* 1. Esdr. 1.a *et residua p istũ Dariũ fuerũt remissa. sicut & pluribus vicib. fuerũt de Ierusalẽ exportata, & p partes primo t pe* Dan. 1.a *Ioacim filij Iosiæ. Dan. 1. Secundò tem-* 4. Re. 24.c *pore Ioachin filij eius iiij. Reg. Tertio* 4. Re. 25.c *tempore Sedeciæ iiij. Regum.*
x Et tu v.ęd. tem. quod in. id. *iiij. Re. dicitur q Nabuzardan, & Chaldæi hoc fecerũt. Dicẽdum, q Idumæi erãt in illo exercitu, & quoniam odiebãt Iudæos sicut Esau pater eorũ oderat Iacob patrẽ Iudęorũ: ĩõ incitauerũt Nabuzardan ad hoc faciendum propter qu d dicuntur hic hoc fecisse*
y Et quod pe.h.est ma. *i. signum tuę ma-*

eam accipere personas, neque differẽtias: sed quæ iusta sunt facit omnibus, iniustis ac malignis: & omnes benignantur in operibus eius. Et non est in iudicio eius iniquum, sed fortitudo, & regnum, & potestas, & maiestas omnium æuorum. Benedictus Deus ueritatis. Et desiit loquendo. Et omnes populi clamauerunt, & dixerunt: Magna est ueritas & præualet. Tũc rex ait illi: Pete si quid uis amplius, quam quę scripta sunt, & dabo tibi, secundum quod inuentus es sapientior proximis, & proximus mihi sedebis, & cognatus meus uocaberis. Tunc ait regi: Memor esto uoti tui quod uouisti, ædificare Ierusalem in die qua regnum accepisti, & omnia uasa, quæ accepta sunt ex Ierusalem remittere, quæ separauit Cyrus quando mactauit Babyloniam, & uoluit remittere ea ibi. Et tu uoluisti ædificare templum quod incenderunt Idumæi, quando exterminata est Iudæa à Chaldæis. Et nunc hoc est quod postulo Domine, & quod peto, hoc est maiestas quod a te postulo, ut facias uotum quod uouisti regi cæli ex ore tuo. Tunc surgens Darius rex, osculatus est illum: & scripsit epistolas ad omnes dispensatores, & pręfectos & purpuratos, ut deducerent eum & eos qui cum illo erant, omnes ascendentes ædificare Ierusalem. Et omnibus præfectis qui erant in Syria & Phœnice & Libano scripsit epistolas, ut traherent ligna cedrina à Libano in Ierusalem, ut ędificarent cum eis ciuitatem. Et scripsit omnibus Iudæis qui ascendebant a regno in Iudæam, pro libertate, omnem potentem, & magistratum, & præfectum non superuenire ad ianuas ipsorum, & omnem regionem quam obtinuerant esse immunem eis: & Idumæi relinquãt castella quæ obtinent Iudæorũ, & instructuram templi dare per singulos annos talenta uiginti, usque dum ædificaretur, & super sacrarium holocaustomata hostilare quotidie sicut habent præceptum, alia talenta decem offerre per singulos annos, & omnibus qui procedunt a Babylonia condere ciuitatem, ut esset libertas tam ipsis quàm filiis eorum, & omnibus sacerdotibus qui præcedunt. Scripsit autem & quantitatem, & sacram stolam iussit dari in qua deseruirent & Leuitis scripsit dare præcepta vsque in diem qua consummabitur domus, & Ierusalem extruetur, & omnibus custodientibus ciuitatem scripsit dari eis sortes & stipendia. Et dimisit omnia uasa quæcunq; separauerat Cyrus à Babylonia & omnia quæcunque dixit Cyrus & ipse præcepit fieri, & mitti Ierusalé. Et cum processisset ille adolescens eleuans faciem in Ierusalem, benedixit regem cæli, & dixit: Abs te est uictoria, & abs te est sapientia, & claritas. Et ego ser-

maiestatis. *Vel aliter. & iungatur litera sic:* Et quod pe.a te h.est ma. *i. honor diuinus. Ideo subditur:* Po.vt fa. G
z Tunc su. *hic cõsequẽter ponitur petitionis cõcessio, cũ dicitur:* Tunc sur. Da. rex os. est il. *In signũ amicitiæ, & concessionis petitorum. Ideo subditur:*
a Et scri.epi. *regalium negotiorum.*
b Vt de.eum. *s. securè per omnia loca intermedia vsq; in Ierusalem.*
c Et om.præ. *nam per loca ista deducenda erant ligna cedrina in Ierusalẽ, partim per mare, & partim p terram.*
d Et scr.o.Iu.&c.pro li. *A seruitute, ita q a dominis non impedirentur in Iudæam ire. ideo subditur:*
e Om.po.&c.& pręnon su.ad.i.ip. *ponendo aliquod impedimentum.*
f Et om.re. qu.ob. *Iudæi venientes in Iudæam à tempore Cyri.*
g Esse im. *A tributo.*
h Et Id.re.ca. *nam Iudæis in Babylonẽ ductis Idumęi occupauerunt castra Iudęę, quæ erant propinqua Idumeę. cætera patent vsq; ibi:*
i Et su.sa. *alias sanctuarium, id est altare holocaustorum.*
k Hol.ho. *i. offerre. Et dicitur ab hostia, et ĩmolo, las. vbi alij hñt vstilare.*
l Quo.si.h. *s. in lege Moysi, in qua pcipitur, quotidie vnum agnũ mane, & alterũ uespere in holocaustum offerri.* Exod. 29.f
m Talenta de. *s. ad hoc faciendum. Cętera patent vsq; ibi:*
n Et omnibus qui pro. *id est præcedere debent alios in honore.*
o Scr.au.& q. *dicta pecunia, vt ad literam regis expeditè solueretur.*
p Et sacram stolã iu.da. *sacerdotib.*
q In qua de. *ad diuinum cultum. s. dicta pecunia, & stola, sicut dicitur de scypho, quòd in mensa deseruit vino.*
r Et Leuitis sc.da. *s. instãdi o pibus tẽpli, et ciuitatis vsq; ad cõsummationẽ.* H
s Et o.c.ci. *Ierlm ab hostib. irruẽtib.*
t Scripsit dari eis sor. *id est loca determinata ad habitandum.*
u Et sti. *ad uictum, & vestitum. Cętera patent ex dictis.*
x Et cum pro. *hic consequẽter describitur concessionis executio. Et primò quantum ad Zorobabel. Secundò quãtum ad eius comitiuam, c.v. Circa primum dicitur:* Et cum pro. Zorobabel *recedens à rege de terra Persidis.* Diuisio
y Ille ado. *tamẽ scdm veritatẽ Zorobabel filius Salathiel, de quo videtur hic scriptura loq, scdm maiorẽ cõputationẽ hẽbat tũc xl. ann. & amplius. nã à. 1. ann. Cyri fuit dux eorũ, q de Babylone redierũt in Iudęã, vt patet. 1. Esdræ.* 1. Esd. 1.a *scdm verò minorẽ cõputationem, Cyrus post monarchiã acceptã regnauit iiij. annis & post eũ filius eius Cãbyses octo, & post illũ Assuerus quatuordecim, cui successit iste Darius. & Zorobabel anno primo Cyri videtur fuisse ann. xx. vel circiter, quãdo Cyrus dedit licẽtiam redeundi, qui simul iuncti, sunt anni xlvi. propter quod, & plura alia iste liber sicut dixi à principio videtur esse multum apocryphus.*
z Eleuans faciem in Ie. *i. versus Ierusalem. sic. n. orabant Iudæi extra Ierusalem positi, sicut patet de Da. vi. c.* Dan. 6.c
a Benedi.re.cæ. *Agẽdo gratias sibi.*
b Abs te. *id est à te.*
c Est vi. *Quam habui de alijs duobus socijs meis.*
d Abs te est sa. *Quam dixi de mulieribus, & veritate.*
e Et claritas. *i. honor, quo Darius honorauit me.*
f Et e.s.t.s. *Paratus ad tuũ obsequiũ.*
¶ Et accepit

A ¶ a Et ac.epi. *regis prædictas, quæ erant de quatuor. Primo de securo transitu p terras vsq; in Ierusalem. Secundò de lignis habendis de Libano pro templi, & ciuitatis ędificio. videtur tamen q ista gratia quantũ ad ędificium ciuitatis fuit posita* 1. Esd. 2.d *in effectu per Nehemiam. Tertiò de libertate concessa Iudæis à seruitute, & tributo. Quartò de pecunijs à rege concessis pro ędificatione templi, & sacrificijs, vt patet ex prædictis.*
b Et profe. est. *de Perside.*
c In Bab. *i. in Babyloniæ regionem, in qua remanserãt multi Iudæi, quando Zorobabel, & eius socij primò venerunt in Iudæam tempore Cyri, vt dictũ fuit i. Esd. i.c.*
d Et ve.& mun. fra. su. *i. Iudæis commorantibus in regione Babylonis.*
e Et ben.de.pa.su. *pro gratijs Zorobabel concessis.*
f Quoniam de.il. *A seruitute.*
g Et refri. *A tributo.*
h Vt ascen.& ædi. Ier. & tem. *de quo habebant magnum desiderium: gratia .n. primò facta à Cyro, per Cãbysem eius filium fuerat reuocata, sicut patet satis per primum Esdrę. ca. iiij. ppter quod Iudæi qui remanserant in regno Babyloniæ, & Persidis, in Iudæã venire nõ poterant sine nouo priuilegio.* B

NIC. DE LYRA CAP. V.

Diuisio POst hæc aut. *Hic describitur recessus Zorobabel q̃tum ad eius comitiuam. Et primò ĩ generali, cũ dicitur:*
a Post hæc aut. le. *i. collecti siue congregati. Legere enim in vna significatione idem est, quod colligere. vnde* Versus *versus. Fur aurum, virgo flores, mare nautæque, libros, Clericus, æquiuoce singula quisque legit.*
b Vt asc.p in. pago. *i. prouinciarum siue uillarum.*
c Et Da. rex mi. vn. cum eis equi mil. *vt possent procedere securè.*
d Et cum mu. *Ex gaudio libertatis, & pro alleuiatione laboris in itinere.*
Diuisio e Et hæc sunt nom. *Hic cõsequenter describitur comitiua Zorobabel in speciali. Et primò quantum ad personas hominum. Secundo quantum ad numerum animalium, ibi: Cameli. Prima adhuc in duas, quia primo ponitur hominum numeratio. Secundò aliquorum distinctio, ibi: Hi sunt filij. Prima adhuc in tres: quia primò ponuntur comitiuæ duces. Secundo vulgares, ibi: Sunt autem hi. Tertio sacerdotes, ibi: Filij sacerdotum. Circa primum sciendum q sicut*

uus tuus sum. Benedictus es qui dedisti mihi sapientiam, & tibi confitebor Domine Deus patrum nostrorum. Et accepit epistolas, & profectus est in Babyloniam. Et venit, & nuntiauit fratribus suis omnibus qui fuerunt in Babylonia, & benedixerunt Deum patrum suorum, quoniam dedit illis remissionem & refrigerium, ut ascenderent & ædificarent Ierusalem & templum ubi nominatum est nomen eius in ipso, & exultauerunt cum musicis & lætitia diebus septem.

CAP. V.

Post hæc auté lecti sunt, ut ascenderent principes pagorum per domos & tribus suas, & vxores illorum & filii & filiæ eorum, & serui et ancillę ipsorum, et pecora illorum. Et Darius rex misit vna cũ eis equites mille, donec deducerẽt eos in Ierusalem cum pace, & cum musicis, & cum tympanis, & tibijs: & omnes fratres erant ludẽtes, & fecit eos ascendere simul cum eis. Et hæc sunt nomina uirorum, qui ascenderunt per pagos suos in tribus & in partem principatus ipsorum. Sacerdotes: filii Phinees, filii Aaron: Iesus, filius Iosedec, Ioacim, filius Zorobabel, filii Saltahiel de domo Dauid, ex progenie Phares, de tribu auté Iuda qui locutus est Dario rege Persarum sermones mirificos, in secundo anno regni ipsius mense Nisan primo. Sunt autem hi qui ascenderunt ex Iudæa de captiuitate trãsmigrationis, quos transmigrauit Nabuchodonosor rex Babyloniæ in Babylonem, & † reuersi sunt in Ierusalem. Et requisiuit partem Iudeæ vnusquisque in ciuitatem suam, qui venerunt cum Zorobabel et Iesu, Nehemias, Areores, Elimeo, Emmanio, Mardocheo, Beelsuro, Mechpsatochor, Olioro, Emonia, unus de principibus eorum, et numerus à Gentilibus eorum ex præpositis eorum. Filii Phares, duo millia centum septuaginta duo. Filii Ares, tria millia quinquagintaseptem. Filii Phæmo, centum quadragintaduo. In filijs Iesu & Ioabes, mille trecentiduo. Filii Demu, duo millia quadringenti septuaginta. Filii Choraba, ducenti quinque. Filii Banica, centum sexagintaocto. Filii Bebech, quadringentitres. Filii Archad, quadringenti uigintiseptem. Filii Chan, trigintaseptem. Filii Zoroar, duo millia sexagintaseptem. Filij Adinu, quadringenti sexagintaunus, Filii Aderectis, centum octo. Filii Ciaso & Zelas, centum septem. Filii Azoroc, quadringenti trigintanouem. Filii Iedarbone, centum trigintaduo. Filii Ananiæ, centum triginta. Filii Asoni, nonaginta. Filii Marsar, quadringenti vigintiduo. Filii Zabarus, nonagintaquinque. Filii Sepolemon, centum vigintitres. Filii Nepopas, quinquagintaquinque. Filii Hechanatus, centum quinquagintaocto. Fili Cebethamus, centum trigintaduo. Filii Crearpatros qui Enocadies & Modie: quadringenti uigintitres. Qui ex Gramas & Gabea, cẽtum vigintiunus, qui ex Besselon & Ceagge, sexagintaquinq;. Qui ex Bastaro, centum vigintiduo. Qui ex Bechenobes, quinquagintaquinq;. Filii Liptis, centum quinquagintaquinq;. Filii Labonnim, trecenti quinquagintaseptem. Filii Sichem, trecenti septuaginta. Filii Suadon & Cliomus trecenti septuagintaocto. Filii Ericus duo millia centum quadragintaquinque. Filii Anaas, trecenti septuaginta. Sacerdotes. Filii Ieddus, filii Euther, filii Eliasib, trecenti septuagintaduo. Filii Emerus, ducenti quinquagintaduo. Filij Fasurii, trecenti quinquagintaseptem. Filii Carec, ducenti uigintise-

sicut dicit Iosephus Zorobabel existens in Iudæa audita coronatione Darij, iuit ad eum vt impetraret perfici templum: cuius constructio fuerat impedita per Cambysem Cyri filium, vt habetur i. Esdræ. iiij. & infra repetitur eo. ca. Et factus fuit corporis sui custos per modum supradictum. Et secundo anno Darij impetrauit intentũ per modum prædictum. Duxit autem secum filium suũ, de quo fit hic mentio: & Iesum filium Iosedec sacerdotem magnum, qui habebat negotium cordi, sicut & Zorobabel. Et isti tres adduxerunt tunc populum in hoc capitulo numeratum, præter eos, quos ante adduxerant tempore Cyri. Et sic patet sententia primæ partis hoc excepto. C Ant. 11. c. 3. in prin
f Men. Ni.p. *i. qui primus est in mensibus anni, Exod. xij.* Exod. 12.a *Sed hoc est intelligendũ quantum ad solennitates, quæ sunt apud Hebræos per circulum anni: sed quantum ad alia negotia primus mensis anni dicitur Tisari apud eos, qui correspondet septembri nostro, sicut dixi plenius Gen. vij. & Exo. xij.*
g Sunt aut. *Hic consequenter ponitur numeratio vulgarium. Et patet sentẽtia: quia solum ponuntur hic nomina hominum, & numerus eorum, exceptis paucis, quæ exponuntur.* †Reuersus est D
h Quos trã. na. *i. filios eorum, quos trãsmigrauit. Nã vltimò ducti in Babylonem fuerunt captiuati cum Sedecia rege. à quo tempore vsque ad secundum annum Darij, qui dedit hanc licentiam redeundi in Iudæam, fluxerunt. lxxx. anni secundum minorem computationem: & adhuc plures secundum illam, quam secutus sum iudicio meo tanquàm veriorem, Esther. i. et Da. ix. & sic pauci, aut nulli de transmigratis remanserunt viui. vnde & Zorobabel dux istorum fuit natus in Babylonia: & propter hoc sic nominatus Zorobabel. i. semen Babylonis.*
i Et re su. *Iungatur sic litera.* Et re. su in Iu. *Ad faciendum Deo oblationem.*
k Vnus in ci su. *s. de Ierusalem oblatione sua facta.*
l Et re. par. Iu. *s. illam in qua non erat hæreditas patrum suorum. Alij sic habẽt: Et requisiuit partem Iudeæ. Et tunc exponitur affirmatiue, uidelicet illam, in qua erat hæreditas patrum suorum. Et continuetur litera:* Vnus. in ciuitatem suã. *ut. su.* Qui venerunt. *Sequitur:*
m Et num. *eorũ separatus.*
n A Gentilibus. *Babyloniam habitantibus.*
o Et pr.eo. *Id est factus est per præpositos Iudæorum.*

VNIVERSIDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

ptem. Leuitæ: Filii Iesu in Caduhel, & Bamis, & Serebias, & Edias
a septuagintaquatuor. Omnis numerus à duodecimo anno, triginta
millia quadringenti sexagintaduo. Filij & filiæ & uxores, omnis
b computatio, quadraginta millia ducenti quadragintaduo. Filij sa-
cerdotum qui psallebant in templo. Filij Asaph, centum uigintio-
cto. Ostiarij verò filij Esmenni, filij Azer filij Amon, filij Accuba,
Topa, filij Tobi, omnes centum trigintanouem. Sacerdotes seruientes in templo. Filij Sel, filij Gaspha, filij Tobloch, filij Cariæ, filij
Su, filij Hellu, filij Labana, filij Armacha, filij Accub, filij Vtha, filij Cetha, filij Aggab, filij Obai, filij Anani, filii Canna, filii Geddu, filii An, filii Radin, filii Desanõ, filii Nechoba, filii Caseba, filii
Gaze, filii Ozui, filii Sinone, filii Attre, filii Hastẽ, filii Asiana, filii
Manei, filii Nasisim, filii Accusu, filii Agsta, filii Azui filii Fauon,
filii Phasalon, filii Meedda, filii Phusa, filii Caree, filii Barcus, filii
Saree, filii Coesi, filii Nasith, filii Agisti, filii Pedon, Salomon, filii
eius, filii Asophot, filii Phazida, filii Celi, filii Dedon, filii Gaddahel, filii Sephegi, filii Aggia, filii Sachareth, filii Sabathem, filii Caroneth, filii Malsith, filii Ame, filii Sasus, filii Addus, filii Suba, filii
c Eura, filii Rahotis, filii Phasphat, filii Malmon. Omnes sacro serui
d entes & pueri Salomonis, quadringenti octogintaduo. Hi sunt filii
qui ascẽderunt à Chermel & Thersa, principes eorum, Carmelam
& Careth: & non poterant edicere ciuitates suas & progenies suas,
quemadmodum sint ex Israel. Filii Dalari, filii Thubal, filii Necho
daici, ex sacerdotibus qui fungebantur sacerdotio & non sunt inuenti: filii Obia, filii Achisos, filii Addin: qui accepit uxorem ex fi-
e liabus Phargeleu, & uocati sunt nomine eius. Et horum quæsita est
generis scripta in pedatura, & non est inuenta, & prohibiti sunt sa-
cerdotio fungi. Et dixit illis Nehemias, & Astharas ne participen-
f tur sancta, donec exurgat pontifex doctus in ostensionem & ueri-
g tatem. Omnis autem Israel erat exceptis seruis & ancillis, quadraginta millia, trecenti quadraginta. Serui horum & ancillæ septem
millia trecenti trigintaseptem. Cantores & cantatrices, ducẽti sexagintaquinque. Cameli, quadringẽti trigintaquinq;. Equi, septem
h millia trigintasex. Muli, ducenta millia quadragintaquinq;. Subiugalia quinque millia uigintiquinque. Et de præpositis ipsis per pa-
x gos, dum venirẽt in templum Dei, quod erat in Ierusalem innoua
re, & suscitare templum in loco suo secundũ suam uirtutẽ, & dari
in templum thesaurum operum sacrum, auri minas duodecim
millia & minas argenti quinque millia, & stolas sacerdotales centum. Et habitauerunt sacerdotes & Leuitæ, & qui exierant de plebe
i in Ierusalem & in regione, & sacri cantores & ostiarii, & omnis Israel in regionibus suis. Instante autem septimo mense, cumq; essent filij Israel vnusquisque in suis rebus, cõuenerunt omnes unanimes in atrium, quod erat ante ianuam orientalem. Et stantes Ie-
m sus filius Iosedec, & fratres eius sacerdotes, & Zorobabel filius Salathiel & huius fratres, parauerunt altare, ut offerrent super illud
holocausta omata, secũdum quod in libro Moysi hominis Dei scripta sunt. Et conuenerunt ibi ex alijs nationibus terrę, & erexerunt
n o sacrarium in loco suo omnes gentes terræ, & offerebant hostias &
p holocausta omata Domino matutina. Et egerunt scenophegia &
q diem solennem sicut præceptum est in lege, & sacrificia quotidie
sicut oportebat, & post hæc oblationes institutas, & hostias sabbathorum, & neomeniarum, & dierum solẽnium omnium sanctifi
r catorum. Et quotquot uouebãt Domino à neomenia septimi mẽsis cœperũt hostias offerre Deo, & tẽplum Domini nondum erat
s ædificatum. Et dederunt pecuniam lapidarijs & fabris, & potum
& pabula cum gaudio. Et dederũt carra Sidonjis, & Tyriis, ut transt ueherent illis de Libano trabes cedrinas, & facerent rates in Ioppe
u portu, secũdũ decretũ quod scriptũ erat eis à Cyro rege Persarũ. Et
in secũdo anno ueniẽtes in templum Dei in Ierusalẽ mense secun-

E ¶ a Omnis com. *hoc additur: quia in hoc numero aliqui includuntur, quorum nomina, & numerus partialis non exprimuntur cum prædictis.*

b Filij sac. *Hic consequenter ponitur numeratio quantum ad sacerdotes, & Leuitas in diuersis officijs ministrantes. Et patet litera vsque ibi:*

c Omnes sacro seruientes. *i. in sacro ministerio.*

Diuisio d Hi sunt filii. *Hic ponitur quorundam ab alijs distinctio. & primò ualgarium, qui nescierunt ostendere radicem generis sui: propter quod ignotum fuit vtrum essent de genere Israel, vel non: inscripti sunt tamen populo Israel, sicut & Gentiles, qui conuertebantur ad Iudaismum. Secundò sacerdotum, qui non potuerunt inuenire genealogiam suam, nec per consequens ostendere, quòd essent de sacerdotali semine, & sic prohibiti sunt comedere panes propositionis, quibus licitum erat uti tantum sacerdotibus. Et patet sententia ex dictis exceptis quæ sequuntur.*

F e Et horum quæsita est generis scripta. in pedatura. *Id est inuestigatio genealogiæ. & dicitur à pedata: quod significat idem, quod uestigium.*

f Donec exurgat &c. *qui sciat super hoc ueritatem dicere per scripturam, uel spiritum prophetiæ.*

g Omnis autem Israel erat. *xxx. millia, &c. ly. xii. milia non est de textu, sed insertum est per imperitiam scriptorum: quia contradicit ei quod subditur:*

h Quadraginta &c. Cameli, quadringenti. *hic ponitur numerus animalium. Et patet his exceptis.*

i Subiugalia: *per quæ intelliguntur asini, & boues hic non expressi, & sunt iugo & oneribus deputandi.*

k Dum venirent &c. *id est, in locum, vbi fuerat templum: quia nondum erat redificatum, sed postea anno sexto Darij fuit consummatum, vt habetur. 1. Esdræ.*

1. Esd. 6. l Instante autem. *Post-*

G *Postquam posita sunt huius libri propria, hic reuertitur actor ad repetendum, quæ sunt alibi scripta. Et primò, quæ contigerunt sub Zorobabel duce. Secundo sub Esdra sacerdote, capitu. vii. Prima in tres: quia primò repetitur fundationis templi inchoatio. Secundo impedimenti procuratio, ibi: Et audierunt. Tertio operis resumptio, capitu. vi. Circa primum primò ponitur altaris holocausti erectio. Et patet sententia ex dictis 1. Esdræ. iij. exceptis quæ sequuntur. Inst. au. se. men. Hoc non refertur ad illud, quod dictum est in parte præcedenti, quod fuit tempore Darij, sed refertur ad tempus Cyri, quando Iudæi primò redeuntes de Babylone uenerunt in Ierusalem, vt patebit in litera sequenti.*

m In atrium, quod erat ante, *id est quæ prius fuerat: quia nondum erat redificata.*

n Et conuenerunt ibi ex aliis nationibus. *quia plures de Iudæis, qui euaserant* H *Chaldæos in destructione Ierusalem, & fugerant in Aegyptum, & in alijs locis circa Iudæam, audito reditu illorum, qui uenerant de Babylone, uenerunt ad eos.*

o Et erexerunt sacrari. *id est altare holocaustli.*

p Omnes gentes, *id est Iudæi, qui redierunt de multis gentibus.*

q Et egerunt scenophegia, *id est festum tabernaculorum, quod celebratur septimo mense.*

r Et templum. *Hic repetitur templi fundatio. Et patet litera ex dictis. 1. Esdræ. iij. his exceptis.*

s Et dederunt carra. *id est currus ad trahendum ligna vsque ad mare.*

t Et facerent rates. *Ligna sunt coniuncta ad inuicem fortiter, quæ ducuntur per mare sicut naues.*

v Secundum decretum, quod scriptum erat. *Ex hoc patet, quod dictum est, scilicet, quod*

¶ *hæc refe-*

do, inchoauit Zorobabel filius Salathiel, & Iesus filius Iosedec, & fratres ipsorum & sacerdotes & Leuitæ, & omnes qui aduenerant de captiuitate in Ierusalẽ,
a & fundauerunt templum Dei, nouilunio secũdi mensis, secundi anni, cùm uenissent in Iudæam & Ierusalem. Et statuerunt Leuitas à viginti annis super ope-
b ra Domini, & stetit Iesus & filius eius, & fratres: Omnes Leuitæ conspirantes, & executores legis, facientes opera in domo Domini. Et steterunt sacerdotes habẽtes stolas cum tubis, & Leuitæ filij Asaph habentes cymbala, collaudantes Domi-
c num, & benedicentes secundũ Dauid regem Israel. Et cantabant canticum Domino quoniam dulcedo eius, & honor in secula super oẽm Israel. Et omnis populus tuba cecinerũt, & proclamauerũt uoce magna, collaudãtes Dominũ in susceptatione domus Dñi. Et uenerũt ex sacerdotibus & Leuitis, & præsidentibus secundũ pagos senioribus qui uiderant pristinã domũ, & ad huius ædificationẽ cũ clamore & plãctu magno, & multi cũ tubis & gaudio magno, intantũ ut populus nõ audiret tubas propter planctum populi: turba. n. erat tubis canens magni
d ficè, ita ut longe audiretur. Et audierunt inimici tribus Iudæ & Beniamin, & uenerũt scire quæ esset uox tubarum. Et cognouerũt, qm̃ qui erant ex captiuitate, ædificant templũ domino Deo Israel. Et accedẽtes ad Zorobabel & Iesum, & præpositos pagorũ, dixerunt eis: Aedificabimus vna vobiscũ. Similiter enim audiui-
e mus Dñm nostrũ, & ipsi pariter incedimus à diebus Asbazareth regis Assyriorũ qui transmigrauit nos huc. Et dixit illis Zorobabel & Iesus, & principes pagorũ Israel: Non est nobis & uobis ædificare domum Dei nostri. Nos enim soli ędificabimus dño † Israel, secundũ ea quę præcepit nobis Cyrus rex Persarũ. Gentes aũt terræ incubantes his qui sunt in Iudęa, & leuantes opus ædificationis, & insidias
g & populos adducentes, prohibebant eos ædificare, & aggressuras exercentes im-
h pedierunt, ne consummaretur ædificium omni tempore uitæ Cyri regis, & pertraxerunt structuram per biennium vsque ad Darij regnum.

C A P. VI.

IN secundo aũt anno regni Darij, prophetauit Aggæus, & Zacharias, filius Addin prophetæ apud Iudæã & Ierusalẽ, in nomine Dei Israel super eos. Tunc stans Zorobabel filius Salathiel, & Iesus filius Iosedec, inchoauerũt ędificare domum Dñi, quę est in Ierusalẽ, cùm adessent eis prophetę Dñi & adiuuarent eos. In ipso tẽpore uenit ad illos Sisennes subregulus Syriæ & Phœnicis & Satrabuzanes, c & sodales eius, & dixerũt eis: Quo præcipiente uobis domum hanc ædificatis, & tectum istud, & alia omnia perficitis? Et qui sunt structores qui hæc ædificant? Et habuerũt gratiã uisione facta super eos qui erãt ex captiuitate a Dño seniores Iudæorum, & nõ sunt impediti ædificare, donec significaretur Dario de omnibus istis: & responsum acciperetur. Exemplum epistolæ quã miserunt Dario: Sisennes subregulus Syriæ, & Phænicis, & Satrabuzanes, & sodales eius, in Syria & Phœnice præsides: regi Dario salutem. Omnia nota sint Domino regi: quòd cũ aduenissemus in regionem Iudęæ, & introissemus in Ierusalem, inuenimus ędificantes domum Dei magnam, & templum ex lapidibus politis, & magnis, & pretiosis materijs in parietibus, & opera illa instanter fieri, & suffragare & prosperare in manibus eorum, & in omni gloria quàm diligentissimè perfici. Tunc interrogauimus seniores, dicens: Quo permittente uobis ædificatis domũ istam, & opera hæc fundatis? Ideo autem interrogauimus eos, ut notum faceremus tibi homines & præpositos, & nominum scripturam præpositorũ postulauimus illos. At illi responderunt nobis, dicentes: Nos sumus serui Domini qui fecit cælum & terram, & ædificabatur hæc domus ante annos istos multos à rege Israel magno & fortissimo, & consummata est. Et quoniam patres nostri exacerbãtes erant, & peccauerunt in Deũ Israel, tradidit eos in manus Nabuchodonosor regis Babylonię, regis Chaldæorũ, & domũ istã demoliẽtes incenderũt, & populũ captiuũ duxerunt in Babylonẽ. In primo anno regnãte Cyro rege Babyloniæ scripsit Cyrus rex domum hanc ædificare, & illa sacra uasa aurea & argẽtea quæ extulerat Nabuchodonosor de domo quæ est in Ierusalẽ, & consecrauerat ea in suo tẽplo, rursus ptulit ea Cyrus rex de tẽplo quod erat in Babylonia, & tradita sunt Zorobabel & Salmanasaro subregulo. Et præceptũ est eis, ut offerrent hæc uasa, & reponerent in templo quod erat in Ierusalẽ, & ipsum templũ Dei ædificare in loco suo. Tunc Salmanasarus subiecit fundamenta domus Domini quæ

1 Deo

B

¶ hæc referuntur ad tẽpus Cyri.

a Et fundamentum tẽpium Dei nouilunio. *Id est in principio secundi mẽsis. Nam Hebræi faciunt menses secundum lunationes.*

b Et fratres: Omnes Leuitæ conspirantes, *id est vno spũ, & voluntate ad opus Dei aspirantes.*

c Et benedicentes secũdum Dauid regem. *Id est secundum psalmos ab eo compositos.*

d Et aud. inim. tri. Iu. & Bẽ. *Hic cõsequenter ponitur operis impedimẽtũ. Et patet sententia ex dictis 1. Esdræ iiij. exceptis ãq sequuntur.*

e A die. Asba. *Esdræ vocatur Assurbaddam*

f Gen. au. ter. inc. *i. vigilanter insidiantes ad opus impediendum.*

g Et aggr. exer. *i. insultus præparãtes. & dicitur ab aggredior.*

h Et prot. stru. per bien. vsque ad Dar. *Istud nõ potest sic intelligi, q à tẽpore huius impedimenti fuerit tantum biennũ vsq; ad Dauid regnum. Nam secũdum minorem computationem fuerunt ibi viginti duo anni. & ideo istud biennium intelligitur de impedimẽto operis per insistus Samaritanorũ ita quòd Iudæi parum potuerant operari, & interim procurabant Samaritani ad mãdatũ regis, opus totaliter impediri quod est factum in fine illius biẽnij, & duravit vsq; ad ſm annũ Darij.* C

NIC. DE LYRA. CA. VI.

EN se. an. re. Da. *Hic consequẽter describitur operis resumptio. Et secũdo resumptionis confirmatio, ibi: In ipso tẽpore venit. Prima pars patet ex dictis. i. Esdræ v. capit. hoc excepto.*

b Zachari. fi. Add. prophetę apud Iudęam & Ierusalem. *i. Esdræ. v. c.* D *dicitur: filius Addo. & est idem nomen variatum in fine: sicut frequẽter fit in nominib. proprijs in Gallico & Latino.*

c In ipso temp. venit ad illos Sisennes. *Hic consequenter ponitur resumptionis confirmatio. Circa quã primò ponitur ædificantium interrogatio, & responsio. Secundò responsionis ad regem relatio, ibi: Exemplum epistolæ. Tertiò regis responsio, ibi: Tunc Darius rex. Sententia primæ, & secundæ partis patet ex dictis. i. Esdræ. v. ca.*

¶ Tunc

VNIVERSIDAD DE SALAMANCA

E ¶ a Tunc Da rex. *Hic ponitur regis reſponſio confirmans operis reſumptionem, & inducens ad conſummationem. Circa quam primò ponitur regis reſponſio. Secundo diligens executio, ca. vij. Sententiæ primæ partis patet ex dictis i. Eſdræ. vi. exceptis, quæ ſequuntur.*

Diuiſio

b Lapi. po. tri. *i. tribus ordinibus lapidum.*

c Et mœ. li. *i. ordine vno ligneo. ſic enim fuit in templo Salomonis, & parietes erant exterius de lapidibus, & interius de tabulis cedrinis. Dicitur autem mœnianum à mœnia pluralis numeri, quæ propriè ſignãt clauſuram ciuitatis ſed tractum eſt hoc nomen ad ſignandum quamcũq; clauſuram. Et eodem modo mœnianum.*

d Et m. vn. no. *Expoſitio eſt literæ præcedentis ſic: Et, pro. i. mœ. vn. no. i. facto de lignis, quæ non fuerunt alias in opere. Q. d. aũt dicitur hic, de la. po. videtur contradicere ei quod dicitur. 1. Eſdr.* Obiectio

1. Eſd. 6. a *Ordines de lapidibus impolitis tres. Ad quod poſt dici, q. lapides iſti dicuntur hic politi, eo q. erant dolati: ibi verò dicuntur impoliti, eo quòd non erãt*

F *operti laminis aureis, in quibus erãt figuræ cherubim et palmarũ ſicut erãt tabulæ, quæ operiebãt interiorem partem parietũ tẽpli.*

e Quæ ext. Nab. *i. extra Ieruſalem ulit in Babylonẽ.*

f Et præc. *ipſe Cyrus: vt patet ex litera præcedenti, et ſequenti.*

g Curam ag. Siſennem ſubr. Sy. *Vtrum autem iſti ſint idem homines numero, qui tempore Cyri, & Darij fuerunt in iſto officio, dubium eſt. q. autem fuerint idem, videtur per hoc quod hic tempore Cyri & ſupra eo. c. & infra in principio ſequentis capituli pro tempore Darij ponuntur eadem ipſorum nomina. Nec videtur impoſſibilitas ex longitudine temporis. nam à tempore Cyri vſque ad ſecundum annum Darij ſecundum vnã computationẽ fluxerunt tantum viginti quatuor anni: per tantum verò tempus bene contingit aliquando eoſdem homines permanere in eodem officio. Quod autem fuerint diuerſi homines, videtur ex mutatione regum, ad quorum mutationem ſolent officiales mutari. Darius autem fuit quartus rex Perſarum à Cyro ſecundum Hebræos. ſecundum alios verò multò plures reges fuerunt inter Cyrum, & Darium. Nec eſt impoſſibile, quòd diuerſi homines eiuſdem nominis ſint in eiſdem officijs regalibus diuerſis temporib. & ſub diuerſis regibus.*

G

NI. DE LYR. CAP. VII.

Vnc Siſen. fubre. Hic *conſequenter ponitur regiæ conceſſionis executio. Et patet ſententia ex dictis i. Eſdr. vi. poſt medium capituli exceptis, quæ ſequuntur.* Diuiſio.

b Coop. cum ſe. Iu. princ. Sy. *i. Iudææ, quæ eſt in Syria. & iſti principes erant Zorobabel dux populi Iudæorum, & Jeſus filius Joſedec princeps ſacerdotum. Quod autem Iudæa ſit quædam regio Syriæ, patet per hoc, quòd de ſcriptio populi facta tempore natiuitatis Chriſti in Iudæa facta fuit à præſide Syriæ Cyrino.*

H

c Et ex conſ. Cy. & Da. *ſecundum Hebræos Darius, et Artaxerxes fuerunt idem homo, nominatus Darius nomine ꝓprio: & Artaxerxes noĩe communi regio. ſicut dicitur: Tyberius Cæſar, & Auguſtus Cæſar. quia reges Romani communi nomine Cæſares appellantur. ſecundum verò Latinos, & Græcos, & ẽt ſcriptorẽ huius ſecundi libri, quem nõ recipiunt Hebræi fuerunt reges diuerſi.* Luc. 3. a

d Et eg. fi. Iſ. *dicũtur autem hic filij Iſrael illi, qui redierunt de trãſmigratione deſtructionem ciuitatis cum rege Iechonia. Dicũtur aũt ex captiuitate illi, q. redierunt de captiuatis cum Sedechia rege deſtructa ciuitate.*

e Qui reman. ab om. execrationi. *i. idololatriis.*

f Gentium ter. *A quibus erant ſeparati per reditum in Iudæam.*

est in Ieruſalem, & exinde uſq; nunc ædificatur, & non accepit conſummationem. Nunc ergo ſi iudicatur à te o rex, perquiratur in regalibus bibliothecis Cyri regis, quæ ſunt in Babylonia, & ſi inuentum fuerit conſilio Cyri regis, cœptam eſſe ſtructuram domus Domini, quæ eſt in Ieruſalem, & iudicatur à Domino rege noſtro: ſcribat de his nobis. Tunc Darius rex præcepit inquiri in bibliothecis, & inuentus eſt in Ecbatanis oppido, quod eſt in media regione locus vnus in quo ſcripta erant iſta: Anno primo regnante Cyro, rex Cyrus præcepit domum Domini quę eſt in Ieruſalem ædificare, ubi incẽdebant igni aſſiduo, cuius altitudo ſit cubitorum decem, & latitudo cubitorum ſexaginta, quadratum lapidibus politis tribus, & mœniano ligneo eiuſdem regionis, & mẽniano vno nouo: & impendia dari de domo Cyri regis, & ſacra vaſa domus Domini, tam aurea, quàm argentea, quæ extulit Nabuchodonoſor in domum Domini quæ eſt in Ieruſalem, vbi erant poſita, ut ponantur illic. Et præcepit curam agere Siſennẽ ſubregulum Syriæ & Phœnicis, & Satrabuzanẽ & ſodales eius, & qui ordinati erant in Syria & Phœnice præſides, ut abſtinerẽt ſe ab eodẽ loco. Et ego quoq; præcepi in totũ ędificare, & proſpexi, vt adiuuent eos qui ſunt ex captiuitate Iudæorum, donec conſummetur templum ædis Domini, & a vexatione tributorum Cœleſyriæ & Phœnicis, diligenter quantitatem dari his hominibus ad ſacrificium domini Zorobabel pfecto, ad tauros, & arietes, et agnos. Similiter autem & frumẽtum, & ſal, & vinũ, & oleũ inſtanter per ſingulos annos, prout ſacerdotes qui ſunt in Ieruſalem dictauerint cõſummi quotidie ſine vlla dilatione, ut offerantur libationes ſummo Deo pro rege & pueris eius, & orent pro ipſorum uita. Et denũtietur, ut quicunq; tranſgreſſi fuerint aliquid ex his quæ ſcripta ſunt aut ſpreuerint, accipiatur lignũ de ſuis propriis & ſuſpendãtur, & bona ipſorũ regi aſcribãtur. Propterea, & Dns cuius nomẽ inuocatũ eſt ibi, exterminet oẽm regẽ & gẽtẽ, qui manũ ſuam extenderit prohibere, aut malè tractare domum Dñi illam quæ eſt in Ieruſalem. Ego Darius rex decreui quàm diligentiſſimè ſecundũ hæc fieri.

C A P. VII.

a Vnc Siſennes ſubregulus Cœleſyrię, & Phęnicis, & Satrabuzanes, & ſodales obſecuti his quæ à Dario rege erant decreta, inſiſtebãt ſacroſanctis operibus diligentiſſimè cooperãtes cum ſenioribus Iudæorum principibus Syrię, & proſperata ſunt ſacroſancta opera prophetãtibus Aggęo & Zacharia prophetis. Et conſummauerũt omnia per præceptũ Domini Dei Iſrael, & ex conſilio Cyri, & Darii, & Artaxerxis regis Perſarum. Et cõſummata eſt domus noſtra vſq; ad tertiam & uiceſimam diẽ menſis Adar ſexto anno Darii regis. Et fecerunt filii Iſrael, & ſacerdotes, & Leuitæ, & cæteri qui erant ex captiuitate qui appoſiti ſunt, ſecundum ea quæ ſcripta ſunt in libro Moyſi. Et obtulerunt in dedicationem templi Domini, taur os centum, arietes ducentos, agnos quadringentos, & hædos pro peccatis vniuerſi Iſrael duodecim, ſecundum numerum tribuum Iſrael. Et ſteterunt ſacerdotes & Leuitę amicti ſtolis per tribus ſuper opera Domini Dei Iſrael, ſecundum librum Moyſi, & oſtiarii per ſingulas ianuas. Et egerunt filii Iſrael cum his qui erant ex captiuitate, illud phaſe quartadecima luna menſis primi, quãdo ſanctificati ſunt ſacerdotes & Leuitæ. Omnes filii captiuitatis non ſunt ſimul ſanctificati, quia Leuitæ omnes ſimul ſanctificati ſunt. Et immolauerunt phaſe vniuerſi filii captiuitatis, & fratribus ſuis ſacerdotibus & ſibimetipſis. Et manducauerũt filii Iſrael qui erãt ex captiuitate oẽs qui † remãſerant ab oĩbus, execrationibus gẽtiũ terræ quærentes Dñm, & celebrauerunt diẽ feſtũ azymorũ, ſeptẽ diebus epulãtes in cõſpectu Dñi, qm̃ cõuertit cõ ſiliũ regis Aſſyriorũ in eos, cõfortare manus eorũ ad opera dñi dei Iſrael.

† receſſerant.

a

b

c

d

e

f

A IT† poſt hũc regnante Artaxerxe Perſarũ rege, acceſſit Eſdras filius Azariæ, ſi lij Helciæ, filij† Solome, filij Sadoc, filij Achitob, filij Ameri filij Azahel, filij Bocci, filij Abiſue, filij Phinees, filij Eleazari, filij Aaron primi ſacerdotis. Hic Eſdras aſcendit de Babylonia cum eſſet ſcriba, & ingenioſus in lege Moyſi, quæ data eſt à domino Deo Iſrael, docere & facere. Et dedit ei rex gloriam quòd inueniſſet gratiam in omni dignitate & deſiderio in conſpectu eius. Et aſcenderunt ſimul cũ ipſo ex filiis Iſrael, & ſacerdotibus, & Leuitis, & ſacris cãtoribus templi, & oſtiarijs & ſeruis templi in Ieruſalem. Anno ſeptimo regnante Artaxerxe in quinto menſe, hic annus ſeptimus eſt regni, exeuntes de Babylonia nouilunio quinti mẽſis, uenerunt Ieroſolymam† iuxta præceptum illius, ſecundũ proſperitatẽ itineris à domino ipſorum datã eis. In his. n. Eſdras magnã diſciplinã obtinebat, ne ꝑtermitteret quicquã eorũ quæ eſſent ex lege domini, & ꝑceptis: & docẽdo uniuerſum Iſrael oẽm iuſtitiã, & iudiciũ. Accedẽtes aũt qui ſcribebãt ſcripta Artaxerxis regis, tradiderunt ſcriptum q̃d obuenerat ab Artaxerxe rege ad Eſdrã ſacerdotẽ et lectorẽ legis dominj, cuius exemplum ſubiectum eſt. Rex Artaxerxes Eſdræ ſacerdoti, & lectori legis domini, ſaluteṁ. Humanior ego iudicãs in beneficijs præcepi eis q. deſiderãt ex gente Iudæorum ſua ſpõte, & ex ſacerdotibus & Leuitis qui ſunt in regno meo comitari tecum in Ieruſalẽ. Si q ergo cupiunt ire tecum, cõueniant & ꝓficiſcant ſicut placuit mihi, & ſeptẽ amicis meis cõſiliarijs, vt viſitẽt ea q̃ agũtur ſc̃dm Iudęã & Ierſm, obſeruãtes ſicut hẽs in lege domini, & ferãt munera domino Deo Iſrael, q̃ uoui ego & amici Ieruſalẽ, & omne aurum & argẽtum q̃d inuẽtũ fuerit in regione Babylonię, domino in Ieruſalẽ cũ illo q̃d eſt donatum ꝓ ipſa gẽte in tẽplo dñi eorũ q̃d eſt in Ieruſalẽ, vt colligatur hoc aurũ & argentũ & tauros, & arietes, & agnos, & hædos & quę his ſunt cõgruẽtia, vt offerãt hoſtias dño ſuper altare dñi ipſorũ quod eſt in Ieruſalẽ. Et oĩa quæcunq; uolueris cũ fratribus tuis facere auro & argento, perfice pro uoluntate tua, ſecundũ præceptũ dñi Dei tui, & ſacroſancta uaſa q̃ data ſunt tibi ad opera domus dñi Dei tui q̃ eſt in Ieruſalẽ, & cætera quæcunq; tibi ſubuenerint ad opera templi Dei tui, dabis de regali gazophylacio, cũ uolueris cu fratribus tuis facere auro & argento, perfice ſecundum uoluntatẽ dñi. Et ego q̃dẽ rex Artaxerxes præcepi cuſtodibus theſauro rum Syriæ & Phœnicis ut quæcunq; ſcripſerit Eſdras ſacerdos, & lector legis domini, dili genter detur ei vſq; ad argenti talenta centũ, ſimiliter & auri, & uſq; ad frumenti modios

B centum, & uini amphoras centũ, & alia quæcunq; abundãt ſine taxatione. Omnia ſecundum legẽ Dei fiãt Deo altiſſimo, ne fortè exurgat ira in regno regis, & filij & filiorũ eius. Vobis aũt dr̃, ut omnibus ſacerdotibus, & Leuitis, & ſacris cantoribus, & ſeruis templi, & ſcribis templi huius nullũ tributum, neq; ulla alia indictio irrogetur, nec habeat q̃ſquã potẽſtatẽ obiicere eis quicq̃. Tu aũt Eſdra ſecundũ ſapientiã Dei cõſtitue iudices, & arbitros in tota Syria & Phœnice, & oẽs qui legẽ Dei tui nõ nouerũt, doce, ut quotquot tranſgreſſi fuerint legẽ, diligenter plectant ſiue morte, ſiue cruciatu, ſiue ẽt pecuniæ multatione uel abductione. Et dixit Eſdras ſcriba: Bñdictus dñs patrũ noſtrorũ q̃ dedit hanc uoluntatem in cor regis, clarificare domũ ſuam q̃ eſt in Ieruſalem, & me honorificauit in conſpectu regis, & † cõſiliariorum & amicorũ, et purpuratorum eius. Et ego cõſtans animo factus ſum ſecundũ opitulationẽ dñi Dei mei, & congregaui ex Iſrael uiros, ut ſimul aſcẽderẽt mecũ. Et hi ſunt præpoſiti ſecundũ patrias ſuas & principatus portionales, eorũ qui mecũ aſcẽderunt de Babylonia in regno Artaxerxis. Et ex filiis Phares Gerſomus. Ex filiis Siemarith, † Amenus. Filiorũ Dauid Accus filius Sceciliæ. Ex filiis Phares, Zacharias & cũ eo reuerſi ſunt viri cẽtum quinquaginta. Ex filiis ductoris Moabilionis, † Zaraei: & cum ipſo uiri ducenti quinquaginta. Ex filiis Zachues, Iechonias: † Zechoeli, & cum ipſo viri ducenti quinquaginta. Ex filiis † Sala, Maaſias, Gotholię, & cum ipſo viri ſeptuaginta. Ex filijs Saphatiæ, Zarias Micheli, & cum ipſe viri octoginta. Ex filiis Iob, Abdias Ieheli, & cum ipſo viri ducenti duodecim. Ex filiis† Baniæ Salimoth, filiꝰ Ioſaphiæ, & cũ ipſo viri centũ ſexaginta. Ex filiis Beer, † Zacharias Bebei: & cũ ipſo viri ducenti octo. Ex filiis Ezead, Iohãnes Eccetan, & cum ipſo viri centum decem. Ex filiis Adonicam, ipſis poſtremis, & hęc ſunt noĩa eorum: Eliphalã, filius Gebel, & Semeias, & cũ ipo viri ſeptuaginta. Et congregauit eos ad fluuium, qui dicitur Thia, & metati illic fuimus triduo, & re

C cognoui eos. Et ex filiis ſacerdotum & Leuitarũ nõ inueni illic. Et miſi ad Eleazarum, & Eccelon, & Maſmã, & Malobã, & Enaarhã, & Samea, & Ioribum, Nathan, Enuagan, Zachariam, & Moſollamum, ipſos ductores & peritos. Et dixi eis, ut uenirent ad Loddeum qui erat apud locũ gazophylacii. Et mãdaui eis, ut dicerent Loddeo, & fratribus eius, & illis qui erãt in gazophylacio, vt mitteret nobis eos qui ſacerdotio fungerentur in domo domini Dei noſtri. Et adduxerunt nobis ſecũdum manum ualidã dñi Dei noſtri uiros peritos: ex filiis Moholi, filii Leui, filii Iſrael, Sebebiã & filios, & fratres qui erant decem & octo: Aſbiam, & † Amin ex filiis filiorum Chananæi, & filii eorum uiri uiginti. Et ex his

NIC. DE LYR. CAP. VIII.

IT poſt &c. *hic conſequenter repetuntur facta Iuo Eſdra ſacerdote alibi ſcripta. & primò deſcribitur eius de Babylonia receſſus. ſecundò in Ieruſalem aduentus, ibi: Et factus fuiſſet. Circa primum primo deſcribitur ſtatus Eſdræ. ſecundo gratia ſibi facta à rege, ibi: Rex Artaxerxes. Sententia primæ partis patet ex dictis i. Eſdræ vij. his exceptis.* † 1. Eſdræ. 7. a ¶ Salome.

† Secundũ

a Poſt hunc ſcilicet. *Darium.*

b Regnante Artaxerxe Perſarum re. *Ex hoc patet, quod dictum eſt ſcilicet quòd ſecundum antorem huius libri Darius, & Artaxerxes fuerunt reges diuerſi. ſecundum opinionem verò Hebræorum, qui dicunt eſſet eundem: Poteſt dici, quod ly poſt hunc, non notat perſonarum diuerſitatem, ſed eiuſdem mutationis notabilẽ renouationẽ. ſicut de Saule dicitur Mutaberis in virum alium. Darius autem in gratia facta populo Iudæorum: ꝑ quę Eſdras ſacerdotis fuit notabiliter renouatus ad bonum Iudęorum: & ſic ſcribitur hic quaſi alius. & iſto modo loquendi utitur frequẽter liber Apoc. ſicut ibidẽ dixi in pluribus locis.* 1. Reg. 10. b

c Et dedit ei rex gloriã, q. inueniſſet gra. *i.* honorẽ coram multis. *Eſt. n. gloria honor exhibitus alicui in præſentia multorum.*

d Rex Artaxerxes Eſdræ ſa. *Hic ponitur gratia regis Eſdræ facta. & dicitur ẽ duas partes: qa primo ponitur huius gratiæ deſcriptio: ſcd̃o ipſius Eſdræ gratiarũ actio, ibi: Et dixit Eſdras. Sẽtentia primę partis patet ex dictis, i. Eſd. vij. hoc excepto.* † conſilia torum.

e Nullum tributum neque vl. alia ind. *Id eſt exactio, uel graue præceptũ.* † Amelus ¶ Zarati.

f Et dixit Eſd. ſcri Benedictus dominus patrũ. *Hic conſequenter ponitur ipſius Eſdræ gratiarum actio: & cõſequẽter populi cũ Eſdra redeũtis in Ieruſalẽ enumeratio, ibi: Et hi ſũt ꝓpoſiti &c. et patet ſnia ex dictis. i, Eſd. vij. exceptis, quæ ſequuntur.* † Banniæ. † Iezeli.

g Et congre. eos ad flu. qui. *Eſd. viij. dicitur Aha ua. erat enim binomius.* 1. Eſdr. 8. d

h Et metati illic fuimus triduo, & reco. *Id eſt tentoria poſuimus.*

i Ex filiis filiorum *Proprium nomen eſt cuiuſdã Iudæi, ita quòd non eſt adiectiuum, & comune, quo denominãtur illi, qui erãt de tribu Cham filij Noe.* † Aerium

E ¶ a Et vos ſancti. *id eſt deputati ad ſeruiendum domino, & hoc etiam mundores inanimatæ quæ applicantur diuino cultui dicuntur ſanctæ.*
† Omnia. b In paſto. *Eſt autem paſtoforiū thalamus deputatus ad comedēdum extra atriū ſacerdotum, & dicitur quaſi foris poſitum. in talibus enim thalamis comedebant coram domino illi, qui offerebant hoſtias pacificas, quarū vna pars cedebat in vſum eorum.*
† Aſamnā. c Et cum factus fui. *Hic conſequenter deſcribitur quid factum eſt in Ieruſalem in aduentu Eſdræ. & diuiditur in duas partes, quia primò deſcribitur oblationum regis, & principum, et aliorum traditio: ſecundo alienigenarum ſeparatio, ibi: Et conſummatis. Sententia primæ partis patet ex dictis. i. Eſdræ. vi. hoc excepto.*
d Et cum ipſo. *Iſte non eſt Phinees filius Eli qui mortuus fuit longe ante i. Reg.*
1. Reg. 4. d e Et conſum. *hic conſequēter deſcribitur populi Iſrael ab alienigenis ſeparatio. Circa quā ſic proceditur, quia primò ponitur commiſſionis denūtiatio. ſecundo Eſdræ lamētatio, ibi: Et nox vt audiui. tertiò dicta ſequeſtratio, ibi: Et cum adorando. Sententia primæ partis patet ex dictis. i. Eſd. ix. his exceptis.*
F f Acceſſa. *filiorū Iſrael.*
g Immūditias. *quia mulieres alienigenæ docebant filios ſuos idolatrare, & ad hoc etiam inducebant maritos ſuos.*
h Ab initio ipſi. *hoc eſt dictū, q̄ illud malū cepit à potentiorib. populi ſicut*
1. Eſdr. 9. a *quod dicit. i. Eſd. ix. Manus principū, & magiſtratuū fuit i trāſgreſſione hac prima. illa. n. quæ ſunt in hoc libro, q̄ apocryphus eſt, dubia, demōſtrāda ſunt per illa, q̄ ſunt in primo Eſdræ, qui liber eſt de canone.*
i Et m. v. a. *hic conſequenter ponit ipſius. Eſdræ lamētatio p populi pcīō, et patet ſnīa ex dictis. i. Eſdræ. ix. exceptis q̄ ſequūt.*
k Et ſacrā tu. *ſ. ſacerdotalē, q̄ dr̄ ſacra, quia fuit diuino cultui deputata.*
l Ing. *i genua mea flectēs.*
tincidiſtis m Et nūc q. *i. Eſdræ. dicitur: Et nūc ad patrū &c. exponatur hoc ſient illud.*
1. Eſdr. 9. b n Vſq; ī. *i. ſi ſeculū vt hīc.*
Ibid. d o Et rurſum reuerſi. *hoc non habetur 1. Eſdræ. ix. vbi ſic habetur: Et dediſti nobis ſalutē ſicut eſt hodie, et nō reuertemur etc. ſ. ad priſtina vitia. ſed qa populus reuertēs ſe fecit contraria: iō hoc exprimitur hic cū dr̄: Et r. r. &c. et patet hīa ex dictis. i. Eſd. ix.*
p Et cum ad. *Hic conſe-*

¶ quenter

qui templo ſeruiebāt, quos dedit Dauid, & ipſi principes ad operationem Leuitis templo G
ſeruientiū, ducenti uiginti. †Omniū nomina ſignificata ſunt in ſcripturis. Et uoui illic ie
iunium iuuenibus in conſpectu Dei, ut quererē ab eo bonum iter nobis, & qui nobiſcū
erant, ex filiis & pecoribus propter inſidias. Erubui. n. petere à rege pedites & equites in
comitatu tutelę gratia contra aduerſarios noſtros. Diximus enim regi quoniam uirtus
domini erit cum eis, qui inquirunt eum in omni affectu. Et iterū deprecati ſumus dñm
Deum noſtrum ſecundum hæc, quem & propitium habuimus, & cōpotes facti ſumus
Deo noſtro. Et ſeparaui ex plebis præpoſitis & ſacerdotibus templi uiros duodecim, &
Sedebiam, & †Aſamiam, & cum eis ex fratribus eorum uiros decem. Et appendi eis ar-
gentū & aurū & uaſa ſacerdotalia domus domini Dei noſtri, quæ donauerat rex & conſi
liarii eius & principes, & omnis Iſrael. Et cū appendiſſem, tradidi argenti talenta cētum
quinquaginta, & uaſa argentea talētorū centum, & auri talenta cētum, & uaſorum aureo
rum ſepties uiginti, & uaſa ærea de bono æramento ſplēdētia, duodecim, auri ſpeciē red-
a dentia. Et dixi eis: Et uos ſancti eſtis domino, & uaſa ſunt ſcta, & aurū & argētum uotū eſt
dño Deo patrū noſtrorū: Vigilate & cuſtodite donec tradatis ex plebis præpoſitis, & ſacer
b cerdotibus, & Leuitis, & principibus ciuitatū Iſrael in Ieruſalē, in paſtoforio domus Dei
noſtri. Et hi qui ſuſceperūt ſacerdotes & Leuitę, aurum & argentū & uaſa inrulerunt in Ie
ruſalem in tēplum dñi. Et promouimus à fluuio Thia die duodecima mēſis primi, uſq;
c quo introiuimus in Ieruſalē. Et cum factus fuiſſet tertius dies, quarta autē die pōderatū
aurum & argentū, traditū eſt in domo dñi Dei noſtri, Marimoth filio Iori ſacerdoti, & cū
d ipſo erat Eleazar filius Phinees, & erant cum ipſis Ioſādus filius Ieſu, & Medias, & Ban-
ni filius Leuitæ, ad numerū & ad pondus uniuerſa. Et ſcriptum eſt pondus ipſorum ea-
dem hora. Qui autē uenerunt ex captiuitate, obtulerunt ſacrificiū domino Deo Iſrael, tau
ros duodecim pro omni Iſrael, arietes octogintaſex, agnos ſeptuagintaduos, hircos pro
peccato duodecim, & pro ſalute uaccas duodecim, oīa in ſacrificiū domini. Et relegerūt
e præcepta regis regalibus diſpenſatoribus, & ſubregulis Cœleſyrię & Phœnicis, & hono-
f rificauerūt gentem, & templum domini. Et cōſummatis his, acceſſerūt ad me præpoſiti,
dicentes: Nō ſegregauerunt genus Iſrael, & principes, & ſacerdotes, & Leuitæ & alienige
g nægēres & nationes terræ immundi as ſuas à Chananæis, & Hethæis, & Pherezæis, & Ie
buſęis, & Moabitis, & Aegyptiis, & Idumæis. Cōiuncti enim ſunt filiabus eorū, & ipſi &
h filii eorum, & cōmiſſum eſt ſemen ſanctum alienigenis gentibus terræ, & participes erāt H
i præpoſiti & magiſtratus iniquitatis huius, ab initio ipſius regni. Et mox ut audiui iſta cō
k ſcidi ueſtimenta & ſacram tunicam, & lacerans capillos capitis & barbā, ſedi dolens &
mœſtus. Et conuenerunt quotquot tunc mouebātur in uerbo dñi Dei Iſrael, ad me lugē
tem ſuper iniquitatem iſtam, & ſedebam triſtis uſq; ad ſacrificiū ueſpertinum. Et conſur
l gens à ieiunio, conſciſſa habens ueſtimenta, & ſacram tunicā, ingeniculans, & extendens
manus ad dñm, dicebā: Dñe, cōfuſus ſum & reueritus ſum ante faciē tuā. Peccata enim
noſtra multiplicata ſunt ſuper capita noſtra, & iniquitates noſtræ exaltatę ſunt uſque ad
cęlum, quoniam à temporibus patrum noſtrorum ſumus in magno peccato uſq; in hūc
diem. Et propter peccata noſtra, & patrum noſtrorum ſumus traditi cum fratribus no-
ſtris, & cum ſacerdotibus noſtris, & regibus terræ in gladium & captiuitatem & depræ-
m dationem cum cōfuſione, uſq; in hodiernum diem. Et nūc quantū eſt hoc quod cōtigit
nobis, miſericordia abs te dñe Deus, & relinque nobis radicem, & nomen in locum
ſanctificationis tuæ, detegere luminare noſtrum in domo domini Dei noſtri, dare nobis
cibum in omni tempore ſeruitutis noſtræ. Et cum ſeruiremus non fuimus derelicti, à do
mino Deo noſtro, ſed conſtituit nos in gratia, ponēs nobis reges Perſarum dare cibum,
& clarificare templum domini Dei noſtri, & ędificare deſerta Syō, dare nobis ſtabilitatē
in Iudæa & Ieruſalem. Et nunc quid dicimus habentes hæc dñe? Tranſgreſſi enim ſu
mus præcepta tua, quæ dediſti in manus puerorū tuorum prophetarū, dicens, Quoniā
terra in qua † introiſtis poſſidere hæreditatē eius, terra polluta eſt coinquinationibus alie
nigenarū terræ, & immunditiæ illorum repleuerunt eam totā immunditia ſua. Et nunc
filias ueſtras non cōiungetis filiis eorum, & filias eorum nō accipietis filiis ueſtris; & nō
inquiretis pacē habere cū illis omni tpe, ut inualeſcētes māducetis optima terræ & hæredi
n tatē diſtribuatis filiis uſis uſq; in ęuū. Et q̄ cōtingunt nobis oīa ſiunt pp opera nra mali-
o gna, & magna peccata noſtra. Et dediſti nobis talē radicē, & rurſum reuerſi ſumus tranſ-
gredi legitima tua, uti commiſceremur immunditiæ alienigenarū gentium terrę huius.
Nonne iraſceris nobis perdere nos, quoaduſque non relinquatur radix & nomē noſtrū?
Dñe Deus Iſrael uerax es, derelicta eſt. n. radix uſq; in hodiernū diē. Ecce nūc ſumus in cō
ſpectu tuo in iniquitatibus noſtris. Non eſt. n. adhuc ſtare ante te in his. Et cū adorando
p confiteret Eſdras flens, humi proſtratus ante tēplum, congregati ſunt ante eū ex Ieruſalē
turba magna ualde, uiri & mulieres, & iuuenes & iuuenculę: Fletus. n. erat magnus in ipſa

a multitudine. Et cum clamaſſet Ieconias Ieheli ex filijs Iſrael dixit Eſdræ: Nos in Dominum pec-
cauimus, q̄ collocauimus nobis in matrimoniū mulieres alienigenas ex gentibus terræ: Et nūc
ſuper oē̄ Iſrael. In his ergo ſit iuſiurādū à Dño, expellere oēs uxores noſtras, quæ ex alienigenis
ſunt cū filijs earū. Sicut tibi decretū eſt à maioribus ſecundum legē Dñi exurgens explica: ad te
.n. ſpectat † negotium, & nos tecum ſumus. Viriliter fac. Et exurgens Eſdras adiurauit principes
d ſacerdotum & Leuitas, & omnem Iſrael facere ſecundum hæc, & iurauerunt.

C A P. I X.

ET exurgens Eſdras ab ante atriū tēpli, abiit in paſtoforium Ionathę filii Naſabi, &
hoſpitatus illic non guſtauit panē, nec aquā bibit, ſuper iniquitatem multitudi-
nis. Et facta eſt prædicatio in omni Iudæa & in Ieruſalē oīb. qui erāt ex captiuita
b te in Ieruſalem congregati, ut quicunque non occurrerit biduo † ac triduo diei
ſecundum iudicium ſidentium ſeniorum, tollerentur facultates ſuæ, & ipſe a-
lienus iudicaretur à multitudine captiuitatis. Et congregati ſunt omnes qui erant ex tribu Iuda
& Beniamin in trib. diebus in Ieruſalem. Hic menſis eſt nonus, dies menſis uiceſimus. Et ſedit
omnis multitudo in area templi, trementes propter hyemem præſentē. Et Exurgens Eſdras, dixit
illis: Vos iniquè feciſtis collocantes vobis in matrimoniū vxores alienigenas, ut adderetis ad pec
cata Iſrael, & nunc date confeſſionem & magnificentiam Domino Deo patrū noſtrorū, & perfi
cite uolūtatē ipſius, & diſcedite à gentibus terræ, & ab uxorib. alienigenis. Et clamauit oīs multi-
tudo, & dixerūt uoce magna: Sicut dixiſti, faciemus. Sed q̄n multitudo magna eſt: & tempus hy
bernum, & non poſſumus inſubſidiati ſtare: & hoc opus non eſt nobis unius diei, neque bidui,
multum enim in his peccauimus, ſtent præpoſiti multitudinis, & omnes qui nobiſcum inhabi
tant, et quotquot habent uxores apud ſe alienigenas, et aſſiſtant accepto tpe ex omni loco præ-
ſbyteri, et iudices, uſquequo ſoluāt irā Dñi negotii huius. Ionathas ār filius Ezeli, et Oſias Techā
c ſuſceperunt ſcdm hæc, et † Boſoramus, et Leuis, et Sabbathæus: ſimul coopterati ſunt cum illis. Et
ſteterunt ſcdm hæc omnia uniuerſi, qui erant ex captiuitate. Et elegit ſibi uiros Eſdras ſacerdos
principes magnos de patrib. eorum ſecundum nomina, & confederunt nouilunio menſis deci-
d mi examinare negotium iſtud. Et determinatum eſt de uiris, qui habebant uxores alienigenas,
uſq; ad neomeniam primi menſis, & inuenti ſunt ex ſacerdotibus permiſti qui habebant uxo-
res alienigenas. Ex filiis Ieſu, filii Ioſedech & fratribus eius, Maſeas, & Eliozerus, & Iorib. & Joa-
B deus, & iniecerunt manus vt expellerent uxores ſuas, & ad litādum in exorationem arietem pro
e f ignorantia ſua. Et ex filijs Semmeri: Maſeas, & Eſles, & Ieelech, Azarias. Et ex filijs Foſere † Li-
g moſi as, † Hiſmaenis & Nathaneę Iuſtio, Reddus, & Talſas. Et ex Leuitis, Iorabdus, & Semeis, et
Colnis, & Calitas, & Facteas, & Coluas, & Elionas. Et ex ſacris cantoribus, Eliaſib, Zaccarus. Et
ex Oſtiarijs Salumus, & Tolbanes, & ex Iſrael: ex filijs Foro, Oſi, & Remias, & Geddias, & Mel-
chias, & Michelus, & Eleazarus, & Iammebias & Bannas. Et ex filijs Iolamam, Chamas & Za-
charias, & † Iezrelus, & Ioddius, & Erimoth, et Helias. Et ex filiis Zathoin, Eliadas et Liaſumus,
Zochias, et Larimoth, et Zabdis, et Tebedias. Et ex filiis Zebes, Iohānes, et Amanias: et Zabdias
et † Emens. Et ex filiis Banni, Olamus et Malluchus, et Ieddeus, et Iaſub et Aſabus et Ierimoth.
Et ex filijs Addin, Naathus, et Mooſias, et † Caleus et Raanas, Maaſeas, Mathathias et Beſeel et
Bonnus et Manaſſes. Et ex filiis Nuae, Noneas et Afeas et Melchias, et Sameas et Simon, Beniamin, et Malchus, et Marras. Et ex filiis Aſom, Carianeus Mathathias, et Bannus et Eliphalach et
Manaſſes et Semei. Et ex filiis † Banni, Ieremias, et Moodias, et Abramus et Iohel, et Baneas,
et Pelias, et Ionas, et Marimoth, et Eliaſib, et Mathaneus, et Eliaſis, et Oriſas, et Dielus, et Seme-
dius, et Zambris, et Ioſephus. Et ex filiis Nobei, Idelus, et Mathathias et Sabadus, et Zecheda,
Sedmi, et Ieſſei, Baneas. Omnes iſti coniunxerunt ſibi uxores alienigenas, et † dimiſerunt eas
cum filiis. Et inhabitauerunt ſacerdotes et Leuitę, et qui erant ex Iſrael in Ieruſalem, et in to-
h ta una regione, nouilunio menſis ſeptimi. Et erant filii Iſrael in commorationibus ſuis. Et
congregata eſt omnis multitudo ſimul in aream, quæ eſt ab oriente portæ ſacræ. Et dixerunt
i Eſdræ pontifici et lectori, ut afferret legem Moyſi, quæ tradita eſt à Domino Deo Iſrael. Et at-
tulit Eſdras pontifex legem omni multitudini eorum, à uiro uſque ad mulierem, et omni-
bus ſacerdotibus audire legem nouilunio menſis ſeptimi. Et legebat in area quæ eſt ante ſa-
cram portam templi, à prima luce uſque ad ueſperam, coram uiris et mulieribus. Et dederunt
omnes ſenſum ad legem. Et ſtetit Eſdras ſacerdos, et lector legis ſuper ligneum tribunal, quòd
fabricatum erat. Et ſteterunt ad eum Mathathias, et Samus, Ananias, Azarias, Vrias, Ezechias et
Balſamus ad dexterā et ad ſiniſtrā, Faldeus, Miſael, Malachias, Abuſthas, Sabus, Nabadias et Za-
charias. Et aſſumpſit Eſdras librū corā oi multitudine, p̄ſidebat. n. in gloria in conſpectu oīm. Et
k cum abſoluiſſet legem, omnes erecti ſteterunt, et benedixit Eſdras Dñm Deum altiſſimum, Deū Sabaoth oīpotentē
Et rñdit oīs populus, Amen. Et eleuaris ſurſum manibus procidentes in terram, adorauerūt Dñm: Ieſus, et Banaeus, et
Sarebias, et Iaddimus et Accubus et Sabbatheus et Calithes et Azarias et Ioradus et Ananias et Philias Leuitæ: qui docē-

¶ *quēter ponitur Iſrael ab alienigenis ſeꝑatio: Circa q̄ primo deſcribitur populi conſenſus. ſecundo ſeparationis actus. ix. c. a. ibi: Et conſiderunt. Prima in duas, quia primo ponitur* †hoc *conſenſus principum: ſecundo vulgarium, in principio. ix. c. Sententia primæ partis patet ex dictis. 1. Eſd. x. exceptis, quę ſequuntur.*
a Et cū cl. *ad faciēdū ſilētium vt melius audiretur.*
b Dixit. *hæc eſt vera litera, vt patet ex 1. Eſdræ ix. propter quod aliqui libri* †vel *male habent hic Eſdras.*
c Et nunc. *ſcilicet peccatum hoc & pna de hoc pctō, vt habetur 1. Eſdr. x.*
d Adiurauit. *Iſtud & omnem Iſrael ponitur per anticipationē. Nā hoc factū fuit poſtea, ut patebit 1. Eſd.*

NIC. DE LYR. CAP. IX.

a ET ex. *Hic cōſequēter ponitur conſenſus populi. & patet ſententia ex dictis. 1. Eſdræ. x. ex ceptis, quæ ſequuntur.* † Ioſoram
b Et facta eſt. *ideſt publica denuntiatio.*
c Vſquo Iol. *i. pacificēt p debitam ſatisfactionem.*
d Et cōſ. *Hic conſequēter deſcribitur ſeꝑationis actus, & diuiditur ī duas ptes, quia primo deſcribitur hæc ſeꝑatio ſcd̄m populi ſegregati, & purificati legalis inſtructio, ibi: Et inhabitauerūt. Sn̄ia primæ partis patet ex dictis. 1. Eſd. x. poſt medium capituli uſq; in finē, exceptis, quæ ſequuntur.*
e Et iniecerunt. *ideſt iuxerunt eas inutilem ad confirmationem præpoſiti.*
f Et ad lit. *i. ſacr ficādum.*
g In exo. *Tpe nāq; ſacrificij cātabāt Leuitæ p ignorātia ſua. diu nāq; fuerut in captiuitate inter Gentiles, ubi non erant exercitati in lege: & ſic multi ſimplices ignorabant illicitū eſſe ſibi cū mulieribus alienigenis matrimonium contrahere.*
h Inhabi. *Hic conſequēter ponitur populi Iſrael ab alienigenis mulieribus ſeparati inſtructio, & patet ſnīa ex dictis Nehemiæ. viij. exceptis q̄ ſequuntur.*
i Ab orien. *portæ lacræ. Ne. viij. nocā porta aquarū, & porta fontis. iij. c. hic aīt dicitur porta ſacra, qa p eā patebat ingreſſus ad atriū ſacerdotū, & tēplū, quę dicebantur loca ſacra.*
k Et cū ab. *i. aperuiſſet librū legis, ut patet Neh. ix.*

† Iezrelus
† Emetis
† Caleus
† Beothie
† diuiſerūt
2. Eſdr. 8. a
2. Eſd. 9. a

¶ Et

E a Et in multitudine legebant. *ideſt interpretebantur vulgarizando ſimplicibus, ut patet Nehemię. viij.*
b Dies hic. *ideſt deputatus ad diuinas laudes, & obſequa. Cui eſt honor, & gloria in ſecula ſeculorum. Amen.*

a bant legem Domini: & in multitudine legebant legem Domini & præferebant ſinguli eos
b qui intelligebant lectionem. Et dixit Atharathes Eſdrę pontifici & lectori & Leuitis qui docebant multitudinem, dicens. Dies hic ſanctus eſt Domino. Et omnes flebant cum audiſſent legem. Et dixit Eſdras: Digreſſi ergo manducate pinguiſſima quæq;, & bibite dulciſſima quæque, & mittite munera his qui non habent. Sanctus eſt. n. hic dies Dñi, & nolite mœſti eſſe. Dñs enim clarificabit vos. Et Leuitę denuntiabant in publico omnibus dicentes: Dies hic ſanctus eſt. Nolite mœſti eſſe. Et abierunt omnes manducare & bibere & epulari, & dare munera his qui non habebant: ut epulentur. Magnifice enim ſunt exaltati uerbis quibus edocti ſunt. Et congregati ſunt vniuerſi in Ieruſalem celebrare lętitiam, ſecundum teſtamentum Domini Dei Iſrael.

Liber Eſdræ Quartus, qui inter apocrypha ponitur.

LIBER Eſdrę prophetę ſecundus, filii Sarei, filii Azarei, filii Helchię, filii Sadanię, filii Sadoch, filii Achitob, filii Achiæ, filii Phinees, filii Eli, filii Ameriæ, filii Aziei, filii Marimoth, filii Arna, filii Ozię, filii Borith, filii Abiſei, filii Phinees, filii Eleazar, filii Aaron, ex tribu Leui: qui fuit captiuus in regione Medorum in regno Artaxerxis regis Perſarum. Et factum eſt verbum Domini ad me, dicens: Vade & nuntia populo meo facinora ipſorum, & filiis eorum iniquitates quas in me admiſerunt, ut nuntiet filiis filiorum, quia peccata parentum ipſorum in illis creuerunt. Obliti enim mei ſacrificauerunt diis alienis. Nonne ego eduxi eos de terra Aegypti, de domo ſeruitutis? Ipſi autem irritauerunt me, & conſilia mea ſpreuerunt. Tu autem excute comam capitis tui, & proijce omnia mala ſuper illos, quoniam nõ obedierunt legi meę. Populus autem eſt indiſciplinatus. Vſque quo eos ſuſtinebo quibus tanta beneficia contuli? Reges multos propter eos ſubuerti, Pharaonem cum pueris ſuis & omnem exercitũ eius percuſſi. Oẽs gẽtes à facie eorũ perdidi, & in oriente prouinciarũ duarum populos Tyri & Sidonis diſſipaui, & omnes aduerſarios eorũ interfeci. Tu uerò loquere ad eos dicẽs: Hæc dicit Dñs: Nẽpe ego uos per mare tranſmeaui, & plateas uobis initio munitas exhibui. Ducẽ uobis dedi Moyſen, & Aaron ſacerdotem: lucẽ vobis per colũnã ignis præſtiti, & magna mirabilia feci in uobis. Vos aũt mei obliti eſtis, dicit Dñs. Hęc dicit Dñs omnipotẽs: Coturnix vobis in ſigno fuit, caſtra uobis ad tutelã dedi, & illic murmuraſtis, & nõ triũphaſtis in nomine meo de perditione inimicorũ ueſtrorũ, ſed adhuc nũc vſq; murmuraſtis. Vbi ſunt beneficia quæ præſtiti uobis? Nonne in deſerto cũ eſuriretis proclamaſtis ad me dicẽtes: ut qd nos in deſertũ iſtud adduxiſti interficere nos? Melius nobis fuerat ſeruire Aegyptiis, q̃ mori in deſerto hoc. Ego dolui gemitus veſtros, & dedi uobis manna in eſcã. Panẽ angelorũ mãducaſtis. Nonne cũ ſitiretis, petrã excidi, & fluxerũt aquæ in ſaturitate? Propter æſtus, foliis arborũ uos texi. Diuiſi uobis terras pingues, Chananæos, & Pherezæos, & Philiſtæos a facie ueſtra proieci. Quid faciã vobis adhuc dicit Dñs? Hęc dicit Dñs omnipotens: In deſerto cũ eſſetis in flumine Amorrhæo ſitientes & blaſphemãtes nomẽ meũ, non ignẽ vobis pro blaſphemiis dedi, ſed mittẽs lignũ in aquã dulce feci flumẽ. Quid tibi faciã Iacob? Noluiſti obedire Iuda. Transferã me ad alias gẽtes, & dabo eis nomẽ meũ, vt cuſtodiãt legitima mea. Qm̃ me dereliquiſtis, et ego uos derelinquam. Pœnitentibus uobis à me miſericordiam, non miſerebor: quando inuocabitis me, ego nõ exaudiam vos. Maculaſtis enim manus veſtras ſanguine, & pedes ueſtri impigri ſunt ad committenda homicidia. Non quaſi me dereliquiſtis, ſed voſipſos, dicit Dñs. Hæc dicit Dñs omnipotens: Nõne ego uos rogaui: ut pater filios, & ut mater filias, & ut nutrix paruulos ſuos: ut eſſetis mihi in populũ, & ego uobis in Deum, & uos mihi in filios, & ego vobis in patrẽ? Ita uos collegi: ut gallina pullos ſuos ſub alas ſuas. Modo aũt, quid faciã vobis? Proijciã uos a facie mea. Oblationẽ cũ mihi attuleritis, & auertã faciẽ meã à uobis. Dies enim feſtos ueſtros & neomenias, & circumciſiones repudiaui: ego miſi pueros meos prophetas ad vos, quos acceptos interfeciſtis & laniaſtis corpora eorum: quorũ ſanguinem exquirã, dicit Dñs. Hæc dicit Dñs omnipotens: Domus veſtra deſerta eſt: proijciam uos ſicut ventus ſtipulam, et filij procreationem non facient: quoniam mandatum meum neglexerunt, & quod malum eſt coram me fecerunt. Tradam domos veſtras populo venienti, qui me non audientes credunt, quibus ſigna non oſtendi, facient quæ præcepi. Prophetas nõ uiderunt, & memorabuntur iniquitatum eorum. Teſtor populi uenientis gratiam, cuius paruuli exultãt cum lætitia: me non uidentes oculis carnalibus, ſed ſpiritu credẽtes quę dixi. Et nunc frater aſpice quæ gloria, & uide populum uenientem ab oriente, quibus dabo ducatum Abraham, Iſaac, & Iacob, et Oſee, & Amos, & Micheę, & Iohel, & Abdię, & Ionæ, & Naum, & Abacuc, Sophoniæ, Aggæi, Zachariæ, & Malachiæ, qui & angelus Domini uocatus eſt.

CAP. II.

HAec dicit Dominus: Ego eduxi populum iſtum de ſeruitute, quibus mãdata dedi per pueros meos prophetas, quos audire noluerunt: ſed irrita fecerunt mea conſilia. Mater, quæ eos generauit, dicit illis: Ite filij, quia ego uidua ſum & derelicta. Educaui uos cum lætitia, & amiſi uos cũ luctu & triſtitia. Quoniam peccaſtis coram Dño Deo ueſtro, & quod malum eſt, coram eo feciſtis. Modò autem quid faciam uobis? Ego uidua ſum & derelicta. Ite filij, & petite à Domino miſericordiã. Ego autem te pater teſtem inuoco ſuper matrem filiorum, qui noluerunt teſtamentum meum ſeruare: ut des eis confuſionẽ & matrem eorum in direptionem, ne generatio eorum fiat. Diſpergantur in gentes nomina eorum, deleantur a terra, quoniã ſpreuerunt ſacramẽtũ meum. Væ tibi Aſſur, qui abſcõdis iniquos penes te. Gens mala memorare quid fecerim Sodomę

A & Gomorrhæ, quorũ terra iacet in piceis glebis & aggeribus cinerũ: Sic dabo eos, q̃ me nõ audierũt, dicit Dñs omnipotẽs. Hęc dicit Dñs ad Eſdrã: Nuntia populo meo, qm̃ dabo eis regnũ Ieruſalem, quod daturus erã Iſrael. Et ſumam mihi gloriã illorũ, & dabo eis tabernacula æterna, quæ pręparaueram illis. Lignũ uitę erit illis in odore vnguenti, & non laborabũt neq; fatigabuntur. Ite, & accipietis. Rogate uobis dies paucos, ut immorentur. Iã paratũ eſt uobis regnũ. Vigilate: Teſtare cælum & terram. Cõtriui enim malũ & creaui bonum: quia uiuo ego, dicit Dominus. Mater amplectere filios tuos, educa illos cũ lætitia. Sicut columba confirma pedes eorum, quoniã te elegi dicit Dominus. Et reſuſcitabo mortuos de locis ſuis, & de monumentis educã illos, quoniã cognoui nomẽ meũ in Iſrael. Noli timere mater filiorum, quoniã te elegi, dicit Dominus. Mittã tibi adiutoriũ pueros meos Eſaiam & Ieremiã, ad quorum cõſiliũ ſanctifi caui, & paraui tibi arbores duodecim, grauatas uarijs fructibus, & totidẽ fontes fluentes lac & mel, & montes immenſos ſeptem, habentes roſam & lilium, in quibus gaudio implebo filios tuos. Viduã iuſtifica, pupillo iudica, egenti da, orphanum tuere, nudum ueſti, cõfractum & debilem cura, claudum irridere noli, tutare mancum, & cæcũ ad viſionẽ claritatis meæ admitte. Senẽ & iuuenẽ intra muros tuos ſerua, mortuos ubi inueneris ſignans cõmenda ſepulchro, & dabo tibi primã ſeſſionẽ in reſurrectione mea. Pauſa, & quieſce populus meus: quia ueniet requies tua. Nutrix bona nutri filios tuos, confirma pedes eorum. Seruos, quos tibi dedi, nemo ex eis interiet. Ego enim eos requirã de numero tuo, noli fatigari. Cum enim venerit dies præſſuræ & anguſtiæ, alii plorabũt & triſtes erunt, tu autem hilaris & copioſa eris, zelabunt gẽtes, & nil aduerſus te poterũt, dicit Dominus. Manus meæ tegent te, ne filii tui gehẽnam uideant. Iocũ dare mater cum filiis tuis: quia ego te eripiam, dicit Dominus. Filios tuos dormientes memorare, quoniã ego eos educam de lateribus terræ, & miſericordiã cũ illis faciã, quoniã miſericors ſum, dicit Dominus omnipotens. Amplectere natos tuos vſq; dũ venio & præſtẽ illis miſericordiã, quoniã exuberãt fontes mei, & gratia mea non deficiet. Ego Eſdras præceptum accepi a Domino in mõte Oreb, ut irẽ ad Iſrael. Ad quos cùm veniſſẽ, reprobauerũt me, & reſpuerunt mandatum Domini. Ideoq; uobis dico gẽtes, quæ auditis & intelligitis. Expectate paſtorẽ ueſtrum, requiẽ æternitatis dabit uobis: quoniã in ꝓximo eſt ille, qui in fine ſeculi aduenict. Parati eſtote ad præmia regni, quia lux perpetua lucebit uobis per æternitatẽ temporis. Fugite vmbrã ſeculi huius. Accipite iucunditatem glorię veſtræ. Ego teſtor palã ſaluatorem meum, cõmẽdatum donum accipite & iocundamini gratias agẽtes ei, qui uos ad cæleſtia regna uocauit. Surgite et ſtate, & uidete numerum ſignatorum in cõuiuio Domini. Qui ſe de vmbra ſeculi trãſtulerũt, ſplẽdidas tunicas a Domino acceperunt. Reſpice Sion numerũ tuum, & conclude cãdidatos tuos, qui legẽ Domini cõpleuerunt. Filiorũ tuorum, quos optabas, plenus eſt numerus. Roga imperiũ Domini, ut ſãctificetur populus tuus, qui uocatus eſt ab initio. Ego Eſdras vidi in mõte Sion turbã magnã, quã numerare nõ potui, & omnes canticis collaudabant Dominum. Et in medio eorum erat iuuenis ſtatura celſus, eminẽtior omnibus illis, & ſingulis eorum capitibus imponebat coronas & magis exaltabatur. Ego autẽ miraculo tenebar. Tunc interrogaui angelum & dixi: Qui ſunt hi Domine? Qui reſpondens, dixit mihi: Hi ſunt, qui mortalẽ tunicã depoſuerunt, & immortalẽ ſumpſerũt, & confeſſi ſunt nomẽ Dei. Modo coronãtur & accipiunt palmas. Et dixi angelo: Ille iuuenis quis eſt, qui eis coronas imponit & palmas in manus tradit? Et reſpondẽs dixit mihi: Ipſe eſt filius Dei, quẽ in ſeculo cõfeſſi ſunt. Ego aũt magnificare eos cœpi, qui fortiter pro nomine Dñi ſteterũt. Tunc dixit mihi angelus: Vade, annũcia populo meo qualia & quãta mirabilia Dñi Dei uidiſti.

B D

CAP. III.

ANno triceſimo ruinæ ciuitatis eram in Babylone, & cõturbatus ſum ſuper cubiculo meo recumbens. Et cogitationes meæ aſcẽdebãt ſuper cor meũ, quoniam uidi deſertionem Sion, & abũdantia eorum qui habitabant in Babylone. Et ventilatus eſt ſpiritus meus valde. Et cœpi loqui ad altiſſimum uerba timorata, & dixi: O dominator Domine, tu dixiſti ab initio quando plantaſti terrã, et hoc ſolus, & imperaſti populo, & dediſti Adã corpus mortuum: ſed et ipſum figmentũ manuum tuarum erat: et inſufflaſti in eũ ſpiritũ uitæ, & factus eſt uiuens corã te, & induxiſti eum in Paradiſum, quem plantauerat dextera tua antequã terra aduentaret. Et huic mandaſti diligere uiam tuã & præteriuit eã, & ſtatim inſtituiſti in eo mortẽ & in nationibus eius, et natæ ſunt gentes et tribus et populi et cognationes, quarũ non eſt numerus. Et ambulauit unaquæq; gẽs in uoluntate ſua, et mira agebant corã te, et ſpernebant præcepta tua. Iterum autem in tempore induxiſti diluuium ſuper inhabitantes ſeculum, et perdidiſti eos. Et factum eſt invnoquoq; eorũ ſicut Adę mori, ſic his diluuium. Dereliqui ſti aũt vnum ex his Noe cum domo ſua, et ex eo iuſti omnes. Et factum eſt cum cœpiſſent multiplicari qui habitabãt ſuper terrã, multiplicauerunt filios et populos et gentes multas, et cœperunt iterato impietatẽ facere pluſquã priores. Et factũ eſt cũ iniquitatẽ facerẽt corã te, elegiſti tibi uirũ ex his, cui nomẽ erat Abraham. Et dilexiſti eũ, et demonſtraſti ei ſoli uoluntatẽ tuã. Et diſpoſuiſti ei teſtamentũ æternum, et dixiſti ei, ut nõ vnq̃ derelinqueres ſemẽ eius. Et dediſti ei Iſaac, et Iſaac dediſti Iacob et Eſau. Et ſegregaſti tibi Iacob, Eſau autem ſeparaſti. Et factus eſt Iacob in multitudine magna. Et factũ eſt, cũ educeres ſemẽ eius ex Aegypto, adduxiſti ſuper montẽ Sina. Et inclinaſti cælos et ſtatuiſti terram, et cõmouiſti orbẽ, et tremere feciſti abyſſos, et conturbaſti ſeculum: et trãſijt gloria tua portas quatuor ignis et terræmotus et ſpiritus et gelu, ut dares ſemini Iacob legẽ, et generationi Iſrael diligẽtiã. Et nõ abſtuliſti ab eis cor malignum, ut faceret lex tua in eis fructũ. Cor enim malignũ baiulãs primus Adã trãſgreſſus, et victus eſt, ſed et oẽs, qui de eo nati ſunt. Et facta eſt permanẽs infirmitas, et lex cũ corde populi cũ malignitate radicis, et diſceſſit quod bonũ eſt, et mãſit malignũ. Et trãſierunt tẽpora, & finiti ſunt anni, et ſuſcitaſti tibi ſeruum nomine Dauid, et dixiſti ei: ædificare ciuitatẽ nominis tui, et offerre ibi in eadẽ thus, et oblationes. Et factũ eſt hoc annis multis, et deliquerũt qui habitabant ciuitatẽ, in omnibus faciẽtes, ſicut fecit Adã et oẽs generationes eius. Vtebãtur enim et ipſi corde maligno. Et tradidiſti ciuitatẽ tuã in manibus inimicorum tuorũ. Núquid meliora faciũt qui habitant Babylonẽ? Et propter hoc dominabitur Sió. Factũ eſt cũ ueniſſem huc, et uidiſſem impietates, quarum non eſt numerus, et delinquentes multos, uidit anima mea

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA

E hoc triceſimo anno & excellit cor meũ: quoniã uidi qũo ſuſtines eos peccãtes, & pepercíſti impiè agẽtibus, & perdidiſti G
populũ tuũ, et cõſeruaſti inimicos tuos, & nõ ſignificaſti. Nihil memini quomodo debeat derelinqui uia hęc. Nũquid
meliora facit Babylon q̃ Sion, aut alia gens cognouit te præter Iſrael? Aut quæ tribus crediderunt teſtamentis tuis ſicut
Iaçob? Quarũ merces nõ cõparuit, neq; labor fructificauit. Pertranſiens enim pertranſiui in gentibus, & vidi abundan
tes eas, & non memorãtes mandatorum tuorũ. Nunc ergo põdera in ſtatera noſtras iniquitates, et eorum qui habitant
in ſeculo, & nõ inuenietur nomẽ tuũ niſi in Iſrael. Aut quando nõ peccauerũt in cõſpectu tuo, qui habitant terram, aut
quæ gens ſic obſeruauit mandata tua? Hos quidem per nomina inuenies ſeruaſſe mandata tua, gẽtes auté nõ inuenies.

CAP IIII.

ET reſpõdit ad me angelus, qui miſſus eſt ad me, cui nomen Vriel, & dixit mihi: Excedẽs exceſſit cor tuum
in ſeculo hoc, & cõprehẽdere cogitas uiã altiſſimi. Et dixi: Ita Dñe meus. Et rñdit mihi, & dixit: Tres uias
miſſus ſum oſtẽdere tibi, & tres ſimilitudines ꝓponere corã te, de ꝙbus mihi ſi renũtiaueris vnã ex his, &
ego tibi demõſtrabo viã quã deſideras uidere, et docebo te vñ ſit cor malignũ. Et dixi, loquere dñe meus.
Et dixit ad me: Vade põdera mihi ignis põdus, aut mẽſura mihi flatũ vẽti, aut reuoca mihi diẽ quę prę
terijt. Et rñdi, & dixi: Quis natorũ poterit facere, vt me interroges de his? Et dixit ad me: Si eſſẽ interrogãs te, dicẽs: Quãtę
habitationes ſunt in corde maris, aut quãtę venę ſũt in principio abyſſi, aut quãtę venę ſunt ſup firmamẽtũ, aut q̃ ſunt
exitus Paradiſi? diceres mihi fortaſſis: in abyſſũ nõ deſcẽdi, neq; in infernũ adhuc, neq; in cęlũ unq̃ aſcẽdi. Nũc aũt nõ
interrogaui te niſi de igne, & vẽto, & die, per quẽ trãſiſti: & à quibus ſeparari nõ potes, & nõ rñdiſti mihi de eis. Et dixit
mihi: Tu q̃ tua ſunt, tecũ coadoleſcentia nõ potes cognoſcere. Et qũo poterit uas tuũ capere altiſſimi viã, & iã exterius
corrupto ſeculo intelligere corruptionẽ euidẽtẽ in facie mea? Et dixi illi: Melius erat nos nõ eſſe, q̃ adhuc uiuẽtes uiuere
in impietatibus, & pati, & non intelligere de qua re. Et rñdit ad me, & dixit: Proficiſcẽs profectus ſum ad ſyluã lignorũ
cãpi, & cogitauerũt cogitationẽ, & dixerũt: Venite, & eamus, & faciamus ad mare bellũ: ut recedat corã nobis, & facia-
mus nobis alias ſyluas. Et ſimiliter fluctus maris, & ipſi cogitauerũt cogitationẽ, & dixerũt: Venite aſcendẽtes debelle
mus ſyluas cãpi, ut & ibi cõſumemus nobiſmetipſis aliã regionẽ. Et factus eſt cogitatus ſyluæ in vanũ. Venit emi ignis,
& conſumpſit eã. Similiter & cogitatus fluctuũ maris. Stetit enim arena, et prohibuit eos. Si enim eſſes iudex horũ, quẽ
inciperes iuſtificare, aut quẽ cõdẽnare? Et rñdi, et dixi: Vtiq; uanã cogitationẽ cogitauerũt. Terra enim data eſt ſyluæ et
mari locus, portare fluctus ſuos. Et reſpõdit ad me, et dixit: Bene tu iudicaſti. Et quare nõ iudicaſti tibimetipſi? Qu ẽad
modũ enim terra ſyluæ data eſt, et mare fluctibus ſuis: ſic q̃ ſuper terram inhabitãt quæ ſunt ſuper terram intelligere ſo
lummõ poſſunt: et qui ſuper cælos, quæ ſuper altitudinẽ cælorũ. Et rñdi, et dixi: Deprecor te Dñe, ut mihi detur ſenſus
intelligẽdi. Nõ enim uolui interrogare de ſuperioribus tuis, ſed de his quæ pertrãſeunt per nos quotidie: propter quid
F Iſrael datus in opprobrium gẽtibus, quẽ dilexiſti populum datus eſt tribubus impijs: et lex patrũ noſtrorũ in interitũ H
deducta eſt, et diſpoſitiones ſcriptæ nusq̃ ſunt: et pertranſiuimus de ſeculo ut locuſtæ, et uita noſtra ſtupor et pauor. Et
nec digni ſumus miſericordiã cõſequi. Sed q̃d facies nomini ſuo, quod inuocatũ eſt ſuper nos? Et de his interrogaui, et
rñdit ad me, et dixit: Si fueris plurimũ ſcrutatus, frequẽter miraberis. Quoniã feſtinãs feſtinat ſeculum pertrãſire, et nõ
cupit portare quę in futuris tẽporibus, iuſtis repromiſſa ſunt: qm̃ plenũ iniuſtitia eſt ſeculũ hoc, & infirmitatibus. De
quibus aũt interrogas, dicã: Seminatũ eſt enim malũ, & necdũ venit deſtructio ipſius. Si ergo nõ inuerſum fuerit quod
ſeminatũ eſt, & diſceſſerit locus vbi ſeminatũ eſt malũ, nõ ueniet vbi ſeminatũ eſt bonũ. Qm̃ gramẽ ſeminis mali ſemi
natũ eſt in corde Adã ab initio, & quãtũ impietatis gñauit uſq; nũc & generat, vſq; cũ veniat area? Aeſtima aũt apud te
gramẽ mali ſeminis quãtũ fructum impietatis gñauit, qm̃ ſecatę fuerint ſpicæ quarum nõ eſt numerus, q̃ magnã areã
incipient facere. Et reſpõdi, & dixi: Qũo, & qm̃ hæc? Quare modici & mali anni noſtri? Et reſpõdit ad me, & dixit mihi:
Non feſtines tu ſuper altiſſimũ. Tu enim feſtinas inaniter eſſe ſuper ipſum. Nã exceſſus tuus multus. Nõne de his inter
rogauerunt animę iuſtorum in prõptuarijs ſuis, dicẽtes: Vſq; quo ſpero ſic & qm̃ veniet fructus areæ mercedis noſtræ?
Et rñdit ad ea Ieremiel arcãgelus, & dixit: Qm̃ impletus fuerit numerus ſeminũ in uobis, qm̃ in ſtatera põderauit ſecu
lũ, & mẽſura mẽſurauit tpa, & numero numerauit tpa, & nõ cõmouit nec excitauit vſq; dũ impleatur prædicta men
ſura. Et rñdi, & dixi: O dñator Dñe, ſed & nos oẽs pleni ſumus impietate. Et ne fortè ꝓpter nos nõ impleãtur iuſtorũ
areæ ꝓpter peccata in habitãtium ſup terrã. Et rñdit ad me, & dixit: Vade, et interroga prẽgnantẽ, ſi qm̃ impleuerit noué
mẽſes ſuos, adhuc poterit matrix eius retinere partũ in ſemetipſa. Et dixi: Nõ põt Dñe. Et dixit ad me: In inferno prom-
ptuaria animarum, matrici aſſimilata ſunt. Quẽadmodũ em̃ illa feſtinat q̃ parit effugere neceſſitatẽ partus, ſic & hæc
feſtinat reddere ea quæ cõmẽdata ſunt. Ab initio tibi demõſtrabitur de his quę cõcupiſcis videre. Et reſpondi, & dixi: Si
inueni gratiã ante oculos tuos, & ſi poſſibile eſt, & ſi idoneus ſum demõſtra mihi, ſi plusq̃ prẽteritũ ſit, habet venire aut
plura pertrãſierunt ſuprà q̃ futurũ eſt. Quid pertranſiuit ſcio: quid autẽ futurum ſit, ignoro. Et dixit ad me: Sta ſuper de
xterã partẽ, & demõſtrabo tibi interpretationem ſimilitudinis. Et ſteti & uidi, & ecce fornax ardens tranſijt coram me.
Et factum eſt cum trãſiret flamma, uidi: & ecce ſuperauit fumus. Poſt hæc trãſijt corã me nubes plena aquæ, & immi-
ſit pluuiam impetu multã. Et cum tranſiſſet impetus pluuiæ ſuperauerunt in ea guttæ. Et dixit ad me: Cogita tibi. Si-
cut creſcit pluuia amplius q̃ guttæ, & ignis quã fumus: ſic ſuperabundauit quæ trãſiuit mẽſura. Superauerunt autem
guttæ & fumus. Et oraui, & dixi: Putas uiuo uſq; in diebus illis? Vel quid erit in diebus illis? Reſpondit ad me, & dixit:
De ſignis de quibus me interrogas, ex parte poſſum tibi dicere, de uita autem tua nõ ſum miſſus dicere tibi: ſed neſcio.

CAP. V.

ET ſignis autem: ecce dies uenient in quibus apprehẽdentur qui inhabitãt terrã in cenſu multo, & abſcondetur
ueritatis uia, & ſterilis erit à fide regio, & multiplicabitur iniuſtitia ſuper hanc quã ipſe tu uides, & ſuper quã
audiſti olim: & erit impoſitio veſtigio quã nunc uides regnare regionem, & uidebunt eã deſertã. Si autem tibi

A dederit altiſſimꝰ viuere, uidebis poſt tertiã tubã, & reluceſcet ſubitò ſol noctu, & luna ter in die, & de ligno ſanguis ſtil
labit, & lapis dabit uocẽ ſuã, & populi cõmouebuntur, & regnabit quẽ non ſperãt, qui inhabitant ſuper terra, & uola
tilia commigrationẽ facient, & mare Sodomiticũ piſces reijciet, & dabit uocẽ noctu, quã nõ nouerat multi. Oẽs aut
audiẽt uocẽ eius, & chaos fiet per loca multa, & ignis frequẽter remittetur, & beſtiæ agreſtes trãſmigrabunt, & mulie
res menſtruatæ parient monſtra, & in dulcibus aquis ſallæ inuenientur, & amici oẽs ſemetipſos expugnabunt, & abſ
condetur tunc ſenſus, & intellectus ſeparabitur in promptuariũ ſuũ, & quæretur a multis, & nõ inuenietur, & multi
plicabitẽ iniuſtitia & incontinentia ſuper terrã. Et interrogabit regio ꝓximã ſuã, & dicet: Nunq̃d ꝑ te ꝑtranſijt iuſtitia
iuſtũ faciẽs? Et hoc negabit. Et erit in illo tpe, & ſperabũt hoies, & nõ impetrabunt, laborabunt, & non dirigentur uiæ
eorũ. Hæc ſigna dicere tibi permiſſum eſt mihi. Et ſi oraueris iterum, & ploraueris ſicut & nunc, & ieiunaueris ſeptẽ
diebus: audies iterato horũ maiora. Et euigilaui, & corpus meũ horruit ualde, & anima mea laborauit ut deficeret. Et
tenuit me qui uenit angelus qui loquebatur in me, & confortauit me, & ſtatuit me ſup pedes. Et factũ eſt in nocte ſe
cunda, & uenit ad me Salathiel dux populi, & dixit mihi: Vbi eras? Et quare uultus tuus triſtis? An neſcis qm̃ tibi
creditus eſt Iſrael in regione tranſmigrationis eorũ? Exurge ergo & guſta panẽ, & non derelinquas nos ſicut paſtor
gregem ſuũ in manibus luporum malignorũ. Et dixi ei: Vade à me, et non appropies ad me. Et audiuit ut dixi, et
receſſit à me. Et ego ieiunaui diebus ſeptẽ ululans et plorans, ſicut mihi mandauit Vriel angelus. Et factũ eſt poſt
dies ſeptẽ, & iterũ cogitationes cordis mei moleſtæ erãt mihi ualde. Et reſumpſit anima mea ſpiritum intellectus, &
iterũ cœpi loqui corã altiſſimo ſermones. Et dixi: Dominator domine ex omni ſylua terræ, & omnibus arboribus
eius elegiſti uineam unicã, & ex omni terra orbis elegiſti tibi foueam unã, & ex omnibus floribus orbis elegiſti tibi li
lium unũ, & ex omnibus abyſſis maris repleſti tibi riuum unũ, & ex omnibus ædificatis ciuitatibus ſanctificaſti tibi
metipſi Sion, & ex omnibus creatis uolatilibus nominaſti tibi columbã unã, & ex omnibus plaſmatis pecoribus
prouidiſti tibi ouem unã, & omnibus multiplicatis populis acquiſiuiſti tibi populũ unum, & ab omnibus probatã
legẽ donaſti huic quẽ deſideraſti populo. Et nunc domine, ut quid tradidiſti unũ pluribus? Et præparaſti ſuper unã
radicem alias. Et diſperdidiſti unicũ tuũ in multis. Et cõculcauerunt eum qui contradicebant ſponſionibus tuis, qui
ꝙue tuis teſtamentis non credebant. Et ſi odiens odiſti populum tuũ, tuis manibus debet caſtigari. Et factum eſt cũ
locutus eſſem ſermones, & miſſus eſt angelus ad me q̃ ante uenerat ad me ꝓtẽrita nocte, & dixit mihi: Audi me & in
ſtruã te, & intende mihi, & adijciam corã te. Et dixi: Loquere domine meus. Et dixit ad me: Valde tu in exceſſu men
tis factus es pro Iſrael. An plus dilexiſti eum quã qui eũ fecit? Et dixi ad eum: Non domine, ſed dolens locutus ſum.
Torquent enim me renes mei per omnem horã quęrentẽ apprehendere ſemitã altiſſimi, & inueſtigare partem iudi-
cii eius. Et dixit ad me: Nõ potes. Et dixi: Quare domine? Ad quid naſcebar, aut quare non fiebat matrix matris meæ
B mihi ſepulchrũ, ut non uiderem laborem Iacob, & defatigationẽ generis Iſrael? Et dixit ad me: Numera mihi quę nec D
dũ uenerãt, & collige mihi diſperſas guttas, & reuirida mihi aridos flores, & aperi mihi clauſa prõptuaria, & produc
mihi inclu ſos in eis flatus: Demonſtra mihi uocis imaginẽ, & tunc oſtendã tibi laborem quem rogas uidere. Et dixi:
Dominator dñe, quis.n. eſt qui põt hæc ſcire, niſi qui cũ hoibus habitationẽ non habet? Ego aũt inſipiens, & qũo po-
tero dicere de his ꝙbus me interrogaſti? Et dixit ad me: Quõ non potes facere unum de his quæ dicta ſunt, ſic non po
teris inuenire iudiciũ meum, aut in fine charitatem quã populo ꝓmiſi. Et dixi: Sed ecce domine, tu ꝓpè es his qui in
finẽ ſunt. Et quid facient qui ante me fuerunt, aut nos, aut hi qui poſt nos? Et dixit ad me: Coronæ aſſimilabo iudiciũ
meũ. Sicut non nouiſſimorũ tarditas, ſic nec priorũ uelocitas. Et rñdi, & dixi: Nec poteras facere eos qui facti ſunt, &
qui ſunt, & qui futuri ſunt in unũ: ut celerius iudicium tuũ oſtendas? Et rñdit ad me, & dixit. Non ꝓt feſtinare creatu
ra ſup creatorem, nec ſuſtinere ſeculum eos qui in eo creandi ſunt in unum. Et dixi: Quõ dixiſti ſeruo tuo, qm̃ uiuifi
cãs uiuificaſti à te creatã creaturã in unũ, & ſuſtinebat creatura, poterit & nunc portare ꝑſentes in unũ. Et dixit ad me:
Interroga matricẽ mulieris, & dices ad eã: Et ſi paris, quare p tps? Roga ergo eam, ut det decẽ in unũ. Et dixi: Non uti-
que poterit, ſed ſcm̃ tps. Et dixit ad me: Et ego dedi matricẽ terræ his qui ſeminati ſunt ſup eã p tẽpus? Quemadmo-
dũ.n. infans non parit ea quæ ſenum ſunt, ſic ego diſpoſui à me creatum ſeculum. Et interrogaui, & dixi: Cum iam
dederis mihi uiã, loquar corã te. Nã mater nra de qua dixiſti mihi, adhuc iuuenis eſt, iã ſenectuti appropinquat. Et
reſpondit ad me, & dixit: Interroga eam quæ parit, & dicet tibi. Dices.n.ei: Quare quos peperiſti, nunc non ſunt ſi-
miles his qui ante te, ſed minores ſtatura? Et dicet tibi, & ipſa: Alij ſunt qui in iuuentute uirtutis nati ſunt, & alij q̃ ſub
tempore ſenectutis deficiente matrice nati ſunt. Conſidera ergo & tu, qm̃ minori ſtatura eſtis præ his qui ante uos,
& qui poſt uos minori quam uos, quaſi iam ſeneſcentes creaturæ, & fortitudinem iuuentutis prætereuntes. Et dixi:
Rogo domine, ſi inueni gratiam ante oculos tuos, demonſtra ſeruo tuo per quem uiſites creaturam tuam.

CAP. VI.

ET dixit ad me: Initio terreni orbis & anteq̃ ſtarent exitus ſeculi, & antequam ſpirarẽt conuentiones
uentorum, & anteq̃ ſonarent uoces tonitruum: & antequam ſplenderent nitores coruſcationum,
& anteq̃ confirmarentur fundamenta paradiſi, & anteq̃ uiderentur decori flores, & anteq̃ cõfirma-
rentur motæ uirtutes, & antequã colligerẽtur innumerabiles militiæ angelorum, & anteq̃ extolleré
tur altitudines aeris, & antequã nominarentur menſuræ firmamentorum, & antequã æſtuarent ca-
mini in Sion, & antequam inueſtigarentur præſentes anni, & antequam abalienarentur eorũ qui nunc peccant adin
uentiones, & antequã cõſignati eſſent qui fidem theſaurizauerunt: tunc cogitaui & facta ſunt per me ſolum & nõ per
alium, & finis per me & non per alium. Et reſpondi, & dixi: Quæ erit ſeparatio tpum? Aut quando prioris finis, &
ſequentis initium? Et dixit ad me. Ad Abraham uſq; ad Iſaac, qm̃ nati ſũt ab eo Iacob & Eſau, manus Iacob tenebat
ab initio calcaneũ Eſau. Finis.n. huius ſeculi Eſau, et principiũ ſequẽtis Iacob. Hoĩs manus inter calcaneũ et manũ.
Aliud noli quęrere Eſdra. Et rñdi, et dixi: O dñator domine, ſi inueni gratiam ante oculos tuos, oro ut demõſtres ſer-

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA

E uo tuo finem ſignorũ tuorũ,quorũ partẽ mihi demõſtraſti nocte p̃cedẽte. Et rñdit, & dixit ad me:Surge ſuper pedes G
tuos,& audi uocem pleniſſimã ſonitus. Et erit ſicut cõmotio,nec cõmouebitur locus, in quo ſtes ſuper eum. Ideo cũ
loquit' tu nõ expaueas,qm̃ de fine verbũ,& fundamentũ terræ intelligit'qm̃ de ipſis ſermo tremiſcit, & cõmouetur.
Scit.n.qm̃ finẽ eorum oportet cõmutari. Et factũ eſt cũ audiſſem,ſurrexi ſuper pedes meos & audiui,& ecce uox lo
quẽs,et ſonus eius ſicut ſonus aquarum multarũ,et dixit:Ecce dies veniũt,et erit qm̃ appropinquare incipiã,ut uiſitẽt
habitantes in terra,& qm̃ inq̃rere incipiã ab eis q̃ iniuſti nocuerũt iniuſtitia ſua, et qm̃ ſupplera fuerit humilitas Sion,
& cũ ſup ſignabitur ſeculũ qd' incipiet pertrãſire,hæc ſigna faciã. Libri aperient' ante faciẽ firmamenti,& oẽs uidebũt
ſimul, & anniculi infantes loquent' uocibus ſuis:& p̃gnãtes im maturos pariẽt infantes triũ & quatuor menſiũ,& ui
uẽt & ſuſcitabunt'. Et ſubitò apparebũt ſeminata loca nõ ſeminata, & plena p̃optuaria ſubitò inuenientur uacua, &
tuba canet cũ ſono,cũ oẽs audierint,ſubitò expaueſcẽt. Et erit in illo tpe,debellabunt amici amicos,ut inimici,& ex
paueſcet terra cũ his. Et uenæ fontiũ ſtabũt,& nõ decurrẽt in horis tribus. Et erit, oĩs q̃ derelictus fuerit ex omnibus
iſtis q̃bus prædixi tibi,ipſe ſaluabit',& uidebit ſalurare meũ & finẽ ſeculi vr̃i. Et videbũt q̃ recepti sũt hoĩes, q̃ mortẽ
nõ guſtauerũt à nariuitate ſua,& mutabit' cor inhabitãtiũ,& cõuert'et in ſenſum aliũ. Delebit' eñ malũ,& extingue-
tur dolus. Florebit aũt fides, & vincet' corruptela,& oñdet' veritas q̃ ſine fructu fuit diebus tantis. Et factũ eſt cũ loq-
ret' mihi:& ecce paulatim intuebar ſup eũ añ quẽ ſtabã, & dixit ad me hæc: Veni tibi oſtẽdere tp̃s venturæ noctis. Si
ergo iterũ rogaueris,& iterũ ieiunaueris ſeptẽ diebus,iterum tibi renũtiabo horum maiora p diẽ quã audiui. Audita
eſt eñ uox tua apud altiſſimũ. Vidit enim fortis directionẽ tuã,& ꝓuidit pudicitiã,quam a iuuẽtute tua habuiſti: &
ꝓpter hoc miſit me demõſtrare tibi hæc oĩa,& dicere tibi:Cõfide,& noli timere: & noli feſtinare cũ priorib⁹ tẽpori-
bus cogitare vana,& nõ ꝓperes à nouiſſimis tpibus. Et factum eſt poſt hæc & fleui iterũ,& ſimiliter ieiunaui ſeptẽ die
bus,ut ſuppleã tres hebdomadas q̃ dictæ ſunt mihi. Et factũ elt in octaua nocte, & cor meũ turbabat' iterato ĩ me,
& cœpi loqui corã altiſſimo. Inflãmabatur eñ ſp̃ũs meus valde,& aĩa mea anxiabat', & dixi: O Dñe, loquens locu-
tus es ab initio creaturæ in primo die,dicẽs:Fiat cælũ,& terra,& tuũ verbũ opus perfectum. Et erat tunc ſp̃ũs,& tene-
bræ circũferebantur & ſilẽtiũ, ſonus uocis hoĩs nõdũ erat abs te. Tũc dixiſti de theſauris tuis ꝓferri lumẽ luminoſũ,
quò appareret opus tuũ. Et die ſcd'o creaſti ſpiritũ firmaméti,& imperaſti ei ut diuideret, & diuiſionem faceret inter
aquas,ut pars q̃dam ſurſum recederet,pars uerò deorſum maneret. Et tertia die impaſti aquis cõgregari in ſeptima
parte terrę,ſex vero partes ſiccaſti & conſeruaſti,ut ex his ſint corã te mĩſtrantia ſeminata à Deo & culta. Verbũ eñ
tuũ proceſſit,& opus ſtatim fiebat. Proceſſit eñ ſubitò fructus multitudinis ĩmenſus & cõcupiſcẽtiæ guſtus multi-
formes,& flores colore immutabili,& odores odoraméti inueſtigabilis. Et die tertia hæc facta ſunt. Quarta autem
die imperaſti fieri ſolis ſplendorẽ,lunę lumẽ,ſtellarũ diſpoſitionẽ & imperaſti eis,vt deſeruirẽt futuro plaſmato ho-
F mini. Quinto ãt die dixiſti ſeptimæ parti ubi erat aqua cõgregata,ut ꝓcrearet animalia,& uolatilia & piſces,& ita fie H
bat. Aqua mura & ſine aĩa quæ Dei nutu iubebantur aĩalia faciebãt,ut ex hoc mirabilia tua natiões enarrẽt. Et tunc
cõſeruaſti duas animas:nomẽ uni uocaſti Enoch,& nomẽ ſecundæ uocaſti Leuiathã,& ſeparaſti ea ab alterutro. Nõ
enim pot erat ſeptima pars ubi erat aqua cõgregata capere ea. Et dediſti Enoch unã partem q̃ ſiccata eſt tertio die,ut
habiter in ea,ubi ſunt mõtes mille:Leuiathã autem dediſti ſeptimã partẽ humidã & ſeruaſti eam,ut fiat in deuoratio
nem quibus uis,& qñ uis. Sexto aũt die imperaſti terræ,ut crearet coram te iumenta & beſtias & reptilia,& ſuper his
Adã,quẽ cõſtituiſti ducẽ ſup oĩbus factis q̃ feciſti,& ex eo educimur nos oẽs,quẽq; elegiſti pp̃lm. Hæc aut ẽ oĩa dixi
corã te Dñe,ꝙa pp nos creaſti ſeculũ. Reſiduas aũt gẽtes ab Adã natas dixiſti eas nil eſſe,& qm̃ ſaliuæ aſſimilatæ ſunt,
& quaſi ſtillicidiũ de uaſe ſimilaſti abundãtiã eorũ. Et nũc Dñe ecce iſtæ gẽtes quę in nihilũ deputatæ ſunt, cęperunt
Dñiari nr̃i & deuorare,nos aũt pp̃ls tuus quẽ uocaſti primogenitũ vnigenitum,æmulatorẽ tuũ traditi ſumus in
manibus eorum. Et ſi propter nos creatũ eſt ſeculum, quare non hæreditatem poſſidemus cum ſeculo? Vſquequo hæc?

C A P. VII.

ET factũ eſt,cũ finiſſem loqui uerba hæc,miſſus eſt ad me angelus,q̃ miſſus fuerat ad me primis nocti
bus,& dixit ad me:Surge Eſdra,& audi ſermões quos ueni loqui ad te. Et dixi:Loquere Deus meus.
Et dixit ad me:Mare poſitũ eſt in ſpatioſo loco ut eſſet altũ & immẽſum: erit aũt ei introitus in angu
ſto loco poſitus,ut eſſet ſimilis fluminibus. Quis eñ uolens uoluerit ingredi mare et uidere eum uel
dñari eius:ſi nõ trãſierit anguſtũ, in latitudinem uenire quõ poterit? Itẽ aliud. Ciuitas eſt ędificata &
poſita in loco cãpeſtri,eſt aũt plena oĩm bonorũ. Introitus eius anguſtus, & in pcipiti poſitus, ut eſſet à dextris quidẽ
ignis,à ſiniſtris aqua alta:ſemita aũt eſt una ſola inter eos poſita,hoc eſt inter ignẽ & aquam, ut non capiat ſemita niſi
ſolum modo ueſtigiũ hoĩs. Si autẽ dabitur ciuitas homini in hæreditatem, ſi nunq̃ antepoſitum periculum pertran-
ſierit, quõ accipiet hæreditatem ſuã? Et dixi:Sic Dñe. Et dixit ad me:Sic eſt & Iſrael pars. Propter eos.n. feci ſeculum,
& qm̃ trangreſſus eſt Adam cõſtitutiones meas,iudicatũ eſt qm̃ factũ eſt. Et facti ſunt introitus huius ſeculi anguſti &
dolentes & laborioſi: pauci ãt & mali & periculorũ pleni,& labore magnopere fulti:nã maioris ſeculi introitus ſpa-
tioſi & ſecuri,& facientes immortalitatis fructum. Si ergo ingredientes non fuerunt ingreſſi, qui viuunt anguſta &
uana hæc,non poterunt recipere quæ ſunt repoſita. Nunc ergo tu quare conturbaris, cùm ſis corruptibilis, & quid
moueris tu cum ſis mortalis? Et quare nõ accepiſti in corde tuo qm̃ eſt futurũ, ſed qm̃ in præſenti: Rñdi & dixi:Dña-
tor Domine,ecce diſpoſuiſti lege tua,qm̃ iuſti hr̃ditabunt hæc:Impij ãt peribunt,iuſti ãt ferent anguſta,ſperantes ſpa
tioſa. Qui enim impiè geſſerunt, & anguſta paſſi ſunt,& ſpatioſa nõ videbunt. Et dixit ad me: Non eſt iudex ſuper
Deum, neque intelligens ſuper altiſſimum. Pereunt enim multi præſentes, ꝙa negligitur quæ antepoſita eſt Dei lex.
Mandans enim mãdauit Deus venientibus,quando venerunt quid facientes viuerent, & quid obſeruantes nõ puni
rentur. Hi autem nõ ſunt perſuaſi,& contradixerunt ei, & cõſtituerunt ſibi cogitamen uanitatis, & propoſuerunt ſi-
bi circunuentiones delictorum & ſuperdixerunt altiſsimo non eſſe,& vias eius non cognouerunt, & legem eius ſpre

A uerũt,& ſponſiones eius abnegauerũt,& in legitimis eius fidẽ nõ habuerunt,& opera eius non perfecerunt. Propter C
hec Eſdra uacua vacuis,& plena plenis. Ecce tp̃s ueniet,& erit tp̃s qñ veniẽt ſigna quæ prædixi tibi. Et apparebit ſpõ-
ſa,& appareſcẽs oſtendetur quæ nunc ſubducitur terra:& omnis q̃ liberatus eſt de prædictis malis,ipſe uidebit mi-
rabilia mea. Reuelabitur eñ filius meus Ieſus cum his q̃ cum eo ſunt,& iucundabuntur q̃ relicti ſunt in annis qua-
dringentis. Et erit poſt annos hos & morietur filius meus Chriſtus. Et oẽs q̃ ſpiramentum habent homines,& cõuer
tetur ſeculum in antiquum ſilentium diebus ſeptẽ ſicut in prioribus iudicijs,ita vt nemo derelinquatur,& erit poſt
dies ſeptem,& excitabitur quod nõdum uigilat ſeculum, & morietur corruptum. Et terra reddet q̃ in ea dormiunt,
& puluis q̃ in eo ſilentio habitãt,& p̃optuaria reddent q̃ eis cõmẽdatę ſunt animę. Et reuelabitur altiſſimus ſuper ſe
dem iudicij,& ptrãſibunt miſerię,& lõganimitas cõgregabitur. Iudicium ãt ſolum remanebit,ueritas ſtabit,& fides
cõualeſcet. Et opus ſubſequetur,& merces oſtendetur,& iuſtitię uigilabunt, & iniuſtitię nõ dñabuntur. Et dixi:Pri-
mus Abrahã propter Sodomitas orauit: & Moyſes pro patribus qui in deſerto peccauerunt, & qui poſt eum pro Iſ-
rael in diebus Achaz & Samuelis & Dauid pro cõfractione,& Salomõ pro eis qui uenerũt in sãctificationẽ, & Elias
pro his qui pluuiã accepetunt,& pro mortuo ut uiueret,& Ezechias pro populo in diebus Sẽnacherib,& multi pro
multis. Si ergo mõ qñ corruptibile increuit,& iniuſtitia multiplicata eſt,& orauerunt iuſti pro impijs, quare & nũc
ſic nõ erit? Et reſpõdit ad me,& dixit: Præſens ſeculum nõ eſt finis,gloria in eo frequẽs manet,propter hoc orauerũt
pro inualidis. Dies .n. iudicij erit finis temporis huius,& initium temporis futuri immortalitatis:in quo pertranſi-
uit corruptela,ſoluta eſt intemperãtia,abſciſa eſt incredulitas,creuit ãt iuſtitia,orta eſt ueritas. Tunc eñ nemo pote-
rit ſaluare eum qui perijt,neq; demergere qui uicit. Et rñdi & dixi:Hic ſermo meus primus & nouiſſimus: qm̃ me-
lius erat nõ dare terrã Adam, uel cum iã dediſſet coercere eum,ut nõ peccaret. Quid eñ prodeſt hoĩbus in præſenti
uiuere in triſtitia, & mortuos ſperare punitionem? O tu quid feciſti Adã? Si eñ tu peccaſti nõ eſt factus ſolius tuus
caſus,ſed & nr̃ qui ex te aduenimus. Quid.n. prodeſt nobis ſi promiſſum eſt nobis immortale tp̃s,nos autẽ mortalia
opera egimus? Et qm̃ prędicta eſt nobis perennis ſpes,nos verò peſſimi vani facti ſumus. Et qm̃ repoſita ſunt nobis
habitacula ſanitatis & ſecuritatis,nos verò mali couuerſati ſumus. Et qm̃ repoſita eſt gloria altiſſimi protegere eos q̃
tardè cõuerſati ſunt,nos ãt peſſimis uiis ambulauimus. Et qm̃ oſtendetur paradiſus cuius fructus incorruptus perſe
uerat,in quo eſt ſecuritas & medela,nos verò non ingrediemur. In ingratis .n. locis cõuerſati ſumus,et qm̃ ſuper ſtel
las fulgebunt facies eorum qui abſtinentiã habuerunt: noſtrę autẽ facies ſuper tenebras nigrę. Nõ eñ cogitauimus
viuentes,qñ iniquitatem faciebamus, q̃ incipiemus poſt mortem pati. Et rñdit, & dixit:Hoc eſt cogitamentũ certa
minis quod certabit q̃ ſuper terrã natus eſt hõ,ut ſi uictus fuerit patiat' quod dixiſti. Si ãt uicerit:recipiet quod dico:
qm̃ hæc eſt uita quã Moyſes dixit,cũ uiueret ad populũ,dicẽs: Elige tibi uitã ut uiuas: Nõ crediderunt ãt ei, ſed nec
poſt eum prophetis. Sed nec mihi qui locutus ſum ad eos,qm̃ nõ eſſet triſtitia in perditionem eorum ſicut futurum
B eſt gaudium ſuper eos,quibus perſuaſa eſt ſalus. Et rñdi & dixi:Scio Dñe, qm̃ uocatus eſt altiſſimus miſericors in eo D
q̃ miſereatur his qui nondum in ſeculo aduenerunt:& q̃ miſeretur illis qui cõuerſationem faciunt in lege eius,& lõ
ganimis eſt,quoniam lõganimitatem præſtat his qui peccauerunt quaſi ſuis operibus,& munificus eſt:qm̃ quidẽ
donare vult pro exigẽtiis,& multæ miſericordiæ:qm̃ multiplicat magis miſericordias his qui præſentes ſunt & qui
præterierunt:& qui futuri ſunt. Si enim nõ multiplicauerit miſericordias ſuas,non viuificabit' ſeculũ cũ his qui inha
bitabunt in eo. Et donat:quoniam ſi non donauerit de bonitate ſua,ut alleuient' hi qui iniquitatẽ fecerũt de ſuis ini
quitatibus,nõ poterit decies milleſima pars uiuificari hominũ. Et iudex ſi nõ ignouerit his q̃ curati ſunt uerbo eius,
& deleuerit multitudinẽ contẽptionũ, non fortaſſis derelinquerẽtur in innumerabili multitudine niſi pauci valde.

C A P. VIII.

ET rñdit ad me,& dixit:Hoc ſeculum fecit altiſſimus propter multos: futurum aũt propter paucos.
Dicã aũt coram te ſimilitudinem Eſdra. Quõ aũt interrogabis terrã,& dicet tibi:qm̃ dabit terram
multam magis vnde fiat fictile: paruũ ãt puluerem unde aurũ fit:ſic & actus preſentis ſeculi. Mul
ti quidem creati ſunt,pauci ãt ſaluabuntur. Et rñdi,et dixi:Abſorbe ergo aĩa ſenſum, et deuora qd
ſapit. Cõueniſti.n.obaudire & prophetare uolens. Nec enim tibi eſt datum ſpatium niſi ſolum mõ
viuere. O dñe,ſi non p̃mittes ſeruo tuo,ut oremus coram te,& des nobis ſemẽ cordi & ſenſui culturã, unde fructus
fiat,unde viuere poſſit oĩs corruptus, q̃ portabit locũ hoĩs? Solus .n. es,et una plaſmatio nos ſumus manuũ tuarum
ſicut locutus es. Et quõ nũc in matrice plaſmatũ eſt corpus & p̃ſtãs mẽbra,cõſeruatur in igne & aqua tua creatio, &
nouẽ menſibus patitur tua plaſmatio tuã creaturam q̃ in ea creata eſt, ipſum aũt qd ſeruat & qd ſeruatur utraq; ſer-
uabuntur,ſeruataq; qñq; iterũ reddit matrix q̃ in ea creuerũt. Impaſti .n. ex ipſis mẽbris,hoc eſt mãmillis p̃bere lac
fructui mãmillarũ,ut nutriatur id qñ plaſmatũ eſt uſq; in tp̃s aliquod,et poſtea diſponas eũ tuę miſericordię. Enu-
triuiſti eũ tua iuſtitia,& erudiſti eũ in lege tua. Et corripuiſti eũ tuo intellectu, & mortificabis eũ vt tuã creaturã, &
viuificabis eũ ut tuũ opus. Si ergo p̃dideris eũ q̃ tantis laboribus plaſmatus eſt,tuo iuſſu facile eſt ordinari,ut et id qd
fiebat ſeruaret'. Et nunc Dñe dicã,de omni hoĩe tu magis ſcis,de populo autem tuo ob quẽ doleo,& de hęreditate tua
pp̃ quã lugeo,& de Iſrael ꝓpter quẽ triſtis ſum, & de Iacob ꝓpter quem doleo:iõ incipiã orare corã te pro me et pro
eis qm̃ uideo lapſus noſtros qui inhabitamus terrã. Sed audiui celeritatem iudicis qui futurus eſt. Ideo audi uocem
meam & intellige ſermonem meum, & loquar coram te. Initium uerborũ Eſdrę priusq̃ aſſumeretur. Et dixi: Dñe
qui inhabitas ſeculum,cuius oculi eleuati in ſuperna & aere, & cuius thronus inæſtimabilis, & gloria in comprehẽ
ſibilis,cui aſtat exercitus angelorum cum tremore,quorũ ſeruatio in uento & igni conuertitur, cuius verbum verũ
& dicta perſeuerantia,cuius iuſſio & diſpoſitio terribilis,cuius aſpectus arefacit abyſſos, & indignatio rabeſcere fa-
cit montes,& veritas teſtificatur. Exaudi orationem ſerui tui,et auribus percipe precationem figmenti tui. Dũ enim
viuo loquar,& dum ſapio,rñdebo. Nec reſpicias populi tui delicta,ſed qui tibi in veritate ſeruiũt, Nec intendas im-

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA

E pia gentiũ ſtudia, ſed qui tua teſtimonia cũ doloribus cuſtodierũt. Nec cogites qui in conſpectu tuo falsè conuerſati G
ſunt, ſed memorare q̃ ex voluntate tua timorẽ cognouerũt. Neq; volueris pdere qui pecudũ mores habuerunt, ſed
reſpicias eos qui legẽ tuã ſplẽdidè docuerũt. Nec indigneris eis qui beſtijs peiores iudicati ſunt, ſed diligas eos qui
ſemp in tua iuſtitia cõfidunt & gloria. Qm̃ nos & patres noſtri talibus morbis languemus, tu aũt pp nos peccatores
miſericors uocaberis. Si enim deſideraueris ut noſtri miſerearis, tunc miſericors uocaberis: nobis aũt non habenti-
bus opa iuſtitiæ. Iuſti .n. q̃bus ſunt opa multa repoſita, ex ꝓprijs opibus recipient mercedẽ. Quid eſt .n. homo ut ei
indigneris, aut genus corruptibile ut ita amarus ſis de ipſo? In veritate enim nemo de genitis eſt qui nõ impiẽ geſſit,
& de cõfitentibus qui nõ deliquit. In hoc .n. annũtiabitur iuſtitia tua & bonitas tua Dñe, cum miſertus fueris eis qui
non habẽt ſubſtantiã bonorum operum. Et rñdit ad me, & dixit: Rectè locutus es aliqua, & iuxta ſermones tuos ſic
& fiet. Qm̃ nõ vere cogitabo ſup plaſma eorũ qui peccauerunt ante morẽ, ante iudiciũ, ante perditionem: ſed iucũ
dabor ſup iuſtorum figmentum, & memorabor peregrinationis quoq; & ſaluationis & mercedis receptionis. Quõ
ergo locutus ſum, ſic & eſt. Sicut .n. agricola ſerit ſuper terram ſemina multa, & plantationes multitudinis plãtat, ſed
non in tempore oĩa quæ ſeminata ſunt ſaluantur, ſed nec oĩa q̃ plantata ſunt radicabunt: ſic & qui in ſeculo ſeminati
ſunt, non oẽs ſaluabuntur. Et rñdi & dixi: Si inueni gratiam, loquar. Quõ ſemen agricolę ſi non aſcenderit aut nõ ac-
ceperit pluuiam tuam in tempore, aut ſi corruptum fuerit multitudine pluuię, ſic perit: & ſimiliter homo qui ma-
nibus tuis plaſmatus eſt, & tu ei imago nominatus, quoniam ſimilatus es ei propter quem omnia plaſmaſti, & ſimi
laſti ſemini agricolæ. Non iraſcaris ſuper nos, ſed parce populo tuo, & miſerere hæreditati tuę: tu autem creaturę tuę
miſereris. Et rñdit ad me, & dixit: Quæ ſunt præſentia, præſentibus: & quæ futura, futuris? Multum enim tibi reſtat,
ut poſſis diligere meam creaturam ſuper me: tibi autem frequenter & ipſi proximaui, iniuſtis autem nunq̃. Sed et in
hoc mirabilis es coram altiſſimo, quoniam humiliaſti te ſicut decet te: & non iudicaſti te, ut inter iuſtos plurimum
glorificeris. Propter quod miſeriæ multæ, & miſerabiles efficientur eis, qui habitãt ſeculũ in nouiſſimis, quia in mul
ta ſuperbia ambulauerunt. Tu autem pro te intellige, & de ſimilibus tuis inquire gloriam. Vobis .n. apertus eſt para
diſus, plantata eſt arbor uitæ, præparatum eſt futurum tẽpus, preparata eſt abundantia, ædificata eſt ciuitas, probata
eſt requies, perfecta eſt bonitas, & perfecta ſapiẽtia. Radix mali ſignata eſt à uobis, infirmitas, & rinea à uobis abſcõ
ſa eſt, et in infernum fugit corruptio in obliuione. Tranſierunt dolores, & oſtenſus eſt in fine theſaurus immortalita
tis. Noli ergo adijcere inquirendo de multitudine eorum qui pereũt. Nam & ipſi accipientes libertatem, ſpreuerũt
altiſſimum, & legem eius contemſerunt, & uias eius dereliquerunt. Adhuc autem iuſtos eius cõculcauerunt, & di
xerunt in corde ſuo, non eſſe Deũ: & quidẽ ſciẽtes qm̃ moriuntur. Sicut .n. uos ſuſcipient q̃ prędicta ſunt, ſic eos ſitis
& cruciatus q̃ præparata ſunt. Non .n. uoluit hominem diſperdi: ſed & ipſi qui creati ſunt coinquinauerunt nomen
eius qui fecit eos, & ingrati fuerunt ei qui præparauit eis uitam. Quapropter iudicium meum mõ appropinquat.
F Quæ nõ omnibus demonſtraui niſi tibi, & tibi ſimilibus paucis. Et reſpondi, & dixi: Ecce nunc domine demonſtra H
ſti mihi multitudinem ſignorum, quæ incipies facere in nouiſſimis, ſed non demonſtraſti mihi quo tempore.

C A P. I X.

ET rñdit ad me, & dixit: Metiens metire tps in ſemetipſo, & erit cũ videris, qm̃ trãſierit pars q̃dã ſigno
rũ quę prędicta ſunt: tũc intelliges, qm̃ ipſum eſt tps in quo incipiet altiſſimus uiſitare ſeculũ, qd
ab eo factũ eſt: & q̃ videbit in ſeculo motio locorũ & ppſorũ turbatio, tunc intelliges, qm̃ de his
erat altiſſimus locutus, à diebus q̃ fuerũt ante te ab initio. Sicut .n. omne qd factũ eſt in ſeculo, ini-
tiũ hẽt pariter & conſummationẽ, & cõſummario eſt manifeſta: ſic & altiſſimi tpa initia habẽt ma
nifeſta in prodigijs & in virtutib⁹, & cõſũmationes in actu & in ſignis. Et erit oĩs qui ſaluus factus fuerit, & q̃ poterit
effugere per opa ſua, & per fidem in qua credidiſtis, relinquet de prædictis periculis, & uidebit ſalutare meũ in terra
mea, et in finibus meis quoniã ſanctificaui me à ſeculo. Et tunc miſerebuntur qui nũc abuſi ſunt uias meas, & in tor
mẽtis cõmorabuntur hi qui eas proiecerunt in cõtemptu. Qui .n. nõ cognouerũt me viuentes beneficia cõſecuti, &
qui faſtidierunt legem meam, cum adhuc erãt habẽtes libertatẽ, & cum adhuc eſſet eis apertus pnĩæ locus, nõ intel
lexerunt ſed ſpreuerunt, hos oportet poſt morẽ in cruciamento cognoſcere. Tu ergo noli adhuc curioſus eſſe quõ
impij cruciabunt, ſed inquire quõ iuſti ſaluabuntur: & quorum ſeculum, & propter quos ſeculũ, & qm̃. Et rñdi, &
dixi: Olim locutus ſum & nunc dico, & poſtea dicam qm̃ plures ſunt qui pereũt, quã q̃ ſaluabuntur, ſicut multipli
catur fluctus ſuper guttam. Et rñdit ad me, & dixit: Qualis ager talia & ſemina: & quales flores, tales & tincturę, &
qualis operator, talis & creatio: & qualis agricola, talis cultura: quoniam tempus erat ſeculi. Et nũc cùm eſſem parãs
eis his qui nunc ſunt antequã fieret ſeculum in quo habitarent, & nemo contradixit mihi: Tunc enim quiſq; & nũc
creator in mundo hoc parato & meſſe indeficienti, & lege inueſtigabili corrupti ſunt mores eorum. Et conſideraui
ſeculum, & ecce erat periculum propter cogitationes quę in eo aduenerunt. Et uidi & peperci ei ualde, & ſeruaui
mihi acinum de botro & plantationem de tribu multa. Pereat ergo multitudo quæ ſine cauſa nata eſt, & ſeruetur
acinus meus, & plantatio mea: quia cum multo labore perfeci. Tu autem ſi adhuc intromittas ſeptem dies alios,
ſed non ieiunabis in eis: ibis in campum florum, ubi domus non eſt ædificata, & manducabis ſolummodo de
floribus campi, & carnem non manducabis, & uinum non bibes, ſed ſolummodo flores. Deprecare altiſſi-
mum ſine intermiſsione, & ueniam & loquar tecum. Et profectus ſum ſicut dixit mihi in campum qui
uocatur Ardath, & ſedi ibi in floribus. Et de herbis agri manducaui, & facta eſt eſca earum mihi in ſaturi-
tatem. Et factum eſt poſt dies ſeptem, & ego diſcumbebam ſupra fœnum, & cor meum iterum turbabatur
ſicut antè. Et apertum eſt os meum, & inchoaui dicere coram altiſſimo, & dixi. O Domine te nobis o-
ſtendens, oſtenſus es patribus noſtris in deſerto, quod non calcatur & infructuoſo, quando erant exeuntes de
Aegypto, & dicens dixiſti: Tu Iſrael audi me, & ſemen Iacob intende ſermonibus meis: Ecce enim ego

A ſemino in vobis legẽ meam, & faciet in uobis fructũ: & glorificabimini in eo per ſeculũ. Nã patres noſtri accipientes C
legem nõ ſeruauerunt, & legitima tua non cuſtodierũt, & factus eſt fructus legis non parens. Nec enim poterat qm̃
tuus erat, nã qui acceperũt, perierunt, non cuſtodiẽtes quod in eis ſeminatũ fuerat. Et ecce cõſuetudo eſt, ut cũ accepe
rit terra ſemẽ, vel nauẽ, mare, vel uas aliquod, eſcã uel potũ, cũ fuerit exterminatũ id, in quo ſeminatũ eſt, uel in quod
miſſum eſt, ſimul id quod ſeminatũ vel miſſum eſt, vel q̃ ſuſcepta ſunt exterminãtur, & ſuſcepta iã nõ manent apud
nos. Sed nobis ſic nõ factũ eſt. Nos quidẽ qui legẽ accepimus peccãtes periuimus, & cor noſtrũ quod ſuſcepit eã nam
lex nõ periit, ſed permãſit in ſuo labore. Et cũ loquerer hęc in corde meo, reſpexi oculis meis, & uidi mulierem in dex
tera parte. Et ecce hæc lugebat & plorabat cum voce magna, & animo dolebat ualde, & ueſtimenta eius diſciſſa, & ci
nis ſuper caput eius. Et dimiſi cogitatus in q̃bus erã, cogitans & cõuerſus ſum ad eã, et dixi ei: Vt quid fles, & qd doles
animo? Et dixit ad me: Dimitte me Dñe meus ut defleã me, & adiiciã doloré, qm̃ ualde amara ſum aĩo, & humiliata
ſum valde. Et dixi ei: Quid paſſã es? Dic mihi. Et dixit ad me: Sterilis fui ego famula tua, & nõ peperi habẽs maritũ an
nis triginta. Ego .n. p ſingulas horas, & per ſingulos dies & annos triginta hos, deprecor altiſſimũ nocte ac die. Et fa-
ctũ eſt poſt triginta annos exaudiuit me Deus ancillã tuã, & uidit humilitatẽ meã, & attẽdit tribulationi meæ, & de
dit mihi filium. Et iucundata ſum ſuper eum ualde ego & uir meus, & omnes ciues mei, & honorificabamus ualde
fortem. Et nutriui eum cum labore multo, & factum eſt cum creuiſſet & veniſſet accipere uxorem, feci diem epuli.

C A P. X.

ET factum eſt, cũ introiſſet filius meus in thalamo ſuo, cecidit & mortuus eſt, & euertimus omnes lu-
mina. Et ſurrexerunt omnes ciues mei ad conſolandũ me, & quieui vſq; in alium diẽ vſq; nocte. Et
factum eſt cum oẽs quieuiſſent ut me cõſolarentur ut quieſcerem, & ſurrexi nocte & fugi, & ueni
ſicut uides in hoc campo, & cogito iam non reuerti in ciuitatẽ, ſed hic cõſiſtere, & neq; manducare,
neq; bibere, ſed ſine intermiſſione lugere & ieiunare vſq; dũ moriar. Et dereliqui ſermones in q̃bus
eram, & rñdi cum iracundia ad eam & dixi: Stulta ſuper omnes mulieres, non vides luctum noſtrum, & quæ nobis
contingunt? Quoniam Sion mater noſtra omni triſtitia contriſtatur, & humilitate humiliata eſt, & luget validiſſime?
Et nunc quoniam omnes lugemus & triſtes ſumus, quoniam omnes contriſtari ſumus, tu autem contriſtaris in uno
filio. Interroga enim terram & dicet tibi, quoniam hæc eſt quæ debeat lugere caſum tantorum ſuper eum germinan-
tium. Et ex ipſa ab initio omnes nati et alii venient. Et ecce pene omnes in perditionem ambulant, et extet minium fit
multitudo eorum. Et quis ergo debet lugere magis, niſi hæc quæ tam magnam multitudinem perdidit, quàm tu quæ
pro vno doles? Si autem dices mihi, quoniam non eſt planctus meus ſimilis terrę, quoniam fructum ventris mei per
didi, quem cum mœroribus peperi, & cum doloribus genui, terra autem ſecundum uiam terræ, abijtq; in ea multi-
tudo præſens: quomodo euenit & ego tibi dico: Sicut tu cum labore peperiſti, ſic & terra dat fructum ſuum, homini D
B ab initio ei qui fecit eam. Nunc ergo retine apud temeipſam dolorem tuũ, & fortiter fer qui tibi cõtigerunt caſus. Si
enim iuſtificaueris terminũ Dei & cõſiliũ ſuũ, recipies in tempore, & in talibus collaudaberis. Ingredere ergo in ciui
tatẽ ad uirũ tuũ. Et dixit ad me. Nõ faciã neq; ingrediar ciuitatẽ, ſed hic moriar. Et appoſui adhuc loq ad eã, & dixi: No
li facere hũc ſermonẽ, ſed cõſenti pſuadẽti. Quot .n. caſus Siõ? Cõſolare ꝓpter doloré Ieruſalẽ. Vides .n. qm̃ ſanctifica-
tio noſtra deſerta effecta eſt, & altare noſtrũ demolitũ eſt, & tẽplũ noſtrũ deſtructũ eſt, & pſalteriũ nr̃m humiliatũ eſt,
& hymnus cõticuit, & exultatio nr̃a diſſoluta eſt, & lumẽ cãdelabri noſtri extinctũ eſt et arca teſtamẽti noſtri direpta
eſt, & ſãcta noſtra cõtaminata ſunt, & nomẽ qd inuocatũ eſt ſup nos, pene ꝓphanatũ eſt, & liberi nr̃i cõtumeliã paſſi
ſunt, & ſacerdotes nr̃i ſuccẽſi ſunt, & Leuitæ nr̃i in captiuitatẽ abierũt, & virgines noſtrę coinq̃natę ſunt, & mulieres
noſtrę uim paſſę ſunt, & iuſti noſtri rapti ſũt, & paruuli noſtri pditi ſunt, & iuuenes noſtri ſeruierũt, et fortes noſtri in-
ualidi facti ſunt. Et quod oĩm maius ſignaculũ Siõ, qm̃ reſignata eſt de gloria ſua. Nã & tradita eſt in manibus eorũ, q̃
nos oderũt. Tu ergo excute tuã triſtitiã multã, & depone abs te multitudinẽ dolorũ, ut tibi repropitiet fortis, et requiẽ
faciet tibi altiſſimus, requietionẽ laborum. Et factum eſt cum loquebar ad eã, facies eius fulgebat ſubitò, & ſpecies,
coruſcus fiebat uiſus eius, ut eſſem pauẽs valde ad eam, & cogitarem quid eſſet hoc. Et ecce ſubitò emiſit ſonitum uo
cis magnum timore plenum, ut commoueretur terra à mulieris ſono. Et uidi, & ecce amplius mulier non compare-
bat mihi, ſed ciuitas ædificabatur, & locus demonſtrabatur de fundamẽtis magnis, et timui & clamaui uoce magna,
& dixi: Vbi eſt Vriel angelus qui a principio venit ad me? Qm̃ ipſe me fecit venire in multitudine in exceſſu mẽtis hu
ius. Et factus eſt finis meus in corruptionem, & oratio mea in improperium, & cum eſſem loquens ego hæc, ecce ue
nit ad me & uidit me. Et ecce eram poſitus ut mortuus, & intellectus meus alienatus erat. Et tenuit dexterã meã, & cõ
fortauit me, et ſtatuit me ſuper pedes meos. Et dixit mihi: Quid tibi eſt, et quare conturbatus eſt intellectus tuus, et
ſenſus cordis tui, et quare conturbaris? Et dixi: Quoniam dereliquiſti me. Et ego quidẽ feci ſecundum ſermones tuos
et exiui in cãpum, et ecce uidi et uideo quod non poſſum enarrare. Et dixit ad me: Sta ut uir, et commonebo te. Et di-
xi: Loquere Domine meus tu in me: Noli me derelinquere, ut non fruſtra moriar: quoniam uidi quæ non ſciebam,
et audio quæ non ſcio. Aut nunquid ſenſus meus fallitur, et anima mea ſupremat? Nunc ergo deprecor te, ut demõ-
ſtres ſeruo tuo de exceſſu hoc. Et reſpondit ad me, et dixit: Audi me, et doceam te, et dicã tibi de quibus times, quo-
niam altiſſimus reuelauit tibi myſteria multa. Vidit rectam uiam tuam: quoniam ſine intermiſſione contriſtabaris
pro populo tuo, & ualde lugebas propter Sion. Hic ergo intellectus uiſionis quæ tibi apparuit ante paululum. Quã
uidiſti lugentem, inchoaſti conſolari eam. Nunc autem iã ſpeciem mulieris non uides, ſed apparuit tibi ciuitas ædifi
cari, & quòniam enarrabat tibi de caſu filii ſui. Hæc abſolutio eſt. Hæc mulier quam uidiſti, hæc eſt Sion, & quoniã
dixi tibi, quam & nunc conſpicies, ut ciuitatem ædificatam. Et quoniam dixi tibi, quia ſterilis fuit annis triginta, ꝓ-
pter quod erant anni ſcilicet triginta, quando non erat in ea adhuc oblatio oblata. Et factum eſt poſt annos triginta
ædificauit Salomon ciuitatem, & obtulit oblationes: tunc fuit qm̃ peperit ſterilis filium. Et quod tibi dixit, quoniam

VNiVERSiDAD
DE SALAMANCA

E nutriuit eum cum labore: hoc erat habitatio in Ieruſalem. Et qm̃ dixit tibi, q̃ filius meus veniẽs in ſuo thalamo mor tuus eſſet, & contigiſſet ei caſus: hoc erat quę facta eſt ruina Ieruſalem. Et ecce vidiſti ſimilitudinẽ eius, & qm̃ filiũ lugeret, inchoaſti conſolari eã, & de his quę cõtingerunt hęc erãt tibi aperienda. Et nũc videt altiſſimus qm̃ ex animo cõ triſtatus es, & qm̃ ex toto corde pateris pro ea, oſtẽdit tibi claritatẽ gloriæ eius, & pulchritudinẽ decoris eius. Propterea. n. dixi tibi, vt maneres in cãpo, ubi domus nõ eſt ædificata. Sciebã enim ego, qm̃ altiſſimus incipiebat tibi oſtẽdere hæc, propterea dixi tibi, vt venires in agrũ, ubi nõ eſt fundamẽtum ædificii. Nec enim poterat opus ædificii hominis ſuſtineri in loco ubi incipiebatur altiſſimi ciuitas oſtendi. Tu ergo noli timere, neq; expaueſcat cor tuũ: ſed ingredere & uide ſplendorẽ & magnitudinẽ ędificii, quantum capax eſt tibi uiſu oculorum uidere, & poſt hæc audies quãtum capit auditus auriũ tuarum audire. Tu enim beatus es præ multis, & vocatus es apud altiſſimũ ſicut & pauci. Nocte autem quę in craſtinum futura eſt, manebis hic, & oſtendet tibi altiſſimus eas uiſiones ſupremorum quę faciet altiſſimus his qui habitant ſuper terram à nouiſſimis diebus. Et dormiui illam noctem & aliam, ſicut dixerat mihi.

C A P. XI.

ET uidi ſomnium, & ecce aſcendebat de mari aquila, cui erant duodecim alæ pennarum & capita tria. Et uidi & ecce expandebat alas ſuas in omnem terram, & oẽs venti cæli inſufflabant in eã, & colligebantur. Et uidi, & de pennis eius naſcebãtur contrarię pennæ, & ipſæ fiebant in pẽnaculis minutis & modicis. Nam capita eius erant quieſcentia, & dimidium caput erat maius aliorum capitũ: ſed ipſa quieſcebat cum eis. Et uidi & ecce aquila uolauit in pennis ſuis, & regnauit ſuper terrã, & ſuper eos qui habitant in ea. Et uidi quoniam ſubiecta erant ei omnia ſub cælo, et nemo illi contradicebat, neq; unus de creatura quæ eſt ſuper terram. Et uidi, & ecce ſurrexit aquila ſuper vngues ſuos, & miſit uocem pennis ſuis, dicens: Nolite oẽs ſimul vigilare, dormite vnuſquiſq; in loco ſuo, & per tẽpus vigilate. Capita aũt in nouiſſimo ſeruentur. Et uidi, & ecce uox nõ exibat de capitibus eius, ſed de medietate corporis eius. Et numeraui contrarias pennas eius, & ecce ipſæ erãt octo. Et uidi, & ecce a dextera parte ſurrexit una penna, & regnauit ſuper omnem terrã. Et factũ eſt cũ regnaret, uenit ei finis & nõ apparuit locus eius, & ſequens exurrexit & regnabat. Ipſa multum tenuit tempus. Et factum eſt cùm regnaret, & veniebat finis eius, vt non appareret ſicut prior, & ecce uox emiſſa eſt illi, dicens: Audi tu quę tanto tempore tenuiſti terrã. Hæc annuntio tibi anteq̃ incipias nõ apparere. Nemo poſt te tenebit tempus tuũ, ſed nec dimidiũ eius, & leuauit tertia, & tenuit principatũ ſicut & priores, & non apparuit & ipſa. Et ſic contingebat & omnibus aliis ſigillatim principatũ gerere, & iterũ nusq̃ cõparere. Et uidi, & ecce in tẽpore ſequentes pennæ erigebantur à dextera parte ut tenerent & ipſæ principatũ, & ex his erant quæ tenebant, ſed tamẽ ſtatim non compareſcebant: nã & aliquę ex eis erigebantur, ſed non tenebãt principatũ. Et uidi poſt hæc, & ecce nõ cõparuerunt duodecim pennæ, & duo pẽ
F nacula, & nihil ſupererat in corpore aquilę, niſi duo capita quieſcentia & ſex pennacula. Et uidi, & ecce ſex pẽnaculis diuiſæ ſunt duæ, & mãſerũt ſub capite, quod eſt ad dexterã partem: Nam quatuor manſerunt in loco ſuo. Et uidi, & H ecce hæc ſubalares cogitabant ſe erigere & tenere principatus. Et uidi, & ecce vna erecta eſt, ſed ſtatim nõ cõparuit. Et ſecundæ uelocius q̃ priores nõ comparuerũt. Et uidi, & ecce duæ quæ ſuperauerunt apud ſemetipſas cogitabãt & ipſę regnare: Et in eo cũ cogitarent, ecce unũ quieſcẽtium capitũ quod erat mediũ, euigilabat. Hoc enim erat duorum capitũ maius. Et uidi, qm̃ cõpleta ſunt duo capita ſecũ & ecce cõuerſum eſt caput cũ his q̃ cũ eo erant, & cõedit duas ſubalares quæ cogitabãt regnare. Hoc aũt caput perconterruit oẽm terrã, & dñabatur in ea his q̃ habitabãt terrã cũ labore multo, & potẽtatũ tenuit orbis terrarũ ſuper oẽs alas quę fuerũt. Et uidi poſt hęc, & ecce mediũ caput ſubitò nõ cõparuit, & hoc ſicut alæ. Superauerũt aũt duo capita, quæ & ipſa ſimiliter regnauerunt ſuper terrã, & ſuper eos qui habitant in ea. Et uidi, & ecce deuorauit caput à dextera parte illud quod a leua. Et audiui uocẽ dicentẽ mihi: Cõſpice cõtra te, & cõſidera q̃ uides. Et uidi, & ecce ſicut leo concitatus de ſylua rugiens: & uidi, qm̃ emittebat uocẽ hominis ad aquilã. Et dixit, dicẽs: Audi tu & loquar ad te, & dicit altiſſimus tibi: Nonne tu es qui ſuperaſti de quatuor animalibus quæ fecerã regnare in ſeculo meo, & ut per eos ueniret finis tẽporũ eorũ? Et quartus veniens deuicit oĩa talia quæ trãſierũt, & potẽtatu tenuit ſeculũ cũ tremore multo, & oẽm orbẽ cũ labore peſſimo, & inhabitauit tot tẽporibus orbẽ terrarũ cũ dolo. Et iudicaſti terrã non cũ ueritate: Tribulaſti eñ mãſuetos, & læſiſti q̃ſcentes, & dilexiſti mẽdaces, & deſtruxiſti habitationes eorũ q̃ fructificabãt, & humiliaſti muros eorũ q̃ te nõ nocuerũt. Et aſcendit cõtumelia tua ad altiſſimũ, & ſuperbia tua ad fortẽ. Et reſpexit altiſſimus ſuperba tẽpora, & ecce finita ſunt, & ſcelera eius completa ſunt. Propterea nõ appareas tu aquila & alæ tuę horribiles, & pẽnacula tua peſſima, & capita tua maligna, & ungues tui peſſimi, & omne corpus tuus uanum: uti refrigeretur omnis terra, & reuertatur liberata de tua ui, & ſperet iudicium & miſericordiam eius qui fecit eam.

C A P. XII.

ET factũ eſt dum loqueretur leo uerba hęc ad aquilã. Et uidi, et ecce q̃ ſuperauerat caput, & non cõparuerũt quatuor alæ illæ quę ad eũ trãſierũt, & erectæ ſunt ut regnarẽt, & erat regnũ eorũ exile, & tumultu plenũ. Et uidi, & ecce ipſa nõ apparebãt, & omne corpus aquilæ incẽdebatur, & expaueſcebat terra ualde. Et ego à tumultu & exceſſu mẽtis, & à magno timore vigilaui, & dixi ſpiritui meo: Ecce tu præſtitiſti mihi hoc, in eo quod ſcrutaris uias altiſſimi. Ecce adhuc fatigatus ſum ano, & ſpiritu meo inualidus ſum ualde, & nec modica eſt in me uirtus à multo timore quo expaui nocte hac. Nunc ergo orabo altiſſimum, ut me confortet vſq; in finem. Et dixit: Dñator Dñe ſi inueni gratiã ante oculos tuos, & ſi iuſtificatus ſum apud te præ multis, & ſi certè aſcendit deprecatio mea ante faciem tuam: conforta me, & oſtẽde ſeruo tuo mihi interpretationem & diſtinctionẽ uiſus horribilis huius, ut pleniſſimè cõſoleris animã meam. Dignũ. n. me habuiſti oſtẽdere mihi temporũ nouiſſima. Et dixit ad me: Hæc eſt interpretatio uiſionis huius. Aquilã quã uidiſti aſcendentem de mari, hoc eſt regnũ quod uiſum eſt in viſione à Daniele fratre tuo. Sed non eſt illi interpretatum, qm̃ ego nunc tibi interpretor. Ecce dies veniunt, & exurget regnum ſuper terram, & erit timor acrior omnium regnorum, quæ fuerunt ante eum.

A Regnabunt aurem in ea reges duodecim, vnus poſt vnum. Nam ſecundus incipiet regnare & ipſe tenebit amplius C tempus præ duodecim. Hæc eſt interpretatio duodecim alarum quas vidiſti. Et quam audiſti uocem quæ locuta eſt, non de capitibus eius exeuntem, ſed de medio corporis eius, hæc eſt interpretatio: Quoniam poſt tempus regni illius naſcentur contentiones non modicę, & periclitabitur ut cadat & nõ cadet tunc: ſed iterum cõſtituetur in ſuũ initium. Et quoniã vidiſti ſubalares octo cohærentes alis eius, hæc eſt interpretatio: Exurgent in ipſo octo reges, quorum erunt tempora leuia, & anni citati, & duo quidem ex ipſis parient. Appropinquante autem tempore medio, quatuor ſeruabuntur in tempore, cùm incipiet appropinquare tempus eius vt finiatur. Duæ verò in finem ſeruabuntur. Et quoniam vidiſti tria capita quieſcentia, hæc eſt interpretatio: In nouiſſimis eius ſuſcitabit altiſſimus tria regna, & renouabit in ea multa, & dominabuntur terram, & qui habitant in eã, cum labore multo ſuper omnes qui fuerunt ante hos. Propter hoc ipſi uocati ſunt capita aquilæ. Iſti enim erunt qui recapitulabunt impietates eius, & qui perficient nouiſſima eius. Et quoniam vidiſti caput maius non apparens, hæc eſt interpretatio eius. Quoniam unus ex eis ſuper lectum ſuum morietur, & tamen cum tormentis. Nam duo qui perſeuerauerint, gladius eos comedet. Vnius enim gladius comedet qui cum eo: ſed tamen hic gladio in nouiſſimis cadet. Et quoniam vidiſti duas ſubalares traijcientes ſuper caput, quod eſt in dextera parte, hæc eſt interpretatio. Hi ſunt quos conſeruauit altiſſimus in finem ſuum, hoc eſt regnum exile, & turbationis plenum. Sicut uidiſti, & leonem, quem uidiſti de ſylua euigilantem, & rugientem, & loquentem ad aquilam, & arguentem eam, & iniuſtitias ipſius per omnes ſermones eius, ſicut audiſti: hoc eſt uentus quem ſeruauit altiſſimus in finem ad eos, & impietates ipſorum, & arguet illos, & incutiet coram ipſis diſcerptiones eorum. Statuet enim eos in iudicio viuos: & erit, cùm arguerit eos tunc corripiet eos. Nam reſiduum populum meũ liberabit cum miſeria, qui ſaluati ſunt ſuper fines meos, & iucundabit eos, quoaduſque veniet finis dies iudicij: de quo locutus ſum tibi ab initio. Hoc ſomnium quod uidiſti, & hæ interpretationes. Tu ergo ſolus dignus fuiſti ſcire altiſſimi ſecretum hoc. Scribe ergo omnia iſta in libro quę uidiſti, & pone ea in loco abſcondito, & docebis ea ſapientes de populo tuo, quorum corda ſcis poſſe çapere, & ſeruare ſecreta hæc. Tu autem adhuc ſuſtine hic alios dies ſeptem, ut tibi oſtẽdatur quicquid uiſum fuerit altiſſimo oſtendere tibi. Et profectus eſt a me. Et factum eſt, cùm audiſſet omnis populus, quoniam pertranſierunt ſeptem dies, & ego non fuiſſem reuerſus in ciuitatem, & congregauit ſe omnis a minimo vſq; ad maximum: & uenit ad me, & dixerunt mihi, dicentes: Quid peccauimus tibi, & quid iniuſtè egimus in te, quoniam derelinquens nos ſediſti in loco hoc? Tu enim nobis ſuperes ſolus ex omnibus populis, ſicut botrus de uinea, & ſicut lucerna in loco obſcuro, & ſicut portus & nauis ſaluata a tempeſtate. Aut non ſufficiunt nobis mala quæ contingunt? Si ergo tu nos dereliqueris, quantò nobis erat melius ſi eſſemus ſuccenſi, & nos cum incendio Sion? Nec enim nos ſumus meliores eorum qui ibi mortui ſunt. Et plorauerunt uoce magna. Et reſpondi ad eos & dixi: Confide Iſrael, & noli triſtari tu domus Iacob. Eſt enim memoria ueſtri coram altiſſimo, & fortis non eſt oblitus veſtri in tentatione. Ego enim non dereliqui uos, & neq; exceſſi a uobis: ſed ueni in hunc locum, ut deprecarer pro B D deſolatione Sion, ut quęrerem miſericordiam pro humilitate ſanctificationis ueſtræ. Et nunc ite vnuſquiſq; veſtrum in domum ſuam, & ego ueniam ad uos poſt dies iſtos. Et profectus eſt populus, ſicut dixi ei, in ciuitatem. Ego autem ſedi in campo ſeptem diebus, ſicut mihi mandauit, & manducabam de floribus ſolummodo agri, de herbis facta eſt eſca mihi in diebus illis.

C A P. XIII.

ET factum eſt poſt dies ſeptem, & ſomniaui ſomnium nocte. Et ecce de mari uentus exurgebat, ut conturbaret omnes fluctus eius. Et vidi, & ecce cõualeſcebat ille homo cum milibus cæli, & ubi vultum ſuum uertebat, ut conſideraret, tremebant omnia quæ ſub eo videbantur: & vbicunq; exibat vox de ore eius, ardeſcebant omnes qui audiebãt voces eius, ſicut quieſcit terra quando ſenſerit ignem. Et uidi poſt hæc, & ecce congregabatur multitudo hominum, quorum non erat numerus de quatuor ventis cœli, ut debellarent hominem qui aſcenderat de mari. Et vidi, & ecce ſibimetipſi ſculpſerat montem magnum & volauit ſuper eum. Ego autem quęſiui videre regionem, vel locum vnde ſculptus eſſet mons, & non potui. Et poſt hæc uidi, & ecce omnes qui congregati ſunt ad eum, vt expugnarent eum, timebant valde: tamen audebant pugnare. Et ecce, vt vidit impetum multitudinis venientis non leuauit manum ſuam, neq; frameam tenebat, neq; aliquod uas bellicoſum, niſi ſolummodo vt vidi, quoniam emiſit de ore ſuo ſicut flatum ignis, & de labiis eius ſpiritus flammæ, & de lingua eius emittebat ſcintillas & tempeſtates, & cõmiſta ſunt omnia ſimul, hic flatus ignis & ſpiritus flammæ, & multitudo tempeſtatis: & concidit ſuper multitudinem in impetu, quæ præparata erat pugnare, & ſuccẽdit omnes: vt ſubitò nihil videretur de innumerabili multitudine, niſi ſolummodo puluis, & fumi odor. Et uidi, & extimui. Et poſt hæc vidi ipſum hominem deſcendentem de monte, & vocantem ad ſe multitudinem aliam pacificam, & accedebat ad eum vultus hominum multorum, quorundam gaudentium, quorundam triſtantium: aliqui verò alligati, alii qui adducentes ex eis qui offerebantur. Et ægrotaui a multitudine pauoris, & expergefactus ſum, & dixi: Tu ab initio demonſtraſti ſeruo tuo mirabilia hæc & dignum me habuiſti vt ſuſciperes deprecationem meam: & nunc demonſtra mihi adhuc interpretationem ſomnij huius. Sicut enim exiſtimo in ſenſu meo, vę qui derelicti fuerint in diebus illis: & multò plus, væ his qui non ſunt derelicti. Qui enim non ſunt derelicti triſtes erant. Intelligo nunc quæ ſunt reposita in nouiſſimis diebus, & occurrent eis: ſed & his qui derelicti ſunt. Propter hoc venerunt enim in pericula magna, & neceſsitates multas, ſicut oſtendunt ſomnia hæc. Attamen facilius eſt periclitantẽ venire in hunc, q̃ pertranſire ſicut nubem à ſeculo, & nunc uidere quæ contingunt in nouiſsimo. Et reſpondit ad me, & dixit: Et uiſionis interpretationẽ dicam tibi: & de quibus locutus es, adaperiam tibi. Qm̃ de his dixiſti, qui derelicti ſunt, hæc eſt interpretatio. Qui aufert periculum illo tempore, hic ſe cuſtodiuit. Qui in periculo inciderãt, hi ſunt, qui hñt opera, & fidẽ ad fortiſsimum.

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA

E Scito ergo quoniam magis beatificati sunt, qui derelicti super eos, qui mortui sunt. Hę interpretationes uisionis: Quia G uidisti uirum ascendentem de corde maris, ipse est quem cōseruat altissimus multis tēporibus, qui per semetipsum liberabit creaturā suam, & ipse disponet eos qui derelicti sunt. Et quoniam uidisti de ore eius exire, ut spiritum, & ignē & tempestatem, & quoniam nō tenebat frameam, neq; uas bellicosum, corrupit enim impetus eius multitudinem quæ venerat expugnare eum, hęc est interpretatio: Ecce dies ueniunt, quando incipiet altissimus liberare eos qui super terram sunt: & ueniet in excessu mentis super eos qui inhabitant terram. Et alij alios cogitabunt debellare, ciuitas ciuitatem, & locus locum, & gens aduersus gētem, & regnum aduersus regnū. Et erit cùm fient hæc, & contingēt signa quę ante ostendi tibi, & tunc reuelabitur filius meus, quem uidisti ut uirum ascendētem. Et erit, quando audierint omnes gētes uocem eius, & derelinquet unusquisq; in regione sua bellū suum quod habent ad alterutrū, & colligetur in unū multitudo innumerabilis, sicut volentes venire & expugnare eum. Ipse autē stabit super cacumen montis Sion. Sion autem veniet & ostēdetur omnibus parata & ædificata, sicut vidisti montem sculpi sine manibus. Ipse aūt filius meus arguet quæ adinuenerunt gentes, impietates eorum has, quę tempestati appropinquauerūt, propter mala cogitamenta eorum, & cruciamēta, quibus incipient cruciari, quę assimilatę sunt flammę, et perdet eos sine labore, per legē quę igni assimilata est. Et quoniam vidisti eum colligentē ad se aliam multitudinem pacificam, hę sunt decem tribus quę captiuæ factæ sunt de terra sua, in diebus Osee regis, quem captiuum duxit Salmanasar rex Assyriorū, & transtulit eos trans flumen, & translati sunt in terram aliam. Ipsi autem sibi dederunt consilium hoc, ut derelinquerent multitudinē gentiū, & proficiscerētur in vlteriorem regionē, ubi nunq̄ inhabitauit genus humanū, vel ibi obseruare legitima sua, quæ non fuerant seruantes in regione sua. Per introitus aūt angustos fluminis Euphraten introierunt. Fecit enim eis tunc altissimus signa, & statuit venas fluminis usq; quo trāsirent. Per eam enim regionem erat uia multa itineris anni vnius, & dimidij: nam regio illa uocatur Arsareth. Tunc inhabitauerūt ibi vsq; in nouissimo tempore, & tunc iterum cùm cœperint venire, iterū altissimus statuet uenas fluminis, ut possint transire: propter hæc uidisti multitudinē cum pace. Sed & qui derelicti sunt de populo tuo, hi sunt qui inueniuntur intra terminū meum. Factum erit ergo, quando incipiet perdere multitudinē earum, quæ collectę sunt gentes, proteget eos qui superuenerūt populum, & tunc ostendet eis multa plurima portenta. Et dixi ego: Dominator domine, hoc mihi ostende, propter quod uidi uirum ascendē tem de corde maris. Et dixit mihi: Sicut non potes hæc vel scrutari vel scire quæ sunt in profundo maris, sic nō poterit quisq; super terrā videre filium meum, vel eos qui cū eo sunt, nisi in tēpore diei. Hæc est interpretatio somnij quod uidisti, & pp quod illuminatus es hic solus. Dereliquisti em̄ tuā, & circa meā vacasti legē, & q̄ sisti. Vitā em̄ tuā disposuisti in sapiētia, & sensum tuū uocasti matrē. Et pp hoc ostendi tibi merces apud latissimū. Erit em̄ post alios tres dies, ad te alia loquar, & exponā tibi grauia & mirabilia. Et pfectus sum & trāsij in cāpū, multū glorificās & laudans altissimū de mirabilibus, quę per tempus faciebat, & qm̄ gubernat ipsum & sunt in temporibus illata. Et sedi ibi tribus diebus.

F CAP. XIIII. H

ET factum est tertio die, & ego sedebam sub quercu. Et ecce uox exiuit cōtra me de rubo & dixit: Esdra, Esdra. Et dixi: Ecce ego Dñe: Et surrexi sup pedes meos. Et dixit ad me: Reuelans reuelatus sum super rubum, & locutus sum Moysi, quando populus meus seruiebat in Aegypto: & misi eū, & eduxi populum meum de Aegypto, & adduxi eum super montem Sina, & detinebā eū apud me diebus multis, & enarraui ei mirabilia multa, & ostendisti ei temporum secreta & finē: & præcepi ei dicens: Hęc in palam facie verba, & hæc ab scondes. Et nunc tibi dico signa, quæ demonstraui, & somnia quæ uidisti: & interpretationes quas tu vidisti in corde tuo, repone ea: tu em̄ recipieris ab omnibus: conuerteris residuus cum cōsilio meo & cum similibus tuis, vsq; quo finiantur tempora. Quoniam seculū perdidit iuuētutem suā, & tempora appropinquant senescere. Duodecim enim partibus diuisum est seculum, & transierūt eius decima, & dimidium decimę partis: super sunt autem eius post medium decimę partis. Nunc ergo dispone domum tuam, & corripe populum tuum, & consolare humiles eorum, & renūtia iam corruptelę, & dimitte abs te mortales cogitationes: et proijce abs te pondera humana & exue te iam infirmam naturam, & repone in unam partē molestissima tibi cogitamenta, & festina transmigrare à temporibus his. Quę enim vidisti nunc cōtigisse mala, iterum horum deteriora facient. Quantùm enim inualidum fiet seculum a senectute, tantum multiplicabuntur super inhabitantes mala. Prolongauit enim se magis ueritas & appropinquauit mendacium. Iam enim festinat uenire, quam vidisti visionem. Et respondi, & dixi coram te Dñe: Ecce enim ego abibo, sicut præcepisti mihi, & corripiam præsentem populum. Qui autem iterum nati fuerint quis cōmonebit? Positum est ergo seculum in tenebris, & qui inhabitant in eo sine lumine. Quoniam lex tua incēsa est, propter quod nemo scit quæ a te facta sunt, vel quæ incipient opera. Si enim inueni in te gratiam, immitte in me spiritum sanctum, & scribam omne quod factum est in seculo ab initio quæ erant in lege tua scripta, ut possint homines inuenire semitam, & qui uoluerint uiuere in nouissimis uiuant. Et respōdit ad me, & dixit: Vadens congrega populum, & dices ad eos, ut non quærant te diebus quadraginta. Tu autem præpara tibi buxos multos, & accipe tecum Saream, Dabriam, Salemiam, Echanum, & Asiel quinq; hos, qui parati sunt ad scribēdum velociter. Et uenias huc, & ego accendam in corde tuo lucernam intellectus, quæ non extinguetur quoadusq; finiantur quæ incipies scribere. Et tunc perfectis quædam palam facies, quædam sapientibus absconse trades. In crastinum enim hac hora incipies scribere. Et profectus sum sicut mihi præcepit, & congregaui omnem populum, & dixi: Audi Israel verba hæc. Peregrinati sunt patres nostri ab initio in Aegypto, & liberati sunt inde, & acceperunt legem uitæ quam non custodierunt, quā & uos post eos transgressi estis, & data est uobis terra in sortem, & terra Sion, & patres uestri, & uos iniquitatem fecistis, & nō seruastis uias quas præcepit uobis altissimus, & iustus iudex cum sit, abstulit à uobis in tempore, quod donauerat. Et nunc uos hic estis, & fratres uestri introrsum vestrū sunt. Si ergo imperaueritis sensui vestro, & erudieritis cor vestrum, viui conseruati eritis, & post mortem misericordiā consequemini. Iudicium enim post mortem veniet, qñ ite-

A rum reuiuiscemus: & tunc iustorū nōa parebūt, & impiorū facta ostēdentur. Ad me igit̄ nemo accedat nunc, neq; re C quirat me vsq; dies quadraginta. Et accepi quinq; uiros sicut mādauit mihi, & profecti sumus in cāpum, & mānimus ibi, & factus sū in crastinū, & ecce uox vocauit me dicēs. Esdra aperi os tuū, & bibe quo te potauero. Et aperui os meū, & ecce calix plenus porrigebat̄ mihi. Hoc erat plenū sicut aqua, color aūt ei⁹ ut ignis similis. Et accepi & bibi, & in eo cū bibissem, cor meū cruciabatur intellectu, & in pectus meum increscebat sapientia. Nam spūs meus conseruabatur memoria. Et apertū est os meū, & nō est clausum amplius. Altissimus dedit intellectū q̄nq; viris, & scripserūt q̄ dicebātur excessiones noctis, quas nō sciebāt. Nocte aūt māducabant panē, ego aūt per diē loquebar, & per noctē non tacebam. Scripti sunt aūt per quadraginta dies libri ducēti quatuor. Et factū est cum cōpleuissent quadraginta dies, locutus est altissimus dicēs: Priora q̄ scripsisti, in palā pone, & legant digni & indigni: nouissimos aūt septuaginta conserua bis, ut tradas eos sapientibus de populo tuo. In his.n. est uenia intellectus, & sapiæ fons, & scientiæ flumen. Et feci sic.

CAP. XV.

ECce loquere in aures plebis meę sermones prophetiæ quos imisero in os tuū, dicit dñs: & fac ut in charta scribant̄, qm̄ fideles & ueri sunt. Ne timeas à cogitationibus aduersū te, nec turbēt te incredulitates dicentiū, qm̄ oīs incredulus in incredulitate sua morietᵉ. Ecce ego iduco dicit Dñs sup orbē terrarū mala, gladiū, & famē, & mortē, & interitū, pp qđ suppolluit iniquitas oēm terrā, & adimpleta sunt opa nociua illorū. Propterea dicit Dñs: Iam nō silebo de impietatibus eorū q̄ irreligiosè aguūt, nec sustinebo ihis q̄ iniquè exercēt: ecce sanguis innoxius & tristis clamat ad me, & aīæ iustorū clamāt pfecuēratēr. Vindicās uindicabo illos dicit Dñs, & accipiā oēm sanguinē innoxiū ex illis ad me. Ecce populus meus quasi grex ad occisionē ducēt̄: iā nō patiar illū habitare in terra Aegypti, sed educā eū in manu potēti & brachio excelso. Et percutiam plaga sicut prius, & corrūpā oēm terrā eius. Lugebit Aegyptus & fundamēta eius plaga verberata & castigatione quas inducet ei Deus. Lugebunt cultores operātes terrā, qm̄ dehciēt semina eorū ab vredine & grandine, & à sydere terribili. Vę seculo, & qui habitant in eo, quia appropinquauit gladius & cōtritio eorū, & exurget gens cōtra gentē ad pugnā, & rōphea in manibus eorū. Erit.n. incōstabilitio hoibus, & alij alijs inualescentes nō curabunt regē suum & principes, uiæ gestorū suorum in potētia sua. Cōcupiscet.n. homo in ciuitatē ire, & nō poterit. Propter superbiā.n. eorū ciuitates turbabunt̄, domus exterent̄, hoies metuēt. Non miserebit̄ homo proximū suū ad irritū faciēdū domos eorū in gladiū ad diripiē das substātias eorū pp famē panis & tribulationē multā. Ecce ego cōuoco dicit Deus, oēs reges terræ ad me uerendū q̄ sunt ab oriente & ab austro, ab euro & à libano, ad cōuertendos ad se, & reddere q̄ dederūt illis. Sicut faciūt usq; hodie electis meis, sic faciā & reddā in sinu eorū. Hęc dicit Dñs Deus: Nō parcet dextera mea sup peccatores, nec cessabit rōphea sup effundētes sanguinē innoxiū sup terrā. Exijt ignis ab ira eius, & deuorauit fundamenta terræ, & pctōres
B quasi stramē incensum. Vę eis q̄ peccāt & non obseruāt mādata mea, dicit Dñs: Non parcā illis. Discedite filij à ptāte, D nolite contaminare sanctificationē meā, qm̄ nouit Dñs oēs q̄ delinquunt in illū. Propterea tradidit eos in mortē & in occisionē. Iā.n. venerunt super orbē terrarū mala, & manebiris in illis. Nō.n. liberabit vos Deus pp̄ter qđ peccastis in eū. Ecce visio horribilis, & facies illius ab oriēte. Et exiēt nationes draconū Arabū in curribus multis, & sicut flatus eorū numer⁹ ferē super terrā, ut iā timeāt & trepidēt oēs qui illos audiēt carmonij insaniētes in ira, & exiēt vt apri de sylua & adueniēt in virtute magna, & cōstabūt in pugnā cū illis, & vastabūt portionē terrę Assyriorū. Et post hæc superuale scēt dracones natiuitatis suæ memores, & cōuertēt se cōspirātes in uirtute magna ad psequēdos eos. Isti turbabunt̄ & silebūt in uirtute illorū, & cōuertēt pedes suos in fugā, & à territorio Assiriorū subsessor obsidebit eos, & consumet unū ex illis: & erit timor & tremor in exercitu illorū: & cōtētio in reges ipsorū. Ecce nubes ab oriēte & à septētrione usq; ad meridianū, & facies earū horrida ualde plena iræ & procellę. Et collidēt se inuicē: & collidēt sydus copiosū super terrā, & sydus illorū. Et erit sanguis à gladio vsq; ad uētrē, & fim⁹ hoīs vsq; ad substramē cameli. Et erit timor & tremor multus super terrā, & horrebūt q̄ videbūt irā illā, & tremor apprehendet illos. Et post hęc mouebunt̄ nimbi copiosi à meridiano & septētrione, & portio alia ab occidēte. Et superinualescēt venti ab oriente & recludent eā & nubem quam suscitauit in ira, & sydus ad faciendam exterritationem ad orientalē ventum & occidentē violabitur. Et exaltabūtur nubes magnæ & validę plenæ iræ & sydus, ut exterreant oēm terrā & inhabitātes eā, & infundent super oēm locū altum & eminētem sydus terribile, ignem & grandinē & romphęas volantes, & aquas multas, vt etiā impleant̄ omnes campi, & oēs riui plenitudine aquarū multarū. Et demoliētur ciuitates, & muros, & mōtes, & colles, & ligna syluarū, & fęnum pratorū & frumenta eorum. Et transibūt constantes vsq; Babylonē, & exterrent eam, cōueniēt ad ipsam & circūibunt eam, & effundent sydus & oēm iram super eam. Et subibit puluis & fumus vsq; in cęlum, & oēs in circuitu lugebunt eā, & qui sub ea remāserint seruiēt his q̄ exterruerūt. Et tu Asia cōcors in spem Babylonis & gloria psonæ eius: vę tibi misera pp quod assimilasti ei, & ornasti filias tuas in fornicatione ad placendum & gloriandum in amatoribus tuis, q̄ tecū semper cupierūt fornicari. Odibilē imitata es in oībus operib⁹ eius & in adinuētionibus eius, pptereā dicit Deus: Immittā tibi mala, viduitatē, paupertatē, & famē, & gladium, & pestem ad deuastādas domos tuas à uiolatione, & morte, & gloria virtutis tuæ. Sicut flos siccabitur cū exurget ardor q̄ emissus est super te, infirmaberis ut paupercula plagata & castigata à mulieribus, ut non possint te susc̄ipere potentes & amatores. Nūq̄d ego sic zelabo te, dicit Dñs, nisi occidisses electos meos in omni tpe, exaltans percussionem manuum, & diceres super mortem eorum, cū inebriata esses exorna speciem vultus tui. Merces fornicationis tuæ in sinu tuo, propter hoc redditionem accipies. Sicut facies electis meis dicit Dñs, sic faciet tibi Deus, & tradet te in malum. Et nati tui fame interient, & tu romphęa cades, & ciuitates tuæ conterentur: & omnes tui in campo gladio cadent. Et qui sunt in montibus fame peribunt & manducabunt carnes suas, & sanguinem bibent à fame panis & sitis aquæ. Infelix per maria venies, & rursum accipies mala. Et in transitu allident ciuitatem occisam: & exterrent aliquam portionem terræ tuæ, & partem gloriæ tuæ exterminabunt rursum reuertentes conuersam. Et demolita eris illis pp̄ stipula, & ipsi erunt tibi ignis, & deuora-

VNIVERSIDAD DE SALAMANCA CARLOS USALES

E bunt te & ciuitates tuas, & terram tuam & montes tuos, omnes syluas tuas & lignum fructiferum igni comburēt. Fi- H
lios tuos captiuos ducent, & censum tuum in prædam habebunt, & gloriam faciei tuæ exterminabunt.

CAP. XVI.

VAe tibi Babylon & Asia, uę tibi Aegypte & Syria. Pręcigite vos saccis & cilicijs, & plāgite filios uestros & dolete, qm̄ appropinquauit cōtritio uestra. Immissus est uobis gladius, & quis est q auertat illū? Immissus est in uobis ignis, & qs est qui extinguat illum? Immissa sunt uobis mala, & quis est qui reppellet ea? Nunqd repellet aliquis leoné esuriētem in sylua, aut extinguet ignem in stipula mox qn̄ cęperit ardere? Nunqd repellet aliquis sagittā à sagittario forti missam? Dn̄s fortis immittit mala, & qs est qui repellet ea? Exijt ignis ex iracundia eius, & quis est q extinguat eum? Coruscabit, & qs non timebit? Tonabit, & qs non pauebit? Dn̄s cōminabitur, & quis nō funditus cōteretur à facie ipsius? Terra tremuit & fundaméta ei⁹, mare fluctuat de profundo, & fluctus eius disturbabūtur, & pisces eius a facie Dn̄i, & à gloria uirtutis eius, qm̄ fortis dextera eius q̄ arcū tendit, sagittę eius acutę q̄ ab ipso mittuntur, non deficient cū cęperint mitti in fines terrę. Ecce mittuntur mala, & nō reuertent, donec ueniāt sup terrā. Ignis succendit, & nō extinguet, donec cōsumat fundaméta terræ. Quéadmodū non redit sagitta missa à ualido sagittario, sic non reuertent mala q̄ missa fuerint in terrā. Væ mihi: væ mihi: qs me liberabit in illius diebus? Initium dolorū & multi gemitus, initiū famis, & multi interitus, initiū bellorum et formidabunt ptātes, initiū malorum & trepidabunt oés. In his quid faciā cū venerint mala? Ecce fames & plaga & tribulatio & angustia, missa sunt flagella in emendatione, & in his oībus se non conuertent ab iniquitatibus suis, neq; flagellorū memores erunt sp. Ecce erit annonæ uilitas sup terrā, sic ut putent sibi esse directā pacē, & tunc germinabunt mala sup terrā, gladius, fames, & magna confusio. A fame em̄ plurimi qui inhabitant terrā interient, & gladius pdet cæteros, qui superauerint à fame, & mortui sicut stercora proijcient, & non erit qui consolet eos. Derelinquet em̄ terra deserta, & ciuitates eius deijcientur. Non derelinquetur qui collat terrā, & qui seminet eā. Ligna dabunt fructus, & qui uindemiabit illa? Vua matura fiet, & quis calcabit illā? Erit.n. locus magna desertio: Cupiet.n. homo hoīem uidere, vel vocē eius audire. Relinquent.n. de ciuitate decē, & duo de agro qui abscōderint se in densis nemoribus & scissuris petrarū, quéadmodum dū derelinquunt in olueto, & singulis arboribus tres aut quatuor oliuæ, aut sicut in uinea uindemiata racemi relinquunt ab his qui diligenter uineā scrutātur: sic reliquent in diebus illis tres aut quatuor scrutātibus domos eorū in rhōphęa. Et relinquet terra deserta, & agri eius inueterabūt, & vię eius & oés semitæ eius germinabunt spinas, eò q transient hoíes per eā. Lugebunt uirgines non hn̄tes sponsos, lugebunt mulieres nō hn̄tes uiros. Lugebunt filiæ earum non hn̄tes adiutorium sponsi earum. In bello cōsumentur, & uiri earum in fame exterent. Audite uerò ista & cognoscite ea serui Dn̄i. Ecce uerbū Dn̄i, excipite illud, ne dijs credatis de quibus dicit Dn̄s: Ecce appropinquant
F mala, & non tardant. Quemadmodum prægnans cū parit in nono mense filium suum appropinquante hora partus G
eius ante horas duas uel tres dolores circūeunt uentrē eius, & prodeūte infante de uentre non tardabunt uno puncto, sic non morabunt mala ad prodeundū super terrā, & seculū gemet, & dolores circūtenebūt illud, audite uerbū plebs mea: Parate uos in pugnā, & in malis sic estote quasi aduenæ terrę. Qui uendit, quasi qui fugiat: & qui emit quasi qui perditurus. Qui mercatur, quasi qui fructū nō capiat: & qui ędificat, quasi qui nō habitaturus. Qui seminat quasi q non metet, sic & qui uineā putat, quasi qui non uindemiaturus. Qui nubūt, sic quasi filios nō facturi, & qui non nubūt, sic quasi uidui, pp quod qui laborant sine causa laborāt. Fructus.n. illorū alienigenæ metēt, & substātiā illorū rapiēt & domos euertēt, & filios eorū captiuabūt, quia in captiuitate & fame gn̄ant natos suos. Et q negotiātur ī rapina qtū diu exornāt ciuitates & domos suas & possessiones & personas suas, tātò magis adzelabor eos sup peccata sua, dicit Dn̄s. Qūo zelatur fornicaria mulierē idoneā & bonā ualde, sic zelabitur iustitia iniquitatē cum exornat se & accusat eā in facie cū uenerit qui defendat exquirentē oē pc̄tm̄ super terrā. Propterea nolite similari ei nec operibus eius, qm̄ adhuc pusillum, & tolletur iniquitas à terra, & iustitia regnabit in uos. Non dicat peccator se non peccasse, qm̄ carbones ignis comburet super caput eius, qui dicit non peccaui coram deo & gloria ipsius. Ecce Dn̄s cognoscet oīa opera hoīum, & adinuentiones illorum, & cogitationes illorū, & corda illorum. Dixit.n. Fiat terra, & facta est: Fiat cęlum, & factum est. Et in uerbo illius stellę fundatæ sunt, & nouit numerum stellarum. Qui scrutatur abyssum & thesauros illarum. Qui mēsus est mare & cōceptū eius. Qui conclusit mare in medio aquarū, & suspēdit terrā sup aquas uerbo suo: Qui extēdit cęlū quasi camerā, sup aquas fundauit eū. Qui posuit in deserto fontes aquarū, & sup uerticē mōtiū lacus ad emittēdū flumina ab eminēti petra vt portaret terrā. Qui finxit hoīem, & posuit cor suū in medio corporis, & misit ei spm̄, vitā, & intellm̄, & spiramē Dei oīpotentis qui fecit oīa, & scrutinat oīa abscōsa in absconsis terrę. Hic nouit adinuētionē vestrā, & q̄ cogitatis in cordibus vestris peccātes & uolēres occultare peccata vr̄a. Propter quod Dn̄s scrutinīdo scrutinauit oīa opera vestra, & traducet vos oēs, & vos cōfusi eritis, cū pcesserint peccata vestra corā hoībus & iniquitates erūt quę accusatores stabunt in die illo. Quid facietis, aut qūo abscondetis peccata uestra corā Deo & angelis eius? Ecce iudex Deus: Timete eū. Desinite a peccatis vestris, & obliuiscamini iniquitates vestras iam agere eas in sempiterno, & Deus educet uos & liberabit de omni tribulatione. Ecce enim incenditur ardor super vos turbæ copiosæ, & rapient quosdā ex vobis, & cibabunt idolis occisos, qui cōsenserint eis erūt illis in derisum & improperium & in cōculcationem. Erit.n. locis locus, & in uicinas ciuitates exurrectio multa sup timētes Dn̄m. Erunt quasi insani, nemini parcētes, ad diripiendū & deuastandū adhuc timētes Dn̄m, quia deuastabūt & diripient substantias, & de domibus suis eos eiiciēt. Tunc parebit pbatio electorū meorum, vt aurum quod probatur ab igne. Audite dilecti mei dicit Dn̄s: Ecce adsunt dies tribulationis, & de his liberabo uos. Ne timeatis nec hæsitetis, quoniā Deus dux vester est. Et qui seruat mandata & præcepta mea, dicit Dn̄s Deus: ne præponderent uos peccata vestra, ne supereleuent se iniquitates vestræ. Væ qui constringuntur à peccatis suis, & obteguntur ab iniquitatibus suis, quéadmodum ager constringitur à sylua & spinis tegitur semita eius per quam non transit homo: & excluditur, & mittitur ad deuorationē ignis.

A *Chromatio, & Helio, &c. a. His, q̄ agi.* Potius, & uerius dixisset, inter apochrypha. Vel large accepit hagiographa quasi sanctorū scripta, & nō de numero illorū nouē, q̄ proprie dicuntur hagiographa, q̄ sūt de catalogo: hoc est de numero. xxij. librorū. Cōsistit.n. in pētateucho. &. viij. pphetis & .ix. hagiographis. Qd̄ autem in primo ordine. vij. ponit li. addēs pentateucho, Iosue, & Iudicum, & uocat ordinem illum heptateuchū, ab hepta, quod est septē, & teuchos uolumen, hoc secundum grecos facit.

b *Vtriusq; lin.* Tenebat librum Chaldaicum, & legebat Hebraice.

c *Et quicquid ille.* Hoc dicit, ne videretur hyperbole, q tam breui tempore tantum opus videretur adimplere.

Hieronymi ad Chromatium et Heliodorum in Tobiam Prologus.

CHromatio, & He a
liodoro episcopis, Hieronym⁹ psbiter in Dn̄o salutē. Mirari non
desino exactionis uestræ instātiā. b
Exigitis enim, ut librum Chaldęo sermone conscriptum ad Latinum stylum traham, librum
utiq; Tobiæ, quem Hebręi de ca c
talogo diuinarum scripturarum d
[¶ Alias Apocrypha.]
a secātes, his, quę hagiographa me e f
morant, manciparunt. Feci sa- g
tis desiderio uestro, non tamen h
meo studio. Arguunt enim nos, i k
Hebręorum studia, & imputant
nobis cōtra suum canonem † La- l
tinis auribus ista transferre. Sed
melius esse iudicans, Pharisæo- m
rum displicere iudicio, & episcoporum iussionibus deseruire, in- n
stiti, ut potui. Et quia uicina est o
Chaldęorū lingua sermoni He-
b braico, vtriusq; linguæ peritissi- p q
mum loquacem reperiēs, unius r s
c diei laborē arripui: & quicquid
ille mihi Hebraicis uerbis expressit, hoc ego accito notario sermo t u
nibus latinis exposui. Orationi- x
bus vestris mercedem huius ope y z
ris compensabo, cùm gratum uo a b
bis didicero me, quod iubere e- c
stis dignati, complesse.

Incipit expositio fratris Britonis ordinis minorum in prologum Tobię.

[Diuisio] CHromatio, & Helio. *Iste prologus tres habet partes principales. s. inchoationem, progressionem, & conclusionem. Inchoatio continet deuotam salutationē, & illa pars per se patet. Progressio continet narrationem, quæ habet tres particulas, in quarum prima ponitur admiratio Hieronymi de instantia petitionis Chromatij, & Heliodori, cum dicitur: Mirari non desino. Et subditur ibidem ratio duplex admirationis. Prima est, quia liber iste scriptus erat Chaldaico sermone, cuius adhuc modicam habebat notitiam: vnde dicit, vt librum Chaldæo sermone scriptum &c. Secunda admirationis ratio est. quia liber iste apud Hebræos non est de canone, & ita si transferret, incurreret eorum maliuolentiam. vnde dicit: Quem Hebræi de catalogo &c. In secunda parte narrationis dicit se transtulisse librum ad petitionem ipso-*
B *rum: vnde dicit: Feci satis desiderio vestro &c. In tertia parte dicit, quòd ex hoc incurrit indignationem Hebræorum: vnde dicit: Arguunt enim nos &c. Conclusio ostendit finalem Hieronymi intentionem, quę est episcoporum facere beneplacitum: quod notatur ibi: Sed melius esse iudicans. nec hoc facit negligenter, sed cum diligentia, quod notatur ibi: Et quia vicina est, vbi dicit quòd peritissimum quæsiuit interpretem. Vlterius dicit, quòd orationibus eorum attribuendum est quicquid boni sequetur de translatione sua, vnde dicit: Et orationibus uestris &c. His dictis: literæ insistamus.*

b Exactionis. *idest petitionis. vide in opusculo de vocabulis Bibliæ, vbi exponitur exactor.*

e Secantes. *idest separantes, & repellentes.*

c De catalogo. *idest de numero.*

d Diuinarum scripturarum. *vnde supra dixit in prologo Galeato, quòd sapientia, quæ Salomonis inscribitur, & Iesu filij Syrach liber, & Iudith, & Tobias, & Esther, non sunt in ca-* [Catalogus] *none. Catalogus dicitur à cata, quod est breuis, & logos quod est sermo, quasi sermo multa breuiter comprehendens, vt: Omnes sancti, orate pro nobis. Et in proposito xxij. libri veteris testamenti de catalogo dicuntur, ut patebit. Catalogus secundum Huguitionem dicitur enumeratio, ordo, series, vel breuis descriptio, vel iustorum numerus.*

f Hagiographa memorant. *idest dicunt, vel nominant. Alia litera habet apocrypha, quod melius est, quia Hieronymus in prologo galeato numeratis libris canonicis, inter quos iste non est, infert: Quicquid extra hos est inter apocrypha est computatum. quid sit hagiographum, inuenies supra in prologo super Iosue in principio. Glossa quædam scribitur super istum locum, quæ talis est: Potius & verius dixisset, inter apocrypha. Vel largè accipit hagiographa: quasi sanctorum scripta, & ita non est de numero illorum nouem, quæ propriè dicuntur hagiographa: qui sunt de catalogo hoc est de num. xxij. librorū Bibliæ. Consistit.n. catalogus in pentateucho, & viij. prophetis, & ix. hagiographis.*

g Manciparunt. *idest dederunt vel adiecerunt. Mancipare dicitur mācipium facere: in seruitutem redigere, manu captum adducere, tradere, vel dare, vel ducere, & simpliciter ponitur pro dare, vel ducere, inuenitur etiam neutrum pro seruire.*

h Non tamen meo stu. *idest non meo labore, supple solum, quia alius mecum laborauit scilicet Chaldaicus interpres, qui mihi exposuit Hebraicè, & ego feci scribi Latinè. Vel meo studio sit datiui casus, vt sit sensus, non satisfeci meo studio, quia ex hoc suscitata est contra me æmulorum indignatio, qui mihi detrahunt.* C

i Enim. *pro certè, vel quia.*

k Arguunt enim nos Hebræorum studia impu. nob. *i. improperāt.*

l Contra suum canonem Latinis auribus ista transferre. *idest contra suam Bibliam, quæ rectè canō dicitur, nam canon Grece, regula dicitur Latine. vnde Biblia dicitur canon .i. regula, eo quod rectè ducit, nec aliquando aliorsum trahit. Vel dicitur regula, eò quòd regat, & quod nunquam rectè uiuendi præbeat, vel distortum prauumq; ad modum regulæ corrigat. Et quia fecimus hic mentionē de canone, nota secundum Isidorum, quòd sunt canones euangeliorum, & sunt canones conciliorum. Canones quatuor euangeliorum, Ammonius Alexandria primus excogitauit, quē postea Eusebius Cæsariensis secutus eos plenius composuit. qui ideo facti sunt, vt per eos inuenire, & scire possimus, qui reliquorum euangelistarum similia, aut propria dixerunt. Sunt autem numero decem, quorum primus continet numeros, in quibus quatuor eadem dixerunt, Matthæus, Marcus, Lucas, & Iohannes. Secundus, in quibus tres, Matthæus, Marcus Lucas. Tertius, in quibus similiter tres, scilicet Matthæus Lucas, & Iohannes. Quartus, in quo iterum tres: Matthæus, Marcus, Iohannes: Quintus, in quibus duo: Lucas, Matthæus. Sextus, in quibus duo: Matthæus, Marcus. Septimus, in quibus duo: Matthæus, Iohannes. Octauus, in quibus duo: Lucas, & Marcus. Nonus, in quibus duo: Lucas, & Iohannes. Decimus, in quibus singuli eorum propria quædam dixerunt, quorum expositio hęc est. Per singulos enim euangelistas numerus quidam capitulis affixus adiacet, cui numero subdita est era quædam ex minio notata, quæ indicat, in quo canone positus sit numerus, cui subiecta est æra. Verbi gratia, si est prima, in primo canone. si secunda, in secundo. si tertia, in tertio: & sic per ordinem usque ad decimum peruenies. Si igitur aperto quolibet euangelio placuerit scire, qui reliquorum euangelistarum similia dixerunt: assumes adiacentem numerum capituli, & requires ipsum numerum in suo canone, quem indicat: ibi que inuenies, quot, & qui dixerunt &c. Canones generalium conciliorum a temporibus Constantini cœperunt. In præcedentibus namque annis persecutione feruente docendarum plebium minimè dabatur facultas &c.* D

[Biblia Canon] [lib. 6. Etym c. 14. & 15] [Canonum numerus] [† lati⁹, vel Latinorū]

m Pharisæorum. *uide in opusculo de uocabulis Bibliæ, ubi exponitur Pharisæi. tamen hic Pharisæi communiter dici possunt iudæi, à Phares, quod est diuisio: quia sunt à uera fide diuisi.*

n Institi. *translationi faciendæ. Insto as, dicitur contra stare, insistere, inuigilare, insudare. & in tribus ultimis significationib. ponitur hic.*

o Vicina. *id est confinis, & consimilis. sicut habetur in principio prologi galeati.*

r Reperiens quendam loquacem. *id est loqui scientem Chaldaicè, & Hebraicè: & non solum loquacem, uel loquentem, sed.*

q Peritissimum. *id est doctissimum.*

p Vtriusque linguæ. *& ita bene poterat interpretari.*

s Vnius diei laborem. *Hoc dicit, quia liber breuis est, & breuis labor quasi unius diei fuit in eius translatione.*

t Accito. *id est aduocato.*

u Notario. *qui scribebat Latinis literis sicut ego dictabam.*

x Orationibus uestris recompensabo. *id est attribuam, uel persoluam. Recompensare propriè dicitur reddere, persoluere, remunerare, iterum trutinare, æquare.*

y Mercedem. *id est præmium, & pretium, scilicet omnem utilitatem.*

z Huius operis. *ad cuius completionem me uestris orationibus adiuuistis.*

a Cum didicero. *aliorum relatione.*

b Gratum esse uobis me complesse &c. *opus illud, quod uos.*

c Estis dignati iubere. *quasi dicat. cū intellexero uos gaudere, eò quòd compleuerim, quod iussistis, ideo orationibus uestris attribuam, si qua ex hoc utilitas consequatur, quia orando pro me tam efficaciter me iuuistis.*

Explicit expositio prologi.

VNIVERSIDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

GLOS. ORD. CAP. I.

In Tobiam, in prin.to.4

EA Tobias ex tri.Be Liber Tobię eſt in ſupficie literæ ſalubris Maximis.n.uitæ moralis exẽplis abũdat, & monitis Sed ꝗtũ poma foliis,tũ hiſtorię alle goria p̃cellit.Maxima.n.eccl̃ię ꝓtinet ſacra. Iſte n.Tobias ppm Iſrl ſigñat,q̃ cęteris gẽtib idololatriæ deditis, fide recta, & opib. Deo ſeruiebat.vñ:*Cum irẽ* .Ieroboã nãq; fabricauit ad deceptionẽ ſubditorũ uitulos aureos,idololatrię cultores exprimit.quorum cõplices ſignificantur in ſubditis.

Allegor.

3. Re. 12.f

Pſal. 118.

*b Nephth.Be.*Lat tudo. de qua: Latũ mandatũ tuũ nimis cuius trib.i.filij ppls fidelis, eius ciuitas ecclia.de qua. Nõ p̃t ciuitas abſcondi ſupra mõtem poſita.

Matt.5.b

*c Supra Na.*Naaſon augurium, huius ciuitas ſuperiora auguratur.i.contemplatur cœleſtia.

*d Cũ cap.*Tobię captiuitas hũani generis captiuitatẽ deſignat p regẽ oĩm prauorum i.diabolum,qui nos de patria cęleſti in huius exilij vallem deiecit.

Bede vbi ſupra poſt p.

Ita vt omne

Incipit præfatio uenerabilis magiſtri Nic.de Lyra ſuper lib.Tobiæ.

HAec oportuit facere, & illa non omittere Mat. xxiij.c. Poſſquam, auxiliante Deo ſcripſi ſuper libros ſacræ ſcripturę canonicos, incipiendo à principio Gene.& pcedendo vſq; ad finẽ Apoc.de eiuſdem confiſus auxilio ſuper altos intendo ſcribere,q̃ nõ ſunt de canone ſcilicet liber Sapiæ.Eccleſiaſticus, Iudith,Tobias,& libri Machabæorũ, ſ.dm quod Hiero.dicit in prologo galeato,qui præmittitur libris.Reg. Et idẽ dicit de libro Baruch in eius prologo,& de ſecundo Eſdræ in prologo ſuper Eſtiram,propter quod aſſumpſi nerbum propoſitum: Hæc oportuit &c. in quo duo poſſunt notari. Primum eſt neceſſitas operis præcedentis,ibi: Hæc oportuit facere. Secundum eſt vtilitas operis ſubſequentis ibi: Et illa non omittere. Circa primum ſciendum,quòd libri ſacræ ſcripturæ qui canonici nuncupantur,tantę ſunt autoritatis,q̃quicquid ibi continetur, verũ tenetur firmiter,& ind.ſequi,& per conſequẽs illud,quod ex hoc concludatur manifeſtẽ,nam ſicut in ſcripturis Philoſophicis ueritas cognoſcitur per reductionem ad prima principia p ſe nota,ſic in ſcripturis à catholicis doctoribus traditis veritas cognoſcitur,quãtum ad ea, quæ ſunt fide tenẽda per reductionẽ ad ſcripturas ſacræ ſcripturę canonicas, q̃ ſunt habitæ revelatione diuina,cui nullo modo falſum pot ſubeſſe. propter quod intelle&us earum neceſſarius eſt eccleſiæ,& ideo de expoſitione earũ pot dici illud,quod ſcribitur.*Hæc oĩa liber uitæ ideſt omnes libri expoſiti in opere pcedenti continẽtur in lib.uitæ,ideſt in libro revelatæ ueritatis à Deo,qui eſt ipſa uita.* Sicut enim diuina predeſtinatio dicitur liber uitæ,ſic & hæc ſcriptura diuinitus revelata liber uitæ dicitur: tum quia à vita p eſſentiã procedit,vt dictum eſt: tũ ea ad uitã beatã perducit. Circa ſecundum conſideradum,q̃ libri,qui non ſunt de canone, recepti ſunt ab eccleſia,vt ad morum informationẽ in ea leganturtamẽ eorũ autoritas ad probandum ea,q̃ in cotentionem veniunt minus idonea reputantur,vt dicit Hiero.in prologo ſuper lib.Iudith,& in prologo ſuper parabolas Salomonis:propter quod ſunt minoris eſtimacię,quam libri canonici,& ideo poſſumus dicere Domino,a quo eſt omne bonum,illud quod ſcribitur Iudith.x. *Illa poſt illa cogitaſti.* Licet enim in actu cogitãdi diuino non ſit prius,aut poſterius,cum ſit unicus,& ſimpliciſſimus,tamẽ in effectibus ab eo prouidentia eſt ordo temporis, & dignitatis, & ſic veritas ſcripta in libris canonicis prior eſt tempore quantum ad plura, & dignitate quantum ad omnia,quam ſit illa,quę ſcribitur in non canonicis: utilis tamen eſt ad directionem in via morum,vt dictum eſt, per quam peruenitur ad regnum cęlorum: Quod nobis concedat &c.

Eccle. 24.c

Iudith 9. b

Incipit poſtilla eiuſdem ſuper Tobiam. Cap. I.

IObias ex tribu &c. *In exponendo libros, qui non ſunt de canone, intendo tenere temporis ordinem, quo ſcripti ſunt, vel quo in eis contenta contigerunt,exceptis libris Sapientiæ, & Eccleſia. qui morales ſunt: & poſt hiſtoriales ponentur,vltimo vero ſecundus Eſdræ,qui minoris autoritatis merito reputatur.* Sic igitur incipio à libro Tobiæ.cuius hiſtoria primo contigit, ſcilicet

Diuiſio

anno ſexto Ezechiæ regis Iudę,quia captiuatus fuit Tobias per Salmanaſar regem Aſſyriorum vt patet infra eodem c.qui regnũ.x.tribus captiuauit anno.vi. Ezechiæ. Liber igitur iſte in duas partes diuiditur,quia primo deſcribitur Tobiæ converſatio uirtuoſa,ſecundo Dei conſolatio gratioſa.ibi.a. Prima in duas,ſcilicet in partem principalẽ & incidentalem,q̃ incipit ibi: Eadẽ itaq; die. Prima adhuc in tres,quia primo deſcribitur eius virtuoſa converſatio in terra captiuitatis. Secundo terra natiuitatis ibi: Cumq; eſſet iunior. Tertio renertitur autor ad deſcribendum converſationem eius virtuoſam in terra captiuitatis,ibi: Igitur per captiuitatem.Circa primum deſcribitur primò genus,& locus ipſius,cũ dicitur: Tobias ex tribu,et ci. Nep. *Eſt enim Nephthali nomen æquiuocum ad ſignificandum unam tribum de duodecim tribubus Iſrael denominatam à Nephthali filio Iacob, & ad ſignificandum quandam Galileæ ciuitatem ſic nominatã, de qua fuit Tobias oriundus: propter quod dicitur ex tribu,& ciuitate Nephthali, & eſt ſimilis modus loquendi, ſicut dicit beatus Grego.de beato Benedicto: Fuit vir venerabilis gratia, bene dictus,& nomine.*

4. Re. 17.a

Diuiſio

Lib.2. Dial. in prin.c.1

CAP. I.

a ¶Honos Domini.
b ¶Perſonam deſcribit aptum negotio.
c ¶Inter illos ab ductus, de quibus dicitur: Primo tempore alleuia.a eſt terra Zabulon.

a b

ITobias ex tribu,& ciuitãte Nephthali, quæ eſt in ſuperioribus

a Rotæ. ¶Huius mundi rotam ſuperans, ſuperiora quærens,inferiora & volubiliora relinquens.

b ¶Retro enim relinquit uiam ſpatioſam, quæ ducit ad mortem.

c Galilęę ſupra Naaſon, poſt uiã q̃ ducit ad occi-

c d

a ¶Scientiam falſi nominis ſiniſtram,& fallaã deputat,& mundanam philoſophiam damnat.

b ¶Sepher enim literarum interpretatur.

d dentẽ, in ſiniſtrõhñs ciuitatẽ Sephet. Cũ captus

c f

Duplex Galilæa

Dent. 18. d
Pſal. 131.b
Pſal. 88.a
Exod. 4.f

Ita con-

NIC. DE LYRA.

¶ *anni fluxerunt a ſexto anno Ezechiæ uſque ad dictam deſtructionem. nã Ezechias regnauit.xxix. annis. Tobias autem fuit captiuatus anno eius.vi.& ſic de annis Ezechiæ remanẽt. xxiij. poſt captiuitatem Tobiæ. Poſt Ezechiã regnauit Manaſſes filius eius annis. lv. & poſt eum Ioſias filius eius annis. xxxi. poſt quem regnauit Ioachaz filius eius tribus menſibus, qui computantur in annis patris. poſt eum regnauit frater eius Eliacim.xi. annis poſt eum regnauit Ioachin filius eius tribus menſibus, qui computantur in annis patris: poſt quem regnauit Sedecias.xi. annis ante deſtructionem ciuitatis qui anni ſimul iuncti faciunt annos. cxxxi. & ad hos adiungendi ſunt anni, quos habuit Tobias antequam captiuaretur, quia iam erat ætatis tantæ,quòd habebat vxorem,& filium,vt habetur infra eo.c. Qđ añt allegatur in contrarium: Ieruſalem ciuitas Dei cõfiguant te dominus &c. non valet: quia prophetia fuit de futuro, vt videbitur ibidem domino coacedente.*

4.Reg.21.a

Ibid.24.b

Ibid.d

a In captiuitate &c. *ad idololatriam declinando, cum tamen inter idololatras habitaret: & ſic fideliter ſe habuit erga Deum, & etiam miſericorditer erga proximum. ideo ſubditur:*

b Ita ut. *& ſubditur,*

c Cumq; eſſet iu. *Hic conſequenter deſcribitur virtuoſa eius converſatio in terra natiuitatis. & primò reſpectu propriæ perſonę. ſecundo reſpectu domus ſuæ,ibi: Cum vero factus ſiſſet vir &c. Circa primum dicitur,* Cumq; eſſet iu. oĩ tri. Nephtha. *ſ. perſonis notabilibus: quia ſimpliciter loquendo multi erant iuniores eo in tribu Nephthali.*

Diuiſio

d Nihil tamen pu. *i. diſſolutionis, & laſciuię.*

e Geſſit in ope. *nam in omnibus maturè ſe gerebat, & honeſtè.*

f Deniq; cum irent. *ſicut dicitur.iij. Reg. Ieroboam inſtitutus rex ſuper decem tribus Iſrael, timens ne populus rediret ad regnum Iuda, & ſic eum interficeret, ſi populus iret adorare deum in Ieruſalem, fecit duos vitulos aureos ponens eos in duobus locis regni ſui, &*

3.Reg.12.f

MORALITER.

✻ *a Tobias ex tribu & ciuitate &c.* Per Tobiam, qui interpretatur bonus Domino, & ſic fuit bonus re, & nomine, ſignificatur quilibet uir bonus realiter, & non apparenter tantum ſicut ſunt hypocritæ. Per Nephthali cuius interpretatio eſt additamentum, ſignificatur quòd uere bonus non ſolum quærit implere ea, quæ ſunt neceſſitatis, ſed etiam ſuper addere aliqua ſupererogationis.

b *Quę eſt in ſuperioribus Gal.* quæ interpretatur rota, ſeu uolubilis, iõ ſignãt curſum uitæ pñtis, in quo de ſuperioribus ſunt illi, qui non ſolum præcepta, ſed etiam conſilia ſaltem aliqua conãtur operari.

c *Supra Naaſon,* quæ interpretatur ſerpens murmurans, quia tales ſuppeditant diabolum de diuina iuſtitia murmurantem.

d *Poſt uiam, quę ducit ad oc.* Hęc eſt uia lata, quæ ducit ad perditionem, quam poſt ſe derelinquunt homines uirtuoſi.

e *In ſiniſtro habens ciuitatem Sepher.* quæ interpretatur iudicium: per ſiniſtrum vero aduerſitas deſignatur. Bonus autem homo cum in aduerſitatem ceciderit, iuſto Dei iudicio fieri confitetur. unde ſubditur:

✻ *In captiuitate*

H

In qua parte eſt mare mediterraneũ reſpectu Nephthali, & maris Galilea, quod eſt ad orientem reſpectu ciuitatis Nephthali. Erat autem quędam via communis, per quam res portabantur de uno mari ad aliud trãſiens inxta Nephthali, & ſic dicitur eſſe poſt illam viam reſpectu ſitus Ieruſalem.

e In ſiniſtro habens ciuitatem Sepher. *Secundum Philoſophum de ſitu mundi eſt oriens, vnde incipit motus cęli, & occidens ſiniſtrum. Secundum vero communem modum loquendi, quem magis ſequitur ſcriptura ſacra. ſiniſtrum mundi eſt illud, quod eſt ad ſiniſtram hominis verſa facie ad orientem, & ſic pars aquilonaris eſt ſiniſtra pars mundi. Ciuitas vero Sephet eſt in aquilonari parte reſpectu Nephthali, vt patet in deſcriptione terræ ſanctæ, iſta vero de tribu Iuda, & ciuitate Tobię dicuntur hic ad confirmationem ueritatis hiſtoriæ.*

f Cum captus eſſet in diebus Salmanaſar &c. *Ex hoc patet, quòd non fuit captiuatus in prima captiuatione filiorum Iſrael, quam fecit Teglatphalnaſar rex Aſſyriorum. ſed in ſecunda, quam fecit Salmanaſar ſexto anno Ezechiæ regis Iuda. Et ſic patet, quòd hæc hiſtoria incepit à ſexto anno Ezechię regis Iuda, vt dictum eſt ſupra. Sed quando terminata fuerit, dicunt aliqui, quòd hoc fuit poſt deſtructionem ciuitatis Ieruſalem factam per Nabuchodonoſor, eo quòd dicit Tobias infra xiij. capit. Ieruſalem ciuitas Dei caſtiganit te Dominus &c. Sed hoc ſtare non poteſt, quia in fine huius libri dicitur quòd completo anno centeſimo ſecundo ſepultus fuit Tobias. Plures autem*

¶ *anni fluxerunt*

4.Reg.15.f

Ibid.17.a

Ita vt omnia. Sic populus Iſrael p doctores diuini verbi elee

A moſynã non ſolum rudibus ſuæ gentis auditoribus ſed gentib. ad Iudaiſmũ vementib miniſtrabat. Quicquid.n.naturaliter boni habuit qđ hoſtis captiuans non abſtulit,hoc ſuis in exẽplum virtutis oſtendebat,& portionem ſalutaris ſcientiæ tanquam decimam ſuę ſubſtantiæ aduenis, id eſt Gentilibus offerebat.

b Nihil tamen. Iam illud apoſtolicum gerebat in pectore. Nolite pueri effici ſenſibus, malitia autem paruuli eſtote. Hoc autem ſecundum illos dictum eſt, qui in cedebant in mandatis domini ſine quærela, ſecundum illam regulam Tyconij, qua tanq̃ de eodem agentes, aliquando propter bonos omnes laudamus, aliquã do propter malos omnes vituperamus, quod eſt ſecunda regula.

1.Cor.14.d

Num.28. Deut. 14.c Ibidem. d

c Oĩa primitiua. Videtur obloq, q̃ prima decimatio cedebat in vſus Leuitarum. ſecunda in neceſſarijs erogandis quando viſitabatur templum. Sed tertij anni decimas quas tunc conſueuerant facere, concedebant pauperibus. Et ideo dicimus omnem illam, vel omnes ſecundas, quia non poterant accedere ad templum timore cuſtodum regis.

† Et cum

†3. Reg. 22. g

d Cum vero ſc. Sic populus Iſrael amplificatus in Aegypto, accepit ſynagogam ceremonijs legalibus p Moyſen inſtitutam. genuit ex ea filium, quia cognouit Chriſtum ex ſuo genere gignendum. vnde ꝓphetam ſuſci.vo &c. De tru. ventui po.ſ.e.t. Cui nomen ſuum impoſuit credendo & confitendo quia pater de illo dicit, Ego primogenitum ponam illum, hoc eſt nomen ipſius Iſrael. vnde, Primogenitus meus Iſrael.

e Quem ab in.t. credendo, & confitendo .ſ.q̃ nunquam peccatum faceret, ſed ipſum timoris domini ſpiritu impleret.

Ita con-

B

NIC. DE LYRA.

Diuiſio

a ¶Superborum. Aſſyrius .n. dirigens interpretatur.

Aſſyriorum in captiuitate tamẽ a poſitus, uiam ueritatis non deſeruit, ita vt omnia quę habere po b

a ¶Iudais.

terat, quotidie cõcaptiuis frãtribus, qui erant ex eius genere, im

a ¶Alias minor. ¶In oculis ſuis.vnde: Quanto maior es humilia te in omnibus.

pertiret. † Cumq; eſſet iunior c oĩbus in tribu Nephthali: nihil d tamẽ puerile geſſit in opere. De- e f

¶Gentes. b ¶Idola ſub ſpecie ſapientiæ decipiãtur.

niq; cum iret omnes ad vitulos

a ¶Princeps idololatriæ. decem enim tribus, quæ Iſrael dicuntur, ſub Ieroboam idola venerabantur.

aureos quos †Ieroboã rex Iſrael

a ¶Populus Iſrael. b ¶Secundum illud: Fugite fornicationem.idololatria enim fornicatio eſt. vnde Gentili conuerſo uxorem Gentilem licet dimittere,ſed non aliam ducere.

fecerat, hic ſolus fugiẽbat con- g

Num. 36.b

ſortia omnium, & pergebat in h Ieruſalem ad tẽplum Domini,

a Dominum Deum tuum adorabis.

& ibi adorabat Dominũ Deum i

a ¶Naturalia bona.

Iſrael. Omnia primitiua ſua, & k l

a ¶Alias ceremonias.

decimas ſuas fideliter offerens,

a ¶Gentilis.

ita vt in tertio anno prędylytis & m aduenis miniſtraret omnẽ deci

a ¶Salutarem ſcientiam.

mationem. Hæc & his ſimilia n

Prou. 22.a

ſecundum legem Dei puerulus o obſeruabat. Cùm vero factus o

a ¶Synagogam a Moyſi contribuli ſuo conſtitutam.

fuiſſet vir accepit Annã vxorẽ de p

a ¶Confitendo, credendo. b ¶Chriſtum. ¶Primogenitum.

tribu ſua, genuitq; ex ea filiũ, q b

a ¶Imponendum credens.

nomen ſuum impones ei. Quẽ r

a ¶Filialiter.

ab infantia timere Deũ docuit, & abſtinere ab omni peccato.

¶Diaboli.

Igitur cùm per captiuitatem de- s

a ¶Synagogæ religione. b ¶Fide Chriſti.

uenifſet cũ vxore ſua & filio in t

a ¶Mundum. Niniue enim ſpetioſa interpretatur, & mundus coſmos Græce ab ornatu dicitur.

ciuitatem Niniuen, cum omni

a ¶Alijs idololatriæ deditis.

tribu ſua, & cùm omnes ederẽt u

a ¶Non modo non corpore,ſed nec mente pollutus eſt.

ex cibis Gentiliũ, iſte cuſtodiuit x

a ¶Expoſitio.

animam ſuam, & nunq̃ contaminatus eſt in eſcis eorum. Et

a ¶Cauſa meritum.

quoniã memor fuit Domini in

a ¶Effectus merces. ¶Sicut Danieli in Nabuchodonoſor,& Ioſeph in conſpectu Pharaonis. b ¶Qui memor eſt omnium ſperantium in ſe.

toto corde ſuo, dedit illi deus gra y

Sap.8.a 7.Phy.tex. 20.tum.2.

MORALITER.

✻ *a In captiuita. Denique cum irent.* ad *vi.* Per vitulum, qui eſt petulans animal, laſciuia, per aurũ uero cupiditas deſignatur. Iſta duo vitia cõſtet homines ſequũtur: ſed uirtuoſus fugit conſortia talium. & uadit ad templum dominum deprecari, & referre ſibi gratias de omnib. bonis collatis ſibi.

o Cum uero. Vir dicitur à uirtute. & ideo q̃liber uir efficitur, quando in uirtutibus moralibus conuenienter exercitatur, & tũc eſt diſpoſitus ad accipiendum uxorẽ. ſ. ſapiẽtiã de qua dicitur, Hanc mihi quæſiui ſpoſam aſſumere, & amator factus ſum formæ illius. quia ſicut dicit Philoſophus, ſcĩẽdo, & quię ſcĩẽdo ſit aĩa ſciẽs, & prudẽs: quia ſedatis paſſionibus per uirtutes morales eſt homo diſpoſitus ad capiẽdũ ſpeculatiuas ueritates.

q Genuitque ex ea filium &c. tũc.n. ſapiẽs ex ſua ſapiẽtia gignit filiũ, q̃n facit diſcipulum doctũ. & ei nomẽ ſuũ impoñit, q̃n ipſum ad docẽdum aptũ reddit, quæ quidẽ aptitudo non eſt ſine timore diuino. ideo ſubditur,

r Quẽ ab infa. timere &c. & oẽs ede. de ci. Ge. Moraliter. De cibis Gentilium edere, eſt doctrinam infidelium accipere, à qua uir bonus ſolicite ſe cuſtodit.

y Dedit illi Deus gratiam in conſpectu Salmanaſar. Per Salmanaſar

Gen.41.c

¶ nis,

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA GREDOS USALES

E a *In conspectu sal.* Non obloquitur, q alibi dicitur Salmanasar, qui & Sennacherib: erat enim binomius, vel generaliter omnes reges Medorum sic vocabantur, sicut Aegypti Pharaones.

b *Cum autem.* Sic populus Dei p LXX, interpretes scientiam diuinæ legis quæ in decalogo continetur: gentibus commisit, vt liberaret à fame verbi Dei. sub chirographo dedit.i. sub cõditione reddendi, cum ille diues esset, vel qui dederat, repeteret. Acceperunt gentes verbum Dei, & quasi negotiãdo exercẽt, etiam post Christi aduẽtũ, cũ spiritualẽ intellectũ requirũt. reddũt fœneratori, cũ credentes Iudęos in fine seculi suscipiunt, & saluandis Christi sacramenta cõmittunt, & scripturæ arcana pandũt.

c *Sepulturam.* peccatorũ: vt nec memoria in illis remaneret. tali sepultura voluerunt patres nostri honorari iuxta sepulturã Christi. Vnde Iacob in Iudęa se voluit sepeliri, & Ioseph de ossibus suis mandauit. Gene. 49.d Ibid. 50.d

d *Deniq; cum re.* Bene Sennacherib de Iudæa fugit, diabolus enim veram confessionem pertimescit, & ante faciem eius non subsistit.

e *At vbi.* Diabolus populum Dei per idololatriam spirituali morte perimere voluit, & certas opes virtutum auferre, nec valuit. quia in eo erant multi sãcti qui eius vitæ prouiderent ac saluti. Fugit aũt cum filio & vxore, quia nec fidem dñicæ incarnationis, nec statum synagogę deseruit. qđ in Machabęorũ agonibus luce clarius claruit. Occiso rege a suis filijs oĩa sunt restituta Tobiæ, quia supato sæpius à sceleribus suis diabolo, q velut pessimã prolẽ genuit, redibãt prospera pplo Dei, qb. adhuc alternationib. ecclię statũ fluctuare videm⁹. F

NIC. DE LYRA.

¶ *nis & Danieli socijsque eius in conspectu regis Babylonis.*

Dan. 2.g a Et dedit ei po. *sicut Nabuzardan fecit Ieremiæ de pcepto regis Babylonis, Ieremię.xl.*

b Pergebat enim *magis volens habitare in terra aliena ad confirmandum captiuos in bono, q̃ redire ad propria, & maximè: quia tunc regnum decem tribuũ erat occupatum à Gentilibus idololatris, quos illic transtulerat Salmanasar, vt habetur.iiij.Regum.* 4.Reg.17.a

c Cum aũt peru. *Circumibat.n.ciuitates, in quibus erant Iudæi captiui, vt eos cõsolaretur.*

d Et ex &c.f.a re. *Rex.n.non solum honorauit eum dono libertatis, sed etiam pecuniæ.*

e Gabelũ e.&c. *plus cæteris cõtribulib. suis.*

f Sub chirographo. *id est sub conditione restituendi, si possibilitas afforet.*

g Post multum. *Hic consequenter describitur virtus Tobiæ quantum ad exercitium patientiæ. & primò ab extraneis. secundo a propinquis.c.ij. Circa primũ premittitur occasio persecutionis Tobiæ, cum dicitur:* Mortuo

a tiam in conspectu Salmanasar re-
a ¶ Sicut Nabucho. Ieremiæ.
gis, & dedit ei potestatem quocũ- a
que uellet ire, habens libertatem
a ¶ Per doctores, qui solicite circumibant gregẽ, ciuitatũ. vnde: Nosce uultus animas iumentorum suorum.
quæcunq; facere uoluisset. Pergebat ergo ad omnes qui erant b
in captiuitate, & monita salutis
b dabat eis. Cùm autem uenisset in c
Rages ciuitatem Medorum, & d
ex his, quibus honoratus fuerat à
a ¶ Regum. b ¶ Dialogum diuini uerbi.
rege habuisset decem talenta argenti, & cum multa turba generis
a ¶ Gabelus secundum actionem, non secũdum nominis interpretationem significat gentes.
sui Gabelum egentem uideret, e
a ¶ Omnes enim ex vno patre sumus creatore Deo a Deo factore. b ¶ Conditione restituendi.
qui erat ex tribu eius, sub chirogra f
a ¶ Diuinam legem.
pho dedit illi memoratum põdus
argenti. Post multum uerò tempo g
ris mortuo Salmanasar rege, cũ re h i
gnaret Sennacherib filius eius pro
eo, et filios Israel exosos haberet in k
conspectu suo, Tobias quotidie p
gebat per cognationem suam, &
a ¶ Ne in captiuitate deficerent.
cõsolãbatur eos. Diuidebatq; unicuiq; prout poterat de facultatib.
a ¶ Tam corpore, q̃ mẽte. b ¶ Tam corporis, quã mẽtis.
suis. Esuriẽtes alebat, nudisq; uesti
a ¶ In peccato.
menta præbebat, & mortuis atq;
a ¶ A diabolo.
c occisis sepulturã solicitus exhibe-
d bat. Deniq; cum reuersus esset rex l
a ¶ Inimicus populi Dei. b ¶ Membris quibusdam amissis, & in Iudæa dimissis.
Sennãcherib fugiens à Iudæa plã-
gam quã circa eum Deus fecerat,
propter blasphemiã suam, & ira- m
tus multos occideret ex filijs Israel, Tobias sepeliebat corpora eo- n
a ¶ Ab iniquis. b ¶ Diabolo.
e rum. At ubi nuntiãtum est rẽgi, o
a ¶ Per satellites suæ iniquitatis.
iussit eum õccidi, & tolli oẽm sub
a ¶ Virtutes. b ¶ Fide Christi de eodẽ populo nasciturí.
stãntiã eius. Tobias uerò cum filiõ p
a ¶ Institutione synagogæ. b ¶ Doctores sancti.
suo & cum uxõre fugiens nudus latuit, quia mũlti diligebant eum. q
a ¶ Diabolum. b ¶ Scelerata proles pessima.
Post dies uerò quadragintaquinque occiderunt rẽgem filii ipsiũs. Et
a ¶ Populus Dei. b ¶ Pacem. c ¶ Virtutum vel temporalium bonorum.
reuersus est Tõbias ad dõmum suã, oĩsq; facũltas eius restituta est illi.

G h Mortuo Salma. re. *qui hẽbat eũ in honore.*

i Cum regna. Senna. *qui regnum Iuda multipliciter inuasit.iiij.Regum.xviij.*

k Et fil. Isra. *i. illos, qui captiui erant in regno suo, quos Tobias consolabatur non solum verbis, sed etiam muneribus, & alijs modis. ideo subditur:* Tobias autem perge. *& subditur, cã odij Sẽnacherib cõtra filios Israel, cũ dicit:* 4.Reg.18.d

l Deniq; cum reuer.e. *Nam angelus domini vna nocte percussit in exercitu suo clxxxv. millia bellatorum: & sic compulsus fuit fugere cum paucis ad terram suam.* 4.Reg.19.g

m Propter blasphe. *contra, Deum multiplicem, vt habetur ibidem.*

n Tobias sepe.cor.eo. *cum periculo non solum rerum, sed etiam personæ suæ: ex quo factum eius apparet magis commendabile. & sequitur exercitiũ suę patientiæ, cum dicitur:*

o At ubi nuntiatum est regi. *factum Tobiæ circa sepulturam mortuorum.* Iussit eum occi. &c.

p Tobias ve.&c.fu.n. *i. oĩb. bonis spoliatus.*

q Latuit. *& subditur causa cũ dicitur,* Quia multi dili.eum. *propter quod ipsum celabant in tali casu. Et quoniam Deus in tentatione facit prouentum: ideo subditur regis occisio, de qua habetur.iiij.Re. Tobiæ liberatio, cum dicitur:* Et reuer.est Tobias. Ibidem

MORALITER

✱ q interp̃taẽ pacificus, angustiatus, significat rex nr̃, q cũ sit pax nr̃a, tñ i cruce fuit angustiatus, & ab eo honorat̃ vir bonus, à quo habet decẽ talen a.i. obseruationẽ decẽ p̃ceptorũ decalogi, q̃ est valde p̃tiosa. & eã dat sub chirographo.i. sacra scriptura, Gabelo, q interp̃taẽ vallis festinãs Deo. pp qđ signãt hũilẽ, & deuotum. & talis à bono doctore recipit practicũ documentũ legis.

g *Post multum ue.tem.* per Sennacherib, q filios Israel habebat exosos, significatur qlibet tyrannus, q cõiter odit viros bonos. pp qđ eos p̃sequit̃ in rebus, & corporib. sed vir bonus, q per Tobiam significatur studet eos cõsolari. pp qđ tyrannus iubet eum in rebus, & corpore affligi. sed aliqñ tyrãnnus Dei iudicio à suis interficitur, & sic vir bonus de suis persecutionib. expeditur, secundum illud. Iustus de angustia liberatus est, & tradetur impius p eo. Aliter p̃t exponi, vt per Sennacherib diabolus significetur, qui bonos suis tentationibus acrius p̃sequitur, eos q̃tũ p̃t gratuitis spoliando, & in naturalibus vulnerãdo. sed bonus p̃latus siue doctor studet spoliatos uestib. virtutum vestire, & occisos peccato mortali per pęnitentiam sepelire. Sicut enim baptismus, eo q operit vel delet peccatum sepultura dicitur. Consepulti sumus in illo p baptismum &c. ita pęnitentia põt dici. H Prou. 11.b Rom. 6.a

GLOS. ORDIN. CAP. II.

Psal. 75.b Ibid. 45.b Deute. 6.c Matt. 10.c Ioan. 8.g 2.Cor. 11.g Matth. 2.c

a POst hæc. Qui in lumine est, à vitijs feriatur. vnde, Reliquiæ cogitationis diem fe.a.ti. Et alibi, Vacate & videte, qm ego sum Deus. Nõ.n. debemus nos in picula p̃cipitare, vel Deũ tentare, dũ rõne possumus agere. vnde, Si psecuti fuerint vos &c. Et alibi, Iesus aũt abscõdit se, & exiuit de tẽplo. Et Paulus i sporta demiss⁹ est p murũ. Et Iesus fugit i Aegyptum, & ibi erat vsque ad obitum Herodis. ☞ Contigit

NIC. DE LY. CAP. II.

POst hæc ve. *Postquam autor descripsit Tobiæ patiẽtiam ab extraneis, hic consequenter idem facit à propinquis, qui Tobiam de bono opere increpabant. Et diuiditur in duas partes. nam primò fit hoc à sua cognatione. secundo a propria vxore, ibi: Anna verò. Prima adhuc in duas secundum duplicem casum. qa cognati sui eum iniustè increpabant. secunda ponitur ibi: Contigit autem. Prima adhuc in duas. quia primo ponitur operatio Tobiæ sancta. secũdo cognatorum suorũ increpatio iniusta, ibi: Argue bat aũt. Circa primũ dicitur:* Post hæc ue. *Ex hoc patet, quòd in diebus festiuis licitum* ¶ *est viuere* Diuis.

CAP. II.

a POst hæc verò cum a esset dies festus dñi, & factũ esset
a ¶ Spirituale, quo mens reficitur, vel corporale, quo corpus in seruitio Dei sustentatur. nemo enim.c.f.o.h.
prãndium bonũ in domo Tobiæ

MORALITER.

✱ a *Post hæc vero &c.* Domus Tobiæ.i. boni p̃lati est eccl̃ia, i qua dieb. festis fit bonũ prãdiũ de pabulo sacrę scripturę, & sacro eucharistiæ ad cuius participationẽ studet ✱ bonus

A ☞ a *Contigit.Be.* Nemo miretur, si aliquando bonum typicè malum, mala bonum significẽt. Si.n. hoc nõ liceret nunquam nigro atramento, sed semper auro lucido nomẽ Dei scriberetur: quia Deus lux est. Sed si nomen diaboli calculo candido scribas, nihilominus tenebras significat. Cęcatus ergo Tobias populũ Israel significat. Cęcitas.n. ex parte contigit in Israel. Fatigatus a sepultura est cęcatus. Qui.n infatigabilis in bonis operib. persistit, fidei lumen non amittit. Ita spiritualiter fatigatus dormit, q uigilare, stare, viriliter agere, & confortari negligit. Cui dicitur: Surge qui dormis, & exurge à mortuis &c. In Tob. non hab. a prin. 14.4. Roma. 11.c Ephes. 5.d

b *Et ex nido hi.* Hirundines propter leuem volatum, superbiam, leuitatemq; significant, quarum immunditia, quib. dominatur excęcat. Nido hirundineo suppositus dormit, qui leuitate lasciuiæ, ac superbiæ se incautus subijcit. Hęc cęcitas populo Israel imminente Domini aduẽtu in carne maximè pręualuit, cum Romanę seruitutis iugo laboraret, & diuinæ legis præcepta male viuendo violaret. †Amo. 4.c sup. 1.d

c *Sed immobi* Quia à domo Dei incipit iudicium. Vnde: A sanctuario meo incipite. Qui non corripitur, non est filius. Qui parcit virgę, odit filium. Paulus tanquam puer colaphizatur, ne tanquam iuuenis extollatur. 1.Petr. 4.d Ezechi. 9.d Prouer. 3.d 2.Cor. 12.b

d *Insultabant re.Be.* Erant in populo illo, qui temere miserijs populi insultarent.s. q antiqua felicitate patrum, qui Deo similiter seruiebant, iam careret: quos idem populus p doctores, & electos suos corrigebat: seq; ad implorãdã Dei clementiam, p ęterna vita cõuertebat To- ☞ bias cęcus Vbi supra B

NIC. DE LYRA.

¶ *est viuere lautius, & magis delicatè, propter reuerentiam festi, non tamen propter gulam, secundum quod dicitur Nehemiæ viij. Ite, & comedite pinguia, & bibite mulsum, & mittite partes eis, qui non pręparauerunt sibi: quia dies sanctus Domini est.* 2.Esd. 8.c

a Dixit filio suo &c. *vt exerceretur in pietatis officio.*

b Vade, & adduc aliquos &c. *eos curialiter inuitando, vt sic tollatur ab eis verecundia petendi.* †aduersus †aduẽiret

c De tribu nostra &c. *quia magis tenemur propinquis, dum tamen sint boni. ideo subditur:* Timent. Dominum &c. *subditur:*

d Nuntiauit &c. iacere in pla.&c. *tanquam cadauer vile.*

e Statimq; exiliens &c. *Ex quo patet seruor Tobiæ circa pietatis opera.*

f Tollensq; illud portauit ad domũ suam occulte, vt dum sol occubuisset &c. *vt sic opus pietatis impenderet, & offensam regis euaderet.*

g Manducauit panem cum luctu &c. *ex iniusta propinqui morte.*

h Et tremore &c. *ne fortè factum suum sciscitaretur à rege.*

i Memorans illum sermonem, quem dixit dominus per Amos prophetam: Dies festi vestri conuertentur in luctum, & lamentatio. &c. *Dies.n. festus aliquando rationabiliter fit dies luctus propter casum superuenientem. prophetauit*

a ¶ Non uult solus buccellam suam comedere. unde Iob: Si comedi buccellam meam solus.
dixit filio suo: Vade & adduc aliquos de a b
a ¶ Maxime autem domesticos fidei. b ¶ Non eos, qui tantum corpus occidunt. c ¶ Tam spiritualiter quam corporaliter. vnde, Ecce quã bonum, & quam iucundum ha. fra. in vnum. Beatus qui intelligit super egenum, & pauperem. Vere pauper est, qui filiorum more timet vnde: Beatus vir, qui timet Dominum.
tribu nostra timentẽs Deum, ut epulentur c
nobiscum. Cumq; abijsset: reuersus nun- d
tiauit ei unum ex filijs Israel iugulatũ iacere in platea. Statimq; exiliens de accubi- e
a ¶ Cibum animæ cibo corporis præferens.
tu suo, relinquẽs prandium suum ieiunus
peruenit ad corpus. Tollensq; illud portauit ad domum suam occulte, vt dum sol f
occubuisset, caute sepeliret eum. Cumq;
occultasset corpus, manducauit panem g
a ¶ Proximi. ¶ Fuerunt mi la. m p̃die. ac. n. b ¶ Tyranni. Reddens, quæ sunt Dei Deo, & quæ sunt Cæsaris Cæsari.
cum luctu & trẽmore, memorans illum h i
sermonẽ, quem dixit Dñs per Amos prophetam: † Dies festi uestri conuertentur
in lamentationem & luctum. Cùm verò
a ¶ Quia mortuis occumbit sol iustitiæ. b ¶ Sepultum mole peccati ostendit.
sol occũbuisset, abijt & sepẽliuit eum. Ar k
a ¶ Carne amici nominis: non hominis inimici animæ. Nulla enim pestis efficacior ad nocendum, quam familiaris inimicus.
guebant autem eum omnes prõximi sui,
dicẽtes: Iam huius rei causa interfici iussus
es, & uix effugisti mortis imperiũ, & ite- l
rum sepelis mortuos? Sed Tobias plus ti- m
a ¶ Qui potest corpus, & animam perde. in ge. b ¶ Qui corpus tãtum. c ¶ Festinanter occulte.
mens Deum q̃ rẽgem, rãpiebat corpora n o
a ¶ Vt nec ab humanitatis officio cessaret, nec regem indiscrete offenderet.
occisorum, & occũltabat in domo sua, &
a medijs noctibus sepeliebat ea. Contigit p
autem ut quadam die fatigatus à sepultura veniens in domum suam iactasset se iuxta parietem & obdormuisset, & ex nido
b hirundinum dormienti illi calida stercora
inciderent super oculos eius, fieretq; cæ- q
cus. Hanc autem tentationẽ ideo permi- r
sit Dñs euenire illi, ut posteris daretur exẽplum patientiæ eius, sicut & sancti Iob.
Nam cùm ab infantia sua semper Deũ timuerit, & mandata eius custodierit, non s
a ¶ Sicut de Iob dicitur: In omnibus his non peccauit Iob labijs suis.
est contristãtus † cõtra Deum, q plaga cæ-
a ¶ Cum tentaretur.
c citatis † euenerit ei, sed immobilis in Dei ti
a ¶ Filiali. vnde: Timete do.o.s.e. b ¶ Iob: sit nomen Domini bene. sicut d.p.i.f.est. c ¶ Tota uita iustorum dies est. vnde, in diebus Elię. Mortuus est Iob plenus dierum.
more permãsit, ãgens gratias Deo de õmnibus diebus uitæ suæ. Nam sicut beato Iob t
a ¶ Baldath, Sophar, & Eliphaz. b ¶ Car. e.
d insultabant reges, ita isti parentes & co- u
a ¶ Omnes qui pie volunt viuere in Christo. pa. opprobria.
gnati eius irridẽbant uitam eius, dicentes:
a ¶ Nusquam. b ¶ Remuneratio, vel vtilitas spei. c ¶ Quasi mercenarius. Mali enim aut vt serui Deo timore seruiunt, aut vbi mercenarij mercedem quærunt, ideo beatitudinem, quæ est ipse Deus, nunquam recipient.
Vbia est spẽs tua pro qua eleemõsynas faciebas & sepulturas? Tobias verò increpabat eos, dicens: Nolite ita loqui: † Quoniã y z
a ¶ Sancti esse debemus milites pat.itur. b ¶ Futuram inquirimus. pro illa fideles sumus.
filii sanctõrum sumus: & uitam illã expe- a
a ¶ Non hanc. ¶ Per gratiã: gratia autem Dei vita æterna. b ¶ Perseuerantibus, non incipientibus. Vltima semper est expectanda dies hominis. vnde: Qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit.
ctãmus quã Deus dãturus est eis, qui fidẽ

uit autem Amos tempore Oziæ regis Iuda, vt patet in principio suæ prophetiæ. Tobias verò captiuatus fuit sexto anno Ezechiæ vt dictum est cap. præcedenti, qui fuit quartus rex ab Ozia rege, & sic Tobias prophetiam Amos scire potuit & rememorari. C

k Arguebant. *Hic consequẽter ponitur amicorum Tobiæ increpatio iniusta, cum dicitur:* Arguebant autem eum omnes proximi &c. *& dicitur omnes, quia proximi eius tam cognatione, quam vicinitate eum arguebant.*

l Et vix effugisti mortis imperium. *i. mortem super te imperatam, vt dictum est supra.*

m Sed Tobias plus timens Deum. *qui corpus, & animam potest mittere in gehennam.*

n Quam regem. *qui super corpus tantum habet potestatem.*

o Rapiebat cor.oc. *exercens pietatis opera.*

p Contigit au. *Hic ponitur causa increpationis secunda. & secundo increpatio ipsa ibi: Nam sicut beato Iob. Circa primum sciendum, q causa huius increpationis fuit cęcitas superueniens Tobię, quã eius cognati attribuebant eius demeritis falsò. sic ergo dicitur:* Contigit au. *& patet litera vsq; ibi:*

q Fieretq; cęcus. *Hoc non videtur fuisse ex naturali stercoris virtute, maximè cum non ceciderit super eius oculos apertos, sed clausos, sed ex ordinatione Dei, qui actor est mali pœnæ, vt sic Tobias posteris esset exemplar patientię. ideo subditur:*

r Hanc autem tentationem &c. *quæ fuit ad Tobiæ probationem. ideo subditur postea:*

s Non est cont.con.de. *& patet litera.*

t Nam sicut beato Iob &c. *Hic consequẽter describitur increpatio iniusta cum dicitur:* Nam sicut beato Iob insultabant re. *i. eius amici, qui erant potentes: propter quod hic reges dicuntur: & fortè reges fuerunt ad literam. Nam antiquitus in qualibet ciuitate erat vnus rex, vt patet Iosue.xij.* D

u Ita isti parentes & cognati eius irridebant vitam eius &c. *per quod innuitur, q irridebãt eum quasi singulis dieb.* Ios. 12.a

x Dicentes, vbi est spes &c. *Ex quo videtur, q isti remunerationem boni, et mali credebant esse tantum in vita presenti, sicut & amici Iob, vt ibidem fuit diffusè declaratum. Et quia hoc est erroneũ, ideo Tobias increpabat eos, dicens:*

y Nolite ita loqui.&c. *In uerbis.n. erroneis nulli debet deferri.*

z Quoniã filij sanctorum sumus &c. *i. Abraham, Isaac, & Iacob, qui per fidem expectabant in futuro æternam remunerationem, secundum quod declarat Apostolus diffusè. ideo subditur:* Heb. 11.

a Et vitam illam expectam.&c. *s. per fidem sicut, & patres nostri.*

¶ Anna verò

MORALITER.

✱ bonus p̃latus fideles cõuocare, & si audiat aliquem iugulatum morte culpę, festinat ipsum per veram pœnitentiam sepelire.

p *Contigit au. &c.* Per hirundinem, q̃ est auis hincinde volatilis, significãtur fortunæ bona, quę reputanda sunt, vt stercora, & hęc excęcant oculos etiam sapientum, sicut dicitur. Munera excęcant oculos sapientum, & mutant verba iustorum. Patientia verò Tobiæ in plaga cęcitatis & suæ derisionis etiam ab amicis, exemplum est patientiæ cũctis fidelibus in aduersis. †inf. 8.a Deut. 16.d

✱ Anna

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA GREDOS.USAL.ES

E bias cecus,et verbum Dei predicans reprobos,et electos significat,sicut Iacob cum angelo luctans factus est claudus, & benedictus. In claudicatione suæ gentis infidelitatem ,in benedictione significans fidem. Tobias verò vir sanctus rursus, & increpatus a charitate non cessat. unde : Charitas patiens est, benigna est &c.

Gen.13.f — 1.Cor.13.b

NIC. DE LYRA.

a Anna verò. *Hic consequenter increpatur Tobias à propria vxore sua. quod tanto grauius est, quantò vxor est viro magis coniuncta,& etiam subiecta. & primò circa hoc ponitur increpationis occasio,cū dicitur* : Anna vero &c. *extra domum suam nam propter cęcitatem viri eius , & eleemosynas præcedentes non habebat facultatem, vnde posset habere materiam ad hoc opus exercendum in propria domo.Cætera patent vsq; ibi :*

Dubium — b Videte ne for.&c.*Videtur,q̇ malè fecerit hoc quærendo:quia cùm Anna diu fuerat,& eius fidelitatem multipliciter probauerat: propter quod non debuit habere suspicionem de ipsa,nec per consequens dicere talia verba. Ad hoc dicendum est,q̇ bene locutus est,quia pauper erat , vt dictum est. propter quod cibaria delicata non consueuerat habere in domo sua manebat etiam inter infideles pronos ad furta propter quæ rationabiliter timuit , ne fur aliquis vendidisset uxori pro pretio minori,et illa ducta paupertate, & indiscretione muliebri,non inquisiuisset diligentia sufficienti,vnde venditor habuisset.ideo dixit vxori,vt diligentius inquireret.& hoc sonant eius verba cum dicit:* Videte ne for. *fur.id est diligentius inquirite.Vxor autem eius sic accepit,acsi dubitaret de sua fidelitate.ideo sequitur increpatio viri iniusta,cum dicitur:* G

c Ad hæc vxor eius irata.*irrationabiliter,vt patet per dicta.*

d Respondit &c.*iniuriosè.*

e Manifeste facta est vana spes tua. *vitæ futuræ . quia non solùm perdidisti lumen corporis , sed etiam mentis , & conscientiæ bonæ .*

f Et eleemosynæ tuæ mo. appa *s. fictæ , & vanæ tanquàm ex hypocrisi factæ . Et quia pluribus modis alijs eum molestabat.ideo subditur :* Atq; his & alijs huius.verbis exprobrabat ei .

† perierūt

suam nunq̃ mutat ab eo. Anna uerò uxor eius ibat ad textrinū opus
a ¶Labores manuum tuarum , quia manducabis &c. Et:Qui non laborat,non manducet.
quotidie,& de labore manuū suarū uictū, quem cōsequi poterat,deferebat. Vnde factum est, ut hædū caprarū accipiens detulisset domi. Cuius cū uocē balantis uir eius au-
a ¶Vir vxorem corrigit, ratio sensualitatem.
disset, dixit : Vidēte ne forte furtiuus sit. Reddite eū dñis suis:qa non licet nobis aut edere ex furto aliqd aut cōtingere. Ad hæc uxor eius ira
a ¶Ratio futura quærit,& inuisibilia:Eua nostra econtra.
ta respondit: Manifestè factā est uana spes tua,& eleemosynæ tuæ mo
a Fructus eleemosynarum.
a ¶Perisse per erunt.
dò † appāruerūt. Atq; his & alijs huiuscemodi uerbis exprobrabat ei.

MORALITER.

* a *Anna vero vxor.* Secundum Aug.super Genes. ratio vir, et sensualitas fœmina vocatur:quę circa victum,& sensibilia versatur,sicut Anna circa opus textrinum ad habendum victum. Sed quia sensualitas frequenter deficit nisi corrigatur ratione, ideo ratio debet inquirere , ne forte circa sensualitatis opus aliquod inconueniens contingat : sicut Tobias ab Anna inquisiuit,sed sicut illa dure portauit,sic sensualitas frequenter rebellat rationi.& sicut Tobias ad orationem recurrit, sic ratio ad optima deprecatur.

GLOS. ORDIN. CAP. III.

T *Vnc To.* Sequitur :

Exo. 20.a — a *Vel pa.* Reddet Deus pctā patrū vsq; in tertiā, & quartā generationem,his qui se oderunt, & similes malis patribus sunt.

In Esd. in prin. & me. tom. 4. — b *Vt Sara. Be.* Turbā nationū signat cuius doctores cuncti vitā tm̄ huius seculi,qd̄ septē dieb euoluitur,nouerāt,eternā nesciebāt.Iō à diabolo sūt rapti quasi idololatriæ mancipati , donec venit Xp̄s verus † spōsus : q̇ eā sibi in fide despōsauit,hoste superato: sicut Tobias Saræ alligato diabolo pñte,& cooperāte angelo , in quo saluatoris diuinitas,sicut in Tobia signatur humanitas. Nec mirandum , q̇ duas personas angeli.s. & hominis,vnam Xp̄i figurare personam dicimus.quia in expositionib. patrū legimus vnā eius esse personam in Isaac,& ariete figuratā,qui in humanitate occidit,vt ouis,in diuinitate pmanet impassibilis cū patre, sicut Isaac cū Abrahā domū reuertitur incolumis.Si .n. aries Christi humanitatē , homo signat diuinitatē;cur nō aptius homo humanitatē angelus deitatē?In superiori.n.mētis nſæ debemus: orare.uñ Christus in monte.Daniel in cœnaculo orat, & Elisæus hēt cenacula,& Christus in cenaculo pascha celebrat.

† vera — F

Matt.14.c — Dan.6.c — 4.Reg.4.f — Mar.14.b — Gal.4.a — Luc.2.c — A

a *Cum com.* Nomen plenitudinis in bono solet accipi.unde Vbi uenit plenitudo temporis, misit Deus filium suum &c. Et impleti sunt dies purgationis Mariæ.Et de Moyse ad finem usq; compleuit. *Missus est*

NIC. DE LYRA. CAP. III.

Diuiso — T Vnc To.*Postq̃ descriptū est circa Tobiā patiētiæ exercitiū, hic cōsequenter describitur eius remedium.s.in incursu ad Deum per orationem deuotā.iō dicitur:* Tunc To. *nō ex impatiētia.sed vxoris malitia, quā horrebat, vt ppriā,cū vir,et vxor sint quasi vna psona.*

b Et cœ or.*feruēter, & deuotè.iō subditur:*

c Cum lac.*s.mentis,& corporis. & in oratione sua,vt sit magis exaudibilis. primò diuinam iustitiam confitetur,di.*

d Iustus es do.*nam regula est ueritatis.*

e Et omnia.*pœnas inferendo.*

f Iusta.*alias vera sunt,p p peccati demerita.*

g Et o.v.t.*in oīb.o pib. tuis relucet misericordia,& iustitia.nā oē bonū à Deo collatū pcedit ex diuina bonitate , & liberalitate, q̃ est principiū,& fons mīę,et sic apparet ibi mīa, similiter iustitia: qa facit oīa scd̄m ordinē decētissimū.Malū āt pęnale cuius Deus est autor,infertur cōiter p demerito: & sic relucet ibi iustitia.Et qa sp punit citra cōdignū:iō relucet ibi mīa.Et quoniā oratio humiliantis se nubes penetrat, ideo cōsequēter cōfitetur propria & parentum suorum peccata di.* Neq; remi. *& consequenter ea magis explicat,di.*

Eccl. 35. c

h Quoniam n.o.p.tu. *ea transgrediendo.*

i Ideo traditi su.*iustè.*

k In direptio. *quātum ad corpora propria.*

l Et capti.*quantum ad bona temporalia.*

m Et mor.*quia multi de filijs Israel ingulabantur:vt dictum est,supra.*

n Et in fa.*quia Gentiles, inter quos erant captiui frequēter inter se confabulabantur de filiorum Israel miserią,& captiuitate.* H

o Et in im.*quia multa conuitia eis inferebātur.consequenter repetit huius causam,attribuendo Deo iustitiam,dicens:*

p Et.n.do.m.i.*quia nullus pōt ea arguere.*

q Quia non eg.*Licet autem ipse innocens esset,tamen connumerat se peccatoribus, eò q̇ erat de eorum populo,& natione.*

r Et non a.sin.*q.d. & si in aliquib. impleuimus mandata tua quantum ad substantiam operis,non tamen recta intentione.*

s Et nunc.*Licet.n.vellet citò mori, ne experiretur ampli⁹ cognatorū suorū,& vxoris suæ malitiā,& populi Israel afflictiōē:tn̄ sapiēter, et discretè pponit in oīb. diuinā voluntatem.*

t Expedit.*Hoc.n.nō dicit tędio accedię,sed tædio infirmitatis humanę.qd̄ si est peccatū,non est nisi veniale.& hoc bñ cōtingit in v.ris pfectis . Septies in die cadit iustus, & resurget.* — † opprobrium — Prou. 24.b

u Eadē ita.di.*Hæc est pars incidētalis,i qua primò ponitur incidentis narratio.scd̄o narrationis rō,ibi:in illo tpe.Prima in duas.nā incidēs fuit exercitiū patiētiæ Saræ filiæ Raguelis,cui⁹ primò ponitur iniustū im pperiū.scd̄ò sanctū refugiū,ibi:Ad hāc vocē. Circa primū dicitur :* Eadem. itaque.*s. orationis Tobiæ.* — Diuisio

x Vt Sara fil.Ra. *qui erat de Iudæis captiuatis, in alia tamen ciuitate, quam Tobias.*

CAP. III.

T Vnc Tobias ingemuit & cœpit orare cū lachrymis dicēs:Iustus es Dñe,& oīa iudicia tua † iusta sunt,et oēs uię tuę misericordia,& ueritas,et iudiciū. Et nūc Domine memor esto mei,& ne uindictam sumās de peccatis meis,neq; reminiscāris delicta mea, vel parētū meorū. Qm̄ nō obediuimus pceptis tuis : ideo traditi sumus in direptionē, & captiuitatē, & mortē, & in fabulā,& in† improperiū oībus nationibus , in quibus dispersisti nos. Et nunc Domine magna iudicia tua, quia nō egimus secundū præcepta tua, & nō ambulauimus synceriter corā te . Et nunc Dñe secundū voluntatē tuam fāc mecū, & pcipē in pace recipi spiritū meū. Expedit enim mihi magis mori q̃ uiuere . Eadem itaque diē contigit , ut Sara filia Raguelis in Rages ciuitate Medorum , & ipsa audiret improperium ab una ex ancillis patris sui, quoniam tradita fuerat septē viris,& dæmoniū nomine Asmodæus occiderat eos mox ut ingressi fuissent ad eam.Ergo cum pro culpa sua increparet puellā , respondit ei , dicens : Amplius ex te non uideamus filium aut filiam super terram , interfectrix uirorum tuorum. Nunquid & occidere me uis , sicut etiam occidisti septē uiros ? Ad hanc uocem perrexit in superius cubiculum domus suę tribus diebus,& tribus noctibus non manducauit neq; bibit : sed in oratione persistens cum lachrymis deprecabatur Deum , ut ab isto improperio liberaret eam. Factum est autem die tertia cum compleret orationē, benedicens Dñm, dixit: Bñdictū est nomen tuum Deus pātrū nostrorum , qui cū irātus fueris misericordiam facies, & in tempore tribulationis peccata dimittis his qui inuocant tē. Ad te domine fāciem meam conuerto , ad tē oculos meos dirigo. Peto domine,vt de uinculo improperij huius absoluas me , aut certe desuper terram eripias me. Tu scis domine, quia nunq̃ concupiui uirū , & mundā seruaui animā meam ab omni concupiscentia . Nunq̃ cum ludentibus miscui me, neq; cum his qui in leuitāte ambulant participem me præbui. Virum autem cum timore tuo,non cum libidine mea consensi suscipere. Et aut ego indignā fui illis , aut illi forsitan mihi non digni fuerunt , quia forsitan uirō alij conseruasti mē. Non est enim in hominis potestate consilium tuum. Hoc autem pro certo habet omnis, qui colit te, quod uita eius si in probatione fuerit, coronabitur: si autem in tribulatione fuerit, liberabitur: & si in† corruptione fuerit ad misericordiam tuam uenire licebit. Non enim delectaris in perditionibus nostris , quia post tempestatem tranquillum facis,& post lachrymationē,& fletum,gaudiū,& exultationē infundis . Sit nomen tuum Deus Israel benedictū in secula. In illo tēpore exauditę sunt preces

Interlinear glosses:
a ¶Iustus in principio est accusator sui . Qui celat , vulnera nutrit, nos quoque in omnibus quæ patimur,Deum iustum & misericordem esse fateamus vnde : Misericordia,& iudiciū cā.t.d.
a ¶Quia sumo. ¶In futuro. b ¶Q.parc. mihi:ego non parco.
a ¶Quia ego reminiscor.
a ¶Sicut debuimus.
a ¶Ideo a te iusto iudice.
a ¶Hostium prædam. b ¶Exilium. c ¶Corporis uel animæ.
a ¶Gentibus. a ¶Tu no illi.
a ¶Peccatores. a ¶Super nos.
a ¶De uirtute in uirtutem.
a ¶Et si coram hominibus.
a ¶Quæ exuperat omnem sensum. ¶Quę in omnibus iusta. b ¶Non meam. ¶Q.non mea uoluntas,sed tua fit. c ¶Vrgentibus Ægyptijs filijs Israel clamant ad Dominum.
a ¶Angelis. b ¶In sinu,in quiete animæ Abrahę cuius ipse pater sicut & fidei.
a ¶Cupio dissolui & esse tecum,ne malitia malorum mutet cor meum.
a ¶Qua Tobias orauit & illa orauit.
a ¶Deserto.Proprium nomen dæmonis.
a ¶Mentis. b ¶In prosperitate enim,& aduersitate ad sanctam trinitatem preces debemus dirigere.
a ¶Sola oratione pinguescit,quem macies corporis pascit.
a ¶Oratio Deum lenit : lachryma cogit. hæc vngit illa pungit.
a ¶Infidelitatis.
a ¶Et aduentu filij.Lumine sanctę trinitatis implemur,vt orationem compleamus.
a ¶Non recens. b ¶Quos debemus imitari,quorum iuuamur meritis.
a ¶Simile.Cum iratus fueris misericordię recordaberis.
a ¶Non dimittit Deus peccata nisi in tribulatione,& cordis contritione. vnde:Cor contritum,& humiliatum Deus non despicies. b ¶Non alijs. c ¶Corde,ore,& opere.
a ¶Non aliud a te. b ¶Mentis, quæ tibi soli placet. c ¶Quia inueni cor meum,vt orarem te.
a ¶Non ad idola,non ad mea merita. b ¶Interiores, de quibus dicitur: Leua oculos tuos,& uide.& alibi:Oculi tui columbarum.
a ¶Quia.
a ¶Nolui cognoscere thorum in delicto.
a ¶Carnis.
a ¶Quia risus dolori miscebitur. b ¶Me tis.
a ¶De vitio in vitium. b ¶Non consensi. c ¶Vt tibi fructum faciam.
a ¶Timens maledictionem sterilitatis. b ¶Carnis.
a ¶Nihil temere diffiniamus,quæ nobis dubia sunt, Deo diffinienda reseruemus.
a ¶Quod verum est. b ¶Intactam. c ¶Q.nescio, quod horum sit,tu nosti.
a ¶Vnde:Quis consiliarius eius fuit.
a ¶Perstiterit. b ¶Qui legitime certauerit coronabitur. Et:Qui perseuerauerit sal.e.
a ¶A te,ne deficiat.
a ¶Misericorditer enim corripis:qui flagellas omnem filium quem recipis.
a ¶Quem creasti,perdere non vis. b ¶Tribulationibus. c ¶Quod a nobis.
a ¶Corporis vel animi vel utriusque. vnde: Post tenebras spero lucem.
a ¶Beati qui lugent,quoniam ipsi consolabuntur.
a ¶Cui omnia debemus.
a ¶Sine fine. b ¶Implete.

MORALITER.

* a *Tunc To.* Sequitur:

*x Eadem ita.*per Saram,quæ interpretatur principissa,significatur anima, & per eius ancillam caro,q̇ dēt animæ subijci : sed in multis caro spiritui dominatur:& sic Sara ab ancilla turpiter increpatur . vnde dicit Ber.O hō cur aīam tuā vilipēdis, & carnē tuā ei pponis, dominā ancillari , & ancillam dominari magna abusio est . Et sicut pro remedio quærendo Sara ascen- * dit superius cubiculū ibi orans deuote Dñm, sic anima dēt in Deum per sacram meditationē, & orōnem deuotius eleuari.

In Meditationib. c. 3. tom.

*x In il.*Sequitur:*Missus est.* Mystice p Raphaelē intelligi potest Dñs nr̄ Iesus Xp̄s,q dicit magni cōsilij angelus.Esa.ix.secundum translationem LXX, & uenit in mundum ad curandum in utroque sexu genus humanum. — Mystice Esa.9.a

NIC. DE LYRA.

a Et ipsa a.*quod improperium tanto erat grauius,quanto fiebat à persona subiecta,& uili.*

b Quoniam tradita fuerat septē uiris. *in coniugium.*

c Et Dęm. &c.occiderat eos.*Tū quia erant infideles, & idololatræ, vt dicunt aliqui.vel si erant de filijs Israel,non tamen de cognatione Saræ,& ad eam accedebant moti sola uoluptatis libidine,ut habetur infra.vi.capi.propter quod non decebas eos puellam tantæ sanctitatis polluere,& quia reseruabatur uirgo filio Tobiæ.*

d Amplius &c.nō uideamus fi. *duo turpia sibi falso improperabat .s.opprobrium sterilitatis, qd̄ tunc erat ualde magnum,& occisionem suorum maritorum: & tertio occisionis suę desiderium,ideo subditur:*

e Nunquid & occidere. *quasi dicat patet quod sic.*

f Ad hanc uocem. *Hic consequenter ponitur deuotę Saræ remedium, scilicet per orationis studium , cum dicitur:*Ad hanc uoc. *absque dura responsione:*

B — g Perrexit in superius cu.*quod erat orationi congruum ratione solitudinis,& eleuationis.*

h Et tribus &c.nō manducauit. *nihil omnino sumendo,ut dicunt aliqui,quia feruor orationis,& eius prolixitas inducunt obliuionem potus,& cibi:ideo subditur: Sed in oratione persistens. Aliter etiam exponitur , quia modicum interrupit orationem, & in illa interruptione modicam sumpsit refectionem , & sic dicitur hic non comedisse , & in oratione perstitisse,quia quod modicum est,quasi nihil reputatur,vt dicitur . 4. Physicorum . Vnde , & de homine modicum comedente dicitur , quòd nihil comedit vulgari sermone.* — 2.Phy.tex. 36.&c.2.

i Factum est &c. dum compleret oratio . *melior est enim finis orationis, quàm principium propter quod assurrexit eius animus ad laudandum Deum. di.* — E.d.7.b

k Benedictum est nomen tuū. *qui es verus Deus non sic autem dij Gentilium.*

l Qui cum ira. *puniendo .*

m Misericordiam fa.*consolando.*

n Et in tempore trib. *quia pœnæ sunt quædam peccatorum medicinæ .*

o Ad te Domine &c conuerto. *Id est simul uerto : per quod innuitur , quòd intelligitur hæc conuersio de duplici facie scilicet mentis , & corporis.Iudæi enim in captiuitatem ducti orabant uersa facie corporis uersus Ierusalem,ubi specialiter habitabat Deus ; quia adhuc stabat templum vbi colebatur, vt dictum est supra 1.c.Dan.etiam vi.cap.dicitur quòd in cœnaculo domus suæ orabat apertis fenestris contra Ierusalem.* C

p Ad te oc.*mentis & corporis.*

q Dirigo.*cum obtinendi fiducia.*

r Peto d.*nam erat ualde graue.*

s Aut cert. *hoc dupliciter exponitur: Vno modo,quia loquitur ex infirmitate humana,sicut dictum est de Tobia .Alio modo,quia sic loquitur,timens ne si ista sibi frequenter irrogarentur,per impatientiam sīā gereretur , & melius esset sibi morte præoccupari , quàm ab innocentia mutari.sicut Sapien.iiij.dicitur: Iustus si morte præoccupatus fuerit , in refrigerio erit:raptus est enim ne malitia mutaret animum eius.* — Sap.4.b

t Tu scis do.&c.ui.*inordinatè.*

u Et mundam seruaui animam meam ab.*hoc non dicit iactanter, sed magis grataunter sciens hoc se habuisse ex diuino munere,& sic in sii leguntur bona sua coram Deo humiliter recoluisse , sicut dixit Ezechias.Domine memento, quomodo ambulauerim in veritate coram te &c.* — Diuiso — 4.Re. 20.a

x Nunquam cum. *dissolutè , & inhonestè.*

y Mis.me.*me ingerendo.*

z Virum au. cum ti. *idest amore prolis ad cultum tuum educandæ.*

a Non cum li.*idest libidine mota.*

b Consen. *parentibus meis hoc volentibus.*

c Suscipe.*in coniugium.*

d Et aut ego in.*pro peccatis occultis meis.*

e Aut illi forsitan mihi non digni fue.*hoc dicit quia de indignitate aliorū nolebat temere indicare.*

f Quia forsitā ui.alio con.me.*in mea virginitate.*

g Non est e.in h.p.c.t.*quasi dicat de cā huius rei cognita tibi soli non possumus certitudinaliter aliquid scire.* D

h Hoc au.pro.*fidei certitudine.*

i Om.q.c.t.*purè,& deuotè .*

k Quod ui.*in camino tribulationis sicut aurum in fornace vbi purgatur,& melioratur.*

l Corona.*corona cælestis gloriæ.*

m Et si in c.*peccans ex ignorantia,vel infirmitate.*

n Ad mi.t.u *peccata enim huiusmodi magis sunt remissibilia, quam illa quæ procedit ex certa malitia.*

o Nō enim de. *sed in emēdationibus nostris per flagella, o subditur:*

p Quia post.*tribulationum.*

q Tran.fa.*conferendo pacis donū.*

r Et post.*præsentis miseriæ.*

s Gau.& ex.*per donum gratiæ, & gloriæ.*

t Sit no.t.d.i.b.*idest in omnibus, & ab omnibus benedicatur.*

u In se.*i.vsq; in æternum,nā æternitas,quæ est tota simul, non potest à nobis comprehendi,nisi per comparationem ad tempus infinitum .*

x In illo tempo.*Hic consequenter ¶ ponitur dictæ*

† vetus exēplar legit correptiōe

VNIVERSIDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

a Missus est ang. Raphael medicina
E Dei.missus est Dñs in mũdũ, q̃ de
Matt. 9.b seipso ait. Non est opus ualẽtibus medicus, sed male habentibus qui & populum Iudaicum a tenebris perfidiæ, & Gentilem liberaret, & ab idololatriæ seruitute, de quo.
Esai. 9.b Vocabitur magni cõsilij angelus.

a ¶Tobiæ,& Saræ. b ¶In beneplacito.
amborũ in conspectu gloriæ summi Dei,
a ¶Christus. b ¶Medicina Dei.
& missus est angelus Dñi sãctus Raphael,
ut curaret eos ambos, quorũ uno tẽpore
a ¶Ab angelis.
recitatę sũt orationes in cõspectu domini.

NICOLAVS DE LYRA.

¶ *ponitur dictæ narrationis ratio scilicet post factum Tobiæ cuius oratio,& tio, & Saræ habuerunt similitudinem ex parte causæ, & ex modo deprecandi, ut patet per prædicta. fuerunt etiam eodem tempore coram Deo recitatæ, & ab eo exauditæ. propter quod missus est idem nuntius scilicet Raphael angelus ad exequendum circa eos effectum bonitatis diuinæ, & hoc est quod dicitur: In illo tempore exauditæ sunt preces amborum &c. patet litera.* G

GLOS. ORDINAR. CAP. IIII.

IGitur cum.To. Sequitur.
a Corpus meum se. Corpora sepeliendo quasi sacrosanctum depositum terræ commendamus, quæ reddenda & glorificanda in resurrectione credimus.

NICOLAVS DE LYRA. CAP. IIII.

IGitur cum Tobias. *Descripta conuersatione Tobiæ virtuosa, hic consequenter describitur eius consolatio gratiosa, quam quidem fecit Deus per angelum filij sui ductorem in terram Medorum, qui reuertens attulit diuitias ad releuandum parentum suorum, & paupertatem, & medicinam ad curandum patris sui cęcitatem. Sic ergo proceditur, quia primo ponitur filij missio, secundò eiusdem reuersio.x.capi.prima in duas, quia primò Tobias mittit filium suum, secundò filius exequitur patris imperiũ. cap.v.prima adhuc in duas: quia primò pater filium instruit, secundo legationem*
F *ei iniungit, ibi: Indico etiam tibi. Circa filij instructionem primò excitat eius attentionem di.*
†Prou. 3.b b Audi fili mi uer. *non tantũ auribus corporis, sed etiam mentis, ideo sequitur:*
c Et ea in cor. *scilicet ædifica spiritualis, vt ex eo consurgat multiplicatio bonæ operationis. Consequenter subdit illam instructionem: quia pater non solum*
†Luc. 14.c *debet filio nutrimentum, sed etiam documentum: & primo instruit filium de reuerentia parentum, vt ex sensibilibus, & magis notis procedat ad intelligibilia, & minus nota di.*
d Cum acce.Deus ani. *mortẽ enim suã putabat propinquam, vt dictum est.*
e Corpus meum se. *secundum enim fidem nostram corpora fidelium resurgent ad vitam immortalem: propter quod sancti patres de sepulturis habuerunt rationabiliter curam bonam.*
f Et honorem habebis matri. *non solum eam reuerendo, sed etiam necessaria ministrando in uita, & in morte, in qua indiget sepultura, ideo subditur:* Cum autem ipsa compleuerit &cæt. *subditur:*
g Omnibus. *Hic consequenter instruit eum de obedientia ad Deum dicens:* Omnibus autem diebus uitæ. *per veram fidem, & dilectionem.*
h Et caue ne aliquando peccato. *licet enim secundum Augu. non sit in potestate nostra, quin visis tangamur: tamen est in potestate nostra ea respuere, vel acceptare.*
i Et prætermittas præcepta. *ea transgrediendo.*
k Ex substantia. *Hic tertiò ipsum instruit de misericordia ad proximum, di.* Ex substantia tua fac. *& non de aliena.*

(margin: † iuxta; † imperti-re; † boni; †De pœn. di. 1.c. miror.; †qui facit)

CAP. IIII.

IGitur cùm Tobias putaret orationem suam exaudiri, ut mori potuisset: uocauit ad se Tobiam fi
a ¶Q̃ me debes imitari.
lium suũ, dixitq; ei: Audi b
a ¶Intelligentia.
fili mi verba oris mei, & ea in corde tuo c
a ¶Religionis.
quasi fundamentũ construe. † Cum acce- d
a ¶Nemo unquam carnem suam odio habuit.
perit Deus animam meã, corpus meum e
a ¶Honora pa.& ma.&c.& qui male.pa. vel ma.m.no.
sepeli, & honorẽ habebis matri tuæ omni- f
a ¶Q ne sis ingratus maternis laboribus, ei redde te, qui cum dolore dedit te.
bus diebus uitæ eius. Memor enim esse debes, quę & quãta pericula passa sit propter te in vtero suo. Cùm autem & ipsa
a ¶In bono. b ¶Simul uiuunt, sancti simul sepeliuntur, quorum eadem in uita fides, & eadem in morte requies.
compleuerit tẽpus uitæ suæ, sepelies eam
a ¶Non dicit noctibus, quia tota uita iustorum dies est.
†circa me. Omnibus autẽ diebus uitę tuę g
a ¶Vel dominum charitatem Dei, spem, fidem.
in mente habeto Deum, & caue ne aliquã h
a ¶Non dicam, facias. b ¶Quod est fouere vel tacere cum possis arguere.
do peccato cõsentias, & prætermittãs i
a Non de rapina.
præcepta Dei nostri. † Ex substãtia tua fac k
a ¶Misericordiam, quæ prius est in mente quàm in opere. unde: Qui miseretur & commodat. b ¶Debes .n. diligere proximum tuum. ¶Omni petenti te tribue, secundum facultatem. non ex tristitia aut necessitate: Hilarem enim datorem diligit Deus. c ¶Vnde Visitans speciem tuam non peccabis.
eleemosynã, † & noli auertere faciem tuã l
a ¶Iudicium sine misericordia fiet ei qui non fecit misericordiam. b ¶Date, & dabitur vobis.
ab ullo paupere. Itãem fiet ut nec a te auer m
tatur facies Dñi. Quõ potueris, ita esto mi n
a ¶Beati enim misericordes, quoniam ipsi mise.con.
sericors. Si multum tibi fuerit, abundan-
a ¶Voluntas a Deo pensatur non dati quantitas.
ter tribue: si exiguum tibi fuerit, etiam exi o
guum libenter † impertiri stude. Præmiũ p
a ¶Vnde, Thesaurizate uobis the.in cæ. b ¶Iudicij, vbi nemo sufficiet si misericordia deficiet.
enim †bonũ tibi thesaurizas in die necess- q
a ¶Vnde: Absconde eleemosynam in sinu pau.
sitatis, †quoniã eleemosyna ab omni pec r
a Æterna. b ¶Redemptio animæ uiri propriæ diuitiæ. & alibi, peccata tua eleemosynis redime. Sicut aqua extinguit ig.i.e.p.
cato & à morte liberãt, & non patietur ani s
a ¶Inferni.
mam ire in tenebras. Fiducia magna erit
a ¶Et si non coram hominibus.
corã summo Deo eleemosyna omnibus
¶Caue.
† facientibus eam. Attende tibi fili mi ab t
a ¶Mentis, & corporis. b ¶Expositio.
omni fornicatione, & præter uxorẽ tuam
a ¶Luxuriæ. b ¶Nedum facere. c ¶Non veniat mihi pes su. Initium omnis peccati superbia.
nunq̃ patiaris crimẽ scire. Superbiã nunq̃ u
a ¶Mente. b ¶Nedum facto. c ¶Et si aliquando fit non regnet.
in tuo sensu, aut in tuo verbo dñari pmit- x y
a ¶Ibi ceciderunt omnes, qui operantur iniquitatem. b ¶Mentis, vel corporis hominis, vel angeli. c Non ueniat mihi pes superbiæ.
tas, In ipsã n. initium sumpsit omnis per- z

aliena.
l Et noli auer.faci.tuam ab ullo pau. *quasi dicat si non potes exhibere manũ, exhibeas tamen animum, & compassionis signum, nam de huiusmodi impossibilitate nullus se potest excusare.*
Luc. 6.f m Ita enim fiet, ut nec a te a. fa. *propter quod dicit saluator, Date, & dabitur vobis, & quoniam eleemosyna est discretè facienda scilicet secundum possibilitatem facientis, ideo subditur:*
†13.q.2.c Hebron n Quo.po.ita esto. *quia sic non est eleemosyna facienda, vt recipientibus sit remissio per abundantiam, uel sufficientiã:*
2. Cor. 8. *facientibus autem tribulatio per indigẽtiam, vt habetur 2. Cor. nisi quando propter Christum vult esse pauper, vt cũ qs religionem ingreditur, vt sic pauper Christum pauperem perfectius sequatur.*
o Etiam exiguum li. *nam in hoc magis pensatur affectus, quàm census: propter quod saluator plus reputauit duo minuta à paupere vidua oblata, quam diuitum munera magna, & subditur ratio faciendi eleemosynam cum dicitur:*
p Præmium enim bonum ti. *sibi prouidendo.*
q In die.ne. *idest mortis: quia sicut dicit Aug. Sola misericordia comes est defunctorũ, & in die iudicij generalis, quia* H
Matt. 25. *tunc & iudex dicet: Venite benedicti patris mei percipite paratum vobis regnũ, & subditur: Esuriui enim, & dedistis mihi manducare &c. ideo subditur:*
r Quoniã eleemosyna ab omni peccato, & amor. *scilicet gehennę.*
Dan. 4.e ſ Liberat. *est enim inter alia misericordiæ opera valde satisfactoria, Dani.iiij. Peccata tua eleemo.redime. Cætera patent.*
t Attende tibi. *Hic quarto instruit filium de innocentia de seipso dicens:* Attende tibi fili mi ab omni forni. *scilicet corporali, & spirituali, quæ est idololatria: & sub fornicatione corporali intelligit adulterium, & omne carnis peccatum, ideo subditur:* Et præter vxorem tuam nunquam patiaris &c. *Consequenter instruit eum de humilitate vera, dicens:*
u Superbiam nunquam in tuo sen. *idest in tuo corde.*
x Aut in tuo. *idest in exteriori signo, vel opere.*
y Dominari permittas. *nõ dicitur enerire: quia impossibile est, quin insurgant elationes aliquæ: sed tunc dominantur: quando quis impetum earum sequens secundum eas operatur: quod potest ab homine caueri.*
z In ipsa enim initium sumpsit. *Nã ¶ primum peccatum*

MORALITER.

✠ *a Igitur cum Tobias putaret orationem suam exaudiri, vt mori potuisset, vocauit ad se Tobiam filium suum &cæ.* Sensus literę sequentis, in qua Tobias instruit filium suum, est simpliciter moralis, ideo pertranseo.

¶ *primum peccatum angeli fuit super-*
A *bia. ex quo secutũ est peccatum hominis*
Gen. 3.a *per tentationem dæmonis.*
a Quicun.ti.ali. *Hic quinto instruit filium de iustitia ad operariũ dicens:* Qui.ti.ali.o.s. *quia tales, vt communiter sunt pauperes, de labore suo quotidianum victum acquirentes: & ideo lex, quæ ferenda est secundum id, quod accidit, ut in pluribus præcepit, quod merces talium non*
Leui. 19.c *retineatur vsque in mane diei sequentis.*
b Quod ab alio odi. *hoc enim est de iure naturali.*
c Panem tuum cum esu. *beneficia.r. collata talibus, qui non possunt retribuere, sunt apud Deum meritoria.*
d Panem tuum. *Hic sexto instruit filiũ de pietate ad defunctos dicens:* Panem tuum & ui tu.su.se. *ex hoc aliqui accipientes occasionem errandi solebant super sepulchra parentum defunctorum cibaria ponere, quasi mortui cibis corporalibus indigerent, quod improbat Augu.*
In Cathe.S. Petr ser. 1. quæst. 5. et sanctis. nu. 10. *Alij uero magna festa in morte parẽtum faciebant ad ostentationem, & inde depauperabantur. hoc autem intelligit hic Tobias, sed quòd in morte iustorum pascendi sunt pauperes pro animabus eorum. Et ad excludẽdum infideles subdit:* Et noli ex eo man. *sequitur:*
e Cõsilium. *Hic septimo filium instruit de prudentia, consilium in dubijs requirendo, dicens:* Consi. se.a sa. *in illa re de qua consilium quæritur.*
f Perquire. *Id est perfectè require, & non superficialiter tantum. nam cuilibet experto in sua scientia credendum est. & quia consilium hominis non est omnino solidum, iõ docet recurrere ad diuinũ di.*
g Om.tem. *scilicet prosperitatis, & aduersitatis.*
B h Benedic Deum. *ipsum laudando.*
i Et pete ab eo ut uias. *in agendis.*
Et omnia

a ¶Non morabitur opus mercenarii tui apud te vsq; mane, qui meruit operando, non mereatur expectando.
ditio. Quicunq; tibi aliquid operatus fue- a
rit, statim ei mercedem restitue, & merces mercenarij apud te omnino non rema
a ¶Quod tibi non vis, alij ne feceris.
neat. Quod ab alio odieris fieri tibi, uide b
a ¶Frange.e.p. ¶Beatus qui intel.super ege & pau. ¶Eleemosynam tribue, ut operibus misericordia etiam iniusti peccata sepeliantur, in multis enim offendimus omnes. unde Iob: Non comedi buccellam solus.
ne tu aliquando alteri facias. Pãnem tuũ c
a ¶Qui reddere non possunt.
cum esurientibus, & ẽgenis comede, &
a ¶Cum uideris nudam operi eum. ¶Non de rapina. b ¶Qui ind gent. c ¶Vbi tui.
de uestimentis tuis nudos tege. Pãnem d
a ¶Quod lætificat cor ho. b ¶Nemo est, qui uiuit, & non peccet.
tuum & uinum tuum super sepulturam
a ¶Nolite margaritas ponere ante porcos, & sanctum nolite dare canibus. b ¶Non conu[...] cum peccatoribus, quia a conuictu mores conformantur.
iusti constitue, & noli ex eo mandũcare
a ¶Impio ne dederis.
& bibere cum peccãtoribus. Consilium e
a ¶Non a stulto, in quo non est. b ¶Omnia fac cum consilio. c ¶Qui perseuerauerit usq; in finem saluus erit.
semper à sapiente perquire. Omni tem- f g
a ¶Cogitationibus, verbis, operibus. b ¶Actiones affectiones & cogitationes.
pore benedic Deum, & pete ab eo, ut uias h i
a ¶Ad se. b ¶Non in mundo. c ¶Firmiter.
tuas dirigãt: & oĩa, cõsilia tua in ipso pmã k
neant. Indico etiam tibi fili mi dedisse me, l m
decem talenta argenti, dum infantulus esses, Gabelo in Rages ciuitate Medorum, & chirographum eius apud n o
me habeo. Et ideo perquire quomodo ad eum peruenias, & recipies ab p
eo supra memoratum põdus argẽti, & restituas ei chirographũ suũ. Noli q
a ¶In hoc mundo. b ¶In futuro.
timere fili mi: pauperem quidẽ uitam gẽrimus, sed multa bona hãbebi- r s
a ¶Timor domini est recedere a malo, uel a peccato. vnde: Timeas Deum, & recedas a malis. Beatus qui timet do. b ¶Declina a malo. c ¶Fac bonum.
mus, si timuerimus Dẽũ & recessẽrimus ab oĩ pecato, & fecẽrimus bñ. t u x D

k Et omnia consilia tua in ipso permaneant. *quia non debet homo quærere consilium nisi de bonis agendis, & malis fugiendis, & omne tale consilium est secundum Deum.* C
l Indi.etiam ti. *Postquam Tobias filium suum de moribus instruxit, hic consequenter pro debito repetendo sibi legationem iniungit, dicens* Indi.eti.ti. *Erat enim necessitas indicandi, eò quod credebat mortem suam appropinquare, ut prædictum est: vt sic debitum ante mortem eius redderetur. Et quia filius illud debitum ignorabat ideo subditur.*
m Dedis.me &c.infan.es. *idest non haberes adhuc vsum debitum rationis.*
n Gab. in Ra.ciui.Me. *sicut dictum est supra.iij.ca.*
o Et chiro.eius. *Id est literam obligatoriam de restitutione.*
p Apud me ha. *Per quam debitum poterit reuocari. Cætera patent usq; ibi:*
q Noli ti.f.mi. *laborẽ itineris, & paupertatem. & subdit rationem dicens:*
r Paupe.qui ui. *in præsenti seculo.*
ſ Sed mul.bo. *in futuro.*
t Si.ti.de. *timore filiali.*
u Et recesserimus ab omni peccato *mortali. nam omne veniale non possumus omnino vitare.*
x Et fecerimus bene. *Istæ sunt duæ partes iustitiæ. scilicet declinare à malo, & facere bona.*

GLOS. ORD. CAP. V.

a TVnc respondit. Sequitur:
a Ex fil.Is. erat.n.ex numero angelorũ, q̃ sunt filij Isrl, quia sẽp uidẽt Deũ facie ad faciẽ, & sępe mittũt i custodia filiorũ Isrl. i. uidẽtiũ Deũ. unde: Constituit terminos populorũ iuxta numerum filiorum Israel.
Tunc ingressus

NIC. DE LY. CAP. V.

TVnc respon.To. *Postquam pater instruxit filium, hic cõsequẽter exequitur filius patris impiũ. & diuiditur in tres partes. qa primo describitur itineris apparatus. sc̃do ponitur iuuenis recessus, ibi: Tunc paratis omnibus. tertiò viæ progressus, in principio capituli sexti. Circa primum primo ductor itineris inquiri*
Diuiso *pcipitur. sc̃do quæsitus iuenitur, ibi: Tũc egressus. tertio inuẽtus examinatur, ibi: Dixit itaque. Circa primum primo ponitur obedientis filij responsio dicentis:*
b Oia quæ præ.mi. *cum diligẽtia. Consequenter petit edoceri de via dicens:*
c Quo.au.pe.hanc re.ig. *Nam debitorẽ, & ẽt viam ignorabat. ideo subditur:* Ille me ne. *Et subditur instructio patris de vtroq; s. de modo repetendi, & de via per ductorem conuenientem. & primò de signo dando debitori, cum dicitur:*
d Chirogra.qui.il. *quod est signum manifestum debiti.*
e Quod dum il.osten.sta.re.de *fidelitate. n. Gabeli cõfidebat, & si negare vellet, per chirographum arctari poterat. secũdo instruit eũ de mõ eundi per viam. scilicet per ductorem fidelem, cùm subditur:* Sed perge nunc &c. *& patet litera:*
Tunc

CAP. V.

TVnc respondit Tobias pa- a
a ¶Datur nobis exemplum, ut sanctis patribus obediamus. unde: Honora pa. tuũ.
tri suo, & dixit: Om̃niã b
quęcunq; præcepisti mihi, faciam pater. Quo- c
modo autem pecuniam hanc requiram ignoro. Ille me nescit, & ego eum ignoro. Quod signum dabo ei? Sed neq; uiam per quam pergatur illuc, aliquando cognoui. Tunc pater suus respõdit illi, & dixit. Chi d
rographum quidem illius apud me habeo, quod dum illi ostenderis, statim resti e
tuet. Sed perge nunc, & inquire tibi aliquẽ fidelem uirum, qui eat tecum salua mercede sua, dum adhuc uiuo ut recipias eã. Tunc egressus Tobias inuenit iuuenem f
splendidum, stantẽ, præcinctum, & quasi g h i
paratum ad ambulandum. Et ignorans q̃
angelus Dei esset, salutauit eum, & dixit: Vnde te habemus bone iuuenis? At ille k
a respondit: Ex filijs Israel. Et Tobias dixit l
ei: Nosti uiam quę ducit in regionem Medorum? Cui respondit: Noui & omnia m

f Tunce.T. *Hic consequenter ductor quæsitus inuenitur, cùm dicitur:*
g Inue.iuue. *angelum in specie iuuenis apparentem.*
h Splẽdi. *Id est in facie ualde pulchrũ.*
i Stantem præ.& quasi &c. *Apparitiones.n.angelica in corporib. assumptis sunt secũdum proprietates legationum, ad quas angeli mittuntur, & quia iste mittebatur à Deo ad ducendum filium Tobiæ per uiam: iõ apparebat tanquam dispositus ad itinerandum.*
k Vnde te habemus bone iuuenis. *id est de qua gente es tu? quia nolebat habere ductorem Gentilem, sed Israelitam.*
l At ille re.ex f. Is. *verum dixit, quamuis non esset homo. Nam illa, quæ ab angelis inter homines fiunt, sunt significatiua. sicut comestio eorum fruitionem gloriæ signat. vnde infra.xij.capit. dicit angelus iste: Cùm essem vobiscum per voluntatem Dei, videbar quidem vobiscum manducare, & bibere, sed ego cibo inuisibili, & potu, qui ab hominibus videri non potest, vtor. & eodem modo locutio eius, qua dicit se esse ex filijs israel, signat coniunctionem charitatis, qua sancti angeli coniuncti sunt fidelibus deuotis. Cætera patent usq; ibi:*
m Et omnia itinera. *Per hoc designatur eius promptitudo ad exequendum mandata Dei circa homines ad Dei gloriam, & electorum salutem, secundum quod ¶ dicitur*

MORALITER.

✠ *f Tunc egressus Tobias inuenit iuuenem splendidum stantem, & præcinctum & quasi paratum ad ambulandum.* Per hoc autem quod angelus apparuit Tobiæ in humana spẽ, & se exhibuit comitẽ viæ, ✠ sua prouidum

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA GREDOS.USAL.ES

E a *Tunc in.Be.* Apparuit angelus Tobiæ,& fociũ ſe pbuit, & filius Dei hoiem aſſumpſit, & uiſibiliter cũ hoib.conuerſatus humanũ genus ſaluauit. Introduxit Tobias angelũ ad pfem &c. & Dñs p miracula,q̃ in carne fecit pplo Iudæorũ, ex quo carnẽ ſuſceperat,oñdit ga eſt filius,& angelus.i.nũtius pater næ uolũtatis,cui ãt gaudiũ ppetuę ſalutis pdicauit dicẽs: Pñam agite,ap ꝓpinqua,n reg.cęlorũ. & deſperatib.de lumine cęlẽſti.Ego ſũ, ingt,iux mundi, qui ſequitur me, non ambulat in tenebris.

Allegor. In Tob. int. prin & me. nom.4.

Matt.3.a

Ioan.1.b

Ibidem

b Et di.ei an. Be. Promittit angelus Tobiæ ducere filiũ ſuũ in ciuitatẽ Medorũ, & reducere. Promittit Chriſtus Iudęis credẽtib.q̃uis plures ſint cæcati:qa ſcarnationis ſuæ ſacramẽta gẽtib.aperiat, & in fine tẽporũ populorũ Iudæorũ latius pãdat.Comitãte & coopante diuinitatis ſuæ fide,deductus ad Medos dicit: Alias oues habeo,q̃ non ſunt ex hoc ouili. De reducendo dicit Apls: Donec pleni tudo gentiũ intraret, & ſic omnis Iſrael ſal. fieret. Interrogante angelum Tobia, unde eſſet.

Tob.10.e

Rom.11.c

c Ego ſum(inquit) Azarias ana.ma.ſi. Azarias adiutor. Ananias gña dei. Chriſtus quoq; fidelib.ſuis ſdicat, qa ipſe eſt de quo dicitur: Adiutor meus,& liberator meus es tu Domine,ne moretis. Et uidimus gloriam eius,quaſi uni.a patre.

Pſal.69.b

Ioan.1.b

Vbi ſupra.

d Tunc pa.Be. Apparẽte Dño in carne,parata ſunt oia, q̃ ad redẽptionẽ nr̃am neceſſaria erant,& qb.ecclęſiæ fides & uita nutriatur, & firmẽt, donec huius ſeculi uia finiat

F i.mrtutes eius, doctrina, tentatio, paſſio,reſurrectio,aſcẽſio, ſpũſcti miſſio.fides credẽtũ, pſecutio infideliũ.his in Iudæa peractis, mediator Dei,& hoim per apoſtolos Iudæis cõtribuit.ſuis,& gentib.gaudia ſupnę ſalutis,& pacis prædicauit,& his qui accipere, & credere uolebant per ſeipſum donauit: & ſic ad ſalutem gentium per apoſtolos peruenit.

NICO. DE LYRA.

Heb.1.d

¶ *dicitur. Omnes adminiſtratorii ſpiritus ſunt in miniſterii miſſi,propter eos, qui capiunt hæreditatem ſalutis.*

a Et man.apud Gabelum fratrem noſtrum,qui mo. *nam angeli ſancti libenter morantur cum inſtis . Cætera patent uſque ibi:*

b Super quæ ad pa. *quòd ita citò inuentus fuiſſet ductor aptus.*

c Ingreſ.ita.*Hic conſequẽter ductor inuentus examinatur, præmittitur tamen ſalutatio ſenioris Tobiæ,& eius reſponſio cum dicitur:*

d Qua.gau.mi.erit. *hoc non dixit ex impatientia ſuæ cæcitatis,ſed conténens gaudium præſentis uitæ, & ſperans gaudium futurę,*

e Forti ani. *in patientia perſeuerando.*

f In pro. eſt ut. *ad hoc.n. erat miſſus à Deo,& ideo certitudinaliter ſciebat hoc eſſe futurum.Cætera patent uſq; ibi:*

g Ego du.&c. *hoc enim futurum eſſe ſciebat ex diuina reuelatione.*

h Indi.mi.*In una.n.tribu Iſrael plures domus,decẽ.n.tribus erant captiuat.a,ijo Tobias q̃rit de viro ij; ſtribu , & domo,*

i Genus quæ. *quaſi dicat non eſt tibi cura-*

a ¶Angeli enim apud ſanctos manent.

itinera eius frequẽter ambulaui, & mãſi

a ¶Boni enim æquales angelis,& cohęredes , & concines futuri ſunt.

apud Gabelum fratrem noſtrum , qui moratur in Rages ciuitate Medorum.

a ¶Ciuitas ſanctorum in monte, peccatorum in valle poſita.

quæ poſita eſt in mõte Ecbatanis . Cui

a Nihil ſine conſilio patris agendum decreuit.

Tobias ait : Suſtine me obſecro, donec

a hæc ipſa nuntiem patri meo . Tunc ingreſſus Tobias indicauit uniuerſa hęc pa-

a ¶Quia cito occurrebat, quod uolebat. vel quia iubito.

tri ſuo. Super quæ admirãtus pater, rogauit vt introiret ad eum . Ingreſſus itaque ſalutauit eum, & dixit : Gaudium

a ¶Populus Iudæorum.

tibi ſit ſemper . Et ait Tobias : Quale gaudium mihi erit , qui in tenebris ſedeo & lumen cæli non video ? Cui ait

a ¶Appropinquabit enim regnum cęlorum.

iuuenis : Forti animo eſto , in proximõ eſt ut a Deo cureris . Dixit itaque illi Tobias : Nunquid poteris perducere filium meum ad Gabelum in Reges ciuitatem Medorum? Et cùm redieris , reſtituam

b tibi mercedem tuam . Et dixit ei angelus : Ego ducam , & reducam eum ad

g te. Cui Tobias reſpondit : Rogo te, indica mihi , de qua domo, aut de qua tribu es tu ? Cui Raphael angelus dixit :

i Genus quæris mercenarij an ipſum mercenarium , qui cum filio tuo eat ? Sed

k ne forte ſolicitum te reddam , ego ſum

l Azarias Ananiæ magni filius . Et Tobias reſpondit : Ex magno genere es tu . Sed peto ne iraſcaris , quòd uoluerim cognoſcere genus tuum . Dixit autem illi angelus : Ego ſanum ducam , & ſanum tibi reducam filium tuum . Reſpondens autem Tobias ait : Bene ambuletis , & ſit Deus in itinere veſtro , & an-

d gelus eius comitetur uobiſcum . Tunc

m ¶Neceſſaria.

paratis omnibus quæ erant in uia portanda , fecit Tobias uale patri ſuo , &

n matri ſuæ , & ambulauerunt ambo ſimul. Cumq̃ profecti eſſent, cœpit

a ¶Mulieris impatientia:affectio materna.

mater eius flere & dicere : Bãculum ſenectutis noſtræ tuliſti , & tranſmiſiſti à nobis. Nunquàm fuiſſet ipſa pecunia pro

p qua miſiſti eum . Sufficiebat enim nobis paupertas noſtra , ut diuitias computaremus hoc , & quòd uidebamus filium

q r

a ¶ In Domino confidit cui commiſit eum.

noſtrum . Dixitq̃ ei Tobias : Nõli flere . Saluus perueniet filius noſter , & ſ ſaluus reuertetur ad nos , & oculi tui uidebunt illum . Credo enim , quòd angelus Dei bonus comitetur ei, & bene diſponit omnia quę circa eum geruntur, ita ut cum gaudio reuertatur ad nos. Ad hãc

a ¶Suſcepta conſolatione.

vocem ceſsãuit mater eius flere,& tacuit.

curandum de genere illius,q dẽt filiũ tuũ

G *ducere p mercede.ſed decius aptitudine, & fidelitate , quæ coditiones ſunt in me.*

k *Sed ne for.ſol.te red.ideſt dubium.*

l *Ego ſum Aza.Ana.ma. verum dixit angelus,quia ſicut dictũ eſt , locutio eius erat figurattiua. Azarias ãt interpretatur adiutor Dei: angeli uero ſunt adiutores Dei,inquantum p eorũ miniſterũ electi dirigũtur in ſalutem, & hoc modo dicit Apoſtolus de ſe & aliis prædicatoribus: Dei adiutores ſumus. Ananias verò interpretatur gratia Dei,cuius alij ſunt angeli:eo modo,quo dicitur filij gloriæ,quę eſt gratia conſummata . Non tamen ſic intellexit Tobias:ſed quòd eſſet homo ſilius cuiuſdam uiri notabilis de tribubus Iſrael,qui ſic uocaretur. Nec in hoc angelus eum decepit , quia Tobias melius habuit intentum ſuum ſ.filij ſui ductorẽ bonũ,q̃ſi eſſet homo de genere quantuncunq; magno.Cętera patent in litera .*

1.Cor.3.b

m *Tunc pa.Hic conſequenter deſcribitur Tobiæ iunioris receſſus cum dicitur:*

n *Fecit To.va.pa.non enim decẽs erat, q ab eis recederet abſq; ſalutatione.& ſequtur matris ſletus ex materna pietate.*

o *Baculũ ſe.no.i. ſuſtentamentum.filij enim ſenibus parentibus debent miniſtrium reuerentiæ, & prouiſionis neceſſariæ ſi indigeant.*

p *Nunquam fu.ipſa pe.hoc dicit, materno affectu mota.*

q *Vt di.compu.ideſt reputaremus nos habere.*

r *Hoc quòd vi.ſi.no.i.ſenſu percipiebamus ipſum eſſe nobiſcum.Pater enim cum eſſet cæcus , non poterat eum videre:poterat tamen ipſum tangere, & audire,& ſic ãptici ſenſu preſentiam eius cognoſcere:quod hic dicitur videre quantum eſt ex parte patris. Viſus enim propter ſui nobilitatem aliquãdo accipitur pro aliis ſenſibus.ſicut dicitur . Populus autem videbat voces.hic enim accipitur*

H *videre,pro audire.*

Exod.20.c

ſ *Saluus perue.ſi.no. ad terminum ad quem mittitur.Cætera patent.*

MORALITER.

✻ *iuæ prouidum,& iucũdum,ſignatur myſticè gratioſa ſocietas , uel potius gloriola,quæ erit hominũ,& angelorum , cùm ad eorum ſocietatem in animabus ſimul,& corporibus aſſumentur.Per hoc autem , quòd hãc aſſocietatem ſignificauit angelus Tobię ſeniori,deſignatur,quòd hoc fuit promiſſum patribus veteris teſtamẽti.vñ ꝓmiſſum fuit Abrahæ q̃ ſemen ſuum futurum eſſet ſicut ſtellæ cęli.*

Gen.15.a

m Tunc para.om. quæ erant. hęc fuerunt, chiropraphus, caſſidile , & baculus.per chirographum qui dicitur à χαρ chir , qđ eſt manus,& γραφω grapho ſcribo,ſignãtur ſacra ſcriptura, quę in manu operis eſt habenda. propter quod dicitur.Non auditores legis,ſed factores iuſti ſũt apud Deũ.

Rom.2.b

Per caſſidile , quod eſt repoſitorium neceſſariorum,ſignificatur humilitatis virtus,quæ eſt cuſtos aliarum virtutum,& donorum.Per baculum verò ſignum crucis in corde credendo, & ore confitendo, iſta vero ſunt neceſſaria peregrinantibus in hac uita .

n *Fecit Tobias v.pa.ſuo,& matri ſuæ, & ambulauerunt ambo ſimul.* Per hoc ſignificatur,quod in principio cuiuſlibet operis boni Deus, qui eſt pater noſter per creationem,& beata virgo quę eſt mater noſtra per pietatem,debent deuote ſaluari.

GLOS. ORD. CAP. VI.

A a *Profectus eſt.Be.* Dño uenĩte ad gentes ſaluãdas pdicatores veſtigia eius ſunt ſecuti, quia quod iuſſit,impleuerunt. uñ: Eũtes docete oẽs gẽtes &c. Domum quoq; Corneli ipſe Deus primo p ſe impleuit ſpiritusãcto,& ſic Petrus aquã pfudit.Canes vocãtur pdicatores, quia Dei domum,& eius ſubſtantiam, & oues ſpirituales a furibus, & beſtialibus ſpiritibus & hæreticis defendunt.

In Tobiam: lung.a prin. uerſ. med. num.4.

Matt.vlt.d Act.10.

b Manſit pri. Dñicæ paſſionis ſactamen tũ manifeſte ſignificat.piſcis.n.q Tobiã deuorare cupiẽs angelo docẽte occiſus eſt,diabolũ ſignãt q dũ i redẽptore nr̃o carnẽ appetiit,capt⁹ eſt potẽtia diuinitatis. Tigris eſt fluuiꝰ q rapidiſſimo curſu a tigri velociſſima beſtia ſic nominat, decurſũ nr̃ę mortalitatis ſignãt.i quo piſcis immanis latebat,cũ diabolus humanitatẽ inſidioſe ſeductor mortis hẽbat impia.Mãſit Tobias iuxta Tigris fluẽta. qa Dñs mũdo apparẽs iter morta es vitã duxit:ſed eũ pcti vnda ñ iſundit, nec in eo princeps mũdi veniẽs q̃q̃ habuit.

Tigris.

Ibidem

c Exiuit. Be. Xp̃s mortem cui nil dẽbat accepit, ut pedes.ſ.ſuos.i. membra ſua a contagione peccati,& mortis abluerit. Occurrit piſcis eum deuorare cupiens, & Dño in cruce paſſo diabolus, quo † mouente crucifixus erat aduenit,quærens ſi quid peccati in eo inueniſſet.

† mouente

d Quem expa. Xp̃s imminẽte mortis articulo cępit pauere,et tędere,nõ diabolũ, ſed mortẽ, q̃ inuidia diaboli intrauit in orbẽ naturali carnis fragilitate phorreces.vnde: Pater trãſfer calicẽ hũc à me.

Mar.14.d

Ibidem.

e Appre. Apprehẽdit Chriſtus diabolũ, q eũ capere in cruce uoluit, & moriẽdo vicit. App̃hẽdit ergo brãchiam,vt caput negſtimũ a corpe potẽtiæ ſuæ dextera ſepararet i. nequitiã antiq hoſtis ab his, quos ſibi corpus fecerat,auferret,& hos corpori ſuo,i. eccl̃iæ inferret.Brãchiã.n. hẽt piſcis in ꝑfinio capitis,& corpis.eſt ãt Xp̃s caput eccl̃iæ,q̃ eſt corpus eius,& diabolus caput iniquorũ,q ſũt corꝰ eiꝰ

B

f Quod cũ ſe. Quia cũ Dñs negtiã diaboli manifeſtaret.molitus ẽ adhuc electis ſuis perſecutionẽ commouere: hi enim ſunt pedes eius,per quos ambulat in terra,qui ſuper omnia regnat in cælo.

g Exen.hunc pi. Dñs piſcem exẽterauit, cũ negtiam diaboli latius ſanctis aperuit: & quaſi arcana inſidiarũ eius reſerauit.Repoſuit ſibi cor eius, quia callidi tatẽ eius in ſcripturis indicauit de quo dr̃:Serpẽs erat callidior cunctis animãtib.terræ. & alibi:Num ignoramus aſtutias eius?Fel quoq; repoſuit.quia quanto malitiæ furore contra genus humanum ſeuiat,ad cautelæ ſtudiũ ſcribi, & conſeruari voluit. Iecur repoſuit, quia maligna eius cõſilia aduerſum nos per doctores ueritatis inſinuauit: Aiunt.n. Phyſici: quia calore , & occulta uirtute iecoris excoquantur, & digerantur cibi.Cum uero,q̃ agere diſponimus ſedula cogitatione,quo ordine ſint agenda exquirimus,quaſi acceptos in ſtomacho cibos ardore iecoris excoquimus.

Gen.3.a 3.Cor.11.g

h Sunt enim hæc neceſſ.ria. Aſtutia diaboli, & nequitia cognita nobis ad medelam proficiunt,quanto enim ea certius explo ramus,tanto certius declinamus.

i Aſſauit carnes eius , & ſecum ſuſtulerunt in via cætera ſalierunt , quæ ſufficerent eis quousque peruenirent in Rages ciuitatem Medorum. Tunc interrogauit Tobias angelum , & dixit ei. Quicquid ſibi ex hoc piſce aſſumpſerit, ſignificat eos, qui audito Dei verbo malunt inter membra ſui deceptoris putrida,& mortua reſidere, quàm in corpus Chriſti venire. Aſſauit carnes , quia, quos carnales inuenit,ſpirituſſanctι igne ſpirituales , ac fortiores reddidit, qui ſuper apoſtolos in ignis uiſione deſcendit. Tantos Dominus de Iudæa collegit ad fidem, quanti ſufficerent ad exemplum viuendi,vel ad miniſterium prędicandi, donec in gentibus eccleſiæ fundamenta locarentur.

Et oportet

NIC. DE LYRA CAP. VI.

C Rofectus eſt.*Deſcripto receſſu iunioris Tobiæ,hic conſequenter deſcribitur proceſſus ſuæ uiæ,& primo ponitur illud, quod circa eum factum eſt in via ſecundo in termino uiæ.vij.c. Circa primum deſcribitur duplex beneficium Tobiæ exhibitum:quia primo*

Duplex

a deuoratione piſcis eripitur.ſecundo de unctione uxore inſtruitur,ibi:& dixit ei.Prima adhuc in duas,quia primo ponitur eripiendi modus ſecundo ereptionis fructus,ibi:Tunc dixit . Circa primum dicitur:

a Profectus eſt.*vt patris imperium adimpleret.*

b Et caſe. *ſicut communiter accidere ſolet , iſtud tamen ponitur hic ad maiorem expreſſionem veritatis hiſtoricę.*

c Et man.pri.*i.prima dieta, & hoſpitatione.*

d Iuxta flu.*qui eſt unus de quatuor fluminibus Paradiſi.Gen.2.*

e Et exi.de domo , *vbi hoſpitatus erat cum angelo.*

Gen.2.e

f Vt la.pe.*ad recreãdũ contra laborẽ itineris.*

g Et ec.pi. im.*i. magnus diuina prouidentia miſſus .*

h Exi.ad de.*ſic enim ei videbatur,eò quòd aperto ore venerebat contra eum.*

i Appre.brã.eius.*i.pennulam , quæ eſt inter caput,& corpus.quod & fecit obediens ſuo ductori quamuis horribilem uideretur ſibi.*

k Tunc di.*Hic conſequenter deſcribitur ſequens fructus,qui duplex eſt:ſcilicet prouiſio ei bi,& etiam medicinæ & patet litera vſq; ibi.*

m Aſſauit car.*non totas,ſed illas , quæ poterant comeci recentes.*

n Cętera ſa.*pro reſiduo itineris.Cætera patẽt vſq; ibi:*

o Cor.e par.ſi ſu.&c.ex.*ſ.expellit.*

p Om.ge.de.*Circa quod ſciendum,quòd ſi dæmones an ſint animalia.*

mones haberent corpora ſibi naturaliter unita,ſicut dixit Apuleius,q dæmones ſunt ãtalia corpore aereo,t pe æterna,ãeo paſſiua, no eſſet impoſſibile,q̃res corporales in eis ſuccẽt impreſſiõne corporũ ſed qa fidem fidẽ noſtra, & ẽt Philoſophorũ doctrinã,ſunt ſubtiliter ſimpliciter inte lectualesiõ nulla corpalis creatura pot in eis facere aliquã impreſſionẽ.propter qđ ſimus iſte no expulit dæmonẽ,ſed figuraliter.ꝰ expreſſionẽ:qa ſicut dictũ eſt,facta angeli circa Tobiã fuerunt in multis figuralia. Et to ſimus ille ex igne procedẽs ſignificauit virtutẽ orõis Tobiæ iunioris,& Sarę , cuius merito angelus Raphael expulit dæmonẽ a Sara.vnde non dicitur infra viij.ꝑ ſimus ille dæmoñ expulerit, ſed q̃ angelus Raphael ipſum apphẽdit,& religauit in ſuperioribꝰ Ægypti . Quod ãt aliq̃do dæmones ab obſeſſis corporib.recedit ad deportationẽ aliquorũ lapidũ,& herbarũ, & ꝓnunciationẽ carminũ,& hmõi,nõ ſit virtute taliũ, ſed dæmones hoc fingũt volitariè , vt teneant hoẽs in errore.Tamẽ res ſẽſibiles poſſunt aliq̃ diſpoſitionẽ facere q̃ corpore hũano, ꝓpter q̃ eſt minus diſpoſitũ ad patiẽdũ à dæmone. ſicut dictum fuit plenius. xi Reg.xvi. de receſſu dæmonis à Saule ipſo Dauid citharizante.

q Et fel.ua.*non enim eſt inconueniens , quòd vna res corporalis habeat effectum ſuper aliam corporalem,ſicut ſenſibiliter uidemus.*

r Et di.ei.*Hic cõſequnter Tobias inſtruit de ducẽda uxore.ubi prio ponitur angeli monitio, cũ dr̃:*

¶ Eſt hic ra-

MORALITER.

✻ *a Profectus eſt.* Sequitur:

e Et exiit la.pe. per quod ſignificat, q ambulãtes ad patriam per huius vitæ viam,debent frequenter lauare cõſcientias ſuas p veꝝ, & puã cõfeſſionẽ.ſed qm̃ diabolus hoc nititur impedire,ſequit:

g Et ec.p.in.i. crudelis,pp qđ p ipſum diabolus ſignificatur.trahit aũt in eccũ,& exẽteratur,cũ eius dolo.ſitas aperitur,p cor ãt ipſius aſtutia,p ſel neqtia,p iecur appetẽtia q̃ ſẽp tendit ad malũ,ſignãtur.

l Nota.ad m.v. quia quanto melius cognoſcuntur,tanto facilius euitantur,propter quod ſunt in caſſidili memoriæ reponenda.

r Et di.ei. Per Raguelem,qui paſtor Dei interpretatur, bonus prælatus ſignificatur:& hic habet filiam maritandam.ſ.eccleſiam uacantem,quæ per conſilium Chriſti,qui angelus eſt magni conſilii, Tobiæ.i.viro bono rõne ſcientiæ,& uitæ in coniugium debet tradi cũ bonis ad eã ptinentib.& ipſe debet eã accipe in timore domini & amore ꝓpꝛis ſpũalis ꝓcreãdę,& ſic à dæmone non ledũtur. Illi ve

✻ ro,qui

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA GREDOS USAL.ES

E a *Et opor.* Raguel pp̃lm gẽtiũ signat, quẽ Dñs pꝑdicatores suos visitare, & de ei⁹ stirpe sponsam sibi ecclesiã assumere dignatus est, quã bene significat Sara uxoris Abrahæ æquoca, q̃ genuit Isaac filiũ suũ pmissionis.i. liberũ ecclesiæ populũ. Raguel interp̃taĩ, pastus eius Deus, vł amicus, q.s. dicere possit: Psal. 22.a Dñs pascet me, & nihil mihi deerit. & qui audire dignus sit: Ioan. 15.b Iã nõ dicã uos seruos, sed amicos meos.

NIC. DE LYRA.

¶ a Est hic ra.no. *idest nominatus in diuitijs, & virtute.*
b Tibi de.o.sub.e. *per acceptionem filiæ suæ, quam solam habet heredem, sed o ponitur Tobiæ excusatio, & hæc duplex. vna rõne periculi mortis sibi ĩminẽtis. alia rõne tristitiæ supernueniẽtis parentibus senibus, si hoc cõtingeret: quam parentum tristitiã videbatur magis formidare, quam propriam mortem, dicẽs:*
c Depo.se.il. *timebat enim, ne si post patris cæcitatem contingeret in seipso deperire parentũ posteritatem, quod omnibus parentibus est summæ tristabile, eius parentes tantam incurrerent tristitiam, quòd per impatiẽtiam frangerentur: & sic non solum corporaliter, sed etiam spiritualiter morerentur.*
d Tunc an. *Hic consequenter ponitur angeli responsio. per quã primò assecuratur Tobias de acceptione vxoris, cum dicitur:*
F e Audi me. *diligenter, & attentè.*
f Et o.ti.&c.q.pr.p.d. *propter suum demeritum.*
g Hi nã qui &c. habet demoniũ s.e. *quia non contrahant matrimonium*

Est hic Raguel nomine, uir propinquus de tribu tua, a & hic habet filiam nomine Saram, sed neq; masculũ neque fœminam †vllam habet aliam præter eam. Tibi b
a ¶Pater filium: Postula a me, & dabo ti. gentes hereditatem tuam.
a debetur omnis substantias eius, & oportet eam te accipere coniugem. Pete ergo eam à patre eius, & dabit tibi eam in vxorem. Tunc respondit Tobias, & dixit: Audio, quia tradita est septem uiris, & mortui sunt: sed & hoc audiui, quia dęmonium occidit illos. Timeo ergo ne fortè & hæc mihi eueniant, & cum sim unicus parentibus meis, deponam senectutem illorũ c cum tristitia ad inferos. Tunc angelus Raphael dixit d ei: Audi me, & ostendam tibi qui sunt, quibus præualere potest dæmoniũ. Hi nanq; qui coniugiũ ita suscipiunt, vt Deum à se, & à sua mente excludãt, & suæ libidini ita vacent, sicut† equus & mulus quibus nõ est intellectus, habet potestatẽ dæmonium super eos. Tu h autẽ cum acceperis eam, ingressus cubiculũ, per tres i dies cõtinens esto ab ea, & nihil aliud nisi orationibus uacabis cum ea. Ipsa autem nocte incenso iecore pi-
a ¶Non carnaliter, ne obloquatur ei quod infra dicet virginem.
scis fugabitur dęmoniũ. Secunda verò nocte in copulatione sanctorum patriarcharum admitteris. Tertia
a ¶Forte erant constituta benedictiones ad hoc, vel a sacerdote dicenda, vel ab alijs. b ¶Post mo um.
verò nocte benedictionem consequeris, ut filij ex vobis procreentur incolumes. Transactã autem tertia no o cte, accipies virginem cum timore Domini, amore filiorum magis, quàm libidine ductus, ut in semine Abrahæ benedictionem in filijs consequaris.
a ¶Quia nondum interuenerit carnalis coniunctio.

G *tium amore prolis educandæ ad cultum Dei, sed vt satisfaciant suæ libidini. secundo docetur de modo accedendi ad uxorem, cum dicitur:*
h Tu.au.cum ac. *per uerba de præsenti in uxorem.*
i Ingre.cu. *quia concubitus carnalis ẽt coniugalis impedit feruorẽ, et efficaciã orationis. unde dicit Apostolus de redditione* 1. Cor. 7. *debiti cõiugalis: Nolite fraudare inuicẽ, nisi fortè ex cõsensu ad tps, vt vacetis orõni: delectatio .n. venerea absorbet usũ rõnis.*
k Ipsa au.no. *idest prima nocte, qua intrabis cubiculum.*
l Incẽ.ie.p.fu.de. *per modũ supius dictũ. Sciẽdũ tamẽ, q sup. dixit, cordis eius particulã &c. ex quo ẽt patet, qđ dictũ est. s. q in cẽsio ista nõ hẽbat virtutẽ fugãdi dęmonem quantum est de se.*
m Se.ue.no.&c.ad.i. *cõcedetur tibi copulatio cũ uxore, sicut & sctis patriarchis nõ tamẽ ptũc carnalẽ copulã exercebis, sed postea. erat.n. casus spũalis, pp quẽ iste fuit prohibitus à tali copula per tres noctes. s. vt per studiũ orationis cũ uxore mererentur liberari à dæmonis potestate.*
n Ter. au. no.be. *i. mereberis multiplicationem sanæ prolis.*
o Tran.au.ter.no. *idest quarta.*
p Ac.uir. *m̃rimonĩi cõsumãdo.*
q Cũ ti.qđ *exponit cũ subdit.*
r Amore fi. *ad cultum Dei procreandorum.*

MORALITER.

✻ ro q eccl'as accipiũt, non vt Deo seruiãt in timore, sed ut ex boris ecclesiæ carnaliter viuant & pompose: a diabolo per pctã mortalia suffocantur, & in inferno cum diuite epulone sepeliuntur, & & sic apparet moralitas huius ca.v. & etiam.vi. H

GLOS. OR. C. VII.

INgressi sunt autem. sequitur: a *Quo au.* Audiẽs populus gentium uerbũ fidei, & admonitus ab apostolis, vt de stirpe sua Xp̃o daret uxorẽ, nõ sine certa exploratione potuit nouę fidei iura suscipere: quia olim multos doctores habuit, qui omnes quasi septenario numero cõprehensi, hãc tñ uitã nouerãt: de æterna nihil cẽrtũ dicebant: & iõ sine spe uitæ immortalis æternæ mortis rapuit eos interitus. docente aũt intrinsecus ueritate, & foris per doctorum ora sonante tandem intellexit, quod iustum est, ut qui stulta dicerent, stul e perirent. Deus

NI. DE LY. C. VII.

Diuisio INgres.su. *Hic cõsequẽter describitur beneficium Tobię collatũ in termino uiæ. et primo quantũ ad terminum uiæ propriæ. secundò angelicæ cap. ix. non enim Tobias processit ultra domum Raguelis, sed angelus processit vsque ad Gabelũ. Circa primũ describitur primo matrimonii contractus. sc'do ad vxorẽ accessus, c. viij. prima diuiditur ĩ quatuor partes*

CAP. VII.

a ¶Doctores uerbi. b ¶Populum Gentilem, quem Dominus per doctores adijt.
INgressi sunt autem ad Raguelem, & a b
a ¶Populus, quẽ non cogno. ser. mi. in auditu auris obed. mihi.
suscepit eos Raguel cum gaudio. Intuensq; Tobiam Raguel, dixit Annæ uxori suæ: Quàm similis est iuuenis c iste consobrino meo. Et cùm hæc dixisset, ait: Vnde estis iuuenes fratres nostri? At illi dixerunt: Ex tribu d
a ¶Ex hi scilicet, quos Niniuitæ captiuauerant.
Nephthali sumus ex captiuitate Niniue. Dixitque e illis Raguel: Nostis Tobiam fratrem meum? Qui dixerunt, nouimus. Cumq; multa bona loqueretur de eo: Dixit angelus ad Raguelem: Tobias de quo interrogas, pater istius est. Et misit se Raguel, & cum f lachrymis osculatus est eum, & plorans supra collum eius dixit: Benedictio sit tibi fili mi, quia boni & opti- g mi uiri filius es. Et Anna uxor eius, & Sara ipsorum h filia lachrymatæ sunt: Postquàm autem locuti sunt, i præcepit Raguel occidi arietem, & parari conuiuium. Cumque hortaretur eos discumbere ad prandium, Tobias dixit: Hic ego hodie non manducabo, neque k bibam: nisi prius petitionem meam cõfirmes, & pro- b mittas mihi dare Saram filiam tuam. Quo audito
a ¶Gentilis populus. b ¶Vniuersis doctoribus.
uerbo Raguel expauit, sciens quid euenerit illis septem uiris, qui ingressi sunt ad eam, & timere cœpit, ne fortè & huic similiter contingeret. Et cum l nutaret, & non daret petenti ullum responsum,

partes qa primo describitur mutua recognitio. secundo vxoris petitio. ibi: Cũq; hortaretur. tertio filię cõcessio ibi. Tũc dixit Raguel. quartò ratificatio, ibi: Et apphẽdẽs. Circa primũ dicitur:
a Ingr.s.au. *p petẽdo hospitio.*
b Et sus. *Nam antiqui ad hospitalitatis gratiam erãt proni, ut patet de Abraham & Loth.* Genes. 18 & 19. a
c Quã si.c. *i. Tobiæ seniori, cui filius erat valde similis corpore, & mente, & etiam nomine, vt dictum est sup. c. 1.*
d Ex t.Ne. *s. d qẽt erat Raguel.*
e Ex ca.Ni. *quia Iudæi captiui erant per diuersas ciuitates dispersi. Cætera patent vsque ibi:*
f Et mi.se. *ad amplexãdum, & osculandum Tobiam ex amore, & lachrymãdum ex pietate, eò quòd erat de eius cognatione.*
g Quia b. *q.d. degenerares, nisi bon⁹ esses, & bñdictiõe dignu⁹.*
h Et an.v. *non dicitur hic q amplexatæ, vel osculatæ fuerint ipsum: quia non sic decet mulieres facere, sicut uiros.*
i Post a. *Hic cõseq̃nter describitur vxoris petitio: & patet litera vsque ibi:*
k Hic e.ho.n.m. *sic enim erat edo ctus ab angelo, licet nõ sit suprascriptũ, vt ante cibum, & potũ fieret matrimoniũ, vt sic melius & sanctius contraheretur.*
l Et cũ nu. *i. hæsitaret de respõsiõe dãda. qa graue erat ei denegare, eò q ẽt fili⁹ optimi uiri, ut* ¶ *dictum est*

A a *Deus Abraham.* Sicut in baptismo abrenuntiamus diabolo, & oĩb. operib. eius: & in patrẽ, & in filium et in spiritussanctum nos credere confitemur, & symbolum nostræ fidei, quasi chartam accipimus.

NICO. DE LYRA.

¶ *dictum est, & etiam concedere pꝑter casus præcedentes.*
a Dixit ei ange. *ipsum assecurando de concessione.*
b Qm̃ huic ti. Deum debe.con.fi.tua. *ex ordinatione diuina.*
c Propterea alius.non po. *Nam ordinatio Dei non potest frustrari.*
d Tunc dixit Raguel. *Hic consequẽter describitur filiæ cõcessio. & primò ponitur concessionis rõ, cum dicitur:*
e Non dubito &c. *i. firmiter credo.*
f Quod Deus preces.adm. *i. exaudierit. nam preces sẽp exaudiuntur, quando fiunt piè, pseueranter, & pro se: & similiter si fiant pro alio, si non sit impedimentum in eo. Sic autem erat in proposito, nam oratio Raguelis erat pia, & perseuerans pro filia sua, quæ sancta erat, & deuota.*
g Et credo, quoniã ideo fe. uos ue. *qui disponit omnia suauiter.*
Sap. 8. a Num. 36. a h Vt & ista con. co. su. *Nu. xxxvi. vbi præcipitur, quòd filiæ Salphaad non possẽt contrahere matrimonium, nisi cum uiris suę cognationis, eò quòd succedebant in hæreditate patris. & sic fuit*

dixit ei angelus: Noli timere eã dare isti, quo- a b
a ¶Christo. a ¶Non alij.
niam huic timẽnti Deum debetur cõiunx filia tua: propterea alius non potuit habere il- c
a ¶Qui non recte docebat.
lam. Tunc dixit Raguel: Non dubito, quòd d e Deus preces, & lachrymas meas in conspectu f
a ¶Confirmatus in fide.
suo admiserit. Et credo, quoniam ideo fecit g uos venire ad me, vt & ista coniungeretur co- h
a ¶Prædicentis: Prophetam suscitabit Dominus nobis, ex fratribus nostris.
gnationi suæ, secundũ legem Moysi. Et nunc noli dubium gerere, q tibi eam tradam. Et ap-
a ¶Deus enim operatur in nobis ut operet. ur.
prehẽdens dexteram filiæ suæ, dexteræ Tobię i k
a ¶Re Iesu.
a tradidit, dicẽs: Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob vobiscum sit, & ipse cõiungat uos, impleatque benedictionem suam in vobis. Et accepta charta fecerunt conscriptio- l nem coniugij. Et post hæc epulati sunt benedi- m centes Deum. Vocauitque Raguel ad se Annam vxorem suam, & præcepit ei ut præpara n ret alterum cubiculum. Et introduxit illuc Saram filiam suam, & lachrymata est. Dixitque o ei: Forti animo esto filia mea. Dominus cœ- p q li det tibi gaudium pro tædio, quod per- r pessa es.
a ¶Omnium fidelium qui per hos patres significantur.

C *sic fuit de ista Sara, quę fuit hæres Raguelis, ut sup. dictũ est c. vi. q nullã hẽbat plẽ. & subditur cõcessio petitiõis, cũ dicitur.* Et nũc noli du.ge. *Sequtur:*
i Et app. *Hic consequẽter describitur concessionis ratificatio, & primò per matrimonii contractum, cum dicitur:* Et appre.dexte.fi. *de consensu eius.*
k Dexteræ Tobię tra. *similiter consentiẽtis in eam tanquam in vxorem: quia mutuus consensus in matrimonio requiritur. Cætera patent. Secundò ponitur ratificatio p scriptũ, cũ dicitur:*
l Et acce.char.fe.con. *Hic erat modus antiquitus, q in vna parte chartæ scribebatur dos, & in alia parte chartæ donum propter nuptias: & inter duas scripturas fiebant signa, per quorum medium scindebatur illa charta, & dabatur vna pars viro, & altera mulieri.*
m Et post hæc epula.sunt. *in principio comessionis, & in fine, sicut facere solent personę deuotæ.*
n Et pcepit ei, ut præpararet alt.cu. *s. a suo: & à cubiculo septẽ uirorum, qui mortui fuerant, post quorum mortem Sara iacebat in cubiculo parentum, in altero tamen lecto.*
o Et lachrymata est. *ex pietate, & timore, ne sicut cęteris contingeret Tobiæ.*
p Forti ani.esto. *cõfidẽs de Domino.*
q Domi.cœli detti.gau. *de viro isto.*
r Pro tædio. *quod perpessa es. ex morte aliorum.*

GLOS. ORD. CAP. VIII.

a In Tob. circ. med. to. 4. POstquam ue.cœ.Be. introductus Tobias ad cubiculum protulit &c. Deus accepturus ecclesiam de gentibus in desponsationis initio iubet eã abrenũtiare diabolo, & oĩb. põpis eius, & confiteri fidem san- B ctæ trinitatis in remissionẽ peccatorum, quod est intima piscis uiscera uiuis cremare carbonib.
Ibidem b *Raphael Be.* Quia post abrenũtiationẽ diaboli, post cõfessionẽ veræ fidei sequitur pctõrum remissio p aquã baptismi expulso diabolo, diabolũ ligauit: qa a fideliũ læsione cessando ꝯpescuit quos etsi aliqñ tẽtare ad pbõnẽ pmittitur, superare tñ prohibet.
c *Religauit.* Desertũ, & Aegyptus corda infideliũ signant, q̃ a Deo deserta: qa eius habitatione indigna, & iuxta ĩterp̃tationẽ Aegypti pfidiæ suæ tenebris obscurata. Meritò ãt, & q a Deo deserit a dęmonio replet. Angelus vero dæmonẽ, qui Tobiã occidere volebat, in deserto ligauit, qui cohibitũ a fidelib. q sunt mẽbra Christi diabolum in infidelibus tñ dominari permittit. in quib. tñ tenet eũ ligatũ. qa nec ipsos tñ lædere pmittit, qtũ nititur. Et fa.

NIC. DE LY. CAP. VIII.

a Diuisio POstquã uero. *Descripto matrimonij contractu, hic consequenter describitur accessus ad coniugẽ, vbi quatuor ponuntur per ordinẽ. primũ est dęmonis expulsio, cũ dicitur:*
b Protulit de cassi. iuo. *i. pera ad modum retis facta, qua pastores, & aucupes solent vti. & dicitur à casse. i. rete. vnde Poeta: Decidit in casses præda petita meos.*
c Partem iecoris. *suprà vero vi. c. dixit angelus: Cordis eius particulam si super carbones ponas &c. ex quo videtur, quòd Tobias posuit super carbones partem cordis, & partem iecoris, & una prius exprimebatur videlicet. vi. c. Altera verò hic exprimitur: incensio. n. illa figuratiua fuit orationis, vt dictum est sup. vi. c. cum oratione uero Tobiæ concurrit oratio Saræ, & sic per duas particulas figurabantur.*
d Tunc Rapha.an.ne. *Tobiæ posset inferre nocumentum.*
e Et reli.illud in. *vbi non est habitatio hoĩm: p qđ patet, q dæmones deui ti aliquando per sctos angelos arcẽtur ab impugnatione hominum. & subditur oratio coniugũ, quę fuit dictę expulsionis meritoria cũ dicit:*

CAP. VIII.

POstquàm verò cęnauerunt, a introduxerunt iuuenem ad eam. Recordatus itaque Tobias sermonum angeli, protulit de cassidili suo partem b c
a ¶Spiritusanctus de quibus dicitur: Habens carbones ignis sedebis super eos: hi superetunt tibi in adiutorium. & alibi: Carbones ignis congeres super caput eis.
iecoris, posuitq; super carbones uiuos. Tunc d b Raphael angelus apprehendit dæmonium, c & religauit illud in deserto superioris Aegypti. Tunc hortatus est uirginem Tobias, di- e xitque ei: Sara exurge, & deprecemur Deum f hodie, cras & secundum cras, quia his tribus g noctibus Deo iungimur, tertia autem tran- h sacta nocte in nostro erimus coniugio. Filij i quippe sanctorum sumus, & non possumus k ita coniungi sicut gentes, quæ ignorant De- l um. Surgentes autem pariter instanterq; ora- m bant ambo simul, ut sanitas daretur eis. Dixit n que Tobias: Dñe Deus patrum nostrorum be o p
a ¶Vel mystici ad literam.
nedicant te cęli & terra, mareque, & fontes, & flumina, & omnes creaturæ tuæ, quæ in q eis sunt. Tu fecisti Adam de limo terræ, r

D f Sara exur.& deprę.de. *vt deuotius possimus Deum exorare.*
g Quia his tri. no. Deo iun. *i. iungi debemus per deuotionẽ, & orationẽ, anteq̃ procedamus ad actũ coniugalẽ.*
h Tertia a.tr.no. *ipsum cõsummãdo.*
i Filij qu.sa.su. *i. colentiũ verũ Deũ.*
k Et non possumus. *i. debemus.*
l Ita cõiungi sicut gẽ. *i. idololatriæ.*
m Orabãt ambo simul, ut sani.daretur &c. *p totalẽ expulsionẽ dæmonis.*
n Dixitq; Tobias. *orãdo deuotè.*
o Domine Deus patrum nostro. *q verus est Deus, & non dij Gentilium.*
p Benedicant te cęli, & terra. *Et p hoc intelligantur creaturæ mediæ.*
q Et om. cre. &c. *tã intellectuales, cuiusmodi sunt angeli, & homines, quibus ppriè competit Deũ laudare: quã intellectu carẽtes, q̃ dicũtur benedicere Deũ, eò q intellectualibus creaturis sunt materia laudandi Deum.*
r Tu feci. Adam de li.ter. *Ge. 1.*
¶ Dedistique ei

MORALITER.

✻ *Postquam uero.* Sequitur:
d *Tũc Ra.an.app.de.* Per desertum, q est locus infructuosus, significantur hoĩes in bonis, operib. steriles. Aegyptus ãt tenebra interp̃tatur. igitur p desertum Aegypti signãtur hoĩes steriles in bonis, & obtenebrati in pctis: in q b. manet diabolus, religatus tñ: q a nõ pt eis nocere quãtum vellet, & posset si dimitteretur propriè potestati, sed solum quantum permittit manus Dei.
e *Tunc hortatus est virginẽ To. &c.* Per hoc significat, q sacerdos curatus dẽt ecclesiam suam tanq̃ sponsam ad diuinum cultum inducere: & ipsa, id est populus suus debet ei assentire: vt sic in hoc confirmentur populus, & sacerdos. secundum vero sensum literalem docentur Christiani qualiter debeant coniugio suo vti.

VNIVERSIDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

a *Et fa.est.* Cātus pullorum ſonus
E eſt p̄dicatorum: qui poſt tenebras errorum diem lucis annuntiant futurum. Erant in gentib. qui dubitarent, an Dñs vere uiciſſet antiquum hoſtem, & ideo fidē nōis eius obruere atq; abſcōdere ſatius æſtimarēt: ſed poſt modū agnita veritatis luce, quaſi aurora præeūte, & crebreſcente cantu pullorū .i. voce prædicatorum veraciter Chriſtū, hoſte ſuperato, ſponſum eſſe ſanctæ eccleſię cognouerunt.
b *Benedicimus te do.de.Be.* Lætatꝰ Raguel de uita Tobię, & coniunctione filiæ ſuę. & benedicens Deum occidit duas vaccas, & quatuor arietes. Parat epulas omnibus amicis, & uicinis ſuis. Lætatur populꝰ gentium de fide Chriſti, & deuotione ſuæ gentis in fide Dñi proficientibus, ut etiam de ipſis doctores fierent, qui poſt modum martyres exiſterent: hi vaccæ ſunt, qa iugū euangelij portauerūt: & qui portarēt p̄dicādo, genuerūt. Arietes ſunt tanq̄ duces, & patres populorū. unde: Afferte Dño fi. arie. Sūt craſſi grā ſupernę dilectionis referti. unde: Sicut adipe, & pi. re.
c *Duas quoq;.Be.* Apoſtolus gētiū eos, q ad fidem uenerāt, de ſtirpe ſua tales eſſe docuit, quos pro excellentia virtutis tentaret inuidus hoſtis, & tentatos non uinceret, ſed victores, & martyres faceret. Eos quoq; occidi fecit, quos carnē ſuā pro Chriſto crucifigere docuit cum uitiis, & concupiſcētiis. Horū occiſiōe epulas parauit, qa vita, pfectꝰ, paſſio, & corona ſctōrū multis lætitiā tribuūt, q epulas ex eis, quorum reficiuntur, exemplis accipiunt.
d *Quatuor arie.* quia ſancti doctores, & martyres quatuor libros euāgelij fide, & opere conſeruant, prudētia, iuſtitia, fortitudine, tēperantia muniuntur, & quatuor partibus mūdi inſtruūt eccl̄iam Dei.
e *Occidi fe.* quia alij ſponte mortificant corpora ſua, vt ſint hoſtia viua, alij inter manus fideliū ſubeūt martyria, per arma iuſtitiæ a dextris, & a ſiniſtris i. pſperis, & in ad uerſis hoſtem vincentes antiquū.
f *Et ad iu. Be.* Adiuramus Chriſtū ut maneat nobiſcum, donec perfectionem quietis per ſpirituſanctī gratiam conſequamur, qua regeicamus, & a peccatis in corpe, & a prauis cogitationib. in mēte.

In Tobiam paulo poſt med. ꝛ.4. — Pſal. 28.a — Ibid. 62.b — Vbi ſupra — Gal. 5.d — †infra. 9.b — 2.Cor. 6.b — Ibid. paulo poſt

F — G — H

dediſtiq; ei adiutoriū Euam. Et nūc Dñe tu ſcis, qa nō luxuriæ cā accipio ſororē meā cōiugē, ſed ſola poſteritatis dilectione, in qua bñdicatur nomē tuū in ſecula ſeculorū. Dixit itaq; Sara: Miſerere nobis Dñe, miſerere nobis. Et conſeneſcamus ambo pariter ſani.

a ❡Prædicatorum.

a Et factū eſt circa pullorum cātum accerſiri b iuſſit Raguel ſeruos ſuos, & abierūt cum eo pariter, ut foderēt ſepulchrū. Dicebat enim: Ne forte ſimili mō euenerit ei, quo & cæteris alijs ſeptē viris, q ſunt ingreſſi ad eā. Cūq; paraſſent foſſam, reuerſus Raguel ad uxorē ſuā, dixit ei: Mitte vnā ex ancillis tuis, & uideat ſi mortuus eſt, ut ſepeliā eū anteq̄ illuceſcat dies. At illa miſit vnā ex ancillis ſuis. c Quę ingreſſa cubiculū, reperit eos ſaluos & d incolumes, ſecū pariter dormiētes. Et reuer e ſa nūtiauit bonū nuntiū. Et bñdixerūt Deū, f Raguel videlicet & Anna uxor eius, & dixe b runt: Bñdicimus te Dñe Deus Iſrael, qa non g cōtigit nobis quēadmodū putabamus. Feci h ſti eñ nobiſcū miſericordiā tuā, & excluſiſti i à nobis inimicū pſequentē nos. Miſertus es k āt duobus unicis. Fac eos Dñe plenius bñdi l cere te, & ſacrificiū tibi laudis tuæ. & ſuæ ſa m nitatis offerre, ut cognoſcat vniuerſitas gen n tiū, qa tu es Deus ſolus in vniuerſa terra. Sta o timq; p̄cepit ſeruis ſuis Raguel, ut replerēt terra foſſam quā fecerāt priuſq̄ eluceſceret. Vxori āt ſuę dixit, ut inſtrueret conuiuiū, & p p̄pararet oīa q̄ in cibos erāt iter agētibus ne c ceſſaria. Duas quoq; pingues vacas & qua d tuor arietes occidi fecit, et parari epulas oīb. e f vicinis ſuis cunctiſq; amicis. † Et adiurauit q Raguel Tobiā, ut duas hebdomadas mora r retur apud ſe. De oībus aūt q̄ poſſidebat Ra

a ❡Vnde Zachæus: Dimidium bonorum meorum do pauperibus.

guel, dimidiū partē dedit Tobię, & fecit hanc ſcripturā, ut pars dimidia quæ ſuparet poſt obitum eorum Tobię dño deueniret.

NIC. DE LYRA.

❡ a *Dedi. ei ad. Euan. ad prolis procreationem, ad quam requiritur vis actiua in maſculo, & paſſiua in fœmina. Cætera patent.*
b Et fa.eſt cir.pul. *Hæc eſt pars ſecunda, in qua ponitur tumuli præparatio ad ponēdum Tobiam ſecretē, ſi ei ſicut alijs contigiſſet. & patet litera uſq; ibi.*
c At il.mi.unam.ex an.ſu. *ad ſciēdum ſtatum filiæ ſuæ, & Tobiæ.*
d Rep.e.ſa.&c. *p ſigna vitę manifeſta.*
e Se.pa.dor. *poſt laborem orationis.*
f Et bene. *Hic conſequenter deſcribitur Raguelis, & Annæ gratiarum actio, cum dicitur:*
g Bene.te do.de.Iſ. *licet enim ſecundum ueritatem Deus eſſet omnium: erat tamen Deus Iſrael ſpecialiter per legem ab eo receptam, & ſpecialem cultum.*
h Quia nō cō.no.q.pu. *i. timebamus.*
i Et exclu. *in viris filiæ noſtræ.*
k Miſer.es.au.du.v. *erat.n. Sara unica: & ſimiliter Tobias vnicus parentibus ſuis, vt patet ex prædictis.*
l Fac e.do. *p augmētū uirtutis, et grę.*
m Et ſati.lau. *Alia uero ſacrificia non poterant extra Ieruſalem offerre.*
n Vt co.v.gen. *inter quas erant filij Iſrael captiuati.*
o Quia t.es de.ſo. *ſ. verꝰ. cętera patēt.*
p Vxo.au. *Hæc eſt quarta pars huius ca. in qua ponitur nuptiarum celebratio, cum dicitur. Vxo.&c.in con. per familiam ſuam, ipſa tamen diſponēte. & patet litera vſque ibi:*
q Et adiu.Ra. *i. ad iurandum induxit.*
r Vt du.he. *vt ſic in aſpectu filiæ, & viri ſui gauderet & de regimine ſuo eos doceret. cætera patent.*

MORALITER.

✱ b *Et fa.eſt cir.* p hoc deſignatur, q bonus prælatus, q per Raguelem deſignatur, dēt eſſe ſolicitus inquirere diligēter circa ſacerdotes & eorū parochias, qūo ſe hēant: et ſi inueniatur ſcādalū, remediū adhibere. ſi āt ſtatꝰ ſalutiferus, in Domino congaudere.

GLOS. ORD. CAP. IX.

T*Vnc no.* Sequitur:
a *Tamen ob ſe.te.Iſi.* aliquos de credentibus ſeruiētes tibi quibus prædicandi committas officium ad colligendas gentes, quæ nōdū fidei myſteriū ſuſceperūt, ſed tñ famā audierūt: et talētū verbi, qđ fama didicerūt, p fidei obediētiā reddāt. Nouus quotidie populus in eccl̄ia colligitur, pōt tñ ſpecialiter intelligi, de his gi de his qui literam legis per LXX. interpretes acceperunt, & iō fidem citius ſuſceperunt.
c Tamen obſe. *i. ſeruos ad eundum tecum aptos.*
d Et ua *ſed hoc uidetur contradicere ſupradictis .iii.c. vbi dicitur, quòd Sara filia Raguelis in Rages ciuitate Medorum audiuit improperium ab una ex ancillis patris: & ſic uidetur q Raguel, & Gabelus manerēt ī ea dē ciuitate, pp qđ nō oportebat angelum aſſumere ſeruos, & aīalia, vt iret ad Gabelū quaſi ad multum diſtātē locū. Ad qđ p̄t dici, q duę erāt ciuitates diſtātes in regno Medorū eodē nomine nominatæ. Sicut in regno Franciæ ſunt plures villæ diſtantes, quæ tamen eodem nōie nominātur. & in vna manebat Raguel, & in alia Gabelus. Vel aliter poteſt dici, q per nomē ciuitatis Rages nō ſolum intelligitur ipſa ciuitas, ſed etiam totum territorium illi ſubiacens ciuitati, quod eſt aliquando ſatis magnum. ſicut patet de territorio Ianuenſi. & in ciuitate manebat Raguel, in loco verò territorij ſatis diſtante Gabelus. Et ſubditur ratio petitionis:*

Ghieſſio

NIC. DE LYR. CAP. IX.

T*Vnc uo. Poſtquā deſcriptū eſt illud qđ actū eſt circa Tobiā ī termino viæ ſuæ, hic cōſequēter deſcribitur quid actum eſt pro eo in termino uię angelicæ: nā ultra proceſſit ad recuperādū debitū à Gabelo. Et diuiditur i tres partes: qa primo circa hoc pōitur hūilis Tobiæ deprecatio. ſcdo angeli cōdeſcēſio ibi: Tūc Raph. Tertio fraterna cōgratulatio, ibi: Cūq; īgreſſꝰ eēt. Circa priū dicitur.*
a Tunc u. *vt iret ad recupādū debitū.*
b Si meip. *humiliter loquitur, & gratāter, ut impetret ab eo nouū beneficiū.*
Tamen

Diuiſio

CAP IX.

a ❡Fideles qui membra Chriſti ſunt.

T Vnc uocauit Tōbias ange- a lum ad ſe, quem quidem

a ❡Prius ❡Tantum.

hōminem exiſtimabat, dixitq; ei: Azaria, frater, pero ut auſcultes uerba mea. Si meipſum tradā b

a ❡Non dignam mercedem tibi reddidero. b ❡Non ſunt condignæ paſſiones huius &c.

tibi ſeruūm, & non ero cōndignus prouiden c tiæ tuæ. Tamen obſecro te, ut aſſumas tibi c animalia ſiue ſeruitia, & uadas ad Gabelum d in Rages ciuitatem Medorum, reddaſque ei chirographum ſuum, & recipias ab eo pecuniam, & roges eum uenire

MORALITER.

✱ a *Tunc no.* per hoc, quòd angelus ad præces deuotas Tobiæ iuit ad repetendum debitum Gabeli, quod erat ſibi a patre impoſitum, nec tamē bono mō facere poterat, ſignatur quòd ſacerdos curatus hñs onus eccl̄iæ impoſitū ſibi, qđ eſt graue ſatis, rogare dēt homines literatos, & bonos, q per angelū ſignificātur, ut iuuēt eū in onere ſibi impoſito, iducēdo populū ſuū ad ſolutionē.x. talentorum, p q̄ ſignatur impletio decem mādatorū: & ut ueniat deuote ad nuptiale cōuiuiū, qđ in eccl̄ia celebratᷣ.

A

a Scis enim ipſe, qm̄ nume. pater meus. *in quibus perfici poteſt iter noſtrum.*
b Et ſi tar.u.d. plus contri. *timēs de morte mea, vel infirmitate. & ſubditur alia ratio ſumpta ex parte Raguelis, cum ſubditur,*
c Et certe vi. *& patet litera.*
d Tunc Ra. aſ. *Hic conſequenter deſcribitur angeli condeſcenſio, cū dicitur, Tunc aſ.qua, ut iret honeſtius in ſpecie hominis apparens.*
e Et duos ca. *vnū p ſe, & aliū pro Gabelo ſecū adducēdo. cętera patēt.*
f Cumque ingreſ. *Hic conſequenter deſcribitur fraterna congratulatio, cū dicitur: Cumque ingreſ.eſ. do.Ra.ſ. Gabelus ueniēs cū angelo.*
g Inuenit To. diſ. *in conuiuio nuptiarum ſuarum.*
h Exiliens *ſ. Tobias.*
i Oſc.ſunt ſein. *in ſignū amicitiæ.*
Et fleuit

a ❡Chriſti, & eccleſiæ, in quibus facit Chriſtus de aqua vinum nouum, id eſt in lege oſtendit ſpiritualem intellectum.

a ad nuptias meas. Scis enim ipſe, qm̄ numerat pa b ter meus dies, & ſi tardauero una die plus, cōtri c ſtabitur anima eius. Et certè uides, qūo adiurauit me Raguel, cuius adiuramentū ſpernere nō

a ❡Pro quatuor anima, vel quatuor virtutum ſtabilitate.

d poſſum. Tūc Raphael aſſumens quatuor ex ſer-

a ❡Prædicatores de gentibus, per quos alij colliguntur. ❡Eorum, quibus prædicauit. vnde Apoſtolus: Seruum omnium me feci. b ❡Qui fraternę infirmitatis onera charitate ſuā diti portant, tales adiuuante Raphael perducunt Gabelum ad nuptias Tobiæ, cum ad unitatem eccleſiæ nouos populos Chriſto opitulante prædicatores adducunt.

e uis Raguel, & duos camelos, in Rages ciuitate Medorum perrexit, & inueniens Gabelum † dedit ei chirographum ſuum, & recepit omnem

a ❡Fidei obedientiam. b ❡Chriſti.

pecuniam. Indicauitq; ei de Tōbia filio Tobiæ, omnia q̄ geſta ſunt, fecitq; eum ſecū venire ad

a ❡Chriſti eccleſiæ.

f g nuptias. Cūq; ingreſſus eſſet domū Raguelis in

a ❡Chriſtum cum eccleſia conuiuantē. b ❡Vnde; Oſculetur me oſculo oris ſui.

h i uenit Tōbiā diſcumbentem, & exiliens, oſculati

a ❡Occurrunt fideles de gentibus Chriſto, occurrit Chriſtus eis, ſine quo nihil poſſumus agere. b ❡Præ gaudio.

ſunt ſeinuicē. Et fleuit Gabelus, bñdixitq; Deū k l & dixit: benedicat te Dñs Deus Iſrael, † qa filius m n es optimi uiri, & iuſti, & timentis Deum, & eleemoſynas facientis. Et dicatᷣ o benedictio ſuper uxorem tuam, & ſuper parentes ueſtros, & uideatis filios p q r ueſtros, & filios filiorum ueſtrorum uſq; in tertiam & quartam generatio- s t

a ❡C creatie, vel opus, uel imitatores.

nem, & ſit ſemēn ueſtrum benedictum à Deo Iſrael, qui regnat in ſecula ſe- u x y culorum. Cumq; omnes dixiſſent amen, acceſſerunt ad conuiuium. Sed & z cum timore Domini nuptiarum conuiuium exercebant.

C

k Et fleuit Ga. *ex pietate.*
l Benedixitque de. *de bonis collatis Tobiæ.*
m Et dixit: bene. te. *i. multiplicet te in bonis ſpiritualibus, & tpalib.*
n Quia fi.es op. *q̄tum ad ſeipſum:*
o Et iuſti. *erga proximum.*
p Et ti.de. *eius offenſam cauendo.*
q Et ele.ſa. *miſeriam pauperum releuando.*
r Et di.be.ſu.vxo.tu. *pp fœcūditatē eius in prole, & morū honeſtatē.*
s Et ſuper.p.v. *propter bonitatem veſtra dicitur enim communiter de bonis filijs, & filiabus. benedicatur pater, q genuit, et mater, q̄ portauit.*
t Et ui. *deſiderant enim parentes videre multiplicationem ſui ſeminis in longinquum.*
u Et fi. & c.be. *ipſum multiplicando ī ſpiritualibus bonis, & tpalib.*
x Cumque om. di. amen. *optādo huius orationis impletionem.*
y Acceſ.ad con. *nuptiæ.*
z Sed & cum ti. *& non cum diſſolutionib. & ebrietatibus, quæ à multis in talibus ſolent fieri indecēter.*

† reddidit — † ſupra 7.b

GLO. ORD. CAP. X.

C*Vm uero.* Sequitur.
a *Satis ſi.&c.* ſ. q de Iudæis credunt ſe, B ſuoſq; conſolātur, credentes q reuertatur ad eos dñs, & oīs Iſrael ſaluꝰ fiat. fidelis.n.eſt Deus, q hoc promiſit.
b *At uero Ra* cū plenitudo gētium intrauerit, nemo phibere pōt. quin dominus ſalutem Iſrael tribuat & cęcitatē eius, q̄ ex parte ptigit, reſpiciat. Recordatus eſt. n. diuina clementia: quoniam triſtitia magna, & continuus dolor eſt Iudeis credentib. pro fratribus infidelib.
Tradidit

Roma. 11.d

NIC. DE LY. CAP. X.

C*Vm v. Deſcripto ſupius itineris Tobię progreſſu, hic cōſequēter agitur de ipſius regreſſu. Cuius priò deſcribitur ordinatio. ſcdo ordinati pſecutio. xi. ca. tertiò diuini ſecreti reuelatio. xij.c. Pria ī duas: qa priò ponitᷣ regreſſus Tobię motiua ro. ſcdo eiuſdē debita diſpō, ibi: Cūq; verbis. Motiua rō regreſſus Tobię iunioris erat triſtitia parētū de mora eiꝰ, q̄ priò declaratᷣ. ſcdo allegatᷣ, ibi: At uerò Ra. Circa primū priò poitᷣ: q̄rulatio pris, cū dī:*
a Cū v. *ibi. ſ. ī domo Rag. p nuptijs.*
b Soli. erat. *morę cauſam ignorās.*
c Putas.qua.mo. *hoī.n ſolicito, & ignorāti cauſam rei, de qua ſolicitatur, occurrunt multæ cogitationes de varijs cauſis poſſibilibus, quæ tamen vt in pluribus non ſunt veræ.*
d Aut qu.de. *timebat ne forte aliquid mali feciſſet, vnde detētus fuiſſet: uel infirmitatem incurriſſet, uel quòd Gabelus mortuus fuiſſet: & ſic eſſet negotium impeditum.*
e Et cęp.am.ſi.fle. *cōputauerūt.n. dietas itineris eūdo & ſi dixerāt, tali die poterātis huc reuerti: qđ tñ nō fuit factū pp celebrationē nuptiarū.*
Flebat

Diuiſio

CAP. X.

a ❡In eccleſiæ de gentibus. b ❡Chriſtus.

C Vm uerò moras faceret Tobias a

a ❡Qui de Iudæis ſigillatim credunt dolent, quod Chriſtus tardat redire ad reliquias Iſrael.

cauſa nuptiarum, ſolicitus erat b pater eius Tobias, dicens: Putas c quare moratur filius meus, aut quare detentus eſt ibi? Putas ne Gabelus mortu- d us eſt, & nemo reddit illi pecuniam. Cœpit autem contriſtari nimis ipſe, & Anna uxor eius cum eo, & cęperunt ambo ſimul flere, eò q die e ſtatuto minimè reuerteretᷣ filius eorum ad eos. Flebat igitur mater eius irremediabilibus lachry f mis, atq; dicebat: Heu heu me fili mi, ut quid te miſimus peregrinari, lumen occulorum noſtro g

a ❡Solatium uitæ noſtræ, ſpem poſteritatis noſtræ.

rum, bāculum ſenectutis noſtræ, ſolatium uitæ h i noſtræ, ſpem poſteritatis noſtrę? Omnia ſimul k l in te vno habentes, te nō debuimus dimittere ire m

a ❡Beatus Tobias excitate ſua deſignat infideles fide fideles.

a nobis. Cui dicebat Tobiās: Tace & noli turba- n ri, ſanus eſt filius noſter, ſatis fidelis eſt uir ille cū o quo miſimus eum. Illa autem nullo mō cōſolari poterat, ſed quotidie exiliens circūſpiciebat & circumibat uias omnes per quas ſpes remeandi videbatur, ut procul videret eum (ſi fieri poſſet) b venientem. At verò Raguel dicebat ad generum p ſuum: Mane hic, & ego mittā nuntium ſalutis de te ad Tobiam patrem tuum. Cui Tobias ait: Ego noui quia pater meus, & mater mea modo q dies computant, & cruciatur ſpiritus eorum in ipſis. Cumque uerbis multis rogaret Raguel r

D

f Flebat igitur. *Hic conſequenter deſcribitur in ſpeciali lamentatio matris. & patet litera vſque ibi:*
g Lu.o. *quia pater iam erat cęcus, & mater ex fletu, & ſenectute diſponebatur ad cęcitatē.*
h Ba.ſe. *nam ſicut infirmus baculo ſuſtentatur, ſic parentes in ſenectute debent à filijs ſuſtentari.*
i Sola.u.n. *multum enim conſolantur parētes ex pſētia bonorū filiorū.*
k Spē po. *erant enim ſenes, & Tobias erat eis vnicus, vt ſupra, dictū eſt: & iō nullam poſteritatis ſpē habebāt, niſi per ipſum. ideo cōcludit:*
l Oīa ſimul in te. *i. cum omnia illa nō habeamus, niſi p tuam perſonā.*
m Te n.d. *qa maius bonū nō eſt exponēdū piculo p recupatione minoris bōi. cuiuſmōi erat debitū Gabeli.*
n Cui di. *ipſam conſolando. in quo apparet eius magna perfectio, qui poſitus in afflictione pro filio, pro cęcitate, pro ſenectute, & ēt paupertate, nihilominus tñ cōſolabatur eam.*
o Satis fi.e. *hoc enim firmiter tenebat propter verba, quæ ab angelo in ſpecie viri apparente audierat. Cætera patent.*
p At vero. *Hic cōſequēter ponitur dictæ rōnis allegatio, & hoc pp verba Raguelis ipſū amplius detinere volentis. & patet litera vſque ibi:*
q Ego no. *Hoc.n. ſciebat per teneritudinem affectus parentum ad ſeipſum, quam experientia multiplici certitudinaliter cognouerat.*
r Cumque ver. *Hic cōſequēter deſcribitur receſſus debita diſpoſitio,* ❡ per hoc

MORALITER.

✱ a *Cūq; vero.* per fletum parentum Tobiæ ex eius mora ſignificatur myſtice ſuſpiria ſanctorum patrum de mora Chriſti venturi in mundum.
n *Cui dicebat Tob.* per quod ſignificatur conſolatio prophetarum ✱ eius aduentum

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

E a *Tradidit* Remittuntur in fine doctores ecclesiæ ad Christum cum ipsa ecclesia virtutum diuitijs plena ad fide illustrãdã, bonorũq; operũ substantia ditandã Iudæorum gentẽ, ex qua Dei filius sumpsit carnẽ.

NIC. DE LYRA.

¶ *per hoc quòd Raguel tradidit Tobiæ filiam suam secum ducendam & partem bonorum suorum pro tunc Tobiæ contingentem. & patet litera vsque ibi:*
a In pu. in pu. *i. in seruis, & ancillis: qui sic i scriptura sacra frequẽter nominãtur.*
b Dim. eũ a s. *ut recederet liberè*, dicẽs:
c Angelus do. san. *qui dirigit viam, & actus iustorum.*
d Et ap. pa fi. *vt verba, quæ recedens ab eis audiret, in corde ipsius arctius impressa remanerent.*

Mo. eam

Tobiã, & ille eũ nulla ratione uellet audire, tradidit ei Sarã, & dimidiã partem oĩs substãtię suę in pueris, in puellis, in pecudibus, in camelis, & in uaccis, & pecunia multa, & saluũ atq; gaudẽtẽ dimisit eũ à se, dicẽs: Angelus Dñi sãctus sit in itinere uestro, perducat q; uos incolumes, & inueniatis oĩa rectè circa parẽtes uestros: & uideãt oculi mei, filios uestros † priusquã moriar. Et apprehẽdẽtes parentes filiam suã osculati sunt eã, & dimiserũt ire, monentes eã honorare soceros, diligere maritũ, regere familiã, gubernare domum, & seipsam irreprehensibilem exhibere.

e Mo. eam ho. so. *nam vir, & vxor sunt quasi vna persona, & ideo sicut vir tenetur honorare parentes proprios, ita & eius uxor.* G
f Diligere. *tanquã vnam psonam secũ.*
g Regere fa. *nam in domo aliqua sunt agenda, quæ magis decet fieri per mulieres, quàm per viros. & etiam quia viri circa exteriores occupationes sunt magis intenti, vt circa mercationes, agriculturam, & huiusmodi.*
h Et seip. ir. *per castitatem coniugalem, & per prudentem, & honestam conuersationem.* † ante

MORALITER.

✱ eius aduentum firmiter prædicantium.
d *Et appre.* huius literæ sensus literalis est simpliciter moralis.

GLOS. ORDI. CAP. XI.

Cum ue re. Sequitur:
a *Præceda. B.* Postquã illuminatus est populus gẽtiũ, præcedit diuina grã ad illuminãdã cęcitatẽ Iudęorũ, vt in libris suis cognoscãt Xpm verũ hoĩẽ, & verũ Deũ, & sic tãdẽ quasi viso angelo, & filio suo, quos diu non uiderãt, multum gaudeant, tãdẽ. i. se ecclesiæ de gentibus congregatę mysteriorum cõione cõiũgãt. *In Tobi. ul. & 4. me.*
b *Bl. B.* Canis gaudebat dũ tecta dñorũ diu iuisa reuiseret. Gaudẽt doct. cũ de effectu sui opis Iudęã à dño recolligẽdã itelligãt. Gaudẽt de pmio vitæ ęternę, & cũctis electis eodẽ pmio corda exhilarãda pdicũt, & itati aductura grã sctisp̃us edũt. *Ibidem*
c *Exurgẽs.* Audito a doctorib. verbo salutis exurgit ppls Iudęorũ de psidię suę cęcitate lõga, & amore currit ad dñm, sed offendẽs gressib. operũ, donec renat⁹, & istruct⁹ in Xpo, fidei & opationis lumen percipiat. F
d *Tũc su. Be.* Dñs credẽtib. aptè reuelat quanta sit antiqui hostis malitia, qui ipsum in passione deuorare gestiuit, sed per hoc occisus mẽbra sua i. eos, quos ante tenebat amisit. *Vbi supra paulo post*
e *Albugo. Be* Hẽt adhuc ppls Iudęorũ velamẽ añ faciẽ cordis, vt nõ itelligat grã Xpi. Hẽt albuginẽ, qa candidus, & iustus sibi vr̃ quasi mẽbrana oui: qa cęcitatẽ sustinet mentis sub spe illustrissima Xpi adhuc nascituri Iudæos liberaturi, & iperiũ magnũ daturi. Cũ aũt velamen ablatũ fuerit, gnoscẽt qa Xp̃s iã uenit, & immũdũ sãguine redemit. vñ seqr̃: qa visu recepto glorificabãt Deum Tobias cũ vxore sua. *Ibidem* Albugo designat stultitiã populi sibi placentis habentis zelũ Dei, sed nõ secundũ scientiã, de quibus dr̃: Suã iustitiã uolẽtes cõstituere iustitiæ Dei non sunt subiecti. Pupilla. n. nigra videt, alba tenebrosa est. & q sibi sapientes vidẽtur, & dicunt: Nunquid & nos su- *Rom. 10.*

NIC. DE LY. CAP. XI.

Cumq;. *D scripta dispositione ad regressũ, hic cõsequenter describitur ipse regressus. & priò q̃tũ ad duos pcedẽtes, sc̃dò q̃tũ ad alios subseq̃ẽtes ibi Ingressa est ẽt. Prĩa adhuc i tres, qa priò describit Raphaelis, & Tobię reuersio. s̃ dò ponitur parẽtũ obuiatio. ibi: Et exurgẽs. tertiò beneficij collatio, ibi, Tũc su. Circa primũ sciẽdũ, q oẽs de comitiua Tobiæ iunioris simul recesserũt de domo Raguelis. sed nõ oẽs venerũt simul ad Tobiã seniorẽ: nã Raphael* *Diuisio*

CAP. XI.

Cumq; reuerterẽtur, peruenerũt ad Charã, quę est in medio itinere contra Niniuẽ, vndecimo die. Dixitq; angelus: Tobia frater, scis queadmodũ reliquisti patrẽ tuum. Si placet itaq; tibi, pręcedamus, & lento gradu sequãtur iter nostrum familię simul cũ coniuge tua, & cum animalibus. Cumq; hoc placuisset, ut irẽt, dixit Raphael ad Tobiã: Tolle tecũ ex felle piscis, erit enim necessariũ. Tulit itaq; Tobias ex felle illo, & abierũt. Anna autẽ sedebat secus uiã quotidie in supercilio montis, vnde respicere poterat de longinquo. Et dũ ex eodẽ loco † specularetur aduentum eius, & uidit à longe, & illico cognouit uenientẽ filium suũ, currensq; nũtiauit uiro suo, dicẽs: Ecce uenit filius tuus. Dixitq; Raphael ad Tobiã. At ubi introieris domũ tuã, statim adora Dñm Deũ tuum, & gratias agens ei, accede ad patrẽ tuum & osculare eum. Statimq; lini super oculos eius ex felle isto piscis quod portas tecũ. Scias eñ qm̃ mox aperiẽtur oculi ei⁹, & uidebit pater tu⁹ lumẽ cęli, &

a ¶ Quia salutis donum pronuntiat, & sic Dominus corda illum nat.
b ¶ Doctores ecclesiæ qui hæreticos quasi lupos à summi pastoris ouili fugant.

in aspectu tuo gaudebit. Tũc pcurrit canis qui sił fuerat in uia, & quasi nũti⁹ ad-

a ¶ Cauda finis corporis perfectionem significat, vel mercedem, quæ in fine tribuitur.

ueniẽs blãdimento suæ caudę gaudebat. Et exurgẽs cęc⁹ pr̃ ei⁹ cœpit offẽdẽs pedi-

a ¶ Assensu. b ¶ Et, qui veritatis lumen cognouit ¶ Christo.

b⁹ currere, & data manu puero, occurrit obuiã filio suo. Et suscipiẽs osculatus est

a ¶ Quia sero. b ¶ Qui credunt in Christo.

eũ cũ uxore sua, & cœperũt flere prę gaudio. Cũq; adorasset Deũ, & grãs egissent cõsederunt. Tunc sumẽs Tobias de felle

a ¶ Iudæorum populus postquam amarissimam antiqui hostis malitiam cognouerit, in se iam recipiet lucem.

piscis liniuit oculos pr̃is sui. Et sustinuit quasi dimidiã ferè horã, & cœpit albugo

a ¶ In quo spes significatur, quia nondum viuit, & animatum est, sed speratur. & aũt quod non videmus speramus, per patientiã expectamus. i uangelica quoque parabola sub nomine panis & vini, & oui, tres summas virtutes exprimit, charitatem scilicet, fidem, & spem.

ex oculis eius, quasi mẽbrana oui egredi.

phael, & Tobias i via dimiserũt alios, vt citius venirẽt, ad Tobiam seniorẽ ex rõnabili causa, vt videbitur literã exponẽdo. q̃ licet sit in pluribus plana, aliqua tamen exponentur breuiter discurrendo.
b Vnd. die. *hoc nõ pt̃ itelligi à pricipio itineris: nã Tobias fuit p duas hebdomadas i domo Raguelis ut dictũ ẽ su. 8. c. pp qd itelligitur a recessu de domo Raguelis.*
c Scis queã. *s. pauperẽ, & cęcũ, & ignominiosũ, nõ decet, q in tali statu ab vxore tua, & familia de domo diuite, & honorabili venientibus sic inueniatur.*
d Si pla. ita *s. ad amouẽdũ istos defectus. ex hoc patet q boni est honestatem sui status, et generis cõseruare. aliter angelus hoc no docuisset. Cętera patent usque ibi:*
e At v. i. *ex hoc loco habetur exemplum, q homines de negotiationibus seu peregrinationibus reuertentes, prius debent gratias agere de diuina protectione, quam se ponãt ad narrãdum rumores, & trufas.*
f Mox a. *i. citò. s. post, quasi per dimidiam horam ut habetur infra.* H
g Tunc præ. *gaudens, quòd reuertebatur ad locum vbi fuerat nutritus.* † præstolaretur
h Et exur. *Hic consequenter subditur parentum obuiatio, cum dicitur,*
i Cœpit offen. *nam præ gaudio festinabat occurrere filio suo.*
k Et da. *dirigenti gressus eius.*
l Cumque adorassent Deum. *gratias agendo de conseruatione filij in via.*
m Confede. *ad q̃rẽdũ de suo statu, & de pgressu eius, & regressu: sicut. n. redeũtes de negotiatiõe, aut peg inatiõe pri⁹ dẽnt Deũ adorare, q̃ rumores referre, vt dictũ est: sic amici suos suscipientes dẽnt prius Deo gratias agere, q̃ de talib. interrogare.*
n Tũc s. *Hic cõsequenter describit beneficij collo. s. Tobię senioris illũinatio, cũ dr̃:*
o Et cœ. &c. *quasi men. i. pellicula.*
p Oui e. &c. *ex quo patet, q eius cęcitas*

¶ *non erat*

MORALITER.

✱ *Cumque re.*
m *Si pla.* per hoc moraliter significatur, quòd debilibus spiritu parcendũ est. de grauioribus imponendis.
n *Anna.* p hoc mysticè significatur, q synagoga p legis pitos inquirebat in scripturis aduẽtus Christi signa, quousque vidit ipletũ p ap̃los q fuerũt de Iudæa, & per eos gaudenter nuntiauit.
y *Tunc su.* Per hanc linitionem significatur charismatis inunctio, qñ Iudęus aliquis baptizatur à fideli, & tunc exit albugo de oculis mentalibus baptizati, qñ velamen qd est sup oculos Iudęorũ aufert ab eo p illuminationẽ fidei Xpianę. vnde & ab oculis Pauli exierũt albugines tanquam squamæ & ad hãc illuminationẽ sequit laus diuina.

A non sumus cęci? in eis veritas non est. qui autem fragilitatis, & ignorantiæ conscij dicũt, dñe Deus illumina tenebras meas, a dño illuminant. *Psal. 17. c. & 2. Reg. 22. c*
a *Ingressa est septem dies.* Lucẽ gratiæ spiritualis, quæ septiformis est, significant, post ergo dies illuminationis ingreditur vxor, quia postquam Iudęa per fidem illuminata fuerit, postquam gratiam spiritussancti acceperit, ingredietur ad eam ecclesia, vt sit vnũ ouile, & unus pastor: & sit domus Christi vna, vno lapide angulari firmata. *† vel sanasti*

NIC. DE LYRA.

¶ *non erat ex corruptione oculorum, sed ex operimento macularum, nec est inconueniens, q hæc curatio fuerit ex virtute fellis, cũ illa ma-*

Quam apprehẽdẽs Tobias traxit ab oculis eius, statimq; visũ recepit. Et glorificabant Deũ, ipse uidelicet & uxor eius, & oẽs q sciebant eũ. Dicebatq; Tobias: Bñdico te Dñe Deus Israel, quia tu castigasti me: & tu † saluasti me. Et ecce ego uideo Tobiã filiũ meũ. Ingressa est ẽt post septẽ dies Sara vxor filij ei⁹,

a ¶ Diuersæ fidelium personæ. b ¶ Virtutes ecclesiæ commiserat.

& omnis familia & pecora sana, & cameli, & pecu

a ¶ Sancta scripturarum, quam Iudęi gentibus.

nia multa uxoris, sed & illa pecunia quã receperat à Gabelo. Et narrauit parẽtibus suis oĩa bñficia Dei q̃ fecisset circa eũ p hominẽ qui eũ duxerat. Vene-

a ¶ Vnde: Lętamini gentes cum plebe eius.

runtq; Achior, & Nabath cõsobrini Tobię gaudẽtes ad Tobiã, & cõgratulantes ei de omnibus bonis quæ circa illum ostẽderat Deus. Et per septem dies

a ¶ In spiritualibus donis, & virtutibus.

epulantes omnes cum gaudio magno gauisi sunt.

illa macula fuerit res corporalis, vt dictum est supra. vi. c. & sequitur gratiarum actio. primò communiter cum dicitur, Et glori. de. secundo specialiter cum subditur, C
a Dicebatque To. *i. laudo toto corde.*
b Quia tu ca. *sicut filium dilectum. Quem enim diligit dominus corripit, et quasi pater in filio complacet sibi.* *Prou. 3. b*
c Ingrel. *Hic consequenter describitur aduẽtus sequẽtium. s. vxoris familia & animalium cũ dicitur,*
d Postq̃ sep. *ab ingressu Tobię iunioris ad patrẽ suũ. & patet ita.*
e Vene. *vbi describitur cõgratulatio amicorũ. cętera patẽt vsq; ibi:*
f Et sep. di. *non in comessationibus, & ebrietatibus, sed in Dei timore & gratiarum actione de bonis exhibitis Tobiæ.*

GLO. ORD. CA. XII.

Tunc vo. Sequitur: *Ioan. 10. c. In Tobiam vers. 4.*
a *Et nunc misit me. Bed.* Rediturus in cęlum

NI. DE LY. CA. XII.

Tunc uo. *Postq̃ descripta est circa Tobiam bonorũ collatio, hic consequẽter describitur secretorũ Dei reuelatio. & primò respũ pteritorũ. secundò respũ futurorũ, c. xiij. Prima in duas: qa primò ponitur huius reuelationis occasio. secũdo ipsius reuelatio, ibi: Tũc di. eis. Occasio verò huius reuelationis fuit retributio mercedis, q̃ pater, & fili⁹ angelo facere voluerũt, credẽtes ipsũ hoĩem esse. Circa q̃ retributionẽ primò ponit patris, et filij adinuicẽ collatio, cũ dicitur:* *Diuisio* B
a Tunc uo. *ad conferendum de mercede sui ductoris.*
b Pater quã. *q. d. nõ habemus aliquid sufficiẽs ad retribuendũ sibi. & ad hoc allegat octo beneficia p ductorem suum ei collata, dicens:*
c Me du. *& patet ex pdictis litera. scdò subdit hui⁹ rogatio cũ dr̃:*
d Sed pe *medietas enim alia erat eis pro victu, & vestitu suo, & familiæ necessaria.*
e Tunc di. *Hic cõsequẽter describit reuelatio veritatis ignotę. Circa quã angelus præmittit quãdam præfationem. secundò subdit suam reuelationẽ, ibi: Manifesto. Circa primũ dicitur:* Tunc di. *s. angelus.*
f Occulte. *quia traxerant eum ad partem, vt dictum est.*
g Benedi. de. *licet enim sit Deus totius creaturę, dicitur tamen specialiter Deus cæli. nam ibi relucet gloria sua modo speciali.*
h Et c. *tãq̃ de beneficijs ei⁹ gratis.*
i Etenim sa. *i. secretum.*
k Regis. *s. terreni.*
l Abs. *non. n. posset bene regere regnum suum, si reuelaretur communiter secretum suum.*
m Op. a. d. *qa cedit ad honorẽ Dei & bonũ illorũ, q reuelãt, vt ad laudãdũ Deũ alios iuitiẽt, p p qd ubi non appet Dei laudatio sed magis derisio: hic nõ ẽ agẽdũ. sicut i ifidelib. obstinatis. p p qd dt saluator, Nolite sctũm dare canib. nec mar* *Matt. 7. a*
n Bo. est cũ ie. *nam per ieiunium sanantur pestes corporis, per orationem vero pestes mentis.*
o Et ele. *nam ipsa est satisfactoria pro peccatis, vt dictum est su. & per conse-*

CAP. XII.

Tunc uocauit ad se Tobias filiũ suũ, dixitq; ei, qd possumus dare uiro isti sãcto qui venit tecũ? Rñdẽs Tobias, dixit patri suo: Pater quã mercedẽ dabimus ei, aut quid dignũ poterit esse bñficijs eius? Me duxit & reduxit sanũ, pecuniã à Gabelo ipse recepit, vxorẽ ipse me habere fecit, & dęmoniũ ipse ab ea cõpescuit, gaudiũ parẽtibus eius fecit, meipsum à deuoratiõe piscis eripuit, te quoq; videre fecit lumẽ cęli, & bonis oĩbus per eũ repleti sumus. Quid illi ad hęc poterimus dignũ dare. Sed peto te pater mi, ut roges eũ si fortè dignabitur medietatẽ de oĩbus quæ illata sunt sibi assumere. Et vocãtes eũ pater scilicet & filius, tulerũt eũ in partẽ, & rogare cœperũt ut dignaretur dimi-

a ¶ Acceptabiliter recipere.

diã partem omniũ quę attulerãt acceptãm habere.

a ¶ A quo omnia. b ¶ In exemplum alijs.

Tunc dixit eis occultè: Bñdicite Deum cæli, & corã

a ¶ Laudate. b ¶ Bene agentibus.

omnibus uiuentibus cõfitẽmini ei, quia fecit uobiscum

a ¶ Mysteria tegenda, opera Domini prædicanda.

scum misericordiã suã. Et eñ sacrãmentũ regis abscõdere bonũ est, opera aũt Dei reuelare, & cõfiteri

¶ Vel honorificatum.

honorificũ est. Bona est oratio cũ ieiunio & elee-

a ¶ In sinu pauperis abscondita. b ¶ In sinu pauperis.

mosyna, magis q̃ thesauros auri recõdere, qm̃ elee-

a ¶ Animæ.

mosyna à morte liberat, & ipsa est quę purgat peccata, & facit inuenire mĩam & uitã æternã. Qui aũt

a ¶ Qui diligit iniquitatem odit animam suam.

faciũt peccatũ & iniquitatẽ, hostes sunt animę suę. Manifesto ergo uobis veritatẽ, & nõ abscõdã à uobis occultum sermonẽ. Qñ orabas cũ lachrymis, & sepeliebas mortuos, & derelinquebas prãdiũ tuũ, & mortuos ascõdebas per diem in domo tua, & no

a ¶ Quæ accepta est cum his operibus misericordiæ.

cte sepeliebas eos, ego obtuli orationem tuã Dño. Et quia acceptus eras Deo, necesse fuit ut tenta-

a ¶ Corrigit filium Deus, quem recipit, quis enim filius, quem non corripit pater?

tiõ probaret te. Et nunc misit me Dominus ut curarem te, & Saram uxorem filij tui à dæmonio liberarem. Ego enim sum Raphael angelus unus ex

cõsequens introductoria ad regnũ gloriæ celestis: thesauri vero no valent nisi ad puisionẽ vitę psentis: quã etiã frequenter abbreuiãt. nã multi iugulãtur pro thesauris suis. Cætera patent ex dictis. *Diuisio*
p Manif. *Hic consequẽter angelus abscondita aperit veritatẽ. & primò q̃tũ ab beneficia, q̃ fecit Tobię, & Saræ. secundò q̃tum ad ea, quæ gessit in humana effigie, ibi: Dixitque eis. Circa primum primò recitat Tobiæ meritum, di.*
q Quando ora. *Et patet ex dictis su. i. & ij. c.*
r Ego ob. *nã angeli sunt administratorij spũs i ministeriũ missi p p eos, q capiũt hæreditatem salutis. Sciẽdũ tamen q angeli nõ offerunt orationes iustorũ corã domino ad aliqd sibi manifestãdũ, nã oĩa sũt nuda, & aperta oculis eius ẽt ante q̃ fiãt: sed ad cõsulẽdũ super hoc diuinũ cõsiliũ, qd propter hoc sit agẽdum circa iustos, vnde & propter hoc missus à Deo ad illuminandum Tobiam, vt postea subditur,* *Hebr. 1. d* D
s Necel. fu. *i. fuit vtile tibi per meritũ & alijs per exẽplũ. & sic dr in principio Porphyrij: Cum sit necessarium Crisaori. i. vtile.*
t Et nũc. *propter tuum, & Sarę meritum, vt dictum. est sup. iij. ca.* *In proœmio prædicab.*
u Ego. n. *noĩatur. n. angeli in scriptura secũdũ cõueniẽtiã ad officia propter q̃ mittũtur: vnde Angelus missus ad purgãdũ labia Esaiæ vocatur Seraph, quamvis non esset de ordine Seraphico. & sic angelus iste vocatur Raphael. i. medicus, vel medicina Dei: quia missus fuit ad sanandum Tobiam.* *Esai. 6. b*
x Vnus ex se. *nõ accipit hic astare put distinguit angelos assistẽtes à ministrãtib. nã Raphael nõ est de superiorib. ordinib. q nõ mittũt ad hæc iferiora, pp̃ter quod dñr assistẽtes Deo. sed de inferioribus, qui mittuntur propter qd ministrãtes dicuntur. Raphael aũt fuit missus ad curandum Tobiã, & liberandũ Sarã. sed hic accipitur astare pro esse præsentem Deo per apertã visionẽ, & fruitionem: & hoc cõuenit angelis, oĩb. sctis, q semper vidẽt patrem q in cœlis est. quod aũt hic dicitur: Vnus ex se. accipitur*

¶ *numerus de*

MORALITER.

✱ a *Tunc vocauit Tobias.* per hoc autem quod pater & filius me- ✱ dietatem omnium

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA GREDOS USAL.ES

E cœlum angelus apertius quid sit & quare venerit, & quo reuersurus sit, exponit, & Christus eidem populo latius proficienti cõditionem suam patefecit, ostendens ꝙ ipse in patre, & pater in filio sit. Angelus redit ad Deum, Tobias remanet apud patrem, & Christus à fidelibus suis intelligitur diuinitate patri æqualis, humanitate hominibus consubstantialis. Ioan.14.b

NIC. DE LYRA.

¶ numerus determinatus pro indeterminato. s. pro vniuersitate angelorũ. nam sicut dicit Greg. Quoniam omne tempus septẽ diebus comprehenditur, rectè septenario numero vniuersitas designatur, quæ in angelis est valde magna. Da.vij.c. Miliamiliũ ministrabãt ei, & decies milies cẽtena milia &c. Hom. 33.in euang.to.2. Dan.7.b

a Cumq; hęc au. i. admirati sunt & stupefacti ex diuina condescensione circa ipsos.

b Et tre.cæ. nam stupor, & admiratio reddunt hominem trementem, & stare non potentem.

c Dixitq; e.a. Hic cõsequẽter reuelat veritatem occultam de his, quæ fecerat in humana effigie. Primò tamen consolatur eos di.

d Pax vo, no. q. d. non veni propter malum vestrum, sed bonum.

e Etenim cum essem uo. communicans vt homo.

f Per vo. Erã.n. ab eo missus ad hoc, pp qd sit illi gratię principaliter agẽda. ideo subditur: Ipsum bene.&c.

g Videbar &c. in comestione.n. & potatione primò est cibi, & potus sumptio. scdò cibi sumpti, & potus in vẽtrem trãiectio. & ista sũt p motũ localẽ: pp qd possunt fieri ab angelis in corpore assumpto: qa natura corporalis obedit angelis qtũ ad localẽ motũ. tertio in comestione, & potatione fit cibi attracti cõuersio p virtutẽ nutritiuã: qd non pt esse in angelis, quia non habent corpora sibi naturaliter vnita, nec per consequens nutribilia. ideo subditur: G

a ¶Septenarius vniuersitatem designat. quia totus mundus septenario numero agitur vel pro septiformi spiritu, quo omnes boni replentur. b ¶ Seruire parati quocunque summus missi: Deus enim est vbique.

a septẽ qui astamus ante Dñm. Cumq; hęc au-
a ¶Timore. q ¶Humiliati.
b dissent turbati sunt, & trementes ceciderũt su
¶Non retro, ut mali.
c per terram in faciem suã. Dixitq; eis angelus:
d Pax uobis, nolite timere. Et enim cum essem
e f uobiscũ per uoluntatem Dei eram, ipsum be-
g nedicite, & cantate illi: uidebar quidem uobi-
a ¶Necessitate quasi comedebam, ut familiarior essem uobis non necessitate. Meus enim cibus est panis, qui de cęlo descendit.
scum manducare & bibere, sed ego cibo inuisi h
bili & potu, qui ab hominibus uideri non po-
a ¶Expleto negotio.
test, utor. Tempus est ergo, ut reuertar ad eum i
a ¶Non me.
qui me misit: uos autem benedicite Deum, et
enarrate omnia mirabilia eius, ipsum benedi-
a ¶Quia mirabilis in sanctis suis. b ¶Ex lætitia:
cite & cantate illi. Et cùm hæc dixisset, ab aspe k
ctu eorũ ablatus est, & ultrà eum uidere nõ po
a ¶Trinitati gratias agentes;
tuerunt. Tũc prostrati per horas três in faciẽ, l
a ¶Vtilitati proximorum studentes.
benedixerunt Deum. Et exurgentes narraue-
runt omnia mirabilia eius.

h Sed e.ci.in.&c. utor. i. reficior. & hũc cibũ inuisibilẽ, & potũ vocat Dei clarã visionẽ, & fruitionẽ adiunctã.

i Tps est &c. me m. pfecta mea legatione. nõ est p hoc itelligẽdũ, ꝙ angeli à Deo missi, à Deo recedãt: qa sp intra Deũ cernũt cui sit vbiq; psens. sed hãc reuersionẽ vocat disparitionẽ. io seqt.

k Et cum &c. ab. est. quia perfecerat suam legationem.

l Tũc pstr. p h.tr. pp tria beneficia. s. illuminationis Tobiæ, directionis filij sui, & liberationis Saræ a dæmonio.

m Et exur. à gratiarum actione.

n Narrauerunt oia. ad manifestãdũ dei bonitatẽ, sicut eis dixerat angel9.

MORALITER.

✻ dieratẽ oĩm bonorũ dare voluerũt ãgelo, docemur eẽ grati de bñficijs acceptis. Per hoc aũt, ꝙ angelus nihil accepit, sed eos ad Dei laudẽ induxit, significatur, ꝙ doctor bonus, uel pdicator, q per angelũ significat, eo ꝙ est nuntius uerbi Dei, nõ dẽt pdicare pp quęstum, sed propter gloriã Dei, & salutẽ aĩarũ, & pacta pdicatione reuerti ad cõtẽplatiõis otiũ, sicut dixit angel9. i Tps est e. vt r. ut in contẽplatione hauriat qd iterum ppłis effundat. iõ subdit: Vos aũt bñdicite Deum.

GLOS. ORDIN. CAP. XIII.

a Periens. Confessus est veritatem, & misericordiam docẽs bñficia Dei sp prædicare & flagella timere, Repletusq; spiritu prophetię, de superna Ierusalẽ multa decãtat, Populusq; Iudæorũ in fine seculi cõuersus multos doctores habebit, & prophetas, qui mentes proximorũ ad superna desideria accendãt, cælestis patriæ gaudia pdicãdo. F
† 1.Re.2.a Sapi.16.b

NIC. DE LYRA. CAP. XIII.

Periens. Hic consequẽter describitur reuelatio diuini secreti quantum ad futura per donũ pphetiæ datum Tobiæ. ad qd disponit eleuatio mentis per orationẽ. propter qd primò ponitur Tobiæ oratio. secundò futuri reuelatio, ibi: Ierusalem ciui. Dei. Circa primum dicitur: Aperiens au.os su. ad Deum manifestè laudandũ, & primò cõfitetur eius potestatẽ, & eternitatem, di. Magnus es do. Diuisio

b Qm tu fla. quõniã penę à Deo ingẽ inflictę, sunt quædam medicinæ.

c Deducis ad inferos. i. ad pœnam per tuam iustitiam.

d Et reducis. p tuã misericordiam.

e Et non est q effu. ma. Nã exiẽs de manu suæ misericordiæ incidi in manum suæ iustitiæ. consequenter inducit alios ad Dei laudem, di.

f Cõfite, do. fi.Is. qa corde credit ad iustitiã, ore aũt fit cõfessio ad salutem. Rom.10.c

g Et in con.gen. vt non timeatis neque erubescatis laudem eius coram infidelibus. & subditur ratio,

h Quoniã ideo. dis. licet.n. Deus filios Israel pp peccata sua dispserit inter gẽtes, vt sic non remaneret dedecus culpæ sine decore iustitiæ, tamẽ ex hoc elicuit aliud bonũ. s. ꝙ Iudæi i cultu Dei firmi narrabãt mirabilia, quæ fecit Deus populo Israel in exitu de Aegypto, in trãsitu maris rubri, & ẽt in deserto, & consimilibus. quibus auditis multi Gentiles relicta idololatria cõuertebantur ad vnum verum Deũ. H

CAP. XIII.

a Periens autem Tobias senior os
suum, benedixit Dominum, &
a ¶Canticum Tobiæ Senioris.
dixit Magnus es Domine in æ-
a ¶Et regni eius non erit finis.
ternum, & in omnia secu'a re-
gnum tuú, † quoniam tu flagellas & saluas, de b c
a ¶Dominus mortificat & viuificat, de ad in.& re.
ducis ad inferos & reducis, & non est qui effu- d e
a ¶Quæ vbique est.
giat manum tuam. Cõfitemini Domino filii f
a ¶Videntes Deum. b ¶In exemplum aliis.
Isrãel, & in conspectu gentium laudate eum, g
qm ideo dispersit uos inter gentes, quæ igno- h
rant eum ut uos enarretis mirabilia eius, & fa
ciatis scire eos, quia non est alius Deus omni-
a ¶Sunt dij multi, & Domini multi, sed vnus omnipotens. b ¶Iustæ.
potens pręter eum. Ipse castigauit nos propter i
iniquitates nostras, & ipse saluabit nos propter k
a ¶Non propter merita nostra. b ¶Admirantes.
misericordiã suã. Aspicite ergo quæ fecit nobi l m
a ¶Non tamen securi: Beati omnes, qui ti. dominum.
scum, & cum timore & tremore confitemini n o
a ¶Non uos: Ipse enim est qui operatur in uobis. p
illi, regemq; seculorum exaltate in operibus q
a ¶Quicquid uos faciatis.
uestris. Egõ autem in terra captiuitatis meæ cõ r
¶Mihi.
fitebor illi, quoniam ostendit maiestatem
¶A peccato.
suam in gẽtem peccatricẽ. † Cõuertimini itaq;
a ¶Declina a malo, & fac bonum.
peccatores, & facite iustitiam coram Deo, cre
dentes ꝙ faciat uobiscum misericordiã suam.
a ¶Ratio. b ¶Sensualitas. ¶Cor meum, & caro mea exultauerunt in Deum viuum.
Egõ aũt & ãnima mea in eo lętabimur. Bene- s t
a Non est speciosa laus in ore peccatoris, b ¶In conscientia.
dicite dñm ómnes electi eius, ãgite dies lętitię,
a ¶Dicentes. b ¶In qua uisio pacis. c ¶Non occidit.
& cõfitẽmini illi. Ierusalem ciuitas Dei cãsti- x

i Ipse ca.n. puniendo.

k Et ipse sa. inter gẽtes nos custodiẽdo. secundum quod dicitur Thre. iiij. In vmbra tua viuemus in gentibus. Thre.4.d

l Aspi. diligenter considerando.

m Quæ fe. p suã iustitiam, & miam

n Et cum ti. cordis.

o Et tre. corporis. quia fortis motus animæ redundat ad corpus.

p Con.il. ꝙ sit misericors, & iustus.

q Regemq;. omnia in eius gloriam faciendo. cætera patent vsque ibi:

r Ego a. scdm hominem interiorem.

s Et a.m. scdm sensualitatem, & accipitur hic aĩa p parte sensitiua. sicut Gen.i. Factus est hoĩ aĩam viuẽtem. Gen.2.d

t In eo læ. qa motus rõnis interior, q est hõ, redũdat i ptẽsensitiuã, quã mouet, sicut itelligẽtia sphęrã. iij. d Aĩa. 3.de anima tex.54.&.2.

u Ierus.ci.de. Oratione pmissa, q disponit ad prophetiã, hic cõsequẽter ponitur donũ pphetiæ cõcessum Tobiæ, p quod primò pphetat de Ierusalẽ historica. secundò de mystica, ibi: Aĩa mea. Circa primum dicitur: Ierusa.ci. Dei. ad eius cultum electa. ij. Parali. Diuisio 2.Par.6.a

x Casti. loqtur de futuro p modũ pręteriti pp certitudinẽ prophetiæ: non enim fuit Ierusalem destructa Tobia viuente, vt ostensum est supra. i. c. † vetera exẽplaria legunt Confitemini

MORALITER.

✻ a Ape.a.To. Hic ponit eius orõ, cuius lralis sẽs9 est simplr moralis. u Ieru.ci.d. Hic ponit pphetia Tobiæ de destructiõe Ierusalẽ futura p Nabuchodonosor, & d ei9 reædificatione p Nehemiã, i quo signatur, quòd ædificia uirtutũ per malos hoies destruũtur, & p bonos reparantur: & consequenter ponitur eius prophetia de Ierusalem superna ibi: l Anima mea. In qua ruinæ angelorum reparantur per assumptionem electorum ad ordines angelorum. ideo subditur: n Beatus ero si fue. qui consistit in clara Dei visione & eius fruitione. p Ex lapi. pre. Per hoc significantur merita sanctorum, quibus merentur in cęlesti Ierusalem collocari.

A a In ope.ma.tu. i. propter opera tua mala.

b Confi. do. in bo. iustè viuendo.

c Et bene. de. deuotè deprecãdo.

d Vere. in te ta. id est templum, quod fuit inchoatum tempore Cyri, vt patet. 1. Esdræ. iij. & consummatum tempore Darij. 1. Esdr. vi.

e Et re. ad te om. ca. quod fuit tunc impletum: quia omnes captiuati de Ierusalem habuerunt redeundi licentiam, vt patet. 1. Esdræ. 1.

f Lu.splen.ful. hoc fuit principaliter impletum, quando Christus, qui est lux mundi, fuit ibidem oblatus. propter quod sanctus Simeon tunc exclamauit, Lumen ad reuelationem gentium, & gloriam plebis &c. Luc.2.e

g Et om.fi.ter.ado. quia ex omnibus mundi partibus veniebant aliqui adorare in Ierusalem in diebus solennibus vt habetur Act.ij. Act.2.a

h Et ter. tuam in san. vnde terra illa vocatur terra sancta.

i Male.erunt, qui con sicut patet de Antiocho, qui posuit idolum in templo Ierosolymitano, vt habetur. 1. Machab. 1.Mac.1.g

k Benedi.erunt, qui ædi. sicut patet de Zorobabel, & Iesu filio Iosedec, & aliis ædificatoribus templi, et Nehemia, & socijs eius ciuitatem reædificantibus. Cætera patent ex dictis.

B l Anima mea benedic dominum. Hic consequenter prophetat de Ierusalem mystica, quæ est triũphans ecclesia sicut Esa. propheta loquens de rege Babylonis transit ad loquendum de superbia, & electione dæmonis, vt ibidem fuit ostensum. dicit igitur: Anima mea benedic do. propter tantum beneficium. Esai.14.b

a b gauit te dñs in operibus manuum tuarũ: Cõfitere
a ¶Quod eius sunt, non tua.
c d Dño in bonis tuis, & benedic Deum seculorum, ut
a ¶Quod destructũ erat p peccatũ. b ¶Templũ Dei sanctũ est quod estis uos.
e reædificet in te tabernaculum suum, & reuocet ad
a ¶Diaboli. unde: Captiuã duxit captiuitatẽ. b ¶In futuro. c ¶Sine fine.
te omnes captiuos, & gaudeas in omnia secula se-
a ¶Fulgebũt iusti sicut sol. b ¶Sanct. finita terrenitate.
f g culorũ. Luce splendida fulgebis, & oẽs fines terræ
a ¶Honorabunt. b ¶Qua remotæ erant in regione peccati.
adorabunt te. Nationes ex longinquo ad te ueniẽt,
a ¶Viuentium.
h & munera deferentes adorabunt te Dñm, & terrã
tuã in sanctificationem habebunt. Nomen enim
a ¶Magni Dei. b ¶Econtra.
c ¶Ite maledicti in ignem æternum &c.
i mãgnum inuocabunt in te. Maledicti erunt qui cõ
a ¶In mundo. b ¶In ę[illegible]
tempsẽrint te, & cõdẽnãti erũt oẽs qui blasphema-
a ¶Virtuosus.
k uerint te, benedictiq; erunt qui ędificauerint te. Tu
a ¶Salutis.
autem lætaberis in filijs tuis, quoniam omnes be-
a ¶Qui ante dispersi.
nedicentur, & congrẽgabuntur ad Dñm. Beati oẽs
a ¶Quicquid faciant ubi.
l qui diligũt te, & qui gaudẽt super pace tua. Animã
mea benedic Dominum, qm liberauit Ierusalem m
a ¶Ecclesiam quæ est supra montem posita.
ciuitatem suam à cunctis tribulationibus eius Do-
a ¶Merces operum, vel [illegible] qui imitatores eorum, vel naturalium filiorum.
minus Deus noster. Beatus ero si fuerint reliquiæ n
a ¶Id est sancti, qui introducunt ad cęlestem Ierusalem.
seminis mei ad uidendam claritatem Ierusalẽ. Por- o
a ¶Cælesti conuersatione. b ¶Fidei virtute.
c ¶Beati qui habitant in domo tua do. in secula seculorum laudabunt te.
tę Ierusalẽ ex sapphiro & smãragdo ędificabuntur,
a ¶Muri circumeuntes: sanctam ecclesiam munientes sunt lapides pretiosi, lapides viui: qui in Zacharia volutantur super terram.
et ex lapide pretioso omnis circumitus murõrum. p
a ¶In domo patris mei mãsi. multę sunt. ¶Qui dilatati sunt, charitate sunt in ædificio lapides mundi a malo, & candidi in bono.
Ex lapide candido & mundo oẽs plãteæ eius sternẽ
a ¶Per diuersos conuentus fidelium. b ¶Laudate nomen Domini. c ¶Cui omnia ascribenda. d ¶Non homo.
tur, & per uicõs eius Halleluya cantãbitur. Benedictus dõminus qui ẽxalta- a
uit eam, vt sit regnum eius in secula seculorum super eam, amen.

m Quoniam liberauit Ierusa. &c. Hoc non potest intelligi de Ierusalem terrena, quæ adhuc est in manibus infidelium, nec de Ierusalem mystica prout accipitur pro militante ecclesia, quæ erit in tribulationibus vsque ad mundi terminum, & ideo intelligitur de Ierusalem superna, vbi nulla tribulatio habet locum: ideo subditur: C

n Beatus ero si fue. re. quia non tantum desiderabat propriam beatitudinem, sed etiam seminis sui.

o Portæ Ierusalem ex sa. Per hoc ædificium ex lapidibus pretiosis intelliguntur merita virtutum, quibus electi habebunt ingressum ad distinctas mansiones cælestis Ierusalem secundum distinctiones meritorum.

q Et per vi. i. laudatio Dei fiet cum illud Psal. Beati qui habitant in domo tua Domine, in secula seculorum laudabunt te. Psal.83.b

MORALITER.

✻ rantur: & consequenter ponitur eius prophetia de Ierusalem superna ibi? D

GLOS. ORDIN. CAP. XIIII.

Et consummati. Sequitur:

a Et post. quadragenarius numerus laboriosus est, ieiunij, & abstinentiæ. Nos autem omnes huius vitæ labores debemus sustinere, cum Dei, & proximi dilectione, & sic fructificabimus.

b Quinquagin a. Sacratum numerum quinquagenarium transierat, nec ad sexagenarium, qui perfectionem, propter senarium, in quo omnia facta sũt significat, puenerat,

e In hora. Tobias, i. doctores Iudæorum, qui de hoc mundo exituri propinquis suis annuntiant: quia mundus ad finem appropinquat, & futuræ uitę bona in proximo futura, ✍ Tobias

NIC. DE LYRA. CAP. XIIII.

Et consum. Hic consequenter ponitur prophetia Tobiæ tempore mortis suæ. Et diuiditur in tres partes, quia primò circa decursum vitæ Tobiæ senioris ponitur breuis epilogatio. secundò prophetalis exhortatio, ibi: In hora autem. tertia filialis obtemperatio, ibi: Factum est autem. Prima pars patet vsque ubi: Diuisio

b Reli.ve.vi. s. spirituali in Deum ordinato.

c Et cum bo.pro. scilicet filialis, qui habet charitatem annexam: quia sicut procedebat in ætate, sic proficiebat in charitate. ideo subditur:

d Perrexit in pa. s. ad limbum patrum sanctorum aduentum Christi expectantium.

e In hora au. mor. Hic consequenter describitur prophetalis exhortatio cum dicitur: In hora au. mor. vt verba, quæ de præsenti vita recedens diceret, in cordibus filij sui, ac nepotũ artius impressa remanerẽt.

f Dixitq; eis. prophetice.

g Prope erit in. Ionas enim propheta prius denuntiauerat Niniue subuersionem, sed quoniam ad verbum eius egerunt pęnitentiam: ideo subuersio illa fuit dilatata. postea verò Niniuitæ reuersi fuerunt ad vitia consueta, pp quod de structione eius iterũ dixit dominus p Naum pro- Ioan.3.b

CAP. XIIII.

a ¶Verba consummationis in bono solẽt accipi: Consummantur sermones bonorum: consummantur malorum.
Et cõsummati sũt sermones Tobię. a
Et postq̃ illuminatus est Tobias, b
uixit annis quadraginta duobus,
a ¶Vt videas filios filiorum tuorum pacem super Israel.
& uidit filiõs nepotũ suorũ. Com
a ¶In bono, vnde: Completi sunt dies Marię. b ¶Qui numerus perfectus est & transit a leua in dexteram. c ¶Corpora sanctorum in pace sepulta sunt.
¶Quasi mortuus mundo, viuit Deo.
plẽtis itaq; annis centũ duobus, sepultus est hono-
a ¶Quæ speciosa dicitur mundum significat qui & speciosus: vnde Græce cosmos. ab ornatu dicitur. b ¶In numero perfecto & secreto.
b rificè in Niniue. Quinquaginta naq; & sex annorũ
lumen oculorum amisit, sexagenarius uero rece-
a ¶Recepto lumine.
pit. Rẽliquum verò uitæ suæ in gaudio fuit, & cum c
a ¶Semper crescens de virtute in virtutem. b ¶Ad Dominum.
c bõno profectu timoris Dei perrẽxit in pace. In d e
a ¶Septiformi spiritu repletos.
hora autem mortis suæ uocauit ad se Tobiam fi-
a ¶Per gratiam Dei renatos. b ¶Fortes maligos vincentes.
lium suum, & septem iuuẽnes filiõs suos nepotes, f
dixitque eis: prope erit interitus Niniue: g

MORALITER.

✻ r Et consum. loquendo de consummatione gloriæ.

s Et postquam il. Numerus quadragenarius significat pœnitentiam, & vitæ sanctitatem, eo ꝙ Moyses, & Elias, & Christus legũtur ieiunasse quadraginta diebus, & quadraginta noctib. Per hoc ergo, ꝙ Tobias post suã illuminationem vixit annis. xl. significatur, ꝙ si aliquis propria fragilitate, vel diaboli procuratione priuatus fuerit lumine gratiæ, & iterum illuminatus diuino munere, debet de cętero in pœnitentia, & sanctitate viuere, & sic dies suos feliciter consumare, quod nobis concedat &c.

VNIVERSIDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

a Tobias a. hoc quotidie facit Xps E cũ malis relictis ad bonorũ corda illustrãda cõuertit, quos inuenerit in senectute bona. qa in bonis opib. diu studuerũt alios ãt pterit, q diu uiuẽtes nec cõsilio sũt maturi, nec canicie bonę actiõis venerãdi, sed pctõrũ onere icurui. vñ Esa. Puer cẽtũ ann. morietr: & pctõr cẽtũ annorũ maledictus erit, qui. s. diu viuẽs animi leuitatem non deserit.

Esai. 65. d

b Sepelierũt. Sepultura Tobiæ finẽ mũdi designat, quo dñs nr̃ cũ corpore suo, qd est eccl̃a, in requiem intrat, angelis de societate hominum congratulantibus & singulos p diuersas mansiones promeritorum qualitate collocantibus.

†gentes

†Iosu. 24. e

NIC. DE LYRA.

Naum. 1. b

¶ Naũ pphetã. q̃ destructio facta est p Chaldęos, & hãc destructiõis appropinquationẽ pdixit hic Tobias. Postea vero debellatis Chaldęis p Cyrũ regẽ Persarũ filius eius Cãbyses, q & Nabu. dicitr̃ eẽt viuẽte adhuc pre cepit regnare sup regnũ Assyriorũ in ciuitate Niniue, vt habetur Iudith. 1. ex quo patet, q hęc ciuitas fuerat interim reędificata.

† iuxta

a Nõ e. e. v. s. q̃ñ est pphetia pdestinationis, q̃ sp ipletur: qa denũtiat futurũ put est i dispõne diuina, q̃ est imutabilis. & talis fuit prophetia Naũ, & Tobiæ de subuersione Niniue. Qñ verò ẽ pphetia cõminatiõis, q̃ denũtiat aliqd futurũ, put ẽ i causis scd̃is s. i meritis, & demeritis hoim nõ sp ipletr. eo q merita, & demerita hoim mutant, & talis fuit pphetia Ionę, q̃ dixit: Adhuc. xl. dies, & Niniue subuertetur. hoc enim exigebant Niniuitarum peccata: qbus pœnitẽtibus illa subuersio tunc non fuit subsecuta.

- filiorum filijs, uetera exẽpla non habens hoc.

F b Et fr. n. &c. qa oẽs, qui captiuati fuerũt i Babylõe, habuerũt redeũdi licẽtiã, & multi de regno Israel. q adhuc erant in regno Medorũ & Persarũ redierũt, de illis verò, qui erant vltra montes Caspios, dicũt Iudęi, quòd nulli redierunt.

c Om. a. d. t. hominibus, & animalib.

d Et do. d. &c. t. p Zorobabel, & alios de captiuitate Babylonica redeuntes.

Ibi. re.

Nõ eñi excidit uerbũ dñi: & fratres nostri q

a ¶ Viuentium.

dispersi sunt à terrã Israel, reuertentur ad eã.

a ¶ Prius. b ¶ Multi filij deserti

Omnis aũtẽ deserta terra eius replebitur: & domus Dei quę in ea incensa est, iterũ reędificabitur, ibiq; reuertẽtur oẽs timẽtes Deũ. Et relinquent gentes idola sua, & ueniẽt in

a ¶ Ecclesiam.

Ierusalem, & inhabitabũt in ea, & gaudebũt

a ¶ Id est terrenitatis.

in ea omnes † reges terrę adorantes Deum Israel. Audite ergo filij mei patrẽ uestrum:

a ¶ Consulentes alios.

† Seruite dño in ueritate, & inquirite ut faciatis quę placita sũt illi. Et filiis vestris mãdate, vt faciant iustitias & eleemosynas, ut sint memores Dei, & bñdicãt eum in omni tempore in ueritate & in tota uirtute sua.

a ¶ In mundo q. [illegible] & concupiscentia eius.

Nũc ergo filij audite me, & nolite manere hic, sed quacũq; die sepelieritis matrem uestrã † circa me in vno sepulchro, ex eo dirigite gressus uestros ut exeatis hinc: uideo eñi

a ¶ Intentionem cordis. b ¶ Linquat desideria terrena.

a ¶ Transgressio mandatorum Dei, quę ipsius est exterminatio & totius humani generis [illegible]

quia iniquitas eius finem dabit ei. Factum est autẽ post obitũ matris suæ, Tobias abscessit ex Niniue cum vxore sua, & filijs & filiorũ filijs, & reuersus est ad soceros suos. Inuenitq; eos incolumes in senectute bo-

a ¶ Ad cœlestia deducens. b ¶ [illegible] affectione,

c ¶ Ad perpetuæ lucis contemplationem dirigens

na, & curã eorũ gessit. Et ipse clausit oculos eorum, & omnem hæredi-

a ¶ De qua dicitur: Tu hæreditas in omnibus gentibus. b ¶ Vnde: Et videas filios filiorum pacem super Israel.

tatẽ domus Raguelis ipse percepit, uiditq; quintam generationẽ, filiosq; filiorũ. Et cõpletis annis nonaginta & nouẽ in timore Dñi cũ gaudio sepe-

a ¶ Vna. s. generatio per totum orbem quęrentium eum. de qua dicitur: Generatio rectorum benedicetur. b ¶ Quia iusta melior, quia conuersatio sanctior quam in gloria Dei manere perpetuo.

lierũt eum. Omnis autem cognatio eius, & omnis generatio eius in bona uita, & sancta conuersatione permansit, ita vt accepti essẽt tam Deo quàm

a ¶ Angelis quorum numero sumus sociandi & in perpetuum superna societate copulandi.
b ¶ Beati mites, quoniam ipsi possidebunt ter. Et: Credo videre bona Domini in terra viuentium.

hominibus: & cunctis habitantibus in terra.

e Ibi. re. o. ti. Illi. n. q noluerunt reuerti d Babylone, ibi fuerunt detenti filiorũ, quos genuerãt, & possessionũ, quas acquisierant amore, sicut dictum fuit Esd. 1. G

f Et re. quia plures de Gentilibus relictis idolis suis venerunt in Ierusalẽ cũ redeuntibus de Babylone: ista tamen prophetia per prædicationem apostolorum multò pfectius fuit impleta, & de hac vr̃ Tobias principaliter loq. in subditur:

g Et g. &c r. t. quia multi reges gaudẽt in ecclesia iugo Christi submittentes colla sua, & plenius implebitur in fine mũdi, quando post persecutionem Antichristi omnes generaliter conuertentur ad Christum, qui est rex omnium fidelium nomine Israelis designatorum. Cætera patent ex dictis.

h Fa. est au. Hic consequenter describitur filialis obtemperatio, cum dicitur,

i Post o. &c. ex ni. sicut præceperat ei pater. Cætera patent usque ibi:

k Et cu. e. g. nam erant parentes sui ratione vxoris suæ, quæ cum eo erat vna caro.

l Et ip. cl. o. Mos enim tunc erat, & adhuc est in pluribus terris, quòd oculi mortuorum clauduntur per amicos propinquos, per hoc signantes, quòd obdormiãt in Domino. Cætera patent usq; ibi:

m Cum gau. se. propter finem eius optimum. Cætera patent vsque ibi:

n Vt ac. es. sicut dicitur de beato Sebastiano. Decebat enim, vt quem Deus tãta perfuderat gratia, ab omnibus amaretur, & hoc cedit ad honorem Dei, qui dat gratiam, & gloriam. Cui est honor & gloria in secula seculorũ, Amen.

Liber Tobiæ finit.

H

Quæstio

Regum Assyriorum, & Medorum supputatio.

Rab. Quærit quo tpe, qbusue regib. historia Iudith fuerit. ob hoc pcipue, qa reges, q ibi erãt notati Arphaxat. & Nabuchodonosor, apud historias Assyriorũ, & Medorũ i ordine regũ nõ reperiũtr. Apud Assyrios. n. rex primus magni nois Ninus fuit, q i regiõe Assyriorũ Ninũ cõdidit, quã Niniuẽ vocãt Hebręi, hic post gentes plurimas Zoroastẽ Bactrianorũ [illegible], q prim⁹ magicas iuenisse artes dr̃ bello cecidit, & ipse decessit. Cui succedẽs vxor Semiramis toti⁹ Asię regna tenuit, Babyloniã istaurauit, caputque Assyrij regni istituit, qd̃ diu in cõcussa potentia steit. Sed cũ Arbactus, q & Zarbates pfectus Medorũ natione Meditis Sardanapalũ regẽ suũ Babylõiæ iterfecit, regni nomẽ, & sũmã i Medos transtulit. Ita Nini, & Babylõis regnũ i Medos trãslatũ, qñ apud Latinos Prochas pr̃ Amulij & Numitoris, auus ãt Rhee Syluię mr̃is Romuli regnare cepit. Partẽ aũt regni tenuere Chaldæi, q Babyloniã cõ Medos sibi vendicauerũt, cuius ptãs apud Medos, proprietas fuit apud Chaldęos. Chaldæi ãt pp antiqũ vrbis dignitatẽ nõ illã suã, sed se illius maluerunt dicere: uñ Nabuc. & ceteri usq; ad Cyrũ quis uirib. potẽtes, & noĩæ clari legãt i nũero regũ ñ hñr illustriũ.

4. Re. 14. d

Eo ãt tpe quo Azarias, q & Ozias, sup duas trib. i Iel̃m regnabat, & Ieroboã fili⁹ Ioias sup. x. trib. i Samaria, regnũ Assyriorũ p Arbactũ ẽ destructũ, atq; ad Medos trãslatũ, & inte im sine pricib. res agebatr̃. usq; ad Deiocũ regẽ Medorũ, q & Bathanã cõdidit ciuitatẽ. In medio ãt tpe Chaldęi pualebãt. Deniq; Theglathphalnasar, & Salmanasar, & Sẽnacherib reges Assyriorum

Assyriorũ iisdẽ tpib. Iudæos uastauerũt, atq; captiuauerũt añ q̃ Deiocus apud Medos regnaret, postea aũt Nabu. Ierosolymã uastauit. iuenimus tñ iter Arbactũ, & Deiocũ aliquorũ regũ Medorũ itroducta i chronicis noĩa, ubi referi post Arbactũ. xxviij. annis regnãtẽ Sosarmũ annis triginta in Medis regnasse, post eũ Medirnũ annis. xl. cui successit Calduceas annis 32. illi Deiocus. liiij. post eum regnauit Phraortes annis. xx. deinde Cyaxares siue Diocles annis. xxxiij. qui moriens imperium Astyagi dedit, quem Cyrus rex Persarum ipsius ex filia nepos regno priuauit, ac regnum Medorum in Persas trãstulit, qui Babyloniam uastauit, occidens Baltasar abnepotem Nab regis Babylonis, iuuãte Dario (ut testatr̃ Iosephus ppinquo suo Astyagi filio annos ętatis. lxiiij. hñte His regũ succes sionibus cognitis

Lib. 10. antiq. ca. 12. libr. 1. con. Apionem par. ante med.

Hieronymi in librum Iudith Prologus.

Apud Hebræos liber Iudith inter hagiographa legitur, cuius authoritas ad roborandã illa, quæ in cõtentionem ueniunt minus idonea iudicatur. Chaldæo tamẽ sermone conscriptus,

Incipit expositio fratris Britonis ordinis minorum super prologum Iudith.

Apud He. li. ad euidentiã istius prologi nota quod dicit magister in historijs, q hãc historiã transtulit Hieronymus ad petitionẽ Paulæ, & Eustochij de Chaldæo i Latinũ. hic liber apud Chaldæos iter historias cõputatur, & apud Hebræos iter apocrypha. qd dicit Hiero. in plogo, q sic inchoat Viginti, & duas literas & c. si ergo i prologo sup Iudith alicubi legitur inter hagiographa, vitiũ scriptoris est & c. Hucusq; sunt verba magistri. Iste plogus hẽt quatuor particulas, i quarũ pria dupliciter ostẽditur, q liber iste nõ est autenticus. primò qa apud Hebræos

sionibus cognitis diligẽs lector facilius indagabit, cui pdictorũ regũ maxime cõueniat ordo narratiõis. Sed Eusebi⁹ i chronicis suis asserit Cãbysẽ filiũ Cyri, q post prẽm. xxx. annis regnãtẽ viij. annis i Perside regnauit ab Hebræis Nabuc. vocari, sub quo Iudith historia scripta sit. Sed qa ista historia dicit Arphaxat regẽ Medorũ: nõ iuenio, quo regnũ Assyriorũ à Medis uastatũ, atq; destructũ rursus ipsis Medis pualuerit, si Cãbyses Nabu. intellr. nisi forte dicatr̃, q Cãbyses, q gẽtes finitimas ipugnasse, et Aegyptũ superasse dr̃, cũ regnũ Assyriorũ, atq; Persarũ vnũ eẽt, aliquẽ regẽ noĩe Arphaxat i Media repugnãtẽ vicerit, atq; suo iperio subiugauerit. A

BRITO.

Hebræos est apocryphus: qd notatur in principio. scd̃ò q apud Chaldęos erat corrupt⁹. Chaldęo. n. sermone erat scriptus sicut dr̃ hic infrà, cuius corruptio inferius exprimitur, cũ dr̃: Multorũ codicũ varietatẽ vitiosissimã & c. in scd̃a parte dicit, q Nicena synod⁹ hũc autẽticauit: & iò ad petitionem Paulę, & Eustochij trãstulit. vnde dicit: Sed qa hũc librũ synodus Nicena & c. In tertia parte trãsferẽdi diligẽtiã subiũgit, vnde dicit: Et semotis occupationibus & c. Vltimò Iudith multipliciter cõmẽdat, & in eius cõmẽdatione plogũ terminat: & ista pars incipit ibi: Accipite Iudith viduã, castitatis exẽplũ & c. His visis literæ insistamus. Quid sit apochryphũ, et qd hagiographum inuenies sup. in princi. prologi super Iosue in prologo galeato scribitur sic: Hic plogus scripturarũ quasi galeatũ principiũ oib. libris quos de Hebræo vertimus in Latinũ cõuenire pt, vt scire valeamus, qcqd extra hos est, inter apocrypha esse ponendum. igitur sapiẽtia q̃ vulgo Salomonis inscribitur & Iesu filij Sirach lib. & Iudith, & Tobias & Pastor non sunt in canone.

inter historias cõputatur. Sed qa hunc librũ synodus Nicena in numero sãctarũ scripturarũ legitur cõputasse, acquieui postulatiõi uestrę, imò exactioni, & sepositis occupationibus, qbus uehemẽter artabar, huic vnã lucubratiũculã dedi, magis sẽsum è sensu, q̃ ex uerbo uerbũ trãsferẽs. Multorũ codicũ uarietatẽ vitiosissimã amputaui, sola ea, q̃ intelligentia integra in verbis Chaldæis inuenire potui, Latinis expressi. Accipite Iudith viduã, castitatis exẽplũ, & triũphali laude perpetuis eã præconijs declarate. Hanc eñi nõ solũ fęminis, sed & uiris imitabilem dedit, qui castitatis eius remunerator virtutem talem ei tribuit, vt inuictũ oibus hominibus uinceret, & insuperabilem superaret.

cõsubstãtialẽ patri & filio spiritũ sanctũ demonstrauit, dãs symboli formã quã tota Græcorũ, & Latinorũ ecclesia cõfitetur, & pdicat. Tertia synodus Ephesina. cc. epõrũ sub iuniore Theodosio Augusto edita, q̃ Nestoriũ duas personas in Xpo asserentẽ iusto anathemate cõdẽnauit ostendẽs manere in duab. naturis vnã Domini nostri Iesu Xpi psonã. Quarta synodus Chalcedonẽsis. dcxxx. sacerdotũ sub Marciano, vel Maximiano principe habita est, in qua Eutichium Cõstãtinopolitanũ abbatẽ verbi Dei, & carnis vnã naturã pnũtiantẽ, & eius defensorẽ Dioscorũ quõdã Alexãdrię epm, & ipsum rursus Nestorium cũ reliquis hęreticis vna patrũ sñia cõdẽnauit, pdicãs eadẽ synodus Xpm Dominum sic natum de Virgine, vt in eo substãtiam diuinæ, & humanæ cõfiteamur naturæ. Synodus autẽ ex Græco interpretatur comitatus, vel cœtus. Hucusq; verba sunt Isido. A syn, qd̃ est cũ, & odus quod est materia dicitur synodus. i. conuentus, cœtus, comitatus, congregatio, & propriè senum, vel presbyterorum, quam solent facere epi. Quod autem dicitur synodus quasi sine nodo, secundum illum versiculum: De sancta synodo redeunt bus sic sine nodo: potius est etymologia, quam deriuatio. Nicena dicitur à Nicena ciuitate. sicut Cõstãtinopolitani, à Cõstãtinopoli, & Ephesina ab Epheso, Chalcedonẽsis à Chalcedonia. C

Lib. 6. etym. cap. 16. Concilia, siue synodus quatuor

a Inter hi. id est inter historiales libros.

b Syno. Ni sicut ait Isi. Inter cętera cõcilia quatuor scimus esse venerabiles synodos, q̃ totã principaliter fidẽ cõplectũtur, quasi quatuor euãgelia, vel totidẽ Paradisi flumina. Harũ prima Nicena synodus. cccxviij. B epõrũ Cõstãtino Augusto Impatore imperãte pacta est, in qua Arrianæ pfidiæ cõdẽnatur blasphemia, quã de inęqualitate sãctæ trinitatis idẽ Arrius asserebat. sed cõsubstãtialẽ Deo pri Dei filiũ eadẽ sãcta synodus p symbolũ diffinit. Scd̃a synodus. cl. patrũ sub Theodosio seniore Cõstãtinopolim cõgregata est, q̃ Macedoniũ spũmsãctũ Deũ eẽ negãtẽ cõdẽnãs, con-

c Acqu. po. ve. & Paulæ, & Eustochium, de his satis inuenies supra in prologo super Iosue versus finem.

d Exa. i. instanti petitioni. Nota hic differentiam inter postulationem, & exactionem. Postulatio. n. est cum quis petit simpliciter. Exactio autem est cum quis petit importunè, aut instanter.

e Et se. i. dimissis, & à me separatis, quasi seorsum positis, à sepono seponis, quod est separare, vel seorsum ponere.

f Vnã lu. i. vnã modicã vigiliã vni⁹ noctis. Nota q hoc lucubrũ dr̃ modicũ lumẽ, vel modicus ignis. sic fit ex crucibolo, vel quocũq; alio, & fit i vmbra, vnde, dicitur lucubrum, eò q luceat in vmbra, & hoc lucubrum idem: vnde lucubro bras, dicitur vigilare, & propriè lucubrare est vigilare ad lucubrum. i. ad lucernam in nocte. Item lucubrare dicitur parum lucere. vnde hæc lucubratio, à quo hæc lucubratiuncula diminutiuum. D

g Quam ex ver. p p vitiosos codices: p p varias, & corruptas editiões.

h Intelli. in. i. incorrupta.

i Vt in. o. i. Holofernẽ p quẽ designatr̃ diabolus. Holofernes. n. etymologizatr̃, oĩb. ferens necẽ: ab Olon, q est totũ, et fero fers, et necis necẽ à nece.

GLOS. ORDI. CAP. I.

Mystice

a Arphaxat. Ra. Mystice: p Arphaxat supbi exprimũtr̃, quorũ conatus, & labor q p vastũ tumoris, & elationis agitur, facile in potestatem Nabucho. i. diaboli cadit, ipse est. n. rex super oẽs filios superbiæ.

b Quã ap. Ec. Quæ mediæ puinciæ metropolis est, quã Deioc⁹ Medorũ rex cõdidit, sed Arphaxat mirabiliter amplificauit, sicut Daniel propheta sm Iosephum sub Dario rege in eadem ciuitate Mediæ mausoleũ valde præclarum cõstructum mira arte posuit

lib. 10. ant. c. 12. vltra med.

gnũ Assyriorũ icepit ab antiquo Belo, cui⁹ fili⁹ Ninus cõdidit Niniuẽ ciuitatẽ magnã ex noĩe suo appellãs eã. & hoc imperiũ durauit vsq; ad Sardanapalũ iclusiuẽ, quẽ iterfecit Arbat⁹ pfectus Medorũ, & regnauit p eo, & trãstulit regnũ ad Medos: & sic pmãsit vsq; ad Astyagẽ, ex cuius filia ort⁹ fuit Cyrus rex Persarũ, q iuuãte Dario auũculo suo vicit Balthasar regẽ Babylonis. Dan. v. & mortuo Dario tenuit monarchiã: cui successit Cãbyses filius ei⁹, q alio noĩe dictus est Nab. scd̃s, qa sicut primus tẽplũ destruxit. sic iste redificationẽ eius impediuit, vt dictũ est. 1. Esd. iiij. hic ãt Cãbyses adhuc viuẽte patre regnauit sup Assyrios in Niniuẽ, post mortẽ verò patris voluit monarchiã tenere. sed econtra quidã Medus Arphaxat noĩe voluit apud Medos regnare, p p qd iter ipsum, & Cãbysem dissensio fuit orta, q̃ fuit sequẽtium occasio prima. Circa quam primò ponitur huius Arphaxat eleuatio. secundò eius debellatio, ibi: Anno igitur xij. Circa primum dicitur:

Dan. 5.

Postilla uenerabilis magistri Nicolai de Lyra super Iudith incipit.

CAP. I.

Arpha. Post historias Susãnæ, Belis, et draconis, q̃ cõtigerũt captiuitatis tẽpore, vt sup. dictũ est, sequitur historia libri Iudith, q̃ cõtigit tpe Cambysis filij Cyri scd̃m historiographos & doctores nr̃os, de quo cõstat q regnauit post prẽm, et p cõsequẽs post captiuitatis Babylon. relaxationẽ. nã Cyr⁹ dedit licẽtiã Hebræis redeũdi. in hoc igitur lib. describitur liberatio Israel à psecutiõe Holofernis. Et diuiditur in tres partes: nã primò describitur huius psecutiõis occasio. scd̃ò ipsa psecutio. c. v. tertiò populi liberatio c. viij. Prima adhuc in duas, qa primò ponitur occasio psecutionis multarũ gẽtiũ gñaliter. scd̃o filiorũ Israel spãliter iiij. c. Circa primũ ponitur duplex occasio. scd̃a ibi: Tũc exaltatũ est. Circa primũ sciẽdũ, q regnum

LIBER IVDITH.

CAP. I.

a ¶ Superbi. b ¶ Quo tpe historia Iudith pnotatr̃.

Arphaxat itaq; rex Medorum a

a ¶ Superbi enim super omnes esse cupiunt.

subiugauerat multas gẽtes im b

a ¶ Amplificauit. Deioces enim condidit.

perio suo: & ipse ædificauit ci c

uitatẽ potentissimam, quam d

a Arpha. i. volẽs regnare p violẽtiã.

b Subiu. mul. gen per bellatores sibi adhærentes.

c Et ipse ædi. ad munimentum sui contra Cambysem.

d Quam ap. Ecba, quod nomẽ interpretatur solẽne mãdatũ, eò q ad eius ædificium

MORALITER.

* a Arphax. it. re. & c. Per istũ, qui multas gẽtes suparauerat, & ciuitatẽ fortẽ ædificauerat, & de hoc gloriabatr̃ hoc attribuens pprię ptãti: pp qd debellatus fuit à Nabuchodonosor rege, sicut subdit: * Anno igitur

VNIVERSIDAD DE SALAMANCA
GREDOS USAL.ES

[E] te posuit, q quacunq; die cernitur, eadem constructum putatur, quia sic pulchritudo noua, & materia solida. Ibi vsq; hodie reges Persarum atq; Medorum sepeliuntur, & cui hæc cura committitur sacerdos Iudæus est.

[Psal.19.b Exo.15.a 1.Cor.11.d] a *In gloria &c.* Hi in currib. & in equis &c. Sed Deus currum Pharaonis, & exercitum eius proiecit in mare: ergo q gloriať, in Dño glorieť.

b *In ca.ma.* Nominib. locorũ notanť regiones gẽtiũ. Sicut n. cosmographi, scribũt, à flumine Indo, q est ab oriẽte vsq; Tigrim, qui ab occasu: hę regiones sunt Arachosia, Parthia, Assyria, Persida, & Media, & montuosæ, & asperæ. A septẽtrione hẽnt Caucasum montem. A meridie mare rubrum, & sinũ Persicum. In medio sui flumina præcipua Idaspẽ, & Ardinum. In his.n. sunt gentes.xxij. sed generaliter dicitur Parthia. sæpe & Media a Tigri vsq; Euphratem. Mesopotamia est incipiens a septentrione inter mõtem Taurum, & Caucasum, cui à meridie succedit Babylonia, deinde Chaldæa, nouissime Arabia, quę inter Persicum, & Arabicum, angusto terræ tractu orientem versus extenditur. In his sunt gentes.xxij. Sicq; factum est, vt duo potentissima regna inter se confligentia plurimas gentes ex confinijs cõparerent, & demum uictorias ad Chaldæos, vel Assyrios concesserint.

c *Tunc exal.est re.* Cum diabolus perditorum multitudinem suæ voluntati subijcit, eleuatur cor eius, propriæ illud assignans virtuti, non diuinæ permissioni, & eo magis ardescit ad plurimorum perditorum destructionem, quo se uidet quibusdam præualere per prauam suggestionem. vnde sequitur:

d *Et misit ad om.qui ha.* Diabolus per diuersas prouincias legatos mittit, cũ turbam malignorum spirituum ad seducẽ-
[F] das gentes per totum orbem dispergit, nec parcit dignitati, nec honori, omnes ad gehennam trahere cupit, & facere filios perditionis fideles quoq; esse securos non patitur qui per Ierusalẽ, & Iordanis nomen significantur, nec satis est ei ethnicos absorbere, nisi etiam Christianos possit deuorare. unde Iob: Absorbebit fluuium, & non mirabitur, & habet fiduciã, q influat Iordanis in os eius. [Iob.40.c] Et iterum: Escę eius electę. sed quãuis multos superet, a multis contemnitur. [Abac.1.d] vnde: *Omnes vno ani.con.&c*

Tunc indigna-

NIC. DE LYRA.

¶ *ædificium gentes sibi subiectas compulit per solenne mandatum. & quia fecit eam metropolim, & sic ex ea deriuabantur mandata regis ad alia loca.*

a Ex la.qua. *ad ciuitatis fortitudinem.*
b Et sectis. *ad eius pulchritudinem.*
c In altitudine cubito. *in quo apparet fortitudo ciuitatis maxima.*
d Turres vero eius. *quæ erant dispositæ per murum.*
e Posuit in al.cub.cen. *& sic excedebant altitudinem murorum.xxx.cubitis.*
f Per quadrum vero ea.latus vtrum. *Erant autem istæ turres quadratus ad angulos æquales, & vltra murum ciuitatis protendebãtur extrà per spatium viginti pedum: & tantùm ex opposito intra murum.*
g Posuitq; por.eius. *id est ciuitatis.*
h In alt.tur. *i. iuxta turrium altitudinem. Ex vtraq;.n.parte cuiuslibet portæ erant turres ædificatæ altiores cæteris turribus, ad facilius prohibendum accessum ad portas.*
i Et gloria.qua. *singulariter.*
k In potentia exer.sui. *id est bellatorum suorum.*
l Et in glo.qua.sua. *i. curruum suorum. nam antiquitus in curribus pugnabant, vt habetur in libris Iosue, Iudicum, & etiam Regum.*
m Anno igitur. *Hic consequenter describitur huius Arphaxat debellatio, cum dicitur,* Anno igitur duodecimo regni sui Nabu. *Hic annus duodecimus non refertur ad tempus regni Arphaxat, sed ad tẽpus regni cambysis, qui dicitur hic Nabuchodonosor ratione supradicta, sicut patebit infrà in principio ca.ij. Sed contra hoc videtur, quia Cambyses regnauit tatùm octo annis, sicut dixi supra in epistola Ieremiæ, & in Daniele, & pluribus alijs locis.* [G] [Obiectio] *Dicendum q ibi numerantur tantum anni, quibus regnauit post mortem patris, hic autem incipit numeratio à tempore, quo cœpit regnare super Assyrios in Niniue viuente adhuc patre.*

n Pugnauit contra Arphaxat & ob. eum. *id est totaliter debellauit.*
o In campo magno. *& sic erat locus aptus ad capiendum tantos exercitus.*
p Circa euphra. *id est iuxta: sicut Tobiæ vlti. dicitur: Sed quacunq; die sepelieritis matrem vestram, circa me.i.iuxta me.* [Tob.14.c]
q In campo Erioch re.Elicorum. *Erat autẽ iste quidam regulus, in cuius terra conuenerũt duo reges magni ad pugnandum.*
r Tunc exal. *Hic consequenter ponitur generalis persecutionis occasio secunda. & secundò subditur persecutio ipsa cap.ij. Circa primum dicitur:* Tunc exal.est re.Na. *ex illa notabili victoria.* [Diuisio]
s Et cor eius ele. *in superbiam: propter quod voluit dilatare suam potentiam. ideo subditur:*
t Et mi &c.in Ci. & Da. *quæ est metropolis Syriæ. Esa.vij. Caput Syriæ Damascus.* [Esai.7.b]
u Et liba. *qui est in confinio terræ sanctæ &c.*
x Quousq; peru. ad term. *qui sunt in occidentali parte. volebat enim dilatare suam monarchiam ab oriente vsq; ad occidentem.*
y Ad hos om.mi.nun. *vt se subijcerent illi voluntariè.*
z Qui o.v.a.cõ. *nolentes ei subijci. Sed cõtra* ¶ *hoc videtur,*

appellauit Ecbatanis. Ex lapidibus quadratis, & sectis fecit muros eius in altitudine cubitorum septuaginta, & in latitudine cubitorum triginta. Turres verò eius posuit in altitudine cubitorũ centum. Per quadrum verò earum latus utrunq; uicenorũ pedum spatio tendebatur, posuitque portas eius in altitudine turrium. Et gloriabatur quasi potens in potentia exercitus sui, & in gloria quadrigarum suarum. Anno igitur duodecimo regni sui Nabuchodonosor rex Assyriorum, qui regnauit in Niniue ciuitate magna, pugnauit contra Arphaxat, & obtinuit eum in campo magno, qui appellatur Ragau circa Euphraten, & Tigrim, & Iadason in campo Erioch regis Elicorum. Tunc exaltatum est regnum Nabuchodonosor, et cor eius eleuatum est, & misit ad oẽs qui habitabant in Cilicia, & Damasco, & Libano, & ad gentes quæ sunt in Carmelo, & Cedar, & inhabitantes Galilæam, in campo magno Esdrelon, & ad omnes qui erant in Samaria, & trãnsflumen Iordanem usq; Ierusalem, et omnem terram Iesse quousq; perueniatur ad terminos Aethiopię. Ad hos omnes misit nuntios Nabuchodonosor, rex Assyriorum, qui omnes uno animo contradixerunt, &

a ¶Fortitudo.
a ¶Stabilibus, omne enim quadratum est stabile. b ¶Pulchritudo in longitudine. Lxx. enim omne quadratum stabile, vt fortis, vt pulchra, vt inexpugnabilis esse.
a ¶Magnitudo.
a ¶Ex hoc opere: sicut solus bonus b ¶Non vere: quia solus Deus est, c ¶Non Dei a quo omnis potestas.
a ¶Non Dei. Sunt enim quadrigę Dei de quibus Can.6. d Anima mea turbauit me propter quadrigas Aminadab. & alibi: Quadrigę Salamonis.3.Regum.10.d.
a ¶Quem alij Cambysem putant: diabolus
a ¶Dæmonum. Assyria enim dirigens, vel coarguens. b ¶Fortis armatus custodit atrium
¶Turbam malignorum spirituum.
a ¶Nec fideles quietos esse patitur.

MORALITER.

✠ m *Anno igi.duo.re.sui Nab.rex.* Significatur, quòd qui plures tentationes diaboli superauit, & etiam ædificium bonorum operum fecit, de quibus tamen instigante diabolo per superbiam intumescit, & sic à diabolo, qui per Nabuchodonosor significatur debellatur, & sic victoria, qua tentationes diaboli prius superauerat vertitur in luctum, sicut dicitur.ij.Regum. [H] Et versa est victoria in die illa in luctum. [2.Re.19.a] vnde dicit Bernar. Quid dicis virgo superba? Expedit tibi magis virginem non esse, quàm de virginitate insolescere. [Sup. Missus est hom.1. post med.] Et Lucæ.xviij. dicit saluator de Pharisæo de suis operibus gloriante, & Publicano sua peccata confitente: Descẽdit hic iustificatus ab illo.i. publicanus, magis quàm Pharisæus. [Luc.18.c]

r *Tunc exal.est re.Na.* Quia diabolus magis gloriatur de deiectione vnius qui multa fecerat bona, quam multorum mediocriter viuentium. Vnde refert Greg.iij. dialogorum, quod quidam Iudæus de partib. Campaniæ ibat Romam, qui ad Fundanũ cliuum perueniens & nox superueniret, intrauit quoddam templum Apollinis, non habens locum alium ad declinandum. qui pertimescens licet fidem Christi non haberet, signo tamen crucis se muniuit. media vero nocte peruigil iacens vidit turbam malorum spirituũ vni principali obsequẽtium. Et cum inquireret quid mali singuli fecissent, vnus in medio prosilijt, dicens se Andream Fundanæ ciuitatis episcopum de quadã sanctimoniali in suo episcopatu manẽtem intantum tentasse, q de ipsa turpia cogitaret, & vespere precedenti ad hoc eum induxisse, q blandiens eam in tergo palma percusserat: & tunc ille malignus qui præerat incepit eum laudare, & dicere quod perficeret quod inceperat. nam ex hoc inter cæteros palmam victoriæ obtineret.

t *Et mi.ad omnes qui habitabant in Cilicia.* Quia quando malignus spiritus aliquem sanctitatis excellẽtiæ deiecit, sperat multos alios sibi subijcere. pp quod de ipso dicitur Iob.xl.c. Absorbebit fluuiũ & non mirabitur. & habet fiduciam q influat Iordanis in os eius.

z *Qui omnes vno animo contradixerunt &c.* Multi.n. sunt boni qui resistunt dæmoni, & possunt omnes dici per figuram hyperbole. sicut aliquando dicitur, tota ciuitas uadit ad tale spectaculum, ad designãdum multitudinem euntium, licet aliquando non sit quinta vel sexta pars ciuitatis.

[A] a *Tunc indigna.* Diabolus propria superbia excæcatus, dum det sibi imperiũ totius orbis, contendens vt abstractos à cultu pietatis consortes suos faciat impietatis: qui de potentia regni exultans, ait: [Esa.14.d Matt.4.d] Ascẽdam in cęlum, & ponã sedem meam in aquilonem, & similis e.al. Et in euangelio: Hæc omnia tibi dabo, si cadens adoraueris me.

NICOL. DE LYRA.

[Obiectio] ¶ *hoc videtur, quod habetur.1. Esdræ.iiij. s. q habitantes in Samaria, erant nati de regno Assyriorum, & obedientes illi regi, hic aũt inter ciuitates rebellantes ponitur Samaria. Propter hoc, & multa alia, quæ no videtur scripturis canonicis bene consonare, liber iste apud Hebræos habetur tanquam omnino apocryphus. Potest tamen ad hoc dici, q Samaria aliquando accipitur strictè pro ciuitate illa quæ fuit metropolis in regno decem tribuum, & locis ei propinquis, in quibus habitabant Gentes dicti.* [C] *Aliquando largè pro toto regno decẽ tribuũ, eo q illa ciuitas erat metropolis. & sic accipitur hic: quia in partibus à ciuitate remotis redierunt aliqui fugitiui de Israel ibidem habitantes. s. in Samaria extenso nomine dicta.*

a Remis. eos vacuos. *muneribus, & tributis.*
b Tunc indi. na. *quia præ superbia putabat omnes gentes illas eius obedire mandatis sine contradictione.*
c Iura. per thro. *ad maiorem assertionem.*
d Quod defenderet sede omnibus regio.his. *minus dicendo plus signat.* Quod defenderet sede. *id est inuaderet omnes regiones illas. & est quædam figura, quæ liptote vocatur.*

remiserunt eos vacuos ac sine honore abiecerunt. Tunc indignatus Nabuchodonosor rex ad omnem terrã illam, iurauit per thronum & regnũ suum, quòd defenderet se de omnibus regionibus his.

a ¶Nuntios b ¶Infecto negotio.
a ¶Malignus hostis licet superatus ab incepta malitia non desistit, eo iterum bellum incendit, & totum furoris sui effundit tumultum
a ¶Filiorum superbię.
a ¶Amator est potentię, & gloriæ.

GLOS. ORDINAR. CAP. II.

a ANno tertio. &c. Sequitur: b *Tunc H.* Holofernes ille principes gentium, qui ecclesiam persecuti sunt significat, aut Antichristum perditionis filium, in quem totus Sathanas introibit, vt faciat quæ non fecerunt patres sui, & Deum patrum suorum nõ reputabit, [Dani.11.g] qui aduersus omnia regna consurget, & veniet in multitudine magna, vt conterat & interficiat: & tabernaculum suum super montem inclitum & sanctum ponat, vbi diuinitus contritus corruet. hęc est bestia cui iuxta Apocalip. draco virtutem suam, & potentiam dabit, vt omnes adorent draconem, qui bestiæ talem dedit potestatem. [Apo.13.a]

c *Cum petran.Rab.* Per diuersas prouincias, & nomina locorum, quæ in historia cõtinentur, [B] personarum distinctiones, & graduum, & dignitatum designatur, ex quibus omnib. diabolus vendi-

NICO. DE LYRA. CAP. II.

ANno tertiode. *Positis occasionibus persecutionis gentium multarum, hic consequenter describitur persecutio ipsarum.* [†Ezec.9.b] [Diuisio] *Et diuiditur in duas partes: quia primò ponitur hæc persecutio. secundò multorum humiliatio.ca.iij. Prima adhuc in duas, quia primò ponitur dispositio exercitus. secundò ipsius progressus, ibi: Et profectus est. Prima adhuc in duas: quia primò ponitur præceptum regis. secundò obedientia ducis, ibi: Tunc Holofernes. Circa primam notatur tẽpus, cùm dicitur:*

a Anno tertiodecimo Nab. *ex hoc patet verum, quod prædictũ est. s. q annus xij. erat regni Nabuchodonosor, nam anno duodecimo habuit victoriam, ex qua eleuatus misit nuntios ad dilatandum suam potentiam, quibus repulsis posuit se anno xiij. ad hoc obtinendum per violentiam.*
b Vicesima, & secun. *qui est martius apud Hebræos. sicut plenius declaraui Genes. vij. & Exod.xij. finis autem huius mensis, in quo est principium veris, est tempus aptũ ad disponendum de bellis, maximè in terris calidis, cuiusmodi sunt prænominatæ.*
c Factum est ver. *id est diuulgatum.*
d Vt defen. *Exponatur vt suprà.*
e Vocauitq; om. *vt melius fieret persecutio negotij inchoati de eorum consensu.*
f Et habuit cum eis my. *id est secretum.*
g Consilii sui. *tractando cum eis de hoc, quod cogitauerat. Cætera patent vsq; ibi:*
h Vocauit Nabuchodonosor rex Ho. *vt rex ad custodiam regni remaneret, & Holofernes ad eius dilatationem procederet.*
i Egredere aduersus omnes regnum oc. *Omnes.n. terræ supradictę erant ad plagam occidentalem respectu regni Assyriorum.*
k Et con.eos præci. *Licet.n. omnes renuissent dare tributum, aliqui tamen fecerant specialem contemptum, eijciendo nuntios Nabuchodonosor sine honore: vt prædictum est scilicet cum vituperio, quia minus dicendo plus signat.*
l Tunc Holofernes vo.du. & ma.vir. *Hic consequẽter ponitur obediẽtia ducis, cum dicitur:* Tunc Ho.uo.du. *i. illos qui essent necessarij ad regimen exercitus sub eo.*
m Et dinumerauit viros in expe. *pro tanto negotio necessarios.*
n Centum viginti millia peditũ pu. *Nã in peditibus consistit robur exercitus, vt dicit Vegetius libr. de re militari.*
o Et equites sagit. *Equites.n. tunc pugnabant sagittando, & maximè in aggressu belli, sicut modò faciunt Tartari habitantes in partibus illis.*
p Omnemq; exped. *i. illos, qui prouidebãt necessaria exercitui. ideo subditur:* [D]
q Cum his, quæ exer. *Nam in castris magis timenda est fames, quam gladius, vt dicit Vegetius libro de re militari.*
s Frumen.ex om.Sy. *i. ex locis Syriæ magis abundantibus.*
t In transitu suo pa. *i. deduci ad loca, per quæ debebat transire.*
u Aurum uero, & argentum. *ad soluendum bellatorum stipendia.*
x Et profectus est. *Descripto exercitus apparatu, hic consequẽter describitur eius progressus, cùm dicitur:* Et profectus est ipse, & omnis exercitus cum quadrigis. *portantibus tentoria, machinas, & alia exercitui necessaria.*
y Qui cooperuerunt faciem terræ sicut locustæ. *Hyperbole est ad exprimendum magnam populi multitudinem.*
z Cumq; pertransissent fines Assyriorum, venit ad magnos mont. *Vbi erat inuadendum.*

¶ Ascenditq;

ANno tertiodecimo Nabuchodonosor regis, vicesima, & secunda die mẽsis primi factũ est verbum in domo Nabuchodonosor regis Assyriorum, vt defenderet se. Vocauitq; oẽs maiores natu, omnesq; duces & bellatores suos, & habuit cum eis mysterium consilij sui. Dixitq; cogitationem suam in eo esse, vt omnem terrã suo subiugaret imperio. Quod dictum cũ placuisset omnibus, uocauit Nabuchodonosor rex Holofernem principẽ militiæ suæ, & dixit ei. Egredere aduersus omne regnũ occidẽtis, & cõtra eos præcipue qui cõtẽpserũt imperium meũ. † Non parcet oculus tuus vlli regno, omnemq; vrbẽ munitã subiugabis mihi. Tũc Holofernes uocauit duces, & magistratus, uirtutis Assyriorũ, et dinumerauit uiros in expeditione, sicut præcepit ei rex, centũ uiginti millia peditũ pugnatorum, & equites sagittarios duodecim millia. Omnemq; expeditionẽ suã fecit perire in multitudine innumerabiliũ camelorũ, cũ his, quæ exercitibus sufficerẽt copiose, boum quoq; armenta, gregesq; ouiũ, quorũ nõ erat numerus. Frumentum ex omni Syria in transitu suo parari cõstituit. Aurũ uerò & argentum de domo regis assumpsit multũ nimis. Et pfectus est ipse & omnis exercitus, cum quadrigis & equitibus & sagittarijs, qui cooperuerunt faciem terræ sicut locustæ. Cumque pertransisset fines Assyrio-

a ¶Sententia.
a ¶Demones, qui minoribus præsunt, in quibus confidit & quibus secreta committit.
a ¶Secretum. ¶Aperuit.
a ¶Tam bonos quam malos. b ¶Super pectus tuum gradieris & terram comedes.
a ¶Omnes enim dęmones sunt potentię amatores.
a ¶Quia persecutionem magnam excitabit inimicus Antichristus in vniuerso mundo. ¶Erit enim talis persecutio, qualis nec ante fuit nec erit.
a ¶Plerosque qui firmitatem fidei & uirtutum excellentiam habere videntur.

MORALITER.

✠ a *Anno tertiodecimo Nabuchodonosor regis.* Sequitur:
i *Vocauitq; omnes maiores natu, omnesq; duces, & bellatores suos, et habuit cum eis,* Secundum quod dicit Dionysius, naturalia remanserunt in dæmonibus integra, propter quod inter eos sunt aliqui maiores alijs sub uno principe tenebrarum, qui figuratur per Nabuchodonosor, ut prædictum est qui alios incitat ad malefaciendum. & similiter alij faciunt sibi subiectis, sicut dictum est cap.præc. [De diui. no. c.4. par. 4. par. a med.]
r *Boum quoq; armenta, gregesq; ouium, quorum.* Per ista significantur illa, quibus dæmones utuntur ad nomines sibi subijciendum.

✠ *Ascenditq;*

VNIVERSIDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

lus vẽdicat sibi aliquã partem, nec pugnę formidat difficultatem, sed grandis potentiæ grandem certat efficere ruinam.

a *Prædauitq; om.* Sciẽtiæ vtilitatẽ auferẽs, &c. qb. seruire debuerãt Deo: in vsum seruitij sui cõuertẽs resistẽtes occidit in ore gladij, qa quos flectere ad cõsensũ neqt, corporaliter occidit.

b *Descen. in ca.* Damascus potus sanguinis interpretatur, in qua principes gentium exprimuntur, qui sitiunt sanguinem fideliũ maximè in tpe messis. i. in consummatione seculi debacchãte p latitudinẽ orbis furore Antichristi.

†fortasse legendũ inopinatissimã, vel potius opulẽtissimam.

NIC. DE LYRA.

a Ascẽditq; omnia ca eo. *ita q fortitudo situs non poterat eos defendere contra eum.*

b Effregit autem ciuitatẽ opi. *i. famosissimam nomine* Melothi, *ad quam conueniebant mercatores de diuersis partibus orbis, & sic eius famã deportabãt ad partes remotas. Aliq libri hñt opimatissimã. i. optimã: & redit in eãdẽ sententiã: ex hoc. n. q erat optima, frequẽtabatur à mercatorib. diuersis.*

c Et filios Isr. qui erant con. fa. de. *antiqui libri habẽt: Et filios Ismael &c. & est verior litera, quia Agareni descendentes ab Ismahele habitabant tunc in desertis.*

d Et transi. Eu. *Qui est unus de quatuor fluminib. Paradisi, Ge. ij.*

e Vsquequo perue. ad ma. *s. mediterraneum.*

f Abduxit omnes filios Madi. *id est homines Madianitas ad augmentum sui exercitus.*

Et

g Et post hoc de. in cam. Da. in die. messis. *vt magis posset habitatoribus nocere. Ideo subditur:* Et succendit omnia sata, omnesq; arb. &c. G

h Et cecidit timor illius super omnes inhabitantes terram. *propter crebras illius victorias, & crudelitates magnas.*

rum, uenit ad magnos montes Ange, qui sunt à sinistro Ciliciæ, ascẽditq; oĩa cãstella eorum, & obtinuit oẽm munitionem. Effregit aũt ciuitatem †opinatissimam Melothi, prædauitq; oẽs filios Tharsis & filios †Israel, qui erant cõtra faciem deserti, & ad austrum terræ Chellon. Et transiuit Euphratem, & uenit in Mesopotamiam, & fregit oẽs ciuitates excelsas, quę erant ibi à torrente Mambre usquequo perueniatur ad mare, & occupauit terminos eius & Cilicia usque ad fines Iapheth, qui sunt ad austrum. Abduxitque omnes filios Madian, & prædauit omnem locupletationem eorum omnesque resistentes sibi occidit in ore gladij. Et post hoc descendit in campos Damasci in diebus messis, & succendit omnia sata, omnesque arbores & uineas fecit incidi, et cecidit timor illius super omnes inhabitantes terram.

(Interlinear: a Virtutum excellentiam. — a Ipsos enim pastores astutia sua frangit qui præsunt Dominico gregi. — a Scientiæ virtutem. — a Acquiescere nolentes. b Forma corporali. c Facile deliciosi vincuntur. — a Flamma inuidiæ. b Vtile. De quibus: Eaij qui seminat seminare semen suum. c Iucundum. — a Fructuosum. b Gladio persecutionis. c Ideo. d Subito. — a Carnales terrena amantes, a iij enim his uisis per propinquum redemptoris aduentum expectant lętabundi, qui peregrini & hospites sunt super terram. Vę tu per inhabitantes terram.)

†Ismael

MORALITER.

✱ a *Ascenditq; om. ca.* Per quę significantur doctores, & prælati, qui debent alijs esse loca refugij, quos diabolus quęrit principaliter subuertere.

b *Effregit autem ciuitatem opi.* id est famosissimam: per quam intelligi potest Ierusalem ab antiquis temporibus famosissima. à qua catholicos eiecit: & ibi Saracenos collocauit, & succendit omnia sata, & omnes arbores &c. Per incendium satorum tollitur sementis, & per consequens spes renouationis bladorum, & per abscissionem arborum, & vinearum, spes renouationis fructuum, & vinorum &: ideo per hæc significatur spes renouationis ad gratiam post lapsum in culpam. Et hoc maximè quærit diabolus, scilicet vt inducat peccantes ad desperationem. quia tunc peccant sine freno: quia iam quasi vnum pedem habent in inferno. Impius cùm in profundum venerit peccatorum, contemnit, & sequitur eum ignominia. Pro nihilo nanq; habet peccare: & sic eum sequitur ignominia gehennæ. Prou. 18.a

GLOS. ORDI. CAP. III.

F a *Tunc mis.* Potentes seculi voluptatum amatores, qui principem mundi student reconciliare sibi, ut mortis periculũ, & voluptatis detrimentum euadere possint: De quibus dicitur: Qui vult esse amicus huius seculi, inimicus Dei cõstituitur. (Iac. 4.a) In his. n. solicitudo huius seculi, & fallacia diuitiarum suffocat verbum, & fructum nõ facit. hi. n. secundum nomina harum prouinciarum superbia extolluntur, vanitatem sequũtur, terram duabus viis ingrediuntur, & cętum lugẽtium, vel luxuriæ suæ pęnas luentium in inferno sociabuntur: vbi ad calorem nimium transibunt ab aquis niuiũ, & vermis eorum non morietur, & ignis non extinguetur. (Mar. 9.g)

Memores

NIC. DE LYRA. CAP. III.

Diuisio. Tunc miser. lega. *Hic consequẽter describitur multarum gentiũ humiliatio. Et secundo subditur Holofernis dura dominatio, ibi: Tunc descẽdit. Circa primum dicitur:* Tunc mi. le. su. vni. *Ad euadendum maiora mala. & ideo sequitur:*

b Melius est e. *i. minus malum: quod comparatum ad maius habet rationem bono, & eligibilis.*

c Vt ui. ser. Nabuc. &c. ip. ser. no. dam. pa. *i. maiora damna sustineamus, quàm sit seruitus: quia seruitus est mors ciuilis, quæ est mors secundum quid tantum: propter quod est minus malum, quam mors corporalis, quæ est mors simpliciter.* H

e Omnis ci. no. om. pos. *i. omnia exteriora bona, & etiam propria corpora ponimus in obediẽtia tua.*

f Tunc des. *Hic consequenter describitur Holofernis dura dominatio. Et patet litera exceptis aliquibus, quæ transcurrentur.*

h Assumpsit sibi au. vi. for. *Ad reintegrandum numerum eorum, qui de suo exercitu mortui erant, & etiam ad fortificandum suum exercitum.*

¶ Exirent

CAP. III.

Tunc miserunt legatos suos uniuersarum urbiũ ac prouinciarum, reges ac principes, Syriæ. s. & Mesopotamiæ, & Syrię Sobal, & Libię atque Ciliciæ, qui uenientes ad Holofernẽ, dixerunt: Desinat indignatio tua circa nos. Melius est. n. ut uiuentes seruiamus Nabuchodonosor regi magno & subditi simus tibi, q̃ morientes cũ interitu nostro ipsi seruitutis nostræ damna patiamur. Oĩs ciuitas nostra, oĩsq; possessio, oẽs montes, & colles, & campi, & armenta boum, gregesq; ouium, & caprarum equorumq; & camelorum, & uniuersæ facultates nostræ atq; familiæ in conspectu tuo sunt. Sint oĩa sub lege tua. Nos ẽt & filij nostri serui tui sumus. Veni nobis pacificus Dominus, & utere seruitio nostro sicut placuerit tibi. Tunc descendit Holofernes de montibus cum equitibus in uirtute magna & obtinuit omnem ciuitatem munitam, & omnem inhabitantem terram. De uniuersis autem urbibus assumpsit sibi auxiliarios uiros fortes, & electos ad bellum. Tantusque metus prouincijs illis incubuit, ut uniuersarum urbium habitatores, principes & honorati simul cum po-

(Interlinear: a Elationis. — a Sublimis. b Vana. c Venientes vel mirantes. — a Cœtus luctus vel vemitus eius. — a Nobis in delicijs mundi. b Diabolo. c Principi tenebrarum harum. Antichristo. — a Voluntate. Viere ut placeat. — Naturales, uel imitatores, vel opera. — a Qui tui pacifici. b Non repugnantibus. — Parato iumento. — a In apertum opus. b Consilio superbiæ. c Turba persecutorum. — a Vt putant filij. b Cain. — a Carnalem terram amantem. — a Pollentes ingenio, corporis uiribus pręcellentes. — a Contra sanctos. b Ideo. — a Præcedentes. Quarum ruina facilior. c Sequentibus.)

MORALITER.

✱ a *Tũc mi. su. vni. vi.* Per istos significãtur pusillanimes, qui timore perdendi temporalia bona consentiunt diabolo ad faciẽdum mala: reputantes temporalia bona esse meliora sub seruitio diaboli, quàm ęterna sub obsequio Dei. Ideo sequitur:

b *Melius est e. vt vi.* s. in bonis temporalibus.

d *Seru. Na.* i. diabolo.

e *Omnis ci. no. om. pos.* Nam qui dominatur personis, dominatur temporalibus bonis.

g *De vni. au. vr. as.* nam quando diabolus aliquos homines superauit, illos ad subuertendum, alios secum assumit.

✱ Nec ista

A ¶ a Exirent in obui. *In signum reuerentię.*

b Excipientes eum cum coro. *in plurali. In signum multiplicis victoriæ.*

c Et lampadibus. *i. luminaribus.*

d Ducentes choros in timpanis, & tibijs. *In signum lætitiæ, quamuis esset magis ficta, quàm vera.*

e Nec ista tamen facientes. *Ad impetrandum eius beneuolentiam.*

f Ferocitatem eius pectoris. *ad plenum.*

g Nam & ciuitates eorum destruxit. *Muros interrumpendo, postquàm fuerat receptus pacificè.*

h Et lucos. *In quibus uacabant idololatriæ. & subditur ratio cum dicitur:*

i Præceperat enim. *Volebat. n. sibi diuinum honorem arripere nimia eleuatus superbia, propter quod Dei iudicio iusto perdidit regnũ pro se, & posteritate sua. Ille. n. qui sibi successit secundum Latinos fuit Darius filius Hystaspis alienus à genere regio. secundum Heb. verò fuit Assuerus, qui similiter secundum eos non fuit de stirpe regia. q dictum in superioribus sem secutus.*

k Pertransiens. *Erat. n. Syria in pluribus dominijs diuisa.*

Deut. 1.g l Et se. *i. mansit. sicut Deut. 1. Sedistis in Cadesbarnẽ tempore multo id est mansistis.* C

m Per tri. *Plures. n. turmæ sui exercitus dispersæ fuerant ad capiendum, & spoliandum parua loca, & fortalitia: in quibus non erat necesse totum exercitum conuenire.*

pulis exirent in obuiam uenienti, excipientes eum cũ coronis & lãpadibus, ducentes choros in tympanis, & tibijs. Nec ista tñ faciẽtes, ferocitatẽ eius pectoris mitigare potuerunt. Nã & ciuitates eorum destruxit, & lucos eorum excidit. Præceperat enim illi Nabuchodonosor rex: ut omnes deos terræ exterminaret, uidelicet ut ipse solus diceretur Deus ab his nationibus quæ potuissent Holofernis potentia subiugari. Pertrãsiens aũt Syriam Sobal, & oẽm Apameam, omnemq; Mesopotamiam, uenit ad Idumæos in terram Gabaa & Septopoli: accepitq; ciuitates eorum, & sedit ibi per triginta dies in quibus diebus adunari præcepit uniuersum exercitum uirtutis suæ.

(Interlinear: a Væ vobis, qui ridetis nunc &c. — a Munitiones latebras simulatio, qua se impu. pec. finge. — a Antichristo. b Diabolus. — a Vult enim solus coli, & adorari. unde & Christo dixit: Hæc omnia dabo tibi si cadens ado. me. — a Superbos. b Vanitatem vetustatis sequentes. — a Arrogantiam. b Terrenos. — a Contra eos, qui decalogum sub fide trinitatis debent implere. — Seruientes.)

MORALITER.

✱ e *Nec ista.* Nam submittentes se diabolicæ seruituti grauiora sustinent, quam quando erant sub seruitute Dei: non solũ spiritualia, sed etiam corporalia. vnus. n. apostata de religione non solum sustinet excommunicationem, & aculeum conscientiæ pungentem, sed etiam corporalem pœnam maiorem quàm in religione: sicut expertum est per plurium confessionem.

NIC. DE LYRA. CAP. IIII.

a Tunc audi. *Postquam descripta est occasio persecutionis gentium plurium generaliter, hic consequenter ponitur occasio persequendi filios Israel specialiter. quæ fuit: quia filij Israel sicut cæteri eum non solum non receperunt, sed magis ad resistendum se præparauerunt. Et diuiditur in duas partes: quia primò ponitur huius resistentiæ causa. Secundò summi sacerdotis circa resistentiam diligentia, ibi: Sacerdos etiam. Circa primum dicitur:* Tunc audi. *s. ferocitates Holofernis.* (Diuisio)

b Qui ha. *Illi. n. qui redierant de captiuitate Babylonica habitabãt in Ierusalem, & circa.*

B c Timuerunt. *Propter magnitudinem, & fortitudinem sui exercitus.*

e Ne hoc. *Plus. n. timebant de destructione diuini cultus, quàm de proprijs corporib. Videntur tamen ea, quæ dicũtur hic, esse falsa: quia Cambyses, qui dicitur hic Nabuchodonosor, vt prædictum est, mandauit opus templi inchoatum dimitti, vt habetur. 1. Esdræ. ita q templum non fuit reædificatum nisi vsq; ad appodiationem hominis super terram, vsq; ad secũdum annum Darij, in quo fuit opus resumptũ, vt habetur. 1. Esdræ, & Aggæi. 1. quod fuit postea per xl. annos & amplius. Similiter ciuitas Ierusalem non fuit reædificata vsq; ad aduentum Nehemiæ, quod fuit etiam postea: & ideo non videtur hoc verum quod dicitur de templo & ciuitate Ierusalem. Similiter. 1. Esdræ dicitur, q filij Israel ad mãdatum regis dimiserunt ędificia templi propter quod non videtur probabile, q auderent eius exercitui resistere: propter quod Heb. non recipiunt hunc librum, nec habetur apud eos. Potest tamẽ ad hoc dici, q licet templum non esset reædificatum, nec etiam ciuitas Ierusalem: tamen Iudæi de captiuitate Babylonica reuertẽtes, erexerunt ibi altare holocausti ad immolandum Domino mane, & vespere. fundauerunt etiã templum, & erexerunt murum super terram vsq; ad appodiationẽ hoĩs, vt hẽtur. 1. Esdræ, ex hoc vocatur hic tẽplũ Domini, eò q fiebant ibi oblationes Deo cęli. Similiter licet muri ciuitatis Ierusalẽ nõ essẽt reędificati, nec ẽt ædificia interius: cõiter tamẽ erãt ibi facta aliqua habitacula p sacerdotib. & ministris, & alijs volẽtib. ibi habitare ex deuotione: & hoc vocatur Ierusalẽ. & licet populus reuersus de Babylone cessasset ædificare tẽplũ ad Cãbysis regis mãdatũ: tamẽ magis voluit se mortis exponere periculo, q̃ q destrueretur diuinus cultus ab eis resumptus. Et simile legitur in libris Machabęorum de Matathia & filijs eius, qui licet vellẽt seruire Antiocho regi, tamẽ sibi restiterunt, eò q volebat destruere cultum Dei, & similiter Iosephus refert, q populus habitans in Iudæa magis elegit mori, quàm q in templo poneretur statua imperatoris Caij.*

(Margin: 1. Esd. 4.d — 1. Esdr. 5.a & Agg. 1.d — 1. Esd. 4.d — †enim — 1. Esd. 3.c — De bello Iu. lib. 2. c. 9.)

f Et mise. *Hic nõ accipitur Samaria, pro ciuitate metropoli, & locis sibi propinquis, in quibus habitabant Gentiles de regno Assyriorũ, sed pro partib. remotis in regno decẽ tribuũ, in quibus habitabant aliqui Iudæi sicut dictum fuit supra. 1. ca.*

g E. præoc. *vt facilius impedirent transitum aduersariorum.*

h Et mu. *i. loca immunita.*

i Et congre. *Vt de ipsis viuere possent in obsidione: non. n. habebant exercitum, qui contra aduersarios exire posset in campum.*

d Sacer. e. *Hic consequenter describitur circa resistentiam hanc summi sacerdotis diligẽtia. & primo scripto, secundo verbo, ibi: Tunc Eliachim. Circa primum dicitur:* Sacer. e. *Aliqui dicunt, q iste fuit summus sacerdos, & successit Iesu filio Iosedec sed hoc non potest stare cũ pcedẽtib. s. q hæc historia cõtigerit tpe Cãbysis, vt cõiter tenetur à doctorib. quia Iesus filius Iosedec cũ primis rediJt de Babylone, vt habetur. 1. Esdræ. Et fuit summus sacerdos toto tpe Cãbysis, & vsq; ad tps Darij, sub quo consumatum est sc̃dm tẽplũ, ut patet Zachariæ. iij. & ideo oportet dicere, q iste Eliachim fuit idem cum dicto Iesu, & fuit binomius, sicut & multi alij. vel q iste Eliachim fuit alius sacerdos sub summo sacerdote constitutus ad hæc agẽda. vel qd historia Iudith nõ contigit tpe Cãbysis: sed p magnum tẽpus postea. & huic consonat, q ipse dicitur summus sacerdos infra eo. ca. Primum autem videtur melius, & magis consonum præcedentibus.* D (1. Esd. 2. — Zach. 3.a)

l Scripsit ad vniuersos, qui erant con. &c. *Vt obtinerẽt ascẽsus montium, p quos via esse poterat ad Ierusalem, quia sicut dictum est suprà, plus timebant de destructione cultus diuini, quàm de proprijs corporibus.*

¶ Et clama-

CAP. IIII.

Tunc audiẽtes hęc filij Israel, qui habitabãt ĩ terra Iuda timuerũt ualde a facie eius. Tremor ẽt, & horror inuasit sensus eorum, ne hoc faceret Ierusalẽ & tẽplo Dñi, quod fecerat cæteris ciuitatibus, & tẽplis earũ. Et miserunt in omnẽ Samariã per circuitum, vsq; Iericho, & præoccupauerũt oẽs uertices mõtium. Et muris circundederunt uicos suos, & congregauerunt frumenta in præparationem pugnæ. Sacerdos †etiam Eliachim scripsit ad vniuersos qui erãt cõtra Esdrelon, quæ est contrã faciem campi magni iuxta Dothain, & vniuer-

(Interlinear: a Tempore persecutionis. — a Israelitæ Deum uidentes. — Confessionis. — a Instantia. b Corporis. c Animi. — a Spirituales. — a Ecclesiæ quæ est templum Dei. — a Gentibus. — a Prædicauerunt. b In omnes illos, qui custodire debent. Samaria enim custos interpretatur. — a Ne alicubi fit aditus hosti. b Quacunq; patet ecclesia. Iericho enim interpretatur luna: q ecclesiã significat. — a Admonitionibus. b Qui alios custodiunt. Robustos viros, & studiosos uirtutum excelsos. Fidei uirtutum. — a Greges sibi commissos. b Scientiam scripturarum unde fideles viuunt. — a Christus sacerdos magnus, qui dicit: Ego sum resurrec. & uita. Eliachim enim Dei resurrectio. — a Qui est contra delectationem mundi: quæ ad defectionem ducit. Dothain enim defectionem sonat.)

MORALITER.

✱ a *Tunc audi. hæc filij Isr. qui ha. terra Iu.* Per quos significantur boni catholici, qui magis timent de bonis spiritualibus amittendis quàm de corporalibus, seu de temporalibus. ideo subditur:

d *Tremor etiam, & horror inuasit sensus eo.* ideo sequitur:

g *Et præoccupauerunt omnes.* Per quos significantur angeli, & viri sancti, ad quorum refugiunt auxilium.

b *Et muris circundederunt.* muniendo se clausuris virtutum.

i *Et congregauerunt fru.* .i. Christi, & apostolorum verba, quæ multũ valent contra dæmonum iacula. Prouerb. xxx. Omnis sermo Domini ignitus clypeus est sperantibus in se. (Prou. 30.a)

k *Sacerdos etiam Eliachim scripsit ad.* Prælatus enim debet roborare subditos in hac pugna scriptis, & uerbis, & etiam alijs modis. ideo subditur postea:

Et

✱ Sacerdos

VNIVERSIDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

a *Memores estote Moysi serui Domi.* E Per exempla sanctorum corroborat. vnde Iob: Instauras testes tuos contra me: & Paulus ad Hebræos fidei virtutem laudans patrum copiosa induxit exempla qui per fidē vicerunt regna, operati sunt iustitiam.

Iob 12.c Heb.11.f

b *Holocausta præcinctli cilicijs offerrent sacrificia Domino.* Carnem suā cum vitijs, & concupiscentijs crucifigentes, vitam suam Deo dedicantes, hostiam laudis ore, & animo offerentes.

Gal.5.d

NIC. DE LYRA.

¶ a Et clamauit omnis populus ad Dominum instantia. *Fecit enim primò, quod potuit secundum viam humanam, ne tentaret Deum, & residuum quod facere non poterat, Deo precibus commendabat.*

b Et humiliauerunt animas suas &c. te. *& non tantùm corpora. nam sicut dicitur Eccles. Oratio humiliantis se nubes penetrabit.*

Eccl. 35.c

c Infantes prostrauerunt contra faciem templi Domi. *Vt respiceret ad eorum inuentium.*

d Et altare Domini operuerunt cilicio. *Sicut aliquando ostium ecclesiæ obstruitur spinis in signum afflictionis.*

e Et vxores eorum in diu. *per raptorum violentiam.*

f Et sancta eorum. *id est loca diuini cultus.*

g In pollutionem. *exercendo ibi per Gentiles idololatriam, sicut factum fuit postea tempore Antiochi illustris.*

h Tunc Eliachim. *Hic consequenter ponitur huius Eliachim diligentia verbo & facto, cùm dicitur:*

k Circumiuit omnem Israel. *vt ex præsentia sua & verbo proprio magis excitaret populum, quam solo scripto.*

l Scitote, quoniam exaudiet Dominus preces vestras &c. *nam oratio quæ est pia pro se, & perseuerans, semper exauditur.*

m Memores estote Moysi &c. *hæc historia habetur Exodi. xvij. vbi dicitur:*

Exo.17.c

fos per quos viæ transitus esse poterat, vt ob
a ¶Sublimitates ingeniorum b ¶ In hoc enim diabolus ecclesiam impugnat.
tinerent ascensus montium per quos uia esse poterat ad ad Ierusalem, & illic custodi-
¶Subtile.
rent ubi angustum iter esse poterat inter mō
¶Admoniti.
tes. Et fecerunt filij Israel, secundū quod cōstituerat eis sacerdos Domini Eliachim. Et
a ¶Intentione cordis.
a ¶Vnanimis. b ¶Multum enim valet deprecatio iusti assidu-
clamauit omnis populus ad Dōm instātiā
a ¶In ieiunijs.
magna, & humiliauerunt animas suas in ie
a ¶Sensualitates ab illicitis desiderijs castigantes.
junijs, & orationibus, ipsi & mulieres eorū.
a ¶Doctores cū populo penitentiam agentes. b ¶ Innocentes preces in conspectu Domini.
Et induerūt se sacerdotes cilicijs, & infantes
a ¶Seipsos, qui hostiam immolant Deo.
prostrauerunt contra faciem templi Domi
b ¶Compunctione penitentiæ. c ¶Sic. ¶Corde, ore, & opere.
ni, & altare Dñi operuerūt cilicio. Et clāma-
a ¶Qui solus saluare potest. b ¶Quod charitatis vnanimitate petitur cito impetratur.
uerunt ad Dominum Deum Israel vnānimi
a ¶Deo, cuius permissione fit. b ¶Diaboli. c ¶Innocentes simplices.
ter, nē darentur in prædā infantes eorum,
a ¶Debiles subditi per diuersa vitia. b ¶ Ecclesiæ.
& vxōres eorum in diuisionem, & ciuitātes
a ¶Qui sancti esse videbantur. b ¶Per atorium.
eorū in exterminiū, & sanctā eorū in pollutionem et fierent in opprobriū
a ¶Christus. b ¶Secundum ordinem Melchisedech. c ¶ Super omnes.
d ¶Per se, & pernuntios suos.
gentibus. Tunc Eliachim sacerdos Domini māgnus circumiuit omnem
a ¶Deum videntes. b ¶Q. confidite, exauditæ sunt orationes vestræ.
Israēl, allocutusq; est eos dicens: Scitote quoniam exaudiet Dominus pre-
a ¶Assidue. b ¶Actione. c ¶ Finis, nec pugna coronat.
d ¶Vt placeatis Domino.
ces uestras, si mānentes permānseritis in ieiunijs & orationibus in conspe-
ctu Domini. † Memores estote Moysi serui Domini, qui Amalech con-
†Exo.17.d
fidentem in uirtute sua, & in potentia sua, & in exercitu suo, & in clypeis
suis, & in curribus suis, & in equitibus suis, non ferro pugnando sed pre-
a ¶Prostrati. b ¶Q. i perseuerauerit usque in finem salus erit.
cibus sanctis orando deiecit. Sic erunt uniuersi hostes Israel, si perseueraue
a ¶Irridicatorum Christi.
ritis in hoc opere quod cœpistis. Ad hanc igitur exhortationem eius de-
a ¶Fideles. b ¶In oratione contristati. c ¶ Bene placentes. ¶Sacerdotes.
precantes Dñm, permanebāt in cōspectu Dñi: Ita ut ēt qui offerebāt Dño
a ¶Memoria fragilitatis. a ¶Mentes.
holocausta pcincti cilicijs offerrēt sacrificia dño: & erat cinis sup capita eo
a ¶Cor contritum, & humiliatum Deus non despiciet. b ¶Vnanimes in oratione.
rum. Et ex toto cōrde suo oēs orabant Deū, vt uisitaret populū suū Israel.

tur: Cumq; leuaret Moyses manus vincebat Israel. sin autem paululum remisisset superabat Amalech. & subditur ibidem. Et factum est, vt non lasserentur manus eius vsq; ad occasum solis: figuralis; Iosue Amalech, & populum eius in ore gladij. Cætera patēt vsq; ibi:

o *Offerebant Domino holocausta præcincti cilicijs, & hoc exterius in signum afflictionis, & humiliationis. Sacrificium autem ecclesiæ, quod est Eucharistia, non est licitum offerre nisi in debitis vestimentis propter reuerentiam sacramenti: sacrificium verò veteris legis quod erat tantùm figurale, nō erat tanta reuerentia. Cætera patent.*

MORALITER.

✠ *i Sacerdos Domini ma. &c.* & subditur effectus, cum dicitur:

n Ad hanc igitur exhortationem eius deprecantes Dominum &c. Nam per orationem deuotam dæmones debellantur. Vnde dicit Iohannes os aureum. Quis non hostem orando deuicit? Orationibus Danielis visa panduntur, sopiuntur flammæ, feræ hebescunt, cadunt hostes, inimici vincuntur. Quantò enim purior frequentiorque fuerit celebrata oratiō, tantò celerius erit de hoste victoria.

Io. Chrysost. in Homil. de oratione: & est Ho. 79. 10.4.

NIC. DE LYRA. CAP. V.

Dimisio

NVntiatumq; est &c. *Post quam descripta est persecutionis filiorum Israel specialis occasio, hic consequenter describitur ipsa persecutio. Circa quam primò ponitur Holofernis inquisitio, secundò Achior responsio, ibi: Tunc Achior. tertiò Assyriorum indignatio, ibi: Et factum est. Circa primum dicitur:*

a Nuntiatumq; est Holoferni principi. *per exploratores suos ad hoc missos.*

b Exarsit in iracundia. *Nam ex superbia credebat, q̄ nullus auderet moueri ad resistendum sibi.*

c Vocauitq; omnes principes. *Isti enim habitabant prope Iudæam, propter quod de statu Iudæorum melius dicere poterant veritatem.*

d Dicite mihi, quis sit. *quantum ad eius originem.*

Et

CAP. V.

a ¶Spirituali.

NVntiatumq; est Holoferni
¶Fideles.
principi militię Assyriorū,
a ¶Malis.
q̄ filij Israel præpararent se
b ¶Fidenti animo omnem superbiam detestatur, per quam maxime aduersarij irrumpere studeant.
ad resistendum, ac montiū itinera cōclusissent, & furore nimio exarsit in iracūdia ma-
a ¶Qui turbidi, & inconsiderati. b ¶Qui sine lege.
gna. Vocauitq; oēs principes Moab, et duces
a ¶Quærunt hæc persecutores adinuicem, qui sint, quantæ constantiæ.
Ammon, & dixit eis. Dicitē mihi, quis sit
populus iste qui montana obsidet, aut q̄
a ¶Munitionis fidei.
quales, & quāræ sint ciuitates eorū, quæ etiā
¶Quam potens.
sit uirtus eorū, aut q̄ sit multitudo eorū, uel
qui rex militiæ illorum, & quare, præ oēbus

e Et quales, & quantæ sint ciuit. eo. *Vt audeant confidere de defensione earum.*

f Quæ etiam sit ui. eorum. *in corporibus, & audacia in mentibus.*

g Aut quæ sit mul. eorum. *i. quanta & qualiter armat.*

h Vel quis rex mi. eorū. *i. quām pro-uidus, & bellicosus.*

i Et quare præ omnibus &c. *id est* ¶ *si non*

MORALITER.

✠ *a Nuntiatumq; est Ho.* Quando n. diabolus percipit aliquos se præparare ad resistendum sibi, tunc grauius quærit eos inuadere & persequi. Ideo subditur:

d Dicite mihi. Vnde dicit Leo Papa: Non desinit hostis antiquus transfigurans se in angelū lucis, deceptionum laqueos vbiq; prætendere, omnium discutit consuetudines, ventilat curas, scrutatur affectus, & ibi quærit causas nocendi, vbi quemquam viderit studiosius occupari.

✠ *Tunc*

GLOS. ORDIN. CAP. V.

A *a Tunc Achi. dux &c.* quasi princeps hereticorum quilibet idolatriæ deditus, q̄ de diuinis operib. & miraculis cognouit, q̄ sæpe alijs dicit, quis fidē catholicā p̄fectè nō didicerit, & Xp̄i baptismate renatus non sit. Vel per Achior hæretici designātur, qui licet per omnia viam veritatis non teneant: tñ in doctrina sua multa vera p̄dicant, q̄ nīæ fidei concordant. Hi contra ecclesiam catholicam pugnāt, sed rōne supati veritatē oīno non celant. hæretici. n. bona malis p̄miscēt: quasi semper mala dicerent, latere non possent: sicut q̄ uenēni poculū porrigit, labrū calicis melle tangit, ut qd̄ dulce est, primo sentiat: ne qd̄ morti ferū est, timeat. Aliqñ tñ correcti saluant, sicut Achior uidēs victoriā Iudith, cōsociat̄ pplo Dei circuncidit carnem p̄putij sui: leprosi quoq; euangelici hæreticos exprimūt, q̄ dū regis praua inferunt, quasi colorē sanū maculis aspgūt.

†infr.11.b

† Ge.11.d

NIC. DE LYRA.

¶ *si nō confidunt in p̄dictis, quæ potest tunc esse causa suæ rebellionis.*

a Qui habitant in oriente. *Hoc videtur esse contra illud quod dicitur sup. 1.c. Egredere aduersus omne regnum occidentis. Dicēdum, q̄ licet omnes terræ supra nominatæ, inter quas est Ierusalem, & Iudæa, sint in parte occidentali respectu regni Assyriorum: tamen respectu totius terræ habitabilis Iudæa, & aliæ terræ, quas subiugauerat Holofernes, magis erant oriēti propinquę, quam occidenti. Nec obstat, q̄ Ierusalem dicitur esse in medio terræ habitabilis. nam hoc dicitur, eò quòd est in quarto climate, quod est medium. climata uero nō distinguūtur secundum distantiam ab oriēte in occidētē, sed sēm distantiam à meridie in aquilonem.*

Obiectio

Diuisio

b Tunc Achior. *Hic consequenter ponitur ipsius Achior responsio. qui primo dat suam responsionē. secundo infert intētam conclusionē, ibi: Nunc ergo. Prima in tres. Nā in responsione Achior, primo describitur Hebræorum genus. secundo eorum progressus, ibi: Cùq; operiss̄et. Tertio ipsorum uirtus, ibi: Vbicūq; ingressi sunt, sicut petierat Holofernes. Circa primum dicitur: Tunc Achi. & c. fi. am. Erat. n. principalis inter Ammonitas, qui descenderant de Loth nepote Abrahæ, propter quod sciebat historiam Hebræorum ex eodem genere descendentium: & ideo obtulit se ad respondendum.*

†Exo.14.c

†Exo.14.g

Gen.11.d

c Popul. iste ex proge. Chal. est. *Vt habetur Gē. xi. Tulit itaq; Thare Abram filium suum, & Loth filium Aram filij sui, & Sarai nurum suam: & eduxit eos de Vr Chaldæorum &c.*

†Exo.15.d

†Exo.16.d

Ibidem

d Hic pri. in Mes. ha. *Post exitū de Chaldæa, vt habetur Gen. xi.*

e Qm̄ no. se. D. p. fu. *idola colēdo.*

f Et habi. in Char. *Sic. n. nominatur hæc ciuitas Act. vij. & Gene. xi. nominatur Aram. Ciuitatum enim nomina secundum diuersitatem temporum & linguarum uariè pronuntiantur.*

g Cūq; op. *Hic consequenter describitur populi progressus. & primo quantum ad descēsum in Aegyptum*

ptū cū dicitur: Cūq; ope. om. te. fa. des. in Ægyptū. *Vt hētur Ge. xlvi.*

h Illicq; p quadrin. an. *Qui incipiendi sunt a natiuitate Isaac, & terminanda in exitu de Aegypto, vt declaratum fuit Gen. xv.*

i Sic mult pli. fuit &c. *Vt habetur Exo. 1.*

k Cumq; gra. eos rex Ægy. &c. *De isto grauamine, & Aegypti percussione plagis multis, hētur i principio Exod. vsq; ad xiv. c.*

l Cumq; eiecissent eos. *Hic fido describitur Hebræorum progressus, quantum ad mirabilem exitum de Aegypto, cum dicitur:* Cūq; eiecissent eos Aegy. *Timore mortis compulsi Exo. xv.*

m Et iterum eos uel capere. *Et ad suam seruitutem reuocare.* *Exod. 14.e*

n Fugien. his. Deus &c. *Et hoc totum habetur Exo. xiiij.*

o Egre. ēt ma. &c. *Sed contrarium videtur Exo. xv. vbi dicitur: Tulit ait Moyses Israel de mari rubro: & egressi sunt in desertum Sur. Dicendum, q̄ hic breuiter repetitur historia exitus filiorum Israel de Aegypto: propter quod non expri muntur hic omnia loca, sed solum notabilia, inter quę est mons Sinai, ad quem populus tendebat.* *Exod. 15.d*

p In quibus nunquam homo habitare potuit. *Propter locorum sterilitatem: & loquitur hic de habitatione in ciuitate vel villa. pasciones. n. aliqui poterāt ibi gregem pascere, sicut legitur de Moyse.* *† Ge. 12.a Gen. 40.a*

q Illic fontes amari obdulcati sunt eis. *Exo. v. Et per annos. xl. aquamam de cælo consecuti sunt Exodi. xvi.* *Exod. 3.a*

r Vbicūq;. *Hic consequenter describitur Hebræorum virtus, quæ non erat ex hominibus. sed ex protectione diuina: propter quod dicitur:* Vbicunq; ingre. sunt sine arcu &c. *Licet. n. pugnauerunt cum Amalec in armis, & cum alijs septem gentibus, quas expulerunt de terra promissionis: tamen non habuerunt victoriam per arma, sed virtute diuina, vnde & Amalec præcibus Moysi fuit debellatus, vt dictum est. c. præcedenti, & in fuga Iosue contra reges Chanaam lapides grandinis interfecerunt ad uersarios, & sol stetit immobilis spatio vnius diei.* *Ios. 10.c*

s Quotiescunque autem præter ii. Deum &c. *Ista patent ex decursu libri Iudicum. & iiij. Regum.*

¶ Denique

MORALITER.

✠ *a Tunc Achi. &c.* per istum, qui Gentilis erat, & multa de diuinis benefic. ijs filijs Israel collatis narrauit, quorum sensus mystici in locis suis positi sunt, ex quibus in fine concluſit consilium contra filios Israel scilicet qualiter possent faciliter debellari, significantur hæretici, qui ex uerbis Christi student catholicos impugnare. sicut Iulianus apostata ex hoc, quòd Christus dicit, Nisi quis renuntiauerit omnibus quę possidet, non potest meus esse discipulus: facultates, & patrimonia Christianorum auferebat, & sic auaritiam suam ex euangelij testimonio colorabat. & similiter hæretici errorem suum student sacræ scripturæ testimonijs colorare.

Luc. 14.f

VNIVERSIDAD DE SALAMANCA CREDOS USALES

E ¶ a Deniq; Chana.re.&c. *ut patet Iosue. xij.*
b Nam,& ante hos an. cũ re.à uia,quã dede.il.Deus. *ſ. tempore tranſmigrationis Ioacim, & captiuitatis facte ſub Sedechia exterminate ſunt prælijs per reges. Aſſyriorũ & Aegypti, vt patet. iij.Regum. & plurimi eorũ captiui abducti ſunt. Primo* 4.Reg.15.f *per Teglatphalnaſar. Secundò per Salmanaſar. & hoc q̃* Ibid.17.a *tum ad regnum Iſrael. quantum vero ad regnum Iuda p regem Babylonis. primò tempore Ioacim filij Ioſiæ, ſecundo tẽpore Ioachim filij eius.*
4.Re.23.c c Nuper autem reuerſi ad Dominum &c. *ſcilicet tempore Cyri, qui dedit populo licentiam redeundi.*
d Et aſcẽderunt mon. *i. Iudæam, quæ eſt montuoſa.*
e Nunc ergo mi Domine perquire. *Narrata Iudæorum hiſtoria, hic conſequenter Achior concludit intentum dicens:* Nunc ergo. *ad hoc enim prædicta narrauerat, vt Holofernes ſciret, non ſe poſſe filios Iſrael capere, niſi per offenſam Dei ſui. Et patet litera:*
f Et factum eſt cum ceſſaſſet. *Poſtquam poſita eſt Achior reſponſio, hic conſequẽter ponitur Aſſyriorum indignatio. & primo quantum ad duces exercitus. ſecundo quantum ad principem eius ſequenti capit. Circa primum dicitur:* Et factum eſt cum ceſſaſſet loqui &c.

Diuiſio

¶ Inimicis.
a Deus cęli virtutum reſiſtendi. Deniq; Chananæum regem & Iebuſęũ,& Phereſęũ,& Hethęum,& Hęueum,& Ammorrhęũ,& oẽs potẽtes ĩ Eſebõ ꝓſtrauerũt, & terras eorũ & ciuitates eorũ ipſi poſſederũt, & vſq; dũ nõ peccarẽt in cõſpectu Dei ſui, erãt cum illis bona. Deus eĩ illorũ odit
b iniquitatẽ. Nã & ante hos annos cũ receſſiſſent à uia, quã
¶ Præceptis. a ¶ Proficerent. b ¶ A terra ſua.
dederat illis Deus, ut ambularent in ea, exterminãti ſunt prælijs à multis nationibus,& plurimi eorũ captiui abdu-
¶ Per pœnitentiam.
c cti ſunt in terrã nõ ſuã. Nuper ãt reuerſi ad Dñm Deũ ſuũ
d ex diſperſiõe qua diſperſi fuerãt, & adunati ſunt,& aſcẽde
¶ Viſionem pacis.
rũt mõtana hęc oĩa,& iterũ poſſidẽt Ieruſalẽ, ubi ſunt ſan-
¶ Vel eorum.
e cta ſanctorũ. Nũc ergo mi Dñe ꝑquire, ſi eſt aliqua iniquitas eorũ in cõſpectu Dei eorũ, et aſcẽdemus ad illos, qm̃ tradẽs tradet illo Deus eorũ tibi,& ſubiugati erũt ſub iugo potẽtię tuæ. Si uerò nõ eſt offenſio populi huius coram Deo
f ſuo, nõ poterimus reſiſtere illis, † qm̃ Deus eorũ defendet illos,& erimus in opprobrium uniuerſę terræ. Et factũ eſt
a ¶ Qui faſtu mundi ſuperbiunt, præconia veritatis audire non poſſunt, & prædicatoribus cum cęteris fidelibus mortem minantur.
cũ ceſſaſſet loq Achior verba hæc, iráti ſunt oẽs magnates Holofernis,& cogitabãt interficere eum, dicẽtes ad alteru
a ¶ Cuius temeritatis. b ¶ Fideles. c ¶ Diabolo.
trũ: Quis eſt iſte, q̃ filiõs Iſrael poſſe dicat reſiſtere regi Nã-
a ¶ Dæmonijs, vitijs, quibus bet malis. b ¶ Non enim uident fidei ſcutum, galeam ſpei, & gladium verbi Dei.
buchodonoſor, & exercitibus eius hõmines inermes & ſine uirtute, & ſine peri-
¶ Futat fallere.
g tia artis pugnæ? Vt ergo agnoſcat Achior, quoniam fallit nos, aſcendamus in mõ
¶ Non cęli.
tana, & eum capti fuerint potentes eorum, tunc cum eiſdem gladio trãſuerbera-
h bitur: ut ſciat omnis gens, quoniam Nabuchodonoſor Deus terræ eſt, & præter ipſum alius non eſt.

irati ſunt omnes magnates Holoferni, ex fine ſuæ narrationis, in qua concluſerat eos non poſſe propria virtute Iudæos debellare. & patet ſententia uſque ibi:
g Vt ergo agnoſcat Achior, quoniam fallit nos. *id eſt falſis verbis decipere nos intendit.*
h Vt ſciat omnis gens, quoniam Nabuchodonoſor Deus terræ eſt. *non dicunt Deum cæli, ſed terræ. videntur enim illius erroris fuiſſe, qui dicebant diuinam prouidentiam ad cæleſtia ſe tantum extendere, ſecundum quod dicitur Iob. Circa cardines cæli perambulat, nec noſtra conſiderat. hoc autem nomen Deus impoſitum fuit à prouidentia rerum & gubernatione: & ideo Deum terræ dicebant, cuius regnum ad plura terrena ſe extendit. Intentio vero regis Nabuchodonoſor, & ſui exercitus erat omnem terram ſuo ſubiugare dominio, ut dictum eſt ſuprà capitu. v. propter quod à ſuis denominabatur Deus terræ.*

Iob. 22.b

¶ Fugnandi.

H

NIC. DE LYRA CAP. VI.

Dimiſio

a ¶ Actum eſt. *Hic conſequenter deſcribitur indignatio Holofernis, & primo verbis iniurioſis. ſecundo factis, ibi: Tunc Holofernes. Circa primum patet litera uſque ibi:*
b Tuncq; gladius mi. *Ex quo uidetur, quod intendebat eum interficere pluribus plagis & cruciatibus, vt exprimitur infra eodem c. Tũc & ipſum Achior diuerſis iubeat interire ſupplicijs. ideo non dicit militis, ſed militiæ: quia intendebat eum militum ludibrio exponere.*
c Porro autem ſi prophe. tuam ueram exi. *Non fuit mirũ, ſi Achior tunc timuit: tum quia inter eos erat ſicut agnus inter lupos: tum licet quia firmiter teneret Deum Hebræus poſſe defendere tamen neſciebat ſi eum offendiſſent, uel non: propter quod hoc inquirere cõſiluerat. Cætera patent.*
d Tunc Holofer. *Hic conſequẽter oſtenditur eius indignatio factis. & primo Achior Heb. tradẽdo. ſ. ꝺo eos cru-*

Dimiſio

deliter inuadendo, ſicut dixerat indignatus ſecunda incipit c. vj. Prima diuiditur in tres, quia primo deſcribitur Achior traditio. ſ. ꝺò traditi diſquiſitio, ibi: Porrò filij Iſrael. tertio diſquiſiti cõſolatio, ibi: Cumq; vniuerſa. primæ pars patet uſq; ibi:
e Exierunt contra eos fundibu. *& dicuntur a funda, & bala Græcè, quod eſt proiectio Latinè: quia cum funda proijciunt lapides, quorũ ictus graues ſunt, maxime quando deſcendunt à ſuperiori parte.*
f Illi autem diuerten. à latere montis ligaue. Achior ad arborem manibus. *nolẽtes ſe expedire de Achior, cum tali tamen ſecuritate, quòd non poſſet manus Hebræorum effugere,*

¶ Porrò

CAP. VI.

a ¶ Actum eſt autem cum ceſſaſſet loquí, indignatus Holofernes vehementer dixit ad Achior: Quoniam prophetaſti nobis, dicens: ꝙ gens Iſrael defendatur a Deo ſuo, ut oſtendam tibi quoniam non eſt Deus niſi Nabuchodonoſor: cum percuſſerimus eos omnes ſicut hominem unum, tunc & ipſe cum illis Aſſyriorum gladio interibis, & omnis Iſrael tecum perditione diſperiet, & probabis quoniam Nabuchodonoſor Dñs ſit uni-
b uerſæ terræ. Tuncq; gladius militiæ meæ tranſiet per latera tua, & confixus cades inter vulneratos Iſrael, & non
c reſpirabis ultra, donec exterminẽris cum illis. Porrò autem ſi prophetiam tuam ueram exiſtimas, non concidat vultus tuus, & pallor qui faciem tuam obtinuit abſcedat à te, ſi uerba mea hęc putas impleri non poſſe. Vt autẽ noueris, quia ſimul cum illis hęc experieris, eccę ex hac ho
¶ Turbæ perituræ præcones veritatis adiungere ſtudent: perditos enim putant, quos a conſortio ſuo ſeparant, & fidelibus Chriſti aſſociant. vnde: Tu diſcipulus eius ſis, nos autem Moyſi.
ra illorum populo ſóciaberis, ut dum dignas mei gladij
d pœnas exceperint, ipſe ſimul ultioni ſubiaceas. Tunc Ho-
¶ Perſecutoribus fidei. a ¶ Quemlibet confeſſorem Chriſti, præconem veritatis.
lofernes præcepit ſeruis ſuis, ut comprehenderent Achiór
a ¶ Separatum a ſe.
& perducerent eum in Bethuliã, & trãderent eum in ma-
¶ Quos perdendos putauit.
nus filiorum Iſrael. Et accipientes eum ſerui Holofernis,
a ¶ Capiunt enim tales per illicita deſideria trahere ad viam latam, quæ ducit ad mortem.
profecti ſunt per campeſtria, ſed cum appropinquaſſent
a ¶ Prædicatores teſtimonia ſcripturarum contra iaculantes.
e ad montana, exierunt contra eos fundibularii. Illi autem f

Chryſoſt. in c. 18. Matthæi hom. 61. tom. 5.

MORALITER.

✻ *a Factum eſt autem cum ceſſaſſet loqui &c.* Per hoc ꝙ iſte dicẽs ueritatem incurrit ſuperborum indignationem, ſignificantur illi, qui arguunt obſtinatos: qa nõ ſequitur inde correctio, ſed cõtra eos indignatio. vnde dicit Iohannes os aureus: Incurrit odium, qui arguit criminoſos.

✻ Prælatus

GLOS. ORDIN. CAP. VI.

a *Porro filij Iſrael deſcendentes de Bethulia uener.* Filij Iſrael doctores eccleſiæ ad arbo ẽ ligatum ſoluunt, cum cathecumenos ſuos, nec perſecutorum rabiẽ, nec mortem pertimeſcere docent. Quaſi ad arborem ligatum ſoluunt, cum à formidine crucis mentem patidam eruũ, & ad patiẽdum inſtruunt: hoc autẽ melius fit, ſi (exẽplo Oziæ, & Charmin, qui confortantes Achior præces deuotas cũ omni populo domino effuderunt) magiſtri eccleſiæ cum cæteris fidelibus auditores ſuos domino commendauerint deuotis precib. ut eius dono habeãt qđ humana infirmitas non mereẽ.
b *Et fecit ei cœnã ma.* Cœnam magnam expleto ieiunio facit, qui animam diu languidam & pane verbi dñi indigenam euãgelica doctrina, & dapibus virtutũ reficit. Huic conuiuio ad uocanẽ oẽs presbyteri, vt eorũ exhortationibus, & exẽplis cor roborentur neophyti ad fidem accipiendam, vel conſeruandã.

† adorãtes

Incidi

NIC. DE LYRA.

¶ a Porro filij Iſrael deſcendentes de Bet. *Hic conſequenter deſcribitur traditi diſquiſitio, cũ ſubditur:*
b In medium popu. *Mirabantur enim de tali ligatione ipſius, tanquam de re inſolita.*
c In diebus illis. *Hoc interponitur: quia coram eis principaliter adductus fuit Achior. & ſubditur Achior reſpõſio, cum dicitur:* Dixit Achior. oĩa. *Et patet litera uſque ibi:*
d Propter hoc &c. Deus. *Non.n. credebant Dei cęli prouidentiam ad hæc inferiora ſe extendere, vt prædictum eſt, nec per conſequens eius deſenſionem.*
e Cumque Achior vni. *Hic conſequenter deſcribitur interrogati vel diſquiſiti conſolatio: & primò per orationem deuotam cum dicitur:*
f Omnis populus ce. in fa. *Humiliter & deuotè deprecantes, vt Deus liberaret eos cum ipſo Achior de manibus Holofernis.*
g Reſpice ad noſtram hu. *Qui non confidimus de noſtris meritis, vel virtute, ſed de tua bonitate.*
h Et faciem ſan. tuorum at. *ſ. Abraham, Iſaac, Iacob, & aliorum ſanctorum patrum, vt eorum meritis liberemur.*
i Oratione populorum completa conſolati ſunt Achior. *In fine orationis*

a ¶ Quia militẽ Chriſti, quẽ ſeducere nõ pũt, crucis, ac paſſiõis eius ſociũ faciũt.

diuertentes à latere montis ligauerunt Achior ad arborem manibus & pedibus, & ſic uinctũ

a ¶ Non correcti, ſed peiores augmento ſceleruin.

de reſtibus dimiſerunt eum, & rẽuerſi ſunt ad
a ¶ Priſtinum errorem.
a Dominum ſuum. Porrò filij Iſrael deſcẽdentes de Bethulia venerunt ad eum. Quem ſoluẽtes ad Bethuliam duxerũt, atq; in mediũ populi il
b lum ſtatuentes, percunctati ſunt quid rerum eſſet, quod illum uinctũ Aſſyrij reliquiſſent. In
c diebus illis erãt illic principes, Ozias filius Micha de tribu Simeõ, & Charmin, qui & Gothoniel. In medio itaq; ſeniorum, & in conſpectu omnium, Achior dixit omnia quę locutus ipſe fuerat ab Holoferne interrogatus, & qualiter populus Holofernis uoluiſſet propter hoc uerbum interficere eum, & quemadmodum ipſe Holofernes iratus, iuſſerit eũ Iſraelitis hac de cauſa tradi, ut dum uinceret filios Iſrael, tunc etiam ipſum Achior diuerſis iubeat interire ſupplicijs, propter hoc quod dixiſſet: Deus cæ-
d li defenſor eorum eſt. Cumq; Achior uniuerſa
e hæc expoſuiſſet, omnis populus cecidit in fa-
f ciem † adorans Dominum, & communi lamẽtatione, & fletu unanimes preces ſuas Domino
a ¶ Qui omnia feciſti, omnia potes.
effuderunt, dicentes: Dominẽ Deus cæli &
a ¶ Ne diſſimules peccata eorum. b ¶ Qui humilia reſpicis.
g terræ, intuẽre ſuperbiam eorum, & reſpice ad
a ¶ Mentis, quę tibi ſola placet.
noſtram humilitatẽ, & faciem ſanctorũ tuorũ h
attende, & oſtende qm̃ non derelinquis præſu-
a ¶ Confidentes. b ¶ Non de ſe.
mentes de tẽ: & præſumẽtes de ſe, & de ſua uir-
a ¶ Qui gloriatur in Domino, glorietur.
tute gloriãtes humilias. Finito itaq; fletu, & per totam diem oratione populorũ completa, con i
a ¶ Confidentes orationem ſuam eſſe exauditam.
ſolati ſunt Achior, dicentes: Deus patrũ noſtro k
a ¶ Remunerator. b ¶ Qui meruiſti.
rũ, cuius tu virtutem prædicaſti, ipſe tibi hãc l
a ¶ Quam ipſi tuam.
dabit viciſſitudinẽ, vt eorũ mãgis tu interitũ ui-
deas. Cũ verò Dñs Deus noſter dederit hanc li- n
a ¶ Interemptis hoſtibus.
bertatẽ ſeruis ſuis, ſit et tecũ Deus in medio no o
ſtri, ut ſicut placuerit tibi, ita cũ tuis omnibus
cõuerſeris nobiſcum. Tũc Ozias finito cõſilio p
b ſuſcepit eum in domum ſuã, & fecit ei cœnam q
magnã. Et uocatis omnibus preſbyteris, ſimul r
expleto ieiunio, refecerũt. Poſtea verò cõuoca- s
a ¶ Ecce quã bonũ, & quã iucũdũ habitare fratres in vnũ. b ¶ Domus mea do-
tus omnis populus, per totã noctẽ intra eccle- t
mus orationis uocatur. a ¶ Maledictus homo, qui confidit in homine &c.
ſiam orauerũt, petentes auxilium à Deo Iſrael. u

orationis diuinitus confortati. Nam melior eſt finis orationis, quam principium.

C

Eccleſ 7.b

k Deus pa. noſtrorum &c. vi tu. prædi. *Aſſyrijs nuntiando.*
l Ipſe. *remunerator.*
m Tibi hanc dabit viciſſitudinem &c. *Hoc dixerunt confidentes de diuino auxilio.*
n Cum uero. *Hic ſecundo conſolantur Achior ei cum ipſis habitationẽ liberam offerendo, dicentes:* Cum vero dominus Deus noſter dederit hanc libertatem ſeruis ſuis. *id eſt nos liberauerit de manibus Holofernis.*
o Sit & tecum Deus in medio noſtri, ut ſicut placuerit tibi &c. *i. accipias ritum, & legem noſtram, vel non accipias. non enim Gentiles tenebantur ad legem Moſaicam, ſed ſufficiebat eis ad ſalutem credere vnum Deum remuneratorem bonorum ſecundum conſilium voluntatis ſuæ. ſecundum quod dicitur Hebr. xi.* Heb. 11.b *Accedentem ad Deum oportet credere, quia eſt. & inquirentibus ſe remunerator ſit. & in hoc articuli fidei implicitè continentur. talis autem erat Achior, quamuis eſſet Gentilis, vt ſatis patet ex dictis.*
p Tunc Ozias finito conſilio. *Hic tertiò conſolantur Achior, cœnam ei honorabilem faciendo, cum dicitur,* Tunc Ozias, qui princeps erat populi. *vt prædictum eſt.*
q Suſcepit eum in domum ſuam. *Quæ erat honorabilior cæteris.*
r Et uocatis omnibus presbyteris. *Vt cœna eſſet magis honorabilis.*
s Refecerunt. *ſcilicet Achior, & ſeipſos ad naturæ ſuſtentationem.*
t Poſtea uero conuocatus omnis populus. *Aſacerdotibus.*
u Intra eccleſiam orauerunt. *Licet enim eſſet vnicum templum in Ieruſalem, in quo licitum erat offerri ſacrificium: tamen in ſingulis ciuitatibus erant ſynagogę, in quibus conueniebat populus ad orandum, & audiendum Dei verbum.*

D

MORALITER.

✻ Prælatus tamen qui tenetur ex officio corrigere, non debet propter hoc à correctione ceſſare. *a Porro filij Iſrael &c. deſcendentes de Bethulia &c.* Per iſtos qui deſcenderunt ad ſoluẽdum Achior vincula, ſignificantur prædicatores & confeſſores, qui ex fraterna charitate condeſcendunt ſoluere vincula peccatorum: & inter iuſtos dant peccatoribus locum, & faciunt eis de ſacramento euchariſtiæ nobile conuiuium.

NIC. DE LYRA. CAP. VII.

Diuiſio

Olofernes autem alte
ra die. *Hic conſequenter deſcribitur Holofernis indignatio populũ Iſrael crudeliter perſequendo. vbi primò ponitur ſuperba oppugnatio vrbis. ſecundò dura coartatio ſitis, ibi: Porrò Holofernes. tertio pauida obiurgatio plebis, ibi: Tunc ad Oziam. quartò indiſcreta conuentio ducis, ibi: Et cum fatigati. Circa primum dicitur:*
a Holofernes autem altera die. *&c. i. in craſtino traditionis Achior, vt citius impleret crudelitatem, quam prædixerat.*
b Præcepit exer. ſuis. *Vt oſtenderet magnitudinem ſuæ poteſtatis. Cætera patent uſque ibi:*

¶ Et uene-

CAP. VII.

a ¶ Myſticus.
a ¶ Holofernes autem altera die prę- b
a ¶ Complicibus.
cepit exercitibus ſuis, ut aſcen-
a ¶ Eccleſiam, quæ eſt domus Dei.
derent cõtra Bethuliã. Erãt autem pedites bellatorum centũ viginti millia, & equites vigintiduo milia præter præparationes uirorũ illorum, quos occupauerat captiuitas, & adducti fuerãt de prouincijs & urbibus vniuerſæ iuuentutis. Oẽs paraue

MORALITER.

✻ *a Holofernes autem &c.* Per hoc, quod iſte totum exercitum congregauit ad fil os Iſrael inuadendum, eo quod ſibi reſiſtebant ſignificatur, quòd diabolus ultimum de poteſtate facit ad debellandum illos, qui ſtudent ſibi

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA CARDOS USALES

GLO. OR. CAP. VII.

E a *Incidi præc.* Doctrinã euãgelij,quã ex fonte viuo procedẽtem doctores ſpũſlanch gra illuminati poris ſui fiſtulã in ciuitatẽ eccleſiæ introducunt.hanc perſecutores fidelium prohibẽdo, & mortem minando auferunt,vt potius ſpiritualis indigentia occidat.

b Erant ta. non lõge à mu. fon. ſicut in libro Regum Philiſthijm fabros ferrarios auferunt, ne faciant Hebræis, aut lanceam, aut gladium. Et deſcẽdit omnis Iſrael ad Philiſthijm, vt exacueret vomerem, & ligonem, & ſecurim.& ſarculũ. Hoc.n. maximè diabol⁹ ſtudet, vt doctrinæ fluẽta, & virtutũ arma auferat, & ſic negtiã ſuam in interitum ſeruorũ Dei velociter expleat. Hic principes gentium, & Iulianus apoſtata non ſolũ diuinã,ſed & humanã Xpianis interdicunt philoſophiam.

Man.9.c *Ibidem 15.* *c Tunc ad O.cõ.* carnales.qui dicũt dñe do. cor aũt eorũ lõge eſt à me. Sunt.n.in ſagena Dñi, & boni, & mali piſces vſq; ad littus futuri iudicii, q̃ præſentis vitæ incõmoda grauiter ferentes, malunt præſentib. vti deliciis,q̃ cęleſtia bona ſibi ſuturo reſeruari, q̃ magiſtros ſuos importunis quærimonijs affligunt, & ſibi ad luxum ſeculi aſſentire cogunt vnde ſequitur: *Et cum fatigati his clamo. & his fleti. laſſati ſiluiſ.&c.*

Et hos quin-

NIC. DE LYRA.

¶ a Et venerunt per crepidinem montis. *id eſt concauitatem ipſius præcipitem.*

b Filij autẽ Iſrael ut ui. multi.*tantum,& ſic armatam.*

c Proſtrauerunt ſe ſuper terram.*humiliter,& deuotè petentes diuinum auxilium.*

d Et aſſumentes arma ſua bellica &c.*ne omittentes,quod facere poterant humana via,Deũ tentare viderentur.*

e Porrò Holofer. *Hic conſequenter ponitur dura coartatio ſitis, cum dicitur*: Porro Holo. dum cir. per gyrum aquædu. illo.*i. exiſtentium in Bethulia.*

f A parte auſtra. extra ci. di. *ſcilicet curſum ſuum.Erat enim fons ille extra ciuitatem.ex quo per aquæductum fluebat aqua intra ciuitatem.*

g Et incidi præce. aquæduc. *vt aqua declinaret alibi.*

h Ex quibus furtim uide.ha. aquam.*propter timorem Aſſyriorum exiſtẽtium in obſidione.*

i Sed filij Am. & Mo, *Iſti . n. odiebant Iudæos,vt patet ex libris Iudicum, & Regũ.ideo dederunt contra eos conſilium.*

k Filij Iſrael non in lan. nec in ſagit.conſi.*q.d. non bẽnt arma, nec exercitium præliandi, propter quod non venient cõtra nos in capũ: & io ſi ponẽtur cuſtodes*

runt ſe pariter ad pugnã cõtra filios Iſrael,& uenerũt per crepidinem montis uſq; ad apicem, qui reſpicit ſuper Dothain a loco qui dicitur Belma, uſq; ad Celmon, qui eſt contra Eſdrelon. Filii autẽ Iſrael ut uiderunt multitudinẽ illorũ, proſtrauerũt ſe ſuper terrã mittentes cinẽrẽ ſuper capita ſua, unanimes orãtes, ut Deus Iſrael miſericordiã ſuã oſtẽderet ſuper populum ſuum. Et aſſumẽtes arma ſua bellica, ſederunt per lõca quæ anguſti itineris tramitẽ dirigunt intermontoſa,& erãt cuſtodiẽtes ea tota die & nocte. Porrò Holofernes dũ circumit per gyrũ, reperit qd fons influẽbat in aquæductum illorũ, a parte auſtrali, extra ciuitatẽ dirigeret,& incidi præcepit aqueductũ illorum. Erant tñ nõ longè à muris fontes ex quibus furtim uidebantur haurire aquam,ad refocillãdum potius quã ad potãdum. Sed filij Ammõn & Moab acceſſerunt ad Holoferné, dicẽtes: Filij Iſrael non in lancea nec in ſagitta cõfidunt, ſed mõtes defendunt illos,& muniunt illos colles in præcipitio conſtituti. Vt ergo ſine congreſſione pugnę poſſis ſuperare eos, pone cuſtodes fontium, vt nõ hauriant ex eis, & ſine gladio interficies eos, vel certè fatigati tradent ciuitatem ſuam quã putant in montibus poſitam ſuperari non poſſe. Et placuerunt verba hæc coram Holoferne,& corã omnibus ſatellitibus eius,& conſtituit per gyrum centenarios per ſingulos fontes. Cumque iſta cuſtodia per dies viginti fuiſſet expleta,defecerunt ciſternæ & collectiones aquarum omnibus inhabitantibus Bethuliam, ita ut non eſſet intra ciuitatem vnde ſatiarentur vel vna die, quoniam ad mẽſuram dabatur populis aqua quotidie. Tunc ad Oziam congregati omnes uiri fœminæque, iuuenes & paruuli, omnes ſimul una uoce dixerunt: Iudicet Deus inter nos & te, quoniam feciſti in nos mala, nolens loqui pacifice cum Aſſyrijs, & propter hoc vendidit nos Deus in manibus eorum: & ideo non eſt qui adiuuet,cùm proſternamur ante oculos eorum in ſiti & perditione magna. Et nunc congregate vniuerſos, qui in ciuitate ſunt, ut ſponte tradamus nos omnes populo Holofernis. Melius eſt enim ut captiui benedicamus Dominum uiuentes,quàm moriamur & ſimus opprobrium omni carni, cum viderimus vxores noſtras & infantes noſtros mori ante oculos noſtros. Conteſtamur hodie cælum & terram, & Deum patrum noſtrorum, qui vlciſcitur nos ſecundum peccata noſtra,ut iam tradatis ciuitatem in manu militiæ Holofernis, vt ſit finis noſter breuis in ore gladii, qui longior efficitur in ariditate ſitis. Et cum hęc dixiſſent, factus eſt fletus & vlulatus magnus in eccleſia ab omnibus, & per multas horas una voce clamauerunt ad Deum, dicentes: † Peccauimus cum patribus noſtris,iniuſtè egimus,iniquitatem fecimus.

ſtodes fontium moriẽtur ſiti,vel ad ſe reddẽdum erunt compulſi.

l Et placu. hæc uer.corã Holo. *quia videbantur ſibi vtilia eſſe.Cætera patent uſque ibi:*

m Ita ut non eſſet intra ciuita,unde. *ſi quilibet biberet pro ſua voluntate. veruntamen poterant aquæ ſufficere per quinq; dies poſitis in arcta neceſſitate, propter quod talis terminus fuit poſitus,vt habetur infra.eo.*

n Tunc ad Oziam.ſimul.*Hic conſequenter ponitur quæruloſa murmuratio plebis dicentis ad Oziam principem ciuitatis.*

o Iudicet dominus inter nos, & te quo.*multitudo enim afflicta ſiti volebat,quòd ciuitas redderetur, quod Ozias,& ſacerdotes impediebant, propter quod multitudo Oziam principem ad diuinum iudicium aduocabat, imputans ſuperbiæ defenſionem ciuitatis.ideo ſubditur:*

p Et propter hoc. *id eſt propter talem rebellionem,*

q Vendidit nos. *id eſt totaliter tradidit ſubtrahendo nobis ſuum auxilium. ideo cõcluditur ciuitatis traditio, cum dicitur:* Et nunc congregate vniuerſos, *& ſubditur huius traditionis ratio,cum dicitur:*

r Melius eſt enim, vt capti benedi.domi.*i.minus malum, quod comparatum ad maius habet rationis boni.*

s Conteſtamur hodie cęlum, & terram,& Deũ patrum noſtrorum.*i.contra te,& ſacerdotes adducimus in teſtimonium, q̃ iniquè agitis niſi tradatis ciuitatem cuna ſit minus malum.*

t Qui vlciſcitur nos.ideſt punit ſecundum peccata noſtra. ut iã tra. *Cętera patẽt uſq; ibi:*

¶ Tu qui

MORALITER.

✻ reſiſtere uigoroſe.

e Porro Holofernes dum circumit per gyrum &c. Per fontem,qui influebat aqueductũ in Bethulia, ſignificatur Chriſtus, qui fons eſt gratię:a quo aquæductus gratiæ fluit in eccleſia. hunc autem fontẽ diabolus non poteſt tangere,ſed gratiæ fluxũ prout recipitur in hominibus frequẽter intercidit per peccatum mortale.

h Erant tamen longe a muris fontes. Per quos ſignificantur ſacræ ſcripturę,quatum potu refocillantur exiſtentes in cordis amaritudine: propter qd diabolus nititur eos ab hoc potu ſimpliciter arcere, vt ſic ualeat eos ſuperare.

n Tunc ad Ozi.con.oẽs vi. fem. Per iſtos ſignificantur queruloſi de defectu victualium, & potiſſime religioſi,qui non ſunt cõtenti de his. quæ miniſtrantur ſibi, & eorum querimonia aliquãdo ſuperiorem inducit ad concedẽdũ aliqua incõueniẽtia,per quæ lęditur ordinis diſciplina.Vnde dicit Gregorius, Pro qualitatibus ſubditorum diſponũtur acta regentium, vt ſæpe pro malo gregis etiam ueri boni delinquat uita paſtoris.

In moral. c 31. lib. 15. com. 1.

† Pſ.105.a

a Et hos quinque ães &c. Quinque A dies, quinque ſenſus corporis, quibus præſens vita ducitur, quaſi quinque dierum inducias doctor inferis expetit,qui corporale vitium ſolatium auditoribus indiſcrete promittit,qua ſi in poteſtate ſua ſit ſummi datoris magnificentia, cum magis tempus tribuendi & modus in datris,quam accipientis poteſtate conſiſtat. ſi enim præſentis vitæ negatur ſolatiũ ſubditos deſerunt, vt cędentes perſecutionibus corporale deuitent ſupplicium. Hanc conuentionem noſtra Iudith.i. eccleſia reſpuit, & contemnit.

NIC. DE LYRA.

¶ a Tu qui pius es miſerere noſtri &c. vindica iniqui. noſtras, *id eſt flagella nos quantum*

Tu qui pius es, miſerere noſtri:in tuo a flagello uindica iniquitates noſtras,et noli tradere confitentes te populo qui ignorat te,ut nõ dicãt inter gẽtes, ubi eſt Deus eorũ?Et cũ fatigati his clamo b ribus, & his fletibus laſſati ſiluiſſent, exurgens Ozias infulus lachrymis, dixit: Aequo animo eſtote fratres, & hos quinq; dies expectemus à Domino miſericordiã.Forſitan em̃ indignationẽ ſuã abſcindet, & dabit gloriam nõmini ſuo. Si autem tranſactis quinque diebus non uenerit adiutorium, faciemus hęc verba quæ locuti eſtis.

¶ Populi.

a ¶ Paſtor n.mercenarius,qui dimittit oues,& fugit.

¶ Temporale auxilium.

a ¶ Non nobis Domine non nobis ſed nomini tuo da gloriam.

quantum tibi placuerit, dum tamen non tradamur in manibus infidelium. Et ſimili modo Dauid prælegit à Deo flagellari quam ab hominibus. Iſtud vltimo dictum videtur proceſſiſſe à ſacerdotibus, & ab aliquibus iuſtis magis timentibus de deſtructione diuini cultus, quam de propris corporibus. 2.Reg.24.

b Et cum fatigati his clamoribus,& his fletibus laſſati fuiſſent. *Hic vltimo ponitur indiſcreta conuentio ducis, qui promiſit ciuitatem reddere, niſi infra quinque dies veniret eis auxilium. Et patet litera ex dictis. Sciendum tamen, quòd licet iſte Ozias bene fecerit differendo traditionem ciuitatis, & inducendo ad expectationem diuinæ miſericordiæ, tamen præfigendo terminum quinque dierum malè fecit: propter quod de hoc reprehenditur capitulo ſequenti, vt videbitur.*

C

GLOS. ORDIN. CAP. VIII.

E *T fa.eſt &c.*ſequitur:

*a Filia Merari.*i.amaritudinis.Eccleſia.n.p amaritudinẽ & tribulationẽ ad futuræ vitæ gaudia generat,vbi dñm laudabit in æternũ. Qđ.n.xv.gñatione pgenita narrat, ſignat, q̃ eccha p hebdoadẽ legis,& ogdoadẽ euãgelij de patriarchis, & apoſtolis eſt edita, & ad cęleſtem gram aſcenſura.vnde hic numerus graduum in pſalterio ponitur futurę ad cęlos aſcenſionis figuratiuus,quo ſancti venientes meritò dicunt:Ecce nunc benedicite Dominо.

b Et u.ei.fu.Ma. Manaſſes iterpretatur obliuioſus, vel neceſſitas, cui Iudith coniugio copulata quaſi decalogo legis,vel ritibus Gentiliũ obnoxia.Sed veniente Chriſto,& luce euãgelij,clarescente in mundo, oĩs illa obſeruantia ceſſit, & quaſi vilis collectio meſſis velociter trãſijt.vnde Apłs:vbi uenit fides,iam non ſumus ſub pędagogo. Oẽs .n. filij Dei eſtis per fidem in Chriſto Ieſu. Et ad Romanos ait: Mortificati eſtis legi per corpus Chriſti Ieſu, vt ſitis alterius, q̃ ex mortuis reſurrexit.Et vir Manaſſes, Chriſtus eccleſię ſponſus. Bene Manaſſes dr, qa nos facit obliuiſci calamitatis priſtinę p conſolationẽ vitæ futurę. Hic in tpe meſſis hordeaceę. i. collectionis plebis Iudaicæ, cum mitteret apoſtolos ſuos prædicare, & manipulos credentiũ congregare venit cęſtus p-ſecutiõis ſup caput eius.i.ſup diuinitatem eius.Caput.n. Chriſti Deus In de.n.maxime ſcandalizabant Iudęi, q̃ dicebat ſe eſſe filiũ Dei. Vñ, Facis teipſum Deum. Et alibi,Quia filium Dei ſe fecit. Paſſus eſt Ieſus in gente ſua,& ſepultus in horto.Huius ſpõſa ablato ſponſo,ieiunio,& orationi operã dat vſq; ad conſummationem ſeculi,nec errorib.hæreticis dignatur pollui. Cui vir ſuus reliquit diuitias ſpiritualis ſapientię, & uirtutis, & familiam id eſt gentium multitudinem aggregauit.

c Et habens ſuper lumbos. Qui per continentiam uitæ, & mortificationem uoluptatum carnem ſuam crucifigit cum vitijs & concupiſcentijs, vt futuræ ſolennitati & ſabbatho animo ſe præparet, ubi pro præſenti tribulatione cum ſanctis angelis plenum gaudium ſuſcipere-

Act.22.a *Ibid.7.c*

Non eſt iſte

CAP. VIII.

E T factum eſt, cum au a ¶ Eccleſia, interpretatur enim confitens,vel laudans.

diſſet hæc uerba Iudith uidua, q̃ erat filia Merari filii Idox filii Ioſeph, filii Oziæ, filii Elai, filii Iamnor, filii Gedeon filii Raphaim, filii Achitob, filii Melchiæ, filii Enan, filii Nathaniæ,filii Salathiel, b filii Simeon, filii Ruben, & uir eius fuit Manaſſes, qui mortuus eſt in diebus meſſis hordeaceæ: inſtabat enim ſuper alligantes manipulos in cãpo,& uenit ęſtus ſuper caput eius, & mortuus eſt in Bethulia ciuitate ſua, & ſepultus eſt illic cum patribus ſuis.

a ¶ Eccleſia mundi illecebris deſtinata, fidem ſanctæ trinitatis habens,& operum perfectionem.

Erat autem Iudith relicta eius uidua c iam annis tribus & menſibus ſex,

¶ In arce mentis.

Et in ſuperioribus domus ſuæ fecit d

a ¶ Firmam cuſtodiam, ut non per diuerſa deſideria deflueret

ſibi ſecrẽtum cubiculum, in quo

a ¶ Congregationibus mundi.

cum puellis ſuis clauſa morabatur, et e habẽs ſuper lũbos ſuos ciliciũ ieiunabat oĩbus diebus uitę ſuę prẽter ſabbatha & neomenias, & feſta domus Iſ-

a ¶ Vnde:Pulchra es,& decora filia Ieruſalem.

rael. Erat aũt elegãtia ſpectu nimis,cui f uir ſuus reliquerat diuitias multas & familiã copioſam,ac poſſeſſiones ar-

a ¶ Fradicatorum. b ¶ Innocentium obedientium.

mẽtis boum & gregibus ouiũ plenas.

a ¶ Bonis. b ¶ In timore Domini.vñ:Mulier timẽs Deũ laudabitur,&laudẽt eam in portis eius opera. De hoc timore dicit Eſa-Timor Domini ipſe eſt theſaurus eius.

Et erat hæc in ómnibus famoſiſſima,

NIC. DE LYRA.

CAP. VIII.

a E T factum eſt. *Poſtquàm deſcripta eſt filiorum Iſrael perſecutio,hic conſequenter deſcribitur eorum liberatio, qua facta eſt Dimiſſo [illegible] Iudith, quæ interfecit Holofernem. Et ideo ſic procedit.quia primo ponitur ipſius Iudith multiplex uirtus. Secũdo Holofernis caſus,c.x.ibi:Cumque intuiſſet. Tertiò fuga ſui exercitus, c.xiiij. Prima diuiditur in tres: quia primò Iudith inducit populum ad ſpem diuinæ miſerationis. Secundo ſe munit armis orationis,c.ap.ix.Tertio ſe exponit periculo mortis.ca.x. Prima in duas, quia primo deſcribitur eius conuerſatio virtuoſa. Secundo eius locutio gratioſa,ibi:Hæc itaque cum audiſſet. Circa primum permittitur eius linea parentalis, cum dicitur,*

b Quæ erat filia Merari,filij Idox.*quod facit ad commendationem Iudith, nam iſti fuerunt nobiles genere, & moribus nobiliores, a quibus Iudith non degeneravit.ſed in melius profecit.Secundo ſubditur ſtatus eius coniugalis, cum dicitur*: Et uir eius fuit Manaſſes.*Tertio ſtatus uidualis,cũ dicitur:*

c Erat autem Iudith. *Ex quo patet eius continentia, quia cum adhuc eſſet ſatis iuuenis,tranſire tamẽ noluit ad ſecunda uota.*

d Et in ſuperioribus domus ſuæ.*ut ſic aſpectus hoĩm, & colloquia melius declinaret,& liberius orationi vacaret.*

e Et habens ſuper lumbos ſuos ciliciũ, ieiu.o.die v.ſuę. *Ad repreſſionẽ cõcupiſcẽtiæ carnalis,parcitas enim victus,& aſperitas veſtitus,ſunt cuſtodes caſtitatis.*

f Erat autem eleganti aſpectu. *Ex hoc patet virtus ſuæ caſtitatis,quia nec pulchritudo corporis, nec copia diuitiarum, quæ ſunt fomenta libidinis, pertraxerunt eam ad ſecundas nuptias.Cętera patent.*

¶ Hęc itaque

MORALITER.

✻ *a Et ſe.&c.*I. Per q̃ ſignat eccleſia, q̃ tpe magnæ tribulationis vidua vẽ, eo q̃ eius ſponſus ab ignorantibus eam dicitur ad tẽpus deſeruiſſe,Ideo ſubditur,

p Filia Merari. i. amaritudinis. Eccleſia namque tribulationis tpe bene dicitur filia amaritudinis,ſicut magnus peccator dicitur filius iniquitatis.

b Erat.e.ele. Nã eccleſia nõ habet maculam neq; rugam,vt dicitur Eph.v. Cui vir ſuus reliquerat diuitias multas. Chriſtus.n.eccleſiæ ſponſus dedit ei dona ſpiritus ſancti, quæ ſunt valde prætiosa.

Ephoſ. 5.f

VNIVERSIDAD DE SALAMANCA CARLOS USALES

E a *Non est iste ser.* Cum afflicti sumus, nec tempus nec modum præscribere domino debemus, sed magis arbitrio eius cuncta relinquamus. Vnde quidã patrum in oratione sua dixisse legitur: Fili Dei, fili Dei, sicut scis, & sicut vis, miserere mei. Regnum tantum Dei quærere debemus, & oĩa adijcientur. Pñs vita sit fidelibus in vsu, futura in fructu. Sit nobis temporalis in itinere, desiderentur ętena in peruentione.

Matt. 6. d

Et dixerunt

NIC. DE LYRA.

¶ a Hæc itaque. *Hic consequenter ponitur eius locutio gratiosa. Et primò ponitur huius locutionis actus. Secundo ipsius effectus: ibi: Et dixerunt illi. Circa primum verbo suo redargnitur dicta cõuentio, quę primò repetitur cum dicitur:* Hæc itaque. *Secundò pro sacerdotibus mittitur cum dicitur:* Misit ad prę sbyte. *quòd autem non iuit ad eos, non fuit ex defectu humilitatis, sed ex zelo castitatis, & honestatis vidualis, quo refugiebat per vicos discurrere, & in palam coram hominibus apparere.*

Diuiso

† contriti &

b Quod est hoc ver. *Ex hoc videtur, quòd non erat ibi: quia loquitur de eo quasi de absente: veruntamen supponit antequàm inde recederẽt sacerdotes, vt patet infrà eodem. c.* Pot etiam dici, *q a principio fuit ibi, veruntamen Iudith direxit sermonem ad sacerdotes, quasi magis culpabiles: nam ex illo consensu sequebatur destructio diuini cultus, vt statim dicetur: p quo sacerdotes debẽbãt zelare plus quam principes.*

F c Et qui estis. *Ad intellectum huius sciendum, quòd ex captione illius ciuitatis patebat via ad Ierusalem, & per consequens destructio diuini cultus, propter quod debebant ciuitatẽ illã, quanditi possent, defendere, ẽt in maxima afflictione: nisi sup hoc haberent mandatum domini per verbum prophetę, sicut Ieremias consulebat Sedechiæ redditionem ciuitatis regi Babylonis. Sic autem non erat in proposito: propter quod peccauerunt præfigentes redditionis terminũ. Si autem dicatur, q Christiani aliquando sine peccato sic præfigunt terminum redditionis alicuius castri Saracenis. Dicendum, quòd non est simile: nam ex hoc non sequitur generalis cessatio sacrificij ecclesiæ quòd offerri potest vbique. Sacrificium verò veteris legis offerri non poterat extra Ierusalem, nisi ex speciali dispensatione diuina. sicut legitur Elias in mõte Carmeli sacrificasse propter qđ in præsignificatione prædicta erat quædam tentatio diuina, inquantum volebant per hoc experiri effectũ auxilij diuini. Ideo subditur,* Non est iste sermo, qui mi. prouo.

1. Re. 18. g

d Sed quia pa. dominus est. *Hic secundo verbum Iudith inducit ad pœnitentiam salutarem allegando primò Dei patiẽtiam, cum dicitur:* Sed quia pa. do. est &c.

e Non. n. qua si homo sic Deus comminabitur. *Quod homo comminatur statim implere conatur in quantum potest, Deus autem aliquando comminatur, quod inferre non intendit sicut Ionæ. iij. dicitur*

Adhuc

quoniam timebat dominum ualde, nec erat
a ¶ Ab omni specie mala abstinere uos.
qui loqueretur de illa uerbum mãlum. Hæc ita a
que cũ audisset, quoniam Ozias promisisset, q
trãsacto quinto die traderet ciuitatem Assyrijs,
misit ad presbiteros Chabri & Charmin. Et ue-
nerunt ad illã, & dixit illis: Quod est hoc verbũ, b
in quo cõsensit Ozias ut tradat ciuitatẽ Assyrijs,
si intra quinq; dies nõ uenerit uobis adiutoriũ?
a Et qui estis uos, qui tẽtatis Dominũ? Non est iste c
sermo qui misericordiam prouocet, sed potius
qui iram excitet, & furorem accendat. Posuistis
uos tẽpus miserationis domini, & † in arbitriũ
uestrum diem constituistis ei? Sed quia patiens d
a ¶ Quia omnia nouit.
Dominus est, in hoc ipso pœniteamus, & indul-
a ¶ Quæ pondera uocis habent, q uæ impetrant, non supplicant.
gentiam eius fusis lãchrymis postulemus. Non e
enim quasi homo sic Deus cõminabitur, neq; si
cut filius hominis ad iracundiã inflãmabitur. Et f
a ¶ Qui se exaltat, humiliabitur &c. b ¶ Non modo corpora nostra.
ideo humiliemus illi ánimas nostras, & in spiri-
a In spiritu humilitatis, & in animo contrito suscipiamur domine à te.
tu † cõstituti humiliato, seruientes illi dicamus
a ¶ Vnde: Fiat uoluntas tua, non mea.
flẽtes Domino, ut secundum voluntatem suam g
sic faciat nobiscũ misericordiã suam: ut sicut cõ
turbatũ est cor nostrũ in superbia eorum, ita etiã
& nostra humilitate gloriemur, qm̃ non sumus h
secuti peccata patrũ nostrorũ, qui dereliquerunt
Deum suum, & adorauerunt Deos alienos, pro
quo scelere dati sunt in gladiũ, & in rapinã, & in
a ¶ Vnde: Ego sum Dominus, & non est alter.
cõfusionẽ inimicis suis. Nos aũt alterum Deum
a ¶ Longanimiter. vnde: Expecta Dominum, viriliter age.
scimus prẽter ipsum. Expectemus humiles con-
a ¶ Vindicando.
solationem eius, & exquiret sanguinẽ nostrum
de afflictionibus inimicorum nostrorum, humi
liabit oẽs gẽtes quæcunq; insurgunt cõtra nos,
& faciet illas sine honore, Dñs Deus noster. Et i
a ¶ Omniũ nostrũ vnus est pater in cælis, vnde: Patrẽ nolite vobis uocare super terrã.
b ¶ Rationem reddituri de, ouibus.
nunc frãtres quoniam uos qui estis presbyteri
a ¶ Qui speculatores, & doctores.
in populo Dei, & ex uobis pendet anima illo- k
a ¶ Exhortationem consolationem. b ¶ A desperatione, qui modo obliti
rũ, ad eloquium uestrum corda eorum ẽrigite, l
a ¶ A Deo. vñ: Tẽtauit Deus Abrah. b ¶ Quorũ imita. esse debemus; ut Abrahæ, Isaac.
ut memores sint quia tentãti sunt pãtres no- m
stri, ut probarentur si verè colerent Deum
¶ Fortia facta patrum, documenta sunt filiorum.
suum. † Memores esse debent quomodo pa-
ter noster Abraham tentatus est, & per multas
tribulationes probatus, Dei amicus effectus
est. Sic Isaac, sic Iacob, sic Moyses, & omnes qui
a ¶ Vnde: Transiuimus per ignem & aquam.
placuerunt Deo, per multas tribulationes trãn-
a ¶ Sicut exemplo bonorum admonet, ita exemplo malorum terret.
sierunt fideles. Illi autem qui tentationes suas n
non susceperunt cum timore Domini, & in pa-
tientiam suam & improperium murmuratio-
nis suæ contra Dominum protulerunt, exter-
a ¶ Diabolo. b ¶ Corporalibus, & spiritualibus. Q videmini hęc facien
tes in Domino quęrere ultionem.
minati sunt ab exterminatore, & à † serpẽ- o
Hæc est uia ueritatis, vt in flagellis animas nostras humiliemus, & patientiã habere
tibus perierunt. Et nos ergo non ulciscã- p
mur nos pro his quæ pãtimur, sed reputan-
a ¶ Secundum illud: Iniuste egimus, iniquitatem fecimus.
a ¶ Quam mereamur.
tes peccatis nostris, hæc ipsa supplicia minora q

Adhuc quadraginta dies, & Ninive subuertetur. quod tamen Deus nõ intendebat facere, quia præuidebat pœnitentiam Niniuitarum, ex qua pareeret eis. Et hoc est: quia tales comminationes proferuntur non secundum ordinem diuinæ præscientiæ, quæ immutabilis est, sed secundum exigentiam demeritorum, quæ est mutabilis. & sic fuit in Niniuitis.

Ion. 3. b

f Et ideo hu. illi ani. no. *& non tantum corpora.*

g Vt se. uo. suã. sic fa. no. *Cõsidebat enim Iudith, quòd ex humiliatione populi negotium verteretur in oppositum, sicut dictum est de liberatione Niniuitarum. Et huius confidentiæ causa subditur, cum dicitur.*

† ad

h Quoniã non su. se. pec. pa. &c. qui deli. Deum. *per multiplicem idololatriam, vt patet. iiij. Reg. & ij. Para. A reditu verò captiuitatis Babylonicæ non legitur populus Israel idolatrasse, nisi aliqui pauci tempore Antiochi Epiphanis, & ad hoc inducti timore mortis.*

i Et nunc fratres. *Hic consequenter Iudith inducit populum ad confidentiam, & hoc per sacerdotes, qui erant populi doctores. Ideo dicit:*

k Ex uobis pan. ani. il. *quantum ad firmitatem in bono.*

l Corda eo. erigi. *Ad considendum de diuina virtute.*

m Vt me. sint: quia tem. sunt pa. no. vt proba. *i. vt eorum patientia declaretur ad meritum ipsorum, & exemplum aliorum. & inducit ad hoc exemplum Abrahæ, qui tentatus fuit in filij immolatione, & Isaac, qui ad eandem immolationem se obtulit voluntariè, vt declaratum fuit Gen. xxij. & Iacob qui fugiens persecutionem Esau iuit in Mesopotamiam Syriæ.*

H

n Illi autem qui ten. suas non sus. ce. &c. exteri mi. sunt ab extermi. *Num. xi. vbi dicitur, quod ignis deuorauit extremam partem castrorum propter murmur populi contra Dominum.*

Num. 11

o Et a se p. pe. *Num. xxi.*

p Et nos ergo non vl. nos. *retorquendo pœnas quas sustinemus in Deum. murmurando contra ipsum. hoc etiam dicit, quia forsitan in populo erant aliqui tam mali, quod ex impatientia contra Deum volebãt traditionẽ ciuitatis Bethuliæ, vt sic p cõsequẽs destrueretur diuinus cultus in Ierusalem, quasi in vltionem contra Deum de pœnis, quas permittebat populo Iudaico inferri.*

q Sed repu. &c. q. d. *reputare debemus, quia pœnã nostra maiorem exigunt pœnam: & per consequens, q sunt nobis inflicta ad tempus, vt per hoc casligati euadamus pœnam ęternam. Ideo subditur:* Quasi ser. do. qui corri. ad emendatio. &c.

¶ Sequitur:

MORALITER.

✠ a *Hęc itaq; cum au. &c.* Eccle sia namq; reprobat condescensionem irrationabilẽ superioris pro q̃rela irrationabili subditorũ, & similiter querelas eorũ. & horta tur superiores ad constantiam, & inferiores ad debitam patientiã, & presbyteros ad instructionem populi, & confortationem.

† 1. Corin. 10. b Nu. 21. b

A a *Et dixerunt.* Quecunq; loquitur ecclesia in cõfessione fidei in doctrina religionis, laudabilia, & irreprehẽsibilia sunt: hæc singulos fideles orãdo pmonet, si quisq; sicut probauit uerũ esse. quod docet, ita operibus implet. unde subditur:

b Et dixit illis Iudith. Iudith, idest ecclesia commendat presbyteris portam. i. castrorum Dei solicitam custodiam: ut peruigili, & sollerti cura cõtra hostium insidias semper parati assistant, & orationibus muniti.

NIC. DE LYRA.

† i. ancilla

¶ *Sequitur:*

a Et dixe. *Hic ponitur locutionis Iudith gratiosæ effectus: nam ei consenserunt principes, & præsbyteri tanquam manifestæ veritati. Ideo dicitur:* Et dixerunt &c. Nunc ergo. *Ex verbis enim eius sancti conceperunt gratiam Dei in ea esse, & eius orationem acceptabilem Deo fore. Ideo respondit*

Et dixerunt illi. Circa primum verbo suo redargnitur dicta cõuentio, quę primò repetitur cum dicitur: Hæc itaque. *Secundò pro sacerdotibus mittitur cum dicitur:* Misit ad presbyte. *quòd autem non iuit ad eos, non fuit ex defectu humilitatis, sed ex zelo castitatis, & honestatis vidualis, quo refugiebat per vicos discurrere, & in palam coram hominibus apparere.*

Diuiso

b Quod est hoc ver. *Ex hoc videtur, quòd non erat ibi: quia loquitur de eo quasi de absente: veruntamen supponit antequàm inde recederẽt sacerdotes, vt patet infrà eodem. c.* Pot etiam dici, *q a principio fuit ibi, veruntamen Iudith direxit sermonem ad sacerdotes, quasi magis culpabiles: nam ex illo consensu sequebatur destructio diuini cultus, propter quod debebant ciuitatẽ illã, quanditi possent, defendere, ẽt in maxima afflictione: nisi sup hoc haberent mandatum domini per verbum prophetę, sicut Ieremias consulebat Sedechiæ redditionem ciuitatis regi Babylonis. Sic autem non erat in proposito: propter quod peccauerunt præfigentes redditionis terminũ. Si autem dicatur, q Christiani aliquando sine peccato sic præfigunt terminum redditionis alicuius castri Saracenis. Dicendum, quòd non est simile: nam ex hoc non sequitur generalis cessatio sacrificij ecclesiæ quòd offerri potest vbique. Sacrificium verò veteris legis offerri non poterat extra Ierusalem, nisi ex speciali dispensatione diuina. sicut legitur Elias in mõte Carmeli sacrificasse propter qđ in præsignificatione prædicta erat quædam tentatio diuina, inquantum volebant per hoc experiri effectũ auxilij diuini. Ideo subditur,* Non est iste sermo, qui mi. prouo.

1. Re. 18. g

d Sed quia pa. dominus est. *Hic secundo verbum Iudith inducit ad pœnitentiam salutarem allegando primò Dei patiẽtiam, cum dicitur:* Sed quia pa. do. est &c.

e Non. n. qua si homo sic Deus comminabitur. *Quod homo comminatur statim implere conatur in quantum potest, Deus autem aliquando comminatur, quod inferre non intendit sicut Ionæ. iij. dicitur*

Adhuc quadraginta dies, & Ninive subuertetur. quod tamen Deus nõ intendebat facere, quia præuidebat pœnitentiam Niniuitarum, ex qua pareeret eis. Et hoc est: quia tales comminationes proferuntur non secundum ordinem diuinæ præscientiæ, quæ immutabilis est, sed secundum exigentiam demeritorum, quæ est mutabilis. & sic fuit in Niniuitis.

Ion. 3. b

f Et ideo hu. illi ani. no. *& non tantum corpora.*

g Vt se. uo. suã. sic fa. no. *Cõsidebat enim Iudith, quòd ex humiliatione populi negotium verteretur in oppositum, sicut dictum est de liberatione Niniuitarum. Et huius confidentiæ causa subditur, cum dicitur.*

† ad

h Quoniã non su. se. pec. pa. &c. qui deli. Deum. *per multiplicem idololatriam, vt patet. iiij. Reg. & ij. Para. A reditu verò captiuitatis Babylonicæ non legitur populus Israel idolatrasse, nisi aliqui pauci tempore Antiochi Epiphanis, & ad hoc inducti timore mortis.*

i Et nunc fratres. *Hic consequenter Iudith inducit populum ad confidentiam, & hoc per sacerdotes, qui erant populi doctores. Ideo dicit:*

k Ex uobis pan. ani. il. *quantum ad firmitatem in bono.*

l Corda eo. erigi. *Ad considendum de diuina virtute.*

m Vt me. sint: quia tem. sunt pa. no. vt proba. *i. vt eorum patientia declaretur ad meritum ipsorum, & exemplum aliorum. & inducit ad hoc exemplum Abrahæ, qui tentatus fuit in filij immolatione, & Isaac, qui ad eandem immolationem se obtulit voluntariè, vt declaratum fuit Gen. xxij. & Iacob qui fugiens persecutionem Esau iuit in Mesopotamiam Syriæ.*

n Illi autem qui ten. suas non sus. ce. &c. exteri mi. sunt ab extermi. *Num. xi. vbi dicitur, quod ignis deuorauit extremam partem castrorum propter murmur populi contra Dominum.*

Num. 11

o Et a se p. pe. *Num. xxi.*

p Et nos ergo non vl. nos. *retorquendo pœnas quas sustinemus in Deum. murmurando contra ipsum. hoc etiam dicit, quia forsitan in populo erant aliqui tam mali, quod ex impatientia contra Deum volebãt traditionẽ ciuitatis Bethuliæ, vt sic p cõsequẽs destrueretur diuinus cultus in Ierusalem, quasi in vltionem contra Deum de pœnis, quas permittebat populo Iudaico inferri.*

q Sed repu. &c. q. d. *reputare debemus, quia pœnã nostra maiorem exigunt pœnam: & per consequens, q sunt nobis inflicta ad tempus, vt per hoc casligati euadamus pœnam ęternam. Ideo subditur:* Quasi ser. do. qui corri. ad emendatio. &c.

¶ Sequitur:

MORALITER.

✠ a *Hęc itaq; cum au. &c.* Ecclesia namq; reprobat condescensionem irrationabilẽ superioris pro q̃rela irrationabili subditorũ, & similiter querelas eorũ. & hortatur superiores ad constantiam, & inferiores ad debitam patientiã, & presbyteros ad instructionem populi, & confortationem.

† 1. Corin. 10. b Nu. 21. b

B a ¶ Deus non vult mortem peccatoris: sed vt conuertatur & viuat.
esse flagella Dñi, quibus quasi serui corripiamur, ad emendationẽ & non ad perditionẽ
a nostram euenisse credamus. Et dixerunt illi a
Ozias & p̃sbyteri, oĩa q̃ locuta es, vera sunt,
& nõ est in sermõibus tuis ulla reprehensio.
Nũc ergo ora pro nobis Dñm, qm̃ mulier
b sãcta es, & timẽs Deũ. Et dixit illis Iudith: Si b
cut quod potui loq, Dei esse cognoscitis, ita c
a ¶ Omnia fac cum consilio.
quod facere dispõsui, ꝓbate si ex Deo est: &
orate, ut firmũ faciat Deꝰ cõsiliũ meũ. Stabi
tis uos ad portã nocte ista, & ego exeã cum
† Abra mea, & orate, ut sicut dixistis, in die-
¶ Hebem suam.
bus q̃q; respiciat Dñs populũ suum Israel.
¶ Ne impedietis.
Vos aũt nolo ut scrutemini actũ meũ, et usq; a
dum renuntiem uobis, nihil aliud fiat, nisi oratio ꝓ me ad Dñm Deum e
¶ Dux, & adiutor.
nostrum. Et dixit ad eã Ozias princeps Iudę: Vade in peace, & Dominus sit f
tecum in ultionem inimicorum nostrorum. Et reuertentes abierunt. g

C *respondit Iudith:*

b Sicut quod potui. *id est procedere ex eius bonitate.*

c Ita quod facere disposui. *Non accipitur hic probatio pro acceptione experimenti alicuius statim cognoscendi, quia postea sequitur:* Nolo vt scrutemini. *sed accipitur hic probatio pro exspectatione effectus futuri, quasi dicat, si sequatur effectus ad liberationem populi, per hoc uide bitis, quòd illud, quod cogitaui facere, ex Deo est. Ideo subditur:*

d Et vsquedum renuntiem. *effectum.*

e Nihil aliud fiat. *vt Deus velit me dirigere.*

f Vade in pace. *quasi dicat quod cogitasti facias, nolumus plus inquirere.*

g Et reuertentes. *ad domos proprias.*

GLOS. ORD. CAP. IX.

a Vibus abs. Postq̃ ad ꝑsbyteros locuta est, oratoriũ ingreditur Iudith, quia solicitudo sanctorũ post ꝓdicationis obsequium redit ad cordis sui secretum, vt ibi cõpleat puræ ascensionis incensum, secundum illud: Cum oraueris, intra in cu. tuum.

b Domine Deus. Bñ in oratione actũ Simeonis ꝓmemorat, q cũ fratre Leui stuprum sororis in alienigenas vindicauit. Futurum enim erat, ut Holofernes, qui in Iudith uoluit explere immunditiam libidinis, gladio ferretur ultionis.

Matt. 6. a

Gen. 34. d

B *Respice castra*

NIC. DE LY. CAP. IX.

a Vibus absce. *Hic consequenter Iudith munit se armis orationis. & quoniam oratio è petitio de centum a Deo: deo ad petendum primò se disponit, cum dicitur:*

b Ingressa est orat. *quod erat in superioribus domus suę, vt dictum est c. bce.*

c Et induens se ci. *Licet. n. sẽp hẽret cilicio ad carnẽ interius, vt dictũ est c. ꝑce. tamẽ ẽt tũc iduit se cilicio exteri°.*

d Posuit ci. *& vtrunque fecit ad humiliationem sui, sciens quòd oratio humiliantis se nubes penetrat.*

e Domine Deus. *Hic sc̃do suã petitionem ꝓponit, in qua primo petit superbos hostes humiliari. Secundo constantiam sibi dari, ibi: Da mihi in animo constantiam. Circa primum ad obtinendum quod petit, tria proponit ex Dei iustitia sacta. Primum est occisio Sichimitarum propter Dinæ filiæ Iacob violationem, & hoc est quod dicitur.* Do. Deus pa. mei si. *patriarchæ. Sed contra hoc videtur, ꝙ in principio ca. ꝑce. genealogia Iudith reducitur ad Ruben. Propter quod dicunt aliqui, quòd ex parte patris fuit de tribu Ruben, vt ibi dicitur hic. Sed melius videtur dicendum, quod simpliciter fuerit de tribu Simeon ex parte patris, & matris: quia mulieres non debebant coniungi viris alterius tribus, Num. xxvi. nec ille Ruben ad quem reducitur genealogia Iudith c. ꝑce. videtur fuisse Ruben patriarcha: nam ibi dicitur: Filij Simeon, filij Ruben: Gene. vero xlvi. & 1. Para. v. vbi numerantur filij Ruben, non ponitur ibi aliquis, qui vocetur Simeon. Item quia plures generationes videntur fuisse inter Ruben, & Iudith, quam ponantur ca. ꝑce. nam à natiuitate Isaac vsque ad exitum de Aegypto, fluxerunt anni quadringenti: ut dictum fuit Gen. xv. Item ab exitu de Aegypto vsq; ad fundationem templi per Salomonem, fluxerunt anni quadringenti octoginta. iij. Reg. vi. & inde vsque ad eius destructionem per Nabuchodonosor, fluxerũt anni quadringenti decem secundum Hebræos. & posset probari per tempora regum, qui regnauerũt à tempore Salomonis vsq; ad xi. annum Sedechiæ in quo fuit templum destructum: sed propter prolixitatem omitto. Et inde vsq; ad quartum annum Cyri, in quo fundatum fuit secundum templum fuerunt. lxx. anni secundum minorẽ computationẽ, & inde. viij. vsq; ad Cãbysem,*

Ecclꝰ. 35. c

Diuiso

Gen. 34. d

Num. 26. b

† Declaratio tribus Iudith

byssem, sub quo contigit historia Iudith, vt dictum est supra in principio libri. Anni verò prædicti simul iuncti sunt mille ccclxvij. à quibus oportet subtrahere annos centum, & octo, qui fluxerunt à natiuitate Isaac, vsque ad natiuitatem Ruben, nam. anno. lx. Isaac nati sunt Iacob, & Esau. Ge. xxv. Esau verò anno quadragesimo ætatis suæ vxores duas accepit, Gen. xxvi. & per consequẽs Iacob tunc quadragenarius fuit, qui cito post de uoluntate parentum iuit ad Labanũ auunculum suum, Gen. xxvv. vbi completis, vij. annis suæ seruitutis accepit Liam uxorem, huius primogenitus fuit Ruben: & sic Iacob uidetur fuisse. xlviij. annorũ, uel circiter in natiuitate Rubem. igitur à natiuitate Isaac vsq; ad natiuitatem Rubem fluxerunt anni centum octo, vel circiter, quibus subtrahis de numero annorum suprapositorum remanent anni mille. ccclx. qui faciunt. xxx generationes & amplius: nam homines illius temporis iam generabant existentes. xl. annorum, & minoris tẽporis. hoc etiam patet p genealogiam Saluatoris Matth. i. vbi ab Abraham qui genuit Isaac vsque ad transmigrationem Babylonis, ponuntur generationes. xxviij. & tamen omittuntur ibi tres generationes regum Iuda, vt probat Iero. in homilia & etiam sub nomine Booz ponuntur ibi tres generationes pro vna, vt ibidem ostensum fuit. & iterum à transmigratione Babylonis vsq; ad tẽpus Cambysis, sub quo cõtigit historia Iudith, fluxerunt anni. lxviij. vt patet ex prædictis. qui bene faciũt duas generationes. & sic patet quòd ille Rubem ad quem resoluitur genealogia Iudith, non fuit Rubem patriarcha filius Iacob. Propter quod dicẽdum, quòd fuit alius eiusdem nominis de tribu Simeon, ad quem resoluitur genealogia Iudith, eo quod fuit in illa tribu vir notabilis.

† ascendentibus

D

† Ge. 34. d

f Qui de. &c. de. a. idest in defensionem sui ab alienigenis. *Et accipitur hic defensio pro occisione Sichimitarum pro violẽta oppressione Dinę filiæ Iacob, in qua quidem occisione Simeon fuit principalis, Gen. xxxiiij. Potest etiam ibi accipi defensio propriè: quia Gentiles de aliis ciuitatibus propinquis non fuerunt ausi persequi Iacob, & filios eius recedentes, territi à Deo, & ex facto Simeon, & fratrum suorum, Gen. xxxv.*

g Qui zelauerunt &c. *hoc videtur falsum. nam Iacob reprehendit illud factum tanquam malum, Gen. xxxiij. & similiter Genes. xlix. d. Simeon & Leui fratres ua. iniqui. bel. &c. vt expositum fuit ibidem. Dicendum, quod in facto illo duo fuerunt, scilicet zelus vlciscendi sinprum. & illud fuit licitum, & iustum: quia non habebãt iudicem, qui vellet factum punire, cuius autor erat princeps ciuitatis, & populus eius*

¶ *fautor:*

MORALITER.

✠ a *Quibus absced. &c.* Per hoc ostenditur, quòd ecclesia tribulationis tempore debet Deum deuotius exorare, & ieiunijs & asperitatibus pœnitentiæ se magis solitò coram Deo humiliare, vt eius auxilium impetretur.

VNIVERSIDAD DE SALAMANCA CIDOC.USAL.es

a Respice ca Sicut luxuriosos luxuriosis comparat, ita nūc superbis superbos, Assyrios. s. Aegiptijs: quia sicut potentia diuina est in illis: ita manifestari potest, & his subuersis, quia idem Dominus, eadem potentia, eadem iustitia.

b Fac do. hoc non dicit delectatione pœnæ, sed amore iustitiæ. Sic pphetæ, quicquid in spiritu iusto iudicio vident futurum, in eodem spiritu prædicunt faciendum: imò per eos ipse prædixit, qui per eos reuelat atq; facit, quale est illud: [Psal. 68.d] Fiat mensa eorū corā ipsis in la. &c. [Act. 23. a] Et percutiet te Deus paries dealbate. [Mysticè] Mysticè. Omnis hæreticus, vel schismaticus, vel Iudæus, vel paganus, qui ecclesiam verbo, vel exemplo corrumpere voluerit, proprio superbiæ gladio caput iniquę voluntatis amittit. vnde: [Gen. 3.c] Ipsa conteret caput tuum.

NIC. DE LYRA.

¶ fautor: & sic loquitur hic Iudith. Aliud qđ fuit ibi, fuit modus vlciscendi, qui fuit malus, & proditorius, inquantum filij Iacob fregerunt pactum habitum cum Sichimitis, & sic reprehendit illud Iacob.

a Tu enim. *in creatione mundi.*

b Et illa post. *Non sic intelligendo q̄ sit prius & posterius in cogitatione Dei, quæ mensuratur nunc æternitatis: sed in rebus factis, quarum aliæ sunt posteriores alijs.*

c Respice. *Hic allegatur scd'm ex vltione diuina factum, quod est submersio Aegyptiorum, cum dicitur: Respice oculo tuo iustitiæ.*

d Castra Assy. *Ipsa puniendo.*

[Exod. 14 f] e Sicut tunc ca. *Respiciens dominus super castra Aegyptiorum per columnam ignis, & nubis interfecit exercitum eorum &c.*

[Ibidem.e] f Et tenebræ fa. *Erat nubes tenebrosa ex parte Aegyptiorum, & illuminans noctem ex parte Hebræorum, impediens Aegyptios, ne possent accedere ad Hebræos.*

F

g Tenuit pedes eorū Abyssus, & aquæ operue. *id est maris fundus in eorum submersione.*

h Et in contis. *id est fustibus ad pugnandum dispositis.*

i Et nesciunt, quia tuipse es Deus noster, qui conteris bella ab initio. *id est ab antiquis temporibus, sicut patet de Amalec contra filios Israel pugnante* [Ibid. 17. d]. *& de Og rege Basan, & Sehon rege Amorrhæorum, & de regibus contra Iosue pugnantibus: Et in pluribus alijs locis.* [Num. 21. g; Ios. 10. c]

k Erige brachium tuum. *Hic ponitur tertium a Iudith allegatum, scilicet destructio diuini cultus, cuius obseruatio erat conueniens Deo. Ideo dicit:* Erige brachium tuum. *id est potentiam tuam.*

[†cōterā illum, & in virtute tua vt euertam il.]

l Sicut ab initio. *id est ab exitu filiorum Israel de Aegypto, vt prædictum est.*

m Et allide virtutem eorum in. *id est prosterne.*

n Qui promittunt se violare sancta tua. *Sic enim promiserant Nabuchodonosor regi, vt ipse solus nominaretur Deus in terra, vt dictum est supra ca. iii.*

o Fac Domine, vt gladio proprio eius superbia. *id est caput Holofernis, de cuius potestate totus exercitus gloriabatur, & uidetur hic prophetice loqui: quia sic factum fuit postea, vt videbitur. xiij. ca.*

p Capiatur laqueo. *id est sic capiatur in aspectu meæ pulchritudinis, quod fiam ei sic familiaris, quod possim eum iugulare.*

q Et percuties eum ex labijs chari. *id est ex verbis meis dulcibus, & amorem prætendentibus. Ad intellectum huius, & etiam sequentiū sciendum, q̄ dicunt aliqui, q̄ in Iudith duo fuerunt. s. affectio magna ad liberandum populum de manu Holofernis, & istud fuit licitum, & sanctum. Et alium quod ex hac affectione secutum est*

tum est

¶Desolatæ. ¶Ordine dispositionis om. la.

uiduæ. Tu enim fecisti priora, & illa, post illa cogitasti: & hoc factum est quod ipse uoluisti. Omnes enim uiæ tuæ paratæ sunt, & tua iudicia in tua prouidentia posuisti. † Respice castra Assyriorum nunc, sicut tunc castra Aegyptiorum uidere dignatus es: quando post seruos tuos armati currebant con

a ¶Non in Domino.

fidentes in quadrigis, & in equitatu suo, et in multitudine bella

a ¶Vultus autem Domini super fa. ma.

torum. Sed aspexisti super castra eorum, & tenebræ fatigaue

a ¶Vt euadere non possent.

runt eos. Tenuit pedes eorum

¶Maris.

abyssus, & aquæ operuerunt

¶Puniantur ¶Similes illis.

eos. Sic fiat & isti Domine, qui confidunt in multitudine sua, & in curribus suis, & in contis, & in sagittis suis, & in lanceis gloriantur, & nesciunt, quia tuipse es Deus noster, qui † conteris bella ab initio, & Domi

a ¶Soli. b ¶Potentiam quam videris dimisisse.

nus nomen est tibi. Erige brachium tuum sicut ab initio, & allide uirtutē eorum in uirtute tua. Cadat virtus eorum in ira

¶Iactant.

cundia tua, qui promittunt se violare sancta tua, & polluere tabernaculum nominis tui, & deijcere gladio suo cornu altaris tui. Fac Domine, ut gladio proprio eius superbia ampute

a ¶Per portā oculorū intret affectio concupiscētiarū. vn̄: Qui viderit mulierē ad concupiscendā eam &c.

tur. Capiatur laqueo oculorum suorum in me, & percuties eū

a ¶Dulcia videantur ei labia mea. s. verba.

ex labijs charitatis meæ. Da mihi in animo constantiam, ut † contemnam illum, & virtutem eius, ut euertam illū. Erit

a ¶Non nobis Domine non nobis, sed nomini tuo da gloriam.

enim hoc memoriale nominis

a ¶Fragilis sexus

tui, † cùm manus fœminę de

a ¶Superbum. ¶Qui se exaltat, humiliabitur.

iecerit eum. Non enim in mul

a ¶In qua confidit Holofernes.

titudine est uirtus tua Domine

a ¶Fallax equus ad salutem. Et, Nolite fieri sicut equus & mulus, quibus non est intellectus.

neq; in equorum uiribus uo

a ¶Vnde diabolus & primus homo cecidit.

luntas tua est. Nec superbi ab initio placuerūt tibi, sed humilium & mansuetorum semper tibi placuit deprecatio. Deus

a ¶Sanctorum. b ¶Populorum.

cælorum, creator aquarum, &

a ¶Nouę.

Dn̄s totius creaturæ, exaudi

tum est. s. executio huius affectionis, in qua peccauit, & fecit, & dixit aliqua illicita: & sic petiuit ardorem libidinis excitari in Holoferne, & ad hoc ornauit se, & plura mendacia dixit in sequentibus Holoferni, & suis satellitibus. Propter primum tamen commendatur in scriptura, & oratio fuit exaudita, & pulchritudo eius diuinitus augmentata. sicut obstetrices commendantur de bona affectione, quam habuerunt ad seruandum pueros Hebr. [An Iudith peccauerit alliciēdo Holofernē &c. Exod. 1.] *non autem de mendacio, quod consequenter ad hoc dixerunt se excusando. alij verò dicunt, quòd non peccauit in oratione prædicta: nec in sui compositione, nec etiā in uerbis, quæ videntur mendacia in sequentibus. Dicunt enim, q̄ Iudith aliud intendebat, aliud præuidebat. intendebat enim se sic fieri gratam Holoferni, vt cum eo posset esse familiariter ad eius interitum perpetrandum, quod erat licitum, et bonum, cum esset Dei aduersarius, vt patet ex præcedentibus: sed præuidebat amorem illicitum Holofernis circa se: nō tamen debebat propter hoc bonum prædictum dimittere. sicut nec Deus dimittit peccatorem punire, licet præuideat ipsum ex hoc deteriorari: sicut patet de Pharaone, quem præuidebat ex flagellis indurari.* [† Exo. 14.f] *Sed hoc non uidetur benedictum. nam eadem est intentio finis, & eorum, quæ sunt ad finem, quando apprehenduntur, vt ad finem ordinata, sicut mobile eodem motu mouetur in medium, & terminum. Iudith autem intendebat mortem Holofernis tanquam finem intentum, ad quem tendebat pertingere per priuatam familiaritatem cum ipso, & hanc familiaritatē adipisci per ardorem concupiscentiæ Holofernis in ipsam. vnde dicebat:* Capiatur laqueo. *propter quod super hoc cadebat intentio Iudith, cū esset de medijs ad finem intentum ordinatis. Et ideo concupiscentia Holofernis fuit peccatum, vt ipsi dicunt, & per consequens peccatum mortale. & cum sit tale de genere, oportet consequenter concedere, quod petitio Iudith quantum ad hoc, & eius ornatus fuerit mortale peccatum: licet minus graue, quam peccatum Holofernis, propter affectionem adiunctam de populi liberatione. Sed quia hoc nullo modo consonat ei quod infra dicitur ca. se. q̄ eius compositio non ex libidine, sed ex virtute pendebat, & ideo Dominus hanc in illa pulchritudinem ampliauit. Ideo per aliam viam potest dici, quòd non fuit intentio Iudith Holofernem allicere ad aliquod peccatum, sed intendebat sic apparere gratiosa coram ipso, quòd vellet eam vxorem habere, quòd non erat illicitum Holoferni, quamuis Iudith nullo modo vellet sibi in coniugium copulari: sed per hoc intendebat cum ipso talem familiaritatem habere, quòd posset ipsum interficere. Nec talis interfectio insidiosa peccatum erat. nam in bello iusto licitum est insidijs vti, sicut de præcepto Domini Iosue posuit insidias post vrbem Hai.* [Ios. 8.a] *bellum autem filiorum Israel contra Holofernem erat iustissimum: quia intendebat totaliter destruere cultum diuinum, vt patet ex supradictis. de verbis autem Iudith vtrum debeat excusari à mendacio, dicetur infrà in loco suo.*

[†congerit] G H

r Da mihi in animo constantiam, vt conten. *Hic consequenter Iudith petit constantiam sibi dari. nam inuadere tantum tyrannum, & per mulierem, videbatur valde magnum. Ideo dicit:* Da mihi in animo constantiam, vt contemnam illum, & virtutem eius, vt euertam illum. *id est vt non timeam, nec horream occidere illum.* [†quòd]

s Erit enim hoc memoriale no. *Cum hoc non poterit imputari virtuti humanæ, sed diuinæ.*

t Non enim in mul. *est virtus tua do. quia solo nutu potes subuertere omnia.*

v Nec superbi ab initio. *nam angelos superbientes deiecit de cælo.*

x Deus cælorum, crea. *Per hoc intelliguntur omnes aliæ creaturæ.*

y Exaudi me mi. *Afflictionem enim, & miseriam sui populi reputabat suam.*

¶ Et de tua

¶ a Et de tua mi. præ. *i. confidentem vltra modum muliebrem.*

A

b Memento Domine testamenti tui. *id est si nobis non parcis, saltem parcas pro tuo cultu, qui viget ī nobis.* [†Eccl. 36.a]

c Omnes gentes agnoscant quoniam tu es Deus meus. *Per factum sic mirabile, quod non potest fieri nisi tua virtute.*

a ¶Afflictam. b ¶Non de viribus meis.

me miserā deprecantē, & de tua misericordia præsumentem, Memento

a ¶Promissionis, qui promittis te esse cum fidelibus tuis. b ¶Quo s quor ad eum. c ¶Ex quo procedunt verba.

Domine testamenti tui, & da uerbum in ore meo, & in corde meo consi

a ¶Quam delere vult. ¶In æternum.

lium corrobora, ut domus tua in sanctificatione permaneat, † & omnes

a ¶Audito miraculo. Solus.

gentes agnoscant, quoniam tu es Deus, & non est alius præter te.

C

GLO. ORD. CAP. X.

FActum est &c. sequitur:

a *Abstulit à se cili.* qa sancta ecclia aliqn̄ p pctis suis, pnię gerit affectū: sed tn̄ spe remissionis, & futuri præmij exhilarat animum.

b *Vt incon. de.* quia iustū est, vt qui Dei feruet amore, oīb. habeatur dignus honore. vn̄: [Psal. 44.c] Astitit regina à dextris tuis in vesti. de. ci. v.

[† inf. 16.b] c *Abræ. s.* Carnalib. q si fideliter ī pn̄ti seruierint, poterūt ad verā libertatē puenire, sicut Abra ī fine hui' libri mēorat libertatē à dn̄a sua pmeruisse. [†myrrho] Sępe. n. ɔtingit, vt scia, & morib. minus pfecti, pn̄tiū rerū amor allecti, sacris cōiicēt ecclasticis, & spūalib. magr̄is corpa lib. eruiāt solatijs, ad renūtiādū, q̄ possidēt, nō sūt idonei. vn̄ ī euāgelio diues q̄ pcepta Dei se custodisse [Marc. 10.c] rn̄dit, oīa tn̄ vēdere, & dare paupib. n̄ ɔsēsit. Portat Abra, i. carnaliū turba ascopam vini, cū sacra. i. corpus dn̄i, & sāguinē, & chrismatis vnctionē venerabiliter seruat.

d *Et p. e. c.* Hęc oia Abra p dispēsatiōe dn̄æ obseruat. Iustū ē. n. vt q nō nouit moderamīa vitę suę tenere, nō subitò fiat rector alienæ.

¶ *Dixerunt:*

B

NIC. DE LY. CAP. X.

[Diuisio] FActū est aūt &c. *Postq̄ Iudith se muniuit armis orōnis, hic consequenter offert se periculo mortis. Et primo se pparat ornamēto: Scdò sibi puidet de alimēto, ibi Imposuit itaque. Tertiò se tradit hostium cuneo, ibi: Factum est autē. Circa primū dicitur:* [† pulmētū]

a Factum est au. cū cessasset clamare ad dominum. *oratione sua perfecta:*

b Surrexit. *de Dei adiutorio confisa.*

c Vocauitq; Abram suā. *i. ancillam libertam, & dicitur ab hac præpositione ab, & ara aræ. nam antiquitus iuxta aram libertas seruis donabatur.*

d Et descendens. *de loco orationis suę qui erat in superioribus domus suę: vt dictum est supra. viij. c.*

e Abstulit a se. *i. vestimēta lugubria.*

f Et lauit cor. *vt melius reciperet vnguentum. Ideo subditur:*

g Et vn. se myrro. *i. vnguento ex myrrha pro magna parte composito.*

h Et impo. mi. *i. cucufam, ad sui capitis ornamentum.*

i Et induit se vesti. iu. *id est quibus vtebatur ad iucūditatē viro suo viuēte.*

k Induitque san. pe. *i. calceamēta ssii nalia corium desuper non habentia.*

l Assumpsitq; dextra. *i. ornamenta dextræ partis.*

m Et lilia. *Ornamenta sunt à capite dependentia ad modum lilij facta.*

n Et inau. *ornamenta aurium, quibus vtantur mulieres orientales maximè.*

o Et ann. *Qui sūt ornamēta digitorū.*

p Et oib. or. *Hoc dr̄ ad ostēdēdū, q̄ nihil omisit d cōtigētib. ad decētē ornatū.*

q Cui etiam dominus cont. spl. *augendo eius pulchritudinem.*

r Quoniam omnis &c. *per modum præcedentis capituli dictum.*

Impo.

CAP. X.

FActum est autem, cùm cessasset clamare ad Dominū, surrexit de loco in quo iacuerat prostrata ad Dominum. Vocauitque Abram suam, & descendens in domum suam, abstulit à se cilicium, † & exuit se uestimen

a ¶Lachrymis pœnitentiæ. b ¶Opera carnis.

tis viduitatis suæ. Et lauit corpus suum, &

a ¶Carnis mortificatione. b ¶Id est discriminat soletti discretione singulas cogitationes mentis.

unxit se † myrtooptimo: & discriminauit

a ¶Galeam salutis.

crinem † capitis sui, & imposuit mitram

a Mentem. b ¶Operibus suis.

super caput suū, & induit se uestimentis iu

a ¶Congressus operum euangelicis munit præceptis.

cunditatis suæ. Induitque sandalia pedi

a Spe futurorum bonorum quæ dabunt ur sanctis in dextera parte collocandis. b ¶Castitatis.

bus suis, assumpsitque dextrāliola, & lilia,

a ¶Signaculum fidei de quo: Annulo suo subarrauit me. b ¶Cæterarum virtutum.

& inaures, & annulos, & omnibus orna

a ¶A quo omne bonum.

mentis suis ornauit se. Cui etiam Dominus

¶Gratiæ.

contulit splendorem, quoniam omnis ista

a ¶Præsentis vitæ. b ¶Futuræ uitæ.

compositio, non ex libidinē, sed ex uirtute pendebat. Et ideo Dominus hanc in † illam pulchritudinem ampliauit, ut incomparabili decore oīm oculis appareret. Imposuit

¶Hostem aditura.

itaq; Abrę suę ascopā uini, & vas olei, † & po

a ¶Vigorem fidei. Lapatem enim dicunt esse cibum oleribus confectum. b ¶Pinguedinem charitatis

lentam & lapates & panes & caseum, & profecta est. Cumque venissent ad portam ciuitatis, inuenerunt expectantem Oziam & presbiteros ciuitatis. Qui cum vidissent eam, stupentes mirati sunt nimis pulchritudinem eius. Nihil tamē interrogantes eam, dimiserunt transire dicentes: Deus patrum nostrorum det tibi gratiam, & omne consilium tui cordis sua uirtute corroboret, ut glorietur super te Ierusalem, & sit nomen tuum in numero sanctorum & iustorum. Et dixerunt hi qui illic erant, omnes vna voce: Fiat. Iudith verò orans Dominum, transiuit per portas, ipsa & Abra eius. Factum est autem cum descenderet montem circa or

a ¶Philosophi gentium. i. curiosi scrutatores humanarum disciplinarum.

tum diei, occurrerunt ei exploratores As

a ¶Tenuerunt eam cum ecclesia a Iudæis ad gentes transeuntem. dogmatibus suis superare cupiebant.

syriorum, & tenuerunt eam, dicentes: Vnde uenis, aut quò uadis? Quæ respondit:

s Impo. *Hic cōsequēter sibi puidet de alimento dicens:* Impo. &c. ascop. i. vtrē *& est nomen Græcum, ἀσκός, ascos enim Græcè, vter est Latinè.*

t Et vas &c. *pro condimento potagij.*

u Et polē. *i. cibum de farina factum.*

x Et lapa. *i. ficus siccas secundū Hug. De talib. n. cibis sibi puidit: qa nolebat vti cibis Gētiliū lege Mosaica phibitis.*

y Cūq; ve. ad por. ci. *sicut dixerat eis Iudith suprà in fine ca. viij.*

z Nihil ta. inter. eā. *Dixerat. n. eis, q̄ nō scrutarētur suū cōsiliū. Cętera patēt.*

a Factū est autē. *Hic consequenter se tradit manibus hostium, cum dicitur:* Factū est au. cū desce. mō. *s Bethuliæ.*

b Circa or. diei. *vt videretur fugere populo ciuitatis ignorāte. nam illa ī ora vigiles vadunt ad dormiendū, & sic fugientes habent tempus opportunum.*

c Occurrerunt ei exploratores Assy. *Qui erāt in circuitu ciuitatis, ne aliq̄ exiens posset effugere manus eorum.*

¶ Ideo ego

MORALITER.

a *Factū est a. & c.* Hic post orōnē ecclesiæ describit eius ornatus, quo sponso suo debeat placere, cū dicitur,

f *Et la. cor. su.* Qđ est cōgregatio fidelium aqs contritionis & deuotionis.

g *Et unxit se myr. opt.* i. vnguento de myrrha optima facto, p qđ signatur virtus castitatis, eò q̄ cōseruat carnē à putrefactiōe luxurię & dissolutionis. † *Et descri. cri. cap sui.* Caput ecclesiæ Christus est: & eius crines sūt ecclesiæ ministri, q dēnt adhęrere capiti, & esse discriminati. i. p ordines debite distincti, & officijs suis intenti. [†illi]

D

h *Et impo. mi. su. ca. su.* Attribuendo Christo quicquid est in ea virtutis, & boni.

i *Et indu. se ve. iucun. suæ.* Virtutibus sanctis, quę disponunt ad iucūditatē patriæ cælestis. Induamur arma lucis, sicut in die honeste ambulemus. [Rom. 13.d]

k *Induitq; san. pe. su.* Affectiones suas sacris meditationibus muniendo.

l *Assum. dextra.* Sponsum suum dulciter amplexando.

m *Lilia.* gestus & motus castissimos obseruando.

n *Inau.* Eius verba deuotè audiēdo.

o *Et an.* eius mandata operib. adimplēdo. Nā annuli sunt ornamēta digitorū, quibus manualiter operamur.

p *Et om. orn. su. orna. se.* Hoc additur, quia nihil est omittendum de spiritualibus ornamentis.

q *Cui etiam do. cot. splē.* i. spiritualem decorem, qui a solo Deo datur.

s *Impo. itaq; Abræ & c.* per hoc designatur, q̄ ecclesia non incorporat sibi aliquid de doctrina peruersa.

a *Factū est āt cū de. de mō. & c.* Litera sequens aliqua mendacia, & adulatoria videtur continere secundum sensum literalem, sicut dictū fuit in expositione literali. Sēsus autem mysticus literali contrarius non videtur bene conueniens. s. vt per perniciosa significentur uirtuosa, propter quod talem modum exponēdi mysticè in pcedentib. euitaui, & ex eadem cā transeo vsq; ad. xiij. cap.

VNIVERSIDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

E manere permiserunt. Sicut Traianus licet imprimis Christi confessores persecutus sit, Plinio secundo admonente, leuioribus decretis edictum suum temperauit. Elius quoq; Adrianus per Quadratum discipulum apostolorum, & Aristidem Athenienſem virum de Christiana religione eruditus ad Munitium Fundanum proconsulem Asiæ epistolam misit, vt nemini liceret Christianum sine criminis obiectione aut probatione dānare. *b Adora.* Non perturbatione timoris, sed obseruatione ordinis. vnde: subditi estote in omni timore. & Deum timete, regē ho. Et Apostolus: Qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit. Vñ Elias regem impiū Achab adorasse legit. vnde: Paulus apud Agrippam regem, & festum, & præsidem causam suam agens, verba mansueta protulit. Similiter apud Holofernem Iudith de aduentu suo, & Iudæorum casu futuro loquitur, nō adulatorie mentiendo, sed futura prophetice prædicendo.

Tyti cuius, Beius, Adrianus.

1. Pet. 2. c
Rom. 13. a

3. Reg. 18.
Act. 26. a

NIC. DE LYRA.

¶ a Ideo ego. *Hæc autē verba Iudith, & sequentia intuntur aliq verificare duplici via. Vna est per conditionalē sibi intellectam, vt sit sensus, q Hebræi sint in tali dispositione positi, q tradantur Holoferni, & eius exercitui, nisi citò veniat eis auxilium à Deo. Alia est, vt eius verba mysticè seu prophetice intelligantur de spoliatione, & destructione Iudæorum, quæ futura erant tempore Tyti p exercitum Romanorum. Sed prima via nō videtur conueniens. nā sequēti capitulo, Iudith affirmat diuinum auxilium ab Hebræis sublatum, & q per diuinam prouidentiam missa erat ad hoc nuntiandum. Similiter nec secūda. Nam Iudith non videtur loqui prophetice de tempore tam longinquo: sed magis historicè loqui de casu Heb. imminenti de propinquo. Item quia præter sensum mysticum, & figuratiuum oportet habere aliquem sensum literalem verum: qa quod nihil est, non potest aliqd figurare. Nec Holofernes turpiter deiectus ab Heb. potest conuenienter dici figura Tyti victoriosē Iudæos debellantis, & captiuantis. nam figura, & figuratum inquantum huiusmodi correspondent. Propter quod saluo meliori iudicio videtur mihi, quòd hæc verba Iudith, & sequētia saltem in pluribus sunt mendacia conficta ad liberationem populi Deum colentis, & ad deiectionem superbi cultum diuinum destruere intendentis: & tale mendacium est officiosum, & per consequens non est mortale peccatum, sed veniale tantum: à quo non oportet excusare Iudith: quia nec apostoli long. perfectiores, & maximè post receptionem spiritus sancti, non dicuntur immunes à peccato veniali. Si diximus, quia peccatum non habemus, nosipſos seducimus, & veritas in nobis non est. Et Paulus dicit de Petro, quòd erat vere reprehensibilis. sūn domo obseruandi legalia.*

G 1. Ioan. 1. d
Gal. 2. c

b Et ostēn. *Hoc verificari non potest ad literam, nec verificatio videtur conueniens in sensu mystico, vt prædictum est.*

Filia sum Hebræorū. Ideo ego fugi à facie a eorum, qm̄ futurum agnoui, q dentur uobis in depredationē, pro eo q cōtemnentes uos noluerunt ultro tradere seipſos, vt inuenirent misericordiam in conspectu uestro. Hac de causa cogitaui mecum dicens: Vadā ad faciem principis Holofernis, vt indicem illi secreta illorum, & ostendā illi quo b aditu possit obtinere eos, ita vt nō cadat uir unus de exercitu eius. Et cùm audissent uiri illi uerba eius, considerabant faciem, & erat in oculis eorum stupor, qm̄ pulchritudinem eius mirabantur nimis. Et dixerunt ad eam: Et Conseruasti aīam tuā, eò q tale reperisti consilium, ut descenderes ad Dominum nostrum. Hoc autem scias, quoniā cùm steteris in conspectu eius, bene tibi faciet, & eris gratissima in corde eius. Duxe c runtq; illam ad tabernaculum Holofernis, annuntiantes eā. Cūq; intrasset ante faciem d e eius, statim captus est in suis oculis Holo- f fernes. Dixeruntq; ad eū satellites eius. Quis †cōtemnat populum Hebræorum, qui tā decoras mulieres habent, vt nō pro his merito pugnare contra eos debeamus? Videns itaq; Iudith Holofernem sedētem in conopæo, q erat ex purpura & byſſo, auro, & smaragdo, & lapidibus pretiosis intextum, & cùm in faciem eius intendisset, adorauit k eum prosternens se super terram, & eleuauerunt eam serui Holofernis, iubente Domino suo.

a ¶ Synceritatem religionis.

c Et eris. *Sciebant enim quòd erat luxuriosus.*

d Cumque in. *Postquàm descripta est superius Hebræorum persecutio, hic consequenter ponitur persequentis deiectio. Ex primò quantum ad eius mentē. Secundo q̄tum ad eius vitam corporalem, in medio cap. xij. Et factum est quarto die. Prima in duas. Nam Holofernes primò capitur in Iudith affectu. Secundo decipitur in eius affatu, xi. ca. Circa primum dicitur:* Cumque intrasset *f Iudith:*

e Ante faciem eius. *f. Holofernis.*

f Statim captus est in suis oculis Holofernes. *Id est accensus immoderata concupiscentia eius. veruntamen si concupierit eam pro concubitu fornicario tantum, vel coniugali secundum intentionem Iudith, vt dictum est. suprà ca. ix. non habetur clarè. nam litera sequēs aliquando pro vno sensu, aliquando pro altero videtur sonare, prout in sequentibus apparebit. Quicquid tamen fuerit ex parte Holofernis, intentio Iudith in orando, & se ornando fuit bona, vt dictum est suprà excusando eam à peccato mortali. In mendacijs verò sequentibus non oportet eam excusare à peccato veniali. sicut si aliquis quærit placere mulieri propter bonum, si illa exardescat in eius concupiscentiam, non propter hoc eius bona intentio deteriorātur. pro quibus tamen non commendatur in scriptura, sed pro affectione bona ad populi sui liberationem & aduersarij diuini cultus deiectionem, multum in scriptura commendatur, sicut dictum est supra de obstetricibus Hebræorum capitu ix.*

g Vt non. *habendis ad libitum:*

h Merito pu. *Nam pulchritudo mulieris magis allicit, quàm aurum, & argentum.*

i Videns itaque. *id est in cathedra supra quam appensum erat conopæum, ad magnificentiam sedis, & decorem. Est autem conopæum cortina inferius rotunda, & tendens superius in acutum, ideo dicitur conopæum à cono, in quo superius terminatur. secundum alios vero dicitur à Conopo Aegypti oppido, in quo primò fuit inuentum.*

Conopæum

k Adorauit eum. *Adoratione dulię, propter reuerentiam magnitudinis, & potestatis suæ, quæ à Deo erat, quamuis Holofernes abuteretur, sicut homines mali communiter abutuntur gratijs à Domino sibi datis.*

NIC. DE LYRA.

CAP. XI.

Vnc Holofer. *Hic consequenter Holofernes decipitur Iudith assatu. quam primò consolatur dicens:* Aequo animo esto. *Et subditur ratio:*

b Quoniam ego. *Ipse dicebat falsum: quia sicut dicitur supra. iij. capit. quantumcunque homines sibi subiecti erant, tamen ferocitatem pectoris eius mitigare non poterant, quin eis inferret multa mala. Secundò Iudith interrogatur, cum dicitur,* Nunc au. *Et patet.*

c Sume ver. *Hic consequenter Iudith respondet ad interrogata. vbi primò ponitur eius responsio. Secundò responsionis approbatio, ibi: Placuerunt autem. Circa primum Iudith, vt fallat fallacem, & illudat illusorem, primò magnificat eius potentiam. Secundò approbat eius sententiam. ibi:* Nec hoc latet. *Tertiò allegat diuinam prouidentiam, ibi:* Quòd ego ancilla. *Circa primum dicit:* Sume ver. *Non solum aure corporis, sed & mentis.*

d Quoniam si. *Eis assentiendo, & secundum ea faciendo.*

e Perfectam rem. *i. te faciet pertingere ad intentum.*

f Viuit, *id est sicut uerum est, quòd Nabuchodonosor viuit, & tu similiter: ita uera sunt, quæ sequuntur. nec est hoc iuramentum, ut dicunt aliqui: quia non excusaretur Iudith à iuramento falso, quod est peccatum mortale: sed est simplex*

¶ *assertio*

GLOS. ORDI.

CAP. XI.

A *a Missa sum* Prima via salutis fuit gentibus, prædicatores euangelij gratanter recipere, & fidem præbere, & per eorum doctrinam ad agnitionē veritatis venire.

NIC. DE LYRA.

¶ *assertio falsi ad fallendum fallacem, vt dictum est.*

a Nuntiatur enim animi tui industria. *id est prudentia belli ca, quæ bene est in malis hominibus. & in b c dicis verum: nam Holofernes erat famosus in armis.*

b Et indicatum est omni seculo. *id est multis valde. & est hic hyperbole.*

c Quoniam tu solus bonus, & potens es in omni regno eius &c. *id est valde excellens in regis militibus. & hæc bonitas est aliquando in malis hominibus. nam sicut dicitur. v. Metaph. bonum ad mala transferimus. sicut dicitur bonus latro, qui viæ accommodas adinuenit ad faciendum latrocinia.*

d Et disciplina tua. *qua subiecisti multas gentes Nabuchodonosor regi.*

e Omnibus prouincijs prædicatur. *id est multis prouincijs.*

f Nec hoc latet. *Hic consequenter approbat Holofernis*

B *sententiam de Achior quantum ad hoc, quòd debeat occidi cum filijs Israel propter offensam Dei contra eos. Et patet litera vsq; ibi:*

g Vt mandauerit per prophetas suos &c. *Hoc apparet esse falsum ad literam. nam sic Iudith contra mandatum Dei scienter fecisset impediendo traditionem ciuitatis Holoferni, supra vij. a.*

h Insuper etiam fames &c. *Hæc erant vera saltem in parte magna.*

i Deniq; hoc ordinant. *Nota quòd non sequitur hic, vt videtur, quod dicit: quia per sanguinem, & sanctorum pollutionem intellexit ciuitatis traditionem, quam conceperant priori die compleuisse: & sic quantum in eis erat sanguinem bibissent occisorum, & sancta polluissent, quia ipsi fuissent crapulati: qui velit inspiciat: cum omnis actio eius ex virtute pendebat, quæ non dicit falsum, vel facit, sed virtualiter oculos falsorum verbis, & per sententiam veritatis intrinsecam claudit, & eruit ne veritatem considerent. Et sic videtur hic metaphoricè, vel rhetoricè loqui, quod patet. Quomodo enim posset homo sanguinem bibere? quia si crudum sumeret moreretur, & adhuc non videtur posse extinguere sitim, si decoqueret, non valeret potationi. Sed aduersarij ideo vt dixi, in mysterio verborum fuerunt decepti, eò q non considerabant huius rei impossibilitatem &c. Et superiora, qui vellet considerare, forte inueniret, q nullum vitiū quantumcunq; minimum Iesus fet, vel in aliquo defectuoso posset indicari. Hoc videtur etiam esse falsum: quia libere sanguinem erat eis maximè prohibitum.*

C

GLOS. ORDI. reptionem omnium animarum errātium, quoniam non solum homines seruient illi per te, sed & bestiæ agri obtemperant illi. Nuntiatur enim industria animi tui uniuersis gentibus, & indicatum est omni seculo, quoniam tu solus bonus & potens es in omni regno eius, & disciplina tua omnibus prouincijs prædicatur. Nec hoc latet quod locutus est Achior, nec illud ignoratur, quod ei iusseris euenire. Constat enim Dominum Deum nostrum sic peccatis offensum, ut mandauerit per prophetas suos ad populum, quòd trādat eum pro peccatis suis. Et quoniam sciunt se offendisse Deum suum filii Israel, tremor tuus super ipsos est. Insuper etiam famēs inualit eos, & ab āriditate aquæ iam inter mortuos cōputantur. Denique hoc ordinant, ut interficiant pecora sua, & bibant sanguinem eorum, & sancta Domini Dei sui quæ præcepit Deus non contingi, in frumento, uino, & oleo, hæc cogitauerunt impendere, & uolunt consumere, quæ nec manibus deberent contingere. Ergo quoniam hæc faciunt, certum est quod in perditionem dabuntur. Quod ego ancilla tua cognoscens fugi ab illis, & misit me Dominus hæc ipsa nuntiare tibi. Ego enim ancilla tua Deum colo, etiam nunc apud te, & exiet ancilla tua, & orabo Deum: & dicet mihi quando eis reddat peccatum suum, & ueniens nuntiabo tibi, ita ut ego adducam te per mediam Ierusalem. Et habebis omnem populum Israel sicut oues quibus non est pastor, & non latrabit vel unus canis contra te, quoniam hæc mihi dicta sunt per prouidentiam Dei. Et quoniam iratus est illis Deus, hæc ipsa missa sum nuntiare tibi. Placuerunt autem omnia uerba hæc coram Holoferne, & coram pueris eius, & mirabantur ad sapientiam eius, & dicebant alter ad alterum: Non est talis mulier super terram, in aspectu, in pulchritudine, & in sensu uerborum. Et dixit ad illam Holofernes: Benefecit Deus qui misit te ante populum, ut † des illum tu in manibus nostris, & quoniam bona est promissio tua, si fecerit mihi hoc Deus tuus, erit & Deus meus, & tu in domo Nabuchodonosor magna eris, & nomen tuum nominabitur in vniuersa terra.

a ¶ Tempore Titi, & Vespasiani.

a ¶ Morte Christi.

a ¶ Sicut Iosephus in eadem obsidione narrat euenisse.

b Simopia.

a ¶ Hoc quoque tunc factum est.

a ¶ Tunc quoque Christiani admoniti in oppidum cellam trans Iordanem fugerunt.

c Placuerunt autem. *Hic consequenter ponitur responsionis Iudith approbatio: et primo per hoc quod facta. cap. xv. Circa primum dicitur:* Placuerunt autem &c. *quia pretendebat Holoferni, & eius exercitui prospera.*

Diuisio

D

o Et dicebant alter. *mirantes eius pulchritudinem, & sapientiam.*

p Non est talis mulier &c. *Ex hoc videbantur nouere, q esset aptissima coniungi suo principi vinculo matrimonij: & hoc idem videntur sonare verba Holofernis, quæ sequuntur:*

q Si fecerit mihi &c. *Per hoc n. q consentiebat colere Deum Iudith, videtur, q eam cogitabat accipere in coniugem. vnde & subditur:*

† ducas

r Et tu in domo &c. *Sicut Holofernes erat unator post regem.*

NIC. DE LYRA.

CAP. XII.

a ¶ Holofernes & principes seculi.

Vnc iussit eam introire ubi repositi a erant thesauri eius, & iussit illic manere eam, & constituit quid da- b

a ¶ Ecclesia enim requiescit apud eos qui intelligentiam & fidem sanam recipiūt in thesauro mentis.

a ¶ De cultu religionis suæ studient enim ad illecebras carnalium uoluptatum adducere & pertinere.

retur illi de conuiuio suo. Cui respondit Iudith, & dixit: Nunc non potero manducare ex his quæ c mihi præcipis tribui, ne ueniat super me offensio. d Ex his autem quæ mihi detuli, manducabo. Cui

a ¶ Triaceps seculi.

b ¶ Videtur talibus cultus religionis vilis & despectus.

Holofernes ait: Si defecerint tibi ista, quæ tecum e

a Vnc iussit eam. *Hic consequenter approbatur responsio Iudith p factū. na Holofernes iussit eam introire ad locum, vbi erant sui thesauri, tanquam charissimam sibi, & cōsidēs de ea tāquam de coniuge propria. ideo subditur:*

b Et constituit quid da. *sollicitus de ea sicut de corpore proprio.*

c Nunc non. *q.d. excusatam ne habeas paruo tempore.*

d Ne ue. *erant. nisi aliqua cibaria lege prohibita.*

e Si defe. *Ex hac. n. solicitudine circa victum Iudith, apparet amor incensus ad eam.*

¶ Viuit anima

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

GLOS. ORDINA. CAP. XII.

E a *Et accepit.* Non inquinatẽ cibis Gẽtiliũ aut ſupſtitione. Eccleſia.n. iter gẽtes habitãs, idololatria nõ polluitur: ſed his q̃ deuotio fideliũ ꝑ obediẽtiã ꝑparat, vtit. Vñ: Meꝰ cib. eſt vt faciã voluntatẽ eius q̃ miſit me pr̃is. *Ioan. 4. e*

NIC. DE LYRA.

¶ a Viuit ani. *i. ſicut verũ eſt, ꝙ tu viuis, ita verum eſt, ꝙ ego non ſummã hec cibaria, antẽq̃ fecerit Deus, q̃ cogitaui. Et in hoc verũ dixit. Nã prius interfectus fuit Holofernes ꝑ eã, qd facere cogitabat. Holofernes aũt intellexit de traditione ciuitatis in manu ſua referens dictum Iudith ad eius verba ſuperiora.*

b Et petijt dum intro. *i. dum ire inciperet adhuc præſens coram Holoferne.*

c Vt dare. ei. *vt deuotius Deũ exoraret extra infideliũ caſtra.*

d Et baptizabat ſe in fontem aquę. *i. ſe lauabat ante orationem, ſecundum modũ Iudæorũ.*

e Et introiens. *à conſortio Gentilium.*

f Vſq; dũ acci. eſcã ſuam. *Ex quo patet, quod ieiunabat, vt eius oratio eſſet magis exaudibilis à Deo.*

g Et factum. *Poſtquam deſcriptus eſt Holofernis caſus, q̃tum ad mẽtẽ, hic cõſequẽter deſcribitur caſus eius q̃tũ ad vitã corporalẽ. Circa qd primò ponitur diſpoſitio, ſc̃do Holofernis iugulatio. ca. xiij. Diſpoſitio verò ad mortẽ Holofernis fuit ardor libidinis, et ex eo ſequẽs ſopor ebrietatis, & hoc notatur cũ dicitur: Et factũ eſt quarto die ab egreſſu Iudith de ciuitate Bethuliæ.* F

h Holofernes fecit cœnam. *quaſi pro nuptijs Iudith, cui intendebat ſequenti nocte copulari, ideo ſubditur:*

i Vade, & ſu. Hebræam illam, vt ſponte conſen. habita. me. *per concubitum carnalem.*

k Fœdum eſt. n. *i. probroſum.*

a ¶Gratiam diuinam ſibi celeriter ſubuenire repromitit.

detuliſti, quid faciemus tibi? Et dixit Iudith: Viuit anima tua Domine meus, quoniam nõ expendet omnia hæc ancilla tua, donec faciat Deus in manu mea hæc quæ cogitaui. Et induxerunt illam ſerui eius in tabernaculum quò præceperat, & petijt dum introiret, ut

a ¶Huius ſeculi. b ¶Non ſit vobis vanum ſurgere ante lucem.

daretur ei † copia nocte, & ante lucem egrediendi foras ad orationem, & deprecandi Dominum. Et præcepit cubiculariis ſuis ut ſicut placeret illi, exiret & introiret ad orandum Deum ſuum per triduum. Et exibat

a ¶Catholicæ confeſſionis, per fidem, ſpem, & charitatem.

a ¶Fonte lachrymarum. vnde: Lauabo per ſingulas noctes lectum meum lachrymis meis, &c.

noctibus in uallem Bethuliæ, & baptizâbat ſe in fontem aquæ. Et ut aſcendebat, orabat Dominum Deum Iſrael, ut dirigeret uiam eius ad liberationem populi ſui. Et introiens, munda manebat in tabernaculo uſquedum acciperet eſcam ſuam in veſpere. Et factum

a ¶Luce euangelij coruſcante victoria de hoſte ſperatur.

eſt in quarto die Holofernes fecit cœnam ſeruis ſuis, & dixit ad Vagao eunuchum ſuum: Vade, & ſuade Hebræam illam, ut ſpõte conſentiat habitare mecum. Fœdum eſt enim apud Aſſyrios, ſi fœmina irrideat uirũ agendo, ut immunis ab eo tranſeat. Tunc introiuit Va-

a ¶Quæ Vagao hortatur ad illicitas uoluptates pertinent.

gao ad Iudith, & dixit: Non vereatur bona puella introire ad Dominum meum, vt honorificetur ante faciem eius, & manducet cum eo & bibat vinum in iucunditate.

a ¶Iudith reſpondit: conſtantis animi virtutes oſtendit.

Cui Iudith reſpondit: Quæ ego ſum, ut contradicã

a ¶Deo ¶Ambigue illuſorem illudit.

Domino meo? omne quod erit ante oculos eius bonum & optimum faciam. Quicquid autem illi pla-

¶Summo Deo.

a ¶Quæ reſurgere hortatur a ruina impietatis.

cuerit, hoc mihi erit optimum omnibus diebus uitę meę. Et ſurrexit, & ornauit H

a ¶Virtutum operibus.

ſe veſtimento ſuo, & ingreſſa ſtetit ante faciem eius. Cor autem Holofernis cõ-

a ¶Alijs ſumus odor mortis in mortem, alijs odor vitæ in vitam.

b ¶Spirituales enim virtutes ad carnales concupiſcentias multi reflectunt, quas per prædicatores audiunt.

cuſſum eſt, erat enim ardens in concupiſcẽtia eius, & dixit ad eã Holofernes: Bibe nunc & accumbe in iucunditate quoniam inueniſti gratiam coram me. Et dixit Iudith: Bibam Domine, quoniam magnificata eſt anima mea hodie præ omnibus diebus meis. Et accepit & manducauit & bibit corã ipſo ea, quę parauerat illi ancilla eius. Et iucundus factus eſt Holofernes ad eam, bibitque ui-

a ¶De quo: Nolite inebriari vino, in quo eſt luxuria: Et fel draconum vinum eorum.

num multum nimis, quantum nunquam biberat in vita ſua.

l Si fœmina irrideat virum. *i. ꝙ fuerit ꝑ aliquod tp̃s in ſua poteſtate abſq; carnali copula.* G

m Non vereatur bona puella introire ad Dominum me. *Inuitat eam primò ad cibum, & potum, vt inde deducatur ad carnalem concubitum.*

n Quæ ego ſum ut con. do. meo? *quaſi dicat, non decet ꝙ ego contradicam vllo modo.*

o Hoc mihi erit optimum. *Videbat. n. per hoc appropinquare tempus opportunum ad interficiendum ipſum.*

p Et ſurrexit, & or. ſe ve. ſuo. *ſicut ſponſa coram ſponſo.*

q Cor au. Holo. con. eſt. *i. nimio ardore libidinis commotũ eſt. nam etſi volebat eam cognoſcere tanquam vxorem, non tamen mouebatur ad hoc amore prolis, ſed ardore libidinis.*

r Bibe nunc, & accumbe in iucunditate: quoniam in. gra. co. me. *Ex hoc videtur ꝙ reputabat eam tanquam ſponſam ſibi gratiſſimam.*

ſ Bi. domine quoniam magnificata eſt anima mea. *Ex hoc, quòd videbatur appropinquare hora liberationis populi ſui.*

t Et iucundus factus Holo. ad eam. *credens eius frui amplexibus.*

u Bibitq; vinum multum nimis. *ex ardore nanq; libidinis iam amiſerat diſcretionem cauendi ſibi ab exceſſu vini.*

Si

GLOS. ORDINA. CAP. XIII.

V T autẽ. Sequitur: a *In lect.* Nefandæ ſecuritatis, quia ſe impune peccare confidit. vnde: Impius cum in profundũ peccatorum venerit, contẽnit. *Apoc. 17. b*

Caput

NIC. DE LYRA. CAP. XIII.

V T autem ſero factum eſſet. *Præmiſſa diſpoſitione ad interfectionem Holofernis, hic conſequenter deſcribitur eius iugulatio. & ſecũdò iugulationis manifeſtatio, ibi dixit. Circa primum dicitur:*

b Feſtinauerunt ſerui. *i. tentoria, vt ibi requieſcerent, & dormirent. nam omnes à vino fatigati erant, vt ſubditur poſtea.*

Et concluſit Vagao oſtia cubicu. *Holoferne in lecto ſuo poſito, & dormiente.*

Dixitq;

CAP. XIII.

V T autem ſero factum eſt, feſtinauerunt ſerui illius ad hoſpitia ſua, & concluſit Vagao oſtia cubiculi, & abijt. Erant aũt oẽs fatigati à uino. Eratq; Iudith ſola in cubiculo. Porrò Holofernes ia-

a ¶Id eſt luxuria. ¶De quo. Nolite inebriari. b ¶Eccleſia.

cebat in lecto nimia ebrietate ſopitus. Dixitque Iudith

a ¶Vnicuique fidelium.

b ¶Oſtiorum. ſ. cuſtodiam. ſ. catholicæ fidei obſeruantiam commiſit.

puellæ ſuæ, ut ſtaret foris ante cubiculum & obſeruaret. Stetitque Iudith ante lectum, orans cum la-

a ¶Animo conſtanti. b ¶Supernum auxilium.

a ¶Interiorum. b ¶Intima diuotione cordis.

chrymis, & labiorum motu in ſilentio, dicens: Confirmã me Domine Deus Iſrael, & reſpice in hac ho-

a ¶Infirmam confidentem in te. b ¶Videntium te. c ¶Velociter exaudi me.

e Dixitq; Iu. pu. ſuæ ut. *nè fortè aliquis ſuperueniret. Exierat enim modicum de cubiculo Holofernis ad dicendum hoc ancillæ ſuæ. nam ante erat ſola in cubiculo, vt dicitur in litera.*

f Confirma me Domine De. Iſrael & re. in hac ho. ad opera ma. *nam in tali facto ſolet cor, & maximè mulieris expaueſcere.*

✽ Vt ſicut

MORALITER.

✽ a *Vt autem ſero factum e.* Sequitur: d *Porrò Holofernes iacebat in lecto nimia ebrietate ſopit. &c.* Per quam ſignatur illa ebrietas, de qua dicitur Apocal. Vidit mulierem ebriam de ſanguine ſanctorum. Tyrannus enim, qui membrum eſt diaboli, inebriatur de ſanguine innocentum, aliquos realiter occidendo, & aliquos interpretatiuè: ſcilicet bona, de quibus

✽ debent viue-

A a *Caput Hol.* Recordationẽ ↄfecti belli ſollicite iubet memorari uñ. Sobrij eſtote, & vi. &c. *1. Pet. 5. b*

b *Venerit.* Introitũ regni, Chriſtũ. ſ. q dicit: Ego ſum oſtiũ, & uia, per me ſi quis introibit ſal. &c. & paſ. in. Et alibi: Venite ad me om. qui labo. & one. eſt. & ego refici. uos. *Ioan. 10. b* *Matt. 11. d*

c *Cuſtodi.* i. doctorib. qui uerbo & exemplo eccleſiã muniunt, & ad vitam æternam introducunt. de quib. dicitur: Super muros tuos Ieruſalẽ cõſtitui cuſtodes. Vel angelicis ſpiritib. qui nobis in cuſtodiam miſſi, malignos ſpiritus excludunt. *Eſa. 62. b*

d *Aperite.* i. deuotionem cordis. vnde dicitur: Qui habet aures audiẽdi audiat quid ſpi. di. ec. ſecũdum illud: Beatus qui cauſam ſuam loquitur in aure audiẽtis. Dñs uirtutẽ populo ſuo dabit, cũ quo. ſ. apicem cæleſtis regni aſcendit. uñ: Nemo aſcẽdit in cælũ, niſi qui deſ. de celo. *Apoc. 2. b* *Eccl. 25. b* *Ioan. 3. b*

e *Illa autem aſc.* Ad cęleſtia dogmata ſermonẽ cõuertens, & ad laudandum Deum pro beneficijs ſuis auditores attollens.

f *Et interfec.* de quo: Ipſa conteret caput &c Et in euangelio: Dabo uobis poteſtatem calcãdi ſup ſerpentes, & ſcorpiones, & ſup omnes uirtutes inimici. *Gen. 3. c* *Luc. 10. c*

g *Et ec.* Scitote q̃ta ſit malignitas, q̃ta fraus inimici noſtri: q̃ta pietate a nobis ſupatꝰ ſit, quos Dominus illæſos ab oĩ fraude, & erroris ↄtaminatione cuſtodit, vt his inſpectis cõditori, & redemptori nr̃o gratias agatis. B unde: Sobrij eſtote & vi. Et Timeo ne ſicut ſerpens ſeduxit Euam aſtutia ſua, ita & ſenſus nr̃i corrũpanẽ. Et itẽ: Confortamini in Dñ̃o, & in poten. uir. eius: & induite uos arma Dei. *1. Pet. 5. b* *2. Cor. 11. a* *Eph. 6. b*

Quia

a ¶In qua neceſſe eſt.

rãad opera manuum mearum, ut ſicut promiſiſti Ieruſalem ciuitatem tuam † erigãs, & hoc

a ¶Eccleſiam. b ¶Ab imo uitiorum.

a ¶Iuxte. b ¶Deuotione animi.

quod credens per te poſſe fieri cogitaui, per-

a ¶Qui perſeuerauerit vſque in finem ſaluus erit.

b ¶Praui cordis duritiam, quæ errorem gerunt ſecuritatis.

ficiam, Et cum hæc dixiſſet, acceſſit ad columnam, quæ erat ad caput lectuli eius, & pu-

a ¶Malitiam iniquæ intentionis.

b ¶Apertiendo ſit.

gionem eius, qui in ea ligatus pendebat, exoluit. Cumque euaginaſſet illum, apprehen-

a ¶Elationem ſuperbæ mentis.

dit comam capitis eius, & ait: † Confirma me Domine Deus Iſrael in hac hora, & percuſ-

a ¶Contumaciam iniquæ actionis.

b ¶Occaſionem prauæ tentationis.

ſit bis in ceruicem eius, & abſcidit caput eius,

a ¶Detegendo aliis b ¶Quod eſt rete muſcarum. i. inſidię doloſę cogitationis, quibus ſimplices, & incautos decipit.

& abſtulit conopæum eius à columnis, &

a ¶Inimicum infirmum oſtendit, & debilem, ut ſciant eum milites Chriſti poſſe ſuperare.

euoluit corpus eius truncum. Et poſt puſillum

a ¶Adepta victoria.

exiuit & trãdidit caput Holofernis ancillæ ſuæ,

a ¶Auditoribus ſuis. b ¶Memoriam cordis.

& iuſſit ut mitteret illud in peram ſuam. Et

a ¶Sponſa, & adoleſcentula.

exierunt duę ſecundum conſuetudinem ſuam, quaſi ad orationem, & tranſierunt caſtra, & gyrantes vallem venerunt ad portam ciuita-

¶Eccleſia. a ¶Caſtrorum eccleſiæ.

tis. Et dixit Iudith à longe cuſtodibus muro-

a ¶Suffragijs veſtris. b ¶Cæli. vnde: Aperite mihi portas.

c ¶In membris.

rum. Aperite portas, quoniam nobiſcum eſt

¶Qui eſt caput.

Deus, qui fecit uirtutem in Iſrael. Et factum

a ¶Doctrinam. b ¶Eccleſia.

eſt cum audiſſent viri uocem eius, uocauerunt

a ¶Maiores. b ¶Audientiam.

preſbyteros ciuitatis: & occurrerunt ad eam

a ¶Plebe. b ¶Maiores. i. doctores.

omnes à minimo uſq; ad maximum, quoniam

a Tribulationibus oppreſſam.

ſperabant eam iam non eſſe uenturam. Et aſ-

a ¶Fiam cordis intentionem vniuerſas errorum tenebras expellentem.

cendentes luminã ia † cõgyrauerunt circa eam uniuerſi. Illa autem aſcendens in eminentiorem locum, iuſſit fieri ſilentium. Cumque om-

a ¶Vnde: Audi Iſrael & tace.

a ¶Attenti. b ¶A ſtrepitu mundi.

nes tacuiſſent, dixit Iudith: Laudate Dominum Deum noſtrum, qui non deſeruit ſperan-

a ¶Non me, non hominem.

a ¶Vnde: Ego ſeruus tuus, & filius ancillæ tuæ.

tes in ſe, & in me ancilla ſua adimpleuit miſericordiam ſuam, quam promiſit domui Iſrael,

a ¶Fœminæ. b ¶Diabolum.

& interfecit in manu mea hoſtem populi ſui,

a ¶Hoſtis.

in hac nocte. Et proferens de pera caput Holofernis, oſtendit illis dicens: Ecce caput Holofer-

a ¶Mentem.

a ¶Domum, in qua confidebat.

nis principis militiæ Aſſyriorum. Et ecce conopęum illius in quo recumbebat in ebrietate ſua, vbi & per manum fęminæ percuſſit illum Dominus Deus noſter. Viuit autem ipſe Dominus quoniam cuſtodiuit me angelus eius, & hinc euntem, & ibi commorantem, & inde huc reuertentẽ & non permiſit me Dominus ancillã ſuã coinquinari, ſed ſine pollutione peccati re-

a ¶Non mea:

uocauit me † uobis, gaudentem in uictoria ſuã,

† proteges † conforta † congregauerunt † ad uos

loſernis manifeſtatio. & primo populo fideli. ſecundo Achior Gentili, ibi: Porrò Achior uocatus uenit. Prima in duas. nã primo ponitur dicta manifeſtatio. ſecundo Iudith benedictio ibi: Vniuerſi autẽ adorantes. Prima adhuc in duas. nam primò fit manifeſtatio murorum cuſtodibus. ſecundo alijs ciuibus ibi: Illa autẽ aſcendens. Circa primũ dicitur: Et dixit Iudith à longe cuſtodibus murorum. Iam enim ſic erat elongata ab Aſſyrijs, ꝙ non poterat audiri ab eis. C *Diuiſio*

i Aperite portas: quoniam nobiſcum eſt Deus, qui fecit virtu. *Per hoc autem inſinuauit mortem Holofernis.*

k Vocauerunt presbyteros ci. *vt honorificentius Iudith reciperetur.*

l Quoniam ſperabant eam iam non eſſe uentu. *Spes propriè non eſt niſi de bono: hic autem accipitur de malo. & ideo accipitur valde improprię ſcilicet pro timore valde probabili, de morte eius violenta, atq; ipſius retentione.*

m Congyrauerunt circa eam. *nã ex omni parte nitebantur ſibi appropinquare.*

n Illa autem aſcen. *Hic conſequenter manifeſtatur mors Holofernis ciuibus cum dicitur:* Illa aſcendẽs in eminentiorem lo. *vt poſſet ab omnibus videri.*

o Iuſſit fieri ſilenti. *ut melius poſſet audiri. & incepit à diuinis laudibus loqui dicens:*

p Laudate dñm Deum noſtrũ, q non deſe. ſpe. in ſe. *id eſt nos poſitos in tanta neceſſitate.*

q Et in me. *ideſt per me inſtrumentaliter.*

r Adimpleuit miſericordiam ſuam, quam promiſit &c. *promiſit enim ꝑ prophetas, ſicut patet in pluribus locis, populum Iſrael ab hoſtibus liberare, ſi tamẽ colerẽt eũ uerè.* D

ſ Et proferens. *ad declarationem veritatis. Et ne aliqua ſuſpicio oriretur, quòd Holofernes, ſeu aliquis alius tetigiſſet eam inhoneſtè, ideo ſubditur:*

t Viuit. *ideſt ſicut verum eſt, quòd ipſe eſt uita per eſſentiam, ita uerum eſt, quòd ſequitur:*

u Quoniam cuſto. me. an. &c. *Et patet litera. Et finaliter pro tantis beneficijs inuitat omnes ad confeſſionem diuinæ laudis, dicens:*

¶ Confitemini

NIC. DE LYRA.

¶ a Vt ſicut. *ſicut enim per prophetas ꝑdixit eam propter peccata deſtruendam, ita & promiſit ꝑ eos poſt pœnitentiam populi reædificandam. vt patet in Eſaia, Ieremia, Zacharia, & pluribus alijs prophetis.*

b Et pugionem eius. *id eſt enſem. & dicitur à pungendo.*

c Et percuſſit bis in cer. eius *i. in collum ad amputandum ceruicem:*

d Et euoluit corpus eius truncũ. *i. de lecto uoluit ad terram vt habetur infra xiiij. vt cùm quis intraret, ſtatim videret eum decapitatum.*

e Et exierunt duæ ſecundum cõſuetudinem ſuam. *quaſi ad orationem: & propter hoc uigiles Aſſyriorum non fecerunt circa eas aliquam perſcrutationem ſecundum mandatum Holofernis, qui dederat eis hanc libertatem, vt habetur capit. prece.* *Eſa. 11. a*

f Et tranſierunt caſtra. *Aſſyriorum liberè propter dictam cauſam.*

g Et gyran. uallem ue. &c. *vt venirent ad portam Bethulię à caſtris Aſſyriorum remotiorem.*

h Et dixit Iudith a longe cuſtod. *Hic conſequenter ponitur mortis Holofer-*

MORALITER.

✽ debent viuere violenter auferendo Et talem occidit Iudith, id eſt eccleſia, quãdo propter mala ſua per excommunicationem ſeparat eam à fidelium cœtu. Et ſicut in Holofernis occiſione fuit bina percuſſio, ſic in excommunicatione debet eſſe bina monitio. Poteſt autem aliter exponi, vt per Holofernem ſignificetur Hæreſiarcha, qui ebrius eſt peſtifera doctrina. de qua dicitur. Fel drachonum vinum eorum, & venenum aſpidum inſanabile. & interpretatio conſonat. Holofernes enim interpretatur infirmitas diſceſſionis. talis enim infirmatur ex diſceſſione à vera fide, & talis debet ab eccleſia excommunicari. *Deute. 32. e*

✽ Porro

VNIVERSIDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

a *Quia hodie nomē tuum ita &c.* Laus ecclesiæ nō recedet de ore hominū, q memores sūt studij & operū eius, quæ p dilectionem Dei, & proximi pñtes tribulationes secura sustinet fide plena, et spe firma, attendens eminentiam cœlestium pmiorum, ubi sociabitur beatitudini angelorum.

Allegor. b *Videns āt Achi.* Per Achior principem Ammonitarū pagani, vel hæretici designāt, q uidentes ecclesiæ fidē hostiū superasse ferocitatem, nimio pauore concutiuntur, & superbiam suam humiliantes ecclesiam venerant̄: & sequaces suos errorē relinqre, & fidelib. sese sociare hortant̄. vñ Esa. 6. c Esaias: Veniēt ad te curui filij eorū, q te humiliauerūt, & adorabunt uestigia pedū tuorum oēs, qui detrahebāt tibi.

† sup. 10. b infra 15. d

NIC. DE LYRA.

¶ a Cōfitemini illi omnes &c. Vniuersi autem. *Hic consequenter ponitur ipsius Iudith benedictio, seu commendatio, & primò à plebe cum dicitur:* Vniuersi autem adorantes. *secundum ipsius Iudith uerbum.*

b Dixerunt ad eam: benedixit te. *id est benedicendam te reddidit ab omnibus.*

c Quia per te ad nihilum redegit. *Mortuo nanq; principe reputabant exercitū eius iam perijsse. Secundò benedicitur seu commendatur à principe, cum dicitur:*

d Porro Ozias. *& patet.*

F e Benedictus Dominus, qui creauit. *Et per hoc intelliguntur alia corpora media, & creaturæ in eis existentes.*

f Qui te dire. *sua bonitate.* In uulne.

a ¶Euasi manus hostis.
in euasione mea, in liberatione uestra. † Confitemi- a
a ¶Vnanimiter. b ¶Solus.
ni illi omnēs, quoniam bonus, quoniā in seculum
a ¶Affectus misericordiæ.
misericordia eius. Vniuersi autem adorantes Domi-
num, dixerūt ad eam: Benedixit te Dominus in uir- b
a ¶Contriuit inimicum, & satellites eius.
tute sua, quia per te ad nihilum redegit inimicos no c
stros. Porrò Ozias princeps populi Israel, dixit ad d
a ¶Cuius fides, & confessio in toto orbe obtinet palmam.
eā: Benedicta es tu filia à Domino Deo excelso præ
a ¶Multæ filiæ congregauerunt diuitias, tu supergressa es uniuersas.
omnibus mulieribus super terrā. Benedictus Domi e
nus qui creauit cælum & terrā, qui te direxit in vul- f
a nera capitis principis inimicorum nostrorum, quia g
hodie nomen tuum ita magnificauit, ut nō recedat h
laus tua de ore hominum, qui memores fuerūt uir
tutis Domini in æternum, pro quibus nō pepercisti i
aiæ tuæ propter angustias & tribulationem generis
tui, sed subuenisti ruinæ ante cōspectum Dei nostri.
Et dixit oīs populus, fiat fiat. Porrò Achior uocatus k
uenit: Et dixit Iudith. Deꝰ Israel cui tu testimonium l
dedisti, q ulciscat̄ se de inimicis suis, ipse caput oīm
a ¶ Huius seculi.
incredulorū incidit in hac nocte in manu mea. Et ut
pbes qa ita est, ecce caput Holofernis q in contem-
ptu superbiæ suæ Deum Israel cōtempsit, & tibi inte
ritū minabatur dicēs, † cum captus fuerit populꝰ Is-
b rael, gladio pforari pcipiā latera tua. Vidēs āt Achior m
caput Holofernis, angustiatus p pauore cecidit in fa n
ciem suam super terram & † æstuauit anima eius. Po o
stea uerò quàm resumpto spiritu recreatus est, proci p q
dit ad pedes eius, & adorauit eam et dixit: Benedicta r
tu à Deo tuo in omni tabernaculo Iacob, quoniam
in omni gente quæ audierit nomen tuum, magnifi-
cabitur super te Deus Israel.

G g In vulne. *quod est supra constantiam mulieris.* † Ps. 105. a 106. a. 117 135. a

h Vt nō recedat. *quod videmus adimpletum. nam ad eius laudem per uniuersalem ecclesiam recolitur hoc factum.*

i Non pepercisti animæ tuæ. *i. vitæ tuæ eam periculis exponēdo.*

k Porro Achi. *Hic consequenter vltimò manifestatur mors Holofernis Achior Gentili, cū dicitur.* Porro Achi. vocatus venit. *Non enim consilium Hebræorum audebat ingredi, nisi specialiter uocaretur, quia non erat adhuc incorporatus illi populo.*

l Deus Israel, cui tu &c. *vt habetur supra c. quinto. Cætera patent ex dictis.*

m Videns autem Achior caput Holo. an. *id est præ nimia admiratione de tanto facto per manum fœminæ.*

n Cecidit in faciem suam. *Passiones enim vehementes, & subitæ faciunt magnam transmutationem in corpore, & sic frequenter faciunt cadere.*

o Et æstuauit anima. *idest passa fuit exinanitionem.*

p Postea. *transeunte dicta passione.*

q Procidit ad pe. &c. *ei reuerentiam exhibendo.*

r Benedicta tu a Deo tuo in omni. *ab omnibus habitantibus in tabernaculo Hebræorum, & a Iacob descendentium.* † supra 5. d & 6. a

† hæsitauit

MORALITER.

✱ k *Porro Achior.* Per istum, qui Gentilis erat, populus gentium designatur: qui videns miracula prædicationem fidei cōfirmantia, reliquit cultum idololatriæ, & adhæsit firmiter fidei orthodoxæ. H

NICOL. DE LYRA. CAP. XIIII.

a Dixit autem. *Postq descriptus est Holofernis occubitus, hic consequenter describitur fuga sui exercitus, & diuiditur in tres partes. nam primò ponitur fugiendi ratio. secundo fugientium deuastatio. ca. xv. tertiò diuina laudatio. xvi. cap. Circa primum Iudith primò populum instruit. secundò populus ei obedit, ibi: Mox autē. tertiò exercitus ad Holofernem recurrit, ibi: Quod videntes. Circa primum primo ponitur instructio dicti. secundo interponitur ipsius Achior conuersio deuota ibi: Tunc Achior. Circa primum dicit Iudith:* Diuiso

b Suspendite. *in signum exultationis, & victoriæ iam habitæ partim in re, & partim in spe.*

c Et erit. *id est in primo ortu suo.*

d Accipiat unusquisq;. *confidentes de uictoria plena Dei adiutorio habenda.*

e Et exi. cum im. *quasi iam certi de consecutione victoriæ.*

f Nō vt de. *scilicet paulatim, & timidè.*

g Tunc explo. *sine cuius voluntate exercitus non debet bellum cōmittere. Nam sicut dicitur libro de Iudaico bello: Non solum bellare, sed etiam vincere sine duce apud Romanos erat vituperabile.*

CAP. XIIII.

¶ Docet ecclesia filios suos qualiter persequatur hostem spiritualem.
Dixit āt Iudith ad oēm pplm: Audite a
a ¶Aperite contritam esse hostis superbiam.
me fratres. Suspendite caput hoc b
a ¶Doctr. euan. qua muniuntur credētes. b ¶Intellexerit.
super muros nros, & erit cū exierit c
a ¶Sol. f. diuinæ placationis & solatij serenitas.
b ¶Scutum adelio. id est iustitia, & g. id est salutis, gladiū spūs qd est uerbū Dei.
sol, accipiat unusqsq; arma sua, & exite cū impetu, d e
nō ut descēdatis deorsū sed quasi īpetū faciētes. Túc f g
exploratores, necesse erit ut fugiāt ad pricipē suū ex-
citādū ad pugnā. Cumq; duces eorū cōcurrerint ad h i
tabernaculū Holofernis, et inuenerint eum trūcum
in suo sāguine uolutatum, decidet super eos timor.
Cumq; cognoueritis fugere eos, ite post eos securi,
quoniam Dominus conteret eos sub pedibꝰ uestris.
Tunc Achior uidens uirtutem q fecit Deus Israel, k l
relicto Gentilitatis ritu credidit Deo, & circuncidit m n
carnem præputij sui, & appositus est ad populum Is-
rael, & omnis successio generis eius usque in hodier
a ¶ Sicut fuerat imperatum.
nū diem. Mox āt ut ortus est dies, suspendērunt su- o p
per muros caput Holofernis, accepitque unusquis-
que uir arma sua: & egressi sunt cum grandi stre- q
a ¶Ecclesia cōfidentiam contra h. b ¶Principes persecutorum.
pitu & vlulatu. Quod uidentes exploratores ad r

h Cumq; duces eorum. *qui præsunt distinctis aciebus.*

i Concurre. &c. de. s. eo. ti. *ex casu principis inopinato, et ēt immissus à Deo. unde uidetur hic saltē q̄tum ad aliquid prophetice loqui.*

k Tunc. *Hic consequenter interponitur Achior conuersio deuota, cum dicitur:*

l Videns *i. effectum diuinæ virtutis per manum mulieris.*

m Relicto Gentili. *legem eius suscipiendo.*

n Et circuncidit. *id est circumcidi fecit.*

o Mox. *Cōuersione Achior interposita hic ponitur obediētia populi ad Iudith verba, cùm dicitur:*

p Suspende. *in signum victoriæ, & communis exultationis.*

q Et egres. *ad aduersarios deterrendum.*

r Quod vi. *Hic consequenter ponitur ad Holofernem recursus. & secundo declaratur eius interitus ibi: Tunc ingressus. Circa primum patet litera vsq; ibi:*

¶ Nullus enim

MORALITER.

✱ a *Dixit.* Post occisionem Holofernis Iudith ad destructionē sui exercitus populum inuitauit, significans quòd ecclesia non solum tyrannum, vel hæresiarcham debet excommunicationis gladio ferire, sed etiam ei adherentes, prout potest, extirpare.

Cum-

✱ *Vna mulier*

GLOS. ORDINA. CAP. XIIII.

A a *Tunc ingr.* Duces persecutorum Deos suos cōtra ecclesiam poscentes auxiliū inueniunt eos propria fœditate spurcissimos & omni uirtute destitutos: vnde fugæ se commendātes relinquunt ea, in quib. temporaliter confidebant. Non est .n. prudentia, non est sapientia, nec consilium contra Deum. vnde Hiere. ait: non fugiet velox & non saluabitur for. &c. † tabernaculum. Hier. 46. b

NIC. DE LYRA.

¶ a Nullus enim &c. *i. principis militiæ, in quo virtualiter consistit robur exercitus, sicut virtus corporis naturalis in corde. Propter quod dicit Vegetius in lib. de re militari, q sicut cor est in medio corporis, sic princeps debet in medio exercitus collocari.* † prælium. Vegetius

b Sed cum. *præsidentes aciebus.*

c Ac tribu. *qui in vna acie præsunt mille bellatoribus.*

d Dixerunt. *qui familiarius possunt ingredi cubicula magnatum.*

e Quoniam egressi. *Modus est .n. superborum de alijs contemptibiliter loqui.*

f Tunc in. *Hic consequenter declaratur*

a ¶Ad templa idolorum. q ¶Auxilium petentes.
tabernaculum Holofernis cūcurrerunt. Porrò hi qui
in tabernaculo erāt, veniētes & ante ingressum cubi-
culi perstrepētes, excitādi gratia inquietudinem arte
moliebātur, ut nō ab excitātibus, sed à sonātibus Ho
lofernes euigilaret. Nullus enim audebat † cubiculū a
uirtutis Assyriorū pulsando aut intrādo aperire. Sed b
a ¶Primi persecutores.
cū venissent duces eius ac tribuni & vniuersi maiores c
a ¶Gentilium.
b ¶Sacerdotibus idolorum. c ¶Qui audetis, quibus est permissa licentia.
exercitus regis Assyriorū, dixerūt cubicularijs: Intrāte d
a ¶Opprobriosè. b ¶Pristino timore.
& excitate illū, qm̄ egressi mures de cauernis suis ausi e
a sunt prouocare nos † ad bellū. Tunc ingressus Vagao f
cubiculum eius, stetit ante cortinā, & plausum fecit
manibus suis, suspicabatur em̄ illū cū Iudith dormi-
re. Sed cū nullū motū iacētis sensu aurium caperet, ac
cessit proximās ad cortinā, & eleuās eā uidensq; cada
uer absq; capite Holofernis in suo sanguine tabefa-
ctū iacere super terrā, exclamauit uoce magna cū fle- g
tu, et scidit uestiméta sua. Et ingressus tabernaculū Iu
dith nō inuenit eā. Et exiliuit foras ad pplm, & dixit: h i
Vna mulier Hebræa fecit confusionē in domo regis
Nabuchodonosor. Ecce enim Holofernes iacet in ter
ra, & caput eius nō est in illo. Quod dū audissent prin
cipes uirtutis Assyriorum, sciderunt oēs vestimenta. k
sua, & intolerabilis timor & tremor cecidit sup eos,
& turbati sunt animi eorum ualde. Et factus est cla- l
mor incomparabilis in medio castrorum.

claratur Holofernis interitus, & patet litera vsq; ibi: C

g Exclamauit voce. *pro Domini sui interitu.*

h Et exiliuit. *ad populum expectante Holofernis mandatum.*

i Et dixit, una mulier. *interficiendo militiæ principem. Vnde & Abimelech vulneratus à muliere, fecit se interfici per armigerum suum, ne diceretur in eius opprobrium, quòd mulier interfecisset eum.* Iudic. 9.

k Sciderunt omnes vesti. *in signum doloris.*

l Et turbati sunt. *propter quod non prouiderunt sibi de aliqua defensione. nam turbati minus prouident, vt dicitur in elenchis.* Gen. 3. c

MORALITER.

✱ i *Vna mulier.* Hebræa transiens interpretatur. propter quod ecclesia militās, quæ est in via transeundi ad patriam bene mulier Hebræa nominatur: & ipsa per suam prædicationem facit domui diaboli confusionem. Potest hoc etiā exponi de Virgine Maria ex Hebræis nata quæ diabolum confudit, eius caput conterendo, sicut prædictum fuerat: Ipsa conte. caput &c.

GLOS. ORDI. CAP. XV.

B Cumq; omnis &c. a *Videntes itaq;.* Gedeon cōtra Madian tas pugnaturus, non hastam, non clypeum, sed tubas, & lampades tulit, præfigurans euāgelij præcones, quib. nō est colluctatio aduersus carnē, & sanguinem, sed cōtra spiritualia nequitiæ in cælestibus &c. & pugnant prędicationis uoce, & miraculorum fulgore. Iudic. 7. e Ephes. 6. b Ibidem.

b *Omnis itaq; regio.* Ad prędicationem verbi Dei ex singulis gentibus & prouincijs probatæ personæ, & virib. accinctæ animi ad militiam Domini veniunt. Vnde Esa. Ecce isti de longe venient, & ecce illi ab aquilone, & mari &c. Esai. 49. d

Per dies

NIC. DE LYRA. CAP. XV.

Cumq; omnis &c. *Postquam descripta est fugiendi ratio, hic consequenter ponitur fugientium deuastatio. & secundo Iudith benedictio, ibi: Ioachim autem. Prima in duas, quia primò ponitur fugientium persecutio in personis. secundò in rebus possessis, ibi: Reliqui autem. Circa primū patet litera vsq; ibi:* Diuiso. † monilib.

b Ita. *de aliqua defensione, seu præsidio.*

c Sed. *cum magna confusione.*

d Relictis. *quæ poterant impedire fugam eorū, vt fugerent expeditius.*

Per

CAP. XV.

Cumq; omnis exercitus decollatū Ho a
lofernem audisset, fugit mens & cō
silium ab eis, & solo tremore, & me
tu agitati fugæ præsidium sumunt,
ita ut nullus loqueretur cū proximo b
suo, sed inclinato capite, relictis omnibus euadere c d
† festinabant Hebræos, quos armatos super se ueni-
re audierāt, fugientes per uias camporum & semitas e
a ¶Prædicatores. b ¶Ecclesię cedentes.
a † collium. Videntes itaq; filij Israel fugientes secu- f
a ¶Euangelici. b ¶Valida intentione.
ti sunt illos: descenderuntq; clangētes tubis, & vlulan g h
a ¶Fugientes. b ¶Impiorum diuersi sunt errores. c ¶Indiscreti.
tes post ipsos. Et qm̄ Assyrij nō adunati in fugā ibānt i
a ¶Multitudinis credentium erat cor vnum, & anima una.
præcipites: filij aūt Israel unō agmine persequētes, de
a ¶Robur Domini. s. strenuitas prædicatorum, qui fide confortati per uerbum euangelij incitant omnes contra hostes religionis.
bilitabāt oēs quos inuenire potuissent. Misitq; Ozias k
b nuntios per omnes ciuitates & regiones Israel. Omnis
itaq; regio oīsq; urbs electā iuuentutē armatā misit
a ¶Non debet miles Christi otiosus esse hoste intra patriam manente.
post eos, & psecuti sūt eos in ore gladij, quousq; pue- l
a ¶Conuersationis, cogitationis, locutionis, actionis.
nirēt ad extremitatē finium suorū. Reliqui aūt q erāt m
in Bethulia ingressi sunt castra Assyriorum, & prædā
quā fugiētes Assyrij reliquerāt, abstulerūt, et onusta-
ti sunt ualde. Hi verò q uictores reuersi sunt ad Bethu
liā, omnia q̄ erāt illorū abstulerūt secū, ita ut nō esset n o
a ¶Quæ Moyses de Aegypto vult educere, Pharao retinere.
numerus in pecoribus, & iumētis & vniuersis † mo-
bilibus eorū, ut à minimo vsq; ad maximū oēs diui-
a ¶Iesus vel resurrectio Domini, qui dicit: Ego sum resurrectio, & vita.
tes fierēt de prædationibus eorū. Ioachim āt summus p

e Per vi. *fugientes. n. de prælio per diuersas vias fugiunt.*

f Viden. *sicut præceperat Iudith.* D

g Clangen. *tanquam victores.*

h Et vlu. *ad insecutionem mutuò se exhortantes.*

k Misitq;. *per quas poterant transire fugientes.*

l Et perse. *transire. n. vltrà non erat eis tutum.* † cupiebāt

m Reli. *Hic consequenter ponitur persecutio Assyriorū in reb. possessis, & patet litera vsq; ibi:*

n Omnia. *i. Assyriorum.* † cōuallium

o Abstu. *nam illi, qui remanserunt in Bethulia, non abstulerāt omnia, sed pauca respectiuè: nam vix per. xxx. dies fuerunt omnia collecta, vt habetur infrà eo. c.*

p Ioachim. *Hic consequenter ponitur Iudith benedictio. & primò spiritualis. secundò temporalis, ibi: Per dies autem. Circa primum dicitur:* Ioachim autem. *Iste suprà, iiij. cap. vocatur*

¶ *Eliachim*

MORALITER.

✱ a *Cumq;.* Cognita Holofernis decapitatione exercitus eius fugit, & similiter exterminato hæresiarcha eius secta deficere incipit. Et subditur modus cum dicitur:

i *Quoniam.* Dicitur. n. in ecclesiastica historia, q oriente hęresi aliqui eius sectatores diuidebantur in modos plures, catholici verò erant in vna regula fidei se tenentes, & sic hęresibus præualuit fides.

p *Ioachim.* per hoc autem q iste benedixit Iudith, signat q Christus pontifex summus benedictionem suæ gratiæ largitur ecclesiæ suæ, & omnibus personis in ea existentibus, qui contra diabolum fortiter præliantur.

VNIVERSIDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

a Per dies autem. qui vniuerſũ præſentis vitæ tps ſignificant, quo populus Dei de hoſte triumphans ſpũaliter expoliat. vñ de eccl'ia dr: Cõfidit in ea cor viri ſui,& ſpo. nõ idigebit. (Prou. 31.b)
b Porro an.vn. Sic ppl's Dei ab Aegyp.recedẽs,ipſã ſpoliauit, vñ tabernaculũ cõſtruxit, Sic reges iuſti ſub teſtamẽto veteri,quæ hoſtib.abſtulerũt in miniſterio templi conſecrauerũt.
c Iuuenibus.quia tunc neq; nubent neq; nubentur,quia reſurgent omnes in virum perfectum in mẽſuram ętatis plenitudinis Chriſti. Vñ in reſurrectione Dñi iuuenis coopertus ſtola cãdida angelus apparuit. (Matt. 22.c; Matt. 16.a)

NIC. DE LYRA.

†ſup.10.b & 13.d ¶ Eliachim. & fortè eſt idem nomen.nam ſicut nomina Latina variantur aliquando in fine,vt Guillermus & Guillerus, ſunt vnum nomen variatum in fine.aliquando verò in principio:ſicut Nicolaus, Colinus,& Coletus variatum in principio. & idem videtur de Eliachim, & Ioachim: quid autem mihi videatur de hoc pontificè,dixi,ſup.ca.iiij.
a Vt vider. pp famã ſuæ virtutis.
b Benedixerunt.imprecantes ſibi bona ſpiritualia pro virtutis ſuæ fama,ideo ſubditur:
Tu

a ¶Secundum ordinem Melchiſedech. b ¶Deſcendit de cælis. c ¶In vterum virginis,quæ eſt domus Dei,vnde carnem aſſumpſit.
pontifex de Ieruſalem uenit in Bethuliam, cum
a ¶Diſcipulis,quos elegit. b ¶Probaret eccleſię fidem,& dilectionem.
uniuerſis presbyteris ſuis ut uideret Iudith. a
a ¶Deuotionem mentis operationem demonſtrans. b ¶Dominus benedicit eccleſiam,cum gratiarum vbertate replet,& omnibus laudabilem exhibet.vnde:Surrexerunt filij eius, & beatiſſimam prædicauerunt,& virgines laudauerunt eam.
Quæ cum exiſſet ad illum, benedixerunt illam b c
omnes una uoce dicentes: Tu gloria Ieruſalem d
tu lætitia Iſrael, tu honorificentia populi no- e
a ¶Contra principem mundi. b ¶A Domino.
ſtri, quia feciſti uiriliter, & confortatum eſt cor
a ¶Syncceritatem fidei,vnde:Deſpondi vos vni viro, virginem caſtam &c.
tuum eo quod caſtitatem amaueris, & poſt ui-
a ¶Chriſtum. b ¶Hæreticorum corruptionem.
rum tuum alterum neſcieris, ideo & manus Do f
mini confortauit te, & ideo eris benedicta in æ- g
a ¶Filij eccleſiæ,tam maiores,quam minores.
ternum. † Et dixit omnis populus: fiat, fiat. Per h i
dies autem triginta uix collecta ſunt ſpolia Aſ-
a ¶Omnes enim fideles quicquid hoſti rapiunt,ad eccleſię laudem, & ſtudium referunt.
b ſyriorum à populo Iſrael. Porrò autem vni-
uerſa quæ Holofernis peculiaria fuiſſe proba-
a ¶Sapientiæ. b ¶Eloquentiæ. c ¶Operationibus iuſtitiæ. b ¶Virtutum a ¶Ornamento uariarum diſciplinarum.
ta ſunt, dederũt Iudith in auro & argento, & ueſtibus, gemmis, & omni ſupel
a ¶Omnia membra Chriſti. b ¶Hoc perficietur in fine mundi, quando plenarie exultabunt ſancti triumphato principe mundi.
lectili, & illi tradita ſunt omnia à populo. Et omnes populi gaudebant cum
a ¶Voce iubilationis. b ¶Concordi iubilatione pro triumpho ſuo.
c mulieribus & uirginibus, & iuuenibus in organis & citharis.

c Tu gl.nam diuinum cultum, qui erat in Ieruſalẽ,de quo ſummè gloriabantur Iudæi,conſeruauerat interficiendo Holofernem, qui ipſum deſtruere intendebat,vt patet ex ſupradictis.iij.cap.& iiij. G
d Tu læ. effectiuè.
e Tu honorifi.ſimiliter,nam interficiẽdo Holofernem dederat populo Iſrael honoris, et lætitię materiam.
f Ideo & m.ſ.propter virtutem caſtitatis,& munditiæ.
g Et ideo.benedictione gloriæ.
h Et dixit. ad confirmationem dictæ benedictionis.
i Per dies. Hic cõſequẽter ponitur benedictio Iudith temporalis, quæ in ſcriptura frequenter accipitur p multiplicatione bonorum temporalium. vnde dixit Iacob ad Laban: Modicum habuiſti anteq̃ venirem ad te,& nũc diues effectus es,benedixitq; tibi Dominus ad introitum meũ. & hoc modo populus Iudith benedixit.nam omnes diuitias Holofernis ſibi dedit.& patet litera. (Gen. 30.d)

GLOS. ORDINAR. CAP. XVI.

Eſaie. 54.b F TVnc canta. ſequitur: a Exuit. Vñ Eſaię: Confuſionis adoleſcentiæ tuæ obliuiſceris:& opprobrij viduitatis tuæ non recordaberis amplius:quia dominabitur tui, qui te fecit, Dominus exercituum nomen eius.

Horruerunt

NIC. DE LYRA CAP. XVI.

TVnc. Aduerſarij deiectione, & fidelis populi liberatione deſcripta, hic conſequenter ponitur ratione prædictorum laudatio diuina. Et diuiditur in tres partes, quia primò ponitur ipſius Iudith decantatio.ſecundò populi, & ipſius oblatio,ibi:Et factum eſt poſt hæc.tertiò Iudith felix conſummatio ibi:Et Iudith magni. (Diuiſio) Canticum Iudith in duas partes diuiditur. nã primò ponitur excitatio mẽtis. ſecũdò ratio laudis,ibi:Venit Aſſur. Circa primum dicit Iudith excitans ſe & alios ad diuinam laudem.
b Incipite.Varia nanq; inſtrumenta muſicalia,& etiã harmoniæ mẽtem excitant ad diuerſa. Aliquæ.n. harmoniæ excitant ad audaciam,quibus vtuntur homines in bellis, & aliquæ ad laſciuiam, quibus vtuntur in choreis,& aliquæ ad deuotionem, quibus vtuntur in officijs eccleſiaſticis.& hoc mõ dixit Iudith: Incipi. Eſt autem inſtrumẽtum muſicum tympanum,quo mulieres vtebantur: & hoc modo Maria ſoror Moyſi ſumpſit tympanum ad excitandum, ſe & alias mulieres ad Deum laudandum, dicendo: Cantemus Domino &c. (Tympanũ Exod. 15.)
c Modula.propter nouam materiam laudandi Deum.

CAP. XVI.

a ¶Iam ſecura:Beati, qui habitant in domo tua Domine. b ¶Confidens, & laudans.
TVnc cantauit canticum hoc a
dño Iudith, dicẽs: Incipite Dño b
a ¶Mortificationis carnis.
in tympanis, cãtate dño in cym
a ¶Spiritualium bonorum,vel labiorum. b ¶Boni operis. c Corde.
bãlis, modulamini illi pſalmum nouum, exulta c d
a ¶Mente. b ¶Vade: Confidite,ego vici mundum.
te & inuocate nomen eius. Dominus conterens e f
a ¶Potens in prelio. ¶Soli.
bella, Dominus nomen eſt illi. Qui poſuit ca- g
¶Eccleſiam. ¶Nationum. a ¶Quotidie paulatim.in fine perfectè liberabit.
ſtra ſua in medio populi ſui, vt eriperet nos de
manu omnium inimicorum noſtrorum. Venit h
a ¶Per ſe,& per ſuos,de quo:Virga furoris mei Aſſur.i.diabolus. b ¶Superbiæ. c ¶Frigore infidelitatis.
Aſſur ex montibus ab aquilone in multitudine i
a ¶Vel virtutis. b ¶Exercitus. c ¶Perſecutionibus.
fortitudinis ſuæ, cuius multitudo obturauit k
a ¶Prædicatores ad horam inundantes. b ¶Superbia. c ¶Humiles.
torrentes, & equi eorũ cooperuerũt valles. Dixit l
a ¶Ira,libidine. b ¶Poſſeſſiones eccleſiæ. c ¶Fide, & opere robuſtos.
ſe incenſurum fines meos, & iuuenes meos occi- m n
a ¶Perſecutionis. b ¶Ex ore infantium,& lactentium perfeciſti laudem.
ſurum gladio, infantes meos dare in prædam, &
a ¶Pudicas animas. b ¶Vitiorum,ſcilicet.
virgines in captiuitatẽ. Dñs autẽ omnipotens no- o
a ¶Eccleſiæ. b ¶Ligans ancillis ſuis.
cuit eũ, & tradidit eũ in † manus fęminę, & con- p
fodit eum. Non enim cecidit potens eorum à q
a ¶Robore carnis ¶Sagacitas humani ingenij,aut fortitudo terreni imperij. r
iuuenibus, nec filij † titam percuſſerunt eũ, nec ſ
¶Confeſſio.
excelſi gigãtes impoſuerũt ſe illi, ſed Iudith filia t
a ¶Amaritudinis. b ¶Alacritate virtutum. c ¶Baptiſmo.
Merari in ſpecie faciei ſuę diſſoluit eũ. Exuit eñ u

Exulta-

d Exultate. corde.
e Et inuoca.no.corde.
f Dominus con. contra ſuum populum excitata, vt patet in Pharaone,& in Amalec,& in regibus Chananæorum, lib. Ioſue quaſi per totum. H
g Qui poſuit ca.ſua.i. angelorum cuſtodiam:vnde dixit Iacob de angelis ſibi obuiantibus: Caſtra Dei ſunt hæc. (Exod. 14. Ibid. 17. Gen. 32.)
h Venit Aſ.&c. Hic conſequenter ponitur ratio laudis. et primò ex aduerſariorũ deiectione, cũ dicitur: Venit Aſſur &c.i. princeps militię, & exercitus Aſſyriorum.
i In mult. for. ſuæ &c. totaliter confidens.
k Cuius m.ob. &c. i. ſiccauit ex potu animalium hominum.
l Dixit ſe in.fin.m.i.terrã Iudęæ.
m Et iu.me.populi me.
n Occiſurum gla. De hoc.n.& alijs malis Holofernes ſe iactauit, ſed non adimpleuit.ideo ſubditur:
o Dñs au.o. cui nullus pt reſiſtere.
p Nocuit eum. Occidẽdo eum per manum fęminæ, quod fuit valde cõfuſibile vt dictum eſt ſuprà.c.xiiij.
q Non.n.ce.po.eo.i. Holofernes.
r A iu.qui ſolẽt facere probitates.
ſ Nec fi.ti.&c.i.gigantis.& ponitur hic ſingulare pro plurali. id eſt gigantum ſicut Exo. Venit muſca gra.id eſt multitudo muſcarum. (Exod. 8.f; † mãu, vel manibus)
t Sed iu.&c.diſſoluit eũ per ardorem concupiſcẽtiæ in eam per modum ſuperius dictum ix.capi.& x. († tyrãnorũ)
u Exuit.ſicut dictum eſt ſuprà in prin.x.cap.
¶ Et induit

MORALITER.

✠ a Tunc can. Gratiarum actio de ſuo proceſſu ad populi ſui liberationem per Holofernis interfectionem.per quod ſignificatur, q eccleſia de beneficijs ſibi collatis à Domino debet ei reddere gratiarum actionem.

✠ Porrò

a Horruerunt Perſæ Notare debet lector, vtrum opinio vera ſit, q Cambyſes filius Cyri a pleriſq; iſte Nabuchodonoſor dictus ſit, qui Perſis,Medis,et Aſſyrijs imperauit. A (†reſte)
b Adonai Domine &c. Vnũ de decem nominib. apud Hebræos ſignificans, q domini creaturæ dominetur. Et nontandum, q vbiq; bis ponitur Dominus: primũ nomen tetragrãmatõ eſt; & propriæ ad Deum pertinet,& ineffabile dicitur. ſecundum commune, quod conuenit hominib. Et bene Adonai Dñs filius Dei dr: quia Deus & homo, dñs, et Deus, q omnibus dominetur: vel ab omnib. timeatur.
c In car. quas amauerunt, de quib. naſcitur fętor vermium. Caro,& ſanguis vermes creat: quia delectatio carnalis, cui ſal continentię non reſiſtit, pęnam ęternã generat luxurioſis. vnde: Vermis eorum non morietur, & ignis non extinguet. (Eſa. vlt. g)
d Et factum eſt poſt hæc. Adepta victoria de hoſtib. ſuis, quiſq; electus ab omni labe purgatus, properat in ſupernam Dei ciuitatem, vbi vera viſio pacis: vbi reddit vota ſua conditori.
✠ Erat autem

NIC. DE LYRA.

B ¶ a Et induit ſe veſt.lę.i. quo vtebatur marito ſuo viuente.
b In exultatione filiorum Iſrael.q.d. non fecit hoc ad diſſolutionem, ſed ad populi ſui liberationem.
c Vnxit faciem ſuam vng i. lacbryma arboris aromaticæ, quæ facit ad decorem vultus, & ſuauem odorem.
d Colligauit cin.ſuos.i.capillorum ſuorum flocellos ad decipiendum illum:non q intenderet inducere eum ad mortale peccatum, ſed vt deſideraret eam habere vxorem: & per hoc Iudith haberet ad eum familiarem acceſſum, per quem eum occidere poſſet, vt dictũ eſt ſup.c.ix.& x.
e Sandalia eius ra. oculos ei. Quia per reſpectum intrauit cõcupiſcentia ad animum. Cætera patent ex ſupradictis.
f Horruerunt Perſæ conſtan. eius. Quia nullus erat in eis, qui auderet ſe ſibi opponere ad certamen ſingulare. (†Vetera exẽpl. legũt in cõſecratiõe dñe.)
g Tunc ulula. caſtra Aſſyriorum. Hic ſecundò reſumitur ratio diuinæ laudis ex filiorum Iſrael exultatione, cum dicitur: Tunc vlu.caſtra Aſſyriorum. vt habetur ſuprà in fi.cap.xiiij.
h Quando apparuerunt humiles mei. Venientes ſuper Aſſyrios armati.
i Perierunt in prælio à facie domini Dei mei.q.d. Hęc victoria ſoli Deo eſt attribuenda.
k Hymnum nouum cantemus. Hic tertiò ſumitur ratio diuinæ laudis ex eius virtute, & magnificentia, cum dicitur:
Adonai

a ¶Actu veteris hominis, pro quo vir ſuus eum deſeruit. b ¶Noui hominis.
ſe † veſtimento uiduitatis, & induit ſe veſtimento læ- a
a ¶Vnde:Lætetur in perpetuum. b ¶Vt exhilaret faciem eius in oleo læti.
titiæ in exultatione filiorum Iſrael. Vnxit faciẽ ſuam b c
a ¶Chriſmatis. b ¶Fluentes motus cogitationum. c ¶Diuino timore, & firma ſpe.
unguento, colligauit cincinnos ſuos mitrã: accepit d
a ¶Indumenta pedum,quibus præparati calceantur in præparationem eius pe.
ſtolam nouam ad decipiendum illum. Sandalia eius e
a ¶Virtutum.
rapuerunt oculos eius, pulchritudo eius captiuam
a ¶Voluptatem.
fecit animam eius, amputauit pugione ceruicẽ eius.
a ¶Tentantes. b ¶Mentientes. c ¶Fortitatem.
a Horruerunt Perſæ conſtantiam eius, & Medi auda- f
a ¶Eccleſiæ. b ¶Perſecutores. c ¶Diligentium.
ciam eius. Tunc ululauerunt caſtra Aſſyriorũ quan- g h
a ¶Fideles. b ¶Beati,qui eſuriunt,& ſitiunt iuſtitiam.
do apparuerunt humiles mei areſcentes in ſiti. Filij
a ¶Eccleſiarum. b ¶Sagittis ſcripturarum. c ¶Debiles.
puellarum cõpunxerunt eos, & ſicut pueros fugien-
a ¶Gladio uerbi. b ¶Dominus potens in prælio, qui dat fortitudinem plebi ſuæ.
tes occiderunt eos: perierunt in prælio à facie domini i
a Nouum teſtamentum, quod ideo nouum, quia Deum incarnatum nulla ætas corporeis oculis antea aſpexit.
Dei mei. Hymnum cãtemus Domino, hymnum no k
a ¶Non idolis, ſed prædicando alijs.
b uum cantemus Deo noſtro. Adonai Dñe Deus ma- l
gnus es tu, & præclarus in uirtute tua, & quem ſupe- m
a ¶Sed per humilitatem,& ſubiectionem placare.
rare nemo põt. Tibi ſeruiat omnis creatura tua, † qa
a ¶Pater b ¶Per filium. c ¶Verbo domini cœli firmati ſunt. d ¶Sanctum.
dixiſti & facta ſunt: miſiſti ſpiritum tuũ & creata ſũt.
a ¶Iuſſioni. b ¶Superbia perſecutorum. c ¶Iniquis conſilijs.
& non eſt qui reſiſtat voci tuæ. Montes à fundamen- n
a ¶Ne poſſint implere,quod cœperant. b ¶ſubditis. Aquæ multæ populi multi. c ¶Duritia qua ſe inſuperabilem putabat.
tis mouebuntur cũ aquis: petræ ſicut cera liqueſcent o
a ¶Aduentum in iudicio. b ¶Cultores dei,hæc eſt generatio quæ.do. c ¶Sicut negligentes minorantur.
ante faciẽm tuam. Qui autem timent te, magni erũt p
a ¶Vel præ omnibus. b ¶Perpetuum. c ¶Generationi prauę, & peruerſæ: De quo venient hæc omnia ſuper generationem iſtam.
apud te per omnia. Væ genti inſurgenti ſuper genus q
a ¶Cui nemo reſiſtit. b ¶Iniquitatem.
meum. Dominus .n. omnipotens vindicauit in eis, r
a ¶Quando dabit vnicuiq; ſecundum opera. b ¶In uirga. c ¶Exterius,& interius. ¶Qui non extinguetur d ¶Qui non morientur.
in die iudicij viſitauit illos. Dabit enim ignem & ver
c mes in carnes eorum, ut urantur: & ſentiant uſque in ſ
a ¶Poſt mortem Holofernis,fugam hoſtis, & cętera ſupradicta.
d ſempiternum. Et factum eſt poſt hæc, omnis popu- t u
a ¶ſupernam.
lus poſt victoriam venit in Ieruſalem adorare Do-
a ¶Ab omni labe peccati. b ¶Seipſos, quos vouerunt domino.
minum, & mox ut purificati ſunt, & obtulerunt oẽs x y
a ¶Eccleſia.
holocauſta, & vota, & repromiſſiones ſuas. Porrò Iu- z
a ¶Obtulit. b ¶Quæ ſunt vaſa in honorem. ¶Animas fraude diaboli deceptas,quæ illi ereptæ in vſum vertentur eccleſiæ.
dith vniuerſa vaſa bellica Holofernis, quæ dedit illi
a ¶Fraudes,quas anathematizat mater eccleſia,& damnat.
populus, & conopæum, quod ipſa ſuſtulerat de cu-
a ¶Poſuit.
bili ipſius, obtulit in † anathema obliuionis. Erat au- a
a ¶Hic ſpe,in futuro ipſa re. b ¶Sicut decet ſanctos.
tem populus iucundus ſecundum faciẽ ſanctorum,
a ¶Cogitationis, locutionis,operationis: vel fidei,ſpei,& charitatis: quibus gaudent ſancti in incolatu huius mundi.
& per tres menſes gaudium huius uictoriæ celebra-
a ¶Peracto iudicio.
tum eſt cum Iudith. Poſt dies autem illos vnuſquiſ-
a ¶Percipite regnum, quod vobis paratum eſt ab origine mundi. b ¶Cœleſti Ieruſalem.
que rediit in ſua. Et Iudith magna facta eſt in Bethu b
a ¶Fulgebunt iuſti ſicut ſol in re. b ¶Vnde ſeptuaginta ſunt reginæ, & octuaginta concubinæ, vna columba mea.
lia, & præclarior erat vniuerſæ terræ Iſrael. Erat e- c d e
a ¶De qua deſpondi vos vni viro virginem caſtam exhibere Chriſto.
tiam virtutis caſtitas adiuncta, ita vt non cognoſce- f
a ¶Corruptionem voluptatis, & caſtitatis.
ret virum omnibus diebus uitæ ſuæ, ex quo de-

l Adonai Domine. Duo ſunt nomina idem ſignificantia. primum Hebraicum, ſecundum Latinum. & fit hæc duplicatio ad maiorem expreſſionem dominationis diuinæ. C
m Et præ.in vi.tua. Qui lucem habitat inacceſſibilem. (1.Timo.6.c)
n Montes à fundamentis mouebuntur cum aquis. imminente aduentu tuo ad iudicium.
o Petræ ſi.ce. liqueſcent. per ignem conflagrationis præcedentem aduentum iudicis:
p Qui au.ti.ta.ma. erunt &c. quia tecum erunt in gloria.
q Væ gen.inſur. ſuper genus meum iniuſte.
r Dominus enim omnipotens vindicabit in eis. inferendo pœnam ęternam. ideo ſubditur:
ſ Vt vran & ſe.vſq; in ſe. Sicut pphetauit Eſaias ĩ fin libri ſui.
t Et factum eſt. Hic conſequenter deſcribitur ipſius Iudith, & populi oblatio. & primò populi, cum dicitur:
u Omnis populus poſt vi. venit in Ieruſalem adora. Dominum. reddendo ſibi gratias de tanto beneficio.
x Et mox vt pu.ſunt. aquæ luſtrationis ſecundum formam quę habetur Numeri.xix. (†Pſ.32.b & 148.a; Num. 19.b)
y Obtulerũt omnes ho.id eſt ſacrificia totaliter incenſa ad honorem diuinum. ſecundò ponitur oblatio Iudith, cum dicitur:
z Porrò Iudith vniuerſa &c. ob.in anathema obl ſ.ſacerdotibus.vt de cætero nullus vteretur eis, ſed ſeruarentur in loco cultus diuini ad memoriam beneficij diuini. D
a Erat autem populus iucundus ſecundum faciem ſanctorum. Hoc additur ad oſtendendum,q hæc iucunditas non erat diſſolutionis, ſed magis deuotionis. Cætera patent.
b Et Iudith. Hæc eſt vltima pars huius libri, in qua ponitur ipſius Iudith felix conſummatio, cum dicitur: Et Iudith ma.facta eſt (alias magnificata) in bonis ſpiritualibus, & temporalibus.
c Et præclarior erat. in vita, & fama.
d Vniuerſæ ter.Iſr.ſ.mulierib.
e Erat etiam virtutis.i.conſtantiæ, qua deiecerat Holofernem.
f Caſtitas adiu.ſ.vidualis.ideo ſubditur: Ita vt non cognoſce. virum &c.
¶ Erat autem

MORALITER.

✠ z Porrò Iu. vniuerſa vaſa &c. obtulit.i. Deo dedicauit. Dicitur enim anathema ab ana,quod eſt ſurſum & theſis quod eſt poſitio.nam illa,quæ Deo dedicabantur, ab uſu hominum ſeparabãtur. Per hoc autem docemur attribuere Deo uictoriam cum de mundo,carne, uel diabolo triumphamus. 1. Cor. Deo autem gratias,qui dedit nobis uictoriam per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum: cui eſt honor & gloria, in ſecula ſeculorum, Amen. (1.Cor.15.g)

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

a Erat aut.Gloria martyrum,
E et confessorum,quam colit ecclesia vita, & moribus gloriosa.vnde: Constituite diem solennem.in frequentationib.i.
Psal.117.d frequēter,vsq; ad cornu.i.gratiam communicationis corporis & sāguinis Domini,nec antea liceat recedere à viuis.
b *Centum quinq; &c.* Pro æterna beatitudine cētenarius numerus à leua transit in dextrā.
c *Abram.* Abram carnaliū cōuersationem, quæ semper timori obnoxia est in libertatem gratiæ, & ad securitatem charitatis docendo, & exhortādo perducit, ut non timore, sed amore seruiat.
d *Luxitq; illam omnis populus diebus sep.* Electi Dei per omne tēpus,quod septem dieb.euoluitur, propter peregrinationē præsentis ecclesiæ, in dolore, & gemitu non affliguntur ex desperatione, sed futuræ vitæ recordatione.iuxta illud: Fleuimus, dum recordaremur tui Sion. G Psal.136.a

a ¶Mundus ei crucifixus & obliuioni traditus. b ¶Passionis,resurrectionis, scensionis.

a functus est Manasses uir eius. Erat autem die- a

a ¶Sub æstu tribulationis.

bus festis procedens cum magna gloria. Mansit

a ¶Mundo. b ¶Triotis erroris. ¶Quo relicto statim emerserunt molestiæ tribulationis. c ¶Vnde centenarius numerus à leua transit in dexteram. d ¶Legi Moysi,quæ est in quinque libris contenta.

b autem in domo uiri sui annos centum quinq;:

a ¶Corporaliter conditione humani generis.

c & dimisit Abram suam liberam:& defuncta est,

a ¶Sepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem. b ¶Mundo mortua in baptismo,vbi commorimur Christo vt resurgamus cum Christo. c ¶Sepelierunt Stephanum uiri timorati & fecerunt planctum magnum super eum.

d ac sepulta cum uiro suo in Bethulia, luxitque illam omnis populus diebus septem. In omni au- b

a ¶Vide: Quis separabit nos à charitate Christi?

tem spatio vitę eius nōn fuit qui perturbaret Is-

a ¶Temporalem. b ¶In æternum quando omnino aufugiet dolor & gemitus:& cum Christo regnabimus in æternum.

rael:& post mortem eius annis multis. Dies autem victoriæ huius festiuita- c

a ¶Transitoribus,quorum unus dicebat:Peregrinus sum sicut omnes patres mei. a ¶Confessoribus Christi.

tis ab Hebræis in numero sanctorum dierum accipitur: & colitur à Iudeis

a ¶Quo per baptismum inimici potestatem euaserunt. b ¶Dum durat præsens seculum.

ex illo tempore vsque in præsentem diem.

NIC. DE LYRA.

¶ a Erat autem diebus festis procedens cum magna gloria.*id est in decenti apparatu, & bonorum comitiua.Cætera patent vsque ibi:*
b In omni. *Hoc additur ad ostendendum,quod bonum pacis in populo redundauit per longum tempus ex meritis ipsius.*
c Dies autem victoriæ huius festiuitatis ab. *Colitur ad laudē Dei, cuius virtute facta fuit hæc victoria.Cui est honor, & gloria in secula seculorum, Amen.*

Incipit expositio fratris Britonis ordinis minorum super Prologum Esther.

Librum Esther &c.*Sicut scribitur in historijs,Librum Esther transtulit Hieronymus ad petitionem Paulæ & Eustochij de Hebræo in Latinū. Et quia in Græco corruptus erat per varias editiones, releuauit eū de archiuis Hebrǽorū,& diligenter transtulit de verbo ad verbum. Præmittit autē prologum quatuor particulas continentem: quia*
F *scilicet liber iste à diuersis diuersimodè corruptus erat, qui multa superaddiderant Hebraicę veritati. vnde dicit: Librum Esther varijs translatoribus, vel translationibus constat esse vitiatum. In secunda parte excitat Paulæ, & Eustochij attentionem, vt diligenter considerent, quàm fideliter transtulit librum istum. vnde dicit: Vos autem ò Paula, & Eustochium &c. Ne autem iactando se dicere crederetur,quòd hunc librū fideliter transtulisset:tertiò loco humiliter se excusat di. Nec affectamus laudes hominum &c. Vltimò dicit q secutus Hebraicam veritatem confusum in translationem LXX, ordinem designauit per quarundam literarum appositionē.vnde dicit:Rursū in lib. Esther. His visis literæ insistamus.*
b De archiuis. *id est de armarijs. Archiuum ab arca dicitur armariū siue librarium. Vel ab archa Græcè principium vel initium Latinè. vnde archeos dicitur antiquus, & archeotis,id est antiquitas.Hinc archeon dicitur armarium, in quo res antiquæ seruantur.*
c Hebræorum,*non Græcorum,quæ erant corrupta.*
d Releuans. *quod bene necesse erat;quia penitus à veritate ceciderat. Vel releuans,id est post LXX,leuans.*
e Expressius,*i.valde expressè,vel expressius quàm LXX,transtulerant.*
f Editio vulgata.*id est translatio LXX, quæ per omnes ecclesias iam erat diuulgata.In propria significatione, vulgata editio appellatur illa translatio,cuius autor ignoratur, & propter hoc sine nomine interpretis quina editio nūcupatur.Vide in opusculo de vocabulis biblię,vbi exponitur interpres.Construe sic:Quem vulgata editio trahit, id est prolixiorem facit quàm exigit Hebraica veritas.Et loquitur metaphoricè ad similitudinem rei quæ trahitur,vt longior fiat.*
g Hinc inde.*id est in principio & fine:quia scilicet LXX,posuerunt editiones suas in principio & fine. Vel melius:* Hincinde. *id est ex omni parte.*
i Finibus trahit.*id est terminis Hebraicæ ueritatis.*

Beati Hieronymi in librum Esther prologus incipit.

a Librum Esther uarijs translatoribus constat esse vitiatum, quem
b ego de archiuis Hebræorum re-
c leuans, uerbum è uerbo expres-
d sius transtuli. Quem librum edi
f g tio vulgata laciniosis hincinde uerborū finibus
i trahit, addens ea, quæ ex tempore dici poterant, k l
& audiri, sicut solitum est scholaribus disciplinis m
sumpto themate excogitare, quibus uerbis uti po- n
tuit, qui iniuriam passus est, uel ille, qui iniuriam fecit. Vos autem o Paula, & Eustochium, o
quoniam tantum bibliothecas Hebræorum stu- p
duistis intrare: & interpretum certamina cōprobastis: tenētes Esther Hebraicū librum, per singu- q r
la uerba nr̄am trāslationem aspicite, ut possitis agnoscere, me nihil ēt augmentasse addendo, sed
fideli testimonio simplr̄, sicut in Hebręo hr̄, hi- s t
storiam Hebraicā Latine linguæ tradidisse. Nec u

h Laciniosis.*id est Laceratis uel discontinuatis per additiones à LXX, factas.Nota q lacinia dicitur uestis lacerata, uel ora uestimenti, uel nodus chlamydis.Vnde uersus: Dicitur à lacero lacerata lacinia uestis. Itē Græcisti n ..Aucupis est laqueus,clamydisq; lacinia nodus. Et inde dicitur lacinio lacinias,id est lacerare: & laciniosus,sa, sum,id est laceratus vel pannosus.ita dicit Papias. Secūdum Isidorum finis dicitur à fune, eò quod fines agrorum funiculis mēsurantur.Et secūdum hoc possimus exponere. Finibus, id est uerborum protractionibus.Laciniosis.i. pannosis.s.ad modum assumentorum panni Hebraicæ ueritati appositis,sicut* H *qui assueret aliquos panniculos integro panno.Vel legatur,finibus secūdum communiorē literam. Nam finus gremiū uel collectio uestis dicitur: Et sic conuenictiori modo uenit ad determinationem eius quod est: laciniosis: vt sic, finibus laciniosis extransumptione pro confusa discontinuataq; uerborum & sententiarum congerie ponatur, & redit in idem cum expositione priori, vbi finibus legitur. Cætera quæ suprà sunt exposita,non mutantur.*
k Addens ea.*Hebraicæ ueritati.*
l Quæ ex tempore dici poterant. *id est uideri dicta fuisse.*
m Sicut sol.est sch.discipl. *i.sicut cōsueuerūt scholares facere in causis suis,ubi multa fingunt de suo.*
n Sumpto themate excogitare. *Modo loquendi. uersus. Dico genus stema,sed materiam uocbo thema. Stigmaq; torturam, designat schema figuram.Et simul ornatum,dicas per schema notatum.*
o O Paula & Eustochium. *De his inuenies suprà in prologo super Iosue, uersus finem.*
p Qm̄ tant.bibliothecas Hebræorum studuistis int. *i.quoniam Hebraicum idioma didicistis,ut possitis studere in libris Hebraicis.*
q Et interpretum certamina comprobastis.*id est nouistis quæ editio vicinior sit Hebraicę ueritati de omnibus interpretationibus, quæ appellantur interpretū certamina, eò quod à se inuicem discrepant, & in pluribus locis sibi contrariantur.*
r Hebraicum librum,per singula verba nostrā t.aspicite, vt possitis agnoscere,me ni.*i.iuxta Hebraicam ueritatem à nobis translatam.*
s Fideli testimonio.*id est fideli assertione Hebraicæ ueritatis.*
t Simpliciter,*i.*cut in Hebræo habetur,historiam,*id est sine additione & subtractione.*
u Nec affectamus laudes hominum,nec uituperationes expauesc. *unde.ij.Regum.xiiij.dicebat mulier Thecuites ad regem David. sicut angelus Domini,sic est Dominus meus rex,ut nec benedictione, nec maledictione moueatur.*

Laciniosis

¶ Et secundum

A ¶ a Et secundum Apostolum,*Si enim hominibus placerem, Christi*
Gal.1.b *seruus non essem.*
b Rursum in li.He.*in translatione LXX,nos fecimus.*
c Alphabe.ex mi.*i.ex colore rubeo.*
d Diuersis in lo. *vbi enim a incipit primum capitulum in translatione LXX, posuimus α & vbi secundū incipit posuimus β & sic de alijs.*
e Vsque ad Teth.lit.*quę est octaua litera Gręci alphabeti,sed nona in numeris,quia post epsilon,est nota tantum numeri. sic enim scribitur Græcum alphabetum: Alpha,vita,gamma,delta,epsilon, episimon, zita,ita, thita.Figuræ literarum sunt hæ: α,β, γ,δ,ε,ζ,η,θ. Volens ergo Hier. ostendere qualiter LXX,Hebraicæ veritatis ordinem confuderunt, apposuit literas has per quas ostendit ordinem*
Es.1.Esim. *capitulorum secundum LXX. Nam sicut Isidorus dicit: Omnes literæ apud Græcos verba componunt, & numeros faciunt. nam alpha litera apud eos vocatur in numeris vnum.*
Artaxerxes. *ubi autem scribunt vita, & beta, vocantur duo &c. Apposuit autem, vita,Græcam figuram,quæ apud eos duo in numeris facit, correspondens apud Latinos literæ, b, ibi: In diebus Assueri &c.c.i. β. Item gamma Græca figura apud eos nota ternarij, cui apud Latinos correspondet g,literæ:apposuitque ibi:Summa epistolarum hæc fuit.iij.ca γ. Item episimō Græca figura cum sit apud eos nota tantum numeri: vtpote senarij non habens correspondentiam literæ alicuius apud nos, apposuit ibi: Quod nis Esther vis Esther regina &c.vi.c.ς. Item η, ita Græca figura in numeris notat octo,cui apud Latinos correspondet e,longa apposuit, ibi:Summaque epistolæ hæc fuit viij.ca. η. Item teth vel theta Græca figura in numeris nouem facit,cui apud Latinos correspondent,th, apposuit ibi: Dixitque Mardochæus &c.x.ca. θ. Item alpha Grǽca figura nota vnitatis apud eos, cui apud Latinos correspondet,a,apposuit,ibi: Anno secundo regnante Artaxerxe &c.xi.c.b.Item delta Græca figura, nota quaternarij apud eos, cui apud nos correspondet, d, apposuit ibi: Epistolæ autem hoc exemplar fuit &c. xij.ca.δ. Item epsilon Græca figura: nota quinarij apud suos: cui apud Latinos correspondet e,breuis: apposuit,ibi:Mardochæus deprecatus dominum &c. ca. xiij.ε. Item zita Græca figura nota septenarij apud suos,cui apud nos correspondet, z, apposuit,ibi: Exemplar epistolæ &c. xv. cap.ζ, propter quod dicit Hiero. Fecimus alphabetum &c.*
f Volentes scilicet per hæc insi. *i.intimare quasi in sinum mittere.*
g Studioso lecto.or.LXX,*in.i.qualiter ordinauerunt librum istum.*
h Nos enim iu.morē *i.consuetudinem nostram,quo semper consueuimus sequi Hebraicam veritatem.*
i Maluimus *i.magis voluimus.*
k Prosequi ordi.Hebrai.etiam in LXX edi.*quam prosequi ordinationem eorum præposteram, & confusam.*

affectamus laudes hominū, nec uituperatiōes expauescimus. Deo ēm placere curātes, minas hominū penitus nō timemus: qm̄ Deus dissipat ossa eorū, qui hoībus placere desiderāt et
a secūdū Apostolū, q eiusmodi sunt, serui Chri
b c sti esse nō pn̄t. Rursum in libro Esther alpha-
d e betū ex minio vsq; ad teth literam fecimus di
uersis in locis, uolentes scilicet septuaginta in- f
terpretum ordinē per hæc insinuare studioso g
lectori. Nos enim iuxta morem Hebraicum h
ordinem prosequi etiam in septuaginta editio i k
ne maluimus.

GLOSS. ORDIN. CAP. I.

a In diebus Assue.R ab Liber Esther quē Heb.iter hagiographa nūcrāt, Christi, & ecclię cōtinet sacrā. Esther.n.ī typo ecclesię populū liberat de piculo. & iterfecto Amā q iterptat iniqtas:partes cōuiuij & diē celebrē ꝯuertit ī posteros. Historiā Esther tēpore Assueri fuisse non dubitamus, sed qs fuerit Assuerus ignoram᷒. Ioseph᷒
B tn̄ mēorat eū fuisse Cyrū Xerxis
lib.11.antiq.cap.1. filiū, q post Dariū patrē Persidis rexit iperiū. Hūc Cyrū dixit Artaxerxē apud Græcos vocari, q Longimanus cognominatus regnauit.xl. annis. Sed non videt Esther eo tpe fuisse. Fortè enim Esdras non prætermisisset eam: qui de his q̄(captiuis in Ierl̄m redeūtib. de Babylōe) gesta sunt texit historiā. Eusebius vero in chronicis suis arbitratur hūc esse Artaxerxē q cognominat̄ Mēnō, Darij & Pharastidis filiū, hic ab Hebręis Assuer᷒ à LXX, iterptibus Artaxerxes vocat̄, q regnauit post Dariū patruū cognomēto Nochū annis quadraginta.
infra.8.c. & 16.a Susan ci-

bus.Sogdianus mensibus septem. Darius Nochus.xix. cui successit iste Assuerus, vt dicunt. Si autem isti anni simul coniungantur faciunt annos.cxxxv, quibus si adiungantur lxx.anni captiuatis Babylonicæ, habentur.cc.& v.anni. igitur cum Mardochæus captiuatus fuerit cum Iechonia rege Iuda, vt habetur infra.c.xi. oportet consequenter dicere secundum istam viam, quòd Mardochæus primo anno regni Assueri fuerit ccv. annorum ad minus: & cum hoc oportet addere annos, quos habebat, quando fuit in captiuitatem D *ductus, qui fuerunt ad minus decem, vel circiter & xi. anni quibus regnauit Sedechias, & annos quibus regnauit Assuerus ante exaltationem Mardochæi qui fuerunt.xij. Non est autem verisimile, quòd tantum vixerit: quia iam ante per multos annos dixerat Dauid: Si autem in potentatibus octoginta anni, & amplius eorum labor & dolor: & dato quòd tantum vixisset, non tamen esset tunc tantæ fortitudinis, quòd posset facere illa, quæ infrā scribuntur de ipso, videlicet quòd ita magnificè equitaret per ciuitatē, & domum Esther regeret, ac etiam negotia regni, cum esset secundus à re-* Psal.89.c *ge: vt habetur infra. x.ca. Secundum* lib.11.antiq.cap.6. *Iosephū verò iste Assuerus fuit quartus rex Persarum à Cyro, dimissis tamen duobus magis, vt prædictum est, & vocat eum Artaxerxem: & secundum hoc Mardochęus in principio regni Assueri fuit.c. & lvi.annorum vt patet per prædicta: quia supponitur, q ad minus habuit decem annos anteq̄ captiuaretur, & lxx.tempore captiuitatis. & xij.tempore Cyri. & viij.de tpe Cambysis. & xxxvi.de tempore Darij Hystaspis, & xx. de tpe Xerxis filij Darij, qui simul iuncti faciunt annos. clvi. & sic adhuc non est verisimile quòd tantum vixerit. & dato quòd uixerit, non est verisimile, quod fuerit tunc tantæ fortitudinis, quod facere potuerit ea*

LIBER ESTHER incipit.

CAP. I.

a IN † diebus Assueri q regnauit ab India, usq; ad Aethiopiā sup cētum uiginti se
a ¶Quæ paruæ erant.

NIC. DE LYRA. CAP. I.

IN diebus Assueri.*Postquam descriptus est progressus populi de captiuitate Babylonica reducti sub Esdra, & Nehemia,hic consequenter describitur incidens casus, videlicet Iudaici populi in periculo positi liberatio per reginam Esther.Et circa hoc primò ponitur ipsius Esther promotio. secundo populi sui liberatio.iij.ca. Circa primum sciendum, quod sicut in naturalibus corruptio vnius est generatio alterius, ita suo modo ad eiectionem Vasthi reginæ secuta est sublimatio Esther. & ideo primò ponitur ipsius Vasthi deiectio. secundo Esther promotio. c.ij. Occasio uero deiectionis Vasthi fuit regale conuiuium: ad quod ipsa renuit intrare. ideo primo describitur huius conuiuij magnificentia, secundo Vasthi reginæ inobedientia: ibi: Itaque die septimo. Circa primum primò ponitur triplex pręuium. secundò ipsum conuiuium, ibi. Cumq; implerentur. Primum pręuium est, quis fuit autor huius conuiuij, quod notatur cum dicitur: In diebus Assueri. De hoc autem Assuero variè loquuntur expositores. Dicūt*
Diuiso *enim expositores nostri cōmuniter, quòd iste Assuerus fuit octauus rex Persarum post Cyrum, omissis tamen duobus magis, qui post Cambysem dicuntur regnasse septem mensibus tantum. Sed istud nō uidetur uerum: quia Cyrus post monarchiam adeptam regnauit.xij.annis secundum minorem computationē. Cābyses filius eius octo. Darius Hystaspis. xxxvi. Xerxes filius Darij.xx. Artaxerxes.xl. Xerxes secundus duobus mensibus. Sogdianus*

¶ tuerit ea

MORALITER.

a *In diebus Assueri qui regnauit &c.* Illum ordinem, quem tenui sacram scripturam exponendo literaliter, intendo tenere mysticè exponēdo.s.primò libros canonicos, & postea non canonicos, si tamen vita comes posuerit domino concedente. propter quod post expositionem Nehemiæ mysticam ad librum Esther me conuerto. Igitur per regem Assuerum Xp̄s significatur. primò ratione interptationis. nam Assuerus interptatur beatus: Xp̄s autem non solum beatus est, sed etiam sanctorum aliorum beatitudo. Secundò ratione regiæ dignitatis, quia Christus non solum est rex sed etiam rex regum, & dominus dominantium, vt dicitur Apocal.xix. Apoc.19.c

Quando sedit

VNIVERSIDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

E a Susan ciuitas. Susan metropolis est in Perside, quã aiũt historici Mẽnonis fratrẽ cõstituisse: & à Susi fluuio nomẽ accepisse. Ibi est regia domus Cyri lapide candido & vario colũnis aureis, & lacunaribus gẽmisq; distincta, cæli cõtinẽs simulacrũ, stellis micantibus insignitum, & incredibilia multa. Ibi Assuerus conuiuiũ maximum diuitiis, & copiosum deliciis celebrauit. Virtus namque sacri eloquii sic aliqñ transacta narrat, vt uentura exprimat, sic factorẽ approbat, vt ei in ministerio contradicat: sic gesta damnat, vt hæc mystice gerenda suadeat.

b Tertio igitur anno. Tpe. s. istius seculi incarnationis suę sacramentum patefecit: & spirituales epulas p̄dicationis, & corporis, & sanguinis sui abundantissime ministrauit. Primũ tp̄s añ legem. Secundum sub lege. Tertium sub gratia.

c Grãde cõuiuiũ cunctis. Simile est regnũ
Mat. 22.a cæ. ho. re. qui fecit nup. fi. fu. Et alibi Hõ
Luc. 14.b quidam fe. cœ. ma. & vo. m. Huius cõui
† ducib. Euphrathis, vel principibus maioribus. uii historia põpã diuitiarũ, & luxum regis ostendit: sed Christi spirituales delicias, quas vnicuiq; dispensat, allegorice significat. Christus enim est ille ditissimus rex, q. vxoris suæ i. eccl'iæ p̄cib. exoratus, Iudæos i. confessores suos de manu inimicorũ liberat, atque ipsos iuste condemnat. Neq; enim necesse est, vt si aliquorũ bona Christũ significant: eorum quoque mala ipsi s. Christo conue
Num. 20.b niant. Moyses enim in multis Christũ significauit, sed non in hoc, quòd aquas
Exod. 32.a contradictionis dubitauit. Sed nec Aa
3. Re. 11.a ron in factura uituli. Nec Salomon in
Esa. 45.a sorde libidinis. Sic Assuerus in isto iudicio, uel in liberali conuiuio Christum significat, sicut Esaias in Cyro rege Persarum Christum signat. de quo postea subiungit: Accinxi te & non cognouisti me &c. Si enim reges iniqui in male
F factis diabolum significant, cur non reges iusti in benefactis Christum demõstrãt: Nabuchodonosor iussit populos
Dan. 3.a audita symphoniarum, & musicorum uoce prostratos statuam adorare. Et diabolus seculari dulcedine genus huma-
† Palatij regis. num inflectit a mentis rectitudine ad sequendam auaritiam, quæ est simulacrorum seruitus.
Colo. 3.a *d Dies coni.* Magnatũ, uel primitiuorum fidelium primi refecti sunt. secundum illud: Non sum missus nisi ad o. quæ pe. do. Israel. In circuncisionis sacramento do-
Mat. 15.c minicæ resurrectionis, & no. tes. & ueræ circuncisionis. & octo sunt beatitudines. ad quas istud conuiuium perducit, qđ fit tantum diebus, mali autem conuiuabuntur in noctibus.

¶ Et pende-

a pté prouincias, quãdo sedit in so- a
a lio regni sui, Susan ciuitas regni b
b eius exordiũ fuit. Tertio igitur an c
a ¶ Assuerus. s. qui Christum ostendit nomine, & dignitate. interpretatur enim atrium meum, vel ostium. Christus autem dicit: Ego sum ostium, per me &c.
c no imperij sui fecẽrat grãde cõui- d
a ¶ Apostolis. vnde: Pueri nunquid pulmentarium habetis. Et alibi: Quia pueri communicaverunt carni, & sanguini, & ipse communicauit eisdem.
b ¶ Quos neque mors, neque vita separat a charitate Christi.
uiũ cũctis principib⁹, & pueris su e
is fortissimis Persarũ, & Medorũ
a ¶ Prælatis. b ¶ Ecclesiarum.
† inclytis, & præfectis prouinciã-
a ¶ In beneplacito suo.
b ¶ Scientię, & sapientiæ, quæ ducunt ad regnum beatitudinis.
rũ corãm se, ut ostenderet diuitiãs f
gloriæ regni sui, ac † magnitudinẽ
a ¶ Ostensionem.
atq; iactantiam potentię sue, mul
a ¶ Propter eternam vitam, quia centenarius perfectus est numerus, & a leua trãsit in dexteram.
to tempore, cẽtum videlicet & g
octoginta diebus. Cumq; imple- h
a ¶ Per apostolos. vnde: Ecce conuertimur ad gentes.
d rentur dies conuiuij, inuitãuit i
a ¶ Etiam gentes.
omnem põpulũ, qui inuẽtus est
a ¶ Quæ est ciuitas gentium, & per Sinecdochen gens significatur.
in Susan a maximo vsque ad mi- k
a ¶ Toto tempore huius vitæ quæ septem diebus agitur.
nimum, & iussit septem diebus l
a ¶ In præsenti ecclesia, in qua nos fide, & operibus introeundum paradisum præparamus, in qua uere Dei dapibus refecti saturantur.
conuiuium præparari in uẽsti- m
a ¶ Horti ęternę iucunditatis, vbi consitę arbores fructiferę. s. sancti meritis præclari.
b ¶ Christi enim regis nostri dono ibi sancti fruuntur regno perpetuo.
bulo hõrti † & nemoris, quod rẽ n o
a ¶ Operibus.
gio cultu & manu consitum erat. p q

b Susan ciui. re. eius ex. fuit. *Quia fecit eã metropolim totius imperij sui. Tertiũ præãbulũ est de tpe huius conuiuij: quod notatur cum dicitur:* G
c Tertio igitur an. impe. sui fe. g. cõuiuium. *Vt teneret eos in amore, & in subiectione cum viderent eius magnificentiam, & potentiam. id eo subditur.* V. ostẽ. di. glorię re. sui &c.

g Centum ui. & octo. diebus. *Aliqui dicunt hic, quòd tantum durauit primum conuiuium, quod fuit in quadam mirabili domo habente columnas argenteas, & testitudinem ad similitudinem cæli, gemmis lucentibus ornatam, vt dicitur in Scholastica historia. Secundum autem conuiuium fuit in vestibulo horti, quod durauit septem diebus. Sed non est verisimile, quòd homines notabiles vacarent tanto tempore, & maxime multum remoti à terris, quas debebant custodire. & ideo videtur probabilius, quòd centum octoginta dies referantur ad tempus præparationis: quia apparatus tanti conuiuij durantis septem diebus, & pro tanta multitudine hominum non potuit esse paruo tempore: & secundum hoc non fuit nisi vnum festum ipsius regis, quod fuit in vestibulo horti.*

h Cumque imple. dies cõ. *Positis præambulis ad conuiuium, hic consequenter ponitur eius executio, cum dicitur.* Cumque im. di. cõ. *i. venissent dies, in quibus debebat esse conuiuium. secundum uero opinionem illam, quæ dicit duo fuisse conuiuia sic exponitur:* Cumque imple. di. co. *i. transissent centum octoginta dies primi conuiuij quod fecerat principibus, & nobilibus.*

† gloriam decoris magnitudinis suæ.

i Inuitauit o. p. *Ad secundum conuiuium, quod fuit septem dierum tantum. sed prima expositio videtur melior. s. q̃ fuerit tantum unum conuiuium in quo fuerunt principes, & nobiles, & etiam ciues de ciuitate Susan. licet essẽt distinctè situati secundum decentiam statuum suorum. vnde infra dicitur quòd die septimo cõuiuij rex mandauit Vasthi reginam, vt ostenderet cunctis populis, & principibus illius pulchritudinem. Consequenter ostenditur huius cõuiuij magnificentia ex multis, cum dicitur:*

k A ma. vsque ad mi. *In quo patet magnificentia huius conuiuij quantum ad inuitatorum multitudinem.* H

l Et iussit. *Hic consequenter ostenditur celebritas cõuiuij ex apparatu, & nobilitate loci, cũ dicitur:* Et iussi. &c. in vesti. hor. & ne. *i. loci nemorosi: quia erãt ibi multæ arbores virides, & ramosæ foliis, & floribus decoratæ.*

o Quod re. cultu. *i. prout decet magnificentiam regiam.*

p Et manu *i. opere.*

q Consitum erat. *s. arboribus fructiferis, & aromaticis. Dicitur in Scholastica historia, quòd ibi erat vitis cuius stipites erant argentei, palmites uero aurei, & botri ex gemmis auro insertis. Accepta autem uidetur illa historia de historia Alexandri magni, ubi sunt multa parum habentia de apparentia ueritatis.*

¶ Et pendebant

NICOLAVS DE LYRA.

¶ *fuerit ea, quæ prædicta sunt de eo, maxime cum non fuerint facta in principio regni Assueri. sed per magnum tempus post: quia tertio anno regni sui abiecit Vasthi: vt habetur infrà. c. ca. & 7. anno regni sui accepit Esther: vt patebit infra. 2. ca. & adhuc postea facta fuerunt ea, quæ dicta sunt de Mardochæo. Et ideo saluo meliori indicio videtur q̃ Ra. Sa. verisimilius dicat. scilicet quòd iste Assuerus immediatè successit Cyro in regnum, quamuis non esset de semine regio: vt dictum est supra Esdræ. iiij. & secundum hoc Mardochæus in principio regni huius Assueri fuit nonagintaduorum annorum. vt patet per prædicta. sed iste Ra. Sa. Dan. xi. inter Cyrum, & Assuerum ponit Cambysem filium Cyri regnasse. & cogitur ad hoc eo quòd ibidem dicitur: Adhuc tres reges stabunt in Perside, & quartus ditabitur opibus nimiis: & iste secundum ipsum, & alios Hebræos fuit Darius filius Assueri & Esther. Cum igitur secundum ipsum & omnes alios expositores Cyrus sit primus, oportet quòd inter Cyrum, & Assuerum ponatur vnus alius, aliter non essent quatuor, sed tantum tres: & sic cum Cambyses regnauerit octo annis, Mardochæus in principio regni Assueri fuit centum annorum, vel forte minus: quia in principio, vel in fine alicuius regis dimidius annus & aliquando minus pro vno anno computatur. Et hoc vltimo dictum verisimilius mihi videtur: & secundum hoc ille, qui ædificationem templi impediuit, non fuit Cyrus: sed Cambyses filius eius, in ætate verò centum annorum homines bene complexionati, & sobrij possunt adhuc multa agere, & pati. Secundum præambulum est de loco, vbi factum fuit illud regale conuiuium, quod notatur cum dicitur:*

a Quando se. in so. re. sui. *i. quando fuit confirmatus in regno.*

Susan

MORALITER.

✻ *a Quando sedit &c.* Licet autem Christus inquantum Deus sit æternus, non tamen fuit rex, uel dominus ab æterno, sed quando creaturã habuit subiectã: inter creaturas aũt angelica prior est saltẽ dignitate, & sic in sanctis angelis cœpit regnare. ideo subditur:

b Susan ci. re. eius ex. fu. Susan. n. gaudium, vel lætitia interpretatur. de ciuitate uerò superna, in qua ciues sunt angeli dicitur. Sicut lætantium omnium habitatio est in te. Psal. 86.b

c Ter. ig. an. im. sui p tertiũ annũ cõuenienter intelligit tp̄s tertiũ, quod est tp̄s gratiæ, qa successit tpi naturæ, et tpi legis Mosaicæ.

d Fece. gra. con. quia tunc instituit eucharistiæ sacramentum.

e Cũ prin. & pu. &c. i. ap̄l's. de q b. dicitur. Cõstitues eos principes sup cẽm terrã. Et fidelib. alijs i diũsis eccl'iæ gradibus constitutis. Psal. 44.d

f Vt oste. diuitias &c. Tunc enim ostendit fidelibus suis cibum pretiosissimum, quo reficiuntur angeli gloriosi in specie propria: fideles autem in hoc sacramento sub specie aliena.

i Inuitauit omnem populum. Quia vult omnes homines saluos fieri, & per consequens ad hoc sacramentum admitti.

l Septẽ die. i. toto tempore, qđ septenario dierũ numero reuoluit.

m In vestibulo hor. i. ecclesiæ militantis, de qua dicitur, Hortus conclusus soror mea sponsa. Cant. 4.d

n Et ne. Dr̃ aũt eccl'ia nemus: nã i ea sunt multę bonæ personę tãq̃ arbores fructiferæ per sc̃tãm vitã, & aromaticę per bonam famam,

o Quod regio cultu. i. diuino.

q Consitum erat. Nam ipse est cultor ecclesiæ principalis.

✻ Et pende-

A *a Et pendebant.* Byssus mortificationem carnis significat. Purpura sanguinem martyrij. Columnæ marmoreæ, firmitatem doctorum. Bene ergo dicitur, q̃ tentoria diuersi coloris byssinis, & purpureis funibus p circulos eburneos in colũnis marmoreis suspendebantur, quia decor ecclesiæ in sapientiæ meditatione, & in virtutum ascensione per carnis mortificationem, & castitatem cum martyrij dignitate in doctoribus debet effulgere, & ipsorum verbo, & exemplo ad aliorum notitiam peruenire, vt ab his instructi, & confortati aulã paradisi mereantur introire.

† aulea albi coloris, & charpasini .i. viridis coloris

b Et columnis marmoreis fulciebantur. i. doctoribus de quibus dicitur: Ego confirmaui columnas eius. Et alibi: Columnas
† argẽteis fecit argenteas, reclinatorium aureum.
Psal. 74.a *c Super paui.* Smaragdus à nimia viridita
Can. 3.d te sui sic vocatur. Parium genus marmoris candidissimum. Per uirorem. n. fidei, & candorem castitatis construitur fundamentum humilitatis. Beati enim pauperes spiritu, quoniam ipsorum est re-
Math. 5.a gnum cælorum. Et Qui se humiliat exal
Luc. 14.c tabitur. Et alibi: Discite à me, quia mitis
Matt. 11.d sum &c.
Rom. 5.a
1. Cor. 12.b *d Vinum* secundum illud: Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris &c. Alij datur sermo scientiæ, alij sapientiæ, alij fides, alij gratia sanitatum.

e Nolentes. Nemo cogitur spirituale donum accipere: filios uult Deus, non seruos, voluntatem vult, non necessitatem, secundum illud: Qui potest capere ca-
Matt. 19.a piat. Item. Si vis ad uitam ingredi, serua
Ibidem c. mandata. Et Si vis perfectus esse, vade &
Ibidem vende omnia, quæ ha. &c.

f Vnusquisque. secundum velocitatem, & capacitatem, & vtilitatem singulorum. Sic enim temperanda est prædicatio, vt in omnibus vtilis fiat, nulli noceat, & inter omnium vitia quasi gladius anceps
B transeat. Sic per superbiam rescindens auferat, vt non augeat timiditatem. Sic otiosis, & torpentibus sollicitudinem operis imponens, vt inquietis, & curiosis non augeat importunam actionem & sic de cæteris.

g In palatio ubi. Ierusalem vbi templum, & sanctasanctorum, vel in sanctæ scripturæ meditatione, in qua diuinitas potentiæ suæ tribuit notitiam.

¶ Vt ostenderet

a Et pendebant ex omni parte † tẽ a
a ¶ Specialis ornatus.
b ¶ Cælestis conuersationis.
c ¶ Sapientię charpasinus color auro similatur.
tõria aerẽi coloris, & chãrpasini, b c
a ¶ Cælestis contemplationis.
ac hyãcinthini, sustẽtata funibus d e
byssinis atque purpureis, qui f g
† eburneis circulis inserti erant,
b & columnis marmoreis fulcie- h
a ¶ Vnde in Can. Lectulus noster floridus, id est quies contẽplationis. in qua quiescunt sancti.
b ¶ Propter sapientiam.
bantur. Lectuli quoque aurei & i k
a ¶ Propter eloquentiam. b ¶ Humilitatem prælatorum, qui minoribus præparant lectum. c ¶ Virore fidei.
c argẽntei, super pãuimẽtum smã l m
a ¶ Candore castitatis.
ragdino, & pãrio stratum lapi-
a ¶ Assistit regina a dextris tuis in ve. deau.
b ¶ Virtutum.
de dispositi erant, quod mirãuã-
a ¶ Picturam fecit Deus non homo.
rietate pictura decorabat. Bibe- n
a ¶ Spirituales conuiuæ.
b ¶ Euangelicis verbis spirituali sapientia conditis.
bant autem qui inuitãti erant ãureis poculis, & alijs atque alijs o
a ¶ Legis, & apostolorum, & prophetarum.
b ¶ Spirituales delitię, quibus saginantur animę.
c ¶ Verbi Dei cælestis gratiæ.
d uãsis cibi inferebantur. Vinũm p
a ¶ Non paruitate nostra.
quoque, vt magnificẽtia regia di-
a ¶ Diuidens singulis prout vult.
b ¶ Abundanter tribuit, & non improperat.
gnũm erat ãbundans, & præcipuum ponebatur. Nec erat qui q r
e nolentes cogeret ad bibendum,
sed sicut rex statuerat, præponens
a ¶ Scripturarum. b ¶ Doctores.
c ¶ Maioribus ecclesię, qui dant in tempore tritici mensuram.
mẽnsis singũlos de principibũs
f suis, vt sumeret vnusqsq; qđ vel
a ¶ Plebs Iudaica, quę regnare videbatur cum in cultu unius Dei pręeminebat cæteris gentibus.
b ¶ Refectionem legis.
let. Vãsthi quoq; regina fecit con- s t
a ¶ Sanctarum animarum.
g uiuiũ fœminãrũ in palatio, ubi u
rex Assuerus manere consueuerat. Itaq; die septimo, cũ rex esset x y

NIC. DE LYRA.

¶ a Et pen. *vt ibi comederent inuitati secundum modum illius regni.*

b Aerei coloris, *id est albi.*

c Et charpasini. *i. aurei.*

d Ac hyacinthini. *qui est color similis colori cælesti.*

e Sustentata. *i. extensa.*

f Funibus. *i. de bysso factis, quæ est species lini candidissimi.*

g Qui eburneis. *in Hebræo habetur: Rotis argenteis. Non enim videtur, quòd de ebore possent rotæ, vel circuli fieri, qui essent tantæ magnitudinis, q̃ tentoria illa possent desuper extendi, cum ebur sit de dente elephantis. Accipiuntur tamen hic rotæ, & circuli pro circuli medietate, quia illa, super quæ extendebantur tentoria, habebant figuram semicirculi.*

h Et columnis. *s. illi semicirculi ex vtraque parte.*

i Lectuli quo. *i. sedilia pro conuiuantibus ad modũ lectulorum facta.*

k Aurei. *quia erat cooperta pannis auri phrygiatis, & huiusmodi.*

l Super pa. *Non est intelligendum, quòd istud pauimentum esset in horto, vbi erant arbores plantatæ, sed in lateribus horti, ubi erant vestibula facta, quæ gallicè dicuntur galeries.*

m Smaragdino. *Duæ sunt species marmoris diuersorum colorum ad decorem pauimenti, sicut palatium regis Parisiis de albo, & nigro marmore paratum est.*

n Bibebant. *Hic consequenter ostenditur magnificentia conuiuij ex modo seruiendi valde sumptuoso, & abundanti, cum dicitur:* Bibebant autem, qui inuitati. *i. scyphis ad poculum ordinatis, ita quòd ponitur contentum pro continente.*

o Et alijs &c. *quia secundũ varietatem ferculorum vasa mutabantur.*

Vinum

C
p Vinum. *sine quo non potest esse conuiuium solenne.*

q Abundans. *in quo ostenditur bonitas, & abundantia vini.*

r Nec erat. *quia nolebat rex, quòd in aula sua aliquis vteretur modo incomposito & irrationabili aliquorum barbarorum, qui conuiuantes nimis importunè inducebant homines ad bibendum. vnde talis modus venit in Normania, quæ est pars Galliæ à barbaris habitantibus prope polum arcticum, qui terram illam accipientes eam populauerunt.*

s Vasthi quoque. *Hic quartò describitur magnificentia conuiuij ex modo ordinandi, quia mulieres comedebant segregata à viris, & hoc rationabiliter. Primò, quia mulieres sunt debilioris complexionis, quam viri: sunt etiam minoris potus, & cibi, & ideo ordinatius comedebant per se, q̃ cũ viris. Secundò quia consuetudo erat apud Persas, quòd coniuges maximè nobilium non dabant se aspectibus aliorum virorum. & ideo talis segregatio mulierũ à viris in prandio faciebat ad naturæ ordinationem, & ad morum honestatem.*

x Itaque die sep. &c. *Hic consequenter describitur reginæ inobedientia, & secundò contra eam sententia, ibi: Vnde iratus rex. Circa primum dicitur:* Die septimo. *Dicunt hic aliqui Hebræi, quòd erat dies sabbathi, qui vocatur septimus: & quòd iusto Dei indicio permissa est Vasthi illo die regem offendere, vt sic puniretur de hoc, quòd diebus sabbathorum faciebat mulieres Hebræas contra legem laborare, sed hoc de nulla scriptura autentica autoritatem habet, nec Iosephus dicit: & ideo melius exponitur.* Die septimo cum. *s. conuiuij.*

y Cum rex esset hilarior & post nimiam potationem. *Translatio ista videtur in hoc notare regem de ebrietate, quod non est bene verisimile: quia quantum ad omnes alios ordinauerat de potus sobrietate, vt patet ex dictis, s. quòd nullus cogeretur ad bibendum. & propter hoc in Hebræo sic habetur: In die septimo cum esset melius cor regis ex vino, id est iucundius.*

¶ Præcepit

D

MORALITER.

✻ *a Et pendebant ex omni parte tentoria,* id est sanctorum angelorum præsidia, sicut tentoria prohibent pluuias, & caumata.

b Aerei coloris. per triplicem colorem hic positum, significatur ternarius hierarchiarum, & in qualibet hierarchia tres ordines angelorum, quia tamen eorum stabilitas est à Deo trino, & vno. ideo huiusmodi tentoria sustentari dicuntur funibus, circulis, & columnis, id est tribus personis, quæ sunt columnæ omnem creaturam sustentantes. aliter enim statim in nihilum redigeretur. Sunt etiam circuli omnem perfectionem eminentissime continentes. sunt & funes vniuersi partes adinuicem connectentes.

i Lectuli quoque aurei, & argentei, super pauimentum. id est sedilia pro conuiuantibus ad modum lectulorum disposita, secundũ sensum literalem. Moraliter vero per hæc sedilia signatur quies conscientiæ, in qua sedere debent percipientes sacramentum eucharistiæ. Dicuntur autem aurei, & argentei. quia per aurum charitas, & per argentum munditia designantur, per quas conscientiæ quietantur.

n Bibebant autem, qui inuitati erant, aureis poculis. quia uirtus eucharistię sugitur in ui amoris.

p Vinum quo. per quod sanguis Christi pretiosissimus designatur, qui nobis in hoc sacramento sub specie vini datur.

s Vasthi. per istam intelligitur synagoga nam interpretatur diffinitio consummata. finis autem synagogæ consummatus fuit in Christi passione. nam extunc legalia fuerunt mortua, & post publicationem euangelij mortifera. tempore tamen intermedio à Iudæis poterant obseruari. ideo subditur:

t Fecit con. in oblatione sacrificiorũ. Et dr̃ cõuiuium fœminarum, ad designandũ eius defectũ, sicut sexus fœmineus est defectiuus.

u In p. i. tẽplo quo dabãtur diuina respõsa añ passionis Christi tpa.

x Itaque die septimo, cum. Per diem septimum intelligitur hebdomada septima post pascha, post quam festum pentecostes celebratur. Tunc enim rex noster Iesus Christus hilarem se ostendit, quia dona spiritussancti discipulis in signo uisibili dedit.

✻ Et post

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS USAL.ES

a *Vt ostenderet.* Vbi venit plenitudo temporis, misit Deus filium &c. Tunc .n. Dei filius incarnatus legis mysteria, quibus ante fideles pauerat, abundantiori gratia manifestauit.
Gal.4.a
b *Quæ renuit.* Non solum legatos despiciens, sed & regis imperium. vnde in euangelio Senior enim filius a patre rogatus ad conuiuium noluit introire, & qui ad cenam vocati alijs rebus occupati noluerunt venire iuxta indignationem patrisfamilias, reiecti sunt & alij loco illorum constituti.
Matt. 22.a
c *Respondit que.* hic nouissimus in ordine septem sapientium numeratus, sententiã promulgat, & Paulum apostolum significat, qui dicit, Egosum minimus apostolorum, qui non sum dignus vocari apostolus. Et contra
1.Cor.15.b Act.13.g † cord oibus scienti bus legẽ, & iudicijs primi, & dicentibus Iudęis & zelo repleris ait: Quia vos idignos iudicatis vitæ æternæ, ecce conuer.ad gentes.

NIC. DE LYRA.

¶ b Præcepit Mauman &c. *ita quòd ibi non notatur rex de excessiuo potu, quia vinum etiam sobriè potatum bene latificat cor.*
c Septem eunuchis. *i. ministris mensæ suæ adsistentibus, qui dicuntur eunuchi non per abscissionẽ genitalium, sed propter continentiam castitatis, & honestatem morum.*
d Vt introduceret reginam Vasthi. *vt sic magnificentiam suam ostenderet, non solum in propria persona, sed etiam in sibi per matrimonium coniuncta.*
e Quæ renuit, & ad &c. *& sic ista translatio notat reginam de contemptu, qui est grauis culpa.*
lib.11.ant. cap.6. *dicit autem Iosephus quòd non fecit hoc ex contemptu, sed propter honestam consuetudinem Persarum, qua coniuges maximè nobilium non se dabant aspectibus aliorum virorum. & litera Hebraica non notat eam de aliquo contemptu, vbi sic habetur, & non plus: Et renuit regina Vasthi venire secundum verbum regis in manu eunuchorum. i. per eunuchos.*
f Vnde iratus rex, & ni. *Hic consequenter ponitur sententia contra reginam, de qua primò quæritur. & secùdo respondetur, ibi: Respondit que. Circa primum dicitur:* Vnde ira. *non tantum propter factum quàtum propter principes, & populos adsistẽtes, quia quàmquam regina ex vere ciuitia, & honestate muliebri fuisset mota, tamen principes, & populi adsistentes possent stim cogitare, quòd ex contemptu fecisset, quia verbum regis in hoc casu debebat consuetudini praualere.*
g Interrogauit sapien. *vt non precipitanter aliquid ageret de capite suo.*
h Qui ex more regio. *vt nunquam*

a ¶Nobis secundum opinionem,
b ¶Copiosam sanctiſpiritus gratiam, quam apostoli potati sunt.
c ¶In apostolis.
d ¶Spiritusſancti musto de quo dicitur: Tu autem seruasti bonum vinum vsque adhuc.

hilàrior, & post nimiam potationem incaluisset me[a] ro præcepit Mauman & Bazatha & Harbona, & Ba[b] gatha & Abgatha, & Zethar & Charchas, septem[c]
a ¶Prædicatori bus repletus septiformis spiritus gratia qui se castrauerunt propter regnum cęlorum.
b ¶Verbum Dei.
eunuchis, qui in conspectu eius ministrabant, ut[d]
a ¶Iudaicam plebem. b ¶Ad conuiuium spirituale.
introducerent reginam Vasthi coram rege, posito su-
a ¶Honore religionis.
per caput eius diadémate, ut ostenderet cunctis po-
a ¶Nationibus. b ¶Regibus nobilioribus.
pulis & principibus eius pulchritudinem. Erat enim
a ¶Prærogatiua, patrum scientia legis, & prophetarum.
pulchrà uualde. Quæ renuit, & ad regis imperium,[e]
quod per eunuchos mandauerat, uenire contem-
a ¶Saluator noster, de quo dicitur: Concupiscet rex decorem tuum.
psit. Vnde irátus rex & nimio furore succensus, in-[f]
a ¶Doctores, spiritu gratię septiformis prœcellentes. b ¶Recta fide, & operatione.
terrogauit sapientes * qui ex more regio ei semper[g] * sciẽtes ut
aderant: † & illorũ facieba cúncta consilio, scientiũ le- pora
a ¶Prophetarum.
ges ac iurá maiorum. Erant autem primi & proximi
Charsena, & Sethar, & Admatha, & Tharsis, & Ma- Act.2.
a ¶Prædicatores gentium.
res, & Marsana & Mamuchan, septem duces Per-
a ¶Voluntatem.
sarum atque Medorum, qui uidebant faciẽ re-[i]
a ¶In regno ecclesię, vel cęlesti,
gis, & primi post eum residere soliti erant, cui sen-[k]
tentiæ Vasthi regina subiaceret, quæ Assueri regis
imperium, quod per eunuchos mandauerat, fa-
cere noluisset. Respondítque Manuchan audien-[l]
¶Quasi publica res agitur.
te rege atque principibus: Non solum regem læsit[m]
¶Subditos. a ¶Prædicatores.
regina Vasthi, sed & omnes populos & principes,[n]
a ¶Ecclesias.
qui sunt in cunctis prouincijs regis Assueri. Egre-
dietur enim sermo reginę ad omnes mulieres, ut
contemnant uiros suos & dicant: Rex Assuerus ius-
sit, ut regina Vasthi † intraret ad eum & illa no-
luit: Atque hoc exemplo omnes principum
coniuges Persarum atque Medorum paruipen-
dent imperia maritorum. † Vnde regis iusta
est indignatio. Si ergo tibi placet, egrediatur edi-
ctum a facie tua, & scribatur iuxta legem Persa-
rum atque Medorum, quam præterire illicitum
a ¶Synagoga, quæ contempsit.
est, ut nequaquam vltrà regina Vasthi[a] ingrediatur
a ¶Quasi lupus in cubili.
b ¶Quo regnabat cum rege,
c ¶Ecclesia de gentibus.
d ¶Fide & deuotione, de qua dicitur: Astitit regina a dextris tuis.
ad regem, sed regnum illius altéra, quæ mélior
a ¶In omnem terram exiuit sonus eorum
est illa, accipiat. Et hóc in omne (quod latissimum
a ¶Ecclesiarum.
est) prouinciarum tuarum diuulgetur imperium, vt
a ¶Subditę plebes. b ¶Apostolorum. c ¶Successorum.
cunctæ uxóres tam maiorum quàm minórum de-
a ¶Prælatis. b ¶Scilicet obedientiæ.
ferant maritis suis hónorem. Placuit consilium
a ¶Coapostolis.
eius regi, & principibus: Fecitque rex iuxta consi-
a ¶Paul. b ¶Per prædicatores. c ¶Admitio-
nes, corruptiones.
lium Manuchan, et mi[b]sit épistolas ad vniuersas pro-
uincias regni sui, ut quæque gens audire & legere
a ¶Loquebantur variis linguis apostoli magnalia Dei.
poterat diuersis linguis & literis, † esse uiros prin-
cipes ac maiores in domibus suis, & hoc per cun-
ctos populos diuulgari.

quam esset sine bono, & magno cõsilio. Cætera patent vsque ibi:
i Qui videbant. *quia communiter vi aderant, vt dictum est.*
k Et primi post eum re. *in consiliis, & in mensis, & in aliis locis honorificis.*
l Respondítque. *hic ponitur responsio. vbi primò tangitur reginæ culpa.*
m Non solum re. *ex facto suo. f. suspicionem contemptus regis principibus, et populis ingerẽdo.*
n Sed & omnes popu. *quia occasione huius facti quod vbique diuulgabitur, multò magis contemnent aliæ mulieres viros suos. secundo exprimitur sententia per modum tamen consilij cum dicitur:* Si tibi placet.
o Vt nequaquam ultra regina Va. *sed sit simpliciter repudiata. Cætera patent in litera.*

MORALITER.

* *a Et post ni..* ispiritusancto, non in se, quia à principio conceptionis habuit plenitudinem gratiæ, sed in corpore suo mystico. nam propter receptionem spiritusſancti eius discipuli putabantur pleni musto
b Præcepit Man. per istos signãtur apostoli, alijque discipuli, quibus præcepit Christus vocare populos, & principaliter synagogam ad cõuiuium noui testa. propter quod Paulus, & Barnabas dixerunt Iudæis. Vobis oportebat primum loqui verbum Dei: sed quoniam repellitis illud, & indignos vos iudicatis æternę vitę, ecce conuertimur ad gentes. sic enim præcepit nobis Deus. Et hæc repulsio signatur per hoc quod subditur.
c *Quæ renuit.* & propter contemptum prædicationis apostolorum Iesus Christus rex regum synagogam pro maiori parte in incredulitate dimisit.

In principio c. 1. Esther ubi dicitur in postil. In diebus Assueri. Postquam desciptus est progressus populi &c.

ADDITIO.

Expositio doctorum nostrorũ discentium, q. Assuerus ille fuerit octauus rex Persarum post Cyrũ, omissis duobus regibus qui tãtum septem mẽsibus regnauerit, posset bene sustineri tanq̃ vera non obstante impugnatione postillatoris. cuius fundamentum in hoc loco est invalidum. Fundatur enim impugnatio sua in hoc, q. Mardochæus captiuatus fuerat cum Iechonia rege Iuda. & hoc credit apparere per illud, qđ dicitur inf. vj. capi. Erat vir Iudæus in Susis ciuitate vocabulo Mardochæus filius Iair, filij Semei, filij Cis de stirpe Iemini, q. trãslat. fuerat de Ierusalẽ eo tempore, quo Iechoniam regem Iuda transtulerat Nabuchodonosor &c. Præsupp. uit enim q. illud relatiũ, q. cõcentum in hoc dicto, qui translatus fuerat, necessariò referatur ad Mardochæum. & sic deducit quòd Mardochæus fuisset ducentorum annorum, & plus in primo anno regni Assueri, quod est inconue-

† ducere ante se

† vel pp hoc multus contẽptus erit, & ira.

† vel vt oẽs viri domi nentur in domibus suis.

A *est inconueniens. Sed rectè attendenti literam præsuppositum suum non valet. Nam prædictum relatiuum posset referri planè ad Cis proauum Mardochæi, non autem Mardochæum. & secundum istum intellectum consequenter conceditur, quòd Cis ductus fuit in transmigrationem cum Iechonia, non autem Mardochæus pronepos suus. & sic non oportet concedere secundum istam expositionem, quòd Mardochæus esset tot annorum, quando fuisset exaltatus per Assuerum, vt postillator intendit: quia fortè per magnum tempus post transmigrationem Mardochæus fuit natus in Susan, vel alibi. Quod autem relatiuum prædictum possit referri ad Cis proauum Mardochæi, patet per exemplum. nam si quis diceret* C
quod Dauid fuit filius Iesse, filij Oseæ filij Booz, qui contraxerat cum Ruth Moabitide, talis narratio non esset reputanda falsa. cum illud vltimum relatiuum contentum in illo dicto, qui contraxerat, posset referri ad suum immediatum antecedens, scilicet Booz: non autem ad Dauid, nec ad alios. & similiter potest intelligi relatio illa in proposito. Ex quibus sequitur, quod opinio communis expositorum nostrorum non est respuenda propter inconuenientiam, quam allegat postillator de ætate Mardochæi &c. 3

GLOS. ORDINAR.

CAP. II.

a
ipsius
† & eius, quod contra eã decretũ fuerat
Osee 1. b

HIs itaq; Repudiata Iudæa diuersi ex diuersis partib. mũdi ad societatem regiæ dignitatis per prædicatores verbum Dei administrantes adducuntur. & sub manu Aegei qui interpretatur festinus, & custos est regiarũ mulierum, traduntur. i. committuntur pastoribus quibus fidelium animarum cu stodia datur, vt eis verbo et exemplo ministrent quicquid ad cultum pietatis ne cessãrium vident. Quicunque autem fide recta & conscientia pura regi altissimo placuerit, ad ipsum ingredietur, repudiata Vasthi.
b Qui fuit. Esther dicitur absconsa Edissa, misericordiam consecuta. hæc est gẽtium ecclesia, quę in abscondito cordis nutriens castitatem fidei, & misericordiam, gratiam coram oculis Domini inuenit, repudiata synagoga, quæ in Osee vocabatur absque misericordia. Hãc nutrit Mardochæus spiritualis, &
adoptat in fi-

B
† vel ornatũ muliebrẽ, & inf.
Diuisio

NICOL. DE LYRA.

CAP. II.

HIs itaq; *Postquam descripta est regina Vasthi deiectio, hic consequẽter ponitur ipsius Esther exaltatio, & hoc in quatuor sibi gradatim succedentibus, quia primò aliis virginibus regis sociatur, secundò mundus muliebris ei accelleratur, ibi: Quæ placuit ei. tertiò regi desponsatur, ibi: Ducta est itaq;. quartò in amore regis firmatur, ibi: Cumq; & secundò quæreretur. Circa primum ponitur primò cõsultatio generalis secundo circa Esther executio specialis, ibi: Erat vir Iudæus. Circa primũ sciendum, quòd sicut dicit Iosephus, sedata passione iræ, & turbationis in Assuero de facto prædicto Vasthi reginæ, cœpit recolere eius pulchritudinem, & amorem, quem habuerit adinuicem: & dolere de hoc, quòd abiecerat eum maximè, quia eam reuocare non poterat propter edictum irreuocabile, quod super hoc dederat, & per totum regnum suum publicauerat, propter quod amici sui videntes eum continuè anxiari, suaserunt ei, vt virgines pulcherrimas faceret ad se adduci, & illam, quæ inter eas magis sibi placeret, vxorem assumeret, & sic amor sequentis dolorem mitigaret præcedentis. & hoc est quòd dicitur:*
lib.11.ant. cap.6.
b Postquam re. *i. passio iræ, & turbationis transierat, quia aliter iudicat homo in passione positus, & extra passionem.*
c Recordatus. *sic est in Hebræo, & in libris correctis. quia quietata passione Assuerus recordatus fuit pulchritudinis ipsius Vasthi, & amoris, qui fuerat inter ipsos.*
d Quę se. *conferendo pœnam quam ei inflixerat, & factum, quod ipsa fecerat: & videbatur sibi, quòd culpam pœna excessisset rationibus supradictis, quia fecerat honestate, & verecund. a muliebri, propter quod anxiebatur, eam reuocare non audens, ne principes regni contra se pronocaret ex fractione edicti irreuocabilis, & nẽ à toto populo propter vnã mulierem, reputaretur mutabilis tanquam effœminatus & mollis, & per consequens regno priuaretur maximè cùm non esset de femine regio: secundum dictum Ra. Sa. ea. præcedenti.*
e Dixeruntq; pueri regis, ac ministri eius. *id est familiares, & intrinseci volentes occurrere eius desolationi.*
f Quærantur regi. *Et patet litera usque ibi:*
h Et accipiant mund. *id est illud, quod pertinet ad cultum, & ornatum, & dicitur à mundo das, quia aliqua mundant carnes mulierum, sicut balnea, pigmenta, & consimilia, & aliqua etiam decorant exterius per sui munditiam, & decorem sicut vestes, & ornamenta de auro, & argento, & lapidibus pretiosis facta.*
i Et quæcunq;. *id est super omnes.*
k Oculis regis. *oculis scilicet exterioribus propter pulchritudinem, & oculis mentis propter delectationem in ea inuentam, & consimilibus.*
l Ipsa regnet. *vt sic dolor præcedens detur ob lætioni.*
m Placuit sermo regi. *quia videbatur sibi hoc esse ad suam consolationem.*
n Et ita, ut fuggesterant, iussit fieri. *mandando, statim execution.*
o Erat vir Iudæus. *Hic consequenter ponitur specialis executio circa Esther, cùm dicitur:* Erat vir Iudæus in Susan ciuita. *Dicit Iosephus quod tunc manebat in Babylonia, sed adducta Esther ad Susan, illuc se transtulit amore Esther, quam diligebat, vt filiam, & sic scriptura loquitur hic pro tempore, quo se transtulerat apud Susan.*
D
lib.11. ant. cap. 6. & cætera ad vltimũ ne cessaria
p De stirpe Iemini. *& sic patet quòd fuit de stirpe Saul primi regis Israel.*
q Qui transla. *de qua translatione habetur.* 4. Re. 24.c
iuy. Regum. Cætera patent vsque ibi:

¶ Esther quoq;

MORALITER.

* *a His itaq; postquam regis Assueri indignatio.* Sequitur:
f Quærantur regi puellæ virgines, ac speciosæ, & mittantur, qui considerent & c. Quamuis autem quælibet persona perseuerans in integritate fidei virgo dicatur, & Dei sponsa, tamen ecclesia ex personis talibus congregata dicitur sponsa Dei prædilecta. & hoc significatur. Canti. vj. cum dicitur: Sexaginta sunt reginę, & octuaginta concubinę, & Cant. 6.b
adolescentularum non est numerus. Vna est colũba mea, perfecta mea. Igitur per singulas virgines quæsitas pro rege, significantur singulę fideles personę, sed per Esther quæ fuit prælecta, signatur ecclesia, & per nuntios ad quærendum missos apostoli, & prædicatores alij. Potest etiam per Esther virgo Maria designari, & per nuntios angeli eam visitantes, & specialiter Gabriel angelus ad eam specialiter destinatus.
g Et tradant eas in domum fœminarum sub manu Aegei eunuchi: qui est præpositus, & custos mulierum regiarum. id est sub disciplina spiritusſancti à quo custoditur dictę virgines, & unguntur charismatibus, & uariis uirtutibus adornantur. Luc.1.c

a ¶Contemnens regem. b ¶Repudiat onem.
c ¶Consolantes regem.
cissẽt † uel quæ passa esset, dixerut- e
que pueri regis ac ministri eius:
a ¶Nouelle animæ. b ¶Acorruptione diaboli.
Quærantur regi puellæ uirgines, f
a ¶Apostoli, de quibus dicitur: Ecce ego mitto vos
b ¶Dilig. nter.
ac specioſę, & mittantur qui cõsti
derẽt per uniuersas prouincias pu
a ¶Virtutibus & operibus. b ¶Verbo & exemplo.
ellas speciosas & uirgines, & ad-
a ¶Non potest ciuitas abscondi supet montem po. b ¶In qua regnabat Assuerus.
ducant eas ad eiuitatem Susan, & g
tradant eas in domum fœmina-
rum, sub manu Aegei eunuchi,
qui est prępositus & custos mulie
a ¶Sponsarum regis magni.
b ¶A Deo. c ¶Virtutum & cultum animarum.
rum regiarum, & accipiant † mun h
dum muliebrem, et cętera ad usus
¶ Quia multi vocati pauci electi.
necessaria. Et quæcunq; inter om i
a ¶Vos non multę. Multitudini ere. e. cor. vnam.
nes oculis regis placuerit, ipsa re- k
gnet pro Vasthi. placuit sermo re- m
gi, & ita ut suggesterant, iussit fie- n
ri. Erat uir Iudæus in Susan ciui- o
tate, uocabulo Mardochæus, fi-
lius Iair: filij Semei, filij Cis de p
stirpe Iemini, qui translatus fue- q
a ¶Perfecut. ecclesiæ fructus. b ¶Spiritali.
rat de Ierusalem eo tempore quo
a ¶Præparatos captiuitati spirituali, Ieconias enim præparatio Domini interpretatur.
b ¶Diabolus:
Iechõniam regem Iuda Nabucho
a ¶Confusionis.
donosor rex Bãbilonis trãstulerat,
a ¶Magister.
b ¶Ecclesiæ.
c ¶Christi qui dicit: Nuntiabo nomen tuum fratribus meis.
† patrui lxx. fratris patris
b qui fuit nutritius filiæ † frãtris sui
Ediſiæ, quæ altero nomine uo-
a ¶Absconsa. Nesciat enim sinistra quid facit dextra tua.
b ¶Errorem & superstitionem Gentilem.
cabatur Esthẽr, & utrunque pãren
a ¶Pulchra es & decora filia Ierusalem.
tem amiserat pulchra nimis & de-
cora facie. Mortuisque patre eius
a ¶Per verbum euangelij ad salutem generauit ęternam, vnde: Filioli mei quos iterum parturio.
ac matre Mardochæus sibi eã ãdo
ptauit in filiam. Cumque percre-
buisset regis imperium, & iuxta
mandatum illius multæ uirgines
pulchræ adducerentur Susan, &

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA CIEDOSUSALES

adoptat in filiam, qui est doctor gentium in fide, & veritate, & est de stirpe Iemini, hoc est de stirpe Beniamin.

a *Esther.* Hanc Nabuchodonosor spiritualis, & rex cōfusionis à naturali lege, & cultu vnius Dei in cōfusionem idololatriæ transtulit, sed pietas diuina ad viam veritatis per prædicatores reuocauit.

† dignas. i. conuenientes ad ministrādū ei

b *Et septem.* i. fideles animas spiritussancti gratia regeneratas, atq; dedicatas, quę eius sequuntur vestigia, fide doctrina, & operatione bona. de quib. dicitur: Adolescentulę dilexerunt te nimis. Cant. 1. b

c *Quæ no.* Quia peccatorum labe, & sordib. idololatrię p baptismum mundata, opprobrium pristinæ iniquitatis non sustinuit vltra.

† vt cognosceret pacem. i. so... vt valeret, & se haberet

d *Ingredie.* Quæcunq; anima certat ad thalamum Christi properare, cōdignum a suis doctorib. accipit ornamentum, & quo magis se deuotā ad agnitionem fidei, & exercitiū operis preparat, eo amplius a doctorib. instruitur, vt de competentiū numero sanctæ trinitatis integram fidem, & confessionem ad pceptionē baptismi, & vnctionem chrismatis vt cælesti vt sponso veraciter iungatur, accedat.

† veniebāt

e *Atq; inde.* Qui se ab ecclesia per vitiorum sordes separauerit, merito in secundas

F ædes retruditur, vbi concubinæ regis morantur: quia sanę fidei casus descensum honoris meretur, nec habet vltra potestatem ad regem redire, nisi superna gratia visitatus in pristinæ statum dignitatis restituatur.

f *Euoluto au.* i. transactis quinque ætatib. mundi quib. patrum propago processerat, instabat sexta ætas veniente redemptore, in qua gentium multitudo per euangelium vocanda erat.

† patrui

g *Tebeth.* apud Hebræos: eudimos, apud Græcos: ianuarius est apud Latinos In quo Dominus incarnatus octauo die circuncisus, à Magis adoratus, & mysticis muneribus est honoratus, in quo etiam à Iohanne baptizatus esse prædicatur. Matt. 2.

† Esther

Cumq; &

a Castis parentibus.

a Aegeo traderentur eunucho. Esther quoq; inter cęteras puellas ei tradita est, ut seruaretur in numero fœminarum. Quæ placuit ei, & inuenit gratiam in cōspectu illius. Et præcepit eunucho, ut acceleraret b c

a Sanam doctrinam scripturarum, & uitam æternam, & honestam.

b mundum muliebrem: & traderet ei partes suas, et septem puellas † speciosissimas de domo regis, & † tā d

a Sponsam. b Adolescentulas. c Donis uirtutum. d Verbo, & exemplo. a Ecclesia de gentibus.

c ipsām q pedissequas ei⁹ orniret atq; excoleret: Quę e noluit ei indicare populum & patriā suam. Mardochęus enī patruus eius pceperat ei, ut de hac re om-

a Doctores, qui dicunt: Obliuiscere, po. &c.

a Sollicite exquirendo fidem, & operationem commissæ plebis.
b Attende vnde Apostolus: Sollicitudo omnium ecclesiarum & quis infir. & ego non infir.

nino reticeret. Qui deambulabat quotidie ante uestibulum domus in qua electę uirgines seruabātur, f † curam agens salutis Esther, & scire uolens quid ei accideret. Cùm autem uenisset tempus singularum

b Ante regulam rectæ fidei. b Cælestis Ierusalem. c Animæ.

a Tanquam sponsæ. b Cęlestem.

per ordinem puellarum, ut intrarēt ad regem expletis omnibus quæ ad cultū muliebrem pertinebant, mensis duodecimus uertebatur, ita duntaxat, ut sex g h mensibus oleo vngerentur myrrhino, & alijs sex q i k

a Nomine fidei, & pinguedine & dilectionis.
Bonorum operum.
a Virtutum.

d busdam pigmentis & aromatibus uterentur. Ingredientesq; ad regē quicquid postulassent ad ornatū pertinens, accipiebant, & † ut eis placuerat cōpositę, de triclinio fœminarū ad regis cubiculum trāsibāt.

a In baptismum.
a A doctoribus prius.
a Trinitatis fidei.
a Quia post occasum vitiosorum exurgit fulgor virtutum.

e Et quæ intrauerat uespere, egrediebatur mane: atq; l inde in secundas ædes deducebatur, q̄ sub manu Susagazi eunuchi erant, qui concubinis regis præsidebat, nec habebat potestatem ad regem vltrà redeundi nisi uoluisset rex, & eā venire iussisset ex nomine. m

a Sexta quæ venit ubi plenitudo temporis.

f Euoluto autem tempore per ordinem, instabat dies n quo Esther filia Abihail † fratris Mardochæi, quā sibi adoptauerat in filiam, deberet intrare ad regem.

a Ecclesia de gentibus. b Doctorum, & præcipue Pauli.
a Versutæ. b Per baptismum.
a Quia plus credidit doctoribus, quam sibi. Quæ utilia sunt, melius nouit medicus, quam infirmus.

Quæ non quæsiuit muliebrem cultum, sed quæcun o que uoluit Aegeus eunuchus custos virginum, hęc ei ad ornatum dedit. † Erat enim formosa ualde, & incredibili pulchritudine, omniumq; oculis gratiosa & amabilis uidebatur. Ducta est itaq; ad cubiculū p q

a Circundata varietate uirtutum.

g regis Assueri, mense decimo qui uocatur Tebeth, septimo anno regni eius, & adamauit eam rex plus q̄ omnes mulieres, habuitq; gratiam & misericordiā coram eo super omnes mulieres, et posuit diadema regni in capite eius. Fecitque eam regnare loco Vasthi. Et iussit conuiuium præparari permagnificum cunctis principibus & seruis suis, pro coniunctione & nuptijs Esther, & dedit requiem vniuersis r

a Benignitatis anno septimiformis gratia spiritussancti repleto. b Ecclesiam. c Christus.
a Nationes. b Virtutum. c Per emissionem peccatorum.
a Consortem sibi regni fecit.
a In mente. b Astitit regina a dextris tuis.
a Synagogæ, quæ regem spernendo & crucifigendo regni dignitatem amisit.
b Conuiuium spirituale, gaudium in toto orbe vbi epulę spirituales, vbi mysteria corporis, & sanguinis Domini.
a Ecclesiæ. b Venite ad me omnes, qui laboratis &c. c Deposito onere peccatorum.

NIC. DE LYRA.

a Esther quoque inter cæteras puellas ei tradita est. *scilicet Aegeo eunucho.*

b Quæ placuit ei. *Hic consequēter describitur promotio Esther quantùm ad accelerationem ornatus muliebris, cùm dicitur:*

c Et inuenit gratiam. *& hoc factum est ex diuina ordinatione, vt citò promoueretur ad regiam dignitatem, & sic liberaret populū Israel à periculo sibi imminente de propinquo.*

d Et traderet ei partes suas. *id est illa, quæ ad victum, vestitum, & ornatum pertinebant.* G

e Quæ noluit ei indicare populum. *de precepto Mardochæi, quia Iudæi tunc erant captiui, & serui: & si hoc sciretur forsitan posset tanquam ignobilis repudiari, quamuis secundum veritatem esset de genere regali, vt dictum est.*

f Qui deambulat. *sollicitus inquirere de bono ipsius Esther.*

† mutauit ipsum, & puellas eius. i. mutauit partes ipsius, & puellarū i bonū, siue vt gratam rē faceret ei, ipsa aūt erat in domo mulierum

g Mensis duodecimus vertebatur. *scilicet antequam aliqua de virginibus adductis ad regis cubiculum duceretur, quia primis.*

h Sex mensibus oleo. *id est lachryma fluente de tali arbore, quæ habebat virtutem mundificandi carnem.*

i Et alijs sex. *scilicet mensibus.*

k Quibusdam pigmentis. *quæ faciunt carnem mulieris suauem & redolentem, ad reprimendum fetores, qui in mulieribus solent esse, omnia ista fiebant de consilio medicorum regis, vt sic maiorem delectationem inueniret in eis, vel saltem in aliqua earum, & sic maior delectatio superueniens dolorem abijceret præcedentem.*

l Et quæ intrauerat &c. *vt sic de pluribus vna tanquam delectabilior, & amabilior eligeretur, & tanquam regina coronaretur:*

ad ornatū pertinens

m Qui concubinis regis præsidebat. *de victu, & de vestitu conuenienti eis prouidendo. tamen verisimile est, quòd istæ quę admissę fuerant ad cubiculum regis, erant eius vxores, dicebantur tamen concubinæ, quę, scilicet non erant principales vxores: sicut & de Abraham legitur, q Sara dicitur propria & principalis eius vxor, aliç autem dicuntur concubinç, omnes tamē erant eius vxores.* H Gen. 25. a

n Instabat dies. *debebat intrare ad regis cubiculum secundum modum, & ordinem superius positum.*

o Quæ non quæsiuit. *sicut alię, ponens se totaliter quantùm ad hoc in eunuchi dispositione.*

p Omniumq; oculis. *decorem .i. corporis decor gratia, & virtutis mirabiliter augmentabat.*

q Ducta est itaq; *hic consequēter agitur de desponsatione, & coronatione Esther, & patet litera vsq; ibi:*

r Et dedit. *Quod dupliciter exponitur. Vno modo, q mandauit vniuersis prouincijs, vt durantibus nuptijs Esther, cessarent ab operibus seruilibus. Alio modo, q dedit eis requiem à solutione tributi pro illo anno, vel saltem pro parte anni. & hoc est magis p*

babile: quia

MORALITER.

✻ q *Ducta.* Hoc mysticè fuit impletum in ascensione Christi, tunc enim ecclesiam iustorum secum duxit ad cæleítia. uel in assumptione uirginis gloriosæ, quando fuit super angelos exaltata.

✻ *Ac dona*

a *Cumque & secundo.* Non sufficit Christo primitiuā sibi sociare ecclesiam, sed per prædicatores de gentibus multitudinē acquisiuit copiosam. vnde: Alias oues habeo q̄ nō &c. & illas op. me ad Ioan. 10. c

b *Duo eunuchi.* Possunt in duobus eunuchis schismatici, & heretici notari, qui fraudis, & malitiæ uenenū corde gestātes cōtra veritatē cōsiliantur, vt eā credētib. auferāt, & Christū. i. fidē Christi in ipsis fidelib. interficiāt: sed corū iniquitatē sancti doctores manifestāt, vt inocētes saluēt, & illi iusta vltione puniāt.

c *Histo.* Duob. testamētis, in qb. scriptū est, q iustis pmia, q iniustis debeant supplicia. vn̄: Ibūt hi in suppliciū ęternū, iusti aūt i vitā eternā. Et i Ezech. Iustitia iusti sup eū: & ipietas impij erit sup eū. Matt. 25. d Ezech. 18. c

NIC. DE LYRA.

babile, quia cessatio ab operib. tāto t pe nō eēt gratiosa, sed magis dānabilis, & onerosa.

a Ac dona. *principibus suis, sicut solet fieri in talibus festis.*

† Infra 6. a & 12. a

b Cumq;. *Hic cōsequenter agitur de confirmatione amoris ipsius regis ad Esther reginā, qd fuit ex hoc, q conseruauit sibi vitam suam denuntiando insidias, quæ sibi parabātur, & hoc à Deo factum est, ne gratia, quam Esther apud regē inuenerat, minueretur, eo q patriā suā, & populū noluerat idicare, & hoc est qd dicitur. Cumq;. videlicet post coronationem Esther, simulando, q rex aliā sibi ppōnere vellet, eo q patriam, & genus prodere non vellet, & sic mereretur ad indicādū eo subditur:*

c Necdum pro. *Mardochæi, cuius mandatum pro nulla re volebat præterire.*

d Eo igi. *quo virgines sic adducebantur, & quo Mardochæus sollicitus pro Esther ad portam regis morabatur.*

e Irati sunt. *occultè tamen machinantes in eius mortē. Causa tamē huius machinationis* B *nō exprimitur hic, nec i aliqua glossa Hebraica, vel Latina quā viderim, sed frequenter inuētū est, q serui regis machināt i mortē eorū.*

f Qui ianito. erant, & in primo palatij limine. *p tota ista litera nō est plus in Hebreo. Custodes supellectilis. Et ratio huius diuersitatis est: qa dictio Hebraica, quæ hic ponitur, equiuoca est ad limen, & supellectilem: trāslatio tamen nostra sequitur primam significationem, Hebræi autem sequuntur aliam, cui magis concordat litera sequens cum dicitur:* C

g Volueruntque insurgere in regem, & occidere eum. *Ianitores enim palatij nō sunt tantæ potestatis, q per arma regē possint occidere, cum habeant custodes corporis sui, nec sic intrant ad interiora, qd possint sibi venenū propinare, sed illi, qui sunt custodes supellectilis aureæ & argenteæ, in qua seruitur regi, possunt faciliter hoc facere, cuiusmodi erant illi, vt dicunt Hebræi.* † regiam

h Quod mar. *Dicit autem Iosephus q hoc sciuit per quendam Hebræum, qui erat famulus valde familiaris vnius illorum eunuchorū Ra. Sa. vero dicit q hoc sciuit, quia corā Mardochęo in idiomate Tharsensi de regis intoxicatione loquebantur, credentes quòd Mardochęus illud idioma penitus ignoraret.* Vbi supra † Mardochæo

i Quæsi. *quod ita erat secundum veritatem.*

k Mā. *qa pter historias cōes vbi scribebātur festā notabilia, qlibet rex p t pe suo faciebat scribi vnū librū, i quo facta sui t pis ponebant, & hoc ad memoriā futurorū, qa ex factis pręteritis dirigūtur hōes in agendis de futuro.*

a Spiritualia. b Dedit dona hominibus.

prouinciis, ac dona largitus est iuxta a magnificentiam † principalem.

a Cumq; secundò quęrerentur uirgi b

a Doctores qui conuocant gentes ad introitum fidei & sacramentum baptismi.

nes & cōgregarentur, Mardochęus manebat ad ianuam regis necdum c

a Quia sancta ecclesia nihil agit per arrogantiam. vnde: Omnis gloria filiæ regis ab intus. Et alibi: Gloria mea testimonium conscientiæ meæ.

prodiderat Esther patriā & populū suum iuxta mādatum † eius. Quicquid enim ille pręcipiebat, obseruabat Esther, et ita cuncta faciebat, vt

a Quo eam primis ecclesiæ rudimentis instruebat.

eo tempore solita erat quo eā paruulam nutriebat. Eo igitur tempo- d re, quo Mardochæus ad regis ianuam morabatur, † irati sunt Ba- e

a Scribæ & Pharisæi clauem scientiæ habentes, nec intus euntes, nec alios intrare permittentes. Castrati siue robore animi.

b gathan, & Thares, duo eunuchi re-

a Quasi principes doctrinæ.

gis, qui ianitores erant, & in primo f palatij limine præsidebant, uo-

a Collegerunt pontifices & Pharisęi concilium. Christum.

luēruntque insurgere in regem, & g

a Ordinem prædicatorum.

occidere eum. Quod Mardochęū h

a Fidelibus.

non latuit. Statimq; nuntiauit reginæ Esther, & illa regi, ex nomine Mardochæi qui ad se rem detulerat. Quæsitum est & inuentum, & i appensus est uterque eorum in patibulo. Et iussit rex ut in libro memorali scriberetur, ut pro uita sua aliquid repensaret ei. Mandatum- k que est historiis, & annalibus tradi l tum coram rege.

MORALITER.

✻ a *Ac dona.* Christus, n. rex noster ecclesiā secū ducēs ad cælestia, dedit suis fidelibus abūdāter spūssancti dona. Ps. lxvij. fm translationē LXX. Ascendens in altū captiuā duxit captiuitatē, dedit dona hoibus. Psal. 67. c

d *Ego igi.* Per duos eunuchos, qui noluerūt regē interficere, significati fuerūt Pharisæi, & Saducæi, q post ascēsionē Christi qsierūt ipsū in mēbris suis occidere, & nomē ei⁹ penitus delere, vt patet Act. iiij & alijs eiusdē libri plurib. locis. Per Mardochęū āt, q sa utē Esther gerebat curā, pōt Petr⁹ apl's itelligi, q curā suscepit ecclesiæ Xpi: & destitauit ecclesię malitiam Pharisęorū, & Saducęorū nomē Xpi delere qrētium, vt su. hoc dn̄m exoraret. vn̄, dī de Petro, & Io. Dimissi āt venerūt ad suos, & annūciauerūt eis q̄ta ad eos pricipes sacerdotū, & seniores dixisēt, q cū audissent vnanimiter leuauerūt vocem suā ad dn̄m &c. Act. 4. d D

l *Et annal.* per quod significatur, q merita iustorū nō dant' obliuioni, sed registrant' corā rge cęlesti, ut remūerēt' pe cōpetēti.

GLOS. ORDIN. CAP. III.

Post hæc. Sequitur.

a *Aman filium.* Potentes seculi, qui beneficiis diuina potestate collatis abutentes, quos cōsortes habent naturæ, dedignantur habere consortes gratiæ: & honorem, & reuerentiam, quā soli Deo debuerunt, in sese transferre contendunt. Eos autem, qui cōsentire nolunt, odijs, & cruciatibus persequuntur: sed iusto Dei iudicio in insidijs suis capiuntur iniqui. Vnde dicitur, Iustus de angustia liberatur, & tradit impius pro eo Potest per Amā (quē Iosephus de stirpe Amalec esse commemorat) Iudæorum populus figurari, q prophetas occiderunt & dn̄m prophetarum, & apostolos eius gn̄is nobilitarē pp incredulitatē, & duritiā cordis pdētes, q p Esaiā principes Sodomorū, & populus Gomorrhæ dn̄r. Vn̄ Ezechi. Pater tu⁹ Amorrheus, & mater tua Gethea. Prou. 11. a lib. 11. ant. cap. 6. Esai. 1. c Ezech. 16. a

Missa

NIC. DE LYRA. CAP. III.

Post hæc. *Descripta ipsius Esther promotione, hic consequenter agitur de populi sui liberatione. & primò ponitur contra populū iniqua machinatio. secūdo mira populi libe. iiij. c. Circa primum primò ponitur machinationis occasio. secundo ipsa machinatio, ibi: quod cum audis. tertiò machinationis executio, ibi: Dixit Aman regi. Occasio autem machinationis contra Iudęos fuit, eo quod Mardochæus nolebat adorare Aman sicut & cæteri: & hoc est quod dicitur:* Post hæc regni sui faciens *à se secundum.*

Qui.

CAP. III.

a Christus. a Temporaliter. a Iniquitas interpretatur.

Post hæc rex Assuerus exaltauit a Amān, filium Amadathi, qui erat b de stirpe Agag, & posuit soliū eius super omnes principes quos habebat. Cunctiq; serui regis qui in foribus palatij uersabantur, flectebant genua, & adorabant Aman. Sic enim præceperat eis impera-

b Qui. *iste fuit rex Amalec, vt habetur. 1. Reg. xv. quem Samuel occidit, vt ibidem dicitur, & ideo iste Aman habebat exosos Iudæos, quia Saul rex Israel vastauit regnum Agag, interficiens Amalecitas viros, & mulieres, & paruulos. vt habetur. 1. Re. Sed contra hoc videtur quod dicitur infra. xv. Aman filius Amadathi animo, & gente Macedo. Ad qd dicunt aliqui, quòd idem est populus Amalecitarum, & Mace. sed hoc non videtur verū, quia Macedonia est quædam regio in Græcia secundum omnes historiographos, terram vero Amalecitarum est inter Aegyptum, & terram promissionis, & prope terram Edon. primò enim occurrerunt filijs Israel ad pugnā dū cōtra eos i deserto, vt hr̄. Exo. & istæ terrę sunt valde distantes, Et ideo aliter dicitur, & melius, q Amā dicitur aāo, & gente Macedo p similitudinē, qa Macedones iā rebellabant imperio Persarum, & Alexāder Macedo ab eis abstulit monarchiam, eam transferens ad Græcos, vt habetur primo Machabæo.* 1. Re. 15. b Obiectio Exod. 17. c 1. Mac. 1. a

Solus autem

MORALITER.

a ✻ *Post hæc.* Post persecutionē Iudæorū secuta est persecutio principum Romanorum, qui multum conati fuerunt nomen Christi delere, & Christianos interficere. Igitur per Aman qui interpretatur iniquitas, potest Nero nequissimus intelligi, quem rex regum exaltauit ad sublimitatem imperij Rom. Nam omnis ptās à Deo est, Per me reges regnant. Et propter dignitatem imperij uenerabantur Neronem populi Romanis subiecti. Per Mardochæū āt, qui corā Aman noluit genu flectere, significat' Petrus apostolus & qcūq; successor eius bonus, imo ēt qlibet uerus Christianus, q sacrilegis principum mandatis noluerunt obedire, pp quod dici- Prou. 8. d

✻ sacrilegi

VNIVERSIDAD DE SALAMANCA
GREDOS USALES

E a *Missa est sors.* qui ad sortem domini pertinent, occiduntur, quos significat ille hircus, qui secundum sortem Domini in lege occidebatur. († præsidebant)

(Leui. 16. b) b *Tulit ergo.* Sicut Aman epistolas dirigens, regis signaculo eas munire conatur, vt facilius votum expleatur, sic Iudæi libros diuinæ legis, in quibus est signaculum summi regis, id est gratia spiritus sancti ad comprobandam hæresim suam assumunt in testimonium, reprobantes societatem gẽtium, & Christi euangelium, quasi diuinis præceptis contrarium.

NIC. DE LYRA.

(† infra 9. f) ¶ a Solus Mardoch. *quia ex superbia sua volebat sibi arripere honorem diuinum, faciens se adorare tanquam Deum, vt dicit hic glossa Hebraica, & hoc erat sibi illicitum.*

c Quod cum. *Hic consequenter ponitur ipsa machinatio, & non solum contra Mardochæum, sed occasione eius contra totum populum Iudaicum, maximè* († infr. 13. f) *quia eum iam habebat odiosum propter interfectionem Agag, de cuius stirpe erat, vt prædictum est, & destructionem Amalecitarum per Iudæos tempore Saulis regis. & patet litera ex dictis vsque ibi:*

F d Mense primo. *apud Hebræos, & correspondet partim martio, & partim aprili: quia incipit à propinquiori lunatione æquinoctio vernali, siue ante æquinoctium, siue post: sicut plenius dictum fuit Exod. xij.* († dimittat eos)

e Anno duodeci. *ex quo patet quod dictum est suprà in principio huius libri, scilicet, quòd Mardochæus in principio regni Assueri non fuit eleuatus, nec fecit ea, quæ sequuntur: sed per magnum tempus pòst, scilicet per duodecim annos ad minus.*

f Missa est sors. *iste enim Amã sortilegus erat, & ideo per modum superstitiosum posuit sortes, ad videndum quo mense machinatio sua de interfectione Iudæorum deberet habere effectum.*

i Et exiuit. *id est cecidit sors super. xij. mensem, qui apud Hebræos adar vocatur, & correspondet partim martio, & partim februario. Postea misit sortem, quo die illius mensis deberet hoc fieri, & cecidit sors super. xiij. diem: & his dictis patet litera hoc excepto:* Missa est sors. *id est in vas ad hoc deputatum secundum illius sortilegij modum. sed quis fuerit ille modus magis in particulari, non habetur ex textu, ne ex glossa, nec est necessarium ad veritatem historiæ.*

g Quæ. *scilicet sors.*

h Hebraice dicitur. *non est per hoc intelligendum, quòd phur sit nomen Hebraicum, sed est Persicum. vnde in Hebræo habetur* פור הוא הגורל *phur, quod est garol: ita quòd garol est nomen Hebraicum, & significat sortem: & ponitur pro expositione nominis Persici. Quod ergo dicitur hic, quæ Hebr. dicitur Phur. intelligendum est in libro Hebraico sic scribitur, quamuis sit Persicum. Sed tamen statim ibidem per hoc nomen garol, quod est Hebraicum, exponitur.* G

k Dixitque. *Hic consequenter describitur machinationis executio, quia post sortilegium statim Aman incepit procurare erga regem occisionem Iudæorum.*

l Est po pu. *quia licet aliqui cum Zorobabel, & Esdra redissent in Ierusalem, tamen multi remanserant dispersi per regnum, amore vxorum, quas acceperant, & filiorum, quos in terra illa genuerant, & possessionum, quas acquisierant, vt dictum fuit Esdr. I.*

m Nouis. *quia colebant vnum Deum, cum tamen ante legem datam, & etiam ante Abraham gentes communiter colerent pluralitatem deorum, quod adhuc fiebat communiter in regno Assueri.* († quæ dicitur goral. i. sors)

n Insuper. *i. deiecta.*

o Conten. *q.d. sic potest esse origo rebellionis, & contemptionis in regno tuo.*

p Et optime. *hoc dixit adulando regi, vt magis inclinaret ad credendum sibi.*

q Quod non expe. *cuius bonum in pace omnino consistit.*

r Vt insoles. *id est malitia crescat.* H

s Per licen. *i. per regis dissimulationem.*

t Si tibi pla. *q.d. li. & hoc sit regno tuo vtile, tamen dependet ex tua voluntate.*

u Et decem mi. *i. thesaurarijs tuis pro tributo, quod reddant tibi, ne per mortem eorum diminuatur in aliquo prouentus regni tui.* († argẽti appendã manibus faciẽtiũ opus, ut adducant in thesauros regis)

x Tulit ergo rex. *antiquitus .n. annulis potentum signabantur literæ eorum. & ad hoc erat ibi signum expressum. ad hoc ergo tradidit sibi vt scriberet literas, & sigillaret, prout sibi placeret, de interfectione Iudæorum. & patet litera ex dictis vsque ibi:*

z Summa autem. *i. sententiæ in breui.*

a Vt omnes prouin. *armis, & talibus ad interfectionem Iudæorum, quia omnibus dabatur licentia hoc faciendi. & bona eorum diripiendi, ad quod multi erant inclinati.* (-nisan) († duces)

b Statim in susis pepen. *qd fecit Amã ne rex mutaret consilium.* († regis)

¶ Rege &

a ¶Prædicatores euangelij.
tor solus Mardochæus non flectebat genu, neq; ad- a
a ¶Dominum Deum tuum adorabis. & illi soli seruies. b ¶Adulatores.
orabat eum. Cui dixerunt pueri regis qui ad fores
palatij † residebant: Cur præter cæteros non obser-
uas mandata regis? Cumque hoc crebrius dicerent,
& ille nollet audire, nuntiauerunt Aman, scire cu- b
pientes utrum perseueraret in sententia. Dixerat
enim eis se esse Iudæum. Quod cum audisset A- c
man, & experimẽto probasset, quòd Mardochęus
nõ sibi flecteret genu, nec se adoraret, iratus est ual-
a ¶Id est habuit. b ¶In uno tantum. c ¶Sed in omnes Iudæos.
de: & pro nihilo duxit in unum Mardochæum mit
tere manus suas: audierat enim quòd esset gentis Iu
a ¶Omnem plebem catholicam.
deæ, magisque uoluit omnem Iudæorum, qui e-
rant in regno Assueri, perdere nationem. Mense d
a ¶Vltimo tempore quando erit persecutio qualis non fuit.
primo cuius uocabulũ est nisan, anno duodecimo e
a regni Assueri † missa est sors † in urnam, quæ He- f g h
a ¶Persecutoribus fidelium.
braicè dicitur phur coram Aman, quo die & quo
¶Confessorum fidei.
mense gens Iudæorum deberet interfici: Et exiuit i
mensis duodecimus, qui uocatur adar. Dixitque k
a ¶Iudaicus populus. b ¶Christianus. c ¶In omnem terram exiuit sonus eorum.
Amãn regi Assuero: † Est pópulus per omnes pro- l
a ¶Vnde: Petrus electis aduenis dis. Ponti, Galatię, Cappadociæ, Asiæ, & Bithiniæ.
uincias regni tui dispersus, & a se mutuò separatus,
a ¶Nouo testamento. vnde: Mandatum nouum do uobis, ut diligatis inuicem, sicut ego dilexi uos. b ¶Legem ueterem.
nouis utẽs legibus & ceremonijs, insup & regis scita b m n
a ¶Opinione Iudæorum, qui contemnit legem, qua occidit, sequitur spiritum, qui uiuifica. b ¶Quem nihil latet.
contemnens. Et óptime nosti, quòd nõ expediat re o p q
a ¶Contra te. b Peccandi.
gno tuo, ut † insolescat per licẽntiam: Si tibi placet, r s t
a ¶Id est perfectam obseruantiam legalium obseruationum. b ¶Iusto pondere.
decerne ut pereat, & decẽm millia talentorum † ap u
a ¶Scribis & Pharisæis. b ¶Id est thesauri sapientiæ & scientiæ Dei. c ¶Opinione Iudæorum.
b pendam arcarijs gazę tuę. Tulit ergo rex annulum, x
a ¶Potestate & operatione. b ¶Permisit.
quo utebatur de manu sua, & dedit eum Amã filio
a ¶Verorum confessorum.
Amadathi de progenie Agag hosti Iudęorum, di-
a ¶Sacrificium, & oblationem noluisti &c. Et non accipis de domo tua vitulos, neque de gregibus tuis hircos.
xitq; ad eum: Argentum quod tu polliceris, tuum
a ¶Sicut diabolo dictum est: Omnia, quæ habet, in manu tua sunt.
sit: de populo age quod tibi placet: Vocatique sunt
scribæ regis mense primo nisan tertiadecima die e-
iusdem mensis, & scriptum est ut iusserat Aman ad
omnes satrapas regis, & † iudices prouinciarum di-
uersarumq; gentium, vt quæque gens legere pote-
rat & audire pro varietate linguarum ex nomine re
gis Assueri, & literæ signatæ † ipsius annulo mis- y
a ¶Sicut Paulus accepit epistolas a principibus Iudæorum, vt quoscunq; inueniret uiros, ac mulieres, uinctos perduceret in Ierusalem.
sæ sunt per cursores regis ad vniuersas prouincias,
ut occiderent atque delerent omnes Iudæos à pue-
ro vsq; ad senem paruulos & mulieres uno die, hoc
est tertiodecimo die mensis duodecimi qui uoca-
tur adar, & bona eorum diriperent. Summa au- a
tem epistolarũ hæc fuit, ut omnes prouincię scirent a
& pararent se ad prędictam dié. Festinabãtq; curso-
res qui missi erant, regis imperium explere. Statim

MORALITER.

✻ sacrilegi persecuti sunt grauiter ecclesiam. excitata tamen fuit prima persecutio per Neronem.

b Nuntia. Per istos nũtiatores signantur accusatores Christianorũ apud impios iperatores.

y Et lit. Per hũc annulũ signat imperialis potestas à Deo data, sicut prædictum est, qua Nero, & alij sibi siles abusi fuerũt in Christianorum psecutione.

a que in † Susis pependit edictum, rege, († Susan)
a ¶Vnde: Plorabitis & flebitis vos, mundus autem gaudebit.
b & Aman celebrante cõuiuium, & cun-
ctis Iudæis qui in vrbe erant flentibus.

A ¶ a Rege, & Aman celebrante con. *quasi pro regno fuisset ordinatum optimum negocium.* (Ioan. 16. d) (Quæstio)

b Cunctis Iudæis qui in urbe erant fle. *secundum quod dicitur Ioh. xvi. Plorabitis & flebitis vos, mundus autem gaudebit. Ad maiorem intellectum huius ca. & aliquorum sequentium quæritur hic, vtrum adoratio, quæ est per genuum flexionem, sit soli Deo exhibenda. Et arguitur primò, quod sic per hoc, quod Mardochęus noluit hoc modo adorare Aman, cuius causa in persona eius, infrà dicitur:* (infra 13. d) *Libenter. n. pro salute Israelis etiam vestigia pedum eius deosculari paratus essem, sed timui ne honorẽ Dei mei transferrem in hominem, & quenquam adorarem excepto Deo meo. Nec in hoc Mardochęus reprobatur, sed magis à scriptura sacra, et doctoribus commendatur. Item Apo. dicit beatus Iohannes:* (Apoc. 22. b) *Cumq; audissem, & vidissem, cecidi, vt adorarem ante pedes angeli, qui mihi hæc ostẽdebat, & dixit mihi: Vide ne feceris, & sequitur: Deũ adora: ex quo videtur, q adoratio per genuflexionem sit soli Deo exhibenda. In contrarium videtur per illud, quod habetur. I. Regum,* (1. Re. 25. d) *quod Abigail adorauit Dauid, de qua ibidem dicitur: Et procidit coram Dauid super faciẽ suã: & adorauit super terram, & cecidit ad pedes eius, quod non potuit fieri sine genuum flexione: ergo non exhibetur homini excellenti illicitè, quia alias Dauid sanctus hoc non sustinuisset sibi fieri, nec Abigail hoc fecisset, quæ sancta erat, & tenetur communiter à doctoribus in spiritu prophetico tunc cum Dauid loquuta fuisse. Ad quæstionem istam dicẽdum, q adoratio manifestè ordinatur ad reuerentiam illius, qui adoratur. reuerentia autem referenda est alicui propter excellẽtiam suæ virtutis. & iõ vbi est singularis excellentia, ibi debetur singularis adoratio: talis aũt est excellentia diuina, quæ est infinita, & ideo debetur sibi singularis adoratio, quæ à doctorib. vocatur adoratio latriæ soli Deo debitæ, & exhibendæ. Veruntamen quia excellentia diuina cõicatur excellentib. creaturis. non tamen vniuocè, sed participatiuè, & diminutiuè: inde est, quod aliqua adoratio refertur creaturis excellentib. sicut angelis sanctis, & personis in dignitatibus constitutis, quæ vocatur adoratio duliæ. De prima vera adoratione est hic quæstio. Circa quod sciendum, quod licet adoratio principaliter consistat in actu interiori mentis Deum reuerentis: habet tamen ex consequenti aliquem actum, seu aliquod obsequium exterius, quod est signum actus interioris, sicut actus fidei primò & principaliter consistit in actu interiori mentis primæ veritati propter se assentiẽtis: secundario tamen consistit in actu exteriori confessionis qui etiam in casu est necessarius ad salutem, secundum quod dicitur Ro.* (Rom. 10. b) *Corde. n. creditur ad iustitiam, ore autem fit confessio ad salutem. Etiam in hoc doctores Hebræi, & Latini conueniunt, quod sit aliqua reuerentia seu seruitus* B *exterior vna, vel plures soli Deo exhibenda, seu exhibendæ: sed procedẽdo vlterius in particulari quæ sit illa, vel illæ, variè dicitur. Dixerunt. n. Hebræi, quod genuum flexio vnius, vel duorum est huiusmodi, hoc accipientes ex dicto Mardochæi in præallegato cap. & hoc in parte sequuti sunt eos aliqui Christiani, dicentes, quod licet coram personis excellentibus licitè possit vnum genu flecti, tamen coram solo Deo duo genua sunt flectenda, sed hoc dictum videtur nimis durum: quia non solum Gentiles sed etiam Christiani reuerendo personas excellentes vtuntur genuflexione non solum vnius, sed amborum: & ideo hoc esset condemnare Christianos saltem in magna parte. Item hoc uidetur esse contra scripturam sacram, ut tactum est in arguendo de Abigail, & Dauid. Item iiij. Regum,* (4. Reg. 1. c) *expressius habetur de Abdia, qui fuit sanctus, & propheta, de quo dicitur: Quicum uenisset curuauit genua contra Eliam, & precatus est eum, quod non fecisset, nec Elias permisisset, si flexio unius genu uel amborum esset prædicto modo illicita, & ideo dicendum, quod non est illicita ratione prædicta, uel rationib. prædictis, & maximè, quia ecclesia sciens ubiq; talem adorandi modum, non prædicat contrarium. sed semper quasi concedens hoc esse licitum.* (Cultus & honoris exhibitio varia) *Ad cuius pleniorem intellectum cõsiderandum, quod aliqua de diuinis honoribus tacta sunt ad creaturas excellentes partim timore, & partim adulatione, & partim nimia humilitate, non tamen sunt eis exhibita tanquàm Deo, sed sicut creaturis eius excellentiam participantib. ratione sanctitatis, seu dignitatis, seu alterius excellentiæ, de quibus est genuum flexio. Et licet huiusmodi primò fuerint ex malo motiuo, uel saltem minus bono introducta: tamẽ ex quo consuetudo inualuit, exhibentur licitè creaturis excellentibus: dum tamẽ non sit intentio exhibentis talia hominib. illis sicut Deo exhibere, nec recipientis hoc modo recipere, & sic per intentionem exhibentis, & recipientis tollitur proprietas actus interioris latriæ, per consuetudinem uerò introductam actus exterior obseruatur, remanet tamen aliqua seruitus soli Deo exhibenda, quæ est actus exterior latriæ, & signum actus interioris, s. oblatio sacrificij, quæ in nulla lege exhibetur alicui, nisi ei, qui pro Deo habetur, & hæc uidetur sententia Aug. ubi dicit sic:* (lib. 10. de ciui. c. 4. & 5) *Multa deniq; de cultu diuino usurpata sunt, quæ honorib. deferuntur humanis, siue humilitate nimia, siue adulatione pestifera; ita tamen, ut quib. ea deferuntur, homines haberentur, qui dicuntur colendi, & uenerandi, si autẽ eis multum additur adorando &c. & sequitur, quis uerò sacrificandum censuit, nisi ei, quem Deum, aut sciuit, aut putauit, aut finxit? q.d. nullus. Ad argumenta dicendum. Ad primum dicunt aliqui, quod Mardochæus non renuit flectere genua coram Aman, eò q illicitum esset absolutè, sed propter abusum ipsius Aman, qui ex hoc in superbiam eleuabatur, sed hoc non uidetur ualere, quia homines mali, quandiu tolerantur à Deo in statu excellenti, sunt honorandi. unde & Dauid sanctus, Saulem pessimum ipsum persequentem adorauit.* C (1. Re. 24. b) *Similiter Iudith quæ inter mulieres sanctas computatur, adorauit Holofernem pessimum genuum flexione. Adorauit enim prosternens se super terram, & leuauerunt eam serui Holofernis iubente Domino suo.* (Iudit. 10. d) *propter quod apostolus Petrus dicit:* (1. Pet. 2. e) *Serui subditi estote in omni timore Domini, non tantum bonis & modestis, sed etiam discolis. hæc est enim gratia. Aman uerò erat in potestate constitutus scilicet à rege secundus, ut supra dictum est. propter quod ratione status, & officij erat adorandus. propter quod aliter dicendum est, quod aliquid de se licitum ratione alicuius circunstantiæ fit illicitum. sicut dare eleemosynam mulieri paupercula licitum est, & meritorium, si tamẽ fiat intentione pertrahendi eam ad luxuriam, illicitum est. sic in proposito, licet adoratio per genuflexionem licitè impendatur excellentibus creaturis, tamen redditur illicita per malam intentionem exhibentis, si hanc exhibeat quasi Deo, uel ex parte recipientis si exigat isto modo, sicut legitur de Nabuc. rege Assyriorum quod præcepit Holoferni,* (Iudith 3.) *ut omnes Deos terræ exterminaret, ut ipse solus Deus diceretur. & hoc modo quærebat adorari Aman, ut dicũt Hebræi, & habitum est ca. præc. quia per tales excellentias machinabatur obtinere regnum, vt habetur inf. xvi. Ad secundum dicendum, quod argumentum est magis ad oppositum, quia de apostolis tenet ecclesia, quod post confirmationem spiritussancti in die Pentecostes non peccauerunt mortaliter. propter quod Iohannes tunc non peccauit, & maxime, quia eleuatus erat in contemplatione ad videndum secreta cælestia, peccasset autem mortaliter, si honorem soli Dei exhibendum angelo exhibuisset. Nec potest dici, quod Deum solum in angelo sibi apparente loquentem adorauerit, quia hoc angelus non prohibuisset: prohibitio ergo angeli non fuit ad ostendendum illam adorationem esse illicitam, sed ad ostendendum excellentiam, quam natura humana consecuta est per filiũ Dei eam sibi in vnitate suppositi assumentem, secundum quod exponit Beatus Greg. home. v. Euangeliorum.*

In capitu. iij. vbi dicitur in postill. Quia ex superbia sua volebat sibi accipere honorem diuinum faciens se adorari tanquam Deum.

A D D I T I O I.

Dicere quod Aman faciebat se adorari tanquam Deum, vt dicit gl. Heb. videtur irrationabiliter dictum. nam hoc esset contra regium honorem, commune est enim apud omnes etiam idololatras, estimare Deum uerum, seu quem putant, uel fingunt Deum esse super omnes homines, etiam reges uel principes, unde si Aman honorem diuinum usurpasset, sequeretur ex hoc quod honorem maiorem, quam regium sibi uendicaret. D *quod ex timore regis hoc non auderet attentare, etiam si diuinum amorem postponeret. ideo prædicta glo. non tenetur ut autentica ab Hebræis. sed ad reddendum causam, quare Mardochæus non flectebat genua coram Aman, sicut alij serui regis, sunt apud eos duæ opiniones. Vna est quod Amã portabat ad collum quoddam idolum, & ex hoc Mardochæus renuebat adorare Aman, ne uideretur idolum adorare. Alia opinio est, quod cum Mardochæus esset de stirpe Saulis primi regis Israel, ut habetur supra in postilla cap. ij. qui quidem Saul uastauit Amalecitas, & cæpit regem Agag, quem occidit Samuel, ut habetur. I. Reg. xv. qua ratione vt habetur in postil. supra Amã habebat exosos Iudæos: ideo pari ratione intelligendum est quod Mardochæus habebat exosum Aman tanquam descendentem ab Agag, & Amalec: cuius inimicicia habere memoriam, ita vt non traderetur obliuioni, præcepit Deus filijs Israel. vnde Mardochæus tanquam verax nedum volebat adorare ipsum Aman, sed nec etiam ostendere sibi signa alicuius amicitiæ ad illum.* (Deut. 25. c) *esset enim contra illud quod in corde gerebat ex mandato Dei. Et hæc opinio videtur magis consona literæ. Legitur enim infra capi. v. de Mardochæo, quod non solum non assurgebat ante ipsum Aman, sed nec mouebatur de loco sessionis suæ: constat autem, quod surgere coram aliquo, vel moueri de loco propter reuerentiam alicuius, non est adoratio, quę non debet hominibus fieri. ex quo patet quod ex alia causa Mardochæus hoc cauebat. Quod autem habetur. xiij. ca. vbi dicitur: Ne honorem Dei mei transferam ad hominem &c. non est tenẽdum tanquam autenticum, & in scriptura canonica contentum, non enim habetur ab Hebræis de isto libro nisi tantum vsq; ad. x. ca. inclusiuè &c.*

In eodem ca. ubi dicitur in postilla: Nouis utens legibus.

A D D I T I O II.

Non solum propter culturam vnius Dei dicebantur Iudæi vti nouis legibus, sed propter circuncisionem, & obseruantiam sabbati, & abstinentiam à cibis immundis, & multa homini quibus Gentiles non vtebantur &c.

In eodem capitul. iij. ubi dicitur in postill. Tamen ex quo consuetudo inualuit exhibentur licitè creaturis excellentibus.

A D D I T I O III.

Consuetudo adorandi creaturas per genuflexionem non uidetur aliquid facere ad propositum quæstionis motæ per postil. nam antequam aliqua consuetudo de hoc esset, talis adoratio aut erat licita de iure diuino, aut non. Si erat licita, sic talis consuetudo ad hæc nihil operaretur. Si autem erat illicita per consuetudinem contrarium non fiereno

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

Additio. Esther Cap. IIII. Replica.

E *non fierent licita: nulla.n.consuetudo uim obtinere posset contra legem diuinam,vt in prima secunda. Vnde circa hoc videtur aliter dicendum.*
t. 2. q. 97. art. 3. ad 1. *f. quod adoratio exterior est signum significans interiorem adorationem, non naturaliter, sed ad placitum, sicut loquutiones significant conceptus interiores ad placitum instituentium. Ideo non est inconueniens, quod in diuersis temporib. seu in uarijs regionib. diuersa sint signa adorationis interioris tam latriæ, quam duliæ, sicut & diuersæ loquutiones. vnde licet apud antiquos vet. te soluere calciamenta de pedibus pertinebat ad reuerentiam loci sancti, ut habetur Exo. iij. & Ios. v. tamen apud nos talis reuerentia non habetur, ut patet per communem usum ecclesiæ. & si militer potest dici de adoratione corporali.*

REPLICA.

Burgensis etiam circa tertium ca. satis competentem ponit additionem. G tionem. Sed hoc in ea videtur dubium quod dicit Aman descendisse ab Amelech, quia infra ca. vi. dicitur: Aman animo, & gente Macedo. non igitur Amalecites, quia Macedonia regnum est Græciæ: & fuit primum, & proprium regnum Alexandri magni. vnde dicuntur Saxones traxisse originem. vnde scribit quidam: Saxo velut credo patria fuit, antè Macedo. Cetera quæ notat Burg. de genu flexione nō sunt magni ponderis, in huiusmodi. n. reuerētiæ signis intentio facientis distinguit an pertineant ad latriam, duliam, vel hyperduliam, quo. n. ad genuflexiones dulia videtur habere potiores modos, quam latria, nam plerumq; coram papa, regib. et principib. flectuntur genua: vbi coram sacramento Eucharistiæ uix fit inclinatio, & nemo tamen, vt puto, estimabit aliquem ex eis creatorem, & non potius creaturam, & duliam eis exhibendam.

GLOS. ORDI. CAP. IIII.

6 *Vę cum audisset &c.* Sequitur:
a Vsq; ad fores. Sic magister ecclesiæ intercessione reginæ, de qua dicitur: Astitit regina à dextris. &c. q̄
Psal. 44. c partim peregrinatur in mundo, & partim regnat cum domino, a rege omnium seculorum desiderat exaudiri.
b Non enim erat li. Nullus cum corruptione præsentis uitę potest aulam cęlestē intrare, sed antè obitum suum debet quisque corporis castigatione, & cordis cōpunctione regni pulsare introitum, vt post lætabūdus supernum intret palatium.
Dubium Si qs quærat quomodo rex iustissimus tormenta inferat innocentibus, sciat hoc non esse ex voto malitiæ, sed ex summi consilij nutu procedere. Sapientia enim vincit maliciam,
Sap. 7. d Ibid. 8. a Psal. 11 3. b attingit a fine usq; ad finē fortiter. & di. omnia. su. Omnia quę cunq; voluit fecit in cęlo, & in omnibus abyssis. Cuius iusto iudicio agitur, ut fideles in manu persequutorum tradantur,
F uel ad purgationem, vel ad correptionem, vel ad meritorum augmentationem. sic Iob Satanæ traditur: Paulus ab angelo Satanæ colaphizatur.

6 *Rursum*

NIC. DE LYRA. CAP. IIII.

Væ cum audisset &c. *Postquā descripta est contra populum Iudai cum Aman machinatio, hic consequenter describitur eiusdem populi liberatio, quæ facta est per petitionem reginę Esther. Circa quod sic proceditur, quia primò ponitur petitionis dispositio præuia. secundò petitio ipsa: ca. v. Circa primū primò ponitur Mardochei lamentatio. secūdò reginæ monitio, ibi: Egressusq; Athach. tertiò cōis oratio, ibi: Rursumq;. Circa primum dicitur:*
a Quæ cum au. Mar. *f. condemnationem Iudæorum prædictā p edicti publicationem, vt prædictum est.*
b Scidit uestim. &c. *in signum doloris.*
c Et indutus est sacco, &c. *in signum humiliationis.*
d Voce magna clama. *propter innocentum condemnationem.*
e Vsq; ad fo. pa. gra. *quia non poterat aulam ingredi in habitu tam uili, quod erat statutum ad magnificentiam regalem.*
g Ad quæ cru. re. do. per. *id est sententia, vel edictum.*
h Planctus ingens erat. *ad ostendendum animi amaritudinem.*
i Ieiunium *ad carnis afflictionem.*
k Vlulatus, & fle. *ad impetrandum Dei propiciationem.*

CAP. IIII.

a ¶Id est necem Iudæorum. b ¶Ministri ecclesiæ.

Væ cùm audisset Mardochæus a
a Discrete discutiās opa sua, ne f aliquo displiceat Deo.
scidit uestimenta sua, & indu- b c
a ¶scilicet lachrymosa compunctione cordis, ieiunijs & elecmosynis. b ¶Recordationem humanæ fragilitatis vnde: Cinis es, & in cinerem reuer.
tus est sacco, spargens cinerem
a ¶Mentē. b ¶Latitudine communis ecclesiæ, quæ dicit: In tribula. di. la. mihi. c ¶Valida intentione cordis.
cāpiti, & in platea h mediæ ciuitatis uoce māgna d
a ¶Compunctionem. b ¶Anima ejus in amaritudine est.
clamabat, ostendens amāritudinem animi sui,
a ¶Ad conspectum diuinæ maiestatis.
a & hoc ciulatu usque ad fores palatij gradiens. e
b Non enim erat licitum indutum sacco aulam f
a ¶Ecclesiæ.
regis intrare. In omnibus quoque prouincijs,
a ¶Fidelium conuentibus. b ¶ex.
oppidis, ac locis, ad quæ crudele regis dogma g
peruenerat, planctus ingens erat apud Iudæos, h
ieiunium, vlulatus, & fletus, sacco & cinere multis pro stratu utentibus. Ingressæ sunt autem i k l
a ¶Nuptiales.
puellæ Esther & Eunuchi, nunciaueruntque ei.
Quod audiens consternata est: & uestem misit, m
a ¶Pallio laudis pro spiritu mœroris.
vt ablato sacco induerent eum: Quam accipere o
a ¶Rachel plorans filios suos noluit consolari, quia non sunt.
nōluit. Accitoq; Athach Eunucho * quem rex
ministrum ei dederat, præcepit ut iret ad Mar- *regis
dochæum, & disceret ab eo cur hoc faceret. p
a ¶Tortum in aduersis. b ¶In latitudine. c ¶Ecclesiæ.
Egressusq; Athach iuit ad Mardochęum, & inuenit eum stantem in platea ciuitatis ante ostiū
palatij, qui indicauit ei ōmnia quæ acciderant, quomodo Aman promisisset vt in thesauros
regis pro Iudæorum nece inferret argentum. Exemplar quoq; edicti quod pendebat in †Susis q
a ¶Ecclesiæ. † Susan
dedit ei ut reginæ ostenderet, & moneret eam
a ¶Introduxit me rex. b ¶Regum.
ut intraret ad regem, & † deprecaretur eum pro
populo suo. Regressus Athach nunciauit Esther
omnia quæ Mardochæus dixerat. Quæ respondit ei, & iussit ut diceret Mardochæo: Omnes
a ¶Qui seruiunt ei in timore, & exultabunt cum tremore.
serui regis & cūctę, quæ sub ditione eius sunt, no
a ¶Singulæ ecclesię. b ¶Qui fortior, vnde audacior. c ¶Debiliores, vnde submissiores. d Ante tempus.
rūt prouinciæ, qd siue uir, siue mulier nō uocatus r
a ¶Cęleste. b ¶Non habens uestem nuptialem.
interius ātriū regis intrauerit, †absq; ulla cūcta- † vna eius lex est, vt
& protunc cessant orare, sed postea tempore competenti faciunt.

1 Ingressæ sunt autem puellę *& eu. f. ad ipsam Esther, quæ habitabat in conclani, nec ita exibat ad rumores audiendos sicut domicellæ eius, & ministri.*
m Quod audiens co. &c. *ex insolita rei auditu.*
n Et uestem mi. *vt Mardochæus honestius incederet, & aulam regiam ingredi posset.*
o Quam accipere noluit. *Quia ad huc non uenerat tempus consolationis, propter quod Esther misit ministrum, sibi familiarem ad Mardochæum, vt sciret causam suæ desolationis.*
p Egressusq; Athach. *Hic consequenter ponitur reginæ monitio prima, & postea secunda, ibi: Quod cū audisset. Circa primum ponitur monitio reginæ, vt oraret p populo suo in periculo posito, & patet litera vsque ibi:*
q Exemplar quoq; edicti. *i. copiā, quia exemplar proprię est primum originale. Secūdo hic ponitur Esther excusatio, cum dicitur:* Quæ respo. *Sequitur:*
r Quod siue uir &c. absq; ul. cunctati. *id est mora.*

¶ Interficiatur H

MORALITER.

✻ a *Quæ cum audisset Mardoch. scidit uestimenta &c.* Per Mardochæum significatur bonus prælatus qui corporale periculum uel spirituale cognoscens populi sui seipsum affligit operibus pœnitentiæ, ad prouocandum misericordiam Dei.
e *Et hoc ciulatu usq; ad &c.* i. ad respectum diuinæ maiestatis per pœnitentiam & orationem appropinquare cupiens.
f *Non enim &c.* Per quam significatur palatium cæleste, quod nullus ingredi potest indutus tacco mortalitatis humanæ.
m *Quod audiens E. consternabatur.* Nam ecclesia audiens afflictionem boni prælati debet merito turbari, & mittere sibi uestem, procurando sibi suis orationibus diuinam consolationem, sicut ecclesia pro curauit Petri liberationē. De hac autem veste dicitur. Induit me Dominus uestimento salutis &c. Sed quia bonus prælatus citò reuertitur ad fletum propter aliquorum populi sui peccatum, ideo dicitur: † quæreret facié eius
o *Quam accipere noluit.* Per hoc autem quod Esther de accessu ad regem ad precandum pro liberatione populi primò se excusauit, postea verò consensit, significatur q. triūphans ecclesia & virgo beata videntes q. non sit tempus libe rationis populi fidelis ab afflictione: nam aliquando non expedit,
✻ *Tradens me mo-*

6 *a Rursumq;.* Orant pro se inuicem
A Mardochæus, & Esther. i. magistri, et discipuli, sicut Paulus pro discipulis orat, & pro se orari obsecrat, ut in Actib. apostolorum ab ecclesia fiebat oratio sine intermissione pro Petro.
Rom. 15. a Act. 12. a

NIC. DE LYRA.

¶ a Inter. *Illud editum de cōsilio Amā fuerat positū, ne in cubitu eius de morte Iudæorum renouaretur per aliquem informantem regem ad contrarium.*
b Quæ tr. ītā d. &c. *Hēbat. n. rex plures alias uxores, vt dictum est. & forte in illo t pe alijs utebatur ītā ad reddendum eis debitū: tum quia alterius uti delectabile est, vt dicitur ij. Mach. xv. sola tamen Esther erat regina, sicut filia Pharaonis inter uxores Salomonis.*
c Quod cum au. *Hic ponitur secunda monitio cum dicitur:*
d Ne putes &c. li. *à sententia contra Iudæos data. per hoc q. tu es regina.*
x Si. n. nu. si. de *uita tua tantū cogitās.*
f Per aliam oc. *quia Deus habet multos modos seruos suos liberandi.*
g Et tu, & do. p. t. per. *diuina iustitia, eō quòd populum tuum neglexeris.*
h Et quis n. &c. ut in ta. tē. *i. in afflictione populi tui, vt per te liberaretur. q. d. à principio tuæ promotionis nullus hoc cognouit, sed modo per effectum patet, quia à Deo facta est tua promotio ad regnum, vt liberes populum tuum.*
i Rursūq;. *Hic consequenter ponitur oratio communis, quia Esther obediens Mardochæo uoluit se periculo exponere pro populo suo: tamen petiuit, vt pro ipsa, & negocio fieret communis Iudæorum oratio, vt sic securius procederet in facto suo.*
Ysai. 13. c

B Non

a ¶Spiritualiter. b ¶Signum miserantis potentiæ.

tione statim interficiatur, nisi forte rex au a
ream uirgam ad eum tetenderit pro signo clemētiæ, atque ita possit uiuere. Ego igitur quomodo ad regem intrare potero,
a ¶Ætatis huius vitæ.
quæ triginta iam diebus non sum uocata b
ad eum? Quod cum audisset Mardochæ- c
a ¶Ne quæras quæ tua sunt, sed quæ Iesu Christi.
us, rursum mādauit Esther, dicens: Ne pū d
tes quòd animā tuam tātum liberes, quia
a ¶Interioti. b ¶Summi.
in domo regis es præ cunctis Iudæis. Si eīn e
a ¶Non interedas pro nobis.
nunc siluēris, per aliam occasionem libe- f
a ¶Quia filiorum curā nō habes. b ¶Vnde: Obliuiscetis p. t. & do. p. t.
rabuntur Iudæi, & tu & domus patris tui g
a ¶Pauci, vel nulli. b ¶Quia ideo rex te reginam fecit, vt nobis in persecutione auxiliareris.
peribitis: & quis nouit utrum idcirco ad h
regnum ueneris, vt in tali tempore para- i
reris? Rursumque Esther hæc Mardochæo verba mandauit: Vade & congrega omnes Iudæos quos in †Susis repereris,
a ¶Ieiunium commendat. ¶Panem desiderij. ¶In fide sanctæ trinitatis contra prosperta. & aduersa.
& orate pro me. Non cōmedatis & non k
a ¶Vinum voluptatis. b ¶Quibus fuit filius hominis in corde terræ.
bibatis tribus diebus ac tribus noctibus,
a ¶Ecclesia b ¶Animabus fidelium humilibus abiectis in oculis suis.
& ego cum ancillulis meis similiter ieiu- l
a ¶Per continentiam munita.
nabo, & tunc ingrediar ad regem, cōtra le- m
a ¶Non digna.
a ¶Animam meam porto in manibus meis.
gem faciens †inuocata, tradensq; me mor a
ti, & periculo. † Iuit itaque Mardochæus & fecit omnia quæ Esther præceperat.

k Nō comedatis neq; bi. *Non est intelligendum, q. tanto tempore abstinuerint ab omni cibo, & potu: quia talis abstinentia esset indiscreta. sed quia semel in die naturali tantum comederunt, & modicum. s. ad sustentationem naturæ tantum: illud autem, quod est modicum quasi nihil reputatur, vt habetur ij. Thysiorum.* C
pro signo clemētiæ
2. Physic. tex. 56. 2.
l Et tunc ingre. ad re. *confisa de dictis orationibus, & ieiunijs.*
m Contra legem faciens inuo. *id est non uocata.*
n Tradensq; me morti. *i. exponens me periculo mortis, quia non erat certa de euentu futuro, quamuis confideret de diuino auxilio.*

MORALITER.

✻ n *Tradensq; me morte.* Licet enim ecclesia triumphans, & Beata virgo sint extra mortalitatis statum, tamen dicuntur tradere se morti, quando periculum mortis eius accipiunt cordi ad amouendum per suam interpellationem apud iudicem Deum, sicut bonus aduocatus illi, pro quo aduocat, aliquando dicit pro sua consolatione, ego super me accipio periculum causæ tuæ.
i Rursumque Esther. Per hoc autem quod Esther regina mandauit Iudæis, quòd essent in afflictione, & oratione deuota, significatur quòd ecclesia triumphans, vel virgo Beata volunt sibi deuotos facere talia, ut orantes pro ipsis regem cœli velocius exaudiantur, per hoc quòd illi, pro quibus volunt orare, ad impetrationem gratiæ disponuntur. † Susan
† non uocata.

D

GLOS. ORDIN. CAP. V.

6 Ie autem ter. sequitur:
Mat. xi. d Phili. 2. b *a Vir. a.* Regiminis potēciā, vel passionis crucē, per quā acq̄sīt ptātem. de qua dr̄: Data est mihi oīs potestas in cęlo, & in terra. Et alibi: Propter quod exaltauit illum & dedit illi nomen, quod est super omne nomen.

6 *Vocate*

NIC. DE LYRA. CAP. V.

Diuisio

Die autem *Præposita debita dispositione, hic cōsequēter agitur de petitionis ppositione, q̄ duplex est. Prima petitio est ad regis animū inclinādū. Secūdo ad populū Iudaicū liberādū. c. vij. Prima in tres. qa primo ponitur Esther postulatio. secundo subditur Aman machinatio, ibi: Egressus est itaq;: tertiò machinationis frustratio, sequenti ca. Circa primum dicitur:*
a Die autem te. *scilicet post prædictas orationes, & ieiunia.*
b Inducta est E. ad re. &c. *deposita ve ste lugubri, qua fuerat vsa tempore orationis & ieiunij.*
c Et ste. in atrio. *confidēs Dei subsidio.*
d Contra ba. *i. aulam regiam, & dicitur βασιλεὺς, quod est rex in Græco.*
rex f Placuit ocu. eius. *Tum quia esset omnium oculis amabilis, & gratiosa, vt habetur supra ij. ca. magis tamen in oculis regis, cui erat matrimonialiter coniuncta. Tum quia gratiositas eius augmentata fuit tunc ex speciali gratia Dei, sicut dicitur de Iudith.*
Iudit. 10. a g Et exten. con. eam uir. au. *in signum benignitatis, & amicitiæ.*
h Quę accedens. *liberata à periculo.*
i Osculata est sum. uirgę eius. *i. sceptri regij in signum reuerentiæ.*

Quæ

k Quę est pe. tu. *q. d. paratus sim eam implere, quod ostendit sequens litera:* Et si dimidiam partem &c.
l Obsecro, ut uenias ad me. *Ideo inuitauit eum ad conuiuium, vt magis inclinaret ad se regis animum: sciebat enim, quod deliciæ mulierum emolliunt virilem animum.*
Mat. xi. d Phili. 2. b
m Et Aman tecum. *dicit Ra. S. quòd*
¶ *ideo solum*

MORALITER.

✻ a *Die autē ter.* Per diē tertiū signātur tps gr̄æ, qd est post duo tpa. i. tps naturæ, et tps legis Mosaicæ. tūc. n. ecclesia de Gentib. collecta ornata fuit documētis cęlestib. & scīs, & B. Virgo, q̄ signat per Esther, in assumptione sua fuit ornata dotibus gloriosis.
c *Et stetit in atrio domus regiæ.* Nam ecclesia stetit per constantiam in aduersis, & uirgo gloriosa stetit per potentiam in cælestibus eminentijs.
s *Cumque uidisset Esther re. stan. placuit oculis eius.* Ecclesia nanq; cælesti regi placuit propter eius constantiā, uirgo beata propter plenam corporis, & animę gloriam.
u *Et extendit con. eam uirg. au.* Nam vtrique contulit charitatis diffusionem.
a *Obsecro, ut uenias ad me hodie, & Aman te. ad conu.* Per quod significatur eucharistiæ sacramentum in ecclesia militante, & fruitio gloriosa in ecclesia triumphante. Ad utrumq; uocatur rex cælestis. quia delectatur in deuotorum communicatione, & in beatorū fruitione. Et similiter Aman uocatur, p quem cōuenienter Iulianus apostata designat, qa sicut ille fuit persecutor synagogæ, sic iste ecclesiæ: fuit etiam Christianus, & subdiaconus ordinatus: & sic ad con-
✻ uiuium

VNIVERSIDAD DE SALAMANCA

Ga *Vocate.* Concordat voluntas regiæ inuitantis,& regis iubentis,sed vę illi,qui indignus accedit,qui licet inuitatus venit, suis tamen obstantibus meritis lætitiam conuiuij non habebit Intrabit ergo rex,& videbit discũbentes,& non vestitum veste nuptiali proiiciet in tenebras exteriores.unde:insidijs suis capientur iniqui.

Prou. 11.d

b *Si inueni in conspectu.* Dilatatio petẽdi non deputatur segnitiei, sed patiẽtiæ. Non.n in præsenti sed in futuro bonis, & malis retribuetur merces Cras.n pro futuro ponitur.vnde:Nolite soliciti esse de crastino. & Iacob in Gene.ait: Apparebit mihi cras iustitia mea.& de agno dicitur:Non remanebit ex eo quicquam vsq; mane. Cum iudicium venerit reuelabit quali veste quisq; ad conuiuiũ intrauerit.

Matth. 6.d Gen. 30.e

c *Zares uxorem suam &c.* i.familiaritas peccandi Vel ad literam, vxores regum, & principum in persecutione fidelium consenserunt.

NIC. DE LYRA.

¶ *ideo filium Aman cum rege inuitauit ad hoc, q̃ a principes magis mouerentur inuidia, & odio contra ipsum.uidẽtes q̃ sicut habebat erga regem gratiam singularem, ita crederent eum reginæ familiarem; & sic postea pro eo non starent.sed magis de eius de iectione gauderent. Et licet in hoc forsitan non bene fecerit, tamen commendatur de facti intentione,quia faciebat hoc ad deiectionem superbi, & liberationem innocentis populi,& Iudith de mendacijs,quæ dixit Holoferni,non commendatur,sed de intentione liberationis populi sui. persone.n. bonæ magnatum,& aliorum,qui prodesse possunt,ex magno zelo ad populum suum aliquando mouentur ad aliquid illicitum vt patet in exemplis prædictis,& patet litera vsq; ibi:*

F

a Veniat rex,& Aman.*Inuitauit.n.eos ad conuiuiũ simul rationibus iam dictis scilicet vt rex magis ad petitionem eius inclinaretur,& Aman magis odiosus principi.eius redderetur: factum est etiam hoc diuina dispositione: vt interim Mardochæus eleuari, & Amon cadere inciperet,vt patet ca.se.*

b Egressus. *Hic ponitur consequenter machinatio Aman, quæ orta fuit ex elatione Aman ex reginæ inuitatione. & hoc notatur cum dicitur:* Egressus est itaq; illo die Aman &c.lę. & ala. *de offensa sibi regina amicitia,& familiaritate.*

† pparari

a raui. Statimq; rex uocate inquit cito Aman, vt Esther obediat uoluntati. Venerunt itaque rex & Aman ad cõ

a ¶ Fidei deuotionem,qua delectatur Deus.

uiuium quod eis regina parauerat.

a ¶ Conuiuij, quo reficit Deus.

Dixitq; ei rex postquã † vinũm bibe rat abundanter: Quid petis vt detur tibi, & pro qua re postulas? Etiamsi dimidiam partem regni mei petieris, impetrabis. Cui respõdit Esther:

b Petitio mea,& preces sunt istæ: Si inueni in conspectu regis gratiã,& si regi placet, ut det mihi quod postulo, & meam impleat petitionẽ, veniat rex & Aman ad conuiũ qđ paraui

a ¶ In futuro.

eis,& crãs aperiam regi uoluntatem meã. Egressus est itaq; illo die Amã

a ¶ Nesciens quid pateret ventura dies.

lætus & alacer.Cumq; uidisset Mardochæum sedentem ante fores palatij,& nõ solum non assurrexisse sibi, sed nec motum quid de loco sessionis suæ,indignatus estualde,& dissimulata ira reuersus in domũ suã,cõ

c uocauit ad se amicos suos & Zares uxorẽ suã,& exposuit illis magnitudinem diuitiarũ suarum filiorumq; turbã,& quãta eum gloria super oẽs principes & seruos suos rex eleuasset. Et post hæc ait:Regina quoq; Esther nullum alium uocauit ad cõuiuium cum rege ꝓter me, apud quã ẽt cras cũ rege pransurus sum.Et cũ hæc oĩa habeam,nihil me habere puto,quãdiu uidero Mardochæum Iudęum sedentem ante fores regias. Rñde-

a ¶ Satellites ministri eterum.

runtq; ei Zares uxor eius & cæteri amici: Iube parari excelsam trabem habentem altitudinis quinquaginta cubitos,& dic mane regi ut appẽdatur super eam Mardocheus,& sic ibis cum rege lætus ad cõuiuium. Placuitque ei consilium,& iussit excelsam † parari crucem.

c Cumq; uidisset Mard.*Sequitur:*Indign. est u. *quia secundum philosophum: parui pensio est causa iræ. reputauit autem se parui pensium vltra modum, eo q̃ vidit Mardochæum non solum ipsum non adorasse, sed nec etiam sibi assurrexisse.*

lib. 2. Rhetor. c. 2. 2. 6.

d Et dissimulata ira.*quia non poterat eum punire sine regis licentia.*

e Conuo.ad se ami.*ad tractandum de punitione Mardochæi, quam summe desiderabat: quod patet ex hoc, quòd diuitias suas, prolem numerosam, honores sibi impensos à rege, & regina pro nihilo computabat, quandiu Mardochæus viuebat: & patet litera vſq; ibi:*

† in conuiuio uini.

f Iube parari excelsam tra.*vt magis appareat vindicta de ipso habita.*

g Et dic mane re.*q.d. statim concedet tibi.*

h Et sic ibis cũ re.læ.ad cõ.*quia passiones iræ licet incipiant tristitia, terminantur tamen in delectatione habita vindicta, ut patet per Philosophum ij. rhetorica. & iiij. Ethicorum.*

2. Rhet. ca. 2. 6. & 4. Ethic. ca. 6. tom. 5.

i Placuitq; ei consilium. *quia erat iuxta suum desiderium.*

MORALITER.

✻ uiuium ecclesiæ militantis fuit vocatus secundum actum,& per consequens ad conuiuium ecclesiæ triumphantis,sed in potentia tantum.

b *Egressus est itaq; Aman.* Per egressum à conuiuio significatur eius recessus à Christianorum consortio, & quia tunc Ascendit ad Romanum imperium ideo dicitur,lętus,& alacer,tamen propter impetum,et temporale gaudium.

c *Cumq; uidisset Mardoc.seden.* Per istum Mardochæum,qui reuerẽtiam ipsi Amã nõ exhibuit,significatur Beatus Basilius episcopus,qui mandatis Iuliani apostatæ sacrilegis noluit obedire propter quod iratus Iulianus comminatus fuit ei:quòd eius ciuitatem, et populum destrueret, quando de bello Persidis redirer: sicut Aman quærebat suspẽdere Mardochęũ, et populum perdere Iudæorum.

H

Ga *Noctem illã du.r.* In se mobilis permanens cursus tẽporũ,& actus oĩm contemplatur,& nulla eum latet cogitatio,cui omnia ꝓsentia.vnde Apostolus: Non est in illo,est & fuit,sed est in illo semper est.

2.Cor.1.d

b *Ventum e.l.* Gesta Mardochæi memorant coram rege,quia bona operasanctorum doctorum nunquam oblitioni tradentur,sed in memoria ęterna erit iustus.

Ps. 111.b

Ga *Festina*

NICO. DE LYRA. CAP. VI.

Diuisio

Noctẽ illam. *Hic consequenter describitur frustratio dictæ machinationis. & primo ponitur huius frustrationis occasio. secundo facti executio,ibi:Statimq; rex.Circa primum dicitur:*

a Noctem il.du. rex insomnem. *quod à Deo factum est,vt mors Mardochæi disposita in crastino impediretur.*

lib. 11. antiq.c.6.cir. med.

b Iussitq; sibi afferri historias. *quia sicut dicit Iosephus,vigiliam illam nolebat transire in ocio, sed expendere in aliquo vtili pro regno suo: & ideo fecit coram se legi facta præterita regni sui, quia memoria præteritorum dirigit in agendis respectu futurorum.*

c Ventum est ad il.*quod ordinatione diuina factũ est,vt Mardochæus iustus remuneraretur,Aman autem superbus confunderetur.Catera patent vsque ibi:*

¶ Nihil omnino

MORALITER.

✻ a *Noctem il.du.rex in so.&c.* Sicut dictum est supra,p regem istũ Deus significatur, qui est rex regum. licet autẽ Deus secundum veritatem nũquam dormiat, tamen secundum loquendi humanum dicitur dormire,quãdo mala punire dissimulat,& bona remunerare: & quando contrarium facit puniendo mala vel remunerando bona,tunc dicitur euigilare. Tunc autem ipsius Aman iusta punitio, & Mardochęi remuneratio imminebat de propinquo, ideo dicitur Noctem illam duxisse insomnem.

b *Iussit sibi aff.historias,& ann.prio.tem.* Tunc enim merita Mardochęi,& demerita Aman præterita coram Deo fuerunt per sanctos angelos recitata.sicut de meritis Tobiæ, & Saræ dicitur. In illo tempore exaudite sunt præces amborum, quorum uno tempore sunt orationes in conspectu Domini recitatæ.

Tob. 3.d

✻ *Homo quem*

Ga *Festina.* Magistri ecclesiæ oĩum virtutũ cultu,& decore sapiæ illustrati honorant diademate regiæ dignitatis tãq̃ mẽbra sũmi regis. Ascẽdũt sup equũ regiũ.i.sup pulũ fideliũ,in quorũ cordib.reldet rex angelorũ.vñ Abacuc propheta.Ascẽdes sup equos tuos,et eqtatus tuę sanitas.His Amã spãlis hostis ppũ Dei licet ẽt inuitus præbet obsequium, cum persecutores eccłie cogunt eidem eccłię reddere testimonium,non ualentes occultare, qđ manifestum est.

Abac.3.b

b *Tulit ita.* Hęc mutatio dexteræ excelsi, q si uidebatur glorioſior infra alios apparet uilior,& inferior,scdm illud: Deposuit potentes de sede, & exaltauit humiles. Similiter Esaias ait:Conuertẽt libanus in Chermel, & Chermel in saltũ reputabit. Sic synagogæ ꝓsa est superbia, ecclię humilitas exaltata. Sic psecutores fidei ad nihilũ sũt redacti:psessores Christi in toto orbe exaltati. Caput in caudã,& cauda in caput uerta est: Quia ois,q se exaltat,humiliabit.

Psal.76.c Luc.1.c Isai.29.f

NIC. DE LYRA.

¶ a Nihil o.me.ac. *Quia licet rex fe ciſſet eũ comorari in palatio suo à tpe illo,quo nitiauit sibi paratas insidias, hoc tñ erat quasi mercedẽ expectando:*

b Statimq; rex.*Hic consequẽter ponitur facti executio.Circa quod primo ponitur consultatio. secundo Mardochæi exaltatio,ibi:Dixitq; ei rex.Circa primũ dicitur:*Statim.rex qu.est in.at. *Prius.n q̃iesit à ministris suis, q̃ hora esset tpis,vt dicit Iosephus, & respõdẽtibus seruis suis q̃ iã dies illucescebat, quæsiuit quis de suis consiliarijs veneraret,vt de præmio Mardochæi conferret,quia eum premiare desiderabat.*

c Resp.pu.*idest regis ministri.*

d Amã ităt in at.*quia valde mane venerat,vt appensionem Mardochæi impetraret.Sed communiter dicitur,quòd surrectio matutina non est bona fortuna,quod contigit in proposito.*

e Cogi.Amã in cor.suo.*quia modus superbi est æstimare, q̃ nullus nisi ipse debeat honorari.*

f Ho.qu.rex &c.ue.re. *idest quibus nulli licet vti nisi regi.*

i Et imp.su.e.g.de.se.re.est.*idest quẽ nullus*

†clama'sat clamabũt

Diuisio

lib. 11. cap. 6.

B

Diuisio

a ¶ Qui quotidie seruiunt,qui cupiunt dissolui, & esse cum Christo.

ei serui illius ac ministri.Nihil omnino mercedis accepit.Statimq; rex,quis est inquit,in atrio? Amã quippe † interius atriũ domus regiæ ıtrauerat,ut suggereret regi,& iuberet Mardochæũ affigi patibulo qđ ei fuerat præparatũ.Rñderũt pueri:Amã ştat in atrio. Dixitq; rex: Ingrediatur. Cũq; esset ingressus, ait illi:Quid debet fieri viro,quẽ rex honorare desiderat?Cogitãs Aman in corde suo, & reputans, q̃ nullum alium rex nisi se uellet honorare, rñdit:Homo quem rex honorare cupit, debet indui vestibus regiis,& imponi super equum † qui de sella regis est,& accipere regium diadema super caput suum,et primus de regijs principibus ac tyrannis teneat equum eius, & per plateam ciuitatis † incedens clamet, & dicat: Sic honorabitur, quemcunque rex uoluerit honorare. Dixitque ei rex : Festina, & † sumpta stola & equo, fac ita vt locutus es, Mardochæo Iudæo,qui sedet ante fores palatij. Caue ne quicquam de his quæ locutus es,prætermittas. Tulit itaque Aman stolam, & equum, indutumque Mardochæum in platea ciuitatis, & imposito equo præcedebat atque clamabat. † Hoc honore condignus est quemcunque rex uoluerit honorare. Reuersusque est Mardochæus ad ianuam palatij, & Aman festinauit ire in domum suam lugens & operto capite, narrauitq; Zares vxori suæ & amicis omnia,quæ

a ¶ Sæpe enim seculares conuersi ueritatem intelligunt, & confitentur.

euenissent sibi. Cũi respõderunt sapientes quos secum habebat in cõsilio,& uxor eius.

¶ Veroum.

Si de semine Iudæorum est Mardochæus ante quem cadere cœpisti,non poteris ei resistere,sed cades in conspectu eius. Adhuc illis loquentibus uenerunt eunuchi regis, & citò eum ad conuiuium, quod regina parauerat, pergere compulerunt.

¶ In quo Deus impugnat.

nullus equitauit nisi rex.

k Et ac.re.ma.ex *quibus satis patet, quod asperabat ac regnum.*

q Dixitq; ei rex.*hic consequenter ponitur ipsius Mardochæi exaltatio,& p consequęs Aman confutatio,ci dicitur:*

r Fes.*absq; aliqua retardatione.*

s Et sũ sto.& *e.i.veste regia, & equo regio: de diademate autẽ regio tacuit, qa non videbatur sibi conuenienter dicẽ, q̃ alius à rege portaret diadema regiũ.qđ ât.inf.viij.c.dicitur q̃ Mardochæus portabat coronam auream: illa tamen non erat similis coronæ regię.*

t Fac ita ut lo.es.Mar.iu.*qa tres primus inter principes regni mei,et sic patet exaltatio Mardochæi,& per consequęs confutatio Aman. Ideo sequitur:*

† exterius

† quẽ equitat rex

u Et Aman.se.&c.& o.ca.*sicut solent homines confusi incedere.*

x Si de se.iu.est Ma. *Dicit hic glo.Hebraica, q̃ sapiẽtes illi,q erãt de consilio Amã,uiderãt libros legis Moysi:qa alij q̃ Iudæi captiui iã trãsiderãt eos in lingũa Persicã, & ibi viderãt, q̃ Hebræi coparantur stellis cęli,& terræ pulueri, ut hꝰ Ge.xxii.& xv.& io dixerũt:quãdo incipiunt cadere deducuntur ad nihilũ quasi puluis,& q̃do incipiũt prualere,ascẽdũt sicut cęli stellę,& ideo subditur:*

† ducat eũ, & clamẽt

y Non po.ei resiste. *& patet litera.*

MORALITER.

✻ f *Homo quem rex.s.cælestis.*

g *Hono.cu.i.in futuro,*vbi erit verus honor unde dicit Greg.Si culmẽ veri honoris quęritis,ad cælestẽ regnũ tendite.Si gloriam dignitatum diligitis,in illa superna angelorum curia una ascribi festinate.

Hom. 15. in euang. 20.

h *Deb.in.ue.re.i.* pñti uita dẽt ornari uirtutib. moralib. & theologicis.

i *Et im.su.eq.qui de sel.re.est.i.* debet habere corpus totaliter obediẽs spiritui,& subiectum.

D

k *Et ac.re.diade.su.ca su.* idest in mẽte suæ,q̃ caput est hois.dẽt hẽre iugẽ memoriã coronę cælestis, p̃ cuius acquisitione debet continue laborare.

l *Et p.de re.p.i.*unꝰ de angelis hoim cus.odib.sicut Gen.j dr: Et factũ est uespere,& mane dies vnus.i.primꝰ.

m *Et per pla.ci.l.* cælestis.

Gen.1.a

n *Cla.& d.*cũ ipsũ ad glã introducet.

o *Sic honor. quemcunq; rex.* cælestis.

p *Vo.ho.*Et sic factũ fuit B.Basilio p Mardochæum significato, & cuilibet bono prælato.

Ntrauit &c. Sequitur:

a *Sec.die con.inui..Amãue.* Sed vbi Esther petitionẽ suam aperuit,damnatus ad pœnam fecesset In euãgelio.n.prandium,& cęna memorantur Prandium præsens tempus.ecclesię designat.cęna aũt eternũ,& vltimũ cõuiuiũ.Vnde malis separatis in ꝑpetuum lętant boni.Amã nãq;, quia uestem dignam conuiuio non habuit, extra proiici meruit.

Intr.uit

NIC. DE LYRA. CAP. VII.

Diuisio

Ntrauit itaq; rex Aman ut ibi cum regi. *Hic cõsequẽter ponitur sed a petitio Esther reginæ ad populi liberationẽ. Circa q̃ primo ponitur aduersarij cõdẽnatio,sc̃o populi liberatio in principio.viij.ca. Prima in duas, qa primo ponitur ipsius Esther iusta petitio: secundo ipsius Aman iusta condemnatio,ibi:Rex autem,circa primum dicitur:*

b Dixitque ei rex.*scilicet regina Esther.*

c Postquam ui.in calue.*idest alacrior factus est.*

d Quæ est peti.tua Esther.*Ex voluntate adimplendi voluit eius petitionem præuenire.*

e Dona mi.aiã me..*desl vitã meã:qa interfecto populo Iudaico sed'm*

¶ *Aman machi.*

CAP. VII.

Ntrauit itaq; rex, & Aman, vt biberent cum regina. Dixitq; ei rex etiam secunda die † postquàm uino incaluerat : Quæ est petitio a tua Esther,ut detur tibi, & quid uis tibi fieri?Etiam si dimidiam partem regni mei petieris, impetrabis. Ad quem illa respondit: Si inueni gratiam in oculis tuis o rex, & si tibi placet, dona mihi animam meam,pro e

1.Cor.11.f

MORALITER.

✻ a *Intrauit itaq; rex* Deus qui p regem,& peccator q̃ per Aman significatur,ittãt ad cõuiuiũ eucharistiæ, sed tñ diuersimodè: qa Deus intrat ut cõuiuiũ faciẽs,pctor ãt ut abutẽs et indigne sumẽs,qa iudiciũ sibi mãducat & bibit.Seq̃ petitio Esther,p q̃ significatur ecclesia,cum dicitur:

e *Dona mihi ani.me..p qua ro. & po. me..p quo ob.&c.* Sic ãt petiuit eccłesia S. Basiliꝰ ad eius monitionẽ.fut liberaretur cũ populo à morte sibi cõminata p Iulianũ apostatã.Et missus fuit sctus Mercurius ad interficiẽdũ Iulianũ, sicut Amã de mãdato regis suspẽsus fuit in patibulo qđ parauerat Mardocheo,& vtinã sic acciderat oĩb.malũ machinãtib.aduersus innocentes,ut impleatur illud Psal.ix.In laqueo isto quẽ abscõderunt,cõprehẽsus est pes eorum.

1.Cor.11.f

† si cõuiuio uini. Hebraisꝰ est aut conuiuium uini nihil aliud significat, quam cõuiuiũ ut plurimũ de post de loco conuiuij.

Postquam

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA CAMPOS HISPALENSES

G a *Intrauit in hor.* Rege in hortũ properã
E te.i. secum electos ad delicias paradisi
† venditi inuitãte reginã pro salute sua deprecari ꝓtẽdit, sed tps opportunũ nõ habuit. Sero.n. q̃rũtur salutis remedia, cũ mortis imminent pericula. unde Salomon: Tunc inuocabunt. et non exaudiã eos: mane consurgent, & non inuenient.
Pron. 1.d b *Et statim o.* Deprecatio Amã oppꝫssio
dñi, qa in die iudicii iniquorũ orõ irrita
Pro. 108.a tio est. vñ: Cũ iudicat, exeat ꝓdẽnatus, & o.e.fi. in pec. Tũc oppꝫssio, qua humiles opprimebant, ipsis improperabitur.
Deut 31.g c *Harbona:* Doctores legis significat, q scelera, & dolos Iudæorũ prædixerũt. unde Moyses: Noui qđ post mortẽ meã iniq̃ agetis, et declinabitis de uia, quam
Ioan. 5.g ostendi uobis. Et in euangelio: Est qui accusat nos Moyses, in quo speratis.
Ioan. 5.g d *In domo. Aman.* Iniquos tumultuantes contra Christũ, significat Amã, & eius ecclesiam persequẽtes. Christus aũt in lege erat eis promissus. lex itaq; quę ad custodiã vitę data est, ipsis in mortẽ uer
Roma. 2.b ta est. pq̃ Christũ delere, et eius cõfessores interficere moliebant: & q per legẽ innoxios opprimere uolebant. ipsa accusante iusti iudicij accepere sententiam. Qui in lege peccauerunt, per legem uindicabuntur.

NIC. DE LYRA.

¶ *Amã machinationẽ, ut habetur supra iii.c. reputabat statim se moriturum, cum esset de eodem populo.*

a Et gemens tac. *si de honore regio deberem transferri ad statum ancillarem, & in hoc indicauit populum suum, de quo supra tacuerat vsque ad tempus opportunum.*

b Nunc aũt hosti.no.cu.or. *quia nobis interfectis insidiabitur vitæ eius. vnde in persona regis dicitur infra xvi. de ipso Amã. Nã Mar*
F *dochęum cuius fide, & beneficijs nimimus, & consortem regni nostri, Esther eum omni gẽte sua nouis quibusdam atq; inauditis machinis expediuit in mortem: hoc cogitans ut illis interfectis ipsi darctur nostræ solitudini &c. Ra. Sa. aliter exponit hoc. Cuius crudelitas redũdat in regem idest in damnum regis: quia si cõsuluisset vendere Iudæos in seruitutẽ populo alterius regni, rex inde habuisset magnam pecuniam in thesauris suis reponendã, quã non posset habere de cadaueribus mortuorum. Vel si consuluisset Iudæos occupare in operibus seruilibus regis, haberet rex Iudæ magnam utilitatem, sicut rex Aegypti de seruitute Iudæorũ ciuitates & castra regis adificantium, vt habetur Exo. 1. & sic patet quod consilium Aman non fuit utile regi, sed damnosum. prima tamen expositio uidetur rationabilior.*

c Respondensq; rex. *Hic consequenter ponitur ipsius Aman condemnatio, & patet litera usq; ibi:*

d Quod ille &c. *conscius propriæ malitiæ quam non poterat operire.*

e Vultum te.ac.re.fer. *præ nimia cõfusione.*

f Rex autẽ iratus sur. *nolens dare suam do nec aliquantulum transiret commotio iræ.*

e Reperit Amã super lec. *Dicit hic Ra. Sa. quod angelus impulit eũ, ut sic rex rediens magis moueretur cõtra eum. Potest tamẽ dici, q ex nimia stupefactione, & timore nõ poterat se sustentare, & sic corruit.*

h Etiã reg. uult oppri. *idest strangulare.*

i Et statim ope. fa. eius. *tanquã condemnati ad mortem, quia tunc erat talis modus, & ad huc est in aliquibus regnis, quòd pro aliquibus criminibus condemnatis ad mortem uelantur oculi quodam bendello.*

k Et lignũ, ꝙ para. Mar. *Iste enim eunuchus fuerat de illis, qui iuerãt ad uocandum ipsum Aman ad reginæ conuiuium, ut habetur in fi. c. præceden. & tunc uidit illud lignum in atrio Aman fabrefactum.*

l Appendite eum in eo. *& sic super eum re uersa est sua machinatio, secundum quod scribitur Prouerb. xxvi. Qui fodit foueam, incidit in eam.*

m Et regis ira quieuit. *quia facta uindicta ira quieuit, cum sit appetitus uindictę.*

In cap. vij. ubi dicitur in postilla: Dona mihi animam meam.

ADDITIO.

In hoc quod dicit Esther: Dona mihi animã meam &c. indicauit se esse de populo Iudæorum de quo tacuerat, unde statim sequitur, ga uenundati sumus ego & populus meus, quasi dicat. Ille hostis nõ solũ voluit emere Iudæos, sed etiam me quæ sum de eadem gente, cum tota tam gentem indifferẽter emerit. Item ubi nos habemus: Nunc autem hostis noster est cuius crudelitas redundat in regem, in Hebræo habetur: Non enim hostis ualet in damnum regis & est sensus, quod hostis ille scilicet Amã de quo intendebat, non erat tanti ualoris sicut damnum quod regi inferebat destruẽdo totam illam gentem sibi subiectam simul cum regina. Quod autem dicitur, quod Aman insidiabatur regi interfectis Iudæis, ad quod allegatur illud quod dicitur infra xvi. capi. non habet autoritatem in scriptura. nam quod in hoc libro continetur post x.c. non est de libris canonicis, nec recipitur ab Hebręis.

qua rogo & populũ meum ꝓ quo obsecro. † Traditi eñ sum⁹ ego & populus meus, vt cõteramur, iugulemur, & pereamus. Atq; vtinã in seruos & famulas vẽderemur: † esset tolerabile malũ, & gemẽs tacerẽ. Nũc aũt hostis noster est, cuius
b crudelitas redũdat in regẽ. Respon
c densq; rex Assuerus, ait: Quis est iste, & cuius potẽtię, ut hęc audeat facere? Dixitq; Esther: Hostis & inimicus noster pessimus iste est Aman. Quod ille audiens, illico ob-
d stupuit, vultũ regis ac reginæ ferre
e nõ sustinẽs. Rex ãt iratus surrexit,
f & de † loco cõuiuii intrauit in hortũ † arboribus cõsitũ. Amã quoq; surrexit ut rogaret Esther reginam pro anima sua: intellexit enim à rege sibi paratũ malũ. † Qui cum reuersus esset de horto nemoribus cõsito, & intrasset cõuiuii locũ, reperit Amã super lectulum corruis-
g se, in quo iacebat Esther, & ait? E-
h tiã reginã vult opprimere me prẽsente in domo mea. Necdum verbũ † de ore regis exierat: & statim
i a ¶Cõfusio & pudor. secundum illud: Induantur confusione, & reuereantur, qui volunt mihi mala.
c operuerunt faciẽ eius. Dixitq; Harbona vnus de eunuchis qui stabat
a ¶Qui fodit foueam incidit in eam, qui voluit lapidem reiecterat ad eum.
in ministerio regis: En lignum
k quod parauerat Mardochæo qui
d locutus est pro rege, stat in do-
a ¶Qui. quagesimo die post immolationem agni data est lex in monte Syna.
mo Aman habẽs altitudinis quin quaginta cubitos. Cui dixit rex:
a ¶ Conuerteretur dolor eius in caput eius &c.
Appendite eum in eo. Suspẽsus
l est itaq; Aman in patibulo, quòd parauerat Mardochæo, & regis ira quieuit.

† vbi hæc dixit rex operuerũt faciem ipsius Aman

† cauissem quanq̃ hostis non sit Exod. 1. a tisfaceret damno regis.

† conuiuio vini. i. de ipso cõuiuio † palatij & infra.

Rex autẽ cum

GLOS. ORD. CAP. VIII.

a *Die illo.* Tenet Esther domũ Aman hostis Iudæorũ, cum ecclesia possidet mũdum, quem possederat diabolus hostis Christianorum. vnde: Cũ fortis armatus custodiat atrium suum &c. Ingreditur ante
Luc. 11.c faciem regis Mardochæus, cum quotidie sanctorum animę de incolatu præsentis uitæ ingrediuntur ad contemplationem diuinæ maiestatis.

b *Domum Aman.* Dignitatem, & honorem, quem Iudæi scientia legis, & prophetarũ, & cultu religionis habuerunt.
Prou. 13.d unde in puerbijs. Custoditur iusto substantia peccantis. Et in euange. Auferet
Mat. 21.d a uobis regnũ, & dabit gen. fa. fru. eius.
c *Tulitq; rex.* Laudãte, & ꝓdicãte istãtiã magnorũ a Dño, ꝓ gra gram accipiunt in con-

CAP. VIII.

a Die illo dedit rex Assuerus Esther reginæ domũ Aman, aduersarii Iudæorũ, & Mardochęo ingressus est ante faciem regis. Cõfessa est enim ei Esther, † quod esset patruus suus. Tulitq; titur Mardochæi exaltatio. secundo malitiæ hostilis correctio, ibi: Nec his contenta. tertio ex hoc surgens noua exultatio, ibi: Mardochæus autem. Circa primum dicitur:

b Dedit rex Assue. *idest omnes ipsius facultates.*

c Et Mar. in est. &c. *tanquam sibi familiaris & amabilis: Tum quia ui tam eius seruauerat vt patet ex ꝑcedentibus: Tum quia reginę patruus erat.*

d Tulitq; rex an. *eum à dignitate priflina*

¶ *degradando, qa tunc magni hoẽs in dignitatib. costituti talib. annulis vtebãtur.*

a Et tradidit Mar. *ipsum loco eius promouendo.*

c Nec his cõtem. *Hic cõsequẽter describitur correctio malitiæ excogitatæ p Amã contra Iudæos. Circa quã primò ponitur humilis*
† verbum regis *reginæ petitio, cùm dicitur: Procidit ad pedes regis. & pia, cũ dicitur: Fleuitq;. & rõnabilis, cũ subditur: Orauit vt malitiã Amã Agagitę & gẽte. et patet litera.*

e Respondit q; rex Ass. Est. re. & Mar. *Hic consequenter ponitur regis concessio, cum subditur:*

f Scribite ergo Iudæis sicut vo. pla. *pro eorum salute.*

g Signantes literas annulo me. *vt nullus audeat contradicere.*

h Accitisq; scri. *Hic consequenter describitur dicta concessionis accelerata executio, quia periculum erat in mora. & hoc est quod dicitur:* Accitisq; scribis, *qui habebant dictandi officium.*

Et

† quid ipsi ei esset

MORALITER.

✻ a *Die illo &* c.p hoc aũt fuit figurata cõcessio urbis Romanæ facta ecclesię in qua regnauerat Iulianus apostata figurat⁹ p Amã, & plures alij psecutores, & Christiani.

c *Et mar. i. &* c. hic dictum est suprà per Mardochæum intelligitur beatus Petrus, & eadem ratione per eum potest intelligi quilibet bonus prælatus de salute ecclesię solicitus. Mult; uero boni prælati pp atrocitatẽ psecutiõis fugerãt de ecclijs suis ante baptismũ Constãtini, sed ipso baptizato aptę fuerũt eccliæ, & reuersi fuerũt plati
d fugitiui, vt in ecclesijs suis ministrarent ante faciẽ regis cœlestis: quod figuratum fuit per ingressum Mardochæi ante faciem regis.

d *Tulitq; rex. &* c. Hoc autẽ misticè fuit impletum, quando diuina

✻ ordinatione

G in conspectu cõditoris oĩum, unde: Nutrivit corda fideliũ.
A a *Tradidit Mar.* Prędicatoribus gentium, ut & sibi hęrerent, & gentibus ministrarent.

b *Procidit ad pe.* quia sĉta ecclesia pro ereptione filiorũ suorũ quotidie Deum omnipotentem per fidem, & mysteria incarnationis exorat, vt hostium comprimatur audacia, & fidelium liberetur innocentia.

c *Obse.* Quia euãgelica doctrina, quæ Christi noie in toto orbe prædicatur, spiritussanctã signaculo cõfirmata declaratur, cuius dono repleti ipsi prædicatores permanserũt insuperabiles, & hostium suorũ glorioſi triũphatores.

d *Accitis. &* c. Quia euãgelij doctrina ita cõdita est ꝑ scriptores noui testi dño mediãte, vt sãctæ trinitatis fides plenissime in ea ꝓtineret, & totꝰ decalogi sũma pfectio i duob. ꝑceptis charitatis demõstraret.

e *Qui* c. in qb. totus mũdus signat. Nã denarius numerus p duodenariũ multiplicatus. c. xx. facit qb. septenarius sociatus totius sũmæ plenitudinẽ concludit. ita decalogi custodia apta traditõe p totũ orbẽ diffusa, septiformis spũs gra in cordib. fidelium infundit, vel est ꝓsũmata.

B f *Interficer.* ne mali ger
† & duces, & principes ꝓuinciarum minis pullularẽt rediui
† idest singulis ꝓuincijs, & populis singulis na plãtaria. Sit septẽ gẽtes q̃ habitabãt in terra ꝓmissionis, dñs interfici iussit, & post modũ Amalechitas oĩmode deleri, vt oẽm occasionem scandali auferret eis. vnde Dauid ait: In
Ps. 100.b. matutino interficiebam. o. p. ter &c.

g *In Su. &* c. in superbia mũdi debellãda. Nam Susis equitatio, vel e-
Ioan. 16.g uertens interpretatur. vnde saluator ait: Confidite, ego vici mundũ.

NIC. DE LYRA.

¶ *degradando, qa tunc magni hoẽs in dignitatib. costituti talib. annulis vtebãtur.*

a Et tradidit Mar. *ipsum loco eius promouendo.*

c Nec his cõtem. *Hic cõsequẽter describitur correctio malitiæ excogitatæ p Amã contra Iudæos. Circa quã primò ponitur humilis*
† verbum regis *reginæ petitio, cùm dicitur: Procidit ad pedes regis. & pia, cũ dicitur: Fleuitq;. & rõnabilis, cũ subditur: Orauit vt malitiã Amã Agagitę & gẽte. et patet litera.*

e Respondit q; rex Ass. Est. re. & Mar. *Hic consequenter ponitur regis concessio, cum subditur:*

f Scribite ergo Iudæis sicut vo. pla. *pro eorum salute.*

g Signantes literas annulo me. *vt nullus audeat contradicere.*

h Accitisq; scri. *Hic consequenter describitur dicta concessionis accelerata executio, quia periculum erat in mora. & hoc est quod dicitur:* Accitisq; scribis, *qui habebant dictandi officium.*

Et

a ¶Signaculum fidei, quod recipere noluerunt b ¶Iudæis, & persecutoribus fidei.
c ¶Sicut dictum est de Iudæis, ita potest generaliter de omnibus persecutoribus ecclesię accipi.

a rex ãnulum, quem ab Aman recipi iusserat, & trãdidit Mar a
a ¶Ecclesia. b ¶Prædicator s. c ¶Custodiendam.
dochæo. Esther autem constituit Mardochæum super domũ b
b suam. Nec his contenta, procidit ad pedes regis, fleuitq;, & lo- c
a ¶Pietatis suæ impendit clementiam.
cuta est ad eum, orauitq; ut malitiam Aman Agagitæ, & machinationes eius pessimas quas excogitauerat contra Iudęos, iuberet irritas fieri. At ille ex more † sceptrum aureum præ- d
-ex more † virgã aureã
tendit manu, quo signum clementiæ monstrabatur. Illaq; cõ
-quo signũ clementiæ monstrabatur
surgens stetit ante eum, & ait: Si placet regi, & si inueni gratiã in oculis eius, & deprecatio mea non ei uidetur esse contraria
a ¶Euangelicis documentis. b ¶Omne, sectæ veterum errorum. c ¶Antiqui hostis.
c obsecro ut nouis epistolis veteres Aman * literę insidiatoris & hostis Iudæorum, quibus eos in cunctis regis prouincijs peri
re præceperat, corrigantur. Quomodo. n. potero sustinere necem & interfectionem populi mei? Respondit q; rex Assue- e
rus Esther reginæ & Mardochæo Iudæo: Domum Aman concessi Esther reginæ, & ipsum iussi affigi cruci, qa ausus est manũ mittere in Iudæos. Scribite ergo Iudæis sicut uobis placet f
ex regis nomine, signãtes literas annulo meo. Hæc. n. consuetudo erat, vt epistolis quæ ex regis nomine mittebantur, & il
d lius annulo signatæ erant, nemo auderet contradicere. Acci- h
a ¶Qui apud Hebræos Siban, apud Græcos Theen, apud Latinos Maius nominatur.
tisq; scribis & librarijs regis, erat aute tempus tertij mẽsis, qui- i
k appellatur Siban, uicesima & tertia illius die, scriptæ sunt epistolæ ut Mardochęus uoluerat ad Iudæos, & ad principes,
† procuratoresq; & iudices, qui centũ uigintiseptẽ prouinciis
ab India vsq; ad Aethiopiã, prẽsidebãt, † prouinciæ atq; pro-
a ¶Primi enim doctores in his linguis loquebantur. Vnde: Audiuimus eos loquentes variis linguis magnalia Dei.
uinciæ, populo & populo, iuxta linguas & literas suas, & Iu- l
dęis prout legere poterãt & audire. Ipseq; epistolæ quę ex regis nomine mittebantur, annulo ipsius obsignatę sunt & mis
sę per † uelocẽdarios, qui per omnes prouincias discurrentes,
a ¶Prædicatoribus.
ueteres literas nouis nuntijs prẽuenirent. Quibus imperauit
a ¶Cęli, & terræ. b ¶Adducentes in unitatem fidei. ¶Spiritu, non carne.
rex, ut conuẽnirent Iudęos per singulas ciuitates, & in unum
a ¶Multitudinis credentium erat cor unum, & anima una b ¶Fortes in fide. c ¶Saluandis.
pręciperent cõgregari, ut starent pro animabus suis, & † om
a ¶Iudæos qui sunt in synagoga Sathanæ paganos, hæreticos, dæmones. b ¶Voluptatibus eorum.
¶Operibus.
nẽs inimicos suos cum cõiugibus ac liberis, & uniuersis do
¶Ambitione seculari.
f mibus interficerent atq; delerent. Et constituta est per omnes m
a ¶Qui trinitatis fidem cum custodia decem mandatorum significat.
prouincias * vna vltionis dies, id est tertiadẽcima dies men-
a ¶Nouissimæ ætatis seculi. uñ. vos sumus in quos fines seculorũ deuenerunt. b ¶Id est mensis Martij.
sis duodecimi Adar. Summaque epistolæ fuit, ut in omni- n
a ¶Cælestis:
b ¶Domine in tua ditione cuncta sunt posita, & non est qui tuæ possit resistere uoluntati.
bus terris ac populis qui rẽgis Assueri imperio subiacebant, notum fieret, paratos esse Iudæos ad capiendam uindictam
de hostibus suis. Egressique sunt uelocẽdarii celeres, † nun- o
¶Vel præ. a ¶Cælestis. b ¶Eminens, superbiam mundi ꝑmens.
g tia perferentes, & edictum rẽgis pepẽndit in † Susis. Mar- p q
a ¶De contemplatione ad actionem. r
dochæus aute de palatio & de cõspectu regis egrediens,
-de palatio &

† curſores equitãtes equos, equitantes velocissima ꝓalia, mulos ex equabus genitos & infra.

† exercitũ populi, & prouinciarũ, qui opprimerent eos.

* regis Assueri

MORALITER.

✻ ordinatione sublata fuit à principib. terrenis potestas inuestiẽdi epos, & abbates per baculum, & annulum, & remansit prælatis ecclesiæ tantum.

b *Esther au. con. &* c. Per quod designat, quod nullus instituẽdus est ꝓlatus nisi per ecclesiam Esther noie figurata. Orauitq;, vt malitiam Amã, & machinationes eius &c.

d *Iuberet irritas fie.* ꝙ rex noster Iesus Christus mystice fecit, quando per Constantinum statuta cõtra Christianos facta per Neronem, & alios persecutores Christianorum irritauit, inhibens sub pœna, ne aliqua fieret iniuria Christianis.

r *Mardochæus au. egre. de pa.* Per hoc significatur, ꝙ prælatus frater na charitate motus aliquando de contemplatione debet egredi, et transire ad actionem pro salute populi sui: & tunc debet fulgere vestib. virtutum, & corona dignitatis, & amiciri pallio honestatis

VNIVERSIDAD DE SALAMANCA CISNEROS USALES

NIC. DE LYRA.

¶ a Fulgebat vestibus regiis &cæ. *In signum potestatis sibi datæ, & dignitatis.*

b Omnisq; ciuitas exultauit. *pro depressione impij, & exultatione iusti.*

c Iudæis autem noua lux oriri uisa est. *Quia prius erant in tenebris tristitiæ.*

d Gaudium &c. *honor de reginæ promotione, quæ erat de eodem genere.*

e Et tripudium. *id est gestus exterior lætus procedens ex interiori lætitia, intantum vt plures alterius gentis,*

a ¶A supernorege datis. b ¶Quia cęlestem gratiam expectant. c ¶Ferinis.

a fulgebat uestib⁹ regijs, hyacinthinis videlicet & æri^c nis, co

a ¶Dignitatis æternæ, quam per sapientiam acquirunt. b ¶Mente. c ¶Regia dignitate, quam meruerunt purpurati sanguine.

rona aurea *portas i capite, & amict⁹ serico pallio utq; pur-

a ¶Gloriosa dicta sunt de te ciuitas Dei. b ¶Actione. c ¶Contemplatione. d ¶Veris.

b pureo. Omnisq; ciuitas exultauit atq; lætata est. Iudæis aut

c a ¶Lætitiæ. ¶Cognatio fidei. b ¶Oculis mentis. c ¶Nisi. d Ad alios. e Solennitatis.

d noua lux oriri uisa est, gaudiu, honor, & tripudium. Apud

a ¶Christi. b ¶Euangelica.

oes populos, urbes atq; puincias quocunq; regis† pcepta

a ¶Per prædicatores. b ¶Exultate Deo adiutori nostro. c ¶Spirituales. d ¶Prædicatio publica. e ¶Reliquiæ cogitationum diem festum agent tibi. f ¶Vt nihil sit seruilis operis.

veniebant mira exultatio, epulę atq; cōuiuia & festi⁹ dies

a ¶Pagani, & Iudæi. b ¶Gentilis superstitionis. c ¶Christianæ.

intantum ut plures alterius † gentis & sectę eorū religioni

a ¶Visa Christi potentia, & sanctorū constantia. ¶Sicut in passione Andreæ, Vincentij Cypriani, & aliorum.

& cerēmonijs iungerentur. Grandis enim cunctos Iudai-

a ¶Vnde: Timeat eum omnis terra.

ci nominis terror inuaserat.

gentis, & sectæ eorum religioni, & ceremonijs iungerentur, credentes quòd haberent Deum cæli prouisorem, qui tam subito, mirabili modo hostem eorum deiecerat, & eos sublimauerat.

MORALITER.

* *b Omnisque ciuitas exultauit.* In promotione namq; boni prælati debet populus lętari. In multiplicatione iustorum lætabitur vulgus, cum autem impij sumpserint principatum, gemet populus.

G

* magnam

-noua

† iussa

† generis *Prou. 29.d* † Iudęos facerent. i. ritui Iudęorū assumebant.

GLOS. ORDINA. CAP. IX.

Gitur duo. &c. Sequitur:

a *Et plurimum pos.co.* Quia doctorum actio laudabilis, & potentia virtutum, honorem, & reuerentiam tribuit multitudini fidelium. vnde in Actib. apostolorum. Fiebant p digia, & signa multa. vn legitur alibi: Fiebat. n. oi aīæ timor. Itē: Nemo audebat se cōiūgere illis, et magnificabat eos ppls.

Act. 5. b

Ibid. 2. g

Ibid. 5. c

b *Itaq; percu. Iu.* Nō solū alios operarios iniquitatis, qui persęuerāt in peccatis, nec curant percipere remissionem peccatorum, spiritussancti diuina sententia damnādos iudicat, sed etiam carnales Iudæos decalogi trā sgressores crucis Christi reatum, quē ex perfidia contraxerunt in inferni cruciatibus sensuros.

† qua peruenit uerbū regis, & decretū, p quod ipse rabāt se Iudæis domi

F naturos inimici ipsorum

c *Quorum ista su.no.* Horū nominū interpretationes nō multo opere exquirimus, nec allegoricę seruire cogimus. Typus n. in parte est, nō in toto. Si. n. in toto est, typus nō est historia. Historicum oportet rei gestæ veram seriem exponere, nec citrà subsistere, nec vltra procedere: Allegoricū interpretē egregias partes in spirituali sensu conuenientes eligere.

Cui illa

† Susan

NIC. DE LYRA. CAP. IX.

Gitur duodecimi mensis. *Hic consequēter describitur vindicatio effrenatę audacię, quia multi per diuersas partes orbis vidētes, vel audiētes literas, quas Aman miserat ex nomine regis, cōdixerāt adinuicē, q Iudæos interficerent, & bona eorū diriperent, sed per literas reuocatorias per Mardochæū impetratas mādatū est per totū imperiū, q Iudæi de suis aduersarijs vindictā acciperēt: & q̄d indices, duces, & ꝓcūratores prouinciarū in hoc eis assisterent. sic ergo ꝓceditur, q̄a primò ponitur hmōi vindicatio: sc̄d ò erga Dēū gratiarum actio. ibi: Dies āt tertiusdec. Circa primū primò ponitur vindicatio generalis, specialis,*

† Susan

† Susan

ibi: Quid vltrà postulas. Circa primū primò ponitur vindicatio generalis per totū imperiū. Assueri, & patet litera ex ꝓdictis vsq; ibi:

b Fama quoq; &c. *s. propter reginæ bonitatē, & imperij prosperitatem à tempore, quo fuerat Mardochęus positus loco Aman.*

c Extra de fi. *i. præter ipsos.*

CAP. IX.

a ¶Qō Dei filius incarnatus est, & eu igelij ꝓdicatio toto orbi diffusa est.

Gitur duodecimi mensis, quē Adar uoca-

a ¶Quando lux fidei, & bonorum operum prędicatione euangelij ecclesia declaratur.

ri iam ante diximus, tertiadecima die,

a ¶Veris confessoribus. b ¶A persecutoribus.

†quando cūctis Iudæis interfectio para-

a ¶Corporalis & spiritualis. b ¶Vel infidiabantur. c ¶Prędicationi. d ¶Qui videbantur inferiores.

bātur, & hostes eorū inhiabāt sanguini, uersa uice superio

a ¶In quos Dñs sortis, & potēs. b ¶ac. epta gloria. b ¶Subijciētes eos sibi, qui se uolebāt subijcere.

res Iudæi esse cęperūt, & se de aduersarijs uindicare: Cōgre

a ¶In unitate fidei. b ¶Spirituales ecclesias. c ¶Suburbana. d ¶Eremitarum: vel latibula. e ¶Eleuatis manibus Moysi vincitur Amalec.

gatiq; sunt per singulas ciuitates & oppida & loca, ut extēn

a ¶Voce. ¶Facto. b ¶Inimicorum.

deret manū cōtrà inimicos & pśecutores suos. Nullusq; au

a ¶Deo, qui mirabilis est in sanctis suis. b ¶Spiritualis.

sus est resistere: cò quod omnes populos magnitudinis eo

a ¶Visis miraculis. b ¶Adorabunt eum omnes reges terræ &c.

rum formidò penetraret. Nam & prouinciarum † iudi-

a ¶Reges Tharsis &c.

ces, & duces, & procuratores, ōmnisque dignitas quæ singulis locis & operibus præerat, extollebant Iudæos timo

a re Mardochæi, quem principem esse palatij & plurimum

a ¶Signis, & prodigijs.

posse cognouerant. Fama quoq; nominis eius crescebat

a ¶Vnde: Annuntiaui, & locutus sum multis. sunt super nu.

b quotidie, & per cunctorū ora volitabat. Itaq; percusserunt

a ¶Spirituali.

Iudæi inimicos suos plāga magna, & occidērūt eos redden

a ¶Vt quidam ad bonum conuersi desinerent esse, quod fuerant, & obstinati eius perirent.

tes eis quod sibi parauerant facere, intantū ut ēt in † Susis

c quingentos uiros interficerēt, extra decē filios Aman Aga

d gitæ hostis Iudæorū, quorum ista sunt nomina Pharsandatha, & Delphon, & Esphatha, & Phoratha, & Adalia, & Aridatha, & Phermestha, & Arisai, & Aridai, & Iezatha:

¶Nullus electorum nequitiam malorum, aut actus imitari dignatur.

quos cùm occidissent, prædas de eorum substantijs age-

e re noluerunt, statimque numerus eorum qui occisi erant, in † Susis ad regem relatus est. Qui dixit reginæ: In urbe

a ¶Qui non curant remissionem spiritussancti.

† Susis interfecerunt Iudæi quingentos uirōs, & alios de-

a ¶Carnales Iudæos transgressores decalogi pro crucifixione Christi cruciandos.

† Susan cem filiōs Aman. Quantam putas eos exercere cædem in

¶Qui tantam exercuere in Susa.

† Susan uniuersis prouinciis? Quid ultra postulas? Et quid uis

luerunt prædicari, significatur q Christiani pugnantes contra infideles, et etiam in quolibet bello iusto, moueri non debent propter lucrum temporale, sed zelo fidei, & amore iustitiæ.

* *Quintode-*

d Quo. ista sunt no. *Ista specialiter nominātur, qa erant principales aduersarij Iudæorū. vnde dicit hic glossa Heb. q illi filij Amā hic notati fuerūt cū illis Samaritanis, qui scripserūt accusationē contra filios trāsmigrationis ad impediēdū tēpli ędificationem, imponētes eis falsò, q sub prætextu tēpli ędificabant ciuitatē, vt dictum fuit Esdr. iii. & hoc factū fuit tpe Cyri sc̄dm Hebræos, & iterū renouatū tpe Assueri, qa dicta inhibitio iterum fuit renouata tpe Assueri, quē dicit Heb. filiū fuisse Cyri. & ipsud impedimētum fuit factū de cōsilio filiorū Amā, patre eorū hoc ꝓcurāte: & accipitur ista glossa de quodā libro Hebraico, qui intitulatur* ספר עולם סדר *seder holam. i. ordo secuti.*

e Prædas de eo. sub. *ad ostēdendum q non erant moti cupiditate auaritiæ. sed zelo iustitiæ, & ne regem offenderent, qa bona taliū sic ex dispositione regis interfectorū fisco regio applicari debant.*

† Quid vltrà. *Hic ponitur* ¶ *vindicatio*

MORALITER.

* *a Igitur duo.* In hoc describitur interfectio duplex aduersariorū populi Iudaici, p q̄d figurata fuit duplex interfectio aduersariorū populi Christiani. Prima fuit tpe Caroli magni. sc̄da tpe Godfridi de Buillione. sicut i eorū gestis scribit diffusè. Per decē filios Amā suspēsos in patibulis, figurata fuit dānatio malitiam eius imitantiū in gehennę pœnis. Per interfectionem autē quingentorū virorum significatur mactatio quinque sensuum, quātum ad illicitos motus eorum per hoc autem, q Iudæi occisorum bona no

e

---

a *Cui illa &c.* Esther quę cum A tanta constantia hostes suos extirpare contendit, studium atque solertiam ecclesiæ exprimit, quæ hostes suos pacifi

Psal. 17. f ca mente persequitur, & sine fine Deo subijcere conatur. vnde: Persequar inimicos meos, & comprehendam illos &c. Primum quingentos, deinde trecētos viros occidit, eos. s. qui non curant remissionem peccati sui accipere: & q fidem sanctæ trinitatis non adorant, operibus bonis perpetua morte dignos ostendit.

b Intan. Omnes qui quinque sensibus corporeis legem carnaliter suscipiunt, & cum per septiformē spiritumsancti gratiam special ter plena, & perfecta sit spiritualiter intelligere nesciunt, quasi duobus diebus vincuntur, atque prosternuntur.

c *Dies autem.* Notandum q quidam Iudæorum tertiadecima die interficiunt, & decimaquarta desinunt, & solennitatem agunt, quidam per duos dies. i. tertiamdecimam, & decimamquartam diē eiusdem mensis occidunt, quinta decima solenniter quiescunt: quia quidam sanctorum post completos labores, quibus Deo bene credendo, & bene viuendo seruiunt, modò ante tempus iudicij in animabus sabbathum æternæ quietis habent. Alij vsque ad ultimū

B resurrectionis diem in carne perdurantes superatis hostibus vniuersis subitò immutati, quietem animarum, & corporum percipiunt. vnde Apostolus, Mortui qui in Christo sunt, resurgent primi. Deinde nos qui viuimus, qui residui sumus, resurgemus cum illis obuiam Christo in aera &c. Nam quartadecima, quæ bis septem continet, quietem animarum perfectam significat, quintadecima vero septenarium, & octonarium complectens animarum, & corporum quietem significat.

1. Tes. 4. d

d *Et misit phur &c.* Sors in vrnam missa dispositionem cuiuslibet rei in hominis mente significat, cuius proventum non humanarum, sed diuinarum regit arbitrium. unde Salomon: Sortes mittuntur in sinum: sed à dño temperantur.

Prou. 16. d

Ista

NIC. DE LYRA.

¶ *vindicatio specialiter, scilicet in vrbe Susis tantum, quia ibi fuerat machinatio facta Aman contra Iudæos. & ideo facta est ibi maior vindicatio. s. duobus diebus, & hoc est quod dicitur:* Quid vltra po. *q. d. paratus sum facere: & ideo regina magis fuit ausa vltrà petere, dicens: Detur potestas Iudæis &c.*

† *significat fortem*

a Et decem filij Aman &c. *qui fuerant occisi in die præterita, vt sic iustitia vniformis fieret in patre, et filijs. & patet litera vsq; ibi:*

b Sed & per omnes &c. *Istud refertur ad*

a ¶Fiat voluntas tua, non mea. ¶Simile ait Abraham: Quia semel cœpi, loquar ad Dominum meum.

a vt fieri iubeam? Cui illa rndit. Si regi plăcet, detestas Iudæis, vt sicut hodie fecerunt in Susis, sic & faciāt cras, & decē filij Amā in patibulis suspendā

a tur. Præcepitq; rex, vt ita fieret. Statimq; in Susis pependit edictum, & decē Aman filij suspensi sunt. Congregatis Iudæis decimaquarta die mensis Adar interfecti sunt in Susis trecenti viri, nec eorum

a ¶Vitiorum.

ab illis direpta substantia est, sed & per omnes pro- b

uincias quæ ditioni regis subiacebant, pro animabus suis steterunt Iudæi, interfectis hostibus suis

b atque persecutoribus, intantum vt septuaginta quinque milia occisorum implerentur, & nullus

a ¶Falsa doctrina, aut operatione iniqua.

de substantijs eorum quicquam contingeret.

c Dies autem tertiusdecimus mensis Adar vnus c

a ¶Qui perfectam quietem significat animarum.

apud omnes interfectionis fuit, & decimaquarta

a ¶Laborare in uicem adepta victoria. b ¶Quia amplius non erit luctus. &do.

die cædere desierunt, quem constituerūt esse solen

nem, ut in eo omni deinceps tempore uacarent

a ¶Cœlesti refectioni vnde in voce exultationis, & confessionis sonus epulantiæ;

epulis, gaudio atque conuiuijs. At hi qui in vrbe

a ¶Quasi perdurantes, & certantes uiui uitam æternam expectantes.

Susis cædem exercuerant, tertiodecimo & quarto-

a ¶Spirituali um hostium, & corporalium.

decimo eiusdem mensis die in cædē uersati sunt:

a ¶Qui significat corporis, & animæ quietem. Septenarius enim tabernaculum significat animæ. & octonarius corporē resurrectionem, & quietē, & immortalitatē.

quintodecimo autem die percutere desierunt. Et

a ¶Quia amplius non erit luctus. b ¶De torrente uoluptatis tuæ potabis eos.

idcirco eundem diem constituerunt solēnem epu

larum atque lætitiæ. Hi verò Iudæi qui in oppidis non muratis ac uillis morabantur, quartumdecimum diem mensis Adar conuiuiorum & gaudij decreuerunt, ita vt exultent in eo, & mittant sibi

a ¶Quia charitas facit omnia communia, & omnium erat quod singulorum.

b ¶Id est scriptis hæc credenda commendauit, & mandata, vel futura.

mutuo partes epularum & ciborum. Scripsit itaque Mardochæus omnia hæc, & literis comprehensa misit ad Iudæos, qui in omnibus regis pro- e

a ¶Iudaico populo.

uincijs morabantur, tam in vicinò positis quā pro

a ¶Gentibus.

cul, vt quartamdecimam & quintamdecimam

a ¶Suscipiet deo credentes.

diem Adar mensis pro festis susciperent, & reuer-

a ¶Ne aliqua obliuione solennitas futura deleatur.

tente semper anno solenni celebrarent honore.

a ¶Viti sunt Deo vicissitudine.

Quia in ipsis diebus se ulti sunt Iudæi de inimicis

a ¶Tristitia uertitur in gaudium. b ¶Ibant gaudentes a conspectu consilij.

c ¶Spe enim salui facti sumus.

suis, & luctus atq; tristitia in hilaritatem gaudium

a ¶In spe. b ¶Homo quidam fecit conuiuium.

que conuersi sunt, essentq; isti dies epularum atq;

a ¶Interim. b ¶Pro expectatione communis resurrectionis, & refectionis.

lætitiæ, & mitterent sibi inuicem ciborum partes,

a ¶Necessitatib. sanctorū cōsulēs. b ¶Libēter, nō ex tristitia, aut necessitate, sed larga mē.

& pauperibus munuscula largirentur. Susceperunque Iudæi in solennem ritum cuncta quæ eo

a ¶Ordo prædicatorum.

tempore facere cœperant: & quæ Mardochæus li-

a ¶Hostis ecclesiæ.

teris facienda mādauerat. Amān enim filius Ama f

a ¶Voto. b ¶Facto. c ¶Veterum.

dathi stirpis Agag hostis & aduersarius Iudæo-

a ¶Non subito, sed ex deliberatione faciendo. b ¶Tam corpore, quam mente.

rum cogitauit contra eos malum, ut occi^b deret il-

a ¶De mundo.

d los atque deleret. Et misit phur, quod † nostra lingua vertitur in sortem. Et postea ingressa est Esther ad regem, obsecrans ut conatus ei literis regis irriti fierent, & malum quod contra Iudæos cogi-

fertur ad vindicationem diei præcedentis: quia in ciuitate Susa tantum habuerunt Iudæi licentiam in terficiendi aduersarios duobus diebus, s. tertiadecima, et decimaquarta duodecimi mensis. In alijs autē ciuitatibus, & villis vno die tantū. s. tertiadecima die eiusdē mēsis.

C

c Dies autem tertiusdecimus mensis Adar vnus apud omnes interfectionis fuit, & decimaquarta die cædere desierunt, quem constituerunt esse solennem, ut in eo omni deinceps tempore vacarent epulis, gaudio, atque conuiuijs. At hi qui in urbe Susis cædem exercuerāt, tertiodecimo & quartodecimo eiusdem mensis die in cæde versati sunt. *Hic consequenter ponitur ergà Deum gratiarum actio, in hoc q̄ dies quartadecima in qua Iudæi q erant extra ciuitatē Susis, quieuerunt ab interfectione aduersariorū, & dies quintadecima eiusdē mēsis in qua Iudæi qui erant in Susis, quieuerunt ab huiusmodi occisione, cōstitutæ sunt solēnes apud Iudæos vniuersos, vt essent memores beneficij diuini his diebus eis dati. & primò ponitur harum dierum solennizatio, & secundo huius solēnizationis confirmatio: ibi Scripsit itaque Mar. sententia primæ partis patet ex dictis.*

Diuisio

d Scripsit itaque. *Hic consequenter ponitur dicti s. solennizationis cōfirmatio. & hoc dupliciter: primò per Mardochæi literas à Iudæis receptas. secundo per literas Esther, & Mardochæi simul scriptas: ibi: Scripserunt q; Esther. Circa primū dicitur:* Scripsit itaque Mar. o. D hæc. *In hoc libro conscripta, quem librum scripsit Mardochæus.*

e Misit ad Iu. &c. *vt omnes clarius cognoscerent diuinum beneficium eis collatum, vel potius diuina beneficia, prout continetur in scripto huius libri, vt quartamdecimam, & quintamdecimam diem pro festis susciperent, tanquam ex dictis beneficijs grati. Cætera patent ex dictis vsque ibi.*

f Aman enim filius Ama. *Hic in brevibus ponitur sententia, & processus totius huius libri. s. de ipsius Amā machinatione, & de frustratione per reginā Esther. Ad quo autem iste processus in breui sit hic positus, dicendum, quòd à Mardochæo, qui hunc librum scripsit, & per modum cuiusdam recapitulationis prædictorum hic infertur: vel ab Esdra, qui hunc librum cum alijs reparauit. dubium est autem apud aliquos. Videtur tamen probabilius, quòd à Mardochæo. vnde subditur conclusio:*

¶ Atque ex il-

Deut. 8. d

MORALITER.

* e *Quintodecimo autem die &c.* Per hoc aūt ostenditur, qd de victoria corporali, & multò magis de spirituali gratię Deo sūt reddēdæ tanq̄ victori principali, Deu. viii. Ne dixeris in corde tuo: Fortitudo mia, & robur manus meæ hæc oīa mihi præstiterunt, sed recordaberis dñi Dei tui: qa ipse tibi vires præbuerit, vt impleret pactū suū, super qd iurauit patribus tuis, sicut præsens indicat dies.

VNIVERSIDAD DE SALAMANCA GREDOS USALES

E a *Isti sunt di.* Quia quies animarum, & resurrectio corporum meritò firmiter à fidelibus custoditur, & celebratur, vel, quia quietis animarum, & resurrectionis corporum meritò feria tio à fidelibus custoditur, & celebratur.

† Ideireo pp oia ver ba epitolæ huius

NIC. DE LYRA.

¶ a Atque ex illo tempore dies isti appella. sunt phurim. i. sor. *non ab aliquo facto Iudæorum, quo mense, & quo die deberet esse, sed ipsius Aman, qui misit sortem de interfectione Iudæorum. & sic fuerunt ibi duæ sortes. prima de mense, & secunda de die, vt habetur supra. iij. capi. & propter hoc appellati sunt dies sortium in plurali. & hoc ex facto diuinæ prouidentiæ, quæ sortem illam ordinatam ad malum Iudæorum, conuertit in bonum ipsorum.*

† cætera

b Quæque su. *in persecutione Aman.*

c Et quæ deinceps immuta. su. *per procurationem Esther, & Mardochæi.*

d Susc. Iu. su. se & se. su. *quia parentes possunt obligare filios etiam futuros ad ea, quæ spectant ad communem bonum.*

e Et su. cun. qui reli. eo. uo. co. *id est ad Iudaismum conuerti. Cætera patent ex dictis.*

f Scripse. Eth. re. fi. Abi. & Mar. *Hic consequenter ponitur confirmatio dictæ solennizationis. secunda ad mandatum Esther, & Mardochæi simul. Sciendum tamen, quod illud mandatum differt à primo: quia vt dicunt Hebræi, Esther, & Mardochæus petierunt, quòd liber iste à sapientibus Iudæorum reciperetur in numero librorum sacrorum: præmiserunt tamen huic petitioni*

F

† & sermo Esther firmauit verba sortium istarum, & scriptū est in libro q

a Van. ..

a ¶In insidijs suis capientur iniqui.

tionem obseruationem dictæ solennizationis, eam iterando ad maiorem assertionem. & hoc est quod dicitur:

tauerat reuerteretur in caput eius. Denique &
a ¶Id est cruciandos, per crucem Christi prædixerunt.
ipsum & filios eius affixerunt cruci, atq; ex illo a
tpe dies isti appellati sunt phurim. i. sortiũ, eò q
Phur. i. sors in urnã missa fuerit. †Et cũcta q̃ ge
sta sunt epistolæ. i. libri huius volumine continentur, quæq; sustinuerunt, &† q̃ deinceps im b
mutata sunt, susceperũt Iudæi super se & semẽ c d
suũ, & sup cũctos q̃ religioni eorũ voluerũt co e
pulari, vt nulli liceat hos duos dies absq; soleni
tate trãsigere, quos scriptura testat, &† certa ex
a petũt tpa annis sibi iugiter succedẽtib⁹. Isti sunt
dies quos nulla vnq̃ delebit obliuio. Et per sin
a ¶Temporum successiones. b ¶Vel multæ. c ¶Per singulas generationes. d ¶Ecclesiæ.
gulas generationes cũctæ in toto orbe pro-
a ¶Celebritatem futuram præsignantes. b ¶Ecclesia vel anima Deo dicata.
uinciæ celebrabunt, nec est vlla ciuitas in qua
dies phurim, id est sortium non obseruentur
a ¶Veris. b ¶Successoribus. ¶Imitatoribus.
à Iudæis, & ab eorũ progenie, †& quæ his cere-
a ¶Propria sponsione & professione. ¶Mouentes. b ¶Ecclesia.
monijs obligata est. Scripseruntque Esther re- f
¶Doctores.
gina filia Abihail, & Mardochæus Iudæus
a ¶Admonentes. vel admonitiones.
etiam secundam epistolam, ut omni studio g
dies ista solennis sanciretur in posterum. Et mi
¶Vt supra.
serunt ad omnes Iudæos qui in centum viginti
septem prouincijs regis Assueri uersabantur,
a ¶Fraternam charitatem, ne per schismata discordent.
b ¶Euangelicam, non falsitatem hæreticam.
vt haberent pacem & susciperent veritatem ob h
seruantes dies sortium, & suo tempore cum i
gaudio celebrarent, sicut constituerant Mar-
dochæus & Esther. Et illi obseruanda susce-
a ¶Filij quos gignunt uerbo Dei. Vnde: Filioli mei quos iterum pario, Gal. iiij.
b ¶Ieiunia corporalia & spiritualia. c ¶Orationum prædicationum.
runt à se, & a semine suo ieiunia, atque clamo-
a ¶Victoriæ futuræ. b ¶Diuini testamentorum.
res, & sortium dies, & † omnia, quæ libri hu- m
ius qui uocatur Esther historia continentur.

ADDITIO.

In capitu. ix. vbi dicitur in postil. Ieiunia & cla. Hoc quod dicitur: Ieiunia, & clamores, exponitur ab Hebræis, quòd ex ordinatione Esther, & Mardochæi sicut obseruandi erant dies sortium ad notitiam solennem, vt dictum est, ita obseruarent ieiunia, & clamores, sic, scilicet quòd ante illam solennitatem ieiunarent, & se affligerent, in memoriam ieiuniorum Esther, & Iudæorum, quæ illo tempore fuerunt facta. Quæ quidem ieiunia obseruant usque in præsentem diem, sicut & solennitates prædictas &c.

H

GLOS. ORDIN. CAP. X.

Ex uer. *Assuerus.* Christus, qui excisus de monte sine manibus creuit in montem magnum, & implebit totum mundum, historialiter enim non omnem terram tributariam fecit: quia nec habuit.

i Et qu. Mar. *ut sic memoria bonitatis eius non solum apud Iudæos, sed etiam apud Gentiles futuris temporibus remaneret. Cætera autem, quæ sequuntur non intendo exponere. Tum quia satis apparet eorum*

¶ *sententia*

NIC. DE LYRA. CAP. X.

Ex vero Assuerus. *Hic ultimo ponitur remuneratio pro opere iustitiæ, quam fecerat Assuerus Aman, & eius filios suspendendo, & Mardochæum exaltando: quia propter hoc Deus eius dilatauit imperium. quod notatur cum dicitur:*

b Om. ter. *locutio est hyperbolica: quia multæ terræ, & insulæ non fuerunt sibi subiectæ, sicut dicitur, tota ciuitas vadit ad tale spectaculum, licet magna pars, uel maior non uadat.*

c Caius fortit. *contra hostes.*

d Et imperium, *quantum ad ciues.*

e Et dignitas. *f. imperialis, et regia.*

f Atque sublimitate *quia multos reges habuit sub ditione sua.*

g Qua exal. mar. *quia per prædictam sublimitatem potuit hoc facere.*

h Scripta sunt in li. Medo. *in quibus acta Assueri diligentius conscripta sunt, quàm in hoc libro.*

CAP. X.

Ex verò Assuerus oẽm terrã & a b
a ¶Reges Tharsis & insulæ eorum.
cunctas maris insulas fecit tri- c d
a ¶Vnde: Reddite q̃ sunt Dei, Deo: & q̃ sunt Cæs. Cæs.
butarias, cuius fortitudo & im e f
periũ, & dignitas atq; sublimi
a ¶Coram fidelibus & infidelibus
b ¶Ordinem prædicatorum.
tas, qua exaltauit Mardochæũ, scripta sunt in li g
a ¶In memoria omnium nationum.
b ¶Verus Iudæus, non in manifesto in carne, sed in abscondito, in spiritu.
bris Medorũ atq; Persarũ: & quo Mardochæ⁹ i
Iudaici generis secũdus à rege Assuero fuerit,
a ¶Gratus & acceptus.
& magnus inter Iudæos, & acceptabilis plebi
a ¶Christianorum. b ¶Æterna. c ¶Quem regit.
frãtrũ suorũ, quærens bona populo suo, & lo- k
a ¶In hoc seculo & futuro. quam speciosi pedes euan. pa. euan. bo. Et alibi: Rogate quæ ad pacem sunt Ierusalem. b ¶Filiorum spiritualium.
quens ea quę ad pacem seminis sui pertinerẽt.

MORALITER.

* *a Rex u. Assu.* Per regẽ Assuerũ significatur dñs nr Iesus Xps, sicut dictũ est su. q̃ subiugauit sibi oẽm terrã p fidẽ. nã aliqui de oi terra iugo fidei Xpianę submiserũt colla sua, vt sit ibi distributio p̃ gñibus singulorũ, cũ dr: Omnẽ terrã. sicut dicit: Oẽ animal fuit in arca Noe. Circa verò finẽ mundi omnes generaliter supponentur iugo fidei. sicut dicunt doctores nostri: & tũc Zach. 14.b in oibus gentibus erit Deus unus & nomẽ eius vnũ, Zac. xiiij. & tũc erit distributio p̃ singuliis generũ, cum dicitur, omnem terram.

g Qua ex. Ma. Per istũ Mardocheũ quem rex Assuerus exaltauit, & se cit à se secundum, significat̃ pontifex summus, quẽ Christus exaltauit super totum populum Christianum sciens ipsum sibi vicarium.

k Quæ. bo. p. s. per hoc ondit, q̃ stu diũ summi põtificis verti debet ad quærendum bonum populi Christiani. Et sibi alii p̃lati sub ipso, q̃libet in sua p̃uincia, uel dioceſi intendere dẽt ad honorẽ, & gloriã dñi nostri Iesu Xpi, cui est honor & gloria in secula seculorũ, Amẽ.

¶ *sententia ex prædictis: Tum quia nõ sunt in Hebræo, nec de scriptura canonica: sed magis videntur à Iosepho & aliis scriptoribus conficta, & postea editioni vulgatæ inserta, secundum quod dicit Hieronymus. Addens ea, quæ ex tempore dici poterant, & audiri, sunt solitum est schola*

In prologo huius libri

gitare, quibus verbis vti potuit, qui iniuriam passus est, querimoniam mouendo. vel ille qui iniuriam fecit. s. se defendendo. Et hoc modo videtur fecisse Iosephus: quia vidit in hoc libro summam in breui literarum missarum ab Aman contra Iudæos, & summam reuocationis per Esther impetratæ, vt habetur supra ca. iij. & xiij. & ideo excogitauit sicut homo literatus, & eloquens qualiter Aman potuit decenter describere ma-

lib. 11. am. cap. 6.

bere machinationem suam colorando apparenti bonitate, & quomodo Mardochæus reuocatorias literas potuit decenter dictare honore regis seruato, ita quod non notaretur de irrationabili mutabilitate. Quod patet ex hoc, quod forma literarum Aman, quæ habetur infra. xiij. ca. & forma literarum reuocatoriarum, quæ habetur infra. xvi. ca. acceptę sunt de verbo ad verbum de Iosepho, libro antiquitatum. xi. in quo describit historiam Esther. & idem probabiliter videtur de aliis hic sequentibus: quod fuerunt prædicto modo excogitata & scripta, & postea editioni vulgatæ inserta ad Dei laudem, cui est honor & gloria in secula seculorum, Amen.

Postilla uetera. Nico. de Lyra super librum Esther finit.

Hieronymus. Quæ habentur in Hebræo plena fide expressi. Hæc autem quæ sequuntur scripta reperi in editione vulgata, quæ Græcorum linguæ & literis continentur, & interim post finem libri hoc capitulum ferebatur, quod iuxta consuetudinem nostram obelo, id est uero prænotauimus.

-Dixitq; Mardoch. & c. usque ad fi. c.

Dixitque Mardochæus. A Deo facta sunt ista. Recordatus sum somnij quod uideram, hæc eadem significantis, nec eorum quicquàm irritum fuit. Paruus fons qui creuit, in fluuium & in lucem solemque uersus est, & in aquas plurimas redundauit, Esther est: quam rex accepit uxorem, & uoluit esse reginam. Duo autem dracones, ego sum & Aman. Gentes quæ conuenerant, hi sunt qui conati sunt delere nomen Iudæorum. Gens autem mea, Israel est, quæ clamauit ad dominum, & saluum fecit Dominus populum suum, liberauitque nos ab omnibus malis, & fecit signa magna atque portenta inter gentes, & duas sortes esse præcepit, unam populi Dei, & alteram cunctarum gentium. Venitque utraque sors in statutum ex illo iam tempore coram Deo uniuersis gentibus, & recordatus est Dominus populi sui, ac misertus hæreditatis suæ. Et obseruabuntur dies isti in mense Adar, quartadecima & quintadecima die eiusdem mensis cum omni studio & gaudio in unum cętum populi congregati in cunctas deinceps generationes populi Israel.

CAP. XI.

† scriptum

ANno quarto regnantibus Ptolemæo & Cleopatra, attulerunt Dositheus, qui se sacerdotem & Leuitici generis ferebat, & Ptolemæus filius eius hanc epistolam phurim: quam dixerunt interpretatum esse Lysimachum Ptolemæi filium in Ierusalem.

Hiero. Hoc quoque† principium erat in editione vulgata, quod nec in Hebræo nec apud ultimum fertur interpretum.

Anno secundo regnante Artaxerxe maximo prima die mensis Nisan uidit somniũ Mardochæus filius Iairi, filij Semei, filij Cis de tribu Beniamin, homo Iudæus qui habitabat in urbe Susis, uir magnus & excelsus inter primos aulæ regiæ. Erat autem de eo numero captiuorum, quos transtulerat Nabuchodonosor rex Babylonis de Ierusalem cum Iechonia de rege Iudææ, & hoc eius somnium fuit: Apparuerunt uoces & tumultus, tonitrua & terræmotus, & conturbatio super terram, & ecce duo dracones magni paratique contra se in prælium, ad quorum clamorem cunctæ concitatæ sunt nationes, ut pugnarent contra gentem iustorum. Fuitque dies illa tenebrarum & discriminis, tribulationis & angustiæ, & ingens formido super terram. Conturbataque est gens iustorum & timentium mala sua, & præparata ad mortem. Clamauerunt̃q; ad dominum, & illis uociferantibus † fons paruus creuit in fluuium maximum, & in aquas plurimas redundauit. Lux & sol ortus est, & humiles exaltati sunt, & deuorauerũt inclytos. Quod cum uidisset Mardochæus, & surrexisset de stratu, cogitabat quid Deus facere uellet, & sixum habebat in animo scire cupiens quid significaret somnium.

† sup. 10. c.

CAP. XII.

† supra 1. d & b. a

†Orabatur autem eo tempore in aula regis cum Bagathan & Thares eunuchis regis, qui ianitores erant palatij. Cumq; intellexisset cogitationes eorum, & curas diligentius peruidisset, didicit quod conarentur in regem Artaxerxem manus mittere, & nũtiauit super eo regi. Qui de utroq; habita quæstione confessos iussit duci ad mortem. Rex autẽ quod gestum erat, scripsit in commẽtariis. Sed & Mardocheus rei memoriam literis tradidit. Præcepitq; ei rex, ut in aula palatii moraretur, datis ei pro delatione muneribus. Aman uero filius Amadathi Bugęus erat gloriosissimus coram rege, & uoluit nocere Mardochæo & populo eius pro duobus eunuchis regis, qui fuerant interfecti.

Hieronymus. Hucusq; proœmium. Quæ sequuntur in eo loco posita erant ubi scriptum est in uolumine. Et diripuerunt bona uel substantias eorum. Quæ in sola uulgata editione reperimus.

Epistolæ autem hoc exemplar fuit. CAP. XIII.

† supra 1. a

†Ex maximus Artaxerxes ab India usq; Aethiopiã centum uigintiseptẽ prouinciarum principibus & ducibus qui eius imperio subiecti sunt, salutẽ dicit. Cũ plurimus gentibus imperarẽ, & uniuersum orbem meæ ditioni subiugassem, uolui nequaquam abuti potentiæ magnitudine, sed clementia & lenitate gubernare subiectos, ut absque ullo terrore uitã silẽtio transigentes, optata cunctis mortalibus pace fruerentur. Quærente autem à consiliariis meis quomodo possit hoc impleri: unus qui sapientia & fide cæteros præcellebat, & erat post regem secundus Amã nomine, indicauit mihi in toto orbe terrarum populũ esse dispersum, quia nouis uteretur legibus, & contra omnium gentium cõsuetudinem faciẽs, regum iussa contemneret, & uniuersarũ cõcordiã nario nũ sua dissensione uiolaret. Quod cũ didicissemus, uidentes unã gentem rebellem aduersus omne homi

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA GREDOS.USAL.ES

num genus peruersis uti legibus, nostrisq; iussionibus contraire, & turbare subiectarum nobis prouinciarum pacem atq; concordiam iussimus, ut quoscunq; Aman qui omnibus prouinciis præpositus est & secundus a rege, & quem patris loco colimus, monstrauerit, cum coniugibus ac liberis deleantur ab inimicis suis, nullusq; eorum misereatur, quartadecima die duodecimi mensis Adar anni præsentis, ut nefarii homines uno die ad inferos descendentes, reddant imperio nostro pacem quam turbauerant.

Hiero. Hucusque exemplar epistolæ. Quæ sequuntur post eum locum scripta reperi, ubi legitur: Pergensque Mardochæus fecit omnia quæ ei mandauerat Esther. Nec tamen habentur in Hebraico: & apud nullum penitus feruntur interpretum.

Mardochæus autem deprecatus est dominum, memor omnium operum eius, et dixit: Domine, Domine rex omnipotens, in ditione enim tua cuncta sunt posita, & nō est qui possit tuę resistere uoluntati, si decreueris saluare Israel: Tu fecisti cælum & terram, & quicquid cæli ambitu continetur, Dominus omnium es, nec est qui resistat maiestati tuę. Cuncta nosti, & scis quia non pro superbia & contumelia & aliqua gloriæ cupiditate fecerim hoc, ut non adorarem Aman superbissimum: libenter enim pro salute Israel etiam uestigia pedum eius deosculari paratus essem, sed timui ne honorē Dei mei transferrē ad hominem, & ne quemquā adorarē excepto Deo meo. Et nunc Dñe rex, Deus Abrahā miserere populi tui, quia uolūt nos inimici nostri perdere, & hæreditatem tuā delere. Ne despicias partem tuā quā redemisti tibi de Aegypto. Exaudi deprecationem meam, & propitius esto sorti & funiculo tuo, & conuerte luctum nostrum in gaudium: ut viuentes laudemus nomen tuum Domine, & ne claudas ora te canentium. Omnis quoq; Israel pari mente & obsecratione clamauit ad Dominum, eò quòd eis certa mors impenderet.

CAP. XIIII.

ESther quoq; regina confugit ad dominum, pauens periculum quod imminebat. Cumque deposuisset uestes regias, fletibus & luctui apta indumenta suscepit, & pro unguentis uariis cinere & stercore impleuit caput, et corpus suum humiliauit ieiuniis: omniaq; loca in quibus ante lętari cōsueuerat, crinium laceratione cōpleuit. Et deprecabatur dñm Deū Israel, dicens: Dñe mi qui rex noster es solus, adiuua me solitariam † & cuius præter te nullus

† & quia

auxiliator est alius. Periculū meū in manibus meis est. Audiui a patre meo, quod tu Dñe tulisses Israel de cūctis gentibus, & patres nostros ex oībus retro maioribus suis, ut possideres hæreditatē sempiternā, fecistiq; eis sicut locutus es. Peccauimus in cōspectu tuo, & idcirco tradidisti nos in manus inimicorū nostrorum. Colui mus enim Deos eorū. Iustus es Dñe. Et nūc nō eis sufficit, quod durissima nos opprimunt seruitute, sed robur manuū suarum idolorū potentiæ deputantes volunt tua mutare promissa, & delere hæreditatē tuam, & claudere ora laudantium te, atq; extinguere gloriam templi & altaris tui, ut aperiant ora gentium & laudent idolorum fortitudinem, & prædicent carnalē regem in sempiternum. Ne tradas Dñe sceptrum tuum his qui non sunt, ne rideant ad ruinam nostrā, sed conuerte consilium eorum super eos, & eum qui in nos cœpit sęuire dispērde. Memento Domine & ostēde te nobis in tempore tribulationis nostræ, & da mihi fiduciam Domine rex deorum & uniuersæ potestatis, tribue sermonem compositum in ore meo in conspectu leonis, & transfer cor illius in odium hostis nostri, ut & ipse pereat & cæteri qui ei consentiunt. Nos autem libera in manu tua, & adiuua me ancillam tuam nullum aliud auxilium habentem nisi te. Domine habes omnium scientiam, & nosti quia oderim gloriam iniquorum et detester cubile incircuncisorum & omnis alienigenę. Tu scis necessitatem meam, quod abominer signum superbiæ & glorię meæ, quod est super caput meum in diebus ostentationis meę, & detester illud quasi pannū menstruatę, & non portem in diebus silentii mei, & quod non comederim in mensa Aman, nec mihi placuerit conuiuium regis, & non biberim uinum libaminum, & nunquàm lætata sit ancilla tua, ex quo huc translata sum usq; in præsentem diem nisi in te Domine Deus Abrahā. Deus fortis super omnes exaudi † uocem eorum qui

† precem

nullam aliam spem habent, & libera nos de manu iniquorum & erue me à timore meo.

Hiero. Hæc quoque addita reperi in editione uulgata.

CAP. XV.

ET mandauit ei (haud dubium quin Esther Mardochæus) ut ingrederetur ad regem, & rogaret pro populo suo & pro patria sua. Memorare (inquit) dierum humilitatis tuę, quomodo nutrita sis in manu mea, quia Aman secūdus à rege locutus est contra nos in mortem & tu inuoca Dominum, & loquere regi pro nobis & libera nos de morte.

Hiero. Necnon & illa quæ subdita sunt in editione uulgata reperi.

† resumpsit uestimēta humilitatis suæ.

Die aūt tertio † deposuit uestimenta ornatus sui, & circundata est gloria sua. Cumq; regio fulgeret habitu, & inuocasset omnium rectorem & saluatorē Deū, assumpsit duas famulas, & super uną quidē innitebatur quasi pro delicijs, & nimia teneritudine corpus suū ferre nō sustinēs, altera aūt famularū sequebatur dominā, defluentia in humū indumēta sustentans. Ipsa autem roseo colore vultū perfusa, & gratis ac nitentibus oculis tristem celabat animū & nimio timore contractū. Ingressa igitur cūcta per ordinē ostia, stetit cōtra regem, ubi ille residebat super solium regni sui, indutus vestibus regijs auroque fulgens & pretiosis lapidibus, eratque terribilis aspectu. Cumque eleuasset faciem, & ardentibus oculis furorem pectoris indicasset, regina corruit, & in pallorem colore mutato, lassum super ancillam reclinauit caput. Conuertitque Deus spiritum regis in mansuetudinem, & festinus ac metuens exiliuit de solio, & sustentans eam

A ulnis suis donec rediret ad se, his uerbis blandiebatur: Quid habes Esther? Ego sum frater tuus, noli metue- C

† boibus

re. Non morieris, non enim pro te, sed pro † omnibus hæc lex constituta est. Accede igitur & tange sceptrum. Cumque illa reticeret, tulit auream uirgam & posuit super collum eius, & osculatus est eam, & ait: Cur mihi non loqueris? Quæ respondit: Vidi te Domine quasi angelum Dei: & conturbatum est cor meum præ timore gloriæ tuæ. Valde enim mirabilis es Domine, & facies tua plena est gratiarum. Cumque loqueretur, rursus corruit, & pene exanimata est. Rex autem turbabatur, & omnes ministri eius consolabantur † eum.

† eam

Hiero. Exemplar epistolæ regis Artaxerxis, quam pro Iudæis ad totas regni sui prouincias misit, quod & ipsum in Hebraico uoluminе non habetur.

CAP. XVI.

REX Magnus Artaxerxes ab India usq; ad Aethiopiam centum uigintiseptem prouinciarum ducibus, ac principibus, qui nostræ iussioni obediunt, salutem dicit. Multi bonitate principum, & honore, qui in eos collatus est, abusi sunt in superbiam: & non solum subiectos regibus nituntur opprimere, sed datam sibi gloriam non ferentes, in ipsos, qui dederunt moliuntur insidias: Nec contenti sunt gratias non agere beneficijs, & humanitatis iura uiolare, sed Dei quoque cuncta cernentis arbitrantur se posse fugere sententiam. Et intantum uesaniæ prorumpunt, ut eos qui credita sibi officia diligenter obseruant, & ita cuncta agunt, ut omnium laude digni sint, mendaciorum † cuniculis conentur subuertere, dum aures principum simplices & ex sua natura alios æstimantes, callida fraude decipiunt. Quæ res & ex ueteribus probatur historijs, & ex his, quæ geruntur quotidie, quomodo malis quorundam suggestionibus regum studia depraueantur. Vnde prouidendum est paci omnium prouinciarum. Nec putare debetis si diuersa iubeamus, ex animi nostri uenire leuitate, sed pro qualitate & necessitate temporum, ut reipublicæ poscit utilitas, ferre sententiam. Et ut manifestius, quod dicimus, intelligatis: † Aman filius Amadathi, & animo & gente Macedo, alienusq; à Persarum

† funiculis

supra 3.a

sanguine, & pietatem nostram sua credulitate commaculans, peregrinus à nobis susceptus est, & tantam in se expertus humanitatem, ut pater noster uocaretur, & adoraretur ab omnibus post regem secundus: qui in tantum arrogantiæ tumorem † sublatus est, ut regno priuare nos niteretur & spiritu. Nam Mardochæum, cuius fide & beneficijs uiuimus, & consortem regni nostri Esther cum omni gente sua † nouis quibusdam atque in auditis machinis expetiuit in mortem: hoc cogitans, ut illis interfectis insidiaretur nostræ solitudini, & regnum Persarum transferret in Macedonas. Nos autem à pessimo mortalium Iudæos neci de-

† fableuatus

† supra 2.d

B stinatos, in nulla penitus culpa reperimus, sed e contrario iustis utentes legibus, & filios altissimi & maximi semperque viuentis Dei, cuius beneficio & patribus nostris & nobis regnum est traditum, & usque ho- D

† supra 7.d

die custoditur. † Vnde eas literas quas sub nomine nostro ille dixerat, sciatis esse irritas. Pro quo scelere ante

† Susan

portas huius urbis, id est † Susis, & ipse qui machinatus est, & omnis cognatio eius pendet in patibulis: non nobis, sed Deo reddente ei, quod meruit. Hoc autem edictum quod nunc mittimus, in cunctis urbibus proponatur, ut liceat Iudæis uti legibus suis. Quibus debetis esse adminiculo, ut eos qui se ad necem eorum parauerant, possint interficere tertiadecima die mensis duodecimi, qui uocatur Adar. Hanc enim diem Deus omnipotens mœroris & luctus eius uertit in gaudium. Vnde & uos inter cæteros festos dies hāc habetote diem, & celebrate eam cum omni lætitia, ut & in posterum cognoscantur omnes qui fideliter Persis obediunt, dignam pro fide recipere mercedem: qui autem insidiantur regno eorum, perire pro scelere. Omnis autem prouincia & ciuitas, quæ noluerit solennitatis huius esse particeps, gladio & igne pereat & sic deleatur ut non solum hominibus, sed etiam inuia bestijs sit in sempiternum, pro exemplo contemptus & inobedientiæ.

Series chartarum.

a b c d e f g h i k l m n o p q r ſ t u x y z.
Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr.

Omnes sunt Quaterniones, præter Qq Rr, Ternionem.

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

BIBLIOTECA UNIVERSITARIA SALAMANCA

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA

UNIVERSIDAD DE SALAMANCA

UNIVERSIDAD
DE SALAMANCA

VNiVERSIDAD
DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES